II

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT

ŞEHRAZAT
HAYDAR BEY
NEJAT ELİBOL

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT

II

ŞEHRAZAT - HAYDAR BEY - NEJAT ELİBOL

SCALA
YAYINCILIK

HAYDAR BEY
VE MASALLAR ANLATICISI
ŞEHRAZAT

II

– roman –

Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

© Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
ISBN takım no: 975-8535-11-0
ISBN: 975-8535-13-7

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT -I-

Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

Birinci baskı: Temmuz 2001

Kapak İllüstrasyon: Canan Elibol
- 35x35 tuval üzerine yağlı boya -

Kapak & Mizampaj: Sibel İlkin Uçuran
Ofset Hazırlık: Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
Film: Elma Prepress
Baskı & Cilt: Berdan Matbaacılık

Scala Yayıncılık ve Tanıtım A.Ş.
İstiklal Caddesi Mis Sk. Tan Apt. 6/7-8 Beyoğlu - 80050 İstanbul
Tel: (0212) 251 51 26 - 245 43 89 - 251 22 42 - 251 22 79 Faks: (0212) 245 28 43
E-Mail: scala@escortnet.com Web: www.scala.com

internet satış www.ideefixe.com & www.estore.com.tr

HAYDAR BEY
VE MASALLAR ANLATICISI
ŞEHRAZAT
II

– roman –

Şehrazat • Haydar Bey • Nejat Elibol

ÇEKİM KUVVETİ

ELEKTROMANYETİK ÇEKİM KUVVETİ

VE

ZAYIF ÇEKİRDEK KUVVETİ

İKİNCİ KİTAP

YAZARLAR KAHRAMANLAR VE OKURLAR

SU TOPRAK VE HAVA

İkinci kitap

Bana

"Güzel bir kitabım olduğu zaman
hayat daha güzel oluyor"
diyen kızım Güneş'e...

2001 yılı

KIRKINCI BÖLÜM

Fabrikanın önündeki ilk oturma eylemi, ilk gözaltı
Bu gerçek öyküde anlatılan serüvenlerin tehlikelerle dolu günlerine...

Parlak bir gökyüzü ve hafif serin bir sabah. Giriş kulübesinde bir bekçi ve iki asker var yalnızca... Direnişçileri taşıyan otobüs büfenin önünden boy gösterdiğinde her zamankinden farklı olarak barakayı geçti ve fabrikanın tam karşısında durdu. İşçiler hızla otobüsten indiler, doğruca kapıya yöneldiler ve tam kapının önünü kapatacak şekilde yarım bir çember oluşturarak yere oturdular. İçlerinden çoğu ailelerini getirmişti. Fabrikaya bu kadar yakın olmanın heyecanıyla (sabırsız isyanları uzun günlerden sonra ilk kez sıcak mücadeleye dönüştüren) kararlılıkları birleşmiş, yüreklerini kabartan içi içine sığmayan bir bekleyişle birbirlerine sokulmuşlardı. Gülümsüyordu kimisi; Bahar'ın, o on yedi yaşındaki kızın ağzı kulaklarına varıyordu. Çoğu da gözleriyle gülüyordu; ama hepsinin dudaklarında, gözbebeklerinde umut vardı, umutlarının gerisinde belli etmemeye çalıştıkları bir endişe... Kulübenin içindeki bekçi şaşırmış, iki askerden biri hemen telefona koşmuş; karşıdaki müdüriyetin penceresinden başlar bir gözüküp bir kayboluyor; Bahar, pencereden gözüküp kaybolanları gösterip: "Bak, bak! Kaçıyorlar, korkuyorlar bizden!" diyordu.

Bekleyeceklerdi, çalışanları getiren servisleri içeri sokmaya-

caklardı. Beklerken umutla, umutlarının içindeki coşku ve kaygıyla alaylı bir neşeye boğuyorlardı sabırsızlıklarını. "Nerede kaldılar?" diyordu Bahar, askeri cipleri kastederek. İçlerinden en çok o konuşuyordu; çocuksu...

Sanki kimse gelmeyecek gibiydi; askerler de gelmeyecekti, çalışanları taşıyan arabalar da... Sabahın serinliği ılınıyordu hafif hafif... "İçeri girelim bari!" dedi Nuran. "Eskisi gibi biz çalıştıralım fabrikayı."

Gülümsedi herkes. Kapıyla işçilerin arasında duran Haydar hemen sağduyulu olmanın gerekliliğinden bahsetti. "Başkan," dedi Bahar cilveli bir gülümsemeyle: "Sen de hemen ciddiye alıyorsun."

Jandarma aracının sirenleri duyuldu; başlar Kıraç Köyü tarafına döndü. Askeri cipler arka arkaya, sirenlerini çalarak geliyordu: Önde üsteğmenin arabası. Geldiler, hemen çevrelerini sardılar. Kapı ardına kadar açıldı; bir tek üsteğmenin arabası girdi içeri; gövdelerse bir tek ona açıldı içeri girmesi için. Sonra hızla kapandılar yeniden. Üsteğmen gülmez ifadesiyle, sert komutlarla, askerleri işçilerin önüne ve arkasına dizdi. Tam o sırada sendika merkezinin iki arabası da geldi ve barakanın yanına park etti. Genel mali sekreter, yönetim sekreteri ve genel sekreter indiler arabadan. Başlar geriye, onlara çevrildi; o anda ihtiyaçları olan bir güven duygusu esti yüreklerinde.

Üsteğmen, Haydar'ı ve sendikacıları yanına çağırdı. Onlara yapılan eylemin yasadışı olduğunu söyledi ve girişin hemen boşaltılmasını istedi.

"Biz fabrikada bizim yerimize başka işçi çalıştırılmasını istemiyoruz," dedi Haydar. Sözlerine ara vermeden devam etti:

"İşveren kırk dört kişiyi hileyle gösterdiği yetmiyormuş gibi bir de bizi yok sayarak dışarıdan yabancı işçi getiriyor. Sizse hep bize yükleniyorsunuz."

"Ben yasaları uyguluyorum. Mahkemeler var. Siz hakkınızı fabrikanın girişini kapatarak savunamazsınız. Yaptığınız suçtur, hepinizi tutuklarım."

"Yasalar bizden yana değil. Bizden yana olsaydı, işveren sendikalaştıkları için bu kadar işçiyi kapı dışarı edemezdi. Haklı olan biziz. Meşru zeminden de ayrılmıyoruz. Fabrikadan atılalı bir ay oldu ve insanlar evlerine ekmek götüremiyorlar. İnsanların dayanacak güçleri kalmadı. Bir kere olsun, siz veya üstleriniz işverene baskı yapsın, keyfi davranışlarının nedenini sorsun."

"Orayla da konuştum ben! Fabrika müdürü kimseyi atmadığını, işçilerin dışarı kendilerinin çıktığını söylüyor."

"Bize başka çıkar yol bırakmadılar. Bizim yasalara aykırı davrandığımızı söylüyorsunuz. Oysa işverenin bizim üstümüzde hile yapması yasalara da vicdana da aykırı. İşveren bizimle anlaşacağına bize baskı uyguladı, bir kişiyi de işten attırdı."

Üsteğmen konuşmanın ikili diyaloga dönüşmesinden rahatsız, gergin bir ifadeyle:

"Son defa soruyorum: Dağılıyor musunuz?" diye sesini yükseltti.

"Hayır!"

Üsteğmen hışımla askerlerden tarafa gitti. Askerlerin önünde bir astsubay, uzun boylu, kollarını göğsünde kavuşturmuş, ayaklarını iki yana açmış sert bakışlarıyla insanları süzüyordu. Haydar alabildiğine gergin bir o yana bir bu yana dolaşmaya başlamıştı. İnsanlar onun yüzüne bakıyorlardı: "Hayır, buradan kalkmayalım, (o esnada gelen, ancak biraz açıkta duran servisler) arabalar geçmesin!" der gibi, sanki bütün bunları sağlayacak olan Haydar'mış gibi, askerin ne yapacağı hiç önemli değilmişçesine Haydar'ın yüzüne bakıyorlardı. Ah, kararlılığın her şeye yeteceğini sanan güç!

Haydar: "Hayır!" demişti. Olacak olana hazırmışçasına insanların yüzünde, onlardan öte tarlalarda, ilerdeki evlerde ve mavi gökyüzünde oyalanıyordu bakışları. Sendika merkez yöneticileri üsteğmenin yanına gittiler. Haydar gitmemişti ve onların o yana gittiğinin farkında olmamıştı. Aradan bir süre geçti; mali sekreter üsteğmenden ayrılarak Haydar'ın yanına geldi, onu kolundan tutarak kenara çekti. Haydar ondan artık işçileri da-

ğıtması gerektiğini duydu. "Amacınıza ulaştınız," diyordu mali sekreter. İşverenle görüşme yapacaklarını, sorumluluğun onun üzerinde olduğunu hatırlatıyor, üsteğmenin askerlere emir verip zor kullanacağını ekliyordu. Ah, gücü hesap etmeye kalkışan kararsızlık!

Zaman sanki durmuştu. İnsanlar büyülenmiş gibiydiler. Askerlerin saldıracağı ihtimali bu büyüyü delemiyordu. Büyü korkuyu yok etmişti. Ancak Haydar dahil kimseyi yaklaştırmıyordu yanına. Akla gelince, o başka bir yerde, olacakları göze alamayışıyla sahnedeydi. Bir yanı işçilerdeydi Haydar'ın; diğer yanı üsteğmenle konuşan sendika başkanındaydı. Akılla büyünün, günlerin baskısıyla hep bir sonrasını hesap eden sorumluluğun yüküne daha ne kadar dayanabilecekti? Üstelik yalnızca ondan karar vermesi isteniyordu. İşçilere döndü, onlardan grev çadırına gitmelerini istedi ve ardından sendikanın işverenle görüşeceğini söyledi.

Salman'ın kolunu öfkeyle kaldırarak ayağa kalktığını ve "burayı terk etmeyeceğiz!" diye bağırdığını gördü, rüyada gibi... Ânın içinde, kararsız kalan işçilerin o duygulu isyandan etkilendiğini ve sonra ve hep birden karşı çıktıklarını, "dışarıdan gelen işçiler alınmayacaksa kabul ederiz," diye bağrıştıklarını duydu. Cesaret ve büyü egemen olmuştu. Haydar'ın da gönlünden yana olan buydu. Çabucak kurtuldu kararsızlığından. "Tamam arkadaşlar!" dedi onaylarcasına. Ancak bir kez daha merkez yöneticisi onu yanına çağırdı. İşçilerin peşinden sürüklendiğini, insanları kırdıracağını ve bununla bir şey elde edemeyeceği sözlerini duydu yöneticiden. Birlikte üsteğmenin yanına gittiler. Üsteğmen, Haydar'a, kararını vermezse eğer, birkaç dakika içinde işçileri zor kullanarak dağıtacağını söyledi.

Akıl bir kez daha egemen oldu Haydar'a. Eyleme şimdilik ara vermek doğru olabilir miydi: "Mevcut durumlarını sürdürerek zaman kazanmak!.." Düşünceleri önündeki zamana uzandığında ne olacağını kestiremiyordu. Eyleme kendileri son verirlerse eski konumlarını sürdürebilecekleri geçti aklından. Pe-

ki, kargaşaya meydan vermeden geri çekilebilirler miydi? Veya orada olmakta ısrar ederlerse sonrasının ne olacağını bilemediği bir durumdan, (üstelik çekilmek gerektiğini söyleyen bir merkez yöneticisi vardı) böyle bir durumun yaratacağı tehlikeden çıkış yolu bulabilir miydi?

İnsan çemberinin tam orta yerine geldi ve yumruklarını sıktı; sonra iki elini yana açtı ve "Hayatımın en zor konuşması bu..." diye söze başladı.

Yanındaydı mali sekreter Aras. Sağ elini karnında kavuşturmuş, sol elini yumruk yapıp çenesine dayamış, Haydar'ı dinliyordu. Oldukça düşünceliydi. Üsteğmen hiçbir şeyi kaçırmamaya çalışarak işçilere ve Haydar'a bakıyordu. İşçilerin kimileri başlarını öne eğmiş, kulakları Haydar'da, sanki kararını sezmişler gibi tetikte herkes, bakışlar donmuş... Biraz sonra kopacak fırtınanın gerginliği sinmiş üstlerine ve bu gerginlik içinde kimse üsteğmenin arkasında duran uzun boylu astsubayın farkında değil; avına atılacak gibi bakıyor onun gözleri...

"Arkadaşlar, yaşam uzun soluklu bir mücadeledir. Hiçbir şey bir anda çözülmüyor. Ben ve merkez yönetimim sizlerle birlikte bir haksızlığa karşı geliyoruz. Hepimizin amacı sendika istemek!"

Bir süre susup çevresine baktı. Bakışları hiç kimseyi görmüyordu artık; ne işçileri, ne askerleri, ne yöneticileri... Bakışları içindeki fırtınaya dönmüştü ve onun sonuçlarını göğüslemeye hazırlanıyordu. Konuşmasını sözcüklere vurgu yapa yapa, sanki bitirmek istemiyormuş gibi, sanki hâlâ düşünmekte devam ediyormuş gibi sürdürdü:

"Bu hayatımın en zor kararlarından biri. Sizlerle birlikte tutuklanıp içeri girmek benim için en kolay yollardan biridir. Kördüğüme bir kördüğüm de biz olmayalım. Ve şimdi birlikte, inanarak, çadırlara gidelim."

İşçiler kalktı ayağa... Haydar'ın konuşması onları etkilemişti bu kez. Salman en başta, geri çekildikleri esnada, içlerinden birkaçının daha öncülüğünde var güçleriyle bağırarak slogan attılar. Kollar havada çadıra yöneldiler. Askerler gerilmişti ileri

atılmak için. Çadırın önünde toplanacaklar ve eylem sona erecekti. O birkaç saniye içersinde, arkadakiler çadıra varmamışlardı henüz, birbiri üstüne yığılmıştı herkes: Sedat yumruğunu havaya kaldırıp, o gür sesiyle ağzından köpükler çıkartarak bağırdı. Herkesin bağırışından farklıydı çıkardığı ses, söyledikleri de farklıydı. Az önce atılan sloganlara hiç benzemiyordu. Bütün diğer sesleri bastırdı; bir isteriye tutulmuş gibiydi ve yalnızca o isyan ediyormuşçasına, yalnızca o direniyormuşçasına: "Bağımsız Türkiye, demokratik Türkiye!" diye haykırdı.

Her şey bir anda olup bitti. Üsteğmenin "dağıtın!" emrini vermesiyle uzun boylu astsubay avına atıldı. Yumruğu Haydar'ın şakağını buldu. Haydar birden yere yıkıldığını, tekmelerin birbiri ardına vücuduna indiğini, tekmelerden korunmak için başını kolları arasına aldığını, hiç acı hissetmediği bu anda birilerinin onu yerlerde sürüklediğini algıladı. Deniz: "yapmayın!" diye haykırıyordu. Jandarmalar Deniz'den yana koştular, Salman engel olmaya çalıştı; jandarmalar bu kez ona saldırdı. Dipçikler havada kalkıp iniyor, önlerine kim gelirse kadın erkek vuruyorlardı.

Haydar'ı çabucak yolun karşısında duran bir cipin arka kısmına koyup kapısına bir jandarma diktiler. Haydar, aralık kapıdan Salman'ı zorla başka bir cipe götürdüklerini, arkasından Mehmet'i ve Faruk'u da aynı cipe koyduklarını gördü. Şakağına dokunup şişip şişmediğini anlamaya çalıştı. Üstü başı toz içindeydi, mavi kazağı yırtılmıştı. Askerler işçileri zor kullanarak çadırın önünden barakaya sürdüler. Haydar, anladı ki, o konuşmayı yaptıktan sonra tutuklanmaktan başka çıkar yol kalmamıştı kendisine; anladı ki tutuklanmasa konuşmanın ağırlığını taşıyamayacaktı. İşçiler slogan atmakta devam ediyorlar, üsteğmen de işçileri tehdit ediyordu. Haydar, yöneticilerin üsteğmenle tartıştıklarını, daha sonra sendikacıların işçilerin yanına gittiğini gördü. Sesler kesilmişti.

Haydar, medet umarcasına bir sigara çıkardı cebinden; ancak kapıdaki jandarma, "olmaz!" dedi. Sonra nasıl olduysa yumuşadı ve "yak," dedi ve ekledi: "Aman üsteğmen görmesin!"

Haydar, bulunduğu yerden işçilerin toplu halde büfeye doğru yürüdüklerini gördü. Aras, cipten tarafa geldi hızla, asker durdurdu onu ve geçmesine engel oldu. Aras'ın "biz de karakola geliyoruz," dediğini duydu Haydar.

İşçiler büfeyi geçtiklerinde, artık görünmediklerinde Haydar fabrika bekçileriyle jandarmaların çadırlarını yıktıklarını gördü. O tıknaz yapılı yaşlı bekçi nasıl da hırsla brandanın iplerini kesiyordu. Bir anda yerle bir oldu her şey; bir acı kapladı içini Haydar'ın.

"Üsteğmen geliyor!" diye bağırdı jandarma eri. "Sigarayı söndür!"

Askeri araçlar tozu kaldırarak hareket ettiklerinde Haydar bir gün öncesi turaladıkları yolun boşluğuna baktı, yıkılan çadırla birlikte içinde bir şeyin koptuğunu hissetti. Kıraç Köyü'nün bozuk yollarında altındaki aracın her sarsışında yumruğu yediği ânı ve yıkılışını hatırlıyordu. Yol bitmek bilmiyordu ve onlar bir bilinmeze gidiyorlardı sanki...

Esenyurt Karakolu'na vardıklarında bindikleri arabalardan indirilerek karakol bahçesinin sağ tarafındaki iki katlı binanın önüne götürüldüler. Bulundukları bölümde bir kanepe vardı, oraya oturdular. Yanlarındaki binanın ikinci katına dışarıdan bir merdivenle çıkılıyordu. Bulundukları yerden birinci katın odalarını görebiliyorlardı: İçeride rütbeli bir asker masa başında, yanına askerler gidip geliyordu ikide bir; burası karakolun bahçesinden bir yarım duvarla ayrılmıştı ve çıkışın hemen sağında askeri araçların durduğu üstü kapalı bir garaj vardı.

Olayın heyecanını hâlâ atamamışlardı üzerlerinden. Karakola getirilişleri, aynı kaderi paylaşıp nelerle karşılaşacaklarının bilinmezliği onları daha bir yakınlaştırıyordu birbirlerine.

Mehmet:

"Eğer astsubayı elimle itmeseydim az daha dipçikle kafanızı dağıtıyordu," dedi Haydar'a.

Mehmet'in söyledikleriyle astsubayın suratına yumruğu indirdiği âna döndü ve hafif ürperdi içi. Mehmet'in yüzüne daha bir dikkatli baktı. Onunla sabahlarda birkaç kez barakada

karşılaşmışlardı; ama o güne kadar belirgin bir iz bırakmamıştı Haydar'da. İri yapılı, sert yüz hatları olan pek konuşmayan biriydi Mehmet. Kısa siyah saçları, hayatın çizgilerini keskinleştirdiği yüzünde hüzünle bakan gözleri vardı.

"Ben koluna vurunca bu kez dipçiği bana savurdu," dedi Mehmet. "Dipçik şuramı sıyırdı geçti," dedi yanağını göstererek.

Mehmet'in yanağına baktığında gösterdiği yerde bir kızarıklık görür gibi oldu Haydar. Hastaneye düşseydim işçiler üzerinde daha büyük bir etkisi olur muydu, diye düşündü. Onların üzerinde etkisinin olabilmesi için ille kahramanlık mı göstermesi gerekiyordu. Mehmet'in yanağına bir daha baktı: Kızarıklık bayağı kötüydü ve Haydar ona karşı minnet duygusuyla doldu.

Salman: "Sedat'ın yüzünden oldu bütün bunlar," dedi kızgın bir ifadeyle. "O bağırmasaydı askerler üzerimize saldırmayacaktı. Ne demişti? 'Bağımsız Türkiye' Ne alakası var bizim meselemizle?"

Haydar şaşkın şaşkın baktı Salman'ın yüzüne. Salman'ın kolunu öfkeyle yukarı kaldırarak ayağı kalktığını ve bağırdığını hatırladı; sonra bulundukları ânın sıcak duygularıyla bu görüntüyü uzaklaştırdı kafasından. Tam o sırada Ahmet Aras'ın bulundukları tarafa geldiklerini gördüler. Aras yanlarına kadar gelip üçüne de "geçmiş olsun!" dedikten sonra Haydar'ı kolundan tutup garajın olduğu kısma götürdü.

"Üsteğmenle biraz önce konuştuk," dedi Aras. "Üsteğmen seni serbest bırakacak; ancak diğer üç kişi bugün burada tutulup yarın savcılığa çıkarılacakmış."

Haydar, hiç düşünmeden, "Beni de bırakmasınlar o zaman!" dedi.

Aras şaşırmış, hatta biraz sinirlenmişti.

Haydar, karşısındakinin anlamsız bakışlarını görünce "onlar burada tutuklu kalırken benim serbest kalmam doğru olmaz," diye izahta bulunmaya çalıştı. Onu dipçikten kurtaran kişinin gözaltına alındığını düşündü. Onlar buradayken, işçilerin kar-

şısına nasıl çıkacaktı? Bunu tasavvur bile edemiyordu.

"Peki sen bilirsin," dedi Aras, bozuk bir tavırla. "biz üstümüze düşeni yaptık."

Böyle dedikten sonra ileride beklemekte olan genel sekreterin yanına döndü. Haydar, arkasından bakakaldı, Aras'ın niye anlamadığına şaşarak. Arkadaşlarının yanına döndükten bir on beş dakika sonra Aras tekrar geldi yanlarına; bu kez Genel Sekreter Mehmet Sağdıç'la birlikte. Açıklamayı Mehmet Sağdıç yaptı; o gün için karakolda tutulacaklarını, ertesi günü Büyükçekmece savcılığına götürüleceklerini söyledi. "Yarın bir avukat gönderirim," diye de ekledi.

Sendika yöneticileri karakolda fazla kalmamışlardı. Onlar gittikten bir saat kadar sonra bir jandarma eri gelip bir cipin arkasına koydu onları, tanımadıkları bir astsubay bindi öne ve hareket ettiler. Sağlık ocağına götürüldüklerini yanlarına binen er söyledi. Bilmedikleri yollardan geçip, büyükçe bir binanın önünde durduklarında astsubay indi önden, binadan içeri girdi; o dönünceye kadar araçta bekletildiler. Merdivenlerden çıkıp doktorun kapısında durdukları ve muayene oldukları süre boyunca ve tekrar arabaya bindirilinceye kadar jandarma eri hiç ayrılmadı yanlarından. Salman, hemşirenin yanına girmeden önce Haydar'a kolundaki morlukları göstererek: "Dipçik yerini göstersem mi acaba?" diye sordu. "Sen bilirsin," diye yanıtladı Haydar ve ekledi: "Ama bir yararı olacağını sanmıyorum."

Hemşire muayene ücreti istediğinde Haydar, "Biz kendi isteğimizle getirilmedik buraya," diye itiraz etti. Hemşire sağlık ocağına yardım makbuzu kesmesi gerektiğinde ısrar edince Haydar, "ister muayene edin, ister etmeyin; bizim paramız yok!" karşılığını verdi. Derken astsubay girdi araya, hemşireyi o da ikna edemeyince, içeri gidip doktorla görüştü; ancak ondan sonra muayene başladı. Dördü sırayla içeri girip bellerine kadar soyundular. Bir şeyin var mı sorusundan sonra muayene bitti. Sonra merdivenlerden çıkıp askeri araca bindirildiler. Gerisin geri karakola götürüldüklerinde öğle olmuştu. Aynı yerde

beklemeleri söylendi.

Bulundukları yer güneşi olduğu gibi alıyordu. Güneş, gölgesi olmayan açıklık yere eylül de olsa hatırı sayılır bir sıcaklıkla vuruyordu. Kâh dolaşıyorlar kâh kanepede oturuyorlardı. Duvar kanarında turaladığı sırada telefonu çaldı Haydar'ın. Heyecanla açtı hemen. Mert Yalman'dı. Ne durumda olduklarını soruyor, kendilerinin iyi olduğunu söylüyordu. "Sizi merak ediyoruz, bütün arkadaşlar, Deniz yanımda, hepsi selam söylüyor."

Telefonu kapattığında odadaki astsubayın açık pencereden, "Salman hanginiz?" dediğini duydu. Astsubay ayağa kalkan Salman'a içeri gelmesini söyledi. Haydar, ruhunda hâlâ telefon konuşmasının sıcaklığı, Salman'ın odaya girdiğini, masanın karşısında ayakta dikeldiğini, astsubayın yazı makinesine kâğıt taktığını gördü. Astsubay kağıdı taktıktan sonra kalkıp başka bir odaya geçti. Bunu fırsat bilen Haydar hızla kapıdan içeri girip son anda aklına gelen bir şeyi söylemek için odaya geçti ve Salman'a, "iş için fabrikaya gitmiştik der..."

Birden odaya astsubay girdi; Haydar'ı Salman'ın yanında görünce: "Çık dışarı!" diye bağırdı.

Haydar karşılık vermeden apar topar çıktı. Arkasından hâlâ bağırıyordu astsubay.

"Ne laf anlamaz adamsınız siz! Bir de sizinle mi uğraşacağız."

Haydar bir şey söylememek için kendisine güçlükle hâkim oldu. Hazmedememişti astsubayın bağırışını, sinirinden bir o yana bir bu yana dolaşmaya başladı. Yanına gelen asker üsteğmenin çağırdığını söylemeseydi her halde bir hayli turalardı.

Askerler birlikte bahçenin tam karşısında bulunan tek katlı binadan içeri girdiler. Girişte hemen soldaki kapının üstünde 'Karakol Komutanı' yazısını gördü. Asker kapıyı vurup içeri girdiği sırada çevresini gözden geçirdi: Arkasındaki duvarda kocaman bir boy aynası, (ayna ona 'Karakolda ayna var' türküsünü hatırlatıyordu) iki iskemle, bir oda daha vardı komutan odası-

nın hemen yanında, aynanın yanında duvara asılı yangın kürekleri, dibinde su dolu kırmızı kovalar vardı. Daha önce bunların hiç birine dikkat etmemişti. Asker kapıyı açıp içeri girmesini söyledi.

Üsteğmen masasının başında oturuyordu. Haydar'a oturmasını söyledikten sonra askerden çay getirmesini istedi. Üsteğmenin tavrı biraz rahatlatmıştı Haydar'ı. Başını kaldırıp üsteğmenin yüzüne baktı. Konuşmasını bekledi sessizce.

Üsteğmen, "yarın savcılığa çıkarılacaksınız," diye söze başladı. Bir süre bakışlarıyla Haydar'ı süzdükten sonra, "nereye kadar sürecek bu iş?" diye sordu. Haydar'ın yanıtını beklemeden devam etti:

"İşveren devamlı yukarıyı arıyor. Bugün çıkışları engellediniz. Albay sabahtan aradı ve fırça attı. Bundan sonra yukarının emirlerini uygulamak zorundayım. Sendika işverenle görüşmüyor mu, bir anlaşma umudu yok mu?"

"Sizinle açık konuşmak istiyorum," diye konuşmaya başladı Haydar. "Siz görevinizi yapıyor, yasaları uyguluyorsunuz. Üstünüzdeki rütbe bunu zorunlu kılıyor. Ama bir de insan yanınız var. Sizin içinde adalet duygusu taşıyan bir kişiliğiniz olduğunu emrinizdeki askerlerden duydum. Bunu sizi etkilemek için söylemiyorum. Siz gene görevinizi yapmaya devam edeceksiniz. Bu memlekette sendika istemenin suç olduğuna inanmak istemiyorum; çünkü sendikalaşmanın bir hak olduğunu söylüyorlar. Gerçek o ki, sendikalaşmak istediğimiz zaman karşımızda sizi buluyoruz. Günlerden beri karşı karşıya geliyoruz ve gelmeye de devam edeceğiz. Sizin görevinizi yaparken bize fazladan kötü davranacağınıza inanmak istemiyorum."

Üsteğmen o âna kadar Haydar'ın sözlerini kesmemiş, ilgiyle dinlemişti. Haydar, üsteğmenin bir şey söylemek üzere olduğunu görünce, "izin verirseniz sözlerimi tamamlamak istiyorum," diyerek devam etti:

"Aslında karşı karşıya gelmemizde ne sizin ne bizim suçumuz var. İşveren yasaları arkasına alıyor. Doğruyu söylemek gerekiyorsa işçi sendikaları da yasaları değiştirmek için bu gü-

ne kadar ciddi bir girişimde bulunmuş değil. Olan size ve bize oluyor. Sizin kişi olarak insanların işsiz kalmasından, bu durumlara düşmesinden yana olmadığınızı bildiğim için bunları söylüyorum. Ben şube başkanı olarak onların sendikalaşma mücadelesine öncülük ediyorum ve sonuna kadar da onların yanında olacağım."

Üsteğmen: "Sendikayla işverenin anlaşmasını..." dediği sırada kapı vuruldu; "gir!" diye seslendi üsteğmen, "işçilerin fabrikaya dönmesini sizin kadar ben de istiyorum," diye tamamladı sözlerini. Asker elindeki tepsiyle çayları getirmişti. Asker çıktıktan sonra üsteğmen konuşmasına devam etti:

"Ben askerim ve emir komuta zinciri içinde çalışıyorum. Yapacağım bir yanlış terfi olmamı etkileyebilir; bunun için de dikkatli olmak zorundayım. Böylesi toplumsal olaylar kontrolden çıkabilir; örgütleri kast ediyorum, dışarıdan müdahaleler olabilir. Oradaki işçilerin buna müsait bir yapısı var. Böylesi duyumlar geliyor kulağımıza. İçlerinde kışkırtıcılar olduğu söyleniyor."

Haydar, bu düşüncelerin üsteğmene görevinden öte bir anlam ifade edebileceğini hissetti ve, "bunlar işverenin iddiaları," diye itiraz etti. "İşveren sizinle bizi karşı karşıya getirmek için, sizi daha sert davranışlara sürüklemek için ortaya atıyor bu iddiaları. İşçi arkadaşların çoğunun Kürt kökenli oluşlarından, çoğunun Gazi Mahalleli oluşundan yararlanmak istiyor. Fabrika müdürünün kendisi de Vartolu zaten. İşçileri en çok o tanıyor. Aslında böyle bir şey olmadığını biliyor. Arkadaşların sendikalaşmaktan başka bir amaçları yok! Önümüz kış ve artık okulların açılma zamanı. İnsanların kömür alacak, çocuklarını okula gönderecek paraları yok. Herkes sendikanın disiplini içinde hareket ediyor. Dışarıdan dergilerden gelenler oluyor elbet; ama komite dışarıdan müdahalelere müsaade etmiyor. Kimler geliyorsa dışarıdan önce komite muhatap oluyor onlarla. Biz de, bizi ziyarete gelenleri, bize moral verenleri misafir ediyoruz elbet!"

"Bugün taşkınlık yapanlar oldu içlerinde," dedi üsteğmen.

"Ve sendika engelleyemedi."

"Siz de biliyorsunuz ki," dedi Haydar. "Toplumsal olaylarda deneyiminiz vardır elbet; insanların tansiyonu yükselmişken bunu frenlemek zordur. Eğer müdahale etmeseydiniz bir süre sonra yatışacaktı herkes. İnsanları çadıra döndürmeme fırsat vermediniz."

Üsteğmen, Haydar'ın konuşmasından rahatsız olmuşçasına sesini sertleştirerek: "Olaylar sendikayı aşabilir," dedi. "Ben buna fırsat vermem!"

"Size şiddete karşı olduğumu söylemek istiyorum," dedi Haydar. "Kurtuluş savaşımızı veren Mustafa Kemal'i sevdiğim gibi (üsteğmenin başının üstündeki büyük boy Atatürk fotoğrafına gözü gitmişti o sıra) Hindistan'ın İngilizlere karşı bağımsızlık mücadelesi vermiş lideri Gandhi'yi de severim. Gandhi'nin şiddet içermeyen mücadelesi beni hep etkilemiştir. Bizim kitlesel mücadeleyle haklılığımızı eninde sonunda kabul ettireceğimize inanıyorum. İşverenin insanları işten atarak onları açlığa mahkûm etmesi şiddettir. Bir sürü işsizin arasından çalıştırmak için işçi getirmesi, işçileri karşı karşıya bırakması şiddete kışkırtıcılıktır. İşçilerin fabrikada soyunma dolaplarında kalan eşyalarını alırken fabrikalarını ne kadar özlediklerini, nasıl hüzünlendiklerini gördüm ben. Şimdi o fabrikadan koparılmak isteniyorlar. Bir de üstüne üstlük gözlerinin önünde başkalarını getiriyorlar fabrikaya; buna rağmen çalışanlara dokunmadık, yalnızca alkışlarla protesto ettik. İşverenin terörist olduğunu iddia ettiği insanlar her şeye rağmen meşruluktan ayrılmadı. Biliyorum tüm kışkırtmalara rağmen işim zor! İnsanlar daha ne kadar dayanabilir, bilemiyorum; fakat sizden istediğim bir şey var! Asker olarak görevinizi yapın; ancak insan olarak kötü yönde lütfen fazlasını yapmayın!"

İkisinin de arasında bir suskunluk oluştu, üsteğmen bir şey söyleyecekti; son anda vazgeçti. Haydar'a "gidebilirsin," dedi yalnızca. Haydar, dışarı çıkmak üzere ayağa kalktı; ama hâlâ bir şey söylemek ihtiyacındaydı. Kapıdan çıkmadan önce geri döndü: "Bağışlayın," dedi. "Bu olaylar bir gün beni de aşabilir;

karşı karşıya geldiğimizde bana ne gerekiyorsa onu yapın; ama içinizde bir yerlerde lütfen beni ve o insanları anlamaya çalışın. Bir de bir şey daha söylemek istiyorum. Demin arkadaşların ifadesi alınırken, ben arkadaşın yanına bir şey söylemek için gittiğimde görevli astsubay hakketmediğim bir şekilde bağırdı, bu da üzdü beni.

Dışarı çıktığında bir hayli hafiflemişti. Salman, ne konuştuklarını sorduğunda; "amacımızın ne olduğunu anlattım. Üsteğmen direnişin ne zamana kadar süreceğini soruyor," dedi. Salman'ın "peki siz ne dediniz?" sorusuna, kısaca "direnişe devam edeceğimizi söyledim," karşılığını verdi.

Aradan on dakika geçti, bir askerin gelerek odadaki astsubaya, "üsteğmenim sizi odasına çağırıyor," dediğini duydular. Astsubay geri geldikten sonra, bir Haydar kalmıştı ifade vermedik, astsubay onun da ifadesine başvurduğunda, daha bir yumuşak davranıyor gibi geldi Haydar'a.

Öğleden sonra saat üçe kadar bulundukları yerde bekletildiler. İştahları olmasa da saat ikide askerlere aldırdıkları ekmekle döneri yediler. Saat üçten sonra karakolun arka kısmına götürüldüler. Burası karakol binasıyla bir insan boyundan yüksek duvar arasında uzunca bir boşluktan ibaretti. Bulundukları yerin dip tarafında askerlerin çamaşır astıkları bir ip ve iki tane plâstik kanepe vardı. Duvarın önündeki sete çıkıldığında arka tarafta ağaçların olduğu bir bahçe görünüyordu ve bahçenin biraz ilersinde küçük minaresi olan bir cami yer alıyordu. Her ne kadar askerler ara sıra çamaşır asmaya gelseler de burası göz önünden uzak bir yerdeydi ve daha gölgeydi.

Akşam olduğunda bir asker gelerek yanlarına kattı onları; ön kısma götürerek üsteğmenin odasının olduğu binadan içeri soktu. Gündüze göre bir sakinlik çökmüştü karakola; akşam güneşi bahçedeki çiçeklere artık dinlenin diyordu sanki. Üsteğmenin odasının kapısı açıktı ve içeride kimse yoktu. Asker onları yandaki ikinci odaya soktu ve üstlerinde ne varsa vermelerini söyledi: Çakmak, sigara, telefon, –"telefonunuzu kapatın!" dedi Haydar'a– kemer, cüzdan... "Ayakkabı bağlarınızı

da çıkarın!" Üstlerinde ne varsa teslim ettiler. Asker onlardan aldığı her şeyi kayda geçirdi ve onları odanın tam karşısındaki koridora götürdü. Küçük pencereli kapıyı açtı, sağ tarafında oturacak tek tahta dar kanepesi olan küçük bir odaya soktu. Böylece karakolun nezarethanesini tanımış oldular. Asker pencerenin kapağını da kapatarak dışarıyla bütün bağlantılarını kesti. Kapının kenarlarından koridordaki lambanın ışığı sızıyordu yalnızca. Bir süre kendilerini kötü hissettiler. Dışarının tatlı sonbahar akşamından kopmuşlar; bahçedeyken kentin sokaklarını özler oldukları halde şimdi bahçeyi arar olmuşlardı. İçeride boğucu bir hava vardı; bir iki eski battaniye duruyordu kanepede; dolaşacak alan da yoktu. Haydar, yanındakilere "gözaltında olduğumuz belli olsun," dedi acı bir tebessümle. Gece olunca yerlerin tahta olmasının nezarethanenin yegâne iyi yanı olduklarını anlayacaklardı.

Bulundukları yere alışmaya çalışırlarken demir kapı açıldı ve kapıyı açan asker: "İçinizde sendika başkanı olan kim?" diye sordu. Haydar: "Benim!" deyince; "Albay seni çağırıyor!" dedi asker.

Albay, üsteğmenin masasında oturuyordu. Asker onu içeri soktuğunda albay eliyle oturmasını işaret etti. Yaşlıca bir adamdı, yaşlıca ama askerler nasıl sert görünmesi gerekiyorsa, öyle! Albay, neler olduğunu kısaca anlatmasını istedi ondan. Haydar, nasıl sendikalaşmak istediklerini, işverenin yaptıklarını anlatmaya başladı, albayın fazla dinlemeye tahammülü olmadığını fark edince en önemli yerleri vurgulayarak konuşmaya devam etti.

Albay: "Meselenizi niye yasal yollardan çözmüyorsunuz?" diye soruyla kesti konuşmasını.

Haydar, işverenin niyetinin yasalardaki boşlukları arkasına alarak işçileri ve sendikayı zor duruma düşürmek olduğunu anlatmaya çalıştı.

"Mahkemeler var," dedi albay, "mahkemelere baş vurun!"

Bir süre sustuktan sonra yeniden devam etti albay:

"Bu olayların yarın öbür gün nereye varacağı belli olmaz.

Bundan sen sorumlu olursun!"

Haydar, böylesi olaylan daha önce de yaşadığını söyledi ve bu kez albayın konuşmasını kesmesine fırsat vermeden ekledi:

"12 Eylülden önce Sungurlar Kazan Fabrikası'nda gene sendika meselesinden direnişe geçmiştik. O zaman da işveren katı tutum içindeydi."

Uzun uzun anlatmayı bırakıp söylemek istediği asıl noktaya geldi:

"Sizin gibi albay rütbesinde bir komutan vardı..."

Haydar, albayın bakışlarında biraz ilgi uyandığını görünce hiç duraksamadan devam etti:

"O zaman da fabrikada yabancı işçiler çalışıyordu. Albay bir gün fabrikaya gelerek bizlere, işverenle konuşup çözüm için uğraşacağını, işveren anlaşmaya yanaşmazsa yabancı işçileri fabrikaya sokmayacağını söyledi. Bunun üzerine birkaç gün sonra işveren sendikayla anlaşmaya yanaştı."

Bunları söyledikten sonra asıl söylemek istediği konuya geçti:

"Bu kadar işçi işten atılmış durumda; ortamı gerginleştiren işverenin anlaşmaz tutumu... Siz bizimle konuştuğunuz gibi işverenle de konuşabilirsiniz. İşverenle konuşursanız eğer, ben ağırlığınız olacağına inanıyorum."

Albayın canı sıkılmıştı. Önyargılı tutumuyla albayın yerine konmak arasında bocalayarak:

"İşverenle görüşüyoruz," dedi. "İşveren fabrikasının çalışamaz duruma geldiğini, milyarlarca zarar ettiğini, sendikanın uzlaşmaz tutum içinde olduğunu söylüyor."

"Alsın işçileri öyleyse!" dedi Haydar. "Biz sendika olarak her türlü yapıcı tavrı göstermeye hazırız."

"İşveren, dışarı işçilerin çıktığını söylüyor."

"Evet ama ortamı o hazırladı," diye karşılık verdi Haydar.

Albay, konuşmasına son vermek istediğini belli eden bir tavır içinde:

"Sendika işverenle oturup anlaşsın!" dedi. "İşveren işçilerin

tazminatlarını vereceğini söylüyor. Bu kadar işçiye yazık! İnsanlar boş yere perişan oluyorlar."

Haydar, onların kaybedecekleri pek bir şeyi yok ki, diyecekti; vazgeçti. Bırakın da işçiler kendileri hakkında kendileri düşünsünler, dedi içinden. Hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlamıştı, hatta istese bile albayın öbür albay gibi olamayacağını.

Kalkmadan önce:

"Biz yasal olmayan bir şey istemiyoruz," dedi. "İstediğimiz çok bir şey değil, sadece sendika hakkının tanınmasını istiyoruz."

Albay sert ve soğuk bir tavırla:

"O kadar işçi fabrika önünde durdukça bugünkü gibi olaylar hep olacaktır. Bundan sonra müsamaha göstermem!" dedi.

Haydar, "böyle olmasını istemezdim," dedi ayağa kalkarak; başka da bir şey demeden odadan çıktı. Nezarethaneye dönmeden önce açık kapıdan dışarı baktı; hava kararmak üzereydi, dışarının havasını içine çektikten sonra kendiliğinden karanlık odaya döndü. Odadakiler albayla ne konuştuklarını sorduklarında "kayda değer bir şey yok!" dedi yalnızca.

Dördünün de saatlerini almışlardı. Belki iyi olmuştu; gene de bazı anlarda bir saate ihtiyaçları olacaktı. Allah'tan ara sıra nöbetçi asker küçük pencereyi açıyor, bir şeye ihtiyacı olup olmadıklarını soruyordu. Helaya gitmek gerektiği zamanlarda kapıya vuruyorlar, askerin nezaretinde dipteki küçük helada işlerini görüp dönüyorlardı. Kara yüzlü, Bingöllü er yokluyordu en çok; gece karınlarının acıkıp acıkmadığını soran o olmuş, onlara lokantadan dürüm getirtmişti. Gece yarısından sonra pencereden bir paket sigara uzatmış, sabah olunca parasını almamıştı. Yalnız sigarayı yakar yakmaz bulundukları odayı kesif bir sigara dumanı kapladı; adeta nefes almaları zorlaştı. Haydar, herkese sırayla ve bir saat arayla içmelerini kuralını getirmek zorunda kaldı; sigarayı en çok seven o olduğu halde.

Sabaha bir hayli zaman vardı ve sabra ihtiyaçları vardı. Mehmet kapıya yakın köşeye geçmiş, Faruk'a duvar tarafı düşmüştü.

Faruk, sessiz ve sakin bir gençti. Sevgilisinden ayrı kalmasa (birkaç gün sonra direnişteki bayan işçilerden Asya adındaki bir kızla nişanlanacaktı) orda oluşunu yadırgamıyordu; yeter ki birkaç güne kadar serbest bıraksınlar. Haydar, Faruk'un bir kızla sözlü olduğunu yeni öğrenmişti. İnce, uzun boylu, zarif bir yüzü vardı Faruk'un. Pek az konuşuyordu. Zaman zaman oturduğu yerde düşüncelerine dalıyor, belli ki sözlüsünü düşünüyordu. Salman'sa gitgide artan bir gerginlikle küçük alanda dolaşmaya başlamış, öfkeyle burnundan soluyor, odayı da, zamanı da daraltıyordu. Birbirine yapışık gövdeler gibi birinde gelişen sinirlilik diğerlerini de etkiliyordu. Haydar, Salman'ı sakinleştirmek için "daha önümüzde uzun bir zaman var!" dedi. "Bir yere otur ve düşünmemeye çalış!" Haydar, onun bu haline daha sonra da şahit olacaktı. Ya baskı altında kaldığında ya zor anlarda onun öfkeye kapıldığını görecek, bunun başkaldırıştan mı kaynaklandığını, yoksa dayanamayışından mı; bir türlü çözemeyecekti. Böylesi zamanlarda bir yorumdan diğerine sürüklenecekti Haydar. Daracık yerde geç saatlere kadar sigara içmesine ses çıkarmadı bu yüzden. Her helaya çıkışlarında askerin izin vermesiyle kapıyı aralık bıraktılar da oda biraz havalandı. Koridorda dolaşan askerlerin seslerinin kesilmesiyle uyumayı denediler. Mehmet'le Haydar, başlarını birbirine verecek şekilde kanepeye uzandılar; ayaklarını dizlerinden bükerek. Salman'la Faruk, battaniyeyi serip yere, tahta döşemenin üstüne kıvrıldılar.

Haydar, uykusunda ayaklarını uzatmak istedi; bir yerlere çarptı ayakları. Sonra biri itti onu. Her tarafının tutulduğunu hissediyordu. Gözlerini açmaya çalıştığında ilkin karanlıkta bir şey göremedi; nerede olduğunu çıkaramadı, boşlukta tutunacak bir yer aradı. Duvarın soğukluğu geldi ellerine. Duvarı yokladı ve sıçradı uzandığı yerden. Koridorun ışığı sönmüştü. Karanlıkta küçük pencereyi seçti sonra, yarı aralıktı ve koridordan gelen cılız bir ışık sızıyordu içeri. Karakolda gözaltında olduklarını hatırladı birden ve vücudunu bir soğukluk kapladı. Cılız ışığın aydınlığında diğerlerini görünce yalnız olmadığını anladı,

biraz serinledi yüreği; ama içini daraltan sıkıntıdan uzun bir süre kurtulamadı. Saat gecenin kaçı olmuştu bilemiyordu. Daracık kanepede bütün vücudu tutulmuştu adeta. Salman'ı öteye iterek yere, yanına uzandı. Ayaklarını uzatınca yer rahat gibi geldi ona. Tavana dikti gözlerini. Aklına güzel şeyler getirmeye çalıştı. Sabaha kadar uyuyamamak endişesini kafasından uzaklaştırmaya çalıştı ve korktu bu endişenin büyümesinden. Gündüzü düşündü, direniştekileri getirdi aklına. Mert Hoca bu saatte uyuyor olmalıydı. Gözlerini kapatarak günü düşünmeye çalıştı.

Düşünde fabrikayı gördü. Fabrika çalışıyordu. Meğerse o da fabrikada çalışıyormuş. Tuhaf, hoş bir duyguydu bu. O duygunun ötesinde her şey sisler içindeydi.

Salman'ın sesiyle uyandı. Salman, üstünden fare geçtiğini söylüyordu. Gördüğü düşün etkisi geçmemişti daha. Yan uykulu, Salman'ın oturduğunu ve sigara yaktığını gördü. Fare umurunda değildi; gözlerinin tekrar kapanmasını engelleyemedi. Sonra tekrar uyanır gibi oldu, kolunu Salman'ın sırtına uzatmış buldu; çekti kolunu. Herkes uyuyordu. Acaba fare kulağımı ısırır mı diye geçti aklından. Küçüklüğünde farelerin kulak dokusunu sevdiğini duymuştu. Derken yine uykuya daldı.

Sabah Bingöllü asker açtı kapıyı. Saati sordular. "Altı" dedi. Helaya gitmelerine, ellerini yüzlerini yıkamalarına izin verdiler. Bir daha kapatmadılar kapıyı. Az ötelerindeki çay ocağından çay bile getirdiler; parasıyla tabii, azıcık da pahalı! Askerler onlardan önce yıkanma yerini doldurmuşlardı. Kimi tıraş oluyor, kimi yüzünü yıkıyordu. Sonra eşyalarını verdiler, dışarı çıkarılıp yeniden arka tarafa götürüldüler. Haydar, cep telefonunu alınca Nazmi'yi aradı. Nazmi'nin telefonu devamlı kaplama alanı dışında ya da kapalı mesajı veriyordu.

KIRK BİRİNCİ BÖLÜM

Karakol sürgünleri

Nazmi, Haydar aradığı zaman Yalman'la birlikte arabadaydı. Mert Yalman akşam arabayı evine götürmüş, sabah gelirken Sefaköy'den Nazmi'yi almıştı. Hadımköy girişinde Tıbzetlilerin otobüsünü bekliyorlardı. Otobüs kararlaştırdıkları gibi tam saat yedide geldi. Mert Yalman arabadan inerek otobüse geçti. Nazmi, arabayla otobüsü takip edecekti.

Mert Yalman, gece boyunca sabahki yapacağı konuşmayı düşünmüştü. Heyecanı daha otobüsü uzaktan gördüğünde başladı. Otobüse binene kadar hep bir gün önceki yaşadıklarına dönmüş, karışıklığın nelere mal olduğunu aklından çıkarmamıştı hiç. Sonradan Haydar'a: "Öylesine gergindim ki gerginlikten bacaklarım titriyordu," diyecekti.

Herkes gelmişti, bütün koltuklar dolmuş, bazıları ayakta kalmıştı. Yalman, heyecanının aynısını kendisine bakan yüzlerde gördü. Otobüsün ön tarafında ayakta –hiç vakit kaybetmemesi gerekiyordu, birazdan fabrikanın sapağında olacaklardı– bütün gücünü toplayarak dedi ki:

"Arkadaşlar sizi selamlıyorum."

Herkes dikkat kesilmiş onu dinliyordu.

"Bugün direnişimizin otuz sekizinci günü! Benim sizden is-

tediğim tek bir şey var! Benim söylediğim her şeyi dinlemenizi ve uygulamanızı istiyorum. Kesinlikle her kafadan bir ses çıkmaması gerekiyor! Dün başarılı bir eylem gerçekleştirdik; ama bir karışıklık olduğu zaman, her kafadan bir ses çıktığı zaman arzu etmediğimiz sonuçlar olabilir. Bu uzun soluklu bir mücadeledir. O nedenle gücümüzü yitirmememiz lazım!"

Konuşmasını bitirdiğinde bakışlardan insanların onu dinleyeceklerini çıkarmıştı. Nasıl da ortak heyecan, nasıl da karşılaşacakları tehlike onları tek vücut yapmış, umut içinde sarılmışlardı birbirlerine. Mert gerginliğinin biraz olsun azaldığını hissetti.

Otobüs köşeyi dönerek toprak yola girdi, devam etti; fabrikaya kadar bir engelle karşılaşmadılar.

Askerler fabrikanın önündeydi. Otobüsü görür görmez hareketlendiler. Başlarındaki astsubay otobüse doğru koştu. Ön kapının önüne gelir gelmez otobüsün sürücüsüne: "Kapıları açma!" diye bağırdı. Askerler otobüsün kapılarını tutmuştu. Astsubay açık camdan Mert Yalman'a "Sayın yönetici sizinle görüşebilir miyim?" diye seslendi.

Astsubayın onu yönetici sanması hem tuhafına hem komiğine gitmişti Yalman'ın.

"Madem ki kapıları açtırmıyorsunuz, aşağı inmeme gerek yok!" diye karşılık verdi.

Tek başına aşağı inmesinin doğru olmayacağını düşünmüştü.

Astsubay tavrını değiştirerek sertleşti:

"Yok, yok! Sen gel! Orada konuşması kolay, oradan kabadayılık yapma, gel aşağıda konuşsana!"

Mert, otobüsün açık camından astsubayın yüz ifadesinin bir anda nasıl saldırgan bir hal aldığını çok net bir şekilde görüyordu. Astsubay sertleşmeseydi belki de inecekti aşağı... Otobüsten inmeme kararlılığını sürdürerek, olabildiğince sakin: "Biz kabadayılık yapmıyoruz ki?" dedi. "Bizim bir amacımız var. Siz çok istiyorsanız, ben aşağı inmeyeyim, siz gelin!"

Astsubayı daha da sinirlendirmişti bu sözler. Mert Yalman'ın

otobüsün ortasına doğru gittiğini görünce bütün öfkesiyle otobüsün kapısına vurdu. Bir yandan da otobüsün sürücüsüne: "Çek! Çek!" diye bağırıyordu.

Yalman, otobüstekilere:

"Arkadaşlar, siz konuşmayın sakın! Her konuşmayı ben yapacağım," diyerek onların heyecanını yatıştırmaya çalıştı. Çıt çıkmıyordu kimseden. Mert Yalman, onların önceki olaylı günün etkisinde kaldıklarını, her birinin disiplinli davranmasında bunun rolü olduğunu düşünecekti sonradan. Ama o anda tek bir düşünce vardı kafasında: İnsanların morale ihtiyacı vardı ve onun kararlı davranması gerekiyordu.

Astsubay aşağıdan, "izinsiz gösteri yapıyorsunuz!" diye bağırmaya devam ediyordu.

Yalman, astsubayın duyacağı bir şekilde:

Biz otobüste duruyoruz; otobüste nasıl gösteri yapacağız?" diye seslendi.

Astsubay, otobüsün sürücüsüne:

"Çek! Yoksa seni tutuklarım!" diye bağırdı.

Selim kaptan, diklenecek oldu; Mert Yalman bunu önledi hemen.

"Tamam arkadaşlar, gideceğiz!" dedi yüksek sesle.

İnsanların karşı çıkmasına meydan vermeden ardından alçak sesle ekledi:

"Gereksiz sertleşmeye girmeyelim, gider döneriz!"

"Tamam," diye seslendi astsubaya: "Gidiyoruz!"

Astsubay gitme lafını duyunca önce ne yapacağını bilemedi, (karşısındaki adamın bu kadar çabuk pes edeceğini beklemiyordu doğrusu) baktı ki gerçekten gidiyorlar rahat bir nefes aldı. Otobüs manevra yapıncaya kadar askerleri bulundukları yerden ayırmadı yine de. Otobüs anayola doğru hareket ettiğinde her olasılığa karşılık askeri araçlardan birini yolladı peşlerinden.

Askeri araç onları E5 karayoluna kadar takip etti, sonra geri döndü. Mert Yalman, anayola çıktıktan sonra Selim Kaptana ilk kavşaktan tekrar fabrikaya dönmesini söyledi. "Pes ettiğimiz

sanmasınlar!" deyince Selim Kaptan'ın neşesi yerine geldi. "Sen merak etme ağabey!" dedi ve ekledi: "Başta ben gıcık oldum o herife!"

"Niyetim kavga gürültü çıkarmak değil," dedi Mert.

Otobüs rampa aşağı indikten sonra kelebek yoldan yukarı kıvrılıp Hadımköy'e döndü yeniden. Otobüstekiler bir anda sabahki morallerine kavuşmuşlardı. Mert, yol boyunca sürekli fabrikanın önüne nereden gidebileceklerini düşündü. Askerler onları gitti bildiklerinden büfenin önüne varıncaya kadar onlarla karşılaşmadılar. Selim Kaptan'a büfenin arkasındaki boş tarlaya girmesini söyledi Mert. Otobüsten kimseyi indirmeden önce işçileri dedi ki:

"Arkadaşlar, şimdi herkes önlüklerini giysin ve alabildiğince sessiz olalım. Buradan tarladan yürüyerek fabrikanın önüne çıkacağız. Fabrikanın karşısına vardığımızda herkes yere oturacak! Kimse konuşmayacak, slogan atmayacağız!"

Kimsenin sözünden çıkmayacağına emindi artık. Bu güvenle işçilerle birlikte yürümeye, onlar koştukça onlarla birlikte koşmaya başladı. Herkes, askerler tarafından durdurulmadan önce fabrikanın önünde olmak istiyordu.

Askerler birdenbire onları tekrar karşılarında görünce şaşırdılar. Her şey o kadar ani oldu ki, çabucak fabrikanın önünde bitiverdiler.

Mert: "Herkes çöksün!" deyince hepsi bir anda çöktü. Bu sahne görülmeye değerdi doğrusu. Astsubay şaşırmış, şaşkınlığının geçmesi zaman almış, neden sonra askerlere etrafını çevirmeleri emrini vermişti. Şaşkınlığı, öfkesi birbirine karışmış bir halde, ağzından köpükler saçarak işçilere: "Kalkın buradan!" diye bağırdı.

Herkes susmuştu. Hiç kimse yanıt vermiyordu. Bu davranış astsubayı daha da çileden çıkardı. Astsubay adeta işçilerin üstüne yürürcesine bağırmaya devam ediyorken Mert, ayağa kalktı:

"Arkadaşlar! Hiç kimse yanıt vermeyecek! Sadece ben konuşacağım."

Mert, bunları söylerken bir taraftan askerlere, diğer taraftan

astsubaya bakıyordu. Askerlerin geriliminin arttığını fark etti. Astsubayın ise sinirinden adeta bacakları titriyordu.

İşçilerden birkaç kişinin yerden taş aldığını gördü; hemen eliyle işaret ederek engel oldu:

"Benim tarafa gelin! Hiç kimse askerlere kesinlikle el kaldırmayacak! Burada bulunmamızın amacı ekmeğimizle ilgili!"

Askerlere bakmaya devam etti. Son söyledikleri askerleri gerilimden biraz olsun çıkarmış, astsubayı ise daha da gerginleştirmişti. Astsubay durumun, kontrolünden çıktığını görüyor, bu da onu rahatsız ediyordu.

"Burada duramazsınız!" diye bağırdı. "İzinsiz gösteri yapıyorsunuz."

"Biz gösteri yapmıyoruz!" diye karşılık verdi Mert. "Siz kafanıza göre yorum yapıyorsunuz. Biz burada iş bekliyoruz."

"Hepinizi götüreceğim."

"Tabii götürebilirsiniz. Bu arada bizi götürmeniz iyi olur; hiç değilse suçumuzu öğreniriz."

Astsubay, çaresiz ve hiddetli, Mert'le atışmaktan vazgeçip hışımla fabrikaya bekçi kulübesine gitti. İşçiler onun kulübeden telefon ettiğini gördüler. Mert'in çevresinde daha bir kenetlenmişlerdi. Astsubay bir süre sonra geri döndü ve Mert'e: "Otobüsünüz nerede?" diye sordu.

"Otobüsümüz gitti," dedi Mert.

Astsubay bir şey söyleyecekti; vazgeçti, yeniden hışımla fabrikaya yöneldi. Ne zaman geri geldi, aynı anda kasası kapalı bir kamyon fabrikadan çıkarak yolun sağına döndü ve durdu.

Astsubay: "Buna bineceksiniz!" diye emir verdi.

Kimse kıpırdamadı yerinden. Mert:

"Bunun içi havasız!" diye karşılık verdi. "Ancak kapısını açık bırakırsanız olur."

Kamyonun sürücüsü gönülsüzdü zaten. Astsubaya kapı açık gidemeyeceğini söyledi.

Astsubay bir ân evvel bu durumdan kurtulmak istemenin bıkkınlığıyla:

"Kapalı olsun o zaman kapısı," dedi. "Bana ne! Ne olursa

olsun!"

"Kamyonun hava yeri yok!" diye itirazını yineledi Mert, sakin, ama kendisini zor tuttuğu belli.

Astsubay: "Konuşma! Beni ilgilendirmez!" diye tersledi Mert'i. Elini sert bir şekilde yukarı kaldırmıştı söylerken.

Beklenmeyen, hele astsubayın hiç beklemediği bir şey oldu. O dakikaya kadar sinirine hâkim olmayı başaran Yalman, yumruğunu sımsıkı sıkmış vaziyette avazı çıktığı kadar bağırarak astsubayın üstüne yürüdü.

"Sen ne biçim insansın!"

Bilinçli değildi Mert'in hareketi; ne yapmakta olduğunu kendi de anlamamıştı. Astsubay birden olduğu yerde geriye sıçradı. Mert Yalman'ın ses tonundan mı, üstüne yürümesinden mi neden; ancak başka türlü bir yoruma imkân vermeyecek bir denk düşmeyle, herkesin gözü (nerdeyse yaptığıyla pişmanlık ve korkuya düşmek üzere olan Mert'in, gönülleri Mert'ten yana olan ama otobüse binip karakola gitmekte tereddütlü Tıbzetlilerin) önünde geriye doğru kaçmaya başladı. Neden sonra toparlandığında –toparlanana kadar fabrikanın yanındaki ağaca varmıştı– ilkin ne yapacağını kestiremedi, sonra Mert'in bağırmasına mı kendi zayıflığına mı, birbirine karışmış canhıraş bir feryatla:

"Yakalayın!" diye bağırdı askerlere. "Bana saldırdı, bunu mahvedeceğim."

Askerler emir üzerine harekete geçtiler o zaman. Bir yandan Mert'in kolundan tutarak götürüyorlar bir yandan da "Ağabey, geç arabaya. Bir şey olmaz," diyorlardı.

Mert'i cipin arkasına koydular; öbür askerler de işçileri kamyona doldurdular. İnsanlar hiç itiraz etmedi. Kamyona doldurduluyorlardı ama astsubayın düştüğü durum hoşlarına gitmişti; o gün devamlı bu sahneyi anlatacaklardı birbirlerine. Az sonra astsubayın bindiği cip önde, Yalman'ınki ortada, kamyon arkada Esenyurt Karakolu'na doğru hareket ettiler.

Cipin içinde askerler sigara uzattılar Mert'e. Uzatırken "Ağabey bize kızdın mı," diyorlardı.

"Benim sizlerle meselem yok," dedi Mert.

"Ağabey," dedi askerlerden biri. "Bir şey olmazdı ama sen gereksiz bağırdın."

Mert hiç sesini çıkarmadı. Nasıl bağırdığına şaşmaya devam ediyordu. Dışarı, Nazmi'nin peşlerinden gelip gelmediğine baktı. Nazmi'nin, ben arabada kalayım, arabaya bir şey olmasın, diyerek fabrikanın önüne gelmediğini hatırladı, fakat araba ortalıkta yoktu. Karakolun önüne vardıklarında görecekti ancak; araba karakolun karşısındaki toprak alana park etmiş duruyordu.

Karakoldakiler, bir asker onları alıp ön tarafa götürdüğünde karşılarında bütün işçiyi görünce şaşırdılar. Tam karşılarındaydılar, garajın içinde toplu halde duruyorlardı. Sanki birbirlerini uzun zamandır görmemiş gibi hasretle yüzleri ışıldadı. Aralarında çok mesafe var sayılmazdı; ancak görüşemediler; askerler izin vermedi. İçlerinden bir kaçı onlara doğru yumruklarını sıktı; güçlüyüz demek istiyorlardı. Hepsi gülüyordu; göz altına alınmamışlardı sanki. Karakolun bahçesine oyun oynamak için gelmişlerdi adeta, "bu oyunda sizi yalnız bırakmadık," demek istiyorlardı.

Bir gün önce Haydar'a yumruk vuran Astsubay başlarına geldi, elindeki evraklarla. Dördünü de ön tarafa gelen askeri aracın arkasına koydu. Bakışlar hep aracın öte tarafında, onlara moral vermek isteyen arkadaşlarındaydı. Sıcak bir andı bu. Böyle zor zamanlarda mı yüce duygular içinde olur insan?.. İki taraf da birbirleri için duyduğu kaygıları o ân için unutmuş; aynı kaderi paylaşmanın onuruyla, bu onurun yüreklerine ektiği umutla, başlarına ne gelirse umursamaz, araç hareket edip gözden kaybolunca kadar birbirlerini selamladılar.

Bindirildikleri araç tanımadıkları yollardan saptıktan sonra bu kez başka bir sağlık ocağının önünde durdu. Bir gün önceki işlemlerin aynısı yapıldı. Sağlık ocağında işleri bittikten sonra araç Büyükçekmece yoluna girdi. Astsubay önde oturuyordu; soğuk... Sağlık ocağında bile tek kelime konuşmamıştı onlarla, sadece askerlere kısa buyruklar vermişti.

Araç, Büyükçekmece'ye girmeden dar bir yan yola saptı. Yolu yukarı kıvrıldıktan sonra büyükçe çıplak bir binanın önünde durdu. Askerler onları araçtan indirip binanın giriş katına, yemekhane bölümüne soktular. Getirildikleri yer Büyükçekmece Merkez Jandarma Karakoluydu. Yemekhanede başka askerler ve onlar gibi başka yerlerden getirilmiş insanlar vardı. Astsubay başlarına asker koyup içerideki odalardan birinde kayboldu. Bir grup insan vardı yandaki masalarda, yabancı uyruklu kişilere benziyorlardı. Dillerini anlamayan bir jandarma, elindeki naylon torbadan eşyalarını dağıtıyordu onlara. Haydar, konuşmalardan, gözaltındakilerin sınırdan kaçak yolla girmiş kişiler olduğu sonucuna vardı. Esmer görünümlerinden ve konuşmalarından İran uyruklu olduklarını düşündü.

Saatler geçiyordu, ne başlarındaki astsubay geliyordu yanlarına ne de askerler bir açıklamada bulunuyordu onlara. Haydar, askerlerin sabahleyin geri verdikleri cep telefonunun az kalan şarjıyla Nazmi'yi aramayı denedi. Askerler onlarla ilgilenmediği bir anda, görüşebildiği kadarıyla... Kısa görüşmede Nazmi'nin avukatlarla birlikte Büyükçekmece Adliyesine geleceğini öğrendi; adliyede ne zaman olacaklarını bilmediğini söyledi. Telefonun şarjı daha fazla konuşmasına olanak tanımadı zaten.

Öğle tatili oldu, hâlâ karakolun yemekhanesinde tutuluyorlardı. Karakolun askerleri tabaklarını ellerine alıp (sağ taraftaki masaları boşalttıktan sonra) oturdular, yemeklerini yediler. Ne onlarla gelen erler ne onlar yemek yiyebildi. Astsubay, ancak öğleden sonra çıkageldi ve onları tek tek çağırıp dar bir koridordan geçirerek dipteki odalardan birine götürdü.

Şişman bir astsubay oturuyordu masanın başında, önünde büyük siyah bir daktilo vardı. Haydarlarla birlikte gelen astsubaydan kimlikleri alıp bilgileri kâğıda dökmeye başladı: İki parmak, Haydar'a sonu gelmeyecekmiş gibi gelen bir yavaşlıkla... O yazısını bitirene kadar Haydar, ayakta karşısında durdu. Yazma bitince karşısındaki masaya götürüldü, büyükçe bir kâğıt kondu masanın üstüne, bir de ıstampa. Hayatından bıkkınmış

izlenimi veren astsubay sert bir hareketle parmaklarını tuttu Haydar'ın. Sonra bir mürekkebe, bir kâğıda, kâğıdın içindeki karelere defalarca bastırdı. Her seferinde parmaklarının izi çıkıyordu kâğıda; parmaklarının her biri siyaha boyandı. Bütün bir kâğıdı doldurdular. Sonra gerisin geri yemekhaneye götürdüler. Arkasından diğeri...

Haydar'a öyle geldi ki o gün adliyeye yetişemeyecekler ve tekrar karakola döneceklerdi. Başlarındaki Astsubay da alabildiğine yavaş hareket ediyor, sanki onlardan intikam alıyordu. Büyükçekmece'den fotoğrafçı çağrıldı, bir odaya sokup dördünün ayrı ayrı fotoğrafları çekildi, fotoğraf paraları da Haydar'a ödetildi. Saat ikiye doğru karakoldan çıkarılıp yeniden askeri araca bindirildiler. Ana yola çıkıp Büyükçekmece'ye girdiler. Işıklarda beklenildi, sağa dönülüp beş katlı adliye binasının önünde duruldu.

Ne avukatlar vardı görünürde, ne Nazmi! Askerlerle birlikte dört kat yukarı çıktılar. Astsubay elindeki dosyalarla kalem odasına girdiği süreçte Haydar'ın kafası iki ay öncesini (avukatla birlikte bilirkişiyi almak için geldikleri günü) anımsamayacak kadar meşguldü: Avukatın ve Nazmi'nin gelmeyiş nedenini düşünüyor, canı fena halde sıkılıyordu. Anımsasaydı eğer, elini kolunu sallayarak yine bu koridora geldiği o günle, askerlerin nezaretinde getirildikleri bu ânı karşılaştırır ve acaba o zaman böyle bir durumu yaşayacağım aklıma gelir miydi, diye düşünmekten kendisini alamazdı.

"Geleceğimizi biliyorlardı, niye yoklar?" diye söylenmeye başladı. Savcının odası doluydu; jandarmaların getirdiği başkaları da vardı, kimi de kelepçeliydi.

"Haydar Ağabey," dedi onları getiren jandarmalardan biri, "git bak istersen aşağı..."

Dört kat merdiveni koşarcasına indi. Adliyenin dışına çıktı, işte o zaman tam karşıda şubenin arabasını gördü. Yanına vardı; kapıları kilitliydi arabanın, etrafına göz gezdirdi: Kimseler yoktu. Binanın yan tarafına koştu, ara yollara baktı; 'nereye gitmiş olabilirler?' diye düşündü. Tekrar yukarı çıkmaktan başka

çaresi yoktu; ya savcı çağırmışsa?..

Asansör meşgul! Beklemedi! Merdivenleri ikişer üçer atlayarak dördüncü kata çıktı. Salman ve diğerleri, askerler hâlâ koridordaydılar. Nefes nefese yanlarına gitti.

"Boş ver!" dedi aynı asker: "Haydar Ağabey sen kendin de yaparsın savunmanı. Avukat senden daha iyi mi yapacak?"

Arkasından ekledi:

"Bu işten bir şey çıkmaz zaten, bu sefer serbest bırakırlar."

Astsubay çıkageldi kalem odasından. "Birazdan bizi alacaklar" dedi. Dediği gibi çok geçmeden savcının kapısı açıldı, astsubay girdi ilkin içeri; çok kalmadı savcının yanında ve çıkınca Haydar'lara işaret etti girmeleri için.

Savcının karşısında durup, ayakta, beklediler. Savcı önündeki dosyaya göz attıktan sonra başını kaldırdı ve "fabrika giriş çıkışlarını engellemişsiniz," dedi.

Haydar:

"Hayır, biz sendika için..."

Savcı konuşmaya bırakmadı Haydar'ı.

"Bir daha çıkmayın karşıma! Şimdi gidin! Grevinizi fabrikayı engellemeden yapın! Hakkınızı yasal yollardan arayın!"

Haydar, serbest bırakılacaklarını tahmin ediyordu, askerler de öyle söylemişti hele; ancak her şeyin iki üç sözle bitmesi onu hem şaşırtmış, hem rahatlatmıştı.

Koridora çıktıklarında astsubay, "Bir dakika bekleyin," diyerek savcının yanına girdi. Salman, Haydar'a ve yanındakilere: "Savcı fabrikanın önünde durmamıza bir şey demiyor," dedi. Haydar, "savcının söyledikleri o anlama gelmez!" dediği sırada astsubay odadan çıktı ve "tamam serbestsiniz!" dedi. "Yalnız benimle karakola kadar geleceksiniz, kimliklerinizi orada vereceğiz."

Özgür olmalarının tadına vararak dışarı çıktıklarında avukatla Nazmi'nin arabanın kenarında beklemekte olduğunu gördüler. Avukat Hayrettin Özcan, Haydar'ın sitemli konuşmasına iki saattir onları beklediklerini, yalnızca yarım saat için, o da ayakkabısının altını tamir ettirmek için oradan ayrıldıklarını

söyleyerek yanıt verdi. Haydar diyecek söz bulamadı.

Karakola döndüklerinde Tıbzetliler toplu halde karakolun bahçesindeydiler. Yanlarına varmadan daha, bir sevinç dalgası oluştu; işçilerin her biri sıraya girdi öpmek için. O gün için yüzler gülüyordu, her biri muzaffer bir kumandan gibiydi.

İşçilerin bırakılacağını üsteğmenden öğrendi; ancak ondan (uygun bir lisanla) sabah fabrikanın önüne gitmemelerini dinlemek durumunda kaldı. "Bir şey diyemem..." deyip kaçtı odadan.

Selim Kaptanı karakolun tam karşısındaki kahveden çağırdılar. Selim Kaptan sabahtan bu yana karakolun çevresinden ayrılmamış, otobüsünü de karakolun önündeki park yerine çekmişti. İşçiler, işçilerden önce Deniz, "doğruca fabrikanın önüne gidelim," dedi Haydar'a. Haydar, sabahleyin gidileceğini söyleyerek kabul etmedi. Hiç değilse o akşam dışarıda olmak istiyordu Haydar. Bu benim de işime geldi. Haydar Güney'in Şehrazat'tan haberi yoktu ama ben de böylece gece Şehrazat'la görüşme fırsatını yakalamış oldum. Haydar Güney'in, Deniz'i ikna etmesi kolay olmadı tabii. Üstelik yalnızca Deniz'den değil işçilerden de aynı sesler yükselmeye başlamıştı. Haydar temsilcilere, birlikte sendika merkezine gideceklerini söylerken sabahleyin merkez yöneticilerinden kimsenin aramayışı, avukatın gereken hassasiyeti göstermemesi sorusu vardı kafasında. Bu sorular başka küçüklü büyüklü sorularla besleniyordu: Karakolda kalacağını söylerken Sağdıç'ın yüzündeki umursamaz, alaysı ifade, Arası'ın anlamak istemeyişi... Önünde daha da zor günlerin olduğunu hissediyordu. Eylülün yirmi ikisinde verilen beş milyonlar yeterli olmamıştı. En az bir on milyon daha ödenmeli diyordu temsilciler. Haydar da onlar gibi düşünüyordu. İşçiler otobüse bindikten sonra kısa bir konuşma yaptı. Sabahleyin aynı şekilde fabrikaya gidileceğini söyleyince bir alkış aldı. Otobüsten iner inmez sendika merkezine telefon etti, geleceklerini söyledi ve temsilcilerle birlikte merkeze gitmek üzere arabaya bindi. Mert Yalman onlardan ayrıldı karakolun önünde, daha sonra Kartal tarafına gidecek olan avukatın arabasına bindi.

Sabah arabada, direniş yerine giderlerken Haydar, akşam uğradıkları hayal kırıklığını anlatacaktı Mert'e. Merkez yöneticilerinden Mahir Urkan ve Ahmet Aras'la para konusunda tartıştıklarını, yöneticilerin ancak beş milyon vermeye, ona da zar zor razı olduklarını söyleyecekti. "Neymiş efendim?" diyecekti: "Grev yerlerine yedi buçuk veriyorlarmış, bir direnişe o kadar veremezlermiş..."

Mert'in bir şey söylemesine fırsat vermeden devam edecekti:

"Salman, beş milyonun kimseye yetmediğini, ödeneklerin en az on beş milyon olması gerektiğini söylediğinde Aras: 'Bu sendika ne yapacağını senden öğrenecek değildir!' diye paylamış onu. Mahir Urkan soğuk bir dille bu örgütte bir tek Tıbzet'in olmadığını, yarın öbür gün başka işyerlerinde ne olacağını bilmediklerini, bütün bunları düşünmek zorunda olduklarını söyledi."

"Külahıma anlat bunları deseydin sen de!" diyecekti Mert. "Bu örgütte şu anda kaç tane direniş var ki?"

Konuştukça siniri daha da arttıracak, Haydar'ı beklemeden kendisi yanıtlayacaktı:

"Tıbzet gibi ikinci bir direniş yok! Grevleri toplasan ikiyi geçmez!" dedikten sonra şunları söyleyecekti:

"Petrol–Sen, doksan işçiye bakamayacak kadar fakir bir sendika mı?"

"Tıbzetlileri ikna edebilirler ama beni edemezler," diyecekti bir süre sonra.

"Tıbzetlileri de ikna edemediler," diye yanıtlayacaktı onu Haydar. "Her gün otobüs tutmanın, yiyecek ihtiyaçlarının karşılanmasının sendikaya getirdiği maliyetlerin ne kadar yüksek olduğunu öne sürdüler ama ikna olmadık... Olmadık gerçi, ama daha fazla bir şey söylemeden oradan ayrılmak zorunda kaldık."

"Önce yönetici ücretlerinin bu sendikanın giderlerinin kaçta kaçını oluşturduğuna baksınlar, olmadı merkez, olmadı şubelerin harcamalarına baksınlar!" dediğinde Mert, Hadımköy sapa-

ğı gözükmüş olacaktı.

Onlar Hadımköy sapağından girip Tıbzet'e yol aldıkları o sabah, Türk–İş'in Başkanları, kaldıkları otelde belki de yeni kalkmak üzereydiler. Petrol–Sen'de toplanacak başkanlar kurulu için geceden İstanbul'a gelmişlerdi. Başkanlar, Haydar'la Mert'in okudukları 10 Eylül tarihli bir sol gazetede yayınlanan "Tıbzet işçisinden Türk–İş'e açık çağrı" başlığını, Türk–İş Başkanlarını direniş yerine çağıran yazıyı ve bu konuda Tıbzet işçileriyle gerçekleştirilen röportajı okudular mı bilmiyorum.

Haydar'la Mert'in aklında Tıbzet'e giden yola girdikleri sırada Başkanlar Kurulu toplantısından çok, bir gün önce olduğu gibi askerlerin onları gözaltına alıp almayacağı vardı.

KIRK İKİNCİ BÖLÜM

Şşş...

"Sen her şeyinle güzelsin Şehrazat. İnsana sıcaklık veriyorsun. Bazen beni şaşırtsan da seni sevmemek, sana hayranlık duymamak mümkün değil. Seni böyle mükemmel kılan ne bilmiyorum. Böyle bir duygu ancak bir insanın aşık olduğu zamanlar duyabileceği bir şey. İnsan aşık olduğu zamanlarda her şey güzel görünür, sevdiğinin kusurları bile. Herhalde benim sana aşık olmam söz konusu olamaz; çünkü sen ancak kitaplarda varsın."

"İşin sihri de burada değil mi Haydar Bey? Ben ancak kitaplarda varım. Kitaplarda olan birinin bütün özelliklerini bilirsiniz. Kötü mü, iyi mi; o artık bütün karakter özellikleri ile bildiğiniz bir şeydir. Bizi asıl bilmediğimiz şeyler korkutur. Buna rağmen bize heyecan veren şey de bilmediğimiz şeylerdir. Ben hayatın içinde karşılığı olmayan biriyim. Söylesenize, benimle konuşmaktan hoşlanırsınız, benim sözlerim dinlendirir ve siz başkalarından farklı olarak içinizi açarsınız bana; ama Allah aşkına doğru söyleyin, bütün roman kahramanları gibi benle haz duyabilirsiniz, vakit geçirebilirsiniz, düşüncelere sürükleyebilirim sizi, güzellikleri duyurabilirim, şaşırtabilirim hatta, üzebilirim bile; romanın içinde kahramanlar birbirlerine acıyı tattırabilirler ama siz okuyanlara acı veren roman kahramanına

rastladınız mı hiç? Gerçek acıdan bahsediyorum, kalıcı olan ve etkileri uzun süren... Acı bir yitiriştir; beni hiçbir zaman yitirmeyeceğinizi bilirsiniz. Ben her açtığınız zaman kitabın bilinen bir sayfasında olurum. Kolunuz yaralanır, yitirdiğiniz şey iyileşip tekrar eski haline dönüşene kadar acı duyarsınız, ruh sağlınızı yitirirsiniz, düzelene kadar acı duyarsınız, sevdiğiniz biriyle kavga edersiniz, bir süre aranızdaki güzellikleri yitirmişsinizdir, aynı duyguları tekrar oluşturana kadar acı çekersiniz, ondan ayrıldığınızda yitirdiğiniz şeydir size acı veren. Sayısız örnekler verebilirim bunun gibi... Oysa benim size hiç bir zaman bir acı tattıramayacağımı bilirsiniz.

"Roman kahramanları ile hayatın içinde yaşayanlar arasında ne fark vardır Şehrazat?"

"İnsan yaşamın içinde her zaman kendini var eder. Elbet her insan için söz konusu değildir böyle bir şey. Bir çok insanın romanlardaki sıradan tiplerden farkları yoktur. Bundan kastim insanın belli bir tipi yaşaması. Onlar belli karakterleri yaşarlar. Onlar yaşamın içinde sürekli kendini var eden tipler değildir. Çevresindeki koşullar, koşullar karşısındaki çıkarları, bütün bunların karşılıklı etkileşimleri insanın tavrını oluşturur. İnsan bu tavra karakterini ya katar ya katmaz. İnsan hiçbir zaman kendisini salt var eden değildir. Ama onlar, yani o insanlar tamamıyla koşullar tarafından biçimlenir, karakterleri çevreleri tarafından var edilmeye açıktır. Çevre koşullarının bir insanı biçimlemesi için gerekli malzeme o insanın çıkarlarıdır. İnsanın çıkarları, koşullar denilen bizim çokluk kralı dediğimiz senarist için önündeki portreyi çizmesinde yararlandığı boya ve fırça gibidir. Tıbzet direnişinizde karşınıza çıkan üsteğmen onu çevreleyen şartlar haricinde davrandığı özel ânlar hariç (o anlarda kendini kattığı söylenebilir) çıkarlarıyla o senaristin peşinden gitmek zorundadır.

İkinci tipler! Çıkarların vız geldiği, senariste karşı çıkan, kendi kurallarını koyan olumlu tipler. Ancak bunları da sıradan roman kategorisine sokabiliriz, belki efsane; ancak gerçek yaşamda tam karşılığı olan tipler değildir.

Bir de romanlarda zayıf veya güçlü yanlarıyla, zaafları ya da olumlu yanlarıyla çizilen tipler vardır. Bunlar gerçek yaşamdakilere daha çok benzerler; ancak bunların da canlılıkları söz konusu değildir.

"Peki nedir bizi canlı kılan, nedir sıradan olmayan bir romanda ya da yaşamda bizi var eden?"

"Kendini var eden insan devamlı kendiyle boğuşan insandır. Kendini var etmek için didişen, bunun için acı çekmeyi göze alan, düşe kalka kendini var etmeye çabalayan insandır. Bu insanın ne yapacağı önceden belli değildir. Buna olumlu ya da olumsuz, kötü ya da iyi bir tip diye bakamayız. Zaman zaman çuvallar bu insan, yenilir, yitirir, bazen kazanır, kendini var ettikçe güçlenir, bir de bakarsınız dünyanın en zayıf insanı olmuş. Hiçbir yerde devamlı durmaz; devamlı hareket halindedir. Önceden iyi ya da kötü, olumlu ya da olumsuz, ya da hepsinden biraz karışık; o bunlardan hiçbiri değildir. O insan önceden programlandığı gibi hareket etmez. Buna çoğunlukla değildir desek daha doğru olur. Canlı olan şey budur işte. Romanda da canlı olan tipler budur. O insanlar kendisini tekrarlayan ölüler değildir. Yaşadıklarını, nereden gelip nereye gittiklerini bilirler, zamanın içinde kaybolmazlar. Özgür insanı tanımlayan, ona özgürlük ruhunu veren şey budur. Ancak tam anlamıyla özgür insan olmadığı gibi, tam anlamıyla özgür roman kahramanı da yoktur; çünkü gideceği daha çok yol vardır insanın önünde."

"Tam ne dediğini anlamaya çalışıyorum, bir öncekine karşı çıkan bir düşünce söylüyorsun hemen ve ben seni anlamakta zorluk çekiyorum."

"Hayat böyle paradokslarla dolu değil midir Özgürlük tam olarak hiçbir zaman elde edemeyeceğimiz, uğrunda mücadele ettikçe soluğunu duyabileceğimiz bir şey değil midir? Acıyı göze alan insan özgürlüğün soluğuyla tanışabilir ancak, acıyı göze aldıkça kendini var edebilir. Acıyı göze almak demek sırası geldiğinde yitirişi göze almak demektir. Oysa insan bir şeyleri elde etmeye çabalar hep; hiçbir zaman elde edemez, elde et-

tiği anda yitirir. Sonuçta elde ettiği bir şey yoktur; insan her yitirişinde gerçekle tanışır. Sonra kendini yeniden var etmeye çabalar. Bu sonsuz bir döngüdür.

"Bu konuşmalarından hep acı çekmek zorundayız gibi bir şey çıkmıyor mu?"

"Hayır, böyle söylerseniz, benim sözlerimden acıyı öne çıkarmış olursunuz, biraz da şekilciliğe düşmüş. Ben, acı o insanın amacıdır demedim ki? Sırasında göze almaktan bahsettim. Var olma aynı zamanda bir yitirilişi içinde taşır. Varolmak yitmek anlamına mı gelir. Asla! Varlık her yitişte kendini kaybolusa karşı mücadele ederek gerçekleştirir. Bu mücadeledir onu canlı kılan. Mücadeleyi bıraktığı ân, tamamen yok olduğu ândır; gerçek yitiştir.

"Öyleyse ben yitirişi göze alıyorum. Acıyı da göze alıyorum. Ve bütün cesaretimi toplayarak sana bir şey söylemek istiyorum."

Sanki duraksarsam yaptığımın saçmalığını algılayacaktım. Nasıl oldu bilemiyorum, sessizce bana bakıyor, pembeleşen yanakları, uslu bir çocukmuş gibi bakan gözleri ile adeta bana cesaret veriyordu. Ve ben konuşmaya başladım. Dedim ki:

"Benim için sen çok uzakta bir yıldızsın ve ben hiç bir zaman ulaşamam o yıldıza. O yıldız bana hem uzak hem o kadar yakın... İçimi yakan, duygularımı alt üst eden o yıldızın benim olmasını isterdim. Biliyorum, buna imkân yok! Sen bir masallar kahramanısın ve seni tutmam mümkün değil. Ama o yıldız benim için hep orada kalacak ve ben onu hayal etmeye hep devam edeceğim."

Başını kaldırdı, o anda bembeyaz olmuş yüzüyle gözlerinin içindekini görmemi istemezcesine bakışlarını kaçırdı ve fısıltıyla: "Ama o yıldız kayabilir," dedi.

Sustum. Hiçbir şey demedim.

"Bir şey söyleyeyim mi size? Belki üzüleceksiniz..."

Yüzüne baktım. Önce kararsız kaldı söyleyip söylememekte...

"Ben size karşı aynı duyguları duymuyorum. Duymam

mümkün değil. Ve..."

"Başka hiçbir şey söyleme!" dedim.

İkimiz de uzun bir süre konuşmadık. Kahramanlar acıyı tattırmazmış yazarlarına!.. Peki benim içimdeki acı?.. Düşüncelerimi okumuşçasına:

"Niye acıyı seçtiniz?" diye sordu.

Ve yanıtımı beklemeden devam etti:

"Yıldızla beraber siz de kayabilirsiniz."

O ân sarsılmıştım. Ayakta kalmaya çalışıyordum. Başıma gelenin farkında değildim. İçinde bulunduğum ruh hali, koca bir şaşkınlıktı.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA ALTINCIDAN SONRA YEDİNCİDEN ÖNCE BİR ARA KISIM

KIRK ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sürükleniş

Ben yazılarıma dönmeliyim. Binbir gece masallarının anlatıcısı Şehrazat, benim o masallardan esinlenerek romanıma koyduğum bir kahraman. Elbette romanımın kahramanı olan Şehrazat'ı ben yaratmış değildim. O zaten vardı ve dünyanın en ünlü Doğu Masallarının anlatıcısıydı. Hayal gücümün çılgın atlar gibi koşturduğu bir gecede tıpkı kendisini Kırk Haramilerin mağarasının karşısında bulan Ali Baba'nın yaptığı gibi ben de o sihirli sözleri söyledim ve bilgisayarımın açılan kapısından içeri girdiğimde karşıma Şehrazat çıktı. Elbette masallar anlatıcısını karşıma çıkaran ve onu konuşturan hayal gücümdü. Bilinçaltımın hayal gücümü nasıl etkilediğini ve beni böyle bir kurmacaya nasıl sürüklediğini, bunların nedenlerini bilmiyorum. Şunu söyleyebilirim ki bu oturup düşünülmüş, sonra bulunmuş bir şey değildir. Siz Şehrazat'ın, her ne kadar siz kaderinizden kaçmak için beni romana kattıysanız da demesine bakmayın. Belki başlangıçta Şehrazat'ı bir sevgilinin yerine koymuş olabilirim. Belki onda idealimdeki birini aramışımdır. Ancak benden önce bütün bunlara karşı çıkan o oldu. İnsanlığın ortak kültüründe yerini alan, insanlığın kollektif bilincindeki masallar anlatıcısı benim hayal gücümü de aşarak kendisini kabul ettirdi. Ben buna şaşıyorum. Varoluşumuzu biçimlendiren yaşadıklarımız ve deneyimlerimiz, biliyorum. Maddenin zihni biçimlendir-

diğini kabul ediyorum. Hayal gücümün de somut dünyayı etkileyebileceği, en azından yazma eylemimi alt üst ettiği gerçeğiyle karşı karşıyayım. Hangi nedenlerin bilinçaltımı harekete geçirerek kollektif bilincin bir ürünü olan Şehrazat'ı karşıma çıkardığı sorusunu yanıtlayamam; ama onun, beynimin içinde ancak bir ada olabildiği, insanlık tarihi kadar eski kollektif bilinçten gelerek kendisini kabul ettirişi ve gitgide varlığıyla gerçeklik kazanmasını, başka birinin yerine geçerek değil kendi olarak duygularımı etkilemesinin yarattığı problemlerin mantıklı bir çözümünü bulmam gerekecek! Romanım geliştikçe problem üretmeye devam ediyor. Okur kabul edilebilir bir açıklaması olmayan bir romanı saçmalıklar rafına kaldıracaktır sonuçta. Gerçek hayatta olması mümkün olmayan hayal oyunlarıyla bezenmiş masalların bile kabul ettiğimiz bir yanı vardır. Onları yarattıkları dünyanın gerçekliğiyle gördüğümüz için kabul ederiz. Romanına koyduğu kahramanıyla bu şekilde başı derde giren yazarlar var mıdır bilemiyorum? Yazarlarının dayattığı çözümlere karşı çıkan, kendi başına hareket eden kahramanları olan romanlar okumuştum. Ancak bunlar benim karşılaştığım probleme çözüm getirecek şeyler değil. Hayatın içinde açıklayamadığımız şeylerle karşılaştığımızda açıklayamadığımız şeyi yok saymamız mümkün değildir. Gerçeklik bunu hiç bir zaman tanımaz bize. Tek çıkış yolumuz açıklayamadığımız şeyi keşfetmektir. Hayatın bunun için bize tanıdığı tek fırsat zamandır. Böyle bir şeye sürüklenmekte bilinçaltımın payı olduğu gibi, kollektif bilinçaltının da payının olduğunu söylemeden geçemeyeceğim. Sanırım şu anda yapacağım tek şey bilinçaltımın ve kollektif bilinçaltının beni sürüklediği yoldan yürümeye devam etmem olacak! Bu keşifte bilincime çok iş düşecek! Kâşifin yapacağı, bilinmezliğin içinde kendisine gerekli olanı bulmaktır. Ben küçükken karşılaştığım her şeyden bir mana çıkarırdım. İşin tuhafı büyüdüğümde de bu huyum sürdü. Böylece çok yolumu kaybettim. Ama her defasında ayakta kalmasını becerebildim. Bana neyin gerekli olduğu, problemimi çözecek yanıt olmalı; en azından bu bilebildiğim tek şey!

Aradığın şeyi bilirsen rastlantılar işe yarar. Aradığın şeyi ister bilincinle tanı, ister sezgilerinle, bulmanın sırrı neyi aradığını hissediyorsan onun seni yanıltmayışındadır. Gündüz rahatça geçtiğin ormanda gece bilmediğin ve görmediğin daha çok şey vardır. Gece ruhunun derinlikleri ormanla aynı boyutta buluşur. Gecenin bilinmezliği içinde korkularımdan başka rehberim yok! Kollektif bilinçaltı rastlantılara açık bir dünya. Bilinç bizim görebildiğimiz sınırlardır, bu sınırların ötesi ise bilinçaltını oluşturur. Kollektif bilinçaltının ne kadarına ulaşabiliyorsam kollektif bilincin sınırlarıdır ulaştığım. Zaman deniz, rastlantılar rüzgâr, bilincimse dümen (bir de sezgilerim); korkularım güvenilir bir rehber; karaya ulaşmak için yeni kısımlara yelken açmalıyım. Tıbzetlilere gelince onlar zaten fabrikanın önünü kesmekle ikinci kitabın başında kendileri için yeni bir dönem başlatmışlardı.

KIRK DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Göz altında karakol

Tıbzetliler, direnişin otuz dokuzuncu gününün, otuz sekizin de vamı olduğu, ancak önceki günlere benzeme olanağını yitirdiğini, fabrikanın önünde onları bekleyen askerleri yeniden gördüklerinde bir daha unutamayacakları biçimde anlamış oldular. Ve askerler, başlarındaki uzatmalının alelacele kulübeden çıkıp emirler yağdırmasıyla barakanın yanına varmış olan direnişçileri abluka altına aldılar. Bunun üzerine işçiler tarlanın kenarına çömelip beklemeye koyuldular. Uzman çavuş, ne kadar bağırırsa o kadar etkili olacağına inanmışçasına, biraz da direnişçileri emrindeki erler sanıp onlara yaptıklarının yasal olmadığını söyleyerek derhal fabrika önünü terk etmelerini istedi. "Aksi takdirde hepinizi gözaltına alırım!" diye tehditler savuruyordu bir yandan. Uzatmalının hiddeti ile askerlerin duruşu arasında bir tezatlık vardı. Uzatmalı emir verse insanları dipçikle dağıtacak onlar değildi sanki; yüzlerinden belli oluyordu bu; daha ziyade olan bitene seyirci gibi duruyorlardı. Birisi sorsa sonradan, insanları abluka altına aldık demek yerine, uzatmalının emri üzerine insanları abluka altına aldık diyebilirlerdi. (Belki uzatmalı bile derdi aynı)

Salman: "Savcı bile burada durabileceğimizi söyledi," dedi Haydar'a.

Haydar, savcının sözlerinin bu anlama gelmeyeceğini ikinci

defa izah edecekken vazgeçti. Aklı neyin ne anlama geldiğini tartışmaktan ziyade içinde bulundukları duruma odaklanmanın daha doğru olduğunu söylüyordu; o her zamanki huyuna rağmen, bir şeyin gerçeğe uygun olması konusundaki titizliğine rağmen... İşçilerin en doğal hakkı olan sendikal mücadelelerini verdiklerini söyledi uzatmalıya, soğukkanlı ve kendinden emin.

"Ne zamandan beri hakkını arayan insanlara saldırıyorsunuz," dedi Mert Yalman, Haydar devam edecekken.

"Ben emirleri uyguluyorum," dedi uzatmalı. Ve elinin tahammülsüz bir hareketiyle ileriye doğru hamle yaparak bağırdı:

"Geriye, geriye gidin!"

"Bize bu şekilde davranamazsın!" dedi Yalman sesini yükselterek...

"Doğru konuş!" diyerek uzatmalı hiddetle Yalman'ın üstüne yürüdü: "Sana küfrettim mi? Niye böyle şeyler söylüyorsunuz?"

"Asıl suçlu Ersever, gidip ona bağırsana!" dedi bir başkası. Ortalık tam anlamıyla karışmıştı, her kafadan ayrı bir ses çıkıyordu.

"Yasaları savcıdan iyi mi biliyorlar," diye söylendi Salman.

Savcının dediklerinin Salman'ın anladığı mânâya geldiğini bilse Haydar, inansa, daha güçlü hissedecekti kendisini; bu düşüncesine rağmen o anda uzatmalının üzerinde etkisi olur diye, biraz Salman'a karşı düştüğü tuhaf durumdan kurtulmak için, biraz da kargaşalığa son vermek için:

"Burada bulunmamızın yasadışı olmadığını savcının kendisi söyledi bize," dedi uzatmalıya. Ancak sözleri onca gürültünün arasında pek anlaşılmadı.

"Arkadaşlar," dedi bu kez daha yüksek sesle, sağ kolunu insanların susması için kaldırarak:

"Herkes sakin olsun! Göz altına alacaksa varsın alsın! Bizim işimiz onunla değil. Madem öyle biz de yeniden gideriz karakola, gelir yine gideriz. Onlar bıkana kadar gideriz. Ama şimdi sakin olalım ve oyuna gelmeyelim."

Uzatmalıya dönüp:

"İsminiz neydi sizin?" diye sordu.

"İsmail!"

"İsmail Bey! Biz direniş yerini terk etmeyeceğiz. Gözaltına almak mı istiyorsunuz? Buyurun alın!"

Uzatmalı öncekilere benzemeyen üsluba ayak uydurmakta güçlük çekti önce; ancak çabucak toparladı kendisini.

"Otobüsünüz nerede?" diye sordu Haydar'a

"Maalesef otobüsümüz gitti."

Astsubay yeniden tartışma yaratmayı göze alamadı, alamadığı için de gittikçe artmaya meyilli kavgacı yanını bastırmak zorunda kaldı. Askerlere dönerek:

"Kimse bir yere ayrılmasın!" diye emir verdi ve fabrikaya doğru yollandı.

İnsanlar, Haydar'ın bu kesin tutumuna boyun eğmişlerdi. Son iki gün içinde yaşanan göz altıları akıllarından çıkarmadan.

Orada bulunan herkesin dönmesini beklediği Uzatmalı İsmail Çavuş, kısa boylu, zayıf, dirseklerine kadar kıvırdığı asker gömleğinin altındaki sportmen yapısıyla kendine münhasır bir adamdı. Onu hiçbir lafın altında kalmayan, tartışmayı seven, anlık öfkelenen özelliğiyle tanıyacaktı Tıbzetliler. İkili tartışmalara girdiğinde otoritesinin kaybolduğu telaşına kapılır, bu da onu öfkelendirirdi. Haydar, farkında olmadan nazik konuşmasıyla büyüyecek bir tartışmanın tam o noktasında müdahale etmiş, onu bu özelliğiyle tanımayı sonraki günlere ertelemişti. Konuştuğu zamanlarda ensesi kalın boynunu ileri doğru uzatır, kemikli yüzü sert bir görünüm alırdı. Başının önden iki yana açılmış kısa kesimli saçları ve yüzünün çizgileri onu olduğundan yaşlı gösterse de otuz beş yaşından yukarı değildi. Sağ elinden otomatik tüfeğini hiç eksik etmezdi.

Uzatmalının fabrikaya gidişinin ardından epey bir süre geçmişti. Askerler aldıkları emir doğrultusunda kimsenin çemberden ayrılmasına müsaade etmiyorlar, bu da gittikçe sabırsızlanıp yerinde durmakta zorlanan işçilerle aralarında küçük tartışmalara neden oluyordu. "Haydar Ağabey," dedi askerlerden biri, "arkadaşlara bir şey söyler misin, bizi kötü davranmaya mecbur etmesinler."

Düzenli hareket etmenin gereğine inanan Haydar için böylesi hareketler, katlanmak zorunda kaldığı; ancak düzeni sağlamanın yine ona düştüğü oldukça sıkıcı, bir o kadar da yorucu, yıpratıcı

bir durumdu.

"Askerlerle tartışmaya girmeyelim," dedi Melih'e usulca.

"Sigara almaya da gitmeyecek miyiz?" dedi Melih, dik başlı tavrıyla ve sesini yükselterek."

Haydar, yanıt vermedi; (Tam o sırada uzatmalının fabrikanın kapısını açtırdığını, işçileri getiren kırmızı minibüsün ve arkasından yarım otobüsün dışarı çıktığını görmüştü. Göz altına alınacakları kesinleşmişti demek! Her şey bir oyun gibi gelmeye başlamıştı insanlara...) Hep birlikte arabalara doluştular. Arabalarda yer kalmadığından Haydar, kırmızı minibüste ayakta kaldı, oturmayı da kabul etmedi. Düşünceli gözüküyordu. Sabahtan beri aklında olan bir şeyi gerçekleştirmek için telefona sarıldı.

Askeri araç önde, iki araba da onun arkasında, içindekilerin yolun bozukluğundan hop oturup hop kalktığı ve herkesin hep bir ağızdan konuştuğu minibüste Haydar, genel başkanın ne dediğini anlayamayınca, eliyle telefonun ağızlığını kapatıp:

"Bir dakika arkadaşlar," diye bağırdı. "Genel Başkanla konuşuyorum."

Herkes sustu ve başlar ondan yana çevrildi.

"Evet, şu anda yoldayız. Esenyurt Karakolu'na götürülüyoruz. Evet gözaltına alındık. Duyamıyorum?"

"Bugün karakola gelemez misiniz?.. Türk–İş yöneticilerini de getiremez misiniz?.."

"Niye gelmesinler ki? En azından bir deneseniz?"

"Peki, tamam!..

Hırsla kapattı telefonu. Başını kaldırınca Deniz'in bakışlarıyla karşılaştı.

"Gelmiyorlar mı?" diye sordu Deniz.

"Ben de direkt Türk–İş yöneticilerini ararım!" dedi.

Kendi kendine mi konuşmuştu, Deniz'e mi söylemişti; orası pek belli değildi, hırsla telefona sarıldı yeniden. Önce Türk–İş Bölge Temsilciliğinden yöneticilerin kaldığı otelin telefonunu öğrendi. Konvoy Kıraç Köyü'nü geçmiş, şimdi daha da bozuk yollara girmişti. Uzun uğraşlardan sonra Haydar, Türk–İş başkanına değil ama genel sekretere ulaşabilmeyi başarabildi.

"Başkan! Sabah sabah size tuhaf gelecek ama sizi bir arabanın içinden arıyorum ve şu anda askerler tarafından göz altına alındık, Esenyurt Karakolu'na götürülüyoruz. Ben Petrol–Sen İstanbul Şube Başkanı'yım. Belki duymuşsunuzdur, otuz kırk gündür Tıbzet'te direnişteyiz. Evet! Bugün başkanlar kurulunuzun olduğunu biliyorum. Evet, bütün işçiler... Diyecektim ki... Karakola gelebilir misiniz bugün?"

"Gelecek misiniz?.. Çok sevindim... Çok sağ olun! Evet, biz büyük ihtimalle karakolda oluruz."

Minibüstekilere dönüp:

"Arkadaşlar, Türk–İş Genel Sekreteri hepimize geçmiş olsun, diyor.

O heyecanla telefona sarıldı:

"Bütün arkadaşlar size selam yolluyor. Sizi orada görmekten çok memnun olacağız."

Telefonu kapattıktan sonra gururla:

"Oldu bu iş!" dedi.

Haydar'ın ve diğerlerinin, hepsinin moralleri yerine gelmişti. Artık karakola gitmeleri umurlarında bile değildi. Tıpkı masallardaki gibi bütün engellemelere rağmen padişaha ulaşan ve onun huzuruna çıkan yoksul genç gibi hissediyordu kendisini. Karakola vardıklarında haber Türk–İş yöneticilerinin geleceği şeklinde bütün işçilere yayıldı, işçilere yayılmakla kalmadı, karakoldaki hemen hemen tüm askerlerin, üsteğmenin bile haberi oldu.

Yetmiş kişiydiler. Yetmiş kişi Haydar'ların bir önceki gün bekletildikleri karakolun arka kısmındaki boşluğa götürülmüş, onları karakola bağlayan iki bina arasındaki aralığın önüne de bir asker dikmişlerdi. Kimi ayakta, bayan işçilerden sığabilenler plastik kanepelere oturmuş, sanki göz altına alınan onlar değilmiş gibi neşeli, beklemeye koyulmuşlardı. Karakola getirilişlerinin ikinci günü olmasına rağmen hiç yabancılık çekmezcesine bina ile bahçe duvarı arasında uzayan ara kısımda birbirleriyle şakalaşıyorlar; zaman zaman içlerinden bir grup, nöbetçi askerin başında kümeleşip onu lafa tutuyordu. Asker, onlar sabırsızlıkla karakolun öte tarafında ne olup bittiğini öğrenmek isteseler de geçmelerine izin

vermiyordu. Bulundukları kısım yetmiş kişi için küçük bir alan sayılırdı. Gereğinden fazla gürültü çıkarmış olacaklar, nöbetçi askerlerden bazıları gelerek sessiz olmaları için uyardı. Bir süre susuyorlar, sonra yeniden eski hallerine dönüyorlardı; askerler gelip müdahalede bulunuyordu yeniden. Zaman zaman artma eğilimi gösteren sabırsızlık duygularını Haydar'ın sendika merkezi ile kurduğu telefon bağlantıları yatıştırıyordu; Haydar toplantı halinde olan yöneticilere ulaşamasa da...

Dışarı ile bağlantılarını sağlayan tek şey Haydar'ın cep telefonuydu. Haydar, telefon ettiğinde dikkat çekmemek için askerlerin ipte asılı çamaşırlarının onu kamufle edebileceği dip tarafa, bulundukları alanın gittikçe daralan uç kısmına gidiyordu. Toplantı ancak öğleden sonra biter, ve ancak o zaman gelebilirler diyordu işçilere. Santralcı kıza tembih ediyordu sık sık, toplantıya ara verildiğinde yöneticilerden biri ile görüşmek için. Dünya ile bağlantı kuruyordu telefon: Radyoları arıyor, yetmiş kişinin Esenyurt Karakolu'nda gözaltında tutulduğunu, Türk–İş yöneticilerinin karakola geleceğini haber veriyordu. "Siz de göz altında mısınız?" diye sormuştu radyodaki adam. "Evet," deyince, "ilginç?" demişti, "gözaltındasınız ve telefon edebiliyorsunuz..." Onca telaş arasında, bir taraftan da işçilere cevap yetiştiriyordu, Petrol–Sen başkanıyla arasında geçen sabahki konuşmayı, onun gönülsüz davranışını unutmuş, dikkatini yöneticilerin gelecek olmasına odaklamıştı. Sabah, yolda telefona sarıldığında, onun için Petrol–Sen'in başkanıyla Türk–İş'in yöneticisi arasındaki farkı tuşlardaki değişik sayılara indirgeyen telefon, belki gözaltı olayının heyecanının da katkısıyla hiyerarşi denilen olguyu yok etmişti ama bunun hiç de öyle olmadığını yaşayarak öğrenecekti Haydar. Kendisi ile Türk–İş'in genel sekreterinin arasındaki mesafede Petrol–Sen başkanının durduğunu bilmezlikten gelmesinin (tuşların ona sağladığı kolaylıkla) bir yanılsamadan ibaret olduğunu, aslında daha baştan karşısındakinin bozuk sesinden anlaması gerekirdi. Aynı kaderi paylaşan kitlenin duyduğu eşitlik duygusunun ondan çok farklı bir ortamda bulunan başkan için söz konusu olamayacağını, bu eşitlik duygusuyla ona çok doğal gelen sözlerinin, başkanla arasındaki hiye-

rarşinin görünmez dengelerini bozacak kadar buyurganlık içerdiğini telefondaki bozuk ses kadar başka ne anlatabilirdi ki?.. Üstelik aradaki kademeyi atlayarak bir üste ulaşmış, söz konusu mesafeleri tuşların kendi arasındaki mesafeye eşitlemişti. Telefonun karşı tarafında duran başkanın toplantıya girmeden önce Türk–İş Genel Sekreteriyle konuştuğunu ve sekreterin karakola gideceğini öğrendiği ân yüzünün ne denli karardığını görmüş olsaydı eğer, başkanın, dolayısıyla Petrol–Sen yönetiminin ona karşı başlayan tavır değişikliğinin ipuçlarını en azından daha erkenden yakalamış olurdu.

Saatler geçtikçe, öğle olduğu halde başkanlar kurulu toplantısına ara verilmemiş, Haydar art arda ettiği telefonlarla hiçbir yöneticiye ulaşamamıştı. Karakoldaki zaman ile başkanlar kurulunun yapıldığı sendika merkezindeki zaman farklı olmalıydı. Karakol binasının arka kısmı ile duvar arasındaki dar alan insanların sabırsızlıklarını taşımıyordu; zaman denen kavram insanların taşkınlıklarıyla, on metrelik mesafeyi adımlayarak bir uçtan öteki uca gidip gelen ayakların tutsaklığıyla normal akışını yitirmişti. Zaman, kendisine bakıldığında rolünü şaşırarak takılıp kalan acemi oyuncular gibiydi. Neyse ki karakoldaki zamandan başka zamanlar vardı, acemiliğini telafi edecek: Beklenen haber onlarınkinin uzunluğunu pek karşılamayacak, ancak iki taraf için de bir buçuk sayısı biçilen bir saatte geldi. "On dakikaya kadar yola çıkıyorlar," dedi santraldeki kız. Artık yoldaki süreye katlanmak zorundaydılar.

Türk–İş genel sekreterinin arabası karakolun önünde durduğunda gözaltında bulunan yetmiş işçi karakolun ön tarafına, garajın sağ yanındaki bahçeye alınmışlardı. Haydar'ların daha önce 'ifade' için bekletildikleri yere... Genel sekreter, yanında zayıf kalan Petrol–Sen Genel Sekreteriyle karakolun kapısından içeri girdiğinde, işçiler onlardan başka yönetici görmeseler de gelenler bekleyenlerin onlara yüklediği anlamın haşmetiyle içeri girdiler. Haydar Güney için bile söz konusu olan bu haşmet; sonraki süreçte yaşanan hayal kırıklıklarıyla mı yok oldu, yoksa olup bitenler mi buna yol açtı bunu ayırt edecek konumda değildiler. Gelenler doğrudan doğruya komutanın bulunduğu binaya götürüldü-

günde, Haydarın haricinde kimsenin yanlarına gitmesine askerler izin vermedi. Haydar Güney de girdi onlarla birlikte üsteğmenin odasına, ona da bir sandalye verdiler. Güney üsteğmenin karşısında konumunun güçlendiğini sanıyordu, genel sekreter konuşmasına başlayıncaya kadar da sanmaya devam etti.

Haydar'ı hayal kırıklığına uğratan genel sekreterin konuşma şekli miydi, söyledikleri mi?.. "Bu işçiler işverenin gadrine uğramışlar, bu çocukların hiçbir suçu yok, haksız olan işveren falan filan..." diye başlayan sözler mi?... Bütün bunlar zaten üsteğmenin bildiği şeylerdi. Çare üsteğmendeydi sanki; ne yapacaksa o yapacaktı. Bu haliyle üsteğmen daha yakın geldi Haydar'a... Üsteğmen yasalar karşısında açıkça yapacağı fazla bir şey olmadığını söylüyordu. "Emir yukardan geliyor, benim yapacağım fazla bir şey yok!" diyordu üsteğmen. "Siz ne yapacaksanız, yukardan yapın!" Onlarsa üsteğmenden anlayışlı olmasını istiyorlardı. Güney söz aldığında üsteğmenin yeterince anlayışlı davrandığını söyledi. Bu sözleri söylerken aklından çıkarmadığı bir şey de vardı tabii: Görmüştü ki onlar gittikten sonra da bir şey değişmeyecek, gene üsteğmenle baş başa kalacaklardı. Bu gerçeği çaylar içilirken düzen, yasalar, işveren üsteğmene şikayet edildiğinde fazlasıyla öğrendi Haydar. (Üsteğmenin bunu öğrenmesi ise Haydar'ın lehine bir şey olmadı.) Petrol–Sen Genel Sekreteri de bir şeyler ilave etti bu konuşmalara. Üsteğmene hak verdiğini, onun yasaları uygulamak zorunda olduğunu, yine de sağduyulu davranacağına inandıklarını söyledi; fazla özelliği olmayan sözlerdi bunlar.

Odadan hep birlikte çıktıklarında Haydar beyninin uyuşmuş olduğu kanısına kapıldı. Sanki çevresinde bir şeyler olup bitiyor ve o bütün bunları algılamakta zorluk çekiyordu. Beyni kaçıyordu düşünmekten. Sendikacılarla işçilerin bulunduğu tarafa yürüdüğünde bir çok şey anlamsız gelmeye başladı. Bir boşluğun içine düşmüştü. Bu bildiği halde beklentileriyle değişeceğini sandığı bir gerçeğin, tekrar, bu kez somut bir şekilde karşısına çıkmasıydı. Masal gerçekleşmişti, padişaha ulaşmıştı, padişah gelmişti ziyaretlerine, ama bu alelade bir adamdı. On binlerce işçiyle birlikte Zonguldak madenlerinden yollara düşen, burada Haydar'dan fazla yapacağı

bir şey olmayan; buna rağmen BİR SÖZLE karakola gelen adam! İşçiler çevresini sardıklarında herkese "Geçmiş olsun!" dedi, başarılar diledi ve onları karakoldan çıkarmak için yapacağı bir şey olmadığını söyledi: Bu kadar! Üsteğmenin söylediğini, "olay bizi aşıyor, emir yukarıdan geliyor" demeyi de ihmal etmedi. İşçilerin beklentileri hayal kırıklığına dönüştü ve beklentileri ölçüsünde şiddetli oldu. Mert Yalman: "Peki sizin yapacağınız bir şey yok mu?" diye sordu; sorudan çok öfke içeriyordu sözleri. Ne o ne kimse net bir yanıt alamadı. Sekreterin çevresini saran işçiler birer ikişer ayrılmaya başladılar yanından. Onlar da işçilerin yanında fazla durmadılar ve karakoldan ayrıldılar, artlarında öfkeyle söylenen insanları bırakarak... Haydar'ın düştüğü boşluk işçilerle birlikte öfkeye dönüştü. Sabahki duygularının bir anlamı kalmamıştı artık.

Askerlerle birlikte yalnız kaldılar. Onları yalnız bırakmayan askerlerdi, karakolun bahçesiydi... Bu sözleri karakolu hoş göstermek için yazmıyorum; Haydar hüznünü yenmek için çevresine baktığında yalnız çok kısa bir ân için, belki birkaç saniye için böyle düşündü ve ardından acı bir gülümseme dondu dudaklarında. Petrol–Sen'in genel sekreter Sağdıç, üsteğmenle konuştuğunu, ifadeler alınmaya başladığında avukat göndereceğini söylemişti gitmeden. Akşam yeniden arka kısma götürüldüler. Bulundukları kısmın girişine yakın odadaki pencereden uzatmalının biri başını uzattı ve askere seslendi Haydar'ı çağırması için. Uzatmalıyı hatırlıyordu Haydar. Güleç yüzlü, sıcak tavırlı çavuşu. Sait Çavuş, Haydar'a, o da dahil serbest bırakılacaklarını; fakat beş kişinin göz altında tutulacağını söyledi ve o kişilerin nüfus kâğıtlarını istedi. Salman, Mert, Sinan, Menkıbe ve Deniz'in adını duyunca şaşırmıştı Haydar. Morali bozuk bir şekilde ötekilerin yanına döndüğünde teselli eden Deniz oldu.

"Üsteğmenle görüşeceğim," dedi Haydar, Deniz'e.

Böyle söyler söylemez doğruca üsteğmenin odasına gitti, kapıyı vurdu ve içeri girdi.

"Üsteğmenim! Size bir şey sormak istiyorum. Neden bayanları da gözaltına alıyorsunuz?"

Üsteğmen, şaşkınlıkla baktı Haydar'ın yüzüne:

"Hayır, dedi. "Ben kimseye bayanları gözaltına almasını söylemedim. Otur!"

Üsteğmenin karşısındaki tahta koltuğa oturdu Haydar. Üsteğmenin zile basarak emir erini çağırmasını, gelen ere kendisine nöbetçi çavuşu bulup göndermesini söyleyişini izledi. Çok geçmedi Sait Çavuş odaya girdi.

"Size kim söyledi bayanların gözaltına alınmasını?" diye sordu nöbetçi çavuşuna.

"Komutanım, nöbetçi astsubay öyle söyledi," dedi Sait Çavuş.

"Bayanlardan kimseyi gözaltına almayacaksınız!"

"Emredersiniz komutanım!"

"Üsteğmenim," dedi Haydar, "kalan arkadaşlar yarın mı?.."

"Sen de kalıyorsun!" dedi üsteğmen. "Yarın savcılığa çıkarılacaksınız."

"Peki!"

Odadan dışarı çıktığında kendisinin de gözaltına alınacağına üzülmemiş, hatta rahatlamıştı. İşçilerin yanına döner dönmez soru dolu bakışlarla bakan Deniz'e:

"Üzgünüm ama siz kalmıyorsunuz," dedi.

"Kimler kalıyor?" diye sordu Deniz.

"Bilmiyorum, birazdan sizleri serbest bırakacaklar."

"Yaa..."

"Askerlerden öğrendim, bu dört kişinin ismini fabrikadan vermişler," dedi Veli Doğan.

Sait Çavuş'un elinde listeyle bulundukları kısma geldiğini gördüler.

"İsmini okuduklarım burada kalıyor!" dedi Sait çavuş ve isimleri tek tek okumaya başladı. On altı kişinin ismini saymayı bitirince:

"İsmini okumadıklarım benimle gelsin!"

Haydar'ın ve Salman'ın karakolda ikinci geceleri böyle başladı, aralarında Mert Yalman'ın da olduğu on dört kişiyle beraber. Serbest bırakılanlarla ayrılışları o kadar ani olmuştu ki duygulu sözler sarf etmelerine vakit kalmamıştı. Karakolda kaldıklarını diğerleri gittiğinde anladılar. Akşam hava kararmaya başladığında, askerlerin onları nezarethaneye götürüp götürmeyecekleri sorusu,

on altı kişiyi o küçük yere sığdıramayacakları gibi kendi kendilerine verdikleri bir yanıtla karşılamaya çalıştıkları bu soru karanlığın iyice çöktüğü geç saatlerde önemini yitirdi. Karakolun arka kısmında unutulmuş gibiydiler. O sırada Deniz'den gelen telefon onları öylesine meşgul etti ki; askerleri ancak gece yarısından sonra, askerlerden biri Haydar'ı nöbetçi astsubayın yanına götürmek için geldiğinde hatırladılar. Sabahleyin Kasımpaşa'ya Tıbzet'in merkez binasına gideceklerini söylüyordu Deniz telefonda. Haydar, böyle bir kararı ilk kez duyuyordu: Şaşırdı, "kesinlikle olmaz!" diye karşı çıktı. Israr ediyordu Deniz. Haydar telaşla diretti önce. Konuşurken bir sürü kötü ihtimal geçiyordu aklından. Kasımpaşa polis bölgesiydi. Göz altına alınırlarsa kim ilgilenecekti? Savcılığa çıkarılmaları büyük bir olasılıkla bir sonraki akşamı bulacağından yanlarında olamayacaktı. Nasıl bir gün geçireceklerini düşünmek bile istemiyordu. Sonra ikna etmeye çalıştı onu. (Dışarıda kaldıkları için kendilerini suçlu hissettiklerini, bir şeyler yapmaya mecburmuş gibi bir düşünceye kapıldıklarını düşündü.) Deniz'i düşüncesinden caydırmak için aklına gelen her şeyi söylemiş; ancak Kasımpaşa'ya gitmeyi Deniz'in kafasından tamamen yok edememişti. Gecenin sessizliğinde zaman zaman yükselttiği sesinden bütün dediklerine şahit olan Salman'a verdi telefonu; onun Deniz'i ikna edeceğini düşünüyordu. Onlarla beraber herkes duymuştu konuşulanları. Mert Yalman, Salman konuşurken, yüksek sesle: "sakın yapmasınlar öyle bir şeyi!" diye devamlı müdahale etti. Haydar, Salman'ın, Deniz'in söylediklerine verdiği karşılıklardan Nazmi'nin de bu karardan haberli olduğu sonucunu çıkardı. Salman, sert çıkmıştı Deniz'e. Kesin olarak böyle bir şeye kalkışmamalarını söylemişti. Salman konuşmasını bitirince Haydar'ın yaptığı ilk iş Nazmi'yi aramak oldu. Nazmi'yle konuştukça olay daha bir aydınlığa kavuşacaktı. Hiç haberi olmadığı şeyleri öğrenecekti Nazmi'den. Genel sekreter Mehmet Sağdıç'ın ona, polis bölgesinde gözaltına alınırlarsa yukarıdan birilerini devreye sokmalarının daha kolay olacağını, askerlerin içinde bir şey yapma olanaklarının olmadığını söylediğini öğrendi. Nazmi'yi yönlendiren Mehmet Sağdıç'dı demek? Sağdıç, bu fikri onun kafasına nasıl sokmuşsa

Nazmi, ısrarla polisin asker gibi davranmayacağını söylüyor, Reslan işçilerinin çadırını polisin kaldırmadığını örnek veriyordu. Hatta buna dayanarak çadırlarını Kasımpaşa'da kurmalarının daha isabetli olacağını söylüyordu. Haydar, tüm bu konuşmalardan Deniz'in aklına bu fikri sokanın Nazmi olduğunu anlamış oldu. Sonuçta iki yerde birden göz altına alınmalarının akılcı olmadığını, oraya gitmeyi ancak ileride deneyebileceklerini söyleyerek Nazmi'yi kararından caydırdı. Nazmi'yi ikna etmesi bir hayli zamanını almıştı; içkili olduğu anlaşılıyordu Nazmi'nin konuşmasından. Bir kez daha Deniz'i arayarak Kasımpaşa'ya gitmemeleri kararını kesinleştirdiler. Dışarıdakiler Kasımpaşa'ya gitme düşüncesinden aldıkları tepki karşısında vazgeçmişlerdi; öyle görünüyordu ki sabahtan Tıbzet'in önünde olacaklardı. Aynı zamanda Haydar'ın müdahalesinden hoşnut olmamışlardı. Bilhassa Deniz! Deniz'le aralarında buna dair bir konuşma geçmemişti. Haydar o kadar sert tartışmalardan sonra buna değinecek gücü bulamamıştı; ancak Deniz'in "peki sizin dediğiniz olsun!" dediği, istemeden kabul etmek zorunda kaldığı için isyanla yüklü titrek sesinde bu anlam vardı.

Haydar, askerle birlikte nöbetçi astsubayın yanına gittiğinde babacan, sıcak yüzlü birini buldu karşısında. Bu yuvarlak yüzlü sarışın adamı hatırlıyordu. Basın açıklamasında askerlerin arasında görmüştü onu. "Gel!" dedi Haydar'ı görünce: "Benim hemşehrimmişsin, ben Çanakkaleliyim, yakın sayılırız." Trakya'nın Çanakkale'ye çok uzak olmadığını düşündü Haydar.

"Nereye varacak bu direniş?" diye sordu hemen Haydar'a ve ekledi:

"Toplumsal hareketleri bilirim. Uzun yıllar Doğuda askerlik yaptım, bir çok olayların içinde bulundum. Bir yerden sonra kontrolden çıkar."

Haydar: "Endişeniz olmasın, kesinlikle öyle bir şey olmaz! Sendika olarak bizim..."

Çanakkaleli Astsubay onu dinlemeden çay içip içmeyeceğini sordu.

"Arkadaşlar üşüdüler, onlar oradayken benim çay içmem doğru olmaz!"

"Ben şimdi söylerim, onlara da çay götürürler," dedi astsubay ve devam etti:

"Birazdan sizi yemekhaneye alacağız."

Haydar çayını içip kalktığında, soğuk yüzüne alışamadığı karakolda içini ısıtan bir ân olarak hatırlayacaktı bu konuşmayı. Yine de sanki ona ait olmayan çalınmış bir güzellikmiş gibi kalkmakta acele edecekti. Çok geçmeyecek yarım saat kadar sonra yemekhaneye alınacaklardı. Gelmeyen çaylar için, askerler unuttu herhalde diye düşünecek, üstünde durmayacaktı.

Haydar, o gece sık sık yemekhanenin önüne çıkacak, dışarıda sigarasını yakıp yıldızlara bakacaktı. Ben de onunla birlikte yıldızları seyrederken Şehrazat'ın sözlerini düşünecek, kendimi milyonlarca yıldız arasında yalnız hissedecektim. Nasıl bu yıldızlardan birine ulaşmam hayalse... Yine de hep orada görmek isterdim onu...

Gece oldukça uzun sürmüştü. Haydar, önceden sabaha kadar Mert Yalman'la sohbet ederek vakit geçireceğini düşündü ama Yalman gece boyunca başını masaya dayamış, uyumuştu. Kâh sandalyede uyumayı deneyerek, kâh dışarıda sigara içerek sabahı etti. Salman da ötekiler gibi uyumuş, onunla pek konuşmamıştı.

Sabah olduğunda bekledikleri gibi Tıbzetliler topluca karakola getirildiler. Artık karakol seferleri düzenli olmaya başlamıştı. Sabah, gecenin yorgunluğunun da etkisiyle herkeste bir sinirlilik vardı; bilhassa Salman'da dışa vuracak ölçüdeydi. Yeni gelenler üstü kapalı garajın altına alınmışlardı. On altı kişiyi, gelenlerden hiçbirinin yanına gitmesine izin vermeden arka boşluğa götürdüler. Saatler geçiyor ve sendikanın avukatı gelmiyordu. Salman, gittikçe artan bir ses tonuyla söylenmeye başlamıştı. Haydarın cep telefonunun şarjı uzun konuşmasının sonucu geceden bitmiş, sendikaya ulaşma olanağı kalmamıştı. Salman, bağırarak: ""kendimiz bir avukat tutacağız!" diyordu. Haydar, tüm bu aksiliklerden kendini sorumlu tutuyor ve ilk defa kendisini eli kolu bağlı, çaresiz hissediyordu. Sanki kapana kısılmış gibiydiler ve kendi başlarına oldukça yazgıları her defasında karakola gelmek olmuştu. Başlarına bu hal gelmeye devam ettikçe bu durum içlerinden bazılarını yıldırabilirdi. Bir çıkış yolu bulmalıydı. Başına gelene baktığında,

işçi hareketinin durgun olduğu bir dönemde yasaların ve sermayenin karşısında tek başına yapacağı çok az şey olduğunu seziyordu. Ancak hayat mazeret tanımıyordu. O gece sendikanın onları kendi başlarına bıraktığını düşünmüştü. Salman'ın "kendimiz avukat tutacağız" diye bağırmasıyla adeta yerin dibine girmiş, sendikanın onlara yeterince sahip çıkmadığı düşüncesi daha da pekişmişti. O ve işçiler ellerinden geldiği kadar mücadele ediyorlar, gözaltına alınmaktan, tutuklanma tehlikesinden çekinmiyorlardı. Nasıl ayakta kalabilmek için çözüm üretmekten başka çareleri yoksa aynı çabayı sendika merkezinden istemekten doğal ne olabilirdi? Sendika 1996 yılında örgütlenme yılı ilan etmemiş miydi? Mücadelenin önünü açmak zorunluluğundan sendikanın da. kaçamayacağını düşünüyordu. Cepheyi genişletmeyi ummuştu Haydar. Gözaltına alınmaktan cepheyi genişletmeye fırsat mı kalıyordu? Sendikanın sadece çağırdıkları zaman gelmesi yeter miydi? Değil daha fazlasını beklemek, öyle gözüküyordu ki sendika onlar gözaltına alındıkça usanmaya başlamıştı. Sahip çıkılmayı istemek hakları değil miydi? İşte, sendikanın avukatı ortalıkta yoktu. Vakit geçmeden bir çözüm bulmalı ve sendikayı harekete geçirmeliydi. İki gün önce sendikaya gitmişler, sonuç alamamışlar, ancak Haydar sonuç alamasalar da paranın arttırılması düşüncesinden vazgeçmemişti. Aldıkları ikinci beş milyonu nereye yettireceklerini bilememişti insanlar. İnsanlar kışın başında ve okul zamanı parasızdılar. Hiç değilse mücadelelerine devam etmelerini sağlayacak kadar para verilmeliydi. Bundan daha önemlisi sendika desteğini arttırmalı, dayanışma cephesini genişletmek için onlar kadar kafa yormalıydı. Mert'in dediği gibi örgütte kaç direniş vardı? Böylesine sıcak bir mücadeleye daha fazla sahip çıkılması gerekmez miydi? Bir örgütlenme mücadelesi daha kaybedildikten sonra kim örgütlenmekten bahsedebilirdi? Bütün başkanlar kurulu toplantılarında örgütlenmenin gereğinden bahsedilmemiş miydi? Ya şimdi: Koca bir hiç! Kaderlerine terk edilmişlerdi. Mert Yalman'a "En kısa zamanda işçilerle birlikte sendikaya gidiyoruz!" dedi. "Sendikaya gidelim ve yöneticilerle direnişin geleceğini tartışalım." Bu düşünce aklına öylesine yattı ki, işçilerin gittikçe artan sorularına,

yakınmalarına karşı bir şey yapamayışı, karşılaştıkları zorlukların onu aşması karşısında sendikaya gitmek tek çare olarak gördü. Böylelikle yöneticileri harekete geçirebilirlerdi, belki de... Aynı çaresizlikler içinde öfkelenmekten başka elinden bir şey gelmeyen Mert Yalman'ın da aklına yattı bu düşünce ve Haydar'ı destekledi. En azından sendikada göz altına alınmazlardı, bir gün olsun karakoldan uzak kalırlardı. Kim bilir, belki de yöneticilerin dikkatlerini direnişe daha fazla çekebilirlerdi. Tabii sendikaya gidebilmeleri o gün tutuklanmamalarına bağlıydı. Bu risk hepsi için geçerli olmasa da ikinci kez savcı karşına çıkacak için üç kişi için bilhassa söz konusuydu. (Dördüncü kişi, Faruk, gözaltına alınanların arasında değildi.)

Öğleye doğru on altı kişi savcılığa, önce sağlık ocağına, Büyükçekmece Karakolu'ndan sonra savcılığa götürülmek üzere yola çıkarıldılar. Haydar, (bir ân evvel) savcılığa götürülmeleri için askerlerin tuttuğu minibüslerin parasını vermek zorunda kalmıştı. O sabah fabrikanın önünde gözaltına alınanlara gelince, onları karakolda iki saat kadar tutmuşlar, sonra serbest bırakmışlardı. Serbest bırakılmış olmaları bir nebze rahatlatmıştı on altı kişiyi. Haydar, Nazmi'yi o saate kadar bir kere görebilmişti ancak. İşçiler bırakıldığında Nazmi içeri girip yanlarına gelmiş, sendikayı mutlaka arayacağını ve adliyeye avukat getireceğini söylemişti. O gerilim içinde nasıl olup da gözaltına alınmadığını Nazmi'ye sormak aklına gelmedi Haydar'ın. İşçiler fabrika önünden göz altına alındığında Nazmi, şubenin arabasına binmiş, işçilerin peşinden karakola gelmişti; o saate kadar da karakoldan içeri sokmamışlardı. Sağlık ocağında işlemlerin çabuk yürümesi için, nüfus kâğıtlarındaki bilgileri dosyaya kayıt etme işini Haydar üstlendi. Büyükçekmece karakolu engelini ise başlarındaki astsubayın mahareti sayesinde aştılar. Astsubay sabıka kaydı ve parmak izlerinin alınması işiyle ilgilenecek kimseyi bulamayınca onları öylece adliyeye götürmüştü. Astsubay, adliye önünde Haydar'a, karakoldan savcılığa gönderilen yazıda üç kişinin ikinci kez aynı suçu işlediğinin belirtildiğini, savcının onları bırakmama ihtimalinin yüksek olduğunu söylediğinde Haydar, bir ân için tutuklanmanın bir çıkış yo-

lu olacağını düşündü. Sonunu göremediği bir mücadeleyi kahramanı olarak bırakmak düşüncesiyle değil; içinde ona kaygı veren kötü sezgiden, o kaygıdan kurtulmak için hapiste olmayı tercih edişinden!.. Bu sezgi ne zaman ortaya çıkmıştı? Komite içinde yaşanan tartışmalarda mı? Gözaltına alındıklarında karakola götürülürlerken genel başkanla telefonda konuştuğu sırada yalnız olduklarını anladığında mı?.. Bilmiyordu. İnsanların başına kötü şeyler gelmesini istemiyordu. Bu düşünceyle insanların bekleyişleri arasında sıkışmış kalmıştı. Herkes ondan bir şeyler yapmasını bekliyordu ve o ne yapacağını şaşırmıştı. İnsanların onu bekleyecek vakti ve gücü yoktu. İşin kötüsü Haydar bütün bu zorluklara karşı mücadele edecek gücü olduğu halde içindeki inancını ve isteğini yitirmişti. Bir değişiklik olmuştu içinde ve bu değişikliğin sanki bütün bu olanlarla alakası yoktu. Kendi bile onu terk etmişti. Onun hikâyesini yazdığım sırada onunla aynı duygular içinde olduğumdan haberi yoktu. Hangimizin duyguları bir ötekine yansımıştı bunu da ben bilmiyordum. Onun direniş için duyduğu kaygıyı ben romanım için duyuyordum. Bir sürü neden birbiriyle çakışmış, Haydar nereye gideceğini göremez hale gelmişti. İnsanların onu anlamayacağını seziyor; savcılık tutuklama kararı verse bunun bir kurtuluş olacağını düşünüyordu. Mert Yalman'a her ihtimale karşılık cep telefonunu ve adres defterini bıraktı.

KIRK BEŞİNCİ BÖLÜM

Gerekli bir açıklama

Geçmişin tarihini yazan tarihçiler değildir. Tarihçiler o günlerden kalan bilgileri derlerler yalnızca. Her dönem, tarihini kendi yazar ve geleceğe hangi bilgileri aktaracaklarına karar verenler o dönemin insanlarıdır. Kararlar her zaman insanların bilinçli seçimiyle olacak diye bir kural yoktur. Bilgilerin geleceğe aktarılmasını belirleyen sayısız ayrıntı vardır: O dönemi yaşayan insanların eğilimleri, kültür düzeyleri, kapasiteleri, yasaklar, değerler gibi sayısız ayrıntılar... Bir de bunlara bu bilgileri derleyen tarihçinin eğilimlerini eklediğinizde ortaya çıkan tarih, yaşanan değil, geçmiştekilerle işbirliği yapan, bu işbirliğini kendi eğilimleri için kullanan insanların çalışmasıdır. Bir gün tarih bizi haklı kılacak diyen insanların sesleri bazen yılların boşluğunda kaybolur. Haklılığını kabul ettirmek bir güç ilişkisidir, kendi dönemlerinde haklılığını anlatamayanların bunu geleceğe aktaracak gücü bulmaları gerekir. O dönemi belirleyenlerin, yalnızca kendi dönemleri için değil geleceğe yönelik bilgileri de yönlendirdikleri hep olagelmiştir. Sonuçta çok uzun yıllar sonra kimin aktardıklarının ayakta kalacağını belirleyen şey başlı başına bir mücadeledir ve bu mücadele hiç bitmez! Tarihçilerin yaptığı bu mücadeleyi devralmaktan ibarettir.

Haydar Bey, romanın bu kısımlarını yazdığı günlerde Tıbzet'in önünde gerçekleştirdikleri ikinci basın açıklamasını anlatmak için

basın açıklamasının görüntülerinin yer aldığı video kaseti izlemeye Petrol–Sen'in Boğaziçi Şubesine gitti. Onun, sendikacılık yaptığı dönemi ve Tıbzet direnişi ile ilgili bir roman yazdığını sendikadakilerin çoğu biliyordu zaten. Boğaziçi Şubesindeki yöneticiler Haydar Bey'e, (işçilerin izlemesi için) toplantı salonuna koydukları videonun başında çalışma imkânı sağladılar. Haydar Bey, bir gün boyunca elinde kâğıt kalem, videodan ikinci basın açıklamasını izledi ve notlar aldı. Sonradan aldığı notları yaşadıkları ile birleştirerek kırk altıncı bölümü yazdı. Basın açıklamasının görüntü ve ses kaydı ile Haydar Bey'in yaşadıklarının arasında görüntülerde yer almayan bir çok şey vardı elbet. Ben o bölümde Haydar Bey'in video kayıttan basın açıklamasını olduğu gibi, yazdığı notlarla yaşadıklarını eklediği yerleri birbirinden ayırarak yaşadıklarını aktardığı kısımları italikle gösterdim.

Sevgili okur, romanın yazarı Haydar Bey olduğu halde ilk kez bu satırlarda senin karşına çıkmam dikkatini çekmiştir. Çok değil, birkaç bölüm sonra bu konuyla ilgili ayrıntılı bir açıklama yapacağımı bilmeni isterim. Haydar Bey'in romanını yazarken yazgısının onu neyle karşılaştırdığını öğrenmek onun olduğu kadar senin açından da oldukça ilginç olacaktır. Ancak şimdilik şu kadarını söyleyebilirim: Haydar Bey bir romancı olarak bu yazgıyı kendisi seçti. Şehrazat'la konuşmalarında bu sürükleniş başlamıştı zaten. Şehrazat, Haydar Bey'e onunla aynı duyguları paylaşmadığını söylediğinde Haydar Bey yazar olduğunu unuttu, derin bir acı duydu. Usta bir dönüşümcü ruhları çağırır, onlardan biri gibi olur; ama asla dönüştüğü kişinin kendisi olmaz, o zaman dönüşümcü olma özelliğini yitirir. Sanırım bir yazarın bunu bilmesi gerekir. Gevezelik edip şimdiden bir çok şeyi açıkladım galiba?.. Bu ilginç olayın tamamına vakıf olmak için bölümleri sabırla okumaya devam et.

Haydar Bey'in basın açıklaması ile ilgili yazdığı bölüme geçmeden önce, okuduklarınızla ilgili söylemem gereken bir şey var, yoksa bir eksiklik karışıklığa yol açar. Haydar Bey, Şehrazat'la arasında geçenlerden sonra düştüğü duruma bir çözüm bulamamış, bu da kafasını öyle karıştırmış ki, neredeyse romanını yazamaya-

cak hale gelmiş olacak; Tıbzetlilerle birlikte toplu halde sendikaya gidişlerini anlatmaya başladığı bölüm bir türlü yürümemiş, yarım kalmış, sanki yazması için gerekli ilham perisi onu terk etmiş; işte o zaman çıkış yolunu basın açıklaması ile ilgili video kasetleri çözümlemek için Boğaziçi Şubesi'ne gitmekte bulmuştu. Kasetleri çözümlemek ona romanını ilerletmek imkânı sağlamış... Ben yarım kalmış bu bölümü şimdilik romanın bu sayfalarından çıkarak Haydar Bey'in basın açıklamasını anlattığı kırk altıncı bölümdeki yazılarıyla devam ettim. Fakat sendikaya gidişlerinin direniş sürecinde anlatılmadan geçilmeyecek önemli bir yeri var. Sendikaya gittikleri o günün ilerleyen bölümlerde anlatılacağını bilmenizi isterim.

KIRK ALTINCI BÖLÜM

İkinci basın açıklaması

Kürsüdeki mikrofondan Haydar Güney'in coşkulu sesi duyuluyordu:

"İşçiler! Demokratik Kuruluşlar! Partiler!.. Tıbzet direnişinin kırk yedinci gününe hoş geldiniz!

Oldukça serin bir gündü, gökyüzü bulutluydu. Basın açıklamasına gelenler üşümemek için sıkı giyinmişler, ceketlerinin ya da paltolarının yakalarını kaldırmışlar ilgiyle Haydar'ın konuşmasını dinliyorlardı.

"Kırk yedi gündür direniyoruz. Dört Ağustosta direnişe çıktık ve ayaktayız. Niye direnişe çıktık: Sendikalaşmak istedik!"

Haydar, birinci basın açıklamasında anlattığı direnişe çıkma nedenlerini bir kez daha yineleyerek konuşmasına devam etti: Daha kısa ve daha öz. Basın açıklamasına gelenler birincisinden fazla değildi ama askerler daha fazlaydı. *Yeni teğmen fabrikanın içinden izliyordu konuşmaları. (Üsteğmenin tayin olacağı söylentisi doğruymuş demek, diye düşündü Haydar.)* Henüz parkalarını giymemiş askerler silahları ellerinde kıpırdamadan durdukları yerde üşüdüklerini belli etmemeye çalışıyorlar ve herhalde bu direnişin sürmesi konusunda hiç de iyi şeyler düşünmüyorlardı. Haydar, konuşmasını bitirince topluluk "Tıbzet işçisi yalnız değildir!" diye slo-

gan attı ve gür sesleri biraz daha ısıttı onları.

"Şimdi Tıbzet işçilerinden Kenan Arkadaşa sözü veriyorum," dedi Haydar ve minibüsün üstünde yanında beklemekte olan Kenan'a mikrofonu uzattı.

Kenan oldukça heyecanlıydı. Kenan'ın ince bir yüzü, gür siyah saçları, kara gözleri vardı; giydiği siyah parka zayıflığını saklamıyor, konuşurken uzun boynunun damarları çıkıyordu ortaya. Kalın dudaklarından çıkan boğuk ses titriyordu ve çabuk çabuk, sözcüklerin sonunu yutarak okuyordu elindeki metni.

"Bize işçi sınıfı diyola!.. Bize ezilen sınıf diyola!.. Bize köle sınıf diyola!.. Biz de onlara diyouz ki: İşte işçi sınıfının yarattığı dayanışma toplantısı! Dostlar hoş geldiniz!.."

Topluluk slogan atınca: "İşçilerin birliği sermayeyi yenecek!" diye, daha bir cesaretlendi, daha bir kendinden emin çıktı sesi.

"Dostlar dünyada değişim rüzgârları eserken ülkemiz bir kaos dönemi yaşıyor. Bugün Tıbzet'in kırk yedinci günüdür. Tıbzet bunca yıl suskun olan işçileri harekete geçirmek için burada toplanmıştır. Tıbzet direnişi ne eskidir, ne yeni olacaktır.

"Tıbzet bizimdir... Bizim olacak!.." sesleri yükseldi topluluktan.

Her mitingin genel, bir de kendine özel sloganları vardır. İnsanlar özel sloganları o anda üretir. Bu slogan direnişin başından beri ağızlarından eksik etmediği bir slogandı ve onlara cesaret aşılıyordu. Ortak duyguları, ortak düşünceleri ifade ediyordu. *Haydar Güney insanların arasında gizli bir bağın olduğunu hissediyordu, bilemedikleri ve böylesi anlarda ortaya çıkan. Güney'in başka zamanlarda da buna benzer duyguyu yaşadığı olmuş, adeta insanlar arasında görünmez ortak bir ruhun olduğunu düşünmüş ve bu gizemli yan büyülemişti onu. "Ayrı ayrı insanlar olduğumuz halde bizi tek kılan ortak bir ruh varsa sahiden?" diye düşünmüştü. Bunun ipuçları ile karşılaştığı bir sürü şey çıkmıyor muydu insanın karşısına. Kim daha çok görebilirdi bunun ipuçlarını? Sanatçılar mı? Bir şiir okumuştu Haydar; kendi duygularını ifade eden bir şiir... Çok sonraları aynı şairin yeni bir şirini daha okumuştu. Duyguları sanki o şairle aynı yolu izliyordu. Haydi diyelim burada, bu mitingde insanlar bir arada ve düşündükleri*

şey zaten aynı! Ya birbirinden uzak insanların aynı şeyi düşünmeleri?.. Haydar böyle bir düşüncenin gerçek olup olmadığını bilemese de her hissedişinde onu boşluğa düşmekten kurtaran bir varlığın ona elini uzattığını anlıyordu. İnsanlığın ortak ruhuydu bu: Bu koskoca evrende birbirine tutunabilecekleri... Kenan'ın konuşmasına kulak verdi:

"Bu gün burada toplanmamızın nedeni, bu dayanışma gösteriyor ki; bir damla idik, on damla olduk. Yüz damla oldu, bin damla olacak!"

Hayır, onda bu düşünceleri uyandıran bu sözler değildi.

"İşçiler el ele! Genel greve!" diye bağırdı insanlar.

Hayır, bu sözler de değildi.

"Tek bir vücut olalım! Yerle bir olacağa kadar kalacağız ayakta! İnsanlık için, onur için!.."

"İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!"

Bu da değil! Demek ki sözler olmayabilirdi etkiyi yaratan...

Mikrofonu aldı Kenan'dan:

"İşveren işçileri on yedinci maddeden kapıya koydu. Arkadaşlar, bugün yalnız değiliz. On iki Ağustosta fabrikadan dışarı çıkarıldık. Demokratik kamuoyu bize sahip çıktı."

Kendi sözleri de yaratamıyordu bu etkiyi. Hatta bu sözleri söyleyen başka biriydi sanki... İnanmak istediği ama inanamadığı sözleri ona adeta yabancı biri söylüyordu. İnanmasa da...

"Bugün burada oluşları sahip çıkışlarının teminatıdır. Onlardan güç alacağız."

"Yaşasın sınıf dayanışması!"

Bu sözler kendi gibi söylediklerine inanmayan insanların bağırışlarıydı. Ortak bir duyguyu ifade etmesi gerekiyorken artık o ruhtan kaynaklanmayan insanların ezberinden söyledikleri bir şeydi. O ruh geçmişte ortaya çıkmış ve bir rüzgâr gibi savurmuştu insanları.

"Tıbzet işçisi direnmeye devam ederken işveren dışarıdan işçi getirerek bizi onlarla karşı karşıya getirdi. Biz direnirken onları çalıştırmak için fabrikaya soktu. Biz anlattık gelenlere...

Biz sendika istiyoruz. Bizler sizin kardeşleriniziz. Yapmayın!

Anlattık. Dinlediler. Kimileri anlayamadı: Cahildiler. Kimleri geri döndüler.

Ama o kadar işsiz var ki... Başkalarını getirdiler. Anlatmaya devam ettik. Ve bir gün:.. Ve bir gün fabrikanın önünde ailelerimizle oturduk. Sessizce!.. Sessizliğimiz bir çığlık oldu. Asla şiddet kullanmadık. Haklıydık, haklı olduğumuz için sesimizi haykırdık. Oturduk ve biz fabrikaya dönmek istiyoruz, dedik.

Bir gün fabrikadan elbiselerimizi verdiler bize. Fabrikaya girince... Fabrikamızın... İşçi arkadaşlar kokusunu aldılar, özlemini duydular. Ve bir gün oraya sendikalı olarak döneceğimizin inancı daha da pekişti."

Bir alkış koptu topluluktan, insanlar etkilenmişti bu sözlerden, hemen arkasından sloganlar geldi. Sözlerin orada bulunanların çoğunda aynı güçlü etkiyi yarattığı belliydi alkışların ve sloganların güçlülüğünden.

"Gidin dediler, yasaları uygulayanlar; yasalar böyle istediği için... Elbet bir gün bu yasalar değişecek! Bir gün insanların bu kadar zorlu mücadeleler vermesine gerek kalmadan haklarını alacak şekilde düzenlenecek!

Dağılın dediler, seksen kişi dağıldık.

Gene geldik... Gene geldik fabrikaya... Burada olmaya sendikalı olana kadar devam edeceğiz."

"Sendika hakkımızı söke söke alırız!"

Sloganlar bitince devam etti Haydar:

"Bu yasalar bizden yana da olsun istiyoruz. Ve arkadaşlar!.. Arkadaşlar!.. Hoş geldiniz arkadaşlar!..

Saçları rüzgârda dağılmıştı Haydar'ın. *Konuşmasını bitirdiğinde onu heyecanlandıran şeyin orada kendiliğinden oluştuğunu, bu heyecanın yazgılarına hep birden çığlıkla yanıt vermekten başka bir şey olmadığını fark etti. Tarih boyunca haksızlığa uğrayan insanlar da bu çığlığı atmamışlar mıydı? Boşlukta yanıtını arayan bir çığlıktı bu ve bütün çığlıkların ortak sesiydi. İçindeki ateş gücünden bir şeyi yitirmemişti demek.* Mikrofonu Hava–İş Başkanı Alkan Erdemir'e uzattı. Geriye çekildi, ellerini deri ceketinin cebine soktu ve öyle dinledi onun konuşmasını.

"İşçi sınıfına yönelik ciddi tartışmalar var," diye konuşmasına başladı Hava-İş Başkanı ve devam etti:

"Özelleştirmeler kapımızda! Petrol-Sen başta! Petrol Ofisi, Petkim! İMF'ye yeni istikrar paketleri sunulacak! Her gün yeni zam! Buraya kadar sözler aynı sözlerdi. Ve bu saldırılara karşı artık dur demeliyiz! Tek bir ruh, tek bir yürek olmalıyız."

İşçiler, güçlü sendika, diye bağırdılar.

"Evet arkadaşlar! Güçlü sendika istiyoruz. Bugün çoğu yerde sekiz saat işgünü uygulanmıyor. Bir çok yerde sigortasız işçi çalıştırılıyor... Ağzınıza sağlık, yüreğinize sağlık! Analar!.. Bacılar!.. Tıbzet işçileri ve aileleri... Hepinizin ağzına sağlık! Bu mücadele bitmeyecek, sürecek!"

Alkan Erdemir, konuştukça insanları canlandırdı. Gürdü sesi... *Daha çok, insanların canlanmaya ihtiyacı vardı sanki...*

"İşiniz zor, demiştim. İçinizden vururlar, demiştim. Üç yüz altmış beş gün sürecek, gerekirse dört yüz altmış beş gün de sürecek! Tıbzet'e gireceğimiz gibi meclise de gireceğiz. *Girmekle bitiyor mu iş?*

Ama önce... *Önce?..*

Bu mücadeleyi beyniyle, maddi ve manevi bütün gücüyle size katkı sunan, bu mücadeleyi demokratik kitle örgütlerine taşıyan, Şube Başkanınızı, şube yönetimini, genel merkezinizi, ayrıca kutlamak istiyorum." *Öncesini söylemekten niye vazgeçti?*

"Yaşasın sınıf dayanışması!"

"Gerçekten zor günler bekliyor bizi. Yağmur bekliyor, soğuk bekliyor, kar bekliyor, şiddet bekliyor... Ama bunların hiç biri, bizi bu haklarımızı almaktan caydırmamalı! Bu eylemde kırılır içeri girerseniz, bir daha ayağa kalkma şansınız yok! *Ya hiç biri giremezse?*

Bütün demokratik kitle örgütlerinin buradaki insanlara destek vermeleri gerekiyor. Buradan, bir daha işçi sendika başkanlarına, konfederasyon başkanlarına sesleniyorum: Onları içimizde görmek istiyoruz.

Ben şimdi Tıbzet işçisi arkadaşlara sorumu bir kez daha sormak istiyorum.

Geriye dönüş var mı arkadaşlar?"

"Hayır!"

"Baskılardan yılmak var mı?"

"Hayır!"

"Yarıda bırakmak var mı?"

"Hayır!"

"O zaman sizi hiçbir gücün yıkması mümkün değil! Ya kendimiz? Başarılar diliyorum."

Sıra HADEP'in yöneticisine gelmişti. Daha doğrusu Haydar HADEPli yöneticiyi mikrofona çağırıncaya kadar kimsenin böyle bir şeyden haberi yoktu. Başka zamanlar bilemem ama o gün için mikrofonu HADEPlilere vermek kadar daha doğal bir şey olamazdı Haydar için. Bütün kitle örgütlerinin desteğini istemiyorlar mıydı? Haydar, HADEPli yöneticiyi çağırdığında, minibüsün aşağısında durmakta olan Mahir Urkan'ın suratının asıldığını fark etmedi. Onunla birlikte diğer Petrol-Sen yöneticilerinin de... Bir tek yönetim sekreteri Nevzat Özdil'in yüz ifadesi değişmemişti. Aşağıda yöneticilerin kendi aralarındaki konuşmalarının da farkında olmadı. Onlar Haydar'ın bu çağrısı üzerine neredeyse toplantıyı terk edeceklerdi. Aralarında, Haydar'ın kafasına göre hareket ettiğini, onlara danışmadığını, onları oldu bitti karşısında bıraktığını konuşuyorlardı. Yönetim sekreteri ise hiçbir yorum yapmıyordu.

HADEPli başkan konuşmasına şu sözlerle başladı:

"Bugün ülkemizin bir tarafında süren rezil bir savaş var. Eğer..."

Ekrandaki görüntü birden kayboldu. Haydar Bey video kaseti ileri sardı, sonra geriye... HADEPli başkanın konuşmasının devamı yoktu; ya silinmişti sonradan ya da kaydedilmemişti. Petrol-Sen basın servisinden birinin çektiği kayıtın bu kısmının neden böyle olduğunu, bu konuşmanın neden kasette yer almadığını hiç öğrenemedi Haydar. HADEPli başkan Güneydoğuda Kürt'lere yapılan baskılardan ve savaşın sona ermesinin, kendisine demokratım diyen herkesin görevi olduğundan bahsetti. HADEPli yönetici konuşurken Haydar Güney, konuşmalardan ötürü yaşadığı gerilimi engelleyemedi ve ancak başkan sözü direnişe getirdiğinde rahatladı. O sırada askerlerden yana baktı, onların bu

sözlere tepki gösterip göstermeyeceğini merak ediyordu. Ama Petrol–Sen yöneticilerinden yana bakmayı aklına getirmedi. Sonradan askerlerin değil ama Petrol–Sen yöneticilerinin bu konu üzerine bir hayli konuştuklarına şahit olacaktı. HADEPli yöneticinin arkasından EMEPli, onun arkasından ÖDPli başkan söz aldı. EMEPli başkan bu ülkede çok direnişler yaşandığından, ülkeye barış ve özgürlüğün geleceğinden bahsetti ve biz parti olarak işçiler neredeyse biz oradayız, diye sözlerini bitirdi. ÖDPli başkan ise fabrikada insan sağlığına aykırı üretim yapıldığı için sağlık bakanlığına suç duyurusunda bulundu mikrofondan. Devlet vatandaş için vardır, dedi. Tam o sırada yağmur atıştırmaya başladı. Önce yavaş yavaş ve gittikçe artarak... Parti yöneticileri konuşmalarını bitirdiğinde yeniden Haydar aldı mikrofonu, Petrol–Sen Genel Başkanını mikrofona çağırmadan önce şunları söyledi:

"Arkadaşlar, Petrol–Sen Sendikamız direnişimizin başından beri bizimle ve bizimle birlikte olmaya devam edecek! Şimdi sözü Sayın Mahir Urkan'a veriyorum."

Haydar, Mahir Urkan'ın mikrofonu alırken de ne denli sinirli olduğunun farkında olmadı. Ancak bir şeylerin yolunda gitmediğini birazcık olsun hissetmişti.

"Değerli arkadaşlarım! Tıbzet mücadelesine destek veren kardeş sendikalarımızın değerli yöneticileri, yine şubelerimizden gelen değerli yöneticiler!.."

Haydar Bey, Güney'i yaşarken değil ama sonradan video kayıttan tuttuğu notları okurken, Mahir Urkan'ın parti yöneticilerini anmadığını fark edecekti. Ve devam etti Mahir Urkan:

"Değerli ve gerçekten kırk yedi gündür yağmur demeden, yaş demeden bu mücadeleyi sürdüren Tıbzetli arkadaşlarım... Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Değerli arkadaşlarım!

Ben demincek konuşan arkadaşların söylediklerine, gerçekten kavga ile halledilecek bir şey yok; ama bir yerden başlamak istiyorum sözlerime arkadaşlarım."

Konuşmasını kesti birden. Tam bir şey söyleyecekken vazgeçmiş gibiydi. Şöyle devam etti:

"Bir arkadaşım ve bugün sekiz saat çalışma günü ve sigorta... Ama tartışılması gereken, bu ülkede yaşanan yüksek enflasyonun... Ne olduğunu görmeyen veya görüp de bugüne kadar sorunların kaynağına inmeyenlere sesleniyorum.

Değerli dostlarım!"

Mahir Urkan, özelleştirmeden, sendikasızlıktan, hayat pahalılığından, sigortasız işçilerden *(Hava-İş Başkanından farkı yoktu bu bakımdan)* bahsetti. Konuşması sıra takip etmiyordu. *Haydar Güney, başkanın sözü ne zaman Tıbzet'e getireceğini merak etmeye başlamıştı. Sıra Tıbzet'e geldiğinde Haydar şunları duydu:*

"Ama görüyoruz ki; yargının bağımsızlığından, devletin kolluk gücünün bağımsızlığından bahsetmek mümkün değil. Burada güçsüzden yana olması gerekir. Hangi anlamda güçsüzden yana? Burada demokratik bir mücadele var. Burada bir hak mücadelesi var. Burada haksızlığa düşenler sizlersiniz. Eğer burada bir tavır gerekiyorsa, kırk yedi gündür bu insanlara, yağmurda, yaşta, açlık içersinde, çoluğuna çocuğuna ekmek götüremeyen insanlara bu hakkını kullandırmayan insanlardan hesap sorulması gerekir. Tıbzet işvereninden hesap sorulması gerekiyor."

"Yaşasın devrim! Yaşasın sosyalizm!" diye haykırdı partili gençler.

"Değerli arkadaşlar, elbette ki Tıbzet mücadelesi sendika mücadelesinin ilki değil, sonu da değil! Türkiye'nin dört bir yanında, Gaziantep'te, Türkiye'nin dört bir sektöründeki işyerlerinde yaşanan bir mücadelenin bir parçası bu. Ama bu mücadeleler yükseldikçe, göreceğiz ki: Türkiye'deki örgütlü yapı yükseldikçe Türkiye'de demokrasi yükselecek! Türkiye'deki demokratik haklar, insan hakları, bunların bir parçası olan sendikal haklar kullanıldıkça birilerinin işine gelmeyecek değerli arkadaşlarım!

Kimlerin işine gelmeyecek?

Sermayeden yana olanların işine gelmeyecek! Çünkü değerli arkadaşlarım, örgütlü yapı geliştikçe; örgütlü bir demokrasi, örgütlü bir devlet, sosyal bir devlet anlayışının yerleşmesine bir katkı sunacağız. Devletin yetkililerine şunu söylüyorum. Sizler burada hakem rolü oynamalısınız. Hatta hakem rolünden de öte tavır al-

mak zorundasınız.

Ama maalesef, burada, her yerde olduğu gibi saldırılara uğradık. Ve Türkiye'nin dört bir yanında mücadele veren işçiler, elbette bıkmadan kaldığımız yerden mücadele vermeye devam edecek!

Beyefendi! Oradan işaret etmeyin! Biliyorum... Hiç de zararımız yok burada."

Haydar dahil herkes başlarını fabrika tarafına döndürdü. Haydar, akşam sabah barakalarına gelen, onlarla birlikte poğaça yiyen astsubayı, astsubayın kollarını 'artık bitirin' anlamına salladığını gördü.

"O hareketi de yapmayın! Çünkü... Çünkü..."

Topluluk bir anda öfkeyle: "Baskılar bizi yıldıramaz!" diye haykırdı. *Ortam bir anda gerginleşmiş, kollarını sallayan astsubay şaşırmıştı. Teğmen birden telaşlandı, tam askerlerin önüne doğru yürüyordu ki...*

"Değerli arkadaşlarım," diye sözlerine devam etti Urkan. Nedir buradaki sorun?"

Urkan'ın sözlerine devam etmesi topluluğun dikkatini yeniden ona yöneltmişti. *Haydar, bir astsubaya bir Urkan'a baktı. İşçilerle içli dışlı olan astsubayın beklemediği bu tavır karşısında ne düşündüğünü doğrusu merak ediyordu. Gerilimin büyümemesi bir parça rahatlatmıştı Haydar'ı.*

"Bu fabrikada yüz yetmiş dokuz kişinin çalıştığını hepimiz ve herkes biliyor," diye devam etti Urkan. Yüz yetmiş dokuz sayısına göre sendikal örgütlülüğü sağlıyoruz; ama o örgütlülük yeterli olmadı dostlarım. Niye? Kanunlar ve yasalar onlardan yana. Siz yüz kişide yapsanız, onların çalışan sayısını dört yüzlere çıkarma imkânları var.

Biz burada bugüne kadar karşılaştığımız sorunları biliyoruz değerli arkadaşlarım. Bu kadar kolay olsaydı, bu iş iki günde olsaydı Türkiye'de herkes bir günde örgütlenirdi. Zaten haksızlıklar olmasaydı Türkiye'de demokrasiyi kimse tartışmazdı.

Bugün mücadele elbette bitmeyecek, devam edecek, haklı ve demokratik zeminde!.."

Sloganlar atıldı hep bir ağızdan.

"Tıbzet işçisinin mücadelesi ilk ve son değildir arkadaşlarım. Bugün örgütlenme mücadelelerinin devam ettiği yerlerde de son değil. Sizi bir kez daha kutluyor ve mücadelenizde başarılar diliyorum."

Yağmurdan iyice ıslanmıştı insanlar; o âna kadar hiç kimse yerinden kıpırdamamıştı. Her ne kadar çalışan işçileri daha fazla fabrikada tutmak gerekiyorsa da Haydar, basın açıklamasına artık son vermenin yerinde olacağını düşünerek son sözü söylemek için sloganların bitmesini bekledi. "Tıbzet işçisi yalnız değildir!" diye haykırıyordu insanlar. *Yanı başında Salman'ı görünce, onun 'birkaç söz de ben söylemek istiyorum' dediğini hatırladı.* Mitingi bir ân evvel bitirmek istiyordu Haydar ve mikrofondan sesini yükselterek:

"Buna yürekten inanıyorum," dedi insanların susmalarını beklemeden.

"Tıbzet işçilerinin bugünkü basın açıklaması bir kilometre taşı! Geldik, çok güzel bir şekilde basın açıklaması yaptık, bize yakışan bir şekilde."

Bir taraftan da askerlerin hareketlendiğini görüyor, bir süredir teğmenin gerilimli bir şekilde askerlerin arasında dolandığını izliyordu.

"Son birkaç sözü söylemek üzere mikrofonu Salman arkadaşa bırakıyorum ve ondan sonra geldiğimiz gibi, sizi yüreğimizde taşıyarak, yüreğimizde... Gidiyoruz..."

Salman mikrofonu eline alıp gür sesiyle "Gerçek yaşamda yer yok..." diye şiirini okumaya başladığında *aşağıda işçilerden bazıları karavanın yanına (daha önce) çadırdan sökülen brandayı germeye çalışıyorlardı. Haydar'ın(bir ara) gözüne ilişmişti yaptıkları ama üstünde durmamış, yağmurdan korunmak için yaptıklarını düşünmüştü. Salman'a bakıyordu dikkatlice; onun sanki biriyle kavga eder gibi şiir okuyuşuna bakıyordu... Sonradan Deniz, Haydar'a "Salman ağabey şiir okurken ona bir tuhaf baktınız," diyecekti ve Haydar, neden Salman'a tuhaf baktığını düşünecek; ama nedenini bulamayacaktı.*

İkinci basın açıklaması ile ilgili kaset burada son buluyordu.

Haydar Bey notlarını yanına alıp Boğaziçi Şubesinden ayrıldığında Haydar Güney de minibüsün üstünden inmiş, tam işçileri götürecek otobüse doğru gidiyorken (bir askerin yanına gelerek teğmenin Petrol–Sen başkanını çağırdığını söylemesi üzerine) yolundan dönmüştü. Kalabalığın arasında Mahir Urkan'ı aradı buldu.

Mahir Urkan'a teğmenin, onu yanına çağırdığını söylediğinde, Urkan'ın beti benzi attı; boş bulunmuştu; çabucak toparladı kendisini. "Görüşmek istiyorsa teğmen buraya gelsin!" dedi Haydar'a.

Haydar, onları götürmeye gelen askere bakıp... "Biz gitsek daha iyi olacak!" dedi.

Urkan, bir şey söylemek yerine, fabrikaya, teğmenin bulunduğu tarafa doğru yürüdü. Teğmenin yanına vardıklarında, teğmenle Urkan arasında şu konuşma geçti:

"Bir genel başkan olarak tavrınız kışkırtıcıydı," dedi teğmen, "saldırgan üslubunuz hiç hoş değildi."

Urkan sinirlenerek:

"Ben konuşurken askerinizin öyle el hareketleri yapmaya hiç hakkı yok! Herkes haddini bilsin!" dedi teğmene.

"Burada şov yapıyorsunuz," dedi teğmen yüksek sesle ve öfkeli, "Sizi göz altına alabilirim."

"Bağırarak başkasını korkutabilirsiniz ama beni korkutamazsınız. Gözaltına alacaksanız, buyurun gidelim."

Haydar, araya girdi hemen:

"Teğmenim," dedi. "Siz haklısınız. Size bugün için söyleyecek hiçbir şeyimiz yok. Siz elinizden geleni yaptınız."

Haydar'ın sözleri teğmeni yumuşatmıştı bir anda. Ya Mahir Urkan? Haydar Güney'in bu sözleri karşısında Mahir Urkan kıpkırmızı olmuştu.

"İstediğiniz olmayacak!" dedi teğmen, "şimdi gidebilirsiniz."

Mahir Urkan hiçbir şey söylemedi, öfkeyle ayrıldı yanlarından. O gidince teğmen Haydar'a dönüp:

"Başkanınızın yaptığı tam bir provokasyondu," dedi.

"Evet," dedi Haydar.

Bu kendi kendisiyle çelişkiye düştüğü bir 'evet' ti. O andan sonra Urkan'ın yanında teğmene söylediklerinden bir tatminsizlik

duyacak, bu olaydan Mert Yalman'a bahsederken, başkalarına da, hep kendini haklı çıkarmaya uğraşacaktı. Astsubayın, "kollarını 'bitirin' anlamında sallarken kötü bir niyeti yoktu, bizlerle içli dışlı olmasından kaynaklanıyordu bu" diyecekti. "Genel başkanın tavrı az daha bir olay çıkmasına neden olacaktı" diyecekti. "Genel başkan kahraman olmak istedi (?!) ama olamadı" diyecekti Mert Yalman'a. Bir türlü davranışını izah edemeyecekti kendisine. Bunları bir kenara bırakılım; o akşam saat yediyi beş geçe Haydar, teğmenin yanından ayrıldıktan sonra (başına gelenlerden sonra) daha fazla düşünmeye zaman bulamayacak, genel merkez yöneticilerinin arabalarına bindikleri sırada Ahmet Aras'ın sinirli bir şekilde "istenmeyen yerde durmayız" sözlerinin de üstünde durmayacaktı.

"Arkadaşlar burada kalacağız diyor,"

Hayretle Sinan'ın yüzüne baktı. Kafası o kadar karışmıştı ki Sinan'ın söylediklerinin ne anlama geldiğini anlayamadı.

"Bir yere gitmeyiz,' diyorlar."

"Kimler?"

"Selamiler; ama diğer işçiler de..."

"Olmaz öyle şey!"

Neyle karşılaştığını anlamak için kısa süren bir suskunluk yaşadı, sonra bağırdı:

"Söyleyin herkes arabalara binsin!"

Sinan'ın hiç kıpırdamadan karşısında durduğunu görünce sözlerini bir kez daha tekrarladı:

"Herkes arabalara!"

"Başkan, burada kalmakta ısrarlılar. Biz söyledik ama dinlemediler. Siz konuşun isterseniz?.."

Daha fazla dinlemedi Sinan'ı. Hışımla karavana yöneldi. Böyle bir şeyin olabileceğini aklı almıyordu. On kişilik bir grup, karavanın yanına diktikleri direklerin üstüne branda germişler ve altına geçip yere çökmüşlerdi. Öteki işçiler de onların çevresini sarmıştı.

"Arkadaşlar, kalkın gidiyoruz!" dedi öfkesini yenmeye çalışarak.

Kimse oralı olmadı.

"Direniş çadırımızı kurduk, biz burada kalacağız!" dedi Selami.

"Doğru değil bu Selami! Basın açıklamasını yaptık ve her şey

güzel gitti. Sesimizi yeterince duyurduk. Herkes gitti. Bizim de gitmemiz gerekiyor."

"Siz söylediniz bize, çadır kurarsınız diye. Şimdi gitmemizi istiyorsunuz. Biz gitmiyoruz!"

"Ben mi dedim?"

Böyle bir şeyi ne zaman söylediğini hatırlamaya çalıştı; hatırlayamadı. Vazgeçti hatırlamaya çalışmaktan. Birazdan askerlerin de yanlarına geleceğini ve işlerin iyice karışacağını düşündü ve tüm bu olanlar, ne deyip ne demediğini hatırlamasına (hatırlayacaksa bile) imkân tanımadı. Bir ân evvel ikna etmeliydi onları; olabildiğince sakin olmaya çalışarak dedi ki:

"Burada kalmanın ne yararı olur Selami? Bir yararı olsa ben de sizinle kalırım. Ne anlamı var gece gece göz altına alınmanın?"

"Biz gitmiyoruz!"

Bir ân ne yapacağının bilememenin çaresizliği içinde kolları iki yana düştü Haydar'ın. Soru dolu bakışlarla ve yardım ister gibi çevresine bakındı. Az ötesinde duran Mert'i gördü, yanına gitti. Mert onun bir şey demesini beklemeden:

"Gelmek istemeyen gelmesin!" dedi Haydar'a ve öfkeyle devam etti: "Bırakalım burada kalsınlar, biz gidelim. Zaten kalmak isteyen kişiler belli."

Önce aklına yatar gibi oldu Haydar'ın. Ayakta duran öteki işçiler kararsızdı. Ancak çabuk vazgeçti bu düşüncesinden. Onların burada kalmaları, göz altına alınmaları işleri daha da zorlaştırırdı. Bu bölünme demekti, aynı zamanda direnişin sekteye uğraması... Gözaltına alınanlar kahraman olacaktı; ya duygusallık?.. Onlar karakoldayken?.. İşte o zaman gerçekten etkileyeceklerdi ötekileri. Hayır, onları bırakıp gidemezlerdi. Diyelim hiçbir neden yok, yine onları burada bırakıp gidemezdi. Peki nedendi bu yaptıkları? Neden? İnsanların bunalmasını anlıyordu, çıkışsızlığın yıprattığı sinirlerin sınıra dayandığını görebiliyordu. Ama ya sağduyu? Sağduyularına ne olmuştu? Neden onu dinlemek istemiyorlardı. Salman geldi yanlarına.

"Burada kalmak isteyen beş on kişi," diyordu Salman; Haydar duymuyordu, Mert, hâlâ onları bırakıp gitmekten yanaydı, Deniz, biz de kalalım o zaman diyordu; Haydar hiç birini duymuyordu.

Hava gittikçe kararıyordu.Yağmur şiddetini yitirmişti; kimse yağmurun farkında değildi zaten. İnsanlar karavanın çevresinde kümeleşmiş, sanki büyülenmiş gibi beklemeye koyulmuşlardı. Askerlerin sesi sedası çıkmıyordu. Teğmenin arabası fabrikanın içindeydi, gitmemişti. Araçlar fabrikanın önünde dizili olduğu halde tek bir asker gözükmüyordu dışarıda. Herkes onları bırakıp gittiği halde askerler oradaydı. Onların ne zaman müdahale edeceklerini zaman gösterecekti ve o zamana hiç güvenilmezdi.

"Bak, insanlar sizi bekliyor!" dedi Haydar, Selami'nin yanına giderek.

Artık hiçbir otoritesi kalmamış, gerçeği ister istemez görmek zorunda kalmıştı. Öfkelenmenin, bağırmanın hiçbir anlamı yoktu, yararı da olmazdı. Karşısındaki insanlar trans halindeydiler adeta. Selami durmaksızın "biz gitmiyoruz!" sözcüklerini yineliyordu.

Salman: "Otobüsler gitmiş," dedi.

'Otobüsler gitmiş' diye tekrarladı Haydar içinden, 'insanlar da gitti, sendikadakiler de!.. Biz burada yalnız başınayız ve ne yapacağımızı bilmiyoruz. Ya bu halde göz altına alınırsak; karakolda tartışırız artık halimizi ahvalimizi...'

"Çoğunluk neyi istiyorsa onu yapalım," dedi Kenan.

'Çoğunluk neyi istiyorsa onu yapalım' diye tekrarladı içinden Haydar. Konuşan kendisi değil, kendi içinde, kendine yabancı biriydi sanki. Kendi dışında bir iradenin peşinden sürükleniyordu adeta, nasıl olmuşsa ipler bir anda elinden kaçmış, kimseyi yönetemez duruma düşmüştü. Bu duruma düşmüştü ama çoğunluk ondan bir şeyler yapmasını bekliyordu yine de!.. Kimseye söz geçiremeyecek; ancak hâlâ ondan yönetmesi istenecekti, sorumluluk onda olacaktı. Yönetici değil de işçilerden biri olmayı istedi ilk kez orada, o anda! 'Çoğunluk neyi istiyorsa onu yapalım' diye tekrarladı içinden.

"Eğer çoğunluk gitmekten yana olursa yine kalmakta ısrar edecek misiniz?" diye sordu Selami'ye.

Karanlıkta gölgeler düşmüştü yüzlere. Soğuk bir rüzgâr esmeye başlamıştı kuzeyden, tarla tarafından. İşçilerin gerdiği branda rüzgârdan yıkılacak gibi sallanıyordu.

""Arkadaşlar gitmekten yana olursa, biz de kalkarız," dedi Selami'nin yanına çökmüş olan Veli.

"Arkadaşlar!" diye bağırdı hemen Haydar.

Haydar'ın sesini duyanlar ondan yana baktılar. Soğuktan ve yağmurda ıslanmaktan üşümüşler, karavanın, rüzgârı kesen ön tarafında birbirlerine sokulmuşlardı.

"Beni dinleyin!"

"....."

"Hep birlikte gideceğiz ya, ya da kalacaksak da hep birlikte kalacağız. Biliyorum, hepimizin sinirleri bozuldu. Bu uzun soluklu bir mücadele dememiş miydik? Ne oluyor bize? Soruyorum? Bir bütün halinde hareket etmekten vaz mı geçtik? Burada kalıp gözaltına alınmanın bizim mücadelemize ne yararı olacak? Yeterince göz altına alınmadık mı? Kim kaçtı göz altına alınmaktan? Şimdi bir karar vermek zorundayız. Ayrı hareket etmekle bir yere varamayız. Tartışmakla bir sonuç alamıyoruz. En iyisi çoğunluk karar versin ve herkes çoğunluğun kararın uysun!"

Karanlıkta kendisine bakan yüzlerin ne düşündüklerini anlamaya çalıştı. Hepsini bir umutsuzluk sarmıştı.

"Gitmekten yana olanlar el kaldırsın!"

Yarısından çoğu el kaldırdı.

"Gidiyoruz!" dedi Haydar, Selami'ye dönüp.

Veli Doğan ayağa kalktı, onunla birlikte birkaç kişi daha.

"Ben gitmiyorum!" dedi Selami.

Selami öyle deyince ayağa kalkanlar yeniden yere çöktüler. Bu bardağı taşıran son damla olmuştu; ancak... Deniz, Haydar Güney'in sinirleneceğini, bağıracağını bekliyordu; öyle olmadı. Hatta beklediğinin tam tersi bir olay yaşandı. Güney, yere çöktü, bir eliyle Selami'nin dizini tuttu. Usulca konuşmaya başladı onunla, yalvaran bir sesle konuşmaya başladı. "Selami..." dedi ona. "Senden rica ediyorum. Sizi burada bırakamayız. İnsanlar gözaltına alınmaktan yoruldular. Neyi değiştireceğiz göz altına alınmakla? Lütfen beni dinle, bak herkes seni bekliyor, kalk ayağa. Sana hak vermediğimi mi sanıyorsun. Bu böyle devam etmeyecek! Bir şeyler yapacağız mutlaka! Hadi kalk!"

Selami, başını kaldırdı.

"Hadi Selami! Zamanımız kalmadı."

Selami, Haydar'a baktı, sonra bakışlarını Haydar'dan öteye çevirdi ve birden kalktı ayağa. Selami'nin bakışlarının durduğu yerde B1 Partisinden gelen sarışın genç vardı; Haydar'ın dikkatini çekmeyen, partili arkadaşları gittiği halde orada durmakta devam eden, işçilerle birlikte otobüsü bekleyen, artık onlardan biri olmaya başlayan Kemal! Olan bitenden habersiz olan Haydar rahat bir nefes aldı.

"Evet arkadaşlar, büfenin önünde toplanıyoruz, herkes büfeye!"

Bir ân evvel insanları fabrikanın önünden uzaklaştırmak istiyordu. Selim Kaptan olsaydı şimdi, diye geçirdi aklından, o beklerdi. Otobüs firması o gün için Selim Kaptanı Bursa'ya göndermiş, onun yerine başka bir gelmişti; o da görünürlerde yoktu. Bir çözüm bulacaktı mutlaka; hele bir büfenin önüne gitsinler... Nazmi'yi sordu, o da yöneticilerle birlikte gitmişti.

Yağmur daha hızlı yağmaya başlamıştı. İnsanlar yağmurun çamura dönüştürdüğü toprak yolda hızlı adımlarla büfeye doğru yürüyüşe geçtiler. Ayakkabılar çamura battı, pantolonlar dize kadar çamur oldu. Büfeye vardıklarında büfenin açık olduğunu gördüler. Haydar, büfeciye (tam karşılarındaki) fabrikanın önünde durmakta olan otobüslerin şoförlerini sordu. Büfeci dükkânını bırakıp otobüslerin bulunduğu tarafa gitti. Çok geçmedi şoförlerden birini bulmuş getirmişti. "Biz bir yere ayrılamayız," diyordu gelen şoför: "Birazdan sekiz vardiyası çıkacak." "Peki bir araba bulmamız mümkün değil mi?" diye sordu Haydar. Bunun üzerine şoför, Haydar'ın cep telefonuyla bir yerlere telefon etti. Haydar'a oldukça uzun gelen bir süre geçti ve şoför Haydar'a isterlerse yarım saate kadar bir arabanın burada olacağını söyledi. Ya parası? "Parası önemli değil!" dedi Haydar.

Beklemeye koyuldular. Bulundukları yer fazla karanlık değildi. Büfenin ve karşılarındaki fabrikanın ışıkları bulundukları alanı birbirlerini görebilecek kadar aydınlatıyordu.

Mert Yalman, Haydar'ı kolundan tutarak "Gel, fabrikaya doğru gidelim," dedi ona. Karşı koymadı Haydar. Birlikte fabrikaya doğ-

ru yürüdüler. Yolda, çalışanları götüren arabaların hâlâ fabrikadan çıkmamış olabileceğini söyledi Yalman. Adımlarını hızlandırdılar, çamurlara bata çıka yürüdüler. Yürürken "bu iş böyle yürümez!" dedi Mert Yalman: "Bütün işçileri şubeye toplayıp konuşmalıyız." Haydar, hak veriyordu Mert Yalman'a. Evet, bu şekilde yöneticilik yapamazdı. Yine de gecenin olaysız sonuçlanması iyi olmuştu. Gerçi henüz buradaydılar. "Bir mücadelede iki başlılık olmaz!" dedi Mert. Haydar pek anlayamamıştı onun bu sözlerle ne demek istediğini. Aslında şöyle anlamıştı: Mert'in olanları büyüttüğünü düşünmüştü. 'İnsanların çıkış yolunu bulamayışlarından bütün bunlar' diyordu kendi kendine; Mert Yalman'ı ilk defa bu kadar öfkeli görüyordu. Soracaktı, "neden bu kadar öfkelisin?" diye; fabrikanın açılan kapısından servis arabalarının çıkmaya hazırlandığını gördüler ve hızla fabrikaya koştular.

"Arabaları Kıraç tarafından gönderin!" dedi Mert, karşısına çıkan ilk güvenlik görevlisine. Ortalıkta askerlerden kimse gözükmüyordu. "İşçiler henüz gitmediler!" diye açıklamada bulundu Haydar.

Güvenlik görevlisi arabanın önüne koştu. Öndeki arabanın yönünü Kıraç tarafına çevirdi. Yağmuru gösteren farların ışığı karanlıkta insanın gözünü alıyor, arabaların içi gözükmüyordu. Haydar'la Mert oyalanmadan geri döndüler. Yürürlerken "bu taraftan geçseydiler hiç iyi olmayacaktı!" dedi Haydar.

Yarım saatte geleceği söylenen araba gelmemişti. "Yürüyerek yola kadar gidelim!" dedi biri. Şoförün yanına koştu Haydar. Yoldaymış araba.

İnsanlar yağmurun altında ne yapacaklarını bilemez bir halde, kararsız, yola doğru yürüyüşe geçtiler. "Bekleyelim!" dedi Haydar. "Ana yola kadar çok mesafe var." Hadımköy yoluna çıkmadan köşede durdular.

Karanlıkta bir yarım saat kadar daha bekleyecekler; ondan sonra gelecekti otobüs ve o saate kadar iyice ıslanmış olacaklardı. Haydar, gecenin olaysız bittiği ile teselli bulacak; ancak gecenin başka bir yüzü olduğunu işçileri otobüse koyduktan sonra, Mert'le birlikte şubenin arabasına binip hareket ettiklerinde yolda öğrenecekti.

KIRK YEDİNCİ BÖLÜM

Tanrılar susamışlardı

Haydar Güney, "Arkadaşlar! Bugün bazı şeyleri sıcağı sıcağına tartışmakta yarar var," diye sözlerine başladığında salonda çıt çıkmıyordu.

Otobüs fabrika önüne gitmeden işçileri doğrudan doğruya şubeye getirmiş, saat on bire doğru toplantıya başlamışlardı.

Haydar uzun bir süre sözlerinin arkasını getirmedi. Nazmi sağ tarafında, onun hemen yanında Salman, Sinan ise sol tarafındaydı. Deniz her zamanki gibi işçilerin arasındaydı. Mert Yalman ise arka tarafta pencereye yakın oturmuştu. Salon tamamen dolmuştu. Haydar'ın sözlerine devam etmekte zorlandığı belli oluyordu. O anda hiç kimse onun içine düştüğü boşluğun farkında değildi. Bekliyordu herkes, bir şeyler söylesin diye; ama herkes o zamana kadar olan toplantılardan farklı, önemli bir şeyler olduğunun, akşam basın açıklamasından sonra yaşananlardan daha önemli bir şeyler olduğunu hissetmişti Haydar'ın duraksamasından, yüzündeki ifadesinden.

"Bizler yönetebildiğimiz sürece sorumluluk üstlenebiliriz," diye sözlerine başlayıp sustu. İlk kez böyle görüyorlardı onu; böylesine sarsılmış, böylesine düşünceli... Günlerdir kurtulamadığı, onu bulunduğu âna yabancı kılan ruh hali şimdi iyice yakasına yapışmıştı; ancak yine de bir şeyleri yıkarım kaygısıyla düşünmeden edemiyor,

sağduyusu, söyleyeceklerini tartarak konuşmaya yöneltiyordu. Ne kadar çabalarsa çabalasın hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağını seziyor, bu yabancılık duygusu onu bundan sonrası için daha ürkek kılıyordu. Ruhunu tatminsiz kılan bir yanı vardı bu duygunun. Yolunda gitmeyen içindeki mücadele arzusunun eksikliğiydi.

Kendini uykudaymış gibi savunmasız hissediyordu. 'Bizler yönetebildiğimiz sürece sorumluluk üstlenebiliriz' dediğinde kabullenemediği bir gerçeğe dokunmuştu. Ama kendi savunmasızdı. Bir kere kendinden emin değildi. Yaptıklarına yürekten inandığı halde, olayların kontrol edilmez biçimde gelişmesine karşılık (insanların gerekli zamanı bekleyemeyecekleri gerçeğine yenilmemek için) ayakta kalması zorunlu olduğu halde; yabancılaşma duygusu ve isteksizlik, böylesi önemli bir toplantıya dikkatini vermekten onu alıkoyuyordu. Yine de kaçınamayacağı gerçek karşısında sözlerine devam etti:

"Dün akşam basın açıklamasından sonra otobüslere binmemiz gerekirken; bir saat kendi içimizde bir tartışma yaşadık. Göz altına alınabilirdik... Herhalde gazeteler Tıbzet işçileri birbirlerine düştü diye yazarlardı ertesi gün! Orada herkes dağıldıktan sonra ben 'gidelim' dediğim zaman herkesin buna uyması gerekirdi!"

Arka tarafta Mert Yalman, pürdikkat Haydar'ın konuşmasını dinliyordu.

"Biz yanlış yapmış olabiliriz; ama yöneten biz olduğumuz sürece söylediklerimize uyulması gerekir. Ha!.. Sonra geliriz buraya, kararların yanlışlığını burada tartışırız. Eğer bu şekilde olmayacaksa... Kim yönetecekse o yönetsin o zaman!"

Böyle söyledikten sonra daha bir güveni gelmişti kendine. Kaybolan otoritesini sağlayamazsa her şeyin altüst olabileceği umurunda olmaya başlamıştı... Büyük bir çoğunluk sessizce dinliyordu.

"Başkan!" dedi Veli Doğan.

Haydar, Veli'nin konuşmak için yerinde duramadığını görüyordu.

"Bir dakika!" dedi sert bir şekilde. "Daha konuşmamı tamamlamadım."

"Hep siz konuşuyorsunuz," dedi Selami, öte taraftan. "Biz size

çadır kuracağız dediğimizde siz 'olur' dediniz."

"Ben çadır kuralım, oradan ayrılmayalım anlamında söylemedim. Ben o kalabalığın arasında koştururken, yağmurdan korunmak için çadır kurmak istediğinizi düşündüm. Tam hatırlamıyorum bile zaten... O yüzden söylemişimdir."

"Başkan! Siz en ufak bir şeyde 'ben yokum' diyorsunuz," dedi Veli.

"Ne diyecektim?" dedi Veli'ye dönerek, sinirlenmişti. Gergin ortam içindeki boşluğa doluvermişti birden. İster istemez karşılıklı atışmaya dönüşmüştü toplantı. Kendisini tartışmanın içinde bulunca (yabancılaşmanın yol açtığı soyutlanma yok olmuş) mücadeleci yanı öne çıkmıştı.

"Sözlerim dinlenmedikten sonra başka ne diyecektim?.."

"Bizi her zaman engelliyorsunuz," dedi Selami sert bir şekilde.

"Ayrıca 'ben yokum' diye bir şey söylemedim. 'Yöneten ben olmam!' dedim sadece. Ben gene sendika olarak sorumluluğumu yerine getiririm. Siz kimi istiyorsanız onlarla yönetirsiniz direnişi. Bugün burada bunun kararını vermek zorundayız. Bu iş böyle yürümez!"

Temsilcilerden hiç biri bir şey söylemiyordu. Haydar Güney'in toplantıyı yönetme tarzı da buna olanak tanımıyordu zaten. Yalman, onu uyardığı halde, "ona sen karışma, sorunlarını kendileri halletsinler!" dediği halde!.. Haydar, kendisini hedef yapmakla temsilcilere yardımcı olduğunu, onları yalnız bırakmadığını düşünüyordu; Bu düşüncesinin altında yatan neden: İpler elinde olsun, toplantıya kendisi hâkim olsun gibi bir özelliğiydi belki, bilemiyorum. Şu kadarını söyleyebilirim: Benzeri başka toplantılarda da bu tarz davrandığı olmuş, insanlarda böyle bir izlenim yaratmıştı. Hatta yanındakilerin toplantı esnasında, "bırak biraz da onlar konuşsun" diye onu uyardıkları olmuştu. Kontrolü elinden kaçırmamak için daha yüksek sesle konuşmaya başladı. Otoriteyi sağlamak isterken tartışma ilerledikçe ipleri elinden iyice kaçırdığını görüyordu. Karşısındaki topluluk, birkaç kişi dışında seyirci kalmayı yeğliyordu. Haydar, tarzıyla bindiği dalı kesmiş, konuşması gerekenlere de engel olmuştu.

İşte o anda Mert Yalman ayağa kalktı ve bağırarak şunları söyledi:

"Her şey açıkça konuşulsun burada! Kim bu yönetimi beğenmiyorsa açıkça söylesin!"

Yalman'ın sesi bomba gibi düşmüştü salona. Aynı anda Nazmi ayağa kalktı ve bağırdı:

"Sen uzmansın, sen karışamazsın!"

Yalman daha da sinirlenmişti, birbirlerine karşı ne kadar hınç dolu oldukları çıkmıştı ortaya. Yalman, alaylı bir öfkeyle dedi ki:

"Yeri geldiği zaman benim uzman olduğumu hatırlıyorsun sen! Sendikaya giderken sen yoksun, gözaltına alınırken yoksun; ayrımı neye göre yapıyorsun?"

Nazmi hiç sesini çıkaramadı; yüzü sinirinden kıpkırmızı olmuştu. Mert, Nazmi'nin kendini toparlayıp bir şey demesini beklemeden (onu görmüyor gibiydi) salondakilere dönerek bağırmaya devam etti:

"Yok öyle yağma! Burada yöneticilere atıp tutacaksınız!.. Hep siz haklı olacaksınız. Niye her şeyi açıkça konuşmuyorsunuz? Bir mücadelede iki başlılık olmaz! Bütün sorumluluk buradakilerin üstünde olacak, sonra direnişi başkaları yönetmeye kalkacak! Başkanınız 'kalkın gidelim' dediği zaman kimse onu dinlemeyecek; bir tane adam başıyla işaret ettiği zaman kalkacaksınız. Ondan sonra da buraya gelip hesap soracaksınız."

Salon birden karıştı. Veli kalktı önce ayağa, Selami de! "Sen ne demek istiyorsun?" diye bağırmaya başladılar. Onların ayağa kalktığını gören birkaç kişi daha kalktı. Melih: "Bizimle böyle konuşamazsın!" diye bağırdı Mert'e.

"Konuşurum ulan! Sen mi beni susturacaksın? Siz kendinizi ne sanıyorsunuz?"

Dört beş kişi Mert'in üzerine yürüdüler. İskemleler devrildi. Mert'in yanında oturanlar kavgayı önlemeye çalıştı. Haydar ayağa kalktı; bağırıyordu, bağıran bir tek o olmadığı için, Yalman ve onun üstüne yürüyenler de bağırdığı için kimin ne dediği anlaşılmıyordu.

"Arkadaşlar! Bu yaptığınız çok ayıp!" diye bağırdığı sırada Hay-

dar, araya girenler olası bir yumruklaşmayı önlemişti, fakat sinirler henüz yatışmış değildi.

"Üstüme yürüyerek beni susturamazsınız," diye bağırdı Mert Yalman.

"Arkadaşlar sakin olalım, oturun yerlerinize!" dedi Salman yüksek sesle, kollarını havaya kaldırıp.

"Yazıklar olsun!" dedi Haydar.

Bir tek onun sesi duyuluyordu artık.

"Bu güne kadar hep bizimle birlikte direnişte olan birine bunu yapmanız beni ne üzdü bilseniz... Yazıklar olsun!"

Acı içindeydi, kendini kontrol etmeye çalışıyordu. Bir ân toplantıyı terk etmek geçti aklından. Herkes yerine oturmuştu, yalnızca o ayaktaydı.

"Doğruymuş demek!" diye devam etti: 'Devrim çocuklarını yer' sözü doğruymuş. Birbirimizi yemeye başladık artık."

Oturdu yerine, bir süre hiç kimse konuşmadı, yalnızca önüne bakıyordu. Sonra kaldırdı başını. Yavaş, sakin, bir o kadar da yorgun bir sesle konuşmaya başladı.

"İlk defa her şeyi bırakıp gitmek istedim; ama gidemedim. Bu işin böyle yürümeyeceğini de biliyorum. Bu sorunu bugün burada mutlaka çözmek zorundayız. Bundan sonra nasıl hareket edeceğimiz bu çözüme bağlı."

"Başkan!" dedi Salman. "Eğer arkadaşlar bizi istemiyorlarsa biz çekilmeye hazırız. Başkaları olsun temsilci. Biz yine mücadelenin içinde oluruz."

"Evet," dedi Haydar. "Kim temsilci olmak istiyorsa, kimler istiyorsa çıksın!"

Bakışlarını salondakilerin üstünde gezdirdi.

"Evet?" dedi bir daha.

Kimseden ses çıkmıyordu.

O gece Haydar, Mert, Salman ve Sinan şubenin arabasıyla çadır bezini almak için Tıbzet'in önüne gittiler. Arabanın farları karanlığın içinde korunmasız gözüken karavanı aydınlatır aydınlatmaz güvenlik görevlileri kapının önüne çıktılar. Haydar, yanlarına

gelen güvenlik görevlisine çadır bezini almaya geldiklerini söyledi. Çadır bezi bir gün öncesi bırakıldığı gibi karavanın yanında duruyordu. Yer yer çamurlanmıştı. Salman beklemeden çadır bezini toplamaya girişti. Ancak bez bir çok yerinden iplerle karavana bağlanmıştı ve iplerin kesilmesi gerekiyordu. Güvenlik görevlilerinden biri Salman'a yardıma koyuldu. Öteki "bir bıçak getireyim," diyerek fabrikaya koştu. Çok geçmeden getirmişti bıçağı. Gecenin karanlığında karşı cephelerde yer alan iki taraf el ele vermişler ortak bir işe koyulmuşlardı. Öyle ki onlara havanın soğuğunu unutturan o esnada oluşan sıcak duygular olmuştu. Mert Yalman görevlilerin yardım için neredeyse kendilerini paraladıklarını gördükçe, 'haklı olmanın karşı tarafta bile nasıl saygınlık oluşturduğu' tezini düşünmekten kendini alamadı. Eziklik duygusu içinde oldukları belli oluyordu her hallerinden. Haydar'ın mutlu bir gülümseme yayılmıştı dudaklarına. Dönüş yolunda Mert'e "Haklı olmanın ve bu haklılığı seçtiğimiz mücadele yöntemiyle daha da haklı kılmanın güçlülüğü bu!" diyecekti. O gece boyunca Mert, Haydar Güney'in şu sözlerini hep düşünecekti:

"Bize saygı duyuyorlar. Şiddete bulaşsaydık eğer asla duymazlardı. Bu çok önemli bizim için. Haklıyken haksız konumuna düşmemek çok önemli! Şiddet ayrıştırır insanları, ezilenleri dahi birbirine düşman eder. Bir kere yerleşti mi de kolay kolay geriye dönüşü olmaz. Biz kazanmak istiyorsak haklı olmalıyız. Bunun bedeli direnişin uzun sürmesi olsa bile. Hatta kaybetmek bile dahil..."

KIRK SEKİZİNCİ BÖLÜM

Şiddetle tanışma

22. Eylül sabahı Mert Yalman, yanında Haydar Güney, Hadımköy yoluna girdikten sonra Tıbzet'e giden yoldan bir önceki sapağa geldiklerinde arabayı kenara çekip durdurdu. Saatine baktı: İşçileri getiren otobüs arkalarında olmalıydı.

"Sen burada bizi beklersin!" dedi Haydar'a.

"Ben de gelsem sizinle. Benim için vakit geçmek bilmeyecek burada."

"Hayır! Senin gelmen doğru olmaz. Başımıza bir şey gelirse senin dışarıda olman daha iyi olur. Akşam temsilcilerle nasıl konuştuysak öyle hareket edeceğiz. Hem merak etme, ben başlarında olacağım."

"Peki, dediğin gibi olsun."

"Otobüsün çoktan gözükmesi lazımdı."

Haydar geriye baktı ve "o kadar arayı açmış olamayız," dedi Mert'e.

İçinde yenemediği bir heyecan vardı. İşçiler arabaları durdurduğunda onların yanında olmayacaktı. Salman: "Başkan senin bizimle gelmene gerek yok!" dediğinde, Salman'ın önerisi, aslında düşündüğü ancak açıkça ifade edemediği içindeki gitmeme eğilimiyle çakışmıştı. Oysa şimdi otobüsün gelmesi yakınlaştıkça, onlarla gitmeyeceği halde heyecanı artıyor, kalmasından dolayı duy-

duğu ezikliği bastırmak istercesine Mert'e, onun kabul etmeyeceğini bildiği halde onlarla gitmek istediğini söylüyordu.

"Gözüktü işte!" dedi Mert. "Geliyorlar."

Koca otobüs (bütün sabahlarda) tanıdık yüzüyle gerilimi, kavuşmanın alışkanlığını ayakta tutan insanları, o insanlarla beraber koca bir bilinmezliği de beraberinde getiriyordu. O sabah her zamankinden fazlaydı yarattığı gerilim; insanların telaşı ise Haydar'ın aklını daha da başından alacaktı.

Otobüs hızla geldi, önlerinde durdu. Bir grup indi arabadan aceleyle, Salman bağırıyordu inenlere, çabuk hareket etmelerini istiyordu herkesten.

"Çabuk! Çabuk! Yolun başına koşun!"

Otobüsten inen guruptakilerin hepsi erkekti. Bayan işçiler öteki erkeklerle birlikte otobüste kalmışlardı. Mert hangi gurupla gideceğini şaşırdı bir ân. Selim Kaptan bağırıyordu otobüsün içinden: "Gidiyoruz!" "Sen de otobüstekilerle git!" diye seslendi Haydar Mert'e. Mert son anda bindi otobüse ve otobüs Kıraç tarafına doğru hızla hareket etti. Salman'la birlikte ötekiler Tıbzet sapağına doğru koşmaya başlamışlardı bile...

Herkes gitmiş, bir tek Haydar kalmıştı. Onun için bir türlü geçmek bilmeyecek bir zamanın içinde mahsur, kâh arabaya binip kendini yiyor, kâh dışarı çıkıp ne yaptığını bilmez bir şekilde dolanıyordu. Ya bir şey olursa?.. Temsilcilerle bir gün boyunca tartışmışlar, başta Salman "arabadakilerle yalnızca konuşacağız, şiddet yok" demiş; Haydar ancak o şartla ikna olmuştu. Temsilcilerin üstlerinde hissettikleri baskıyı gayet iyi anlıyordu. O baskı onları bir şeyler yapmaya sürükleyebilirdi. 'Keşke ben de gitseydim onlarla,' diye düşündü.

Haydar arabasının çevresinde dolana dursun, Mert'in bindiği otobüs önce Kıraç Köyü yoluna devam etti, sonra ara bir sokaktan fabrikayı kesen yola döndü. Otobüsün içinde Mert Yalman dahil yirmi üçü bayan, on iki erkek vardı; otuz beş kişi, Tıbzet'e çalışmaya gidenlerden bir grubun beklediği köşeye yaklaşıp durduklarında heyecandan aceleyle birbirlerini iterek otobüsten indiler.

Tıbzet'e gitmek için servis aracını bekleyen grup ağırlıklı ola-

rak bayan işçilerden oluşuyordu. Duraktakiler, (otobüsü ve otobüsten inen önde bayanlar, arkada erkeklerden oluşan) bir grup insanın üzerlerine geldiklerini gördüklerinde telaşlandılar. Gelenler öyle hızlı hareket etmişlerdi ki birdenbire etraflarını sarıvermişlerdi. Kendilerine saldırılacağını beklerlerken bir anda hep bir ağızdan yükselen: "Fabrikaya gitmeyin!" "Bizden yana geçin!" "Ekmeğimize mani olmayın!" ve buna benzer uyarılardan ancak birkaçını anlayabildikleri bir söz yağmuru altında kaldılar. Ne yapacaklarını şaşırmışlardı, üstelik kendileri gibi bayandı bir çoğu; üstelik öfkelerinin etkisine kapılmış ve kolay pes etmeyeceğe benziyorlardı; sinmek zorunda kaldılar, neredeyse evlerine geri döneceklerdi. Velakin çevrelerini saran direnişçilerden daha hızlı davranacak bir askeri devriye aracı onları gördü ve yanlarında bitti. Araçtan inen jandarmaları gören direnişçiler sokak aralarına kaçıp izlerini kaybettirebilirlerdi; heyecandan şaşırıp askerlerin karşısında kalakaldılar. "Biz sadece konuşuyorduk" deseler de çevrelerini sarmalarına fırsat verdikleri jandarmalara dinletemediler kendilerini. Jandarmaların başı otobüsü görmüş olacak, hiç vakit kaybetmeden otobüse binmelerini, ve onları karakola götüreceklerini söyledi. Yapacak hiçbir şey yoktu; gafil avlanmışlardı. Bir şey yapmadıklarından, haksız yere karakola götürüldükleri inancıyla otobüse bindiler. Mert Yalman'ın "Zaten çoğumuz bayan, bu bayanlar mı saldıracaktı?" demesi de fayda etmemişti.

Bütün bunlar olup biterken olan bitenlerden habersiz Haydar Güney arabasının çevresinde beklemeye devam ediyor ve işin yeterince uzadığını düşünüyordu. Tam o sırada Tıbzet sapağına giden grubun koşarak geldiğini; ancak bulunduğu yere sapmak yerine koşmakta devam ettiklerini gördü. Salman gözüktü onların peşi sıra ve telaşla Haydar'a: "Bizim işimiz bitti, dağılıyoruz!" dedi. "Kötü bir şey olmadı ya?" diye sordu Haydar. "Hayır!" dedi Salman kısaca. "Ben ötekileri bekliyorum," dedi Haydar. Salman öndekilerin arkasından koştu. Haydar bir süre daha bekledi; epey bir süre sonra otobüstekilere bakmak için Kıraç Köyü'ne gitmeye karar verdiğinde iki kişinin köy tarafından yaya olarak geldiğini gördü. Biri Kadir'di gelenin. Yanına geldi Haydar'ın ve, jandarma-

nın herkesi gözaltına aldığını söyledi. Apar topar arabaya bindiler ve Esenyurt Karakolu'nda soluğu aldılar. Otuz beş kişi karakola çoktan getirilmiş, karakolun bildik arka kısmındaki boşlukta tutuluyorlardı. Haydar, doğrudan karakol komutanının odasının önüne gitti. Nöbetçi er üsteğmenin içeride olduğunu ancak meşgul olduğundan beklemesini söyledi. Üsteğmenin orada oluşuna hem şaşırdı hem sevindi Haydar. Demek daha ayrılmamış diye düşündü. Kapının önünde uzunca bir süre bekletilmekten hayal kırıklığına uğramış bir sürenin sonunda içeri alındı ve bu hayal kırıklığını üsteğmenin mesafeli davranışı tamamladı. Üsteğmen artık eski tutumundan vazgeçmiş bir edayla hoşnutsuzluğunu belirtti ve arabaların taşlandığını, arabada bulunan kişilerin yaralandığını söyleyip direnişin rayından çıktığına değindi, oldukça canı sıkkın gözüküyordu. Haydar, gelirken Kadir'den aldığı bilgiyle, ötekilerin de böyle bir şey yapacaklarına ihtimal vermeyip hemen itiraz etti üsteğmene. Üsteğmen, arabaların camlarının kırılmış olduğunun kendisine rapor edildiğini, yaralanan kişilerin (bu yaralamaların çok önemsiz sıyrıklar olduğunu sonradan öğrenecekti Haydar) yüzleştirme için karakola getirileceklerini söylediğinde Haydar, hâlâ "bu imkânsız!" demekte devam ediyordu. Üsteğmenin kesin tavrı karşısında gerçeği kabul etmiş görünüp "ne olduğunu bilemiyorum," demek zorunda kaldı ve asil bir edayla: "Her ne olduysa bundan ben sorumluyum," diye ekledi.

Üsteğmenin odasından çıkıp hakkında işçilerin yanında çok kalmayacak talimatıyla koşullanmış erle birlikte arka kısma yürüdüklerinde, bütün bunların işverenin iddialarından kaynaklandığını düşünüyordu. Yanındaki erin uyarılarıyla dolu geçen kendisine tanınan o kısa sürede yaşananları bir de Mert Yalman'dan dinlediğinde bu düşüncesi daha da pekişti. Öbür gruba gelince; eğer böyle bir şey olsaydı, Salman mutlaka söylerdi diye düşündü ve tam böyle düşündüğü sırada nedense Salman'ın telaşla koşuşu, gözden kayboluşu canlandı gözünün önünde; işte o zaman ilk defa 'acaba?' demekten kendini alamadı. İşçilerin yanında çok az kalabildi. Askerle birlikte geri dönerken nöbetçi amirliğinin bulunduğu binadan çıkmakta olan Sait Çavuş'la karşılaştı. Gülümsemişti onu gö-

rünce; ancak Sait Çavuş'un sert yüz ifadesini gördüğünde gülümsemesi dudaklarında dondu kaldı. Sait Çavuş aynı sertlikle işaret parmağını Haydar Güney'in yüzüne doğru tehdit edercesine salladı ve şunları dedi:

"Bundan sonra sizlere karşı tavrım değişecek! Daha sert olacağım."

Öfkeyle, dişlerini sıkarak söylediği bu sözlerden sonra beklemeden yürüdü Sait Çavuş. Haydar Güney, arkasından sesini duyurmaya çalışarak: "Durum hiç de sandığınız gibi değil!" demeye çalıştıysa da Sait Çavuş onu dinlemeden uzaklaştı. Haydar Güney'in morali iyiden iyiye bozulmuştu. Karakoldan dışarı çıkarıldığında önceki gelişlerini anımsadı: Ne Üsteğmen'in tavrı ne karakolda karşılaştığı sıkı düzen öncekilere benzemiyordu. Bir de Sait Çavuş'un tavrı eklenmişti bunların üzerine. Bütün bunlardan kendisine de açıklayamadığı gizli bir endişe duydu. 'Acaba?' sorusundan kurtulamayan düşünceleri ikinci soruya, 'bu yeni bir dönemin başlangıcı mı?' sorusuna kapıyı açtı. O güne kadar üstünde durmadığı bir izlenim birden belirginleşiverdi kafasında. Ne zaman Selamilerin grubuyla bir tartışma yaşansa, onların aşırı bulduğu yanlarını dengelemeye çalışsa, ardından Salman benzeri bir tutum içine giriyor, sakin bir görünüm çizerken bambaşka biri oluveriyordu.

Dışarı çıktığında ilk işi sendikaya telefon etmek oldu. Genel sekreter avukatların şehir dışında olduklarını söylüyordu. Avukat gelmeyecek miydi peki? "Yapabileceğim bir şey yok," deyip kapatmıştı telefonu genel sekreter. Haydar, genel merkez yönetimiyle arasında, işçilerle sendikaya gittiğinden beri soğuk rüzgârlar estiğini biliyordu; buna rağmen Mehmet Sağdıç'ın ne durumda olduklarını sormadan, "yapabileceğim bir şey yok" deyip telefonu yüzüne kapatması onu şaşırtmış, kendisini çok kötü hissetmişti. Cuma gününü anımsadı, basın açıklamasından sonra ayrılışları sırasında aralarında esen gergin havayı... Yine de ne hakkı var böyle davranmaya?.. Midesindeki bulantıyla beraber yüreğinde bir daralma hissetti. Önünde uzanan günlerin bütün ağırlığı üstüne çökmüştü sanki... Karakoldan yana bakıp otuz beş kişinin

içeride olduğunu düşününce, "şimdi çıkmaza saplanmanın sırası değil," dedi kendine ve avukat konusunda bir çıkış yolu aramaya çalıştı. İlk aklına gelen Barolar Birliği oldu. Hemen sarıldı telefon defterine. Kısa sürede Barolar Birliği'ne ulaşmış, hemen bir avukatın gönderileceği yanıtını almıştı. Cep telefonunu kapattığında toplu sözleşme servisindeki Emel Hanım geldi aklına; onun asıl mesleğinin avukatlık olduğunu hatırladı. Genel sekreteri aramadan ona telefon açarak doğrudan doğruya onunla konuştu, gelip gelemeyeceğini sordu. "Gelirim," demişti Emel Hanım; "yöneticilere söylerseniz..." Haydar, o zaman yeniden genel sekretere telefon açmak zorunda kaldı. Avukat sorununu hallettikten sonra gazeteleri ve radyoları aramaya koyuldu. Karşısına çıkanlara göz altına alınanların arasında bayan işçilerin çoğunlukta olduğunu özellikle vurguluyordu. Aklına gelenler bu kadardı; karakola baktıkça, içeride gözaltında olanların olduğunu düşündükçe, daha yapması gereken bir şeyler olduğu ama bir türlü ne olduğunu bulamadığı bir eksiklik hissediyordu içinde. Sıkıntılı bir ruh haliyle avukatı beklemeye koyuldu. Bir saat kadar geçmişti: Salman'ı gördü, Selami ve Veli ile birlikte... Yaptığı ilk iş onları karakolun önünden uzaklaştırmak oldu. İşin şakası yoktu, görürlerse onları da gözaltına alabilirlerdi. Uzatmalının işçilere "Salman hanginiz?" diye sorduğunu duymuştu çünkü. Salman'dan, olan biteni anlatmasını istediğinde işin şaka götürmediğini daha da kavrayacaktı. Salman'ın anlattığına göre arabaları durduklarında, arabaların içindekiler onlara vurmaya kalkmışlar, onlar da karşılık vermişlerdi. Bu arada birkaç kişi arabaların camlarına taş atmıştı. Haydar, bu beklenmedik durum karşısında kendini sorumlu tuttu ve başka soru sormadan olayı öylece kabul etti. Sonraları bu konuşmayı hatırlayacak ve o günü bir daha değerlendirmek gereğini duyacak ve anlatılanlar kafasındaki 'acaba' sorusuyla iyice çakışacaktı.

Avukat Emel Hanım öğleden sonra geldi. Haydar, avukatla birlikte karakola girmek fırsatını buldu böylece. Barolar birliğindeki avukatın gelmesi ise saat iki buçuğu bulacaktı. Hep birlikte karakoldakilerin işçiler hakkında hazırladığı rapora baktıklarında, yakalananların araba taşlamakla ve içindekileri dövmekle suçlandık-

larını görecekler; aralarında, onların taşlanan arabaların öteki tarafta olduğunu ispatlama çabaları ile askerlerin suçu olayın geçtiği yerdekilere değil yakaladıklarına yamamaları karşılıklı bir kör dövüşüne dönüşecekti. Askerler taşlanan arabaları kâğıt üstünde Kıraç Köyü tarafına taşıyarak meseleyi çözümleyecek, böylelikle Haydar'la avukatın savunmaları anlamsız kalacaktı. Bir şey yapmadıklarından ve haksız yere karakola götürüldüklerinden emin işçilerse haberleri olmadıkları bir olayın aktörü olacaklardı. Bilselerdi, ötekiler gibi kaçacakları, göğüslerini gere gere otobüse binmeyecekleri kesindi. Tıpkı Oliver Twist'le –onu, yankesicilik yapan ve kaçan öteki çocukların yerine yakalayan polisin Oliwer'in niyetine bakmadığı gibi– aynı yazgıyı paylaşmışlardı. Bizim olayımızda davacı olan işveren Dickens'in romanındaki Brownlow gibi iyi niyetli değildi, kolluk güçlerinin ise genellemeler daha işine geliyordu; (iki taraf da Tıbzetliydi nasıl olsa) savcıya ve yargıca gelince, onların ne karar verdiklerine geçmeden önce işçilerin gözaltında geçirdikleri geceye dönelim; Haydar'ın üsteğmen gittikten sonra karakola girme imkânı bulduğu geceye...

Gece serindi. Hâlâ dışarıda, karakolun arka kısmındaydılar. Bayan işçilerden kanepelere oturanlar ısınmak için birbirlerine sokulmuşlar, Haydar'ın getirdiği ekmek arası döneri yiyorlardı. Evlerinde telefonları olanlar evlerine, olmayanlar komşularına, Haydar'ın cep telefonundan haber vermiş; telefondan önce hepsi haber verememenin telaşını yaşamışlardı. Deniz, göçmen bayanlardan Filiz Hanım'ın, öğretmen kocasına haber veremediği için bayağı endişelendiğini söylemişti. Kocası böyle şeylere alışık değilmiş. Gene de belli etmiyordu kadın. Dik durmaya çalışıyordu. Kimisi duvar dibine çömelmişti, kimisi bir uçtan bir uca dolanıyordu, geceyi kapalı bir yerde geçirip geçirmeyecekleri belli değildi, üşüyorlardı. Haydar, nöbetçi astsubayla gözaltındakilerin kapalı bir yere alınmaları konusunda konuşmuş, henüz bir sonuç alamamıştı. Savcılığa çıkarıldıklarında başlarına ne geleceğini bilmiyorlardı, hayatın dışına itilmişlerdi sanki; ne var ki karşılaştıkları bütün güçlüklerin üzerlerinde yatıştırıcı bir etkisi vardı. Elleri kolları bağlıydı, bir şey yapma imkânı verilmiyordu burada on-

lara; gerek Haydar, gerek ötekiler sırf bir şey yapmak imkânı verilmediği için rahattılar. Asıl kahredici olan, birbirlerini yıpratan, ellerinden bir şey gelmediği, ancak yapacakları bir şeyler var da bir türlü yapamıyorlarmış gibi bir duygunun ân be ân yakalarını bırakmamasıydı. Bir şey yapamadılar mı suçlamalarla kendilerini yıpratmaya başlıyorlardı. Burası ellerinin ve kollarının bağlandığı bir alandı. Burada acı çekseler, güçlüklerle karşılaşsalar bile bir şey yapamayacak durumdaydılar. Şartlar yapacakları hiçbir şey olmadığını, en azındayken orada bulundukları süre içersinde somut bir şekilde karşılarına dikiyordu da ancak ikna oluyorlardı, ve kendilerini yiyip bitiren sorulardan burada kurtuluyorlardı. Zorluklar, bütün bunlara karşılık ödedikleri bir bedel oluyordu ve haklı olduklarına, (bir şey yapamayacakları tek yer olduğu halde) bir şeyler yaptıklarına inanıyorlardı burada. Ne garip Haydar Güney için de en rahat olduğu yer burasıydı: kendisinin veya bir başkasının suçlama ihtimalinin olmadığı tek yer! Yapacağı bir şeyler varmış da buna rağmen ne yapacağını bilemememin ruhunu sıkıştırdığı sıkıntıdan kurtaran yegâne alan! Ne var ki bu kez o içeride değildi ve bu rahatlamadan tam nasibini almamıştı. Deniz ve Mert, iki de birde ondan, eve gidip onları düşünmemesini istedikleri halde bir türlü gitmemesi, biraz daha kalayım demesi bu yüzdendi. Beraberinde getirdiği kazak, hırka, üstündekiler dahil ne varsa vermişti; ancak bu da rahatlatmamıştı onu. Saat on buçuğu biraz geçe partililer (B1) bol bol battaniye ve kazak getirdiler. Afişleme yaparken sık sık gözaltına alındıkları karakola nasıl başarıyorlarsa kolayca girebiliyorlardı. Bayanlar zaman ilerledikçe daha da soğuyan geceyi karşılamaya battaniyelere sarınarak hazırlandılar. Deniz'e şaşıyordu Haydar, onun gelen kazaklardan birini bile, ısrarla vermek istediği kazağı dahi giymeyişine... Mert Yalman gece yarısı yaklaştıkça durgunlaşmıştı ve Haydar'a artık gitmesini söylüyordu.

Haydar Güney'in o gece yaşadığı duyguları, kendisini ne kadar yalnız hissettiğini yazdığımda ben de onunla aynı duyguları paylaşıyordum. Salt onun yaşadıklarını yeniden yaşayarak değil, her tarafta Şehrazat'ı aradığım halde bir türlü bulamadığım, yalnız

kaldığım için. Tıpkı Haydar Güney gibi benim de ruhum acı çekiyordu ve gitgide benim duygularım da Güney'in duygularına karışıyordu: Farklı bir zaman diliminde olan ben, masanın başında bilgisayarın karşısında yazı yazan olması gereken ben! Neler oluyordu bana böyle? Neredeyse karakoldaki Haydar Güney'i yaşatırken ona Şehrazat'ın bana söylediği sözleri düşündürecektim. Allah'tan karakolda yaşanan hareketlilik şimdilik bunu engelliyordu. Bir şeyler oluyordu bana ve bu durumu daha ne kadar sürdüreceğimi bilemiyordum.

KIRK DOKUZUNCU BÖLÜM

Mahkemede 35 sanık

Nuran başını Bahar'ın göğsüne koymuş uyuyordu. Bir ceket vermişlerdi ona ve o ceketini ikisinin üstüne örttü. İlk kez üşümüştü. Ortalık yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştı ama güneş bulundukları yerin duvarlarından henüz onlara ulaşmamıştı. Gece saat ikiden sonra içeri yemekhanenin olduğu kısma almışlar, sabah gün ışımadan tekrar dışarı çıkarmışlardı. Sandalyenin üstünde bir ara uyur gibi olmuştu, o kadar! Sık sık yemekhanenin kapısını açıp açık havaya çıkmış, tek başına yıldızları seyretmişti. Ne çok yıldız vardı o gece? Gökyüzüne baktığı sırada bir yıldız kaymış ve o çabucak bir dilek tutmuştu. Aklına, 'mücadelemiz başarıya ulaşsın' demek gelmişti o anda. Haydar Bey ve Salman Ağabey, 'ikisi de uyuyordurlar şimdi,' diye düşündü; 'kim bilir onları da uyku tutmamıştır' diye düşünmeye devam etti. Yan tarafındaki duvar o kadar yüksek değildi. Köşedeki nöbetçi ere görünmeden duvardan atlayabilir ve sokaklarda koşabilirdi. Göz altına alındıkları sabah öteki tarafa giden grupta olay çıktığını öğrenince telaşlanmış, ne zaman kimseye bir şey olmadığını öğrenmiş o zaman rahatlamıştı. 'Muhakkak arabanın içindekiler sataşmışlardır' diye düşünüyordu. 'Salman Ağabey kendini tutamamıştır o zaman.' Bir taraftan 'arabaların taşlandığı iyi olmuş' diyor, öte taraftan Haydar Güney üzülecek ve bir daha onlara güvenmeyecek diye endişeleniyordu.

Ama oradakiler ne yapsın; kendi de olsa karşılık vermeden duramazdı. Haydar Beyin o akşam halinde bir gariplik vardı. Belli etmiyordu ama canı sıkılmış gibiydi. Onun bu halini istenmeden çıkan olaylara yordu.

Usulca kapıyı açıp içeri girdiğinde, Mert Yalman masaya dayadığı başını kaldırmış, uykulu gözlerle: "Deniz sen uyumuyor musun?" diye sormuştu. "Uykum yok!" diye yanıt vermişti ona; uykusunu açamayan Mert Yalman ise başını hemen masaya koyuvermiş ve yeniden uykuya dalmıştı. Herkes uyuyordu. Boş bir yer bulup çöktüğünde yorgunluktan, başını duvara dayar dayamaz dalar gibi olmuş, kapıyı açan askerin bağırışıyla yerinden sıçramıştı.

"Haydin dışarı!"

Apar topar yerlerinden kaldırılmışlar, (uyuyanlar neye uğradıklarını şaşırmış bir halde) karakolun arka kısmına götürülmüşlerdi. O zaman karanlıktı daha. Dışarının serinliğine rağmen bayanlar bir süre sonra kanepelerde uykularına devam etmişler, erkekler ise çöktükleri duvar kenarlarında düşen başlarını dik tutmaya çabalamışlardı. Mert Yalman'ı yorgun gördü: Kendi başına kalmayı yeğliyordu nedense; şube salonundaki tartışmadan sonra Mert Yalman eskisi gibi konuşmaz olmuştu onunla. Suçlu hissettiğinden kendini belki, belki ondan öyle geliyordu ona... O gün ne yapacağını şaşırmış, hocanın üstüne yürüyenlere karşı bir şey yapamamıştı. En azından bir şeyler deseydi... O gün bugündür onlarla konuşmuyordu. Şimdi ise ortak yazgıları onları karakola sürüklemiş, içindeki öfke de kaybolmuştu. Hocanın üstüne yürüyenlerden Melih duvar tarafına kıvrılmış uyuyor... O öfkeyle bağıran Melih, sövgüler yağdıran Melih, şimdi bir çocuk gibi... Ona dese, Mert Hocaya bağırdığını ve üstüne yürüdüğünü, hatırlamazdı bile... Nuran, Bahar'ın göğsüne iyice sokulmuş... Güneşin bir ân evvel kendini göstermesi için dua etti.

Güneşin ışıkları ile beraber karakoldaki gürültüler arttı. Askerler bulundukları yere ikide bir geliyorlar, "burası otel değil!" diyerek uyuyanları uyandırıyorlardı. Nuran'ın yanına gitti. "Sen hiç uyamadın mı kız?" diye sordu Nuran. "Uyudum," diye yalan söyledi. Nuran, soğuktan her tarafı tutulmuştu, donuyordu; yine de De-

niz'e, ceketi giyeceğine üstlerine örttüğü için kızdı. "Seni Haydar Bey'e söyleyeceğim!" diye de tehdit etti. "Söylersen söyle!" dedi o da! İkisi de Mert Hocanın yanına gittiler, onu uykusunu açmış, tekrar neşeli haliyle gördüklerinde gecenin tüm yorgunluğunu unuttular. Beklemedikleri bir şey oldu o sırada. Haydar Güney elinde poğaçalarla çıkageldi. Saat sabahın yedisi bile olmamıştı. İyice canlandılar onu görünce. Haydar'ın gördüğü gülümseyen yüzlerin ardındaki yorgunluktu, sanki savaştan çıkmış gibiydiler. Saat sekiz buçuğa kadar yanlarında kalma olanağı buldu Haydar. Sekiz buçuğa doğru merkez yöneticilerinden Ahmet Aras'la görüştü. Ahmet Aras, Haydar'ın bir şeyler yapmak için ne kadar çırpındığını, bir gece boyunca soğukta kalmış insanlara karşı kendini ne kadar ezik hissettiğini anlayamamıştı; bu yüzden Haydar'ın avukatı ne zaman göndereceklerini sorarken, ne aceleciliğini ne de ona avukatlar gelmedi dediğinde duygusal bir sabırsızlıkla isyan etmesini kabul edebilmişti. Genel merkezde her şey normal seyrindeydi. Ahmet Aras her gün olduğu gibi işine en erken gelen yönetici olarak masasına oturmuş, Haydar telefon etmese odacının getirdiği çayını yudumlayacaktı. Âdeti olmadığı halde; işçilere poğaça alarak son parasını da tükettiğini söyleyen ve Nazmi'yle para göndermelerini isteyen Haydar'ı, "poğaçalarını da biz mi vereceğiz?" diyerek terslemişti. Haydar'ın da kendi sıkışmışlığı içersinde uygun bir dille konuşacak hali yoktu. "Bu insanlar keyiflerinden burada değiller!" deyip kapatmıştı telefonu. Ahmet Aras, hem Haydar'a hem de son zamanlarda sık sık Tıbzet'e yapılan harcamaları kısmasını isteyen genel başkana sinirlenmişti. Haydar Güney'in zaman zaman haddini aştığını düşünüyordu. Haydar'a gelince, merkezdeki yöneticilerin onları gözden çıkardığını düşünmekte yanılıyor muydu, o anki ruh halinden mi kaynaklanıyordu bu düşüncesi, iş bu noktaya gelmiş miydi; bilemem. Henüz bunu ifade eden düşünceler açıkça telaffuz edilmiyordu. Gerçi Tıbzetlilerin toplu halde sendikaya gidişinden sonra merkez yöneticileri şubenin icra kurulunu toplantıya çağırmış ve Haydar'ın bir takım haklarını kısıtlamıştı. En başta bundan sonra istediği kadar para çekemeyecekti. Para çekeceği zaman harcamaları karşılığı aldığı faturaları getirecek ve fatu-

raların arkasına icra kurulundaki öteki iki kişinin imzasını attırmak zorunda olacaktı. Sendikanın muhasebesi, Haydar'ın getirdiği faturaların dökümünü yaptığında çekilen paralarla getirilen faturalar arasında açık bulmuştu. (Bu açık Haydar'ın çoğu zaman fatura alamamasından kaynaklanıyordu. Hele göz altındayken ya da ek arabalar tuttuklarında bir sürü şeyden fatura alamamıştı; fatura alamadığı gibi o yoğunlukta nereye ne harcama yaptığının dökümünü de tutamamıştı.) Haydar'a, Ahmet Aras'ın önerisiyle, hatırladıklarını gider makbuzuna yazma olanağı tanıdılar; ancak açığını kapatmaya yetmedi. Geriye tek bir şey kalıyordu: Ne kadar açık verdiyse maaşından kesilecekti.

Şubesinin icra kurulu ile birlikte toplantıya katıldığında bir şeyin farkına varmıştı Haydar. Hedef alınan yalnızca kendisiydi. Ahmet Aras fabrika önündeki oturma eyleminde işçilere söz dinletememediği suçlamasını yöneltmişti Haydar'a. Haydar yanıt vermeye çabalarken, neler yaşadığını anlatırken karşısındakilerin içinde bulunduğu durumu anlamaktan ne kadar uzak olduklarını düşünüp vazgeçmişti. Nazmi ve Can, toplantı boyunca sessiz kalmayı yeğlemişlerdi; bu da onu yöneticilerin karşısında güçsüz kılmıştı. Sendikaya işçilerle gidişlerinden iki gün sonra Yarımca Şube Başkanı'yla yaptığı bir telefon konuşmasını düşünmüştü hep. Yarımca Başkanı, "sen önce kendi içinde birliği sağla!" derken ne demek istemişti? Bütün bunlar Haydar'ı sendikada yalnızlığa itiyordu. Her şeye rağmen Tıbzetlilerle birlikte olması –tek dayanağı buydu, Mert Yalman vardı bir de– onu ayakta tutuyordu. Sendika cephesinde yalnızlaşması şimdilik umurunda değildi.

Karakolda yaşanan âna gelince, Haydar'ın öfkeyle "bu insanlar keyfinden burada değiller!" deyip telefonu kapattığını görenler, başta Mert Yalman, Haydar'a onu sinirlendiren şeyin ne olduğunu sordular.

"Bizler umurlarında bile değiliz," dedi aynı kızgınlıkla. "Sendikayı hiç aramasak onlar için daha iyi olacak."

İnsanlar bir anda Haydar'ın başına toplanmıştı.

"Niye sendikacılardan biri buraya gelmiyor?" dedi Filiz Hanım.

"Onlar gelmiyorsa biz tekrar gidelim," dedi Nuran.

"Biz burada keyfimizden mi gözaltına alınıyoruz? İşçilerin paralarıyla orada duruyorlar. Gidip onlardan hesap soralım!"

Ender'in bu sözleri üzerine Nuran ondan yana döndü ve dedi ki:

"Geçen seferki gibi alkışlama ama!"

"Ben hiçbir zaman alkışlamadım. Hem sen alkışlamadın mı sanki?"

Haydar, bütün bu tartışmalara nokta koymak için araya girdi ve dedi ki:

"Neyse arkadaşlar, gerekirse sendikaya yeniden gideriz. Direnişi yok saymak onların elinde olan bir şey değil."

Sekiz buçukta tam, askerler, üsteğmenin gelmek üzere olduğunu söyleyerek karakolu terk etmesini istediler Haydar'dan. O dakikadan itibaren sabırsız bir bekleyiş başladı Haydar için. Otuz beş kişinin dosyalarının hazırlanması neredeyse öğleyi buldu. Haydar gerekli fotokopiler için fotokopici ile karakol arasında koşturdu durdu. Otuz beş kişiyi götürme işini sabahtan karakolun önüne gelip hazır bekleyen Selim Kaptan üstlendi. Otobüs Kıraç Köyü'ndeki sağlık ocağına vardığında resmi yerler için öğle tatili çoktan başlamıştı.

Gözaltındakilerin herhangi bir kötü muameleye maruz kalıp kalmadığını kontrol etmek, bunu kontrol etmek için yasanın öngördüğü sağlık muayenesi kendisi başlı başına psikolojik işkence olur mu?... Sağlık ocağının bayan başhekimi öğle tatili olduğundan bakamayacaklarını, öğleden sonrayı beklemelerini söylüyordu. Aslında dışarıdaki hayatın normal seyri olan bu durum, daha Büyükçekmece Karakolu'na sabıka kaydı için gidecek ve mesai bitmeden savcılığa yetişme endişesi taşıyan işçiler için dayanılmaz bir sıkıntıydı; Haydar için daha dayanılmaz! O başlarında Demokles'in Kılıcı gibi asılı duran, bir geceyi daha Esenyurt Karakolu'nda geçirme ihtimali, hayatın normal seyrinde olan başhekimin anlayamayacağı bir şeydi. Üstelik şimdiye kadar hangi sağlık ocağına götürülmüşlerse bu usulen olmuştu; kimsenin onları muayene ettiği yoktu. Nüfus kâğıtları toplanıyor tek tek; ana adı, baba adı, doğduğu yer deftere kaydediliyor, bütün bu işlemler en azından bir saatlerini alıyor; işte bunlar için öğleden sonrası bekleniyordu.

Otobüs Kıraç Köyü'nün meydanındaki sağlık ocağının önüne çekilmiş, askerler tarafından gözaltındakilerin hiç biri otobüsten indirilmemişti. Haydar, biraz ilerdeki tanıdık bakkaldan onlara su ve ihtiyaçları ne varsa almış, onlar yorgun yüzleriyle arabanın camından dışarı bakarken o işlemlerin bir ân önce yapılması için sağlık ocağının merdivenlerinden ikide bir inip çıkmıştı. Deniz, arabadan inmesi için izin vermek istemeyen askere bakkala gitmesi gerektiğini söyledi. Askerle tartıştığı sırada gördü onu Haydar. Hemen yanına gitti. Aklına gelen en kolay çözüm, istediği ne varsa alabileceğini söylemek oldu Deniz'e. Deniz, "ben alırım," dediğinde Haydar, "söyle ne alacaksan" diye ısrar edince ve bunu bunu bütün iyi niyetiyle söyleyince, Deniz bir genç kızın utangaçlığıyla kızardı ve "bayan arkadaşların ihtiyaçları olan bir şey..." demek zorunda kaldı. Haydar, başka hiçbir şey söylemeden askere döndü, ondan izin vermesini istedi. Bunu öyle kararlı bir ses tonuyla söylemişti ki ona yabancı olmayan asker kenara çekilmek zorunda kaldı.

Saatler ilerliyordu. Bir de Büyükçekmece Karakolu'na gidilecekti. Oradaki işlemlerin uzun süreceği bildikleri bir şeydi. Tıpkı buradaki doktorlar gibi karakoldaki subaylar, Büyükçekmece Adliyesi savcıları, hepsi normal seyrinde çalışmaya devam ediyordu. Bir tek normal olmayan gözaltındakilerdi ve sabırsızlıklarıyla, otobüsten inmelerine engel olmaya kalkan askerlerle kapışmalarıyla nevrotik belirtiler gösteriyorlardı. Başlarındaki uzatmalının da onlardan aşağı kalır yanı kalmamıştı; karakola vardıklarında işçileri otobüste bekleterek elinde dosyalar binadan içeri hışımla daldı. Avukat ve Nazmi, onları karakolun önünde bekliyorlardı. Salman da onlarla birlikteydi. Uzatmalının işi uzun sürecek gibi gözüküyordu. Haydar, Salman ile birlikte işçilere ekmek arası yaptırmak için lokanta bulmaya gittiler. İşçilerden bazıları askerleri ikna ederek arabanın gölgesinde sigara içtiler.

Mert Yalman, serbest kalacaklarından endişe etmeye başlamıştı. Haydar'ların getirdiği ekmekler bir süre daha oyalamıştı onları; ama saat neredeyse dört olmak üzereydi, uzatmalıdan hâlâ ses yoktu. "Nöbetçi savcı bekler, merak etmeyin!" diyordu askerin biri.

Haydar, telefonda adliyede ne zaman olacaklarını soran gazeteciye bilmediğini söylüyordu. Selim Kaptan, "yeter ki uzatmalı gelsin, ben beş dakikada adliyede olurum," diyordu. Uzatmalı karakoldan koşarak çıkıp geldiğinde, arabaya önden binip "tamam gidiyoruz!" dediğinde Selim Kaptan hemen arabayı çalıştırdı. Gözaltındakileri götüren askerlerle gözaltındakiler ortak bir yazgıda birleşmişler, hepsini adliyeye yetişme heyecanı sarmıştı. Rastladıkları ışıklar bu heyecanla geçildi. Askerlerle işçiler arasında bir anda samimi bir hava oluşmuştu.

Adliyenin önü önceden gelip onları bekleyen insanlarla dolmuştu: Dışarıda olan Tıbzetliler, Tıbzetlilerin mahkemeye çıkarılacağını duyan İstanbul İşçi Sendikaları Platform'undan birkaç sendikacı, gazeteciler... Adeta kahramanlar gibi karşılanmışlardı. Askerler arabadan indirmediler önce. Haydar'la uzatmalı, önceden adliyeye gelen avukat, üçü birden savcılık kalemine koştular. Kalemdeki iş bilir memur, biraz da Haydar'ın desteğiyle, işlemleri yetiştireceğini, iki kişinin onlar için mesaiye kalacağını söyleyince yüreklerine su serpildi; savcının tutuklama istemiyle hâkim karşısına çıkarılacakları kararı Haydar'ı kara kara düşünmeye sevk etse bile... Bir şey olmaz, hâkim serbest bırakır yorumunu yapıyordu kimisi. Savcıyla görüşen sendikanın avukatı Hayrettin, savcının çok öfkeli olduğunu söylüyordu. Haydar, avukata olayın bu insanların gözaltına alındıkları yerin çok uzağında cereyan ettiğini anlatmaya uğraşıyordu. Hepsinin nüfus kâğıtları savcılık kalemine verilmişti. Kalemdeki memur nüfus kâğıdındaki bilgileri kâğıda dökmeye başlamıştı bir yandan. Herkesi bir heyecan sarmıştı. Mübaşir laf arasında hâkimin oldukça sert biri olduğunu söylemişti. Mahkeme koridoruna getirilen işçilere ise her şey bir oyun gibi geliyordu. Hepsi kaderlerine razı olmuş gibiydi, onlar için endişelenen insanları gördükçe gülümsüyorlardı arada bir. Haydar, avukatla görüştükten sonra nasıl ifade vereceklerine dair bir yazı hazırlamış, elden ele dolaştırarak onlardan okumalarını istemişti.

Hâkim, cüppesini giymiş olarak savcıyla birlikte mahkeme salonunda yerini aldığında otuz beş kişi salondaki sıralara oturtulmuş, izleyiciler ayakta kalmıştı. Mübaşir, hâkim gelmeden önce,

çekim yapmak isteyen gazeteciyi dışarı çıkardı. Hayrettin Özcan avukatlık cüppesini giymiş, avukat için ayrılan yere geçmişti.

Savcı, iddianamesinde işçilerin yaptığı fiilin suç oluşturduğunu söyleyerek tutuklama isteminde bulundu. Savcılar hep böyledir diye uyanlmış olsalar da savcının kararını açıklaması salonda buz gibi bir etki yaptı. Hâkim, korkutucu sesiyle, arabaları taşlayıp taşlamadığını sordu Melih'e. İlk savunma ona düşmüştü. Melih heyecandan ne dediği anlaşılmaz bir şekilde, öyle bir şeyi yapmadığını söylemeye çalıştı. "Biz fabrikaya iş istemeye gidiyorduk," dedi. Hâkim bağırdı: "Arabaları taşlayarak iş istemeye mi gidilir?" Avukat araya girmeye çalıştı. "Seni en son dinleyeceğim," diyerek susturdu onu hâkim. İkinci olarak Mehmet savunmasını yaptı. Avukatın önceden öğrettiği şekilde "benim diyeceklerim aynısıdır," dedi Mehmet. "Yaz!" dedi hâkim daktilocuya: "İş istemeye gitmiştim, olayla bir ilgim yoktur." Ardından Menkibe Hanım'a sıra geldi; o da aynı şeyi söyledi. Mert Yalman'a sıra geldiğinde, Mert önceden kafasında kurduğu gibi herkesin dikkatini çekecek bir girişle konuşmasına başladı. Onun farklı bir konuşma yapacağı daha mahkeme salonuna gelmeden belliydi. Avukatları eleştiriyordu: Ona göre politik bir savunma yapılmalıydı. "İşveren anayasal hakkımız olan sendika hakkını tanımıyor," dedi ilkin. "İşveren sendikal nedenlerden doksan bir kişiyi işten attı." Hâkim: "Oğlum, ben sana onu sormadım, sen soruma cevap ver!" diye bağırdı Yalman'a. Mert Yalman: "Bunları anlatmadan gerçeğin ne olduğunu bilmeniz mümkün değil!" diye karşılık verdi. "Ben sendikanın eğitim uzmanıyım..." diye devam etmek istedi; hâkim sert bir şekilde susturdu onu. Herkesin bakışları Mert Yalman'ın üstündeydi. Kimse o sırada Haydar'dan yana bakmıyordu. Haydar, olacakları görmemek için başı önde, dişlerini sıkmış, tırnaklarını etine geçirircesine parmaklarını avcuna kenetlemişti. Mert Yalman: "Ben savunmamı yapmak zorundayım," dediğinde hâkimin taşan sabrının sonuçlarını avukat araya girerek önledi. "Ben savunmamda bu konuya değineceğim," dedi avukat da hem avukatın konuşmasından hem hâkimin öfkeli tavrından zorunlu olarak ikna olan Mert Yalman konuşmasını kesip arka sıraya geçti. Otuz beş kişi tek tek ezberden

savunma yaptıktan sonra avukat Hayrettin Özcan söz aldı. Dedi ki:

"Efendim, arkadaşlar bir buçuk aydan beri işe dönmeyi bekliyorlar. Bunun için zaman zaman fabrika önüne gidiyorlar. İşveren arkadaşları sendikamıza üye oldukları için tazminatsız olarak işten attı. Arkadaşlar bir buçuk aydan beri işsizler. O gün de işe alınmak umuduyla fabrika önüne gitmek istediklerinde jandarma tarafından gözaltına alınmışlar. Göz altına alınanların yirmi üçünün bayan olduğunu düşünürseniz, böyle bir fiilin olmasının mümkün olmadığını takdir edersiniz. İşveren arkadaşları işe almamak için böylesi iddialarda bulunabiliyor. Bizim kastedilen suçla ilgimiz yoktur."

Hâkim, yanındaki savcıya eğilip onunla konuştuktan sonra sekretere, "yaz!" dedi. "Karar!"

Bütün salon susmuş hakimin kararını bekliyordu.

"Tutuksuz yargılanmalarına, bir dahaki duruşmanın 11 Aralık 1997 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir."

Herkes rahat bir nefes aldı. Hâkimin kararı okuduktan sonra başını kaldırıp, "bir daha karşıma çıkarsanız hepinizi tutuklarım!" diye bağırması umurlarında bile olmamıştı. Jandarmalara gelince onlar da o kadar kişiyi tekrar karakola götürmekten kurtulmuşlardı. İşçiler sevinçle koridora çıkıp mübaşirin dağıttığı nüfus kâğıtlarını aldılar. Mert Yalman, usanmıyor, devamlı, avukatın araya girip kendisini susturduğunu, söylemek istediklerinin yarım kaldığını söylüyordu. Haydar, "Neyse, bırakıldınız ya!.." dedi ona. Haydar, demeç vermesini isteyen gazete muhabirlerine laf yetiştirmeye çalışırken, diğer taraftan Salman'a işçileri otobüse bindirmesini, Selim Kaptan'ın herkesi evlerine bırakacağını söylüyordu. Uzatmalı araya girip jandarmalarla birlikte kendisini karakola bırakmasını istiyordu Haydar'dan. Bir çözüm bulundu. Haydar, avukatın arabası ve kendi arabası ile birlikte jandarmaları karakola bırakacaktı; bu yüzden işçileri otobüsle yolladıktan sonra bir süre daha orada kaldılar. On dakika kadar beklediler, sonra jandarmalarla birlikte hareket ettiler. Karakola vardıklarında hava kararmak üzereydi.

Oldukça yorucu bir gün olmuştu. Haydar'ın kafasında tek bir düşünce vardı: Bundan sonra ne olacaktı?

ELLİNCİ BÖLÜM

Dönemeç

Otuz beş kişinin tutuklanmaktan kıl payı kurtuldukları mahkeme Haydar Güney'i bir hayli endişelendirmiş, içeri düşmeyi kendine uygun görürken aynı şeyin pekâlâ başkalarının da başına gelebileceğini mahkemede net bir şekilde görmüştü. Hapishaneye düşmeyi göze almışken, gerçeğin hiç düşünmediği bir yanıyla karşılaşmıştı. Hele bayan işçilerin (üstelik o güne kadar bayan işçileri gözaltına almazken artık almaya başlamışlardı) karakola, mahkemeye düşmeleri bir yana bir de hapishaneye düşecek olmaları, iyice karamsar düşüncelere sürüklemişti onu. Kadın işçilerden Filiz Hanım karakolda kocası merak edecek diye bir hayli kaygılanmamış mıydı? Ya ötekiler?..

Ne yapıp edip bir süre işçileri fabrika önüne götürmemeye karar verdi. Bunda kendini haklı görüyordu. Yalnızca işçilerin tutuklanma tehlikesi değildi onu bu karara vardıran; arka arkaya yaşanan göz altıların sonuç getirmeyeceği düşüncesiydi biraz da. Amaç bu yolla kamuoyu oluşturmaksa eğer bunu yeterince sağlamışlardı. Göz altı haberleri her gün çıkmıştı gazetelerde. Karakolla fabrika arasında mekik dokumanın sürekli bir gerilim yaşamaktan başka bir şey getirmeyeceğini düşünüyordu. Peki ne yapacaklardı? Gerçi kafasında bazı fikirler geliştirmişti ama, bu fikirlerin işçi-

leri, göz altından düşündüğü yöne çekecek kadar somut, bir o kadar da çabuk çözüm getirecek olması gerekiyordu. Genel Merkeze gitmek onlara bir gün kazandırmıştı; ancak ne yalnızlıklarını aşabilmişlerdi, ne de yardımın miktarını arttırabilmişlerdi. İki gün sonrası mali sekreter ile yönetim sekreteri fabrika önüne gelmişlerdi o kadar! Eczacılar ve Diş Hekimleri Odası işverene sağlıksız üretim yapıldığı konusunda birer uyarı yazısı göndermişler, bu yazılar işvereni tedirgin etmiş olsa da etkisi uzun sürmemişti. En önemlisi, aylardır beklenen denetleme kuruluşu, İngiltere Temsilcisi ile fabrikaya incelemeye gelmiş, beklediklerinin aksine ürünlere onay vermişlerdi. Denetleyicilerin gelişleri mali sekreterle yönetim sekreterin gelişinin ertesi günüydü; geldikleri zaman fabrikanın karşısına dizilmişlerdi ve askerler onları çember altına almışlardı. Gelen yabancı temsilcilere kendilerini gösterme çabaları da bir işe yaramamıştı. Haydar Güney önlerini açmak için yeni şeyler üretmek zorundaydı. İkinci bir zorluk da Haydar Güney'in hâlâ çözemediği kendiyle olan meselesiydi. Evet tartışmalar bıktırmıştı onu. Direnişin kontrolünden çıkmaya başlıyor olması hevesini kırmıştı. Adeta kendini bir şeyler yapmaya zorlar hale gelmişti. Nedenini bilse haklı olup olmadığını anlayacaktı. Bir şeyler yaptıkça ancak, tekrar eski haline dönebiliyordu. Çok geçmiyor o boşluğa yeniden yenik düşüyor ve her şeyden kaçmak istiyordu.

Çarşamba günüydü. Gece saat dokuzda Alibeyköy'deki Vartolular derneğinde bir toplantı düzenleneceği haberi geldi. Toplantıya Fabrika müdürü Sami Bey de gelecekti. Temsilcilerin söylemesine rağmen Haydar Güney katılmak istememişti. İşçiler o gün fabrika önüne gitmeden doğrudan doğruya şubeye gelmişler, akşama kadar şubede kalmışlardı. Haydar Güney'in, işçilerin ısrarlarına rağmen, fabrikaya gitmeme kararında direnebilmesi Sefer Büyükaslan ile yaptığı bir telefon görüşmesinden sonra işçileri Türk–İş Bölge Temsilciliğine yönlendirmesi ile oldu. Bir o kadar insanı, hele o insanlar sıcak mücadelenin içindelerse, akşama kadar şubede tutmak zordu elbet. Gitme fikri, Mükremin, "Sefer Başkan sizi arıyor!" dediğinde aklına geldi Haydar'ın. Öğleden önce on bir buçuk sularıydı. Mükremin telefona yanıt vermeden az önce işçi-

lere yemek söylemişti. Büyükaslan, Türk–İş'e bağlı şube başkanlarının toplantısını haber vermek için arıyordu. Haydar direnişteki işçileri getirmek istediğini söylediğinde "bekliyorum," demiş ve eklemişti: "Ben basına da, şube başkanlarımıza da haber veririm. Genel başkanınızı da çağırın!" Böylece Haydar'ın işçilerle Türk–İş Bölge'ye gitme önerisi basın açıklamasına dönüştü. Haydar alelacele genel başkanı aradı. Genel başkan telefonda, işinin olduğunu, gelemeyeceğini söylediğinde, ses tonunun soğukluğundan üşüdüğünü hissetti Haydar. Genel başkanın sendikaya gidişleriyle başlayan tavrını hâlâ sürdürdüğünü düşündü ve üstünde durmadı.

Haydar'ın öğleden sonra salondaki toplantıda Türk–İş Bölge'ye gideceklerini açıklamasından hemen sonra 'bayanlar bir süre fabrikanın önüne gelmesin' önerisi hem bayanlar, hem de başlarında Selamilerin olduğu Gazi grubu tarafından reddedildi. Tartışmalar akşam saatlerine kadar sürdü. Haydar Güney eve döndüğünde hayli yorgun düşmüştü. Haydar kadar temsilciler de yorulmuşlardı. Buna yorulma dememek daha doğru olurdu belki; omuzlarındaki sorumluluğun ağırlığı altında ezilmişlerdi. Onlar da Haydar gibi bayanların göz altına alınmasıyla kaygılanmışlar, sert tartışmalardan sonra 'bayanlar gelmesin önerisi' geri çevrilince ne olup bittiğini bir kez daha düşünmek zorunda kalmışlardı.

Sabah Salman, eski işçilerin öğleden sonra Kasımpaşa'ya işverenle toplantıya gideceğini söylediğinde Haydar umuda kapıldı. Görüşmeyi işverenle devamlı görüşen fabrikadaki Vartolu doktor ayarlamış, geceki toplantıda işçilere söylemişti. Basın açıklamasına gelen şube başkanı (bu aynı zamanda toplantıya katılan şube başkanı sayısıydı) sayısı azdı, malum gazeteciler gelmişti, bir de Anadolu yakasından bir televizyon kuruluşu... Açıklamayı temsilcilerden Kenan okudu. Haydar, Kenan'ın ardından yaptığı konuşmayı "Türk–İş Genel Başkanını Tıbzet fabrikasının önünde görmek istiyoruz!" diye bitirdi. O akşam Haydar ve temsilciler Bölge Temsilciliği'nden döndükten sonra şubede işverenle görüşmeye giden eski işçilerin gelmesini beklediler. İşverenle görüşmeye gidenlerin arasında Yavuz Karakaya ve ilk örgütlenme toplantısına Salman'la birlikte gelen Ethem de vardı. Şubeye döndüklerinde saat yediyi

bulmuştu. İşverenin teklifi çok açıktı: Fabrikaya otuz–otuz beş kişi alacak, geri kalanların tazminatları verilecekti. Ethem ve Yavuz işçilerden bir çoğunun bu teklife sıcak bakacaklarını söylüyordu. İkisi de eski işçilerin bir kaygısını dile getiriyorlardı aslında. İçlerinde on beş, on altı yıllık işçiler vardı; Ethem'le Yavuz bunların arasındaydı. Bu işçilerin tazminatları bir hayli yüksek tutuyordu ve bu parayı riske etmek istemiyorlardı. O akşam Salman'la Ethem arasında tartışmalı bir konuşma geçti. Ethem: "Tazminatları alamazsak eski işçilerin paralarını sen mi vereceksin?" diye bağırdı Salman'a. Yavuz da aynı şeyi dile getiriyordu. Eski işçilerin, açıkça söyleyemeseler de anlaşmadan yana olduklarını ima ediyorlardı. Temsilcilerin ve Haydar'ın önüne düşünmeden edemeyecekleri somut bir teklif gelmişti. İleride direniş kaybedilirse ve tazminatlar alınamazsa bu sorumluluğun altından nasıl kalkacaklardı. Üstelik eski işçileri ikna edemezlerse onların teklifi kabul edecekleri gibi bir tehlike de söz konusu olabilirdi. Üstelik o günlerde yaşanan çıkmazlar ve sonu gelmeyen tartışmalar bu düşünceleri daha da pekiştiriyordu.

"Bu teklifi oylayalım!" dedi Salman. "Kendi başımıza karar verebileceğimiz bir şey değil bu. İlerdeki günlerde direnişi kaybeder de tazminatları alamazsak kimse bizi suçlamasın!"

Haydar ve temsilciler o akşam ki konuşmadan sonra, nasıl olduğu üstüne düşünmedikleri süratli bir değişimin peşinden sürüklendiler. Daha doğrusu değişim temsilcilerden, öncelikle Salman'dan başlamıştı. Haydar düşünmeye kalksa, karşılaştıkları bu ani durumda, teklifi oylayalım diye başlayan bir karardan nasıl, 'girebilenler girsin, geri kalanların tazminatları alalım, bu işi sonuçlandıralım' diye bir düşünceye geçildiğini, bu geçişin ne zaman olduğunu çıkartamazdı. Hatta başlangıç noktasını unutmuşlardı. Teklifi oylamak fikri, ağırlığı altında ezildikleri sorumluluk duygularıyla bütünleşmiş; adeta oksijenle hidrojeni birleştiren kimyasal reaksiyonun sonucunda olduğu gibi yeni şey ortaya çıkmıştı. Haydar düşünmeden kabullendi bu süreci; en azından iki tarafa birden yetmeyen gücünü bundan sonra içindeki fırtınayla baş etmeye yöneltebilecekti. Yanıtları verilmeyen bütün sorular, yaşanan

bütün çıkmazlar, tartışmalar bir anda bitecekti böylece. Ya da öyle sanıyordu, sanıyorlardı; çünkü bu daha zorlu bir tartışmayı tetikledi, yeniden kendilerini başladıkları yerde buluverdiler.

Sabah toplantı başlar başlamaz hiç bir şeyin düşündükleri gibi olmayacağını anlamıştı Haydar Güney. Hem de henüz kimse söz almadan, hem de kimseye bir şey açıklamaya kalmadan. Çoğu zaman bir düşünce kendi içimizde masum ve zararsız gözükür ya gözümüze; çünkü o düşünce veya yaptığımız şey kendimiz söz konusu olduğunda bize güzel ya da kabul edilir gelmektedir; ne zamanki bizim dışımızda bir gerçeklik olur, başkaları tarafından görülür, değerlendirilir, yani bizim dışımıza çıkar; o zaman başkalarının gözünden görmeye başlarız; bize güzel geldiğini sandığımız şeyin başkalarına güzel gelmediğini, çıkarlarıyla uyuşmadığını görürüz, görmezsek gösterirler; işte Haydar da daha toplantıyı başlatmadan insanların yüzüne baktığında kendi dışındaki gerçekliği görmüş ve geldikleri noktaya kendi de şaşmıştı. İnsanlarla yüz yüze geldiğinde yüreğinde bir sıkışma hissetti ve bu sıkışmaya tepki olarak kafasındaki fikirlere daha bir kilitlendi. Temsilcilere gelince onların da Haydar'dan farkı yoktu. Ne var ki Haydar her zamanki gibi tartışmayı kendi üstlenecekti.

Tartışma başladığında insanlar üç gruba ayrıldılar. Birinci grup eski işçilerdi. Bu grup anlaşmanın olmasını istiyor ancak, ne bu niyetlerini ifade edecek cesareti gösterebiliyorlar ne de direnişe devamdan yana olanlar yüklendiğinde Haydar Güney'e arka çıkabiliyorlardı. Daha sonradan Haydar Güney'le ve temsilcilerle yalnız kaldıklarında yeniden tazminat diye tutturduklarında Salman'ın tepkisine yol açacaktı bu durum. "Madem ki sustunuz... Tazminatlarınıza bir şey olursa bize bir şey demeye hakkınız yok bundan sonra! Biz en azından sizlerin haklarınızı savunduk," diyecekti. İkinci grup yeni işçilerin çoğunluğunu oluşturuyordu: Bu grup kararsızdı ve karşılaştıkları şeyin ne olduğunu anlamaya çalışıyorlardı. Üçüncü grup ise Selami'nin başını çektiği gruptu. Bu grup direnişin en keskinlerinden oluşuyordu. Bildiğiniz kadarıyla bağımsız davranmayacak kadar parti ilişkileri olan bu grup tartışmayı neredeyse Haydar'la kavgaya dönüştürmüştü. "Fabrikaya ya hep be-

raber döneceğiz, ya da hiç dönmeyeceğiz, tazminatlarımız işverene kalsın, istemiyoruz!" diyorlardı." Tartışmalar uzadıkça uzamış bir sonuç çıkmamıştı. Selami'nin ve onunla beraber birkaç kişinin dışında çoğunluk sessizdi.

"Bu tartışmalarla bir yere varamayız," dedi Haydar. "En iyisi oylama yapalım. Çoğunluğun kararına razı olalım."

"Başkan siz zaten bu direnişi istemiyorsunuz," dedi Veli.

"Hayır!" dedi Haydar. "Bu işin direnişi isteyip istememekle bir alakası yok! Sağduyulu düşünmek zorundayız. Kendinizi bizim yerimize koysanıza. Belki bazılarınızın içeride fazla alacağı olmayabilir ama eski işçilerin tazminatları yanarsa kim bunun altından kalkar? Hem az sayıda da olsa hiç değilse içimizden bazıları işe alınacak. İşin bu yanını da düşünmek zorundayız."

"Herkes başından bunu düşünseydi, öyle çıksaydı direnişe!" diye devam etti Veli. "Biz direnişe çıkarken 'Ya hepimiz ya hiçbirimiz!' dedik. İnsanlara rezil mi olacağız şimdi? Herkes bize kaçtılar diyecek! Gazi'de insanların yüzüne nasıl bakacağız?"

"Burada direniş bitirilmek isteniyor!" dedi Melih ayağa kalkarak, var gücüyle kavga eder gibi bağırıyordu.

Ortalık bir anda karışmıştı. Selami ayağa fırladı ve Haydar'a doğru tehdit edercesine yumruğunu sallayarak bağırdı:

"Bizleri fabrikaya götürmemek istemenin nedeni de bu değil mi? Siz bu direnişe karşısınız. Bu direnişi bitirmeye kimsenin gücü yetmez!"

Deniz kendini tutamayıp ayağa kalktı ve Selami'ye:

"Başkanı bu şekilde suçlayamazsın!" diye bağırdı. Öfkesinden kıpkırmızı olmuştu.

"Sen konuşma! Otur oturduğun yerde!"

"Böyle konuşamazsın benimle!

Haydar, oturduğu koltuktan fırladı ve Selami'nin yanına gitti. Deniz kendini kaybetmişti adeta. Haydar da öyle! Selami'nin başında dikelerek bağırdı:

"Kimseyle bu şekilde konuşamazsın!"

"Çekil git başımdan!"

"Çekilmezsem ne olur?"

Yumruklarını sıkmıştı Selami. Hatta vuracak gibi ileri uzatmıştı.

"Çekil git diyorum, yoksa fena olur!"

"Vuracak mısın ha? Hiç vurma dur! Ne duruyorsun?"

Haydar, Selami'nin üstüne üstüne gidiyordu. İsteriye tutulmuş gibi bağırıyordu:

"Vur! Hiç durma! Hadi!"

Deniz tartışmanın istemediği biçimde büyüdüğünü görünce telaşla araya girdi:

"Haydar Bey! Lütfen! Tamam! Lütfen yerinize gidin!"

Haydar Güney bir süre hiçbir şey söylemeden öyle kaldı. Selami yumruklarını indirmişti.

"Lütfen Haydar Bey..."

Haydar Güney gözlerini yumdu, sakinleşmek istercesine derin bir nefes aldı ve birden geriye döndü, tekrar masaya geçti.

"Arkadaşlar! Herkes yerine otursun!" dedi Salman yüksek sesle.

"Böyle kavga ederek hiçbir sonuca varamayız arkadaşlar! Kim konuşacaksa elini kaldırarak söz istesin! En iyisi başkanın dediği gibi oylama yapmak! Biz de bundan sonra ne yapacağımıza bakar ona göre hareket ederiz. Burada birkaç kişi konuşuyor sadece, herkes konuşmuyor. Herkesin düşüncesinin ne olduğunu bilmek zorundayız. Bunu bilmeden yolumuza devam edemeyiz."

Bizim yerimiz fabrika!" dedi Latife Kara oturduğu yerden sinirli bir şekilde. "Kocam bana direnişi kazanmadan eve gelme!" diyor.

"Evet arkadaşlar! Bir ayrıma geldik," dedi Salman kaldığı yerden devam ederek: "Direnişi bitirebiliriz de sürdürebiliriz de! Bunun kararını hep birlikte almalıyız. Eski işçiler de var burada! Sorumluluğu sadece bizler değil herkes üstlenmeli! Eğer direnişi sürdüreceksek oylamayla bu da ortaya çıkar."

Salonda bir sessizlik oluştu. Sessizliği bozan Salman'ın konuşmasıydı.

Önceden hazırlanan pusulaları göstererek:

"Şimdi arkadaşlar! Herkes verdiğimiz kâğıda işverenin teklifini kabul ediyorsa 'Evet' yazsın; yok etmiyorsa 'Hayır'

"İtiraz ediyorum!" dedi Veli elini kaldırarak.

"Buyur!"

"Madem herkesin düşüncesini öğrenmek istiyoruz; o zaman oylama açık olsun! Herkes düşüncesini, çıksın, burada söylesin!"

"İnsanlar etki altında kalıp gerçek düşüncelerini söylemeyebilir o zaman."

"Oylamadan niye çekiniyoruz ki?" diyerek Sinan Salman'a destek verdi.

Ortam yatışmışken yeniden bir tartışmaya gebeydi. Veli'nin arkasından Melih, Ender, onlarla birlikte birkaç kişi daha ayağa kalkarak oylamanın açık yapılmasını istediler.

Ne eski işçiler ne sessiz çoğunluk bir şey söylüyordu.

"Arkadaşlar! Uzatmanın alemi yok! "Eğer teklif kabul edilmiyorsa zaten insanlar 'Hayır' diyeceklerdir."

Salman sözünü bitirmiş Sinan kâğıtları dağıtmaya başlamıştı ki Veli ayağa kalktı:

"Şayet oylama açık yapılmazsa çıkacak kararı biz tanımayız. Direnişe devam etmek isteyen eder, etmeyen etmez o zaman!"

Tam o sırada Filiz Hanım ayağa kalktı ve Sinan'ın verdiği kâğıdı herkese göstererek yırttı:

"Ben oyumu açık kullanıyorum!" dedi yüksek sesle. "Direnişe devam edilmesinden yanayım. Yaptıklarını işverenin yanına bırakmak istemiyorum"

"Arkadaşlar! Otursun herkes yerine! Oylamayı açık yapıyoruz!"

Haydar Güney'i böyle söylemeye iten neydi bilemiyoruz. Sakin, kendi halinde biri olan Filiz Hanım'ın kararlılığı mı onu etkilemişti? Belki de oylamada 'Hayır' çıksa bile direnişin bitmeyeceğini görmüş ve sorumluluklarından kaçamayacağını anlamıştı. Kim bilir?.. Öndekilerden başlayarak insanlar söz almaya başladılar. Her kalkan, düşüncesini çok kısa sözcüklerle ifade ediyordu. Birkaç kişinin dışında, eski işçiler dahil herkes "direnişe devam!" dedi. Ethem söz aldığında dediği şuydu: "Arkadaşlar! Herkes kendine göre konuşuyor. Ben bundan sonra fabrikaya döneceğimizi sanmıyorum. Ne yapabildik şimdiye kadar? Fabrikadaki eski işçilere bir şey yapabildik mi? Fabrika önünde durabiliyor muyuz? Buna rağmen direnişe devam diyorsunuz. Madem öyle biz de taz-

minatlarımızı almıyoruz."

Haydar Güney ayağa kalktı. Herkes onun ne diyeceğini bekliyordu. Güney birkaç cümle süren kısa konuşmasında şunları dedi:

"Arkadaşlar! Söyleyeceğim şu: Direnişe devam ediyoruz! Pazartesi sabahı herkes aynı şekilde şubeye geliyor."

Toplantı bitmiş, yukarı çıkılmıştı. Kimi hâlâ salonda, kimi de kapı önünde kalmıştı. Fabrikaya gitme düşüncesinde olanlar, Haydar Güney, "şubeye geliyoruz" dediğinde itiraz edecek ortamı bulamamışlardı. Tartışmalar dışarıda da, yukarı katta da hâlâ devam ediyordu. Güney'e itiraz etme fırsatını bulamayanlar düşüncelerini yüksek sesle şimdi dile getiriyorlardı. Haydar Güney hiç kimseyle konuşmadan masasında oturuyor, tartışmalara karışmıyor, öylece çevresini izliyordu. Temsilciler Can'ın odasında toplanmışlardı. Haydar Güney ayağa kalkıp Mükremin'in olduğu ara kısma geçtiğinde Can'ın odasından temsilcilerin bağrışmalarını duydu. Konuşulanların arasından bir kaçını anlayabildi ancak. Deniz'in "Yalnız mı bırakacaktık onu?" dediğini, buna karşılık Kenan'ın "Bırak o kendini savunsun! Sen ne karışıyorsun!" diye yanıt verdiğini. Yalnızca bu iki konuşmayı işitebilmişti.

O gün alt salonda yaşanan tartışmalar bir tek şeye yaramıştı: İşverenin teklifinin onları bölmesinin önüne geçilmişti. Haydar, sonradan bu sonuca varacak, yaptıklarının gerekli olduğuna inanacaktı ve kapı aralığından duyduğu Deniz'le Kenan'ın birbirlerine söyledikleri sözler aklından hiç çıkmayacaktı.

Pazartesi sabahı gazetelere göz attığında Tıbzet işçileriyle ilgili bir haber ve bir fotoğraf ilişti gözüne. Haber ve fotoğraf 'Tıbzet işçisinden Reslan'ı ziyaret' başlığı ile verilmişti. Dikkatlice baktı fotoğrafa: Selami'yi gördü. Arkası dönük olanlar Reslan işçileri olmalıydı; Selami onlara bir şeyler anlatıyordu. Selami'nin sol yanında Suat Ökkeş oturuyordu, sağında ise Veli Doğan duruyordu. Haydar içlerinden birinin Reslan'a gideceklerini söylediğini hatırlamıyordu. Haberde işçilerin birlikte hazırladıkları yemekleri yedikleri yazıyor, ve görüşmenin sıcak geçtiği yorumu yapılıyordu. İki taraf da sendikaları harekete geçirerek kamuoyu yaratmanın direnişle-

rin başarıya ulaşmasında önemli olduğunu belirterek Reslan ve Tıbzet direnişlerini Türk–İş ve DİSK konfederasyonlarına mal etmek gerektiğini söylüyorlardı. 'Bu iyi işte!' diye düşündü ve akşamdan beri kafasında oluşan bir fikri denemek için işçilerin ve temsilcilerin gelmesini beklemeden cep telefonundan Türk–İş Başkanını aradı. Aradığında bulacağına, bulsa bile olacağına ihtimal vermiyordu. Biraz da bundandı kimseye sormaması.

Başkan telefondaydı. Bolu'da yoldaydı. Ankara'ya dönüyordu. Ne söyleyeceğini bile tam olarak düşünmemişti. Kendini tanıttı önce.

"Başkan, Tıbzet işçilerinin direnişini biliyorsunuz. İki aydan beri direnişteyiz. İşçiler olarak sizi ziyarete Ankara'ya gelmek istiyoruz."

"Ne zaman?" diye sordu Başkan.

Bir ân evvel olmalıydı. Aklına ilk geleni, iki gün sonrasını söyledi.

"Perşembe sabahı olsun!" dedi Başkan.

"Tamam!"

Perşembe olması iyi olmuştu. Heyecanlanmıştı bir anda. Otobüsün ayarlanması gerekiyordu; yol parası için sendikaya danışmalıydı. Ya itiraz ederlerse?.. Vermezlerse dayanışmalarla karşılarız diye kendini yatıştırdı. Hepsinden önemlisi gidebilmek için temsilcileri ve işçileri ikna etmek gerekiyordu. Zorluk çıkarırlar mıydı acaba?.. Kafasındaki bütün bu düşünceler ve sorularla onların şubeye gelmesini beklemeye koyuldu.

Dışarıda kapalı bir hava vardı. Koltuğunun arkasına yaslandı, ellerini başının arkasına koydu, bakışları tavanda bir noktaya takıldı kaldı. Elinde dolu çay bardağı odaya giren Meltem Hanım'ın farkında bile olmadı.

"Size çay getirdim."

Birden toparlandı, normal oturuşuna geçti.

"Sağ ol Abla!"

"Gene kafanızda bir şeyler var."

Güldü.

"Ankara'ya gidiyoruz abla! Türk–İş Başkanı'na! Hem de işçilerle!"

"Vallahi sizden korkulur. Peki sendika ne diyecek buna?"

"Sendika ne diyecek ki?"

"Bilmem. Yani öylesine söyledim. Siz daha iyi bilirsiniz."

Meltem Hanım, Haydar Güney'in yeniden düşüncelere daldığını görünce bir önceki boşalmış çay bardağını aldıktan sonra odadan çıktı. Meltem Hanım'ın söylediği değildi Haydar Güney'in düşündüğü. Ankara'ya gittiklerinde Türk–İş Başkanı'ndan Tıbzet'in önüne gelmesini istemeliydiler mutlaka! Başkanın katıldığı bir mitingin geniş katılımlı olacağını düşünüyordu. Çağırabilecekleri herkesi çağırmalıydılar. Yalnızca Petrol–Sen değil, Türk–İş'e bağlı öteki sendikaları da, hatta DİSK üyelerini bile!

Birden ayağa kalkıp odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Neden olmasın?"

Aklına gelen fikir yüzünden heyecanlanmıştı ve kendi kendine konuşuyordu:

"DİSK Başkanı neden gelmesin?"

Sorusunun arkasından bir müddet olduğu yerde durdu, sonra yeniden yürümeye başladı.

"İki konfederasyon başkanını bir araya getirmek bayağı iyi olur.

Başarabilir miyim?"

Durdu.

"Başarırsam amma güzel olur ha?"

Yeniden yürümeyi bırakıp kendinden hoşnut bir ruh haliyle masasına geçti. Güzel bir fikir bu diye düşünüyordu. Belki iki konfederasyon başkanının bir araya gelmesi örgütlenmenin önündeki engellere karşı ortak bir mücadelenin ilk adımı olurdu. Belki başarırdı bunu; kendine yüklediği misyon dolayısıyla daha da heyecanlanmıştı. O heyecanla hiç beklemeden telefona sarıldı. DİSK Genel Merkezi'ni arayarak Örgütlenme ve Teşkilatlanma Sekreterini istedi. Sekreteri tanıyordu. Ona direnişteki temsilcilerle birlikte gelmek istediğini, genel başkanla görüşüp görüşemeyeceklerini sordu. Teşkilatlanma sekreteri genel başkanın sendikada olduğunu, gelirlerse görüştürebileceğini söyledi.

Temsilciler için "Eh artık gelin!" dedi kendi kendine.

Son günlerde moralinin böylesine yerine geldiğini hatırlamıyordu. Temsilciler geldiğinde sevinçle kapıda karşıladı onları. Hep birlikte odaya girer girmez anlatmaya başladı.

Ankara'ya Türk–İş'e gideceklerini söylüyor, Başkanın onları beklediklerini... Ancak anlattıkça temsilcilerin yüzünde beklediği değişimleri göremiyordu. Heyecanlanmak bir yana suratları asılmıştı.

"Başkan! Ankara'ya gitmemiz bizim için boşuna vakit kaybı olur!" dedi Salman.

Şaşırmıştı Haydar Güney. Hiç düşünmemişti böyle bir yanıtla karşılaşacağını; o yüzden bir süre ne söyleyeceğini bulamadı. Düştüğü hayal kırıklığı karşısında bir anda kolu kanadı kırılmıştı sanki. Yine de kendisini toparlamakta gecikmedi.

"Niye öyle söylüyorsun Salman? Bu bizim için bulanmaz bir fırsat. Direnişimizi Türk–İş'e taşımış oluyoruz böylelikle. Aynı zamanda kamuoyunun dikkatini çekmek için de iyi bir olanak. İşçilerin ve medyanın önünde Türk–İş Başkanını Tıbzet'e çağıracağız. Bunlar az şeyler mi? Ve Ankara'da yapılacak bir sürü işimiz olacak!"

"İşçilerin çoğu gelmez Başkan!" dedi Salman.

Öteki temsilciler susuyorlar, yalnız Salman konuşuyordu. Haydar Güney sinirlendi:

"Siz böyle söyledikten sonra işçiler tabii gelmez!"

Ötekilere döndü:

"Siz de mi aynısını düşünüyorsunuz?"

"İşçiler fabrika önüne gitmek istiyorlar," dedi Deniz. Sesi oldukça cılız çıkmıştı.

"Fabrika önüne de gideceğiz. Zamanı gelince gideceğiz. Ama önce yalnız olmamamız lazım."

Hiç beklemediği yanıt Kenan'dan geldi.

"Başkanın önerisi aslında hiç de fena değil," dedi Kenan.

"O zaman bir kısmımız gitsin, biz kısmımız burada kalıp fabrika önüne gidelim!" dedi Salman!"

"Olmaz öyle şey! Gideceksek hep birlikte gideceğiz. Ayrıca artık gitmezlik edemeyiz; Türk–İş Başkanı bizi Perşembe sabahı

bekliyor. Böyle bir şey kolay mı oldu sanıyorsunuz? Zaten sendika merkezinin böyle şeylerle ilgilendiği yok. Bir de siz anlamazsanız beni?.."

"Peki otobüs parasını sendika mı karşılayacak?" diye sordu Sinan.

"Siz orasına karışmayın! O kısmını ben hallederim."

Daha önce aklına gelen 'dayanışmadan karşılama' düşüncesini açmadı. Olmazsa cebinden vermeye razı olmuştu.

"Halledemezseniz dayanışmalardan karşılarız Başkan!" deyince Sinan, Haydar Güney onları kapıda karşıladığı andaki neşesine kavuştu yeniden .

Hava biraz olsun yumuşamıştı. Salman da ikna olmuş gözüküyordu:

"En azından işçi arkadaşlara Ankara'dan döndüğümüzde fabrikaya gideceğimizi söyleyelim," dedi.

"Tamam!" dedi Haydar Güney ve devam etti:

"Yalnız bir şey daha var!"

Hepsi merakla Haydar Güney'e baktı.

"Şimdi hep birlikte DİSK'e gidiyoruz."

"Çünkü?" diye devam etti hemen:

"DİSK Başkanı bizi bekliyor. Hemen çıkalım, yolda size anlatırım."

Bu kez yumuşayan havanın da etkisiyle hiçbiri itiraz etmemişti.

Teşkilatlanma sekreteri bekletmeden DİSK Başkanı'nın yanına çıkarmıştı onları, bir üst kata. DİSK Başkanı'yla ilk defa karşı karşıya geliyordu Haydar Güney. Haydar Güney direnişi anlattığında kendine has kaş çatışıyla dinledi onları başkan! Gür sesiyle onları mücadelelerinden ötürü kutladı.

"Gelmemizin asıl nedeni..." dedi Haydar Güney... "Türk–İş Başkanı'nı çağıracağımız basın açıklamamıza sizin de gelmeniz."

"İlkelerimiz açısından böyle bir şeye hayır dememiz mümkün değil," dedi başkan. "Örgütlenme açısından yaşanan zorluklar bugün en çok DİSK'in başındadır. Ancak takdir edersiniz ki böyle bir önerinin önce başkanınızdan gelmesi gerekir."

"Elbette!" dedi Haydar Güney. Yarın Ankara'ya gidiyoruz. Aynı öneriyi Türk–İş Başkanı'na yapacağız. Bizim bilmek istediğimiz şey sizin böyle bir öneriye sıcak bakıp bakmadığınızı bilmemizdi."

"Siz benden yana meraklanmayın!" dedi başkan ve devam etti:

"Biz işçilerin yararına olan her şeyde varız."

DİSK binasından ayrıldıklarında başta Haydar Güney olmak üzere hepsinin yüzleri gülüyordu. Geriye Ankara kararını işçilere açıklamak ve yol hazırlıklarına başlamak kalıyordu.

ELLİ BİRİNCİ BÖLÜM

Ankara yolcuları

Akşam oluyor birazdan. Parmaklarım tuşlarda bekliyor. Haydar Güney ve Mert Yalman'ın Beşyüzevler'e gitmesi lazım. Mükremin şubenin arabasıyla onları Beşyüzevler'e bırakacak ve dönecek. Sinan çoktan evden çıktı bile. Salman birazdan çıkmaya hazırlanıyor. Selim Kaptan uzun yol için arabasının son bakımını yaptı ve deposunu doldurdu. Haydar dahil hepsi yola çıkmaya hazır; ben değilim.

Yaz Haydar Bey! Olan biteni yaz! Gerçek yaşamla hayal dünyasını bu sayfaya kadar karıştırmadın; şimdi niye parmakların durdu? Bir sigara yak! Bahar olsaydı şimdi, Haydar Güney'e dediği gibi sana da derdi: "Haydar Bey, gene bir sigara yaktınız."

Salman'la Sinan, pastanenin karşısında arabanın yanında bekleyen Haydar Güney'le Mert Yalman'ın yanına vardılar bile. Haydar Güney yola çıkmadan önce bir çorap alacağını söyledi. Salman'ın tanıdığı köşedeki bir ayakkabıcıya girdiler. Salman'la Sinan kış için kendilerine uygun bir ayakkabı bakıyorlar. Haydar'da bir ayakkabı almaya niyetlendi. Yağmur çiseliyor dışarıda. Haydar'ın ayağındaki ayakkabılar yazlık. Haydar Güney'in, ayakkabılarına bakmak orada aklına geldi. Haydar güney ne kadar zayıflamış... Direnişin otuz ikinci gününde onları ziyarete gelen yaşlı yazarın gazetede yazdığı, tombul yüzlü, deri ceketli güleç adam git-

miş ve artık yüzü gülmüyor. Ne ayakkabısının, ne zayıflığının ne de yüzünün gülmediğinin farkında. Birazdan ayakkabıcının çırağını gönderip getirttiği çayları içecekler. Evet, çaylarını içtiler, üçü de bir çift ayakkabı aldı; Mert Yalman hariç! Onları Ankara'ya götürecek otobüs gece yarısına doğru gelecek. Salman'ın evine gitmek üzere ayakkabıcıdan çıktılar bile... Sen yazmıyorsun.

Gerçek yaşam umurumda değil. Olur mu? Şehrazat'ın dedikleri aklıma geliyor: "Ben sizinle aynı duyguları duymuyorum."

Sen zaten gerçekle hayali karıştırmışsın Haydar Bey!.. Yaşam kendini dayatıyor. Yaşanan geçmiş diyor ki: "Ayakkabıcıdan çıktılar, bir manifaturacıdan Haydar'a istediği çorabı alıp Salman'ın evine gittiler. Salman'ın karısı sofrayı hazırladı, Mert Yalman'ın yol üstündeki manavdan aldığı meyveleri masanın ortasına koydu.

Şehrazat'a bir şey diyemedim. Sandım ki o sadece benim için vardı. Sandım ki o benim yarattığım bir hayaldi. Hayalim benim karşıma çıkıp bana, "sizinle aynı duyguları duymuyorum," dedi. Ya daha önce? "Beni hiçbir zaman yitirmeyeceğinizi bilirsiniz" demedi mi? Demedi mi? Siz benim şahidimsiniz ki sayın okur: Dedi! İnsanın, 'o yalnızca benim için' dediği, içini saran, başkalarıyla paylaşamayacağı bu özel duygu yoksa bir yanılsama mı? Hadi diyelim yaşamın içinde bu yanılsamanın varlığı senin dışında başka şeylere de bağlıdır: Rastlantılara, sevdiğin özneye... Peki düşler ülkesindeki sevgili? Onu oluşturmanda rastlantısal ne var? Tamamen senin bilinçli isteminin ve senin hayal gücünün ürünü, tamamen sana özel... İyi de, adı niye Şehrazat?

Sevgili okur, insan bir hayale aşık olabilir mi diye düşüneceksin. Düşsel bir varlığa aşık olabilir mi? Delilerin bile hayal gücünü zorlayan bir şey bu. Peki insandaki tanrı aşkı nasıl bir şey? Göremediğimiz, bilemediğimiz halde?.. O bir varlık değil, ama kafamızda var, ona sığınır, ondan korkarız, sevebildiğimiz ölçüde ona ulaşırız. Ona ulaşmak için camiler, kiliseler, tapınaklar inşa etmişiz. Mitlerde, kitaplarda hep onunla iletişim kurmaya çalışmışız... Neyse ki benim bahsettiğim düşsel aşk bir romanın konusu içinde. Tanrı aşkına gelince insanlığın ortak yanı olduğu için kimsenin diyeceği bir şey yok!

Aşk nedir? Bu sorunun aşkın bütününü kapsayabilecek bir yanıtı yok! Böyle bir yanıta ancak yaşayarak varmak mümkün. Onu yaşayabilmek, onu tanımlayabilmek sana bağlı: yaşayabilmek için ne kadarını göze alabilirsen, ona doğru ne kadar uzanabilirsen... İnsanın hem kendisinin yaşayabileceği hem başkalarıyla paylaşabileceği aşk tanrı aşkıdır.

Şehrazat'ı yalnızca ben sevmek istiyorum. O yalnızca benim olsun. Tıpkı yaşamdaki gibi istiyorum bunu. Bu konuda şanslıyım. Bundan kimsenin haberi yok! Diyelim ki bu roman yayımlandı... Gene şanslıyım; sizlerin böyle saçmalayacağınızı sanmıyorum.

İnsanlık bir tek tanrı aşkında bir bütün olmuş. Şehrazat benim derken, o yaşamın içinden biri olsaydı, rastlantıların da yardımıyla Şehrazat ve ben birbirimizi seçseydik eğer; kimsenin diyeceği bir şey olmazdı. Yalnız bir ya da birkaç kişi daha böyle benim gibi saçmalasaydı eğer ve Şehrazat yaşamın içinden biri olmadığı ve Şehrazat olduğu için, o zaman halim ne olurdu bilmiyorum. Çünkü başkaları da Şehrazat'ı kendilerine göre konuşturabilirlerdi. Benim de o zaman hilekârlığım, usta dönüşümcülüğüm işe yaramazdı. Görünmez tanrıya duyulan aşkta bireyselliği aşabilen ve onda aşkı ortaklaşa kılan insanlık (demek ki hepimiz bir parçasıyız onun) bu konuda çuvallardı. Ben bir şaman gibi masal kahramanlarını konuşturup, onlardan biri gibi olduğumda, ve roman bir şaman gibi bu dönüşümü yapabilme olanağını bana verdiğinde mesele değil ama başka romancı şamanlar işi karıştırırdı. İnsanlar arası ilişkileri belirlemiş, görünmez ama güçlü yasakların bu noktada söyleyeceklerinin olması gerekir. Bir şairin sevgiliye yazdığı dizelerde beni duygulandıran, o dizeleri kendi sevgilime söylememdir. Ya Şehrazat söz konusu olunca?

Ben böyle sizlerle çeneye dalmışken saat gecenin on biri olmuş. Haydar'lar Salman'ın evinden çıkıp pastanenin önünde otobüsü beklemeye başlamışlar bile.

Otobüs gecikmişti. Önceden kararlaştırdıklarına göre Selim Kaptan ilkin Avcılar ve Sefaköy'dekileri alacak, Beşyüzevler'e uğrayıp Gazi Mahallesine, oradan da Alibeyköy'e inerek hepsini top-

ladıktan sonra çevre yoluna çıkacaktı. Kararlaştırılan saati on beş dakika geçtiği halde otobüs henüz görünürlerde yoktu. Deniz aradı o sıra: Merak etmişler, evden telefon ediyormuş...

Otobüs saat on bir buçukta geldi ancak. Haydar otobüse biner binmez koltukları gözden geçirdi. Avcılar'dan ve Sefaköy'den hemen hemen herkes gelmişti, Gazi'dekiler bindiklerinde ayakta kalan bile olacaktı. Çocuk gibi yüzleri gülüyordu insanların. Onların yüzlerinin güldüğü bu anlarda Haydar'ın yüreğini bir sevinç bir umut kaplıyor, son zamanlarda gülmeyen yüzü onun da gülüyor.

Selim Kaptan hepsinden neşeliydi. Sigara içenler de olmasa neşesi hiç bozulmayacaktı; bağırıyordu ara ara. Gazi'dekiler bindiklerinde ayakta kalanlar oldu, onlara Alibeyköy'den binenler eklendi bir de... Aralara bagajdan çıkardıkları tabureleri koydular. Çevre yoluna çıktıklarında Selim kaptan teybi açtı; Gazi'dekilerin getirdiği kasetten Kürt ezgileri yayıldı arabanın içine.

"Ah, benim arabam olacaktı," diyordu Selim Kaptan. Bu araba yeni gözüküyor ama, yeni olan kasası, motoru zayıf oysa, rampaya geldi mi çekmiyor."

"Deniz'e yer versenize!"

"Hayır, hayır!.. Ben oturmak istemiyorum. Ayakta olmak hoşuma gidiyor."

"Haydar Bey doğru söylüyor, yanıma gel, üçümüz sığarız," dedi Nuran.

Haydar Güney ön tarafa geçti, kapının eşiğine indirdi bir ayağını, sol eliyle koltuğun önündeki demiri tutarak Selim Kaptan'a döndü:

"Otobanın İzmit girişinden evvel bir benzin istasyonu var; orada mola veririz. Saat kaçta varırız Ankara'ya?"

"Hiç mola vermezsek saat altıda oluruz Ankara'da," diye yanıt verdi Selim Kaptan.

"Saat sekizden önce girmeyelim kentin içine. İzmit'ten sonra Bolu'da, bir de Ankara girişindeki gişelerde mola veririz. Ona göre sen ayarlarsın."

Yol karanlıktı. Selim Kaptan'ın ara ara yaktığı uzun farlar boş yolu daha ötelere aydınlatıyor, bazen bir kamyonunun arka kasa-

sına çarpıyordu. Yolun iki tarafı da karanlığın yuttuğu bir düzlüktü. Pendik açıklarını geçmişler Gebze istikametine doğru yol alıyorlardı. Mert Yalman, otobüsün en arkasındaki dörtlü koltukta cam tarafında oturuyordu. Onları Hadımköy'den uzaklara götüren otobüsün, direnişin sesini Ankara'ya taşıdığını düşünüyordu. Sendikacıların ve bazı milletvekillerinin dikkatini örgütlenmekteki zorluklar üzerine ne ölçüde çekmeyi başarabileceklerini merak etmiyor değildi. Ankara'da yoğun bir gün bekliyordu onları. Haydar, temsilcilerle birlikte Çalışma Genel Müdürlüğü'ne, oradan da meclise gittiklerinde, o da Demokrasi Platformu sözcüleriyle görüşecekti. Sabahtan Türk–İş Başkanı ile yapılacak toplantı da önemliydi elbet. Tıbzet direnişinin başarıya ulaşması için desteğe ihtiyaçları vardı. Değil mi ki bunu gerçekleştirmek onlara kalmıştı. Otobüsün önünde ayakta duran Haydar'a baktı ve onun ne kadar yalnız olduğunu düşündü. Tıbzetliler Ankara ziyareti ile moral bulabilecekler miydi; bu bile belli değildi. Tıbzetliler yalnız olduklarını hissetmemeliydiler; bu Haydar'ı daha da yalnız kılardı. Başını koydu cama, uyumayı denedi.

Melih, koridorda taburelerde ve yerlerde oturanları zorlukla geçerek ön tarafa Haydar'ın yanına geldi ve bazı arkadaşların susadıklarını söyledi. "Birazdan benzin istasyonunda olacağız," dedi Haydar. "Oradan su alırız."

Salman, Sinan'la birlikte arkaya yakın oturuyordu. Ankara'ya gitmekte ikna olsa da onu huzursuz eden bir şey vardı içinde. Onu huzursuz eden şey ne Selamilerin başını çektiği bu gidişi anlamsız bulan görüşler, ne de karşılaşacakları şeylerin bilinmezliğiydi. Eğer bir sonuç alamazlarsa Selamilerin karşısında düşecekleri durum da değildi onu huzursuz eden; gün geçtikçe çalışanların sayısının arttığı fabrika da değildi. Günlerdir fabrikaya gidememiş olmaları, bekledikleri desteği bulamamış olmaları da değildi. Bütün bu güçlükler elbette kafasını meşgul ediyor, çözümsüzlükler onu üzüyordu; ancak onu bir süredir huzursuz eden şey kendisinin de açıkça ifade edemediği rahatsız edici bir duyguydu. Başkanla Ankara'ya gidip gitmemek üstüne tartıştığı, Başkan onları sonunda ikna etse de başkanın ya da kendi düşüncelerinin doğruluğundan ziya-

de tartışma sonrasında etkisinden zihnini bir türlü kurtaramadığı bir duyguydu bu. Tartışma sonunda düşünsel olarak ikna olmuştu; fakat sanki bu ikna oluşta kendi iradesinin tatminsiz kalan bir yanı vardı. Kendisi ya da başkan haklı; bu önemli değildi yaşadığı duyguda, bu gidişin olumlu ya da olumsuz sonuçları da yok etmeyecekti bu duyguyu... Bu duyguyu yaratan nedenleri anlamak konusunda daha öteye varamıyordu. Şimdilik bastırdığı ama gitgide onu zorlayan başkana karşı bir tepki oluşuyordu içinde. Bu tepki, başkanla aralarında yaşanan tartışmalarda kendini ifade etme olanağı henüz bulamıyor, başkana karşı çıkamamasından kaynaklanan bir ikna oluşla geriye çekiliyor ve huzursuzluğunun kaynağı oluyordu. Başını camdan arabanın içine çevirdiğinde Haydar Güney'in koridorda oturanların arasından kendine yer açа açа arka tarafa geldiğini gördü.

"Haydar Bey siz niye oturmuyorsunuz?" dedi Nuran, Haydar yanlarından geçmekteyken.

"Konaklayacağımız yere geliyoruz zaten," dedi Haydar, Deniz onun geçmesi için koltuğun arasında ayağa kalkarak yol verdi.

"Başkan, oturun siz!" dedi Salman, Haydar onların hizasına gelince ayağa kalkarak. Onun, yer verildiği halde bir türlü oturmak istemeyişinden rahatsız olmuştu. Haydar, oturmayacağını, Mert Yalman'ın yanına gideceğini söyledi. Arkadaki dörtlü koltuğa vardığında Kadir yana çekilerek ona Mert Yalman'ın yanında yer verdi. Mert Yalman başını kaldırarak Haydar'a döndü:

"Konuşmak istiyorsan uyumayabilirim," dedi.

"Hayır," dedi Haydar. "Konuşmak istemiyorum, sen uyumana bak!"

Otobüs yavaşladı o sıra, sağa dönerek benzin istasyonuna girdi. Yağmur atıştırmaya başlamıştı.

İşçilerle her Ankara Mitingine gidişlerinde konakladıkları yerdi burası. Haydar, ayağa kalkarak otobüstekilere yarım saat kadar burada kalacaklarını söyledi. Sinan'la birlikte büfeye giderek üç litrelik su şişelerinden altı tane kadar aldılar. İşçilerden kimi çay kuyruğuna girdi, kimi istasyonun helasına yollandı. Haydar, açık havaya çıkarak gittikçe artan yağmurun altında tek başına dolaştı. Is-

lanmak hoşuna gidiyordu; başını ıslatan yağmur ruhunu da teskin ediyordu sanki. O güne kadar hiç karşılaşmadığı bir şeyler oluyordu ruhunda ve olan bitenin bulunduğu yerle hiç alakası yoktu. Sonra bir saçağın altına girdi, o sırada kendisine doğru gelmekte olan Deniz'i gördü.

"Niye bizden ayrısınız?" diye sordu Deniz.

"....."

"Konuşmak istemiyorsanız gidebilirim. Bir şey mi oldu, bugün düşünceli görüyorum sizi. Yoksa bize mi kızdınız?"

"Kızacak ne yaptınız ki?" dedi başını kaldırıp.

"Arkadaşlardan biri canınızı sıkacak bir şey mi söyledi?"

"Hayır!"

"Mutlaka kafanızın takıldığı bir şey oldu. Özür dilerim, ben de size üst üste sorular soruyorum."

"Özür dilemene gerek yok Deniz. Bir şeyim yok. Yarını düşünüyorum sadece."

Ona Şehrazat'ı düşündüğünü söyleyemezdi. Bütün bunları düşünenin kendisi bile olduğundan emin değildi. Kendi de açıklayamıyordu başına gelenleri. Romanın kurgusu ile gerçek yaşam orada birbirine karışmış ve Haydar Güney hayaller ülkesi ile yaşanmış gerçeklik arasında sıkışmış kalmıştı. Ne söyleyebilirdi ki Deniz'e. O kendini gerçek yaşamın içinde sanıyordu, oysa bir romanın içindeydiler. Deniz ve ötekiler romanın hayallerden oluşan ayrı bir kurgusu olduğunu bilemezdiler. Romanın bu iki ayrı yanını şimdiye kadar başarıyla götüren Haydar Bey, ya da Haydar Güney ıslanmamak için kaçtığı saçağın altında Deniz'le konuşurken ilk defa çuvallamıştı. Şehrazat'ı onların hiçbirisinin bilmesi mümkün değildi. Romanı yazan Haydar Bey bir anda kendini romanının içinde bulmuştu.

"Biz baştan karşı çıktık ama sizin haklı olduğunuz taraflar olabilir. Ne bileyim, en azından desteğe ihtiyacımız var, kamuoyuna ihtiyacımız var," dedi Deniz, Haydar Güney'e bir faydası olur diye.

"Sesimizi duyurmak çabasının bir başka nedeni daha var Deniz," dedi Haydar, Deniz'den çok kendini ikna etmek istercesine. "Sesimizi ne kadar çok duyurursak direnişimizi sürdürmeye o kadar güç toplarız. Yoksa bir gün Petrol–Sen direnişe son vermemi-

zi isteyebilir; bugün bitirmeyi göze alamıyorsa eğer kamuoyunu hesaba kattığı içindir."

"Türk–İş Başkanı sözünde duracak mı dersiniz?"

"Duracak elbet! Bir başkanın ara sıra işçilerle birlikte olduğu görüntüsünü kamuoyuna vermesi işine gelir.

"Peki canınız niye sıkkın o zaman?"

"Benim düşlediğim yaşam gerçeklere uymuyor Deniz. Yaşamdan kaçtığım zaman hayallere sığınıyorum. Allah'tan hayallerle gerçeği karıştırmıyorum. En azından artık bunu öğrendim."

"Bunu başarabiliyorsanız çok iyi. Gerçekten başarabiliyor musunuz?"

Haydar Güney, Deniz'e yanıt vermek yerine yağmuru seyretmeyi yeğledi. Her bir damlacık su birikintilerinin üstünde küçük halkalar oluşturuyordu; damlacık da su birikintisi de kendisiydi, biçimler değişiyordu yalnızca. Bir göz yaşının farkı yoktu o damlacıktan; ama o göz yaşıydı.

"Hadi artık otobüse gidelim!" dedi Deniz'e. "Hareket etme vakti geldi.

Deniz'le birlikte otobüse doğru yürürken yağmur taneciklerinin yüzüne çarptığını ve aşağı doğru kaydığını hissetti. Herkes yanındakinin gelip gelmediğini kontrol etti: Herkes gelmişti.

"Tamam Kaptan!" dedi. "Yola koyulabiliriz."

Bir süre sonra otobüsün ışıkları söndü. Gecenin sessizliği ve karanlığı otobüsün içine girdi. Kimi uykuya dalmak için arkasına yaslandı. Mert Yalman çoktan uyumuştu. Koridordaki iki kişi otobüsün arka kısmından aldıkları battaniyeleri yerlere sermişler ve boylu boyunca uzanmışlardı.

Bolu'da durmadılar. Dağların arasından döne döne ilerledi otobüs. Sonra yeniden otobana girdi, o hep yuttuğu, ancak sonunu bir türlü getiremediği şeritleri birbiri ardına ağzına aldı. Kamyonlara, otobüslere, başka arabalara rastladı bomboş yolda. Karşı yoldan araçların ışıkları vurup geçti ona. Haydar, koltuk arkalığına başını dayayıp ayakta uyumaya çalışan Kadir'e verdi yerini zorla. Su dolabının üstüne oturup romanın kurgusuna aykırı bir şekilde Haydar Bey'le kendini karıştırdı ve Şehrazat'ı düşündü. Ko-

lunun kanadının kırıldığını hissetti. Direnişten çok, hatta Ankara'dan çok Şehrazat'ı düşünüyordu. Şehrazat hepsinden öne çıkmıştı. "Hayallerle gerçeği karıştırmıyorum" demişti Deniz'e. Yaşamın içinde bunu başarmanın pek mümkün olmayacağının bilincindeydi. O anda romanı yazan Haydar Bey'mi, yoksa Haydar Güney mi olduğu belli değildi.

Bir romanın içinde olduklarından kimseye bahsetmemişti hiç... Sonuçta hepsi sözlerden, imgelerden ibaret değil miydiler? Bir direnişi anlatmak için oturduğu bilgisayarın başında imgelemi Şehrazat'la karşılaşmıştı. Ve sayfalar ilerledikçe Şehrazat hepsinden önemli olup çıkmıştı. Şehrazat ona karşı aynı duyguları duymasa da onu aramaktan ve onunla konuşmaktan vazgeçmeyecekti. Yitiriş yalnızca hayatın içinde yaşanıyorsa, acı yalnız hayatın içinde varsa içinde duyduğu sızı neydi? Yoksa gerçekten kendisi de bir roman kahramanı mı olmuştu? Roman kahramanları da gerçek insanlar gibi acı çekebilirlerdi; onların acıları sözcüklerle ifade edilebilirdi. Dokusu içinde yalnız... Yani yazara, bir okura roman kahramanının acıyı tattırması mümkün değildi. Ancak benzer bir acıyla özdeşleştirebilirdi insan kendisini romanda. "Siz acı veren roman kahramanına rastladınız mı" dememiş miydi Şehrazat. Öyleyse neler olup bitiyordu yüreğinde? Yazısını yazdığı romanın bir kahramanına mı dönüşüyordu? Gerçek bir kahramana (??) Roman gerçek yaşama dönüşemeyeceğine göre, dönüşen oydu. Dönüşümü yapabilen kişi değil, dönüşüme uğrayan kişiydi artık; anlatıcıyken bir daha eski haline dönüşemeyeceği bir biçimde roman kahramanlarından biri mi olmuştu. ***Bana gelince (?!) sonuçta bunların hepsi benim kurmaca dünyam değil mi?..***

Su dolabının üstüne oturalı ne kadar zaman olmuştu bilmiyordu, hatta bir ara kolunu dizine koyup eli çenesinde uyumuş da olabilirdi. Ayağa kalkıp ön tarafa baktığında koltukların arasında duran Deniz'le göz göze geldi. Deli kız! O da başkaları otursun diye ayakta kalmış... Aynı şeyi düşünmüş olacaklar gülümsediler birbirlerine... Saatine baktı Haydar: Gecenin dördü olmuştu. Yağmur camları vurmuyordu artık. 'Saat altı buçukta gişelerde oluruz' diye düşündü.

ELLİ İKİNCİ BÖLÜM

Geride bırakılan bir umut / Ankara

Deniz, "Ankara en çok sevdiğim kenttir", demişti Haydar Güney'e ve Haydar Güney hiç sesini çıkarmamıştı. Sonra aralarında geçen bir konuşmadan sonra İstanbul'u daha çok sevdiğini anlamıştı Haydar Güney'in. Kendisi Ankara'yı seviyordu. Ankara'da kaldığı günler güzel bir anı olarak kalmıştı; akşamları Kızılay'da dolaştığını hatırladı, kitapçılara girip hepsini birden okumak istediği şiir kitaplarını nasıl karıştırdığını... İşte şimdi Kızılay'daydılar. Geceki uykusuzluktan sonra yorgun düştükleri günün akşamı otobüs durağının biraz uzağında Selim Kaptan'ın kendilerini almasını bekliyorlardı. O gün yaptıkları şeylerin önlerindeki günlere ne yararı olacağını bilmiyordu ama bu Ankara yolculuğu da o güzel günlerin anısına eklenecekti. Bütün arkadaşlar bir arada toplanmayı başarabilmişlerdi, hiç eksikleri yoktu. Akşam karanlığı yeni çökmek üzereydi. İşten dönenler evlerine gitmek için otobüs duraklarını doldurmuşlardı. Haydar Güney akan trafiğin içinde otobüslerini önceden görmeye çalışıyordu. Neredeyse yolun ortasına çıkacaktı. Durakta yolcu alan otobüsler görmesini engelliyordu evet; yine de niye tehlikede olmayı istermiş gibi kendini ileriye atıyordu? Nuran bile dayanamayıp "Haydar Bey kaldırıma gelsenize!" diye onu uyarmak zorunda kaldı.

Sabahleyin erken saatlerde otobüsten Kızılay'da inmişler, hem vakit doldurmak hem de karınlarını doyurmak için yer aramışlardı. Altmış kişiyi alacak genişlikte bir yer bulunmuştu sonra; bir pastanenin alt katıydı. Sıcak poğaçalar ve çaylar geldiğinde nasıl acıkmış olduklarını ve taze poğaçaların ona ne kadar lezzetli geldiğini aklına getirdi. Önce Türk–İş'e gideceğiz diyordu Haydar Güney. "Başkanla toplantımız saat onda!" Sonra Harp–İş'e gidecekler, oradan iki gruba ayrılacaklardı. Birinci grup, (Haydar Güney'in başını çektiği grubun içinde o da yer almıştı) çalışma bakanlığına ve meclise gitmişlerdi; ikinci grup Mert Yalman ile birlikte Ankara sendikalar platformunu dolaşmışlar, direnişlerini anlatmışlar, destek istemişlerdi. Bu iki grubun dışında kalanlar ise Harp–İş'in salonunda kalmışlar, bazıları ise Ankara'yı gezmişti. Sabahleyin geceki tuhaf halini üstünden atmış gözüküyordu Haydar Güney. Ama şimdi yeniden edinmiş gibiydi sanki.

Otobüs, arabaların arkasından birden gözüktü ve Haydar Güney durdurmak için, yüreğini hoplatacak şekilde, kollarını kaldırarak yola attı kendisini. Trafik memurlarının arabayı bağlamalarına neden olmamaları için herkesten acele etmesini istiyordu. Hep birden arabaya doluşmuşlar, o da arka sıranın bir önündeki koltukta Nuran'ın yanına oturmuştu.

Türk–İş'e gittiklerinde onları toplantı salonuna almışlar ve beklemelerini söylemişlerdi. Salonda bir televizyon kamerasının olmasına sevinmiş, bu toplantıya önem verildiğini düşünmüştü. Onlarla birlikte birkaç gazeteci de vardı. Ankara'dayken bir gün Türk–İş'te olacağı aklına bile gelmezdi. Türk–İş'i bilmiyordu ki o zamanlar!.. Türk–İş Başkanı gelip yanındaki öteki yöneticilerle birlikte masada yerini aldığında yanına Haydar Güney'i de oturtmuş, bu da hoşuna gitmişti Deniz'in. Demek ki önem veriyordu onlara. İlk konuşmayı kürsüye geçerek Haydar Güney yapmıştı. Harp–İş'te kalan arkadaşları akşam üstüne yakın televizyondaki haberlerde Türk–İş'teki toplantıyı seyrettiklerini söyleyeceklerdi sonradan; yetişememiş olduğu için üzülecekti. Haydar Güney, kürsüdeki konuşmasında direniş hakkında bilgi vermiş, kendilerini kabul ettiği için başkana teşekkür etmişti. Beş kez göz altına alındıklarını söylediği konuş-

masında Türk–İş'i direnişe destek vermeye ve Türk–İş Başkanını fabrika önüne çağırmıştı. Bu arada basın açıklamasının DİSK Başkanıyla, hatta Hak–İş Başkanıyla ortak düzenlenmesini önermeyi ihmal etmemişti. "Bizim yerimiz orası, buradan sonra oraya dönecek ve mücadeleye devam edeceğiz," demişti. Haydar Güney, söyleyeceği her şeyi söylemiş, konuşurken fazla heyecanlanmamış ve kendinden emin gözükmüştü Deniz'e. Derken Türk–İş Başkanı söz almıştı. Başkanın konuşmasının bir yerinde direnişleriyle ilgili İstanbul Valisi ve Jandarma Alay Komutanı ile görüştüğünü duyunca şaşırmıştı. Böyle bir şeyden hiç haberi olmamıştı ve doğrusu bu sözler biraz moral vermişti ona. Ankara'ya gelmekte isteksiz olanlar bile ilgiyle dinlemişti bu sözleri. Geldiklerine iyi ettiklerini düşünmüştü Deniz. Bu düşüncesi, başkan, İstanbul'da yapılacak KİPLAS'ın toplantısında TİSK Başkanı ile bu sorunu görüşeceklerini; Sosyal Sigortalar Kurumuna Tıbzet'ten mal almaması için tavır koyacaklarını söylediğinde daha da pekişmişti. En önemlisi İstanbul'a geldiğinde işvereni arayıp onunla da bir görüşme yapacağını söylemesi olmuştu. Başkan konuşmasının sonunda maddi ve manevi olarak Türk–İş'in direnişe her türlü katkıyı yapacağını, bunun için Petrol–Sen Sendikasıyla en kısa zamanda temasa geçeceklerini belirtmişti. Tıbzet'in önünde yapılacak basın açıklamasına "eğer burada olursam katılırım" sözü vererek konuşmasını bitirmiş, ancak 'DİSK'le ortak basın açıklaması düzenleme' önerisine hiç değinmemişti. Toplantıdan sonra Haydar Güney, Deniz'in yanında, önerisini hatırlattığında, Türk–İş Başkanı: "o zaman gelsin, düşünürüz," diye yanıt vermişti. Haydar Güney ısrarcı olup DİSK Başkanı ile konuştuğunu, onun sıcak baktığını söylediğinde "Arasın konuşsun öyleyse!" demiş ve konuyu kapatmıştı. Türk–İş'ten ayrılıp Harp–İş sendikasına doğru Ankara sokaklarında yürüdüklerinde her şeye rağmen buldukları moralle kimsede yorgunluktan eser kalmamıştı. Harp–İş Sendikası Başkanı oldukça sıcak karşılamıştı onları. Haydar Güney, orada da bir konuşma yapmış, Harp–İş Başkanı onları mücadelelerinden dolayı kutlamış, Türk–İş başkanı gibi o da destek sözü vermişti. Harp–İş başkanının getirttiği ekmek arası dönerle karınlarını doyurmuşlardı orada.

Sevdiği Ankara'yı geride bırakıyordu şimdi. Kalabalık caddelerden ayrılmışlar, 'İstanbul' yazan tabelaya gelince sapıp İstanbul yoluna girmişlerdi. Cam kenarına oturmuş, dışarısını seyrediyordu. Otobüste herkes yorulmuş olacak sessizlik hâkimdi. Haydar Güney ve Mert Yalman bir arkasında arka dörtlü koltuktaydılar. Onlar da konuşmuyorlardı. İçindeki kaygılar biraz olsun hafiflemişti Deniz'in; Çalışma Bakanlığında ve mecliste umduklarını bulamamış olsalar da...

Harp–İş Başkanı onlara bakanlığa ve meclise gidebilmeleri için bir araba ve şoför vermiş, genel müdürle randevuyu o sağlamıştı. Haydar, Salman ve o, üçü gitmişlerdi. Gitmeden önce üstündeki eski montu Nuran'la değiştirmiş, onun ceketini giymişti. Çalışma Bakanlığında genel müdürle görüşmeye girmeden önce sol dergilerin birinden bir muhabir, nereden haberi olmuşsa binanın içinde onları bulmuş, ille görüşmeye onlarla birlikte girmek istemişti. Haydar Güney, kesin bir dille "olmaz!" demişti çocuğa. Şaşırmıştı onun bu tavrına Deniz, önceden olduğu gibi; ama bir şey de diyememişti. Aynı Haydar Güney, bir süre sonra merdivenlerden çocuğun arkasından koşmuş, çocuğu zorla alıp getirmişti yanlarına. Çocuğa karşı suç işlemiş gibi, ona kendisini yanlış anlamamasını söylüyordu devamlı. Bu kez müdürün sekreteri gazetecinin odaya girmesine izin vermemişti; Güney'in, sekreter sorduğunda onun sol dergiden olduğunu saklamasına rağmen. Genel müdür konuyu bakanlık müfettişlerinin incelediğini söylüyordu. Açıkça söylemese de yetki konusunun mahkemeye kaldığı belli olmuştu konuşmalarından. Avukat Sermet Emin Kartal'ın Ankara'ya gelip genel müdürle görüştüğünü öğrenmişlerdi bu arada ve çıktıklarında hepsi birden 'vay canına!' demişlerdi.

Büyük Millet Meclisine gittiklerinde ilk olarak CHP milletvekillerinden başlamışlardı. CHP Milletvekili C.E. yarım saat günah çıkarmıştı onlara. Konuyu meclise getireceğini söylemiş, belli ki söylerken kendi de inanmamıştı. Deniz onu dinlerken bir hayli sıkılmış, iki de birde oturma şeklini değiştirmişti. Yanından ayrıldıklarında rahat bir nefes almışlardı. Öteki milletvekili DSP'den ayrılmış, bağımsız olarak görevine devam ediyordu. Daha önce Harp–İş

Gölcük Şube Başkanlığı yapmış, Kocaeli'nden milletvekili seçilmiş... Oldukça sıcak biriydi. Gerçekçi davranmış, gerek olduğunda onu arayabileceklerini, elinden geleni yapacağını söylemişti. Geride bıraktıkları Ankara'da yaşadıkları bu kadardı işte! Haydar Güney'in sesiyle düşüncelerinden sıyrıldı.

Haydar Güney, ön koltukların arasında ayaktaydı. Ne zaman ön tarafa geçmişti, hiç farkında olmamıştı. Gece yarısından sonra İstanbul'a varacaklarını, Selim Kaptan'ın herkesi evlerine bırakacağını söylüyordu. Sabah fabrika önüne gitmeyip şubeye gelmelerini isteyince, orta sıralardan Suat Ökkeş'in "buna sen mi karar vereceksin?" diye bağırdığını duydu Deniz. Doğruldu yerinden.

"Benimle böyle konuşamazsın!" dedi Haydar Güney.

"Konuşurum. Sen kendini ne sanıyorsun?"

Deniz, Haydar Güney'in öfkeden kıpkırmızı olduğunu gördü. Her zaman onlara karşı sabırlı olan Haydar Güney, artık sinirlerine hâkim olamaz hale gelmişti.

"Son defa söylüyorum sana! Bir daha benimle sakın böyle konuşma!"

Neredeyse Suat Ökkeş yerinden kalkacak ve Haydar Güney'le birbirine gireceklerdi. Tam o sırada Selim Kaptan'ın sesini duydular.

"Arkadaşlar ayıptır. Daha ne istiyorsunuz? Adam sizinle buralara kadar geliyor. Bir de adamı dövecek misiniz? Çekerim arabayı kenara, kim nereye giderse gider!"

"Şube başkanı oldu diye bizimle böyle konuşacağını mı sanıyor?" diye söylenmeye devam etti Suat Ökkeş. Yanlarında oturanlar ayağa kalkarak Suat Ökkeş"e susmasını söylediler. Haydar Güney, başka hiçbir şey söylemedi, morali oldukça bozulmuş bir halde arkaya gelip yerine oturdu. Kimseden çıt çıkmıyordu. Deniz, başını arkaya çevirip Haydar Güney'e baktı, onun gönlünü alacak bir şey söylemek istedi; onu öyle öfkeli gördü ki bir şey söylemeye cesaret edemedi.

Bolu'ya varınca bir lokantada konaklayıp yemek yediler. Saat on buçuğu geçmişti. Yemek boyunca Haydar Güney hiç konuşmadı.

Karınlarını doyurmaları ve Bolu'nun temiz havası canlandırmıştı onları. Biraz da aralarında esen soğuk rüzgârları yok etmek istiyorlardı: Otobüs hareket ettiğinde türkü söylemeye başladılar, biri söyledi önce, onu bir başkası izledi sonra. Her türküden sonra alkışlıyorlardı türkü söyleyenleri. Çocuklar gibi gülmeye, neşelenmeye başladılar. Haydar Güney kollarını göğsünde kavuşturmuş izliyordu onları. Hiç gülmüyordu.

Nuran: "Haydar bey! Bir türkü de siz söyleyin!" diyerek oluşan sıcak havaya onu da katmaya çalıştı.

"Ben söyleyemem, sesim de güzel değildir ayrıca!"

"Olsun, kırmayın bizi..."

Nuran öylesine ısrar etti ki; Güney dayanamadı sonunda ve 'Başın öne eğilmesin, aldırma gönül aldırma' türküsünü söylemeye başladı. Sanki yürekten gelen bir çığlık gibiydi sesi. Bütün duygularını türkünün sözlerinde dile getirmiş ve söylerken adeta kendinden geçmişti. Türküsünü bitirdiğinde alkışlayanların en başında Nuran geliyordu.

"Ne kadar duyarak okudunuz..." dedi Haydar Güney'e.

Yeniden eski hallerine dönmeleri bozulan moralini biraz olsun düzeltmişti Deniz'in. Kendi de kısa bir türkü söyledi. Sonra yoruldular. Kimileri uykuya daldı. Deniz, Nuran'la fabrika günlerinden konuşmaya başladı. Konuştukça o günleri ne kadar çok özlediğinin farkına varıyordu. Nuran'la birlikte çalıştığı günlerden, birbirlerini nasıl tanıdıklarından bahsediyorlardı. İmalat şefiyle kavgaları bile güzel geliyordu onlara. Bıkmadan, usanmadan saatlerce konuşabilirlerdi o günlerden. Haydar Güney de arkadaki koltuktan onları dinliyordu. Mert Yalman ise, gelişte olduğu gibi aynı yerde başını cama dayamış uyuyordu.

İstanbul'a vardıklarında Haydar Güney Maltepe'de, Mert Yalman ise Kozyatağı'nda indi otobüsten. Deniz, evinin sokağına vardığında vakit gece yarısını geçmişti. Yol boyunca fabrika günleri canlanmıştı gözlerinin önünde; sanki sabah kalkacak fabrikaya yeniden işe gidecek gibiydi. Fabrikaya dönebilirler miydi acaba?

ELLİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Dönüşüm

Irmağın başındaki kayıkçı uyukluyordu. Irmağın sularını hiç bu kadar berrak, hiç bu kadar delice akarken görmemiştim. Bir ân için içine atlamak ve sularında yüzmek istedim ve akıntıya kapılıp boğulmaktan korktum. "Amca!" dedim. Başını kaldırdı yaşlı kayıkçı. "Ben tiyatroya gitmek istiyorum," dedim. "Şehrazat'ın yanına götür beni," Yaşlı kayıkçı hiçbir şey söylemeden yüzüme baktı ve kayığa binmemi işaret etti. Kayığın sulara kapılıp devrilmesinden korktum. Sonra dedim ki kendime: 'Belki böylesi daha iyi olur. Sular büyülü bir dünyadır, kim bilir? Sanki ben sulara kapılıp sürüklenmiyor muydum şimdide? Nereden ve nasıl çıkacağımı bilemediğimi bir akıntıya kapılmamış mıydım?' Kayığa bindim. Binmemle birlikte baş döndürücü bir süratle sürüklendik. Kayıkçı başımı döndüren sandalın hareketinden etkilenmemiş, mermer gibi kıpırtısız duruyordu kayığın ön tarafında. Sanki yalnızca kayıkla birlikte değil aynı zamanda bilinmeyen bir gücün etkisinde sürükleniyordum. Çıktım kayıktan, tiyatronun kapısını açtım. Sahne boştu. Öndeki sandalyelerden birinde oturuyordu, arkası bana dönük. "Şehrazat!" diye seslendim. Hayır, o değildi başını döndürüp bana bakan; Şehrazat'ın kardeşi Dünyazat'tı. "Gelin!" dedi ablası kadar tatlı sesiyle. Yanına vardım. "Şehrazat yok mu?" diye sordum. "Yok ama gelecek," diye yanıt verdi bana.

"Neyiniz var?" diye sordu yüzüme bakıp.

Yüzüm o kadar kötü mü gözüküyordu. Yanıt vermek yerine yeni oyunu ne zaman sahneleyeceksiniz?" diye sordum.

"Bugün!" dedi.

Şaştım.

"Şehrazat bana bir şey söylemedi," dedim.

"Oyunu siz sahneye koyacaksınız!" dedi.

"Ben mi? Böyle bir şeyden hiç haberim yok!"

Telaşlı bir şekilde "Siz burada bekleyin!" dedi ve ekledi: "Ablam birazdan gelecek. Sakın bir yere ayrılmayın olur mu?"

Sakın bir yere ayrılmayın, dedi ve sahnenin arkasında kayboldu. Ben kaldım yalnız. Ne işler açtım başıma? Kendimi çok kötü hissediyorum. Böyle olmamam gerek biliyorum. Ruhumdaki sarsıntı ne böyle? Bir yazarın kahramanlarına mesafeli olması gerekirken, bir şey oldu, ne oldu bana? Ben Haydar Bey, daha ne kadar sürdürebilirim yazı yazmayı, bir yazarın soğukkanlılığını nasıl bulabilirim bundan böyle? Çıktım sahneye, bir uçtan bir uca dolaştım. Ben oynayacaksam, bu oyunun seyircisi de olacak mı? Hiçbir hazırlığım yok ki benim? Ben aktör değilim, tiyatro yazarı hiç değilim.

Benden başka hiç kimse yok! Denesem yapar mıyım acaba?

"Ben Haydar?"

Olmadı! Sesim pek cılız çıkıyor. Hangi Haydar?

"Sahne 1."

"Haydar Bey ben! Tek perdelik oyunumuza başlıyoruz."

Perde! Peki alkışlayan yok mu? Kendim alkışlayayım bari. Ne çabuk bitti peki? Daha böyle bir oyun yazılmadı ki? Haydar Bey bir masallar anlatıcısına sevdalanmış... Bir yazar yarattığı kahramana sevdalanır mı? Yazar yarattığı kahramana sevdalanırsa başına neler gelir? Bu oyunu beğenmedim. Hem oynayan, hem yaşayan, hem yazan; yazarken yaşayan olamam ben! Başka bir oyun da gelmiyor aklıma. Oynanmayan bir oyunu hiç kimse alkışlamaz.

"Ben alkışlarım."

Başımı kaldırıp baktım: Şehrazat'tı bu. Tiyatronun girişinde ayakta duruyordu ve beni alkışlıyordu. Ne zamandır oradaydı? Yok-

sa bütün söylediklerimi duymuş muydu?

"Şehrazat," dedim. "Ben..."

"Hiçbir şey söylemeyin. Bugün sıra sizde! Bir ân evvel oyununuza başlayın!"

"Hangi oyuna?"

"Haberiniz yok mu? Bugün eksik bıraktığınız bir bölümü sahneye koyacaksınız."

"Ben mi? Ben kimseyle konuşmadım böyle bir şey?"

"O zaman ben söyleyeyim size. Zaten birinin bunu size söylemesi gerek! Bugün sizin sahnede olmanızı isteyen, bu romanın yazarı."

"Romanın yazarı mı? Romanın yazarı benim Şehrazat. Romanda böyle bir konuşmaya yer verdiğimi de hatırlamıyorum.

"Bağışlayın beni Haydar Bey! Ama siz romanın yazarı değilsiniz artık; siz de benim gibi romanın kahramanlarından birisiniz. Biraz anımsayın yaşadıklarınızı. Böyle bir yazgıyı kendiniz seçmediniz mi?"

"Hayır, ben kahraman falan değilim. Bir şaka mı bu Şehrazat? Eğer şakaysa kötü bir şaka! Romanı yazan benim. Buraya sahneye oyun koymak için değil, seninle konuşmak için geldim."

"Üzgünüm, daha fazla açıklamada bulunamayacağım. Ben istesem bile romanın yazarı buna izin vermez. Yalnız şu kadarını söyleyeyim: Siz roman kahramanlarından biri olmaya mahkûm oldunuz! Kendinizi bu duruma düşüren de sizsiniz!"

"Saçma hepsi bunların. Birazdan buradan ayrılacak, yazdıklarımı kaydettikten sonra gerçek dünyaya döneceğim. Seni de ben yarattım. Bir gün Binbir Gece Masalları'nın on altı cildini birden aldığımda kitapçıdan, okumaya başladığımda aklıma geldi böyle bir fikir."

"Bu söz size hiç yakışmıyor Haydar Bey! Unutmayın ben sizden önce de vardım. Üzgünüm, artık sizinle ortak bir yazgıyı paylaşıyoruz."

"Peki Şehrazat. Böyle olmadığını sana ispatlayacağım. Şimdi bu sayfayı kaydedip bilgisayardan çıkacağım. Bilgisayara yeniden girdiğimde belki de bu sayfayı beğenmeyip tümüyle değiştireceğim.

Burada bekle beni!.. Bekle mi dedim? Ben de tuhaflaştım galiba. Bunları yazan ben değil miyim?"

Kendimden emindim emin olmasına, ama itiraf edeyim kafam karışmıştı. Şehrazat'la neler konuştuğumun farkında değildim. Tiyatronun kapısına koştum. Şaşırmıştım. Oysa sözcüklerle oynamam yeterdi. Bilgisayardan çıkmama bile gerek yoktu. Şaşırmıştım. Sözcükleri değiştiren benken sözcüklerin iradesi beni yönetmeye başlamıştı. Derken o irade beni tiyatronun kapısına sürükledi. Kapı kapalıydı. Ben kapıyı açıp dışarı çıkmaya çalışıyordum. Çoktan anlamam gerekirdi başıma geleni: Parmaklarım klavyenin tuşlarında değildi. Sahneye geri döndüm. Şehrazat beni bekliyordu.

"Başıma ne geldi bilmiyorum. Yalnız şunu bilmeni isterim ki Şehrazat, bu romanın yazarı benim. Başıma her ne geldiyse romanı eskisi gibi yazmaya devam edebilirim."

"Gördüğünüz gibi kapı kapalı. Bana kalırsa bu yeni durumunuza alışmalısınız. Bir de kendinizi benim yerime koyup düşünün. Bunun korktuğunuz kadar kötü bir şey olmadığını anlayacaksınız. Bunun karşılığında ölümsüzlüğü elde etme şansınız bile olabilir. Benim asırlardır kitaplarda yaşadığımı aklınıza getirin. Aslında bu yeni konumunuzdan gizli bir zevk duymuyor değilim. Masallar anlatıcısı Şehrazat'ken ben, tüm dünya beni anlattığım masallarımla biliyorken, beni kahramanınız yapmadınız mı?"

Sanki karşımda farklı bir Şehrazat vardı. Ciddi ve mağrur. Kendi konuştuklarıma bakmıyordum bile. Yoksa bu şaşkınlığımdan gizli bir zevk mi alıyordu?

"Bütün bu olanları soğukkanlıca düşünmem gerek! Evet, benim kahramanım oldun. Fakat tümüyle benim irademe göre hareket ettiğini söyleyemem. Nasıl oldu bilemiyorum ama yazdıkça beni etkiledin. Seni birinin yerine koymuş olabilir miyim, diye düşündüm; ancak tanıdıkça başka hiç kimseye benzemediğini gördüm. İnanılmaz bir şeydi yaşadığım. Sen Binbir Gece Masallarının Şehrazat'ıydın. Sonra ne oldu? Sorun burada başladı. Kurmaca benim için gerçeklik olmaya başladı."

"İlahi Haydar Bey! Kurmaca hiçbir zaman gerçek yaşam olmaz,

kurmaca yaşamdan beslenir. Bize gelince biz yaşadığımız dünyadan memnunuz. Üstelik ben şanslı olanlardanım, yüz yıllardır insanlar masallarımı okuyup beni hayallerinde yeniden var ediyor. Ben yüzyıllardır insanların hayallerinde dolaşan gezgin biriyim. Siz bizim tarafımıza geçtiğinizi düşünmek istemiyorsunuz hiç? Kurmaca dünyasına hoş geldiniz! Dilerim bu dünyada uzun yıllar kalma şansını elde edersiniz."

"Kafamı iyice karıştırdın. Yaşayan biri, öyküsüyle kurmaca dünyasına geçebilir; ama varlığıyla geçer mi hiç?"

"Ya o yaşayan kişi kahramanına aşık olur mu? Bana kalırsa bütün bunları kavrayabilmeniz için şimdilik kafanızı yormayın, kendinize zaman tanıyın. Sizin zorluğunuz alışkın olduğunuz durumdan bir başka boyuta geçmek sadece. Belki yaşamdayken sizin hayatınızı da yazan biri vardı. İnanın o biri boyut değiştirip sizin yerinize geçseydi, o sizin sarılıp vazgeçemediğiniz hayatın içine dalsaydı, aynen sizin gibi böyle şaşırırdı. Bizim kurmaca dünyamızın da bir sürü güzellikleri vardır. Siz yaşamınızın, bizimkinde olduğu gibi, sınırları olmadığını mı düşünüyorsunuz? Bu sanı başka bir boyutun da olabileceğini bilmediğinizden, gözünüzü yalnızca o boyutun içinde açtığınız içindir. Hadi, dünyanız kararmasın öyle! Unutmayın, sizi ben çağırmadım."

Sustum. Söyleyecek söz bulamıyordum. Şehrazat'ın dediği gibi hayatın da sınırları vardı elbette. Ancak insan yaşarken o sınırlara takmıyor kafayı. Çoğu zaman aklına bile getirmiyor. Her zaman sınırları genişletmenin bir yolu olabileceğini düşünmek, o yolları aramak özgürlük hissi yaratıyor insanda. Sizi sınırlayan fiziksel koşulların bir adım ötesine geçmek yetiyor bu duygu için. Koşabildiğinizden daha hızlı gidebilmek yarattığınız bir araçla mümkün olabiliyor, onun da bir sınırı var ama, hep bir adım öteye gitme ihtimali bu mutluluğu tattırmaya yetiyor size. Kanatlarınız olmadığı halde uçabiliyorsunuz. Sizi hasta eden mikropları yenmeyi başarabiliyorsunuz. İyi de, Şehrazat söylediklerinde haksız değil ama!.. Sonuçta yaşamda da belli sınırlar içinde hareket ediyoruz. Sınırların daha geniş olduğu boyuttan biri bizim hayatımızın içine geçseydi, benim şimdiki durumuma düşerdi şüphesiz. En iyisi ben se-

rinkanlı düşünmeliyim. Kapı kapalı ve buradan çıkamıyorum. Bu nasıl bir şey yakında anlarım. Önceden kabul ettiğimiz sınırlar değil korkutucu olan. Hapishanenin sınırları kabul edemediğimiz için koymaz mı bize? Kabul ettiğimiz sınırları görmeyiz bile. Aklımı yitirmemek için önce içine düştüğüm gerçeği kabul etmek zorundaydım. Anladım ki Şehrazat şaka yapmıyor.

"Peki, dedim Şehrazat'a. "Ne yapmam konusunda bana yardımcı ol!"

"Bundan böyle romanınızı, kahramanı olarak yaşamaya devam edin! Sanırım romanınızdan vazgeçecek değilsiniz? Unutmayın, siz yine Haydar Bey'siniz.

"Öyle mi?.."

"Romanınız önceden düşündüğünüz plandan farklılıklar gösterebilir, hatta şimdiden amacınızdan farklı gelişmeye başladı bile. Ama sanat da bu değil midir. Sanat önceden belirlenmiş bir sona doğru gelişmez."

"Bir sanatçı, ortaya çıkacak şeyi önceden bilemese de ne yaptığını bilmelidir. Oysa ben şu anda değil ne yaptığımı, içinde bulunduğum durumu bile tam olarak anlamış değilim."

"Hâlâ alışamadınız; çünkü romanın kahramanlarından birisiniz artık."

Yanıt vermesini istemediğim halde –vereceği yanıt benim için kabul edilmez bir şeydi çünkü– yine de sormaktan kendimi alamadım. Dedim ki:

"Anlamak için soruyorum. 'Ben sahneye oyun koymak için değil, seninle konuşmak için geldim' dediğimde, sen, 'romanın yazarı buna izin vermez' dedin. Gerçekten bu romanın, benim üstümde bir yazarı mı var? Benden farklı olarak o ne yaptığını bilen biri mi?"

"Bunu düşünmeyin. En azından şimdilik. Öyle olsa bile bu romanın önceden belirlenen bir sona doğru gelişmediği kesin. Şu kadarını söyleyeyim: Hayatın içinde ne kadar özgürseniz, burada da o kadar özgürsünüz. Düşünün bir! 'Romanınızın yazarı buna izin vermez' dedim; ama siz konuştunuz. Benim size yaptığım gibi... Artık işe koyulmanın zamanı geldi. Sonra düşünecek vaktiniz

olacak nasıl olsa! Yapacağınız ilk şey eksik bıraktığınız bölüm için sahneye çıkın! İşte sahne sizin!"

"....."

"Hatırlamanız için yardımcı olayım. İşçilerle sendikaya gittiğiniz bölümü yazmaya başlamıştınız ama devam etmemiştiniz."

Doğrusu biraz gücenmiştim.

"Bunu o yazar yapar nasıl olsa!.." deyiverdim.

"Yapmayın Haydar Bey! Çocuklaşmayın! İkinizin de amacı aynı. İkiniz de bu romanın var olmasını istiyorsunuz. Bence siz daha şanslısınız. Romanın içinde yaşayacaksınız."

"....."

"Benim için ve kendiniz için yapın bunu!.. Evet, ben yerime oturdum ve oyunun başlaması için sizi bekliyorum."

'Benimle bu kadar oynadıktan sonra şimdi de gönlümü almak istiyor.' Böyle düşünmeme rağmen karşı çıkacak gücü bulamadım kendimde.

"Pekâlâ!" dedim.

Korktuğum başıma gelmişti. Bu nasıl olmuştu bilemiyorum ama galiba ben de romanın kahramanlarından biri olmuştum.

ELLİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Oyunuma hoş geldiniz
Var olmakla yok olmak arasında bir tercih

Merdivenlerden çıktım ve sahnenin ortasına yürüdüm. Yürürken nereden ve nasıl başlayacağımı düşünmekteydim. Döndüm ve tiyatro salonuna baktım. Bir tek seyircim vardı. Bir de dünyanın neresinde, ne zaman bu kitabın sayfasını açacağını bilemediğim meçhul okur. Kendimi Şehrazat'ın masallarından Balıkçı ile Ecinni öyküsündeki ağzı kurşunla kaplanmış küpün içine konmuş cin gibi hissediyordum. Tıpkı Davut'un oğlu Süleyman'ın vezirinin cini küpe hapsetmesi gibi ben de bu kitabın içine girmiştim. Burada ne kadar kalacağımı bilmiyordum. Tıpkı denize ağını atan o balıkçı gibi bu kitabı hangi okur okuyup bana can verecek, ne zaman okunmaz olup raflarda kalacak, beni biri okuyana kadar geçecek o karanlıkta kaç yıllarca kalacaktım? Sakın o ecinninin başına geldiği gibi yüzyıllar sürmesin? Ya da bir köşede unutulup gitmeyeyim? Sorulara yanıt veremedim ama şöyle düşündüm: Yaşam bulmam için insanların beni okumaları gerekiyordu. Bunun için bu anda ve bundan sonra oyunumu iyi sahnelemem gerektiğini anladım. Bu var olmanın temel şartıydı. Başıma geleni anlamam ve bir şeyler yapmam için önce 'var olmam' gerekiyordu. Ayrıca Şehrazat'ı görmeye devam etmemin ancak böylelikle mümkün olabileceğini düşünüyordum. Ona içten içe kırılsam bile böyle düşünü-

yordum. İçimden atamadığım bir kuşku durmadan onun romanın yeni yazarıyla işbirliği mi yaptığı sorusunu tekrarlıyordu kafamın içinde. Oyunuma şu sözlerle başladım:

"Oyunuma hepiniz hoş geldiniz!"

Dikkatle beni izliyordu. Devam ettim:

"Bilmenizi istediğim bir şey var. Düşürüldüğüm bu durumdan sonra ya sonsuzluğa kadar susacak ya da öyküme devam edecektim. Ben ikincisini seçtim. Bunda Şehrazat'ın varlığının payı olduğunu söylemeden geçemeyeceğim."

Sözlerimin burasında hafifçe tebessüm ettim.

"Benim oyunum hem anlatı hem canlandırma şeklinde olacak. Kişileri Şehrazat'ın bu sahnedeki oyunlarında olduğu gibi onların yerine geçerek oynayacağım. Birinci perde on altı kişinin serbest bırakıldığı akşamı işliyor. Öteki işçiler, on altı kişinin savcılığa çıkarıldığı günün sabahında iki saat gözaltında tutulup serbest bırakıldıktan sonra Avcılar'daki Petrol–Sen'in Rumeli Şubesi'ne gitmişlerdi. On altı kişi savcılıktan şubeye gelene kadar orada beklediler. Meraklı bekleyiş, on altı kişinin şubeye geldiği saat dörde kadar sürdü. Geldiklerinde Haydar Güney, işçilere açıklama yapmadan önce, genel başkanı aramak için temsilcilerle birlikte şube başkanının odasının yanındaki küçük odaya geçti ve kapıyı kapattı. Ne olursa olsun işçileri Pazartesi sabahtan fabrikanın önüne götürmek, bir kez daha hep birlikte göz altına alınmak istemiyordu. Sendikaya gitmezlerse işçilerin fabrikaya gitme isteğine karşı duramayacağını biliyordu; bu yüzden telefonun numarasını çevirirken genel başkanın sendikada olmasını diledi. Niye telefonda konuşurken temsilcilerin yanında olmasını istemişti? Niye olan bitenin onların önünde cereyan etmesini istiyordu? Günlerdir köşeye sıkışmışlığın çaresizliğini, kaybettiği güvenini, hiç de hafife alınmayacak biri olduğunu göstererek aşmak istiyordu belki... Kendini göstermek duygusu onu heyecanlandırmış, kaç gündür ne olup bittiğini sormayan başkanın sesini duyduğunda birden bire konuya girerek, Pazartesi sabahtan işçilerle birlikte sendikaya geleceklerini söylemişti. Birdenbire böyle bir durumla karşılaşan başkan: "Ne demek oluyor bu?" diye sormuştu. "İşçiler sizinle kendi meselele-

rini tartışmak istiyor," demişti. "Ne var tartışacak?" demişti başkan. "Günlerdir göz altındayız, direnişi hangi şartlarla, nasıl sürdüreceğiz, bunu tartışacağız," demişti başkana. "Öyleyse yönetim kurulunu al sen gel!" demişti başkan. "Hayır!" demişti öfkesine engel olamadığı titreyen sesiyle. "Benimle böyle konuşamazsın!" demişti başkan. "Pazartesi geliyoruz!" demişti aynı kararlılıkla. "Yarın ben Ankara'da olacağım, daha sonra şubeye toplarsınız işçileri, biz de oraya geliriz," demişti başkan.

Bir ân bunun sabah fabrikaya gitmek ve gözaltına alınmak olduğunu düşündü. "Biz geliriz ve sizinle görüşünceye kadar oradan ayrılmayız," dedi.

"O zaman," demişti başkan, "buradaki öteki yöneticilerle görüşürsünüz." "Hayır, sizinle görüşeceğiz," diye ısrar etmişti. "Yanında kim var?" diye sormuştu başkan. "Temsilciler..." demişti. Başkan "bana birilerinin yanında hava atma!" deyince, "biz karar verdik, geliyoruz," deyip telefonu kapatmıştı. Telefonu kapatır kapatmaz ayağa kalkmış, öfkelendikçe kendini daha güçlü hissetmişti "İşçileri toplayıp konuşalım," dedi temsilcilere. Başından beri onun başkanla konuşmalarını dinleyen Salman: "Daha sonra da gidebiliriz," dediğinde onun yüzüne baktı: "Eğer işçiler gidiyorsa genel başkan onlarla görüşmek zorunda," dedi. Bir anda ayakları havada kalmış gibi hissetti kendisini. Köprüleri atmıştı. O ihtiyacı olduğu güçlülük duygusunu kaybetmemek için kendiyle bile tartışmak istemiyordu. Sinirlerinin ne kadar yıprandığını fark etmeyecek kadar güçlüydü hâlâ.

Onu sıkıştıran olaylardan kurtulmak için öyle hızlı koşuyordu ki, arkasında neleri bıraktığını, neleri görmeden geçtiğini çok geçmeden anlayacaktı.

Sevgili Şehrazat! Küçüklüğümde arkadaşlarımızla toplandığımızda ben onlara tek kişilik oyunlar oynardım. Oynadığım oyunların önceden hazırlanmış bir konusu yoktu. Oynamaya başladığımda kendimden geçer, o anda aklıma gelen bir öykünün kahramanı olurdum. Hayal gücüm beni nasıl koşturuyorsa onun peşinden bilinç altımın derinliklerine dalar, onu sözcüklere dönüştürür dans ederdim. Bir gün gerçekten bir öykünün kahramanı olacağım

aklıma gelmezdi. Bu kahraman, kendi gibi bir öykünün kahramanına sevdalanacağını nereden bilsin? Karşılık görmeyeceğini... Derken bu durumlara düşeceğini...

"Haydar Bey, siz oyununuza devam edin!"

"Bu güzel seyircinin isteğini kıracak değilim. Sözcükler aklıma gelin! Tıpkı çocukluğumda olduğu gibi sizlerle birlikte dans edelim. Sizlerle birlikte Haydar Güney'in o akşamki çalkantılı ruhuna girelim ve onun nelerle karşılaştığını anlatalım. Benim acı çeken ruhum ne kadar da benziyor onun o akşamki haline. Günlerdir sıkışmış olan ruhu o gün kendini dilediği gibi hareket ettirmemiş miydi? İlk defa ne istiyorsa, sonuçlarını düşünmeden kendini koyuyordu ortaya. Tuhaf bir sarhoşluktu bu. Ben de şimdi dilediğim gibi oynamak istiyorum.

Bir tiyatronun olayları takip ederken birbirinden ayıran sahneleri olması gerekir. İkinci sahne Haydar Güney'in başkanla yaptığı telefon konuşmasından sonra yaşamak zorunda olduğu, onu normal düşünmeye davet eden bir tartışmadan ibaret. Böyle insanı akla davet eden kişiler çıkmalı insanın karşısına! Buna rağmen o yolunda gitmek isterse kendi bileceği iş. Haydar Güney kendi bildiğinde devam etti zaten.

Kimdi o kişi? Yazarlıktan düşürülmüş biri, yani ben, bu kişiye şimdiye kadar romanında bir kere yer verdi: o, bir keresinde, benim sevgili Şehrazat'ımın oyununun birinci sahnesinde Kozmetik Fabrikası temsilcisi olarak yer aldı. Bunu okur nereden bilsin? Uzun zamandır görmüyordu onu Haydar Güney. Herkesi ayrı ayrı incelemeye kalkarsak ne bu roman biter ne bu oyun! İyi biriydi, duygusaldı, bu bakımdan o da Haydar Güney'den farklı değildi; doğru düşündüğünü sanırdı. İnsanın rüyasında gördüğü kişiler aslında kendisiymiş. Bu oyunda da ben niye o olmayayım? Bir adım: Selim Uzun, bir adım: Haydar Güney! Saat 16.30.

SELİM UZUN : Başkan, bu kararını bir daha gözden geçir! Bana kalırsa yanlış yapıyorsun.

HAYDAR GÜNEY : Selim! Sen bizim günlerdir neler yaşadıklarımızı biliyor musun? Çoktandır olayların uzağındasın. İnan bana bu gerekli Selim!

SELİM UZUN : Olayların içinde değilim ama ne olup bittiğini takip etmediğimi sanma! Şubeyi yok sayıyorsun. Temsilcilerin peşinden sürüklenmiş gidiyorsun. Nazmi ile bir kere bile oturup konuşmamışsın. Ne yapıyorsan Mert Hoca'yla, temsilcilerle birlikte yapıyorsun. Nazmi'yi, yönetim kurulunu almıyorsun işin içine.

HAYDAR GÜNEY : Nazmi'yi dışlamak gibi bir niyetim yok! Direnişe kafa yormaktan, göz altına alınmaktan aklıma bile gelmez böyle bir şey. İşyerindeki sözleşmeleri bu yılın başında birlikte bitirdik biz. Nazmi şimdilerde işyerleriyle ilgilenmek için gidiyor şubeye. Bense direniş başladığından bu yana şubeye bile gitmeye fırsat bulamadım. Peş peşe gelen olaylar böyle gerektiriyor da onun için.

SELİM UZUN : Başkan, bak!.. Senin bu direnişe sahip çıkmana saygı duyuyoruz. Ama sen bu direnişe kendini öyle kaptırdın ki başka hiçbir şey düşünmez oldun. Başka fabrikalarla bile ilgilenmiyorsun artık. Bırak biraz da temsilciler yürütsün direnişi. Onlar seni yönetmesin.

HAYDAR GÜNEY : Nazmi mi söyledi bunu sana?

SELİM UZUN : Nazmi'nin söylemesine gerek yok. Benim de gözlerim var, görüyorum. Mert Hoca ve temsilciler yanlış yönlendiriyor seni. Sendikaya gitmeniz doğru olmaz!

HAYDAR GÜNEY : Bu kararı ben verdim Selim. Hatta temsilcilere söyleyen ben oldum. Mert Hoca'nın bu işle alakası yok. Peki, sen günlerdir sendikanın bizi nasıl yalnız bıraktığını görüyor musun? Karakolda avukat bulamadığımızı, benim işçilerin karşısında ne duruma düştüğümü biliyor musun?

SELİM UZUN : Başka yerlerde de hep böyle oluyor Başkan! Herkes başının çaresine bakıyor.

HAYDAR GÜNEY : Başka yerlerde öyle olabilir Selim. Ama ben başkaları gibi düşünmüyorum. Yöneticiler dahil hep birlikte mücadeleye soyunmalıyız. Şimdi bir araya gelmezsek başka ne zaman gelebiliriz?

SELİM UZUN : İyi ya başkan! Topla yönetim kurulunu! Konuş onlarla! Nazmi'yi de al yanına, gidin sendikaya! Niye sen her şeyi tek başına yapmaya çalışıyorsun?

HAYDAR GÜNEY : İşçilerle birlikte gitmeye karar verdik bir kere. Artık bu karardan geri dönemem Selim.
Haydar Güney gibi köprüleri atan biri geri dönemez artık. Doğru mu diye durup düşünmesi onu güçsüz kılmaktan başka neye yarar? Vazgeçse Çokluk Kralı senaryosunda genel başkana, Haydar Güney'in çaresiz kaldığını, sinirlerinin yıprandığını düşündürtmesini sağlar mı? Sağlasa bile tutumunu değiştirir mi genel başkanın. Yönetim kurulunu da alıp gitse bir şeyin değişeceğine inanmıyor ki Haydar Güney.

SELİM UZUN : Vallahi Başkan, seni anlamakta zorluk çekiyorum.

HAYDAR GÜNEY : Sen de anlamazsan beni? İnan işin içine girince hiç düşündüğün gibi olmuyor. Olaylar öyle peş peşe geliyor ki anlık kararlar almak zorunda kalıyorsun. Eğer sen çevrendekilere ayak uydurursan pek az şey yapabileceğini görüyorsun. Oysa bir şeyler yapmak istiyorsan pek geniş zamanın yok. Direniş ile ilgili kararlan yalnız başıma ve temsilcilerle aldığıma gelince; bu başka nasıl mümkün olabilir? Sıcağı sıcağına yaşayan, zorlukların karşısında sürekli bir şeyler yapmak durumunda kalan biz değil miyiz?

SELİM UZUN : Başından bunları düşünmeliydin Başkan. Nazmi direnişe çıkmayalım dediği halde temsilcilerin dediği olmuş ve direnişe çıkılmış. Eğer fabrikada kalınsaymış, şimdi bu duruma düşülmezmiş.

HAYDAR GÜNEY : İlginç! Böyle söylüyorlar demek? O dönem hangi koşullar içinde olduğumuzdan da bahsediyorlar mı peki? Bütün bunları öğrendikçe bir şeyi daha iyi anlıyorum. Bu direnişi nasıl başlattıysam aynı şekilde sürdürmekten başka çarem yok ve bu saatten sonra tereddüde kapılmamın bana bir yararı olmayacak!

Bu tartışmadan sonra Cumartesi günü bir kez daha sahneye çıkacak Haydar Güney. Eğer yorgun düşmezse oyunun can alıcı sahnesi Pazartesi günü geçecek. Gelelim Cumartesi gününe kadar olanlara... Nazmi gitmeden önce Cumartesi yönetim kurulunun toplanmasını istedi. Cumartesi günkü oyunu bu yüzden sahneliyorum. İnsanın oyununu kendi başına oynamaya kalkışması kolay değil; hayattaki oyununu da!.. Nazmi, telefonla yönetim kurulu üyelerini Cumartesi gününe şubeye çağırırken Haydar, salonda işçilere Pazartesi sabahtan sendikaya gideceklerini açıkladı. "Direnişin geleceğini ve sendikadan neler beklediğimizi o gün orada hep birlikte tartışacağız," dedi. "Bugüne kadar başkanlar fabrikanın önüne bir iki defa geldiler, sonra gelmez oldular," dedi Veli. "Gerekirse onlardan hesap soralım," dedi Selami. Yöneticilere tepki dolu sesler yükseldi salondan. Haydar: "Hesap sormaya gitmiyoruz, sorunlarımızın çözümü için gidiyoruz," diye açıklama yapmak gereği duydu. Cumartesi sabahı fabrika önüne gitmeyeceklerini, Pazartesi ise otobüsün kalkış saatini yarım saat ileriye alacaklarını, doğrudan sendikaya gideceklerini duyurunca itiraz sesleri yükseldi salondan. Başta Selami olmak üzere çokları Cumartesi de Pazartesi sabahı da fabrika önüne gitmekten yanaydı. Temsilciler bile bu düşünceye sıcak bakıyordu. Haydar, sendikayla konuştuğunu, geleceklerini söylediğini, gözaltına alınırlarsa gitme işinin suya düşeceğini söyledi. Ayrıca Cumartesi gözaltına alınmaları demek, hafta sonunu içerde geçirmeleri demekti. İşçilerden bir çoğu "gözaltına alınmadan dağılırız" dedilerse de Haydar gitmemekte ısrar etti. Mert Hoca, Haydar'ı dinlemelerini söyledi işçilere. Pazartesi sabahı önce fabrikaya değil de doğrudan sendikaya gitme kararı uzun tartışmalardan sonra alındı. Daha sonra işçiler otobüslere binip evlerine yollandılar.

Sahne 3. Burası şube. Cumartesi günü saat 10.30. En son Aygaz'daki üye de gelince yönetim kurulu toplantıya başladı. Bir kişi eksik: Macit Çevik gelmedi. Macit Çevik henüz romanda yer almadı. L. Kozmetiğin Gebze'ye taşınan işyerine nakil olduğu halde yönetim kurulu görevine devam ediyor. Şube idari sekreteri Naz-

mi'yi tanıyoruz. Can Sönmez, şube mali sekreteri. Az da olsa yer aldı romanda. Başkanın ikinci yardımcısı. Amatör olarak görev yapıyor, aynı zamanda Bayer İlaç fabrikasında işçi. Hasan Basri'den ilk defa (Haydar'lar bir akşam Kıraç Köyü'ne gittiklerinde) fabrikaya direnişçileri ziyarete geldiği zaman söz etmiştik. Geldiğinde kimseyi bulamamış, yanında getirdiği ilaçları ve kumanyayı direnişlekilere verilmek üzere bekçilere bırakmıştı. O da Bayer İlaç'ta çalışıyor. Namık Doymuş, onun da Selim Uzun gibi adı geçmedi ama romanda iki kez yer aldı. Şehrazat'ımın sahneye koyduğu oyunun dördüncü sahnesinde Petrol–Sen genel kurulunda konuşan muhalefet delegesiydi. İkinci kez ikinci tiyatro oyununda Aygaz işçisini o canlandırdı. Niyazi Demir'in adına Haydar'lar gözaltındayken karakolun önüne geldiğinde rastladık. Petrol Ofisi Dolum Tesislerinde temsilci.

Ben Haydar Güney, koltuğumda oturuyorum. Koltuğumda oturmayı unutmuşum. Şube başkanı olduğumu ve bir yönetim kurulum olduğunu da unutmuşum. Buraya ait olduğumu hatırlarsam her gün askerlerin karşısında olamam. Ve artık istesem de burada oturamam. Tıbzetliler benim her gün onların yanında olmama alıştılar, başka türlü olabileceğini düşünemiyorlar bile. Beni ne kendilerinden biri olarak kabul ediyorlar ne dışarıdan biri! Yönetim kurulu üyeleri konuşmamı bekliyor. Kendimi onlara karşı değil, onların içimdeki benliklerine karşı savunmam gerekecek. Pazartesi sabahı sendikada bu kadar zorlanacağımı düşünmüyorum oysa. Oradakilerin benlikleri içimde olmayacak çünkü. Ne zaman biri dışıma çıksa kendimi ona karşı güçlü hissediyorum.

SELİM UZUN : Evet, Nazmi! Yönetim kurulu toplantısını isteyen sensin. Görüşeceğimiz konu neyse arkadaşlara konuyu aç!

NAZMİ : Arkadaşlar, başkan Pazartesi sabahı Tıbzetli işçilerle birlikte sendikaya gitme kararı aldı. Ayrıca şunu söyleyeyim, başkan bu kararı bana danışmadan aldı. Ne sendikaya telefon ettiğinde, ne Pazartesi geleceklerini genel başkana bildirirken birlikte olduk.

HAYDAR GÜNEY : Evet doğru! Pazartesi işçilerle birlikte sendikaya gitmeye karar verdik. Şunu da söyleyeyim bugünkü yönetim kurulu toplantısını ben istemedim, o istedi. Karar benim, sorumluluğu da bana ait!

YÖNETİM KURULU BENLİĞİ : Şimdi yanlış yaptın ve sana karşı çıkmamızı kolaylaştırdın. Beni tatmin etmen için usta bir politikacı olman gerekirdi. Bu özelliğinin olmaması senin adına üzücü bir şey.

HAYDAR GÜNEY : Sen de kimsin?

YÖNETİM KURULU BENLİĞİ : İzle, benim kim olduğumu görürsün.

CAN SÖNMEZ : Başkan, burada bir yönetim kurulu var. Böyle bir kararda yönetim kuruluna danışman gerekirdi.

HAYDAR GÜNEY : Bakın arkadaşlar! Ben sıcak bir mücadelenin içindeyim. Mücadelenin koşulları ne gerektiriyorsa onu yapıyorum. Biz Aygaz'da eyleme karar vermeden önce yönetim kurulunu toplayacak vakit bulabildik mi? Eğer yanlış yapıyorsam ben bunun hesabını veririm. Şunu da söyleyeyim biz sendikaya durup dururken gitmiyoruz. Benim kaç gündür ne durumda olduğumu biliyor musunuz? Karakolda adeta tek başına bırakıldık. Verilen paralar arkadaşların maddi ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değil. Sendikamız örgütlenme yılı ilan etmedi mi? Karşımızdakiler yasalarıyla, işvereniyle, devletiyle koca bir cephe! Biz Allah aşkına hangi cepheyi oluşturuyoruz karşısında. Ne var ki sendikaya gitmemizde? İşçilerin değil mi orası? Biz oraya tartışmaya gidiyoruz; kavga etmeye değil! Kendi meselemize çözüm aramaya gidiyoruz. Bir aydır direnişin nasıl gittiğini takip etmiyor musunuz? Neredesiniz bir aydır? Evet, Namık, Niyazi! Sizi dinliyorum.

NİYAZİ DEMİR : Başkanın tek başına karar alıp işçilerle birlikte sendikaya gitmesini doğru bulmuyorum. Başkan, bize karşı

haksızlık ediyorsun. Basın açıklamasında gelmedik mi? Siz karakolda gözaltında iken orada değil miydim?

HAYDAR GÜNEY : Niyetim sizi suçlamak değil Niyazi. Ben bir şeyi anlatmak istiyorum. Sizin yapacağınız fazla bir şey olmadığını görmüyor değilim. Niye daha çok işçiyi getiremediniz de diyemem size. Ne yazık ki bu böyle! Sonuçta öyle bir noktaya gelmişiz ki saldırıya uğrayan kendini savunmak zorunda kalıyor. Biz işçiler olarak gücümüzü bir yere yığamıyoruz. Çakmakları satmaya kalktınız; ne kadarını satabildiniz? Hem başkaları da geldi ziyaretimize, bir sürü kişi geldi. Bu bize moral olmadı mı? Oldu! Ama o kadar! Sonunda jandarmayla biz karşı karşıya kaldık. Benim demek istediğim şu: Bu şekilde devam edersek bizim gücümüz bir yere kadar. Buna bir çözüm bulmamız gerek! İşte bunun için sendikaya gidiyoruz. Çözüm aramaya...

CAN SÖNMEZ : Başkan, biz çözüm bulmayalım demiyoruz; ama sen hep kendi başına işler yapıyorsun.

HAYDAR GÜNEY : Mesele de burada.

NAMIK DOYMUŞ : Başkan, mücadele etmek elbet kolay değil. Ama sen böyle yapmakla yönetim kurulunu yok sayıyorsun. Ben de sendikaya gidilmesini doğru bulmuyorum. Tek başınayım diyorsun; Nazmi'yi işin içine katmıyorsun. Nazmi İdari sekreter değil mi? Bir şeyler yapılacaksa Tıbzet'in temsilcileri ile değil Nazmi ile yapman gerekmez mi?

HAYDAR GÜNEY : Nazmi bir şey söylüyorsa size değil bana söylesin!

NAZMİ : Yani bütün her şeyi sen yapıyorsun, biz bir şey yapmıyor muyuz?

HAYDAR GÜNEY : Göz altına alınmak istiyorsan gel alın göz altına. Senin şubeyle ilgilenmeni söylediğimde itiraz mı ettin. Ya ben? İşyerlerinde bir sorunla karşılaşıp gerekeni yaptığında niye bana danışmadın mı diyeceğim sana? Bir şey

söylemek istiyorsan bana söyle!

NAZMİ : Ben kimseye bir şey söylemedim.

HASAN BASRİ : Arkadaşlar, boş yere birbirimizi yıpratıyoruz. Başkanı biraz hoş görmemiz gerek. Sinirleri yıprandı. Kolay değil, bir aydır bir şeyler yapmak için çırpınıyor. Bir yandan jandarmayla uğraşıyor, bir yandan işçilere laf anlatmaya çalışıyor. Bize gelince, bizim bir şey yaptığımız söylenemez. Biz bir aydır bira araya gelip direnişle ilgili neler yapabileceğimizi tartıştık mı?

NİYAZİ DEMİR : Başkanın bizi toplaması gerekmez mi?

HASAN BASRİ : Adam göz altında olmaktan vakit mi buluyor?

NAMIK DOYMUŞ : Niyazi doğru söylüyor yine de toplamalıydı bizi.

HASAN BASRİ : Toplayıp da ne olacak? Bize neler olduğunu anlatacak, biz de ona göre mi karar vereceğiz. Biz jüri miyiz, yönetim organı mıyız? Yönetim organıysak bu bir şeyler yapmaya soyunmak demektir; neler yapacağımızı ise çoktan düşünmeliydik. Yapacağımız bir şey yoksa ve işin içinde değilsek, görevimiz şu yanlıştır, bu doğrudur demekten mi ibaret olacak? Biz akıl organı değiliz. Ne düşündüğüme gelince sendikaya gidilmesini şu aşamada ben de doğru bulmuyorum. Ama o gün orada, sendikada olacağım. İşçiler konuşmak istiyorsa niye kaçıyorlar? Sendika bir iki demeç vermekle, birkaç kere fabrika önüne gitmekle mücadeleye sahip çıktığını mı sanıyor? Ne yapsın adamlar?

NAZMİ : Arkadaşlar! Olaya tek taraflı bakmamalıyız. Başkan telefon ettiğinde genel başkan olmaz dememiş ki? "Ankara'da olacağım, daha sonraki bir gün şubede bir araya gelir, orada konuşuruz," demiş.

HAYDAR GÜNEY : Bu söylediğin konuşmanın sadece bir kısmı Nazmi. Bu konuşmasının sonunda söylemek zorunda kaldı-

ğı bir şey başkanın. Konuşmanın başındaki yaklaşımı hiç böyle değildi oysa. (Namık'a dönerek) Namık! Sen Aygaz'da size yetkiyi kaybettirdiklerine kızmıyor muydun? O zamanki yönetiminin seyirci kaldığını, işçilerle sendikaya gitmek gerektiğini söylemiyor muydun? İşte ben de aynısını yapıyorum. Sendikaya gitmenin durumumu zorlaştıracağını ben de biliyorum.

NAMIK DOYMUŞ : Bu farklı bir durum başkan. Yapacaklarımızın hepsini yapmadık daha. Yönetim kurulu olarak bir gidip konuşmadık.

HAYDAR GÜNEY : Normal bir süreç yaşamıyoruz biz. Şimdiye kadar sorunlar o yoldan hallolsaydı dediğin olurdu.

HASAN BASRİ : Pazartesi biz de gidip konuşalım o zaman. Şube gazetemizi yasakladılar, ne yapabildik? Eğitimci eğitimlerini kaldırdılar; protesto faksı çekmekten başka ne yapabildik? Pazartesi orada başkanın yanında olmazsak, bu başkan için de direniş için de daha kötü olur.

HAYDAR GÜNEY : Neyse arkadaşlar! Ok yaydan çıktı bir kere. Yönetim kuruluyla gidince bir şeyin değişeceğini sanmıyorum. Açık söyleyeyim, bizim ve sendikamızın içinde bulunduğu koşulları değiştiremezsek durumumuzda bir ileriye gidiş olmaz! Ha?.. Taşları yerinden oynatırsak ne olur? Onu da şimdiden görmek mümkün değil. Yine de biz taşları yerinden oynatmak için Pazartesi günü orada olacağız.

Bu sahne de bu kadar. Pazartesi günkü sahneyi kurmadan o gece ile ilgili söyleyeceğim küçük bir şey var. O gece Selami telefonla Haydar'ı aradı. Haydar Güney, Selami'nin sesini duyunca şaşırmıştı. Selami, telefonda Haydar'dan sendika merkezine gitmeden önce bir kez daha iyice düşünmelerini istiyordu. Haydar, Selami'deki bu ani değişikliği anlayamamıştı. "Acaba?" diye soruyordu Selami, "sendikayla arayı açmamız bizim için kötü olmaz mı?" Bir çok arkadaşın kendisi gibi endişeleri olduğunu söylüyordu. Hay-

dar Güney bir de Selami ile uğraşmak zorunda kaldı. Haydar Güney, kendisine karşı o kişilerin neden böyle bir endişe taşımadıklarını düşündü sabaha kadar... Pazartesi sabahleyin hep birlikte sendikaya giderlerken nedense işçilerle değil de yalnız gittiğini düşündü.

Şimdi yeni sahnemizi kuralım. Burası sendika merkezi. Şehrazat, senin olduğun yer sendikanın konferans salonu olsun. Şimdi bir odaya ihtiyacımız var: Mali sekreterin odası. Başkanın odası gerekmiyor; çünkü başkan Ankara'ya gitmiş. Bulunduğum sahnenin bir kısmını mali sekretere ayırırken, bir kısmını da toplantı salonu yapalım. Biz temsilcilerle mali sekreterin bulunduğu odaya geçiyoruz. Yanımızda yönetim kurulundan bir kişi: Hasan Basri var. Fonda bir müzik olsaydı iyi olurdu. Bunun için ekranın aşağısındaki CD okuyucusuna tıklamamız yeterli. Bu müziği hatırlıyorum ben. Spartaküs filminde çarmıha gerilme sahnesinde çalmıştı. Şimdi mali sekreterin odasında herkesin yerini aldığını düşünelim.

AHMET ARAS : *(Hasan Basri'ye doğru dönerek)* Nazmi nerede?

HASAN BASRİ : .....

HAYDAR GÜNEY : Şubede işleri vardı.

AHMET ARAS : İşçiler burada iken ne işi varmış şubede?

HAYDAR GÜNEY : Başkan, bugün buraya gelmemizin nedenini kısaca söylemek istiyorum.

AHMET ARAS : Cuma günü söyleseydin ya? Genel başkan Cuma akşamı geleceğinizi söylemişti bana. Seni dinliyorum.

HAYDAR GÜNEY : Direnişimiz bir ayı aşkın süredir devam ediyor. Ne kadar güç koşullar altında mücadele ettiğimizi birkaç kez gelip siz de gördünüz. Arkadaşlar bütün bu güç koşullara rağmen direnişi devam ettirmekte kararlılar. Koşulların güçlüğü bizi çözüm arayışlarına itiyor. Bunun için de sendikamıza geldik, sizlerle konuşmak, sorunlarımızı paylaşmak, moral kazanmak istiyoruz.

AHMET ARAS : Burası eviniz. Elbette gelebilirsiniz.

Nasıl da sakin ve konuşurken ölçülü olmaya gayret ediyorum değil mi? Cuma akşamki Rumeli şubesindeki benle bu odadaki ben arasında bir incelik farkı var. O günden bugüne uyudum uyandım, yalnız olduğumu mu anladım dersin Şehrazat?

AHMET ARAS : İşçi arkadaşlar aşağıda mı?

HAYDAR GÜNEY : Aşağıda giriş salonundalar Başkan.

AHMET ARAS : Söyleyeyim arkadaşları konferans salonuna alsınlar.

(Telefona davranır)

KONFERANS SALONU : Sizden önce de işçiler benim koltuklarımı doldurdular. Baylar, bayanlar! Buyurun sizleri bekliyorum. Nasıl sakinleştirebilirim sizleri? Kürsüm ve ses düzenim insanları etkilemesini bilenler içindir. Sahnedeki masam toplantıyı yönetenlere ayrılmıştır. Yöneticiler bana alışıktır. Hadi durmayın! Gelin!

HAYDAR GÜNEY : *(Aras telefonu yerine koyar koymaz)* Öyle ki başkan, siz de biliyorsunuz, karakolla fabrika arasında mekik dokur olduk. Bu nereye kadar devam edecek? Yalnız kaldığımız sürece bu kısır döngünün içinden kurtulamayacağız. Bize desteğinizi arttırmanızı istemeye geldik.

AHMET ARAS : Size şimdiye kadar destek olmadığımızı söyleyemezsiniz. Başkaları böyle söylese bile senin söylememen gerekir Haydar.

HAYDAR GÜNEY : Benim söylemek istediğim: Daha fazlası gerekiyor başkan! Olağanüstü koşullar içindeyiz. Örgütümüzün bu olağanüstü koşulların üstesinden gelecek biçimde harekete geçmesi gerekir.

AHMET ARAS : Petrol–Sen hiçbir direnişe bu denli sahip çıkmamıştır. Bu örgütü sen de benim kadar iyi tanıyorsun. Ne yapılması gerekiyorsa, ne yapmıyorsak somut konuşmalısın.

DENİZ : İkinci bir basın açıklaması düzenleyebiliriz mesela. İnsanların oraya gelmesi jandarmaya ve işverene bizim yalnız olmadığımızı gösteriyor. İçeride çalışanların gücümüzü görmesi lazım. Ayrıca bu bizim için de moral olur. Fabrika önünde duramaz hale geldik. Başkaları ne kadar sık gelirse oraya, ne kadar fazla sayıda olursak; bu belki yeniden orada kalmamızı sağlayabilir. Ayrıca, şu anda fabrikada acemi işçiler çalışıyor. Yaptıkları üretim insan sağlığı açısından tehlikeli. Bunun için mesela İl Sağlık Müdürlüğü'ne gidip inceleme başlatmasını isteyebiliriz.

HAYDAR GÜNEY : Basın açıklamasını gerçekleştireceksek geç kalmamalıyız başkan! En geç bu hafta sonunda olursa iyi olur. Oraya birincisinden çok işçi yığmalıyız. Biz çevremizden üstümüze düşeni getiririz. Siz de Türk–İş'e bağlı sendikalara duyurur, onların katılmasını sağlarsanız?.. Ne kadar insan gelirse o kadar güçlü oluruz başkan! Kendi şubelerimizden de araba tutup işçi getirirsek?..

AHMET ARAS : Siz hiç merak etmeyin merkez yönetimi elinden geleni yapar. Takdir edersiniz ki bu örgütte başka yerler, başka sorunlar da var. Haydar! Beni temsilcilerin önünde bu örgütün iç sorunlarını anlatmaya zorlama! Bir de senden ricam, bizimle konuşmaya temsilcileri, işçileri alıp gelme! Kendin gel, ya da şube yönetimini al gel!

SALMAN : Başkan! Gelişimizin sorunları anlatmaktan başka bir amacı yok ki?

AHMET ARAS : Sana söylemedim. Başkanına söyledim ben! O benim ne demek istediğimi anlar.

SALMAN : Sorunlarımız çözülmüş olsaydı gelmezdik. Verilen para ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.

AHMET ARAS : (Sert bir ses tonuyla ve kendini zorlukla tutmaya çalıştığını belli ederek) Sendika üstüne düşeni yapıyor. Ancak arkadaşları para verilecek diye bir beklenti içine sokmayın, sonra zor duruma düşersiniz, bizi de düşürürsünüz.

Başkanınız siz direnişe çıkarken 'sendika para verecek' diye mi söyledi? Söylemişse bu örgütün kurallarını bilmiyor demektir. Bunları moralinizi bozmak için söylemiyorum. Elbette bizler de sizlerin hangi koşullarda mücadele ettiğinizi biliyoruz. Bir şeyler yapmanın yollarını araştıracağız. Ama bazı şeyleri bilmeniz gerekir. Bir mücadele bir takım fedakârlıklar göze alınarak yapılır. Yoksa her mücadele kolay olurdu.

SALMAN : Elbette başkan, biz mücadeleye başlarken bir takım şeyleri göze alarak girdik. Biz sadece koşulların bizi zorladığını söylemek istiyoruz.

AHMET ARAS : Söyleyeceksiniz mutlaka! Ama insanları sendikaya yönlendirirseniz bindiğiniz dalı kesmiş olursunuz.

HAYDAR GÜNEY : Bizim niyetimiz insanları sendikaya yönlendirmek değil başkan.

AHMET ARAS : Biliyorum, biliyorum... Gene de bazı şeylere dikkat etmen gerekir.

SALMAN : Başkan sizleri her zaman fabrikanın önünde görmek istiyoruz.

AHMET ARAS : Ne zaman çağırdınız da gelmedim ben? Öyle yok! Bir şey söylemeden önce düşüneceksin! Genel başkan gelemese bile Nevzat'la ikimiz her zaman geliriz. Basın açıklamasını da başkan yarın gelince konuşur, ona göre ne gerekiyorsa yaparız. Şimdi bir fabrikanın işvereniyle bir toplantımız var. Ben öğlen yemeğinde kumanya alınması için gerekli talimatı vereceğim. İşçi arkadaşlar konferans salonunda bizi beklesinler!

HAYDAR GÜNEY : Başkan, biz komite olarak, siz gelinceye kadar kendi aramızda toplanmak istiyoruz. Acaba ikinci kattaki toplantı salonunda?..

AHMET ARAS : Toplu sözleşmedekilere sor! Eğer müsaitse toplanın!

HAYDAR GÜNEY : Başkan! Biliniz ki ne sendikayı suçlamak için, ne de baskı amacıyla geldik. Aklınıza böyle bir şey gelmesin. Çaresizliğimizi paylaşmak, çözüm aramak için geldik.

AHMET ARAS : Asla böyle bir şey düşünmüyorum. Kaldı ki böyle bir şeye izin vermeyiz.

HAYDAR GÜNEY : Peki başkan! Bizi dinlediğiniz için teşekkür ederiz.

İçimdeki sesi dönüştürüp beni temkinli konuşturan akıl mıdır?

Burada işim bitti. Sahnenin öteki yarısına geçebilirim artık. Burası toplantı salonu. Uzunca bir masa var ortada. Komiteyle toplantıyı canlandırmam için perdenin kapanıp açılmasına gerek yok! Şimdi toplantı için komite üyelerini çağırabilirim!.. Toplantı salonu dile gelse ne derdi?..

TOPLANTI SALONU : Burada çok tartışmalar gördüm. Bazıları yenilirler, bazıları galip olurlar. Ben tepki vermem, sandalyelerim, masam hep aynıdır. Bana gelen herkesle uyum sağlarım. Bu yüzden çok yavaş değişime uğrarım, beklenmedik sonuçlarla karşılaşmam.

HAYDAR GÜNEY : Arkadaşlar! Birazdan konferans salonunda yöneticilerle toplantı yapacağız. Az önce mali sekreterle görüştük. Genel başkan Ankara'ya gitmiş. Bizlerle buradakiler görüşecek. Mali sekretere geliş nedenimizi anlattık. Sendikamızın mücadelemize daha fazla destek çıkmasını istedik. Bizlere ödenen paranın ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmediğini bir kez daha söyledik.

SEDAT VAROL : Genel başkan bizim geleceğimizi duyunca kaçmış olmalı.

HAYDAR GÜNEY : Hayır. Genel başkan Ankara'ya gideceğini bana Cuma akşamından söyledi.

ENDER : Ne cevap verdiler peki?..

HAYDAR GÜNEY : Mali Sekreter, sendikanın üstüne düşen her

şeyi yaptığını, bundan sonra da yapmakta devam edeceğini söyledi.

ENDER : Buraya gelmekle değişen hiçbir şey yok öyleyse!.. Bizi oyalamaktan başka bir şey değil bu.

HAYDAR GÜNEY : Hayır! Değişen bir şey var Ender! Buraya gelmekle, ne kadar kararlı olduğumuzu göstermiş oluyoruz. Bizim amacımız bu direnişin herkesin sorunu olduğunu göstermek. En kısa zamanda, yetişirse bu hafta sonunda, fabrika önünde bir basın açıklaması daha düzenlenmesi konusunda mali sekreterle görüş birliğine vardık. Sendika katılımın fazla olması için çaba gösterecek, başkanlar fabrika önüne bundan sonra daha sık gelecekler. Ayrıca sendika olarak başka ne yapacaklarını araştıracaklarını söyledi mali sekreter.

SELAMİ : Bence bizim asıl olmamız gereken yer fabrikanın önü. Burada olmakla bir şey yapamayız. Üstelik sendikayla ilişkimizi bozarsak bizim açımızdan daha kötü olur.

HAYDAR GÜNEY : Bizim niyetimiz sendikayla ilişkilerimizi bozmak değil. Her gün fabrika önüne gitmekle de hiçbir şey hallolmaz! Bir kez daha söylüyorum: Kendi içimize kapanırsak bir süre sonra bir şey yapamaz hale geliriz. Geniş yığınların desteğini sağlamalıyız. Bunun da yolu önce burayı harekete geçirmekten geçiyor. Aşağıdaki toplantı bunun için çok önemli! Bütün bu konuları ve taleplerimizi sizler de dile getirmelisiniz! Eğer bu direniş genele mal olmazsa... Bir süre sonra onlardan bir şey isteyecek durumda olamayacağız. O zaman gün gelecek direnişe kendimiz son vermek durumuyla karşı karşıya olacağız.

VELİ DOĞAN : Selami doğru söylüyor. Burada boş yere vakit kaybediyoruz. Bu sendikayı siz bizden daha iyi tanıyorsunuz başkan. Bize gerekli maddi desteği sağlasınlar yeter! Buradan fazla bir şey beklemek hayal olur. Biz buraya gelmekle fabrikayı boş bırakmış oluyoruz.

HAYDAR GÜNEY : Ben fabrikaya gitmeyelim demiyorum. Ama bir ayağımız da burada olmalı. Bizlerin varlığını hissetmeliler, bizlerin acılarını paylaşmalılar. Karşılaştığımız zorluklara onları da katmazsak giderek yalnızca gider defterinde masraf olarak gözükürüz. Bir gün gelir otobüsümüz de yemek faturalarımız da çok gelir. Kamuoyu bizim için önemlidir diyorsam; sendika, kamuoyu bize sahip çıktığı zaman bunu hesap etmek zorundadır, onun için diyorum. Kamuoyunun desteğini sağlamak her bakımdan önemli! Bunu sağlamak için fabrikanın dışında da bir çok şey yapmamız lazım. Her gün karakola avukat çağırmanın bile gün geçtikçe yük olmaya başladığının belirtilerini ben görmüyor muyum sanki?

VELİ DOĞAN : Kamuoyu desteğini sağlayabilmemiz için öncelikle fabrika önünde olmamız lazım. Bir işçinin elinde bir tek silahı vardır, o da üretimden gelen güç! Bu güç de elimizden alınırsa diğer şeylerin hepsi masal.

HAYDAR GÜNEY : Peki, her gün fabrikanın önüne gitmemiz kendimizi kırdırmaktan başka bir işe yaramıyorsa...

SELAMİ : İstedikleri kadar göz altına alsınlar.

HAYDAR GÜNEY : Gözaltına alınalım ama her gün değil! İçimizden bazılarının her gün karakolda olmaktan yorgun düştüklerini görmüyor musunuz? Üretime gelince, üretimin engellenmesi gerektiğini ben de biliyorum. Yalnız engelliyeceğiz diye de kendimizi kırdırarak bir yere varamayız, bir işe de yaramaz. Kamuoyu desteği sağlayarak daha büyük bir güçle gitmeliyiz fabrika önüne. Karakola düştüğümüz zaman yalnız olmamalıyız. Fabrikanın önünü kestiğimizde tek başımıza bir şey geldi mi elimizden? Kamuoyuyla işvereni köşeye sıkıştırmalıyız.

VELİ DOĞAN : İşçilerin fabrikaya gelmesini engelleyebiliriz başkan! Bunun fabrika önünü kesmekten başka yolları da var. Bugün direniş yeri terk edilerek kazanılan direniş yoktur.

HAYDAR GÜNEY : Gene gideceğiz fabrika önüne merak etmeyin! Biraz önce söyledim, yukarıda, başkanların da fabrika önüne gelmesini istedik. Geleceklerini söylediler. Türk–İş başkanını da getirmeliyiz fabrika önüne. Hatta bunun için gerekirse Ankara'ya Türk–İş'e gitmeliyiz. İşçilerin fabrikaya gitmelerini başka nasıl engelliyeceğiz? Bunları yapmazsak, kamuoyuna yönelmezsek bir tek yol kalıyor geriye: Şiddet kullanmak! Bununsa çıkar yol olmadığını düşünüyorum. İşveren yasaları ve jandarmayı kullanarak bizden baskın çıkar. Ayrıca kamuoyuna karşı meşruluğumuzu yitiririz.

VELİ DOĞAN : Ne yapacaksak biz yapacağız başkan. Kamuoyuyla, medyayla, kitle örgütleriyle başarı sağlanacak diye buna kendimizi şartlamak yanlıştır. Hiç birimiz bu konuda size katılmıyoruz.

HAYDAR GÜNEY : Ne yapacaksak biz yapacağız, biliyorum. Bunun için bugün buradayız. Bir şey yapmak için.

Odanın kapısı çalındı o sıra. Kapının açılmasını bekledik. Odacıydı gelen.

ODACI : Başkanlar aşağıya konferans salonuna iniyor.

HAYDAR GÜNEY : Geliyoruz.

Evet, sahnenin bir yarısından toplantı masasını, öteki yarıdan da mali sekreterin odasını kaldırabiliriz artık. Yeni bir sahneye geçiyoruz. Konferans salonunda işçiler saatlerdir bizi bekliyorlar.

Sözü genel sekretere verebilirim artık. Bunun için sahnedeki masada yerimi alayım. Yanıma mali sekreter oturmuş olsun. Öbür yanıma da yönetim sekreterini oturtayım. Herkesin susmasını bekliyorum. Beni dinlemeye hazır olmalılar.

GENEL SEKRETER : Bir ayı aşkındır direnişte bulunan siz Tıbzet'in değerli işçileri! Konuşmama başlamadan önce, dört ağustostan bu yana her türlü zorluğa göğüs gererek sürdürdüğünüz mücadelenizle Petrol–Sen sendikasına örnek ol-

duğunuzu belirtmek isterim. Bizlere, sendika seçme özgürlüğünün anayasada olduğu, ama uygulanmadığı bir ülkede her gün jandarmayla karşı karşıya gelmeyi göze alarak, verilmeyen hakların nasıl alınacağını gösteriyorsunuz. Sizin mücadeleniz sonucunda Tıbzet'e sendika girerse bu öteki sendikasız işyerlerine de örnek olacaktır. Başından beri direnişinizi ilgiyle takip ediyoruz. Şunu bilmenizi isterim ki yönetim kurulu sizleri yalnız bırakmama kararındadır. İşvereninizle bir defa görüştük, çözüme ulaşana kadar bundan sonra da görüşmelerimizi sürdüreceğiz. Bizler direnişinize gidip gelebilmeniz için otobüs teminine, öğle yemeğini vermeye devam edeceğiz. Ancak direnişinize yapacağımız maddi katkı bize genel kurulun ve tüzüğün tanıdığı imkânlar çerçevesinde olacaktır. Bu imkânları son noktasına kadar zorlayacağımıza kuşkunuz olmasın. Sendikamız direnişin sonuca ulaşması için her türlü olanaklarını seferber edecektir. Hepinizi mücadelenizden dolayı yönetim kurulu adına kutluyor, başarılar diliyorum.

İnsanlar yürekten alkışlamadı ama alkışlandı. Alkışların ötesinde salonda bir sessizlik havası hâkimdi. Bir iki kişinin dışında soru soran olmadı. Sorulara yanıt verirken maddi yardımın miktarının arttırılması konusunda ne 'evet' ne 'hayır' dedi. "Mücadelenin kolay olmadığını biliyorum, mücadelenin en büyük yükü sizin omuzlarınızda," demekle yetindi.

Yönetim kurulu salondan ayrıldığında herkes birbirine bakıyordu. Sanki herkes söylenecek bir şeyler varmış da söylenmemiş gibi bir beklenti içindeydi. Adeta bir boşluğun içine yuvarlanmışlar, ne olup bittiğini yeni kavrıyorlar, yeni kendilerine geliyorlardı. Kimileri "buraya boşuna geldik" demeye başladılar. "Bize somut şeyler söylemek yerine güzel sözlerle avuttular" dedi kimileri.

Ben Haydar Güney, kürsüye çıktım, onlara biraz önce burada yönetim kurulunun sözlerini alkışladıklarını söyledim. Bir saat kadar salonda kendi başımıza kaldık. Bir saat boyunca konuştuk. Daha ziyade ben konuştum, onlar dinledi. Sonra otobüsümüze

binerek evlere döndük.

Oyunum bitti. Perde kapanabilir.

Perdenin arkasından Şehrazat'ın alkışını duyuyordum.

Perde açıldığında ona dedim ki:

"Oyunum bittiğine göre romanıma dönebilirim. Herhalde yazar buna izin verir."

O bana aldırmaz görünerek dedi ki:

"Evet! Olayları romanın kahramanı olarak yaşayacaksınız bu kez. Benimle aynı zaman dilimine hoş geldiniz!"

"Peki, bir romanda olduğumu bilmeyecek miyim? Romanda olduğumu bilirsem, romanın bu yeni kurgusu yaşanan olaylara ters düşmeyecek mi? Ben o zamanki Haydar Güney olabilecek miyim bundan sonra? Ya olayları değiştirirsem?"

"Bu konuda ben de bir şey bilmiyorum. Sanırım bu sorunun yanıtını romanın kahramanı olarak başladığınız yeni yaşamınızda öğrenme fırsatı bulacaksınız."

Yüreğimdeki bütün kuşkuları unutmaya hazırdım. Dedim ki:

"Bir yazar olarak kahramanlarıma dönüşmem gerekirken, dönüşüme uğrayan ben oldum. Bir çok problemi çözmüş oluyorum böylece; ağır bir bedel karşılığında! Bir daha eski konumuma dönebilecek miyim, bundan sonra neler olacak bilmiyorum? Bir tek bildiğim bu güne kadar yaşanan olayların yaşanmaya devam etmesi gerektiği. Ama nasıl, ne ölçüde değişecek bu olaylar? "Gerçek nehri ile hayal nehri hiç bir zaman birleşmez" demiştin Şehrazat. Ben Haydar Bey! Romanın kahramanı! İki tarafta da olacağım bundan sonra. Kurmaca, gerçekleri hayallere, ya da hayalleri gerçeklere ne kadar dönüştürecek, bu ikisini nasıl birleştirecek bilemiyorum; ne var ki benim ruhumda birleştiler. Ödediğim bu ağır bedel karşılığında iki şey beni ayakta tutuyor: Seni görmeye devam edeceğim ve benden alınan bir şeyi geri alacağım bir gün.

"Çarşambaya, burada tiyatroda olacağım. Saat onda!" dedi Şehrazat.

Şeylerin bir arada olması ile birbirlerine rağmen birlikte olması farklı şeylerdir.

Seni az seviyorum
Yitirmekten korktuğum için
Mutsuz etmeyecek kadar
Az seviyorum seni
Biliyorum
Bu yüzden
Üzülüyorsun
Bir tek bunu engelleyemiyorum
Sırf bunun için sevdiğimi göstermek isterdim
Üzülmeyeceğin kadar

ELLİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Haydar Bey'in yeri

Bir yazar, bir kahramana dönüşürse ne yapar? Bu soruya yanıt vermek Haydar Bey'e değil bana düşüyor. Gerçeklik ile kurmaca arasındaki zorluk da burada. Haydar Bey böyle bir gerçeklik içinde kaldığında ne yapabilip ne yapamayacağını zaten görecektir; bana gelince, hiç de öyle değil... Ben Haydar Bey'in yeni yaşamında karşılaşacaklarını yazabilmek için onu çevreleyen koşullarla arasındaki ilişkiyi, bu yeni durumdan nasıl etkileneceğini, nasıl tepkiler vereceğini ve neler yapabileceğini en ince ayrıntısına kadar iyi kurmalıyım; öyle iyi kurmalıyım ki sevgili okur, sence kabul edilebilir olsun. Sonuçta Haydar Bey'in yaşadığı benim için kurmacadan ibaret; aynı zamanda onun tam da yeni yaşamı bu. Bu açıdan onunla benim aramda tek fark (aynı zamanda en önemli nokta!) benim kurmacanın bu tarafında olmam. O kurgusunu yaşarken yanlışlığa düştüğünde onu yönlendirecek engellerle karşılaşma gibi bir şansı var. Her ne kadar o engeller onun için risk (yaşamsal olanları) taşısa bile en azından Haydar Bey'in benim gibi (yani kurmaca tarafında olan benim) o engelleri dahi önceden planlayıp düşünme gibi bir derdi yok!

Yazar kahramana dönüşürse ne yapar sorusunu günler boyu düşündüm ve sonunda şöyle bir karara vardım: Bu sorunun yanıtını Haydar Bey'e bırakmak en iyisi olacaktı. Madem benim için böyle bir kurguyu yazmak (tasarımlamak) yaşamaktan daha zor,

ben de "Haydar Bey'i kendi haline bırakayım ve onu izleyeyim" dedim. Bunun için Haydar Bey'in özgür düşüncelerine göz yummam gerekiyordu. "Varsın bir parça özgür olsun!" dedim. Belki kahramanımın bana karşı özgür olması benim için bir parça risk taşıyordu. Doğrusu elde ettiğim şeye değerdi. Bu yöntem romanımı planlanmış bir kurgunun yapaylığından uzaklaştırdığı gibi beni de böylesine zor bir kurguyu planlamaktan kurtaracaktı. İlerleyen sayfalarda haklı olduğumu gördüm; ancak bir o kadar dikkatli olmam gerektiğini de!.. Belki her şeyi planlamanın zorluğundan kurtuluyordum ama tıpkı Akhileus'un topuğu gibi zayıf bir noktam oluyordu. O noktada risklere açıktım.

Bütün bunları başarabilmem için öncelikle Haydar Bey'in neler düşündüğüne yeniden dönmeliyim. Kafasından geçenleri en küçük ayrıntısına kadar bilmenin romana yararı olacak.

Yazarlık bilincini yitirmemiş olan Haydar Bey, Şehrazat'la konuşurken bir gerçekle karşı karşıya kalmıştı: Var olabilmesi için roman kahramanı olmaya devam etmeliydi. İçinde bulunduğu koşullar, bir tek, romanın olay örgüsünün devam etmesi seçeneğini açık bırakıyordu. Tıpkı hayatın kuralları olduğu gibi kumaca dünyanın da kuralları vardı. Romanın olay örgüsü direniş günleri ile Haydar Bey'in Şehrazat'la karşılaşmalarından oluşmuştu. Şimdiye kadar bu iki ayrı yanı birleştiren Haydar Bey'in yazar oluşuydu. Yazar Haydar Bey, romandaki kahramanına dönüşmüştü ama olay örgüsü olduğu gibi duruyordu. En çok bunun üzerine düşündü Haydar Bey. Yeni rolünü kabullenmediği takdirde konunun gelişimi için yeni çözümler gerekecekti; işin kötüsü bu çözümlerin ne olacağını bilmiyordu. Ancak bir zamanlar yazar olarak bildiği tek şey roman okunmak için iyi olmak zorundaydı; bunun için de sağlam bir kurguya sahip olmalıydı. Kahramanlar da ancak romanın bütünüyle birlikte var olabilirlerdi. Başka seçenekler üzerinde durduğunda bir şeyin daha farkına vardı. Kahraman olarak var olmaya devam etmesi noktasında amaçları kitabın yazarıyla aynıydı: En iyi seçeneği seçmesi! Bu bakımdan yeni durumunun gerçek hayattakinden pek de farklı olmadığını gördü. Gerçek hayatta da iyi seçimler yapmak zorundaydı. Varlığının devamı için

gerekli olan iyi seçimleri yapamadığında fiziksel yaşamında hastalanıyor, toplumsal yaşamında ise dışlanıyor, ya da ikisinde birden yok oluyordu. Bu seçimleri doğru yapabilmesi için iki yeteneği vardı: İçgüdüleri ve aklı! İçinde bulunduğu kurmaca dünyasında ise daha çok aklını ve bilgisini kullanmak zorundaydı. Bu romanın yazarı ben olsaydım diye düşündü:

Mutlaka romanın olay örgüsüne devam ederdim.

Kahraman olarak neler yapabilirdim?

Dilediğim gibi hareket etsem?..

Şehrazat'la ilişkilerimde dilediğim gibi hareket edebilirim. Önceden yaşanmış olan olayların anlatıldığı kısımlarda dilediğim gibi hareket edemem.

Biraz daha düşününce "Şehrazat'la ilişkilerimde de dilediğim gibi hareket edebilir miyim?" diye sormaktan kendimi alamadı.

Yaşanmış olayların içinde dilediğim gibi davranırsam başıma ne gelir? En kötüsüyle olay örgüsünü bozduğum için hafızam yazar tarafından silinebilir. Ya da romana Haydar Güney'le, benim dışımda devam eder (ben yalnızca Şehrazat'la olan kısımda var olabilirim) ya da romanda bana gerek kalmaz. Şu anda aklıma gelmeyen bilemediğim başka çözümleri de olabilir yazarın. Hangi çözüm olursa olsun, bu çözümlerden birinin sonucunda bilincimi kaybeder, yazarın yönettiği bir kişi haline gelirsem benim için kötü olur. O zaman düştüğüm bu durumdan kurtulma şansım tamamıyla yok olur.

Kahraman olarak olay örgüsünü bozacak bir davranışta bulunmazsam?..

Büyük bir olasılıkla bilincim yerinde olur; çünkü bu kurgunun devamı için en iyi çözümdür, yazarın da işine gelir. Ayrıca başında düşündüğüm gibi, romanın iyi olması benim de amaçlarımdan biri... Öyleyse bu noktada (birbirimize rağmen var olmaya devam etsek de) kitabın yazarıyla birleşiyoruz.

Kararını vermiş olarak romanın neresinde kaldığına bir göz attı. Cuma günüydü. Gece Ankara'dan dönmüşler ve o gün fabrikaya gitmemeyi –biraz da onun ısrarıyla– kararlaştırmışlardı. Sabahtan telefonla arayan CHP Kadın Kolları Başkanı Pazartesi, partili

kadınların milletvekilleriyle birlikte direnişteki işçileri ziyaret edeceklerini haber verecek, işçilerin o gün şubede olup olmayacaklarını soracaktı. İki işçi evine misafir olmak istiyorlardı; misafir gitmek istedikleri evin özellikle Gazi'de olmasını belirtiyordu CHPli Başkan, ayrıca konuk olacakları eve gıda yardımında bulunacaklarını aktarıyordu. Temsilciler ziyareti öğleye doğru geldiklerinde öğrenecekler, hep birlikte Pazartesi günü CHPlilerin gidecekleri Gazi'deki evleri kararlaştıracaklardı.

Sinan, Gazi Mahallesi'ne giderek kimlerin evine gidileceğini ayarlama işini üstlendi. Pazartesi otobüs işçilerle birlikte doğruca şubeye gelecekti. Cuma günü yaşananlar bu kadarla kalmayacaktı. Haydar Bey, Türk–İş Başkanı ile konuştuğunu söylemek için DİSK Başkanı'nı aradığında, sekreterden Başkanın Conrad Oteli'nde KİPLAS'ın toplantısına katılmak için sendikadan ayrıldığını öğrenecekti.

İşte o zaman aklına Türk–İş Başkanı'nın KİPLAS'ın toplantısına katılmaktan bahsetmiş olduğu geldi. İki konfederasyon başkanı bir arada olacaktı öyleyse? İkisi bir aradayken ortak basın açıklaması önerisini konuşmak!.. Fırsatın bundan iyisi olmazdı.

"Ne dersin?" diye sordu Mert Yalman'a.

"Vallahi iyi olur."

Salman da katıldı onlara. Yarım saat sonra Conrad Oteli'nin giriş salonundaydılar. Haydar Bey ikisini baş başa bırakıp toplantının yapıldığı salona geçtiğinde oturum çoktan başlamıştı. Görevliler birinci turun bitmek üzere olduğunu söylüyorlardı. Hak–İş Başkanı da vardı konuşmacıların arasında; TİSK Başkanı ise masanın sol ucundaydı. Arka sıralardaki boş koltuktan birine oturdu. Birkaç sıra önünde Petrol–Sen'in sözleşme uzmanlarını gördü.

Konuşan DİSK Başkanı'ydı. Konuşmasında 12 Eylül'den sonra sendikal bakışların değiştiği halde TİSK'in kendilerine hâlâ o günkü gözle baktığına dikkat çekiyor, artık bu görüşlerin değişmesi gerektiğini söylüyordu. İşverenlerle sendikacıların Türkiye'nin sorunlarında işbirliği yapmasının zamanı geldiğine işaret ediyordu. Haydar Bey kafasında bir yanıyla başkanları nasıl bir arada yakalayacağının planlarını kura dursun diğer yanıyla başkanın söyle-

dikleriyle kendi yaşadıklarının çakışmadığını düşünmekten kendini alamadı.

DİSK Başkanı birinci turun sonuncu konuşmacısı olmalıydı ki konuşması bitince oturuma on beş dakika ara verildi. Haydar Bey yerinden kıpırdamadan başkanların ayağa kalkmasını bekledi. Önce Türk–İş Başkanı çıktı salondan. Ardından DİSK Başkanı. Arkalarından Haydar Bey. İnsanların arasından ilerleyerek başkanları aradı. Türk–İş Başkanı üç kişilik bir grupla sohbet ediyordu. DİSK Başkanı?.. DİSK Başkanı biraz ötesindeydi. Önce onun yanına gitti.

"Başkan, beni hatırladınız mı?"

DİSK Başkanı başını döndürüp Haydar Bey'e baktı, kaşlarıyla orantılı büzdüğü dudağıyla öylece kalıp "hatırladım" demesine rağmen hatırlamaya çalıştığını saklayamadığı yüz ifadesiyle Haydar Bey'i incelerken;

"Tıbzet direnişinden işçilerle gelmiştim size," dedi Haydar Bey, hatırlamasına yardımcı olmak amacıyla. "Petrol–Sen Şube Başkanı!"

"Elbette hatırlıyorum canım!"

"Bugün sizi aradım. Hani sizinle Türk–İş'le ortak basın açıklaması yapılmasını konuşmuştuk ya?.. Size Türk–İş Başkanı ile konuştuğumu söyleyecektim."

DİSK Başkanı, Türk–İş Başkanı'nın ne yanıt verdiğini sormadan yüksek sesiyle, adeta tahammülsüz bir tavırla:

"Ben her zaman varım!" dedi ve bakışları Haydar Bey'in yanından ayrılmak için birilerini arandı.

"Başkan!" dedi Haydar Bey. Bırakmaya niyeti yoktu. "Benim demek istediğim... Türk–İş Başkanı ile bir de siz konuşsanız, hazır bir araya gelmişken."

Tam o sırada Türk–İş Başkanı'nın yakınlarında olduğunu fark etti.

Ona doğru hamle yaptı.

"Başkan bir dakikanızı alabilir miyim?"

Türk–İş Başkanı şaşkın bakışlarla kendisine baktığında:

"Başkan dün Ankara'da size bahsetmiştim..." diye söze girdi hemen.

Türk–İş Başkanı'nın zoraki dinliyor gözükmesine rağmen:

"Hazır DİSK Başkanı da buradayken birlikte konuşsanız?.."

"Neyi konuşacağız?"

"Tıbzet'in önünde ortak basın açıklamasını..."

Şaşırma sırası Haydar Bey'deydi.

"Böyle ayak üstü konuşulacak şeyler değil bunlar.

Medet umarcasına DİSK Başkanı'na baktı Haydar Bey.

"Bu konuda bize bir teklif gelsin önce hele! O zaman değerlendiririz." dedi DİSK Başkanı.

"Toplantımıza her isteyen gelebilir," dedi Türk–İş Başkanı da. Bu sözleri öylesine söylemişti, söylediği zaman başını çevirmişti bile.

"Ama bu bizim için çok önemli!"

Haydar Bey'in sözleri, Türk–İş Başkanı yanlarından ayrılıp ilerideki bir gruba yöneldiği için boşluğa söylenmiş kaldı.

Boşlukta nasıl hareket edeceğini düşünmeye çabaladığında, o çok kısa sürede DİSK Başkanı'nı da elinden kaçırdı: O da başkalarıyla konuşmaya başlamıştı. Nasıl olduğunu kendisinin de anlayamadığı bir inatla yanına gitti ve konuşmalarını böldü:

"Başkan siz bir şeyler yapsanız?"

"Başkanın sesi sert ve kesinlik ifade ediyordu:

"Benim yapacağım bir şey yok! İş size düşüyor. Sizin başkanınız..."

Hayal kırıklığıyla ne yapacağına karar veremedi. Ortada kalmıştı öyle. Kapı tarafında Hak–İş Başkanını görünce yanına gitti. Ona da aynı şeyleri sordu. Hak–İş Başkanı başından beri direnişlerini izlediklerini söyledikten sonra bu konuda kimsenin kendilerin aramadığından sitem etti. "En kısa zamanda arayacağım," dedi Haydar Bey. Ortak mitinge gelince, o da bir araya getirme işini Haydar Bey'e bırakıyordu.

Girişteki salona geçtiğinde Mert Yalman'a... Salman'ı arandı; göremedi ilkin. Dışarı kadar çıkmış.

"Bir sonuç alabildin mi?" diye sordu Mert onu görür görmez, heyecanlı bir şekilde.

"Bizim istememiz yetmiyor," dedi bıkkın bir tavırla. "Buna rağ-

men bize bırakıyorlar!"

Son sözlerini alçak sesle kendine söylemişti.

Haydar Bey, Çarşamba gününe kadar yaptıklarının bundan ibaret olduğunu gördüğünde şöyle düşündü: Cuma gününden sonraki günler romanda birkaç satırdan ibaretse eğer, romanın kahramanı olduğu yeni yaşamında gerçek dünyadan farklı bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Gerçek yaşamındaki alışkanlıklarından sıyrılamadığı için tuhafına gitti bu düzen. Olay örgüsüne katkıda bulunmayan, ya da alt olay örgülerine katkıda bulunmayan bütün olaylar ve ayrıntıları yaşamıyordu. Yaşantısı sıçrayışlarla birbirine bağlanacak demekti bu. Bu aynı zamanda yaşam süresinin kısalması demekti. Neredeyse paniğe kapılacaktı. O anda gözlerinin önüne çocukluk günlerine ait bir görüntü geldi. Hafta sonu Fenerbahçe'ye deniz kenarına pikniğe gideceklerdi. Hafta sonuna iki gün vardı daha ve o iki gün ona alabildiğine sıkıcı gelmiş ve bir türlü geçmemişti. "Zaman çabuk geçse de kendimi bir anda Pazar gününde bulsam..." diye dua etmişti. Şimdi başına gelen, o günlerdeki dileğiyle benzeşmiyor muydu? O zaman, "yalnızca önemli olayları yaşamak, hayatın sıkıcılığını ortadan kaldırır belki..." diye düşünmekten kendini alamadı. Gene de böyle düşünmek fazla rahatlatmadı onu. Doğrusu bu yeni yaşamında daha ne gibi şaşırtıcı şeylerle karşılaşacağını merak ediyordu.

ELLİ ALTINCI BÖLÜM

Beşyüzevler'de bir yol ayrımı

Çarşamba sabahı Mert Yalman'la yola koyulduklarında Yalman'a onu Beşyüzevler'de bırakmasını, oradan şubeye gitmesini söyledi. Kendisi Salman'la birlikte Beşyüzevler'den otobüse binecek ve fabrikaya işçilerle birlikte gidecekti. On beş gün aradan sonra ilk defa gidiyorlardı fabrikaya. "Sen bundan sonra gelmesen daha iyi olur," demişti Mert Yalman'a. Birkaç gün önceden yerleşmişti bu düşünce kafasına. O gün göz altına alınacaklardı; biliyordu bunu. Gözaltına alınmakla hiçbir şey elde edemeyeceklerdi; bunu da biliyordu. Bir de fazladan Mert Yalman'ın göz altına alınmasının hiç gereği yoktu. İşçilerin fabrikaya gidelim baskısına ancak on beş gün karşı durabilmişti. Bir çıkış yolu bulamıyordu Haydar Bey; bu da işçileri fabrika önüne gitmekte haklı kılıyordu. Bir sol gazete 'Tıbzet İşçileri yeniden fabrika önüne gitmek istiyor' diye başlık atmıştı. Başlığın altında Selami ile Veli'nin röportajı yer almıştı. Röportajın başında şöyle bir açıklama vardı:

"Direnişi kazanmanın yolunun eylemin başında olduğu gibi fabrika önünde, direniş çadırında olmaktan geçtiğine vurgu yapan Tıbzet işçileri, kamu oyu desteğinin de ancak bu şekilde sağlanabileceğine inanıyor."

Selami, on beş gündür fabrika önüne gitmemelerinin direnişi olumsuz etkilediğini söylüyordu röportajında.

"Kamuoyu desteği nasıl sağlanır? Bunun yolu fabrika önündeki eylemi bir kenara bırakarak çeşitli ziyaretlerde bulunmaktan mı geçiyor, yoksa fabrika önünde direnmekten mi?" diye soruyordu Veli'ye muhabir. "Kamuoyu seni nerede ziyaret edecek; kamuoyu senin sendikanda durmandan, başka yerlerde toplanmandan değil, direnişin durumuna bakarak karar verir," diye yanıt veriyordu Veli. "Fabrika önüne gitmeye ara vermeseydik şu ân daha ileri bir konumda olurduk," diye sözlerine devam ediyordu: "Direniş kırıcılar üzerindeki etkinliğimizi çok daha arttırmış olurduk. Belki de işçiler şimdi çalışmayı bırakmış olacaklardı." Selami, Reslan işçilerini örnek veriyordu. Onların kamuoyu desteği olmadığı halde fabrika önünde durmakla istedikleri hedefe yaklaştıklarını söylüyordu. Gazetede yer alan bütün bu konuşmalarda Haydar Bey'in adı geçmiyordu.

Haydar Bey, yol boyunca gazetedeki yazıları düşünürken Mert'e bir gün önceki toplantıdan bahsetmek gereğini duydu. Öte taraftan kahramanı olduğu bu dünyayı tanıma isteği sürüyordu hâlâ. Görünürde olayların yaşanması, duygu ve düşüncelerin akışı bakımından bir fark yok gibi gözüküyordu. Hangi farklılıkların olduğunu ancak iki tarafı da bilen biri anlayabilirdi. Örneğin düşünceleri genellikle boşuna değil, ya bir konu, ya da bir şeyin açıklaması üzerineydi. Pazartesi günkü toplantıyı sonradan Mert Yalman'la konuşması sırasında vermesi bile yazarın o güne uzun bir bölüm ayırmaktansa birkaç satırla bahsedip ekonomik olma düşüncesinden kaynaklanıyor olmalıydı.

O gün yolda giderlerken Mert Yalman'a yalnızca; "Sen bundan sonra gelmesen iyi olur," lafını etmiş, Mert Yalman da hiç sesini çıkarmamıştı. Yol boyunca o âna kadar başkaca tek sözcük konuşmamışlardı. Olay örgüsü yaşamı kendi usulüyle veriyordu demek?.. Araba sürerken Haydar Bey, jandarmalarla tekrar karşılaşacak olmaktan dolayı içinde bir sıkıntı duyuyordu. O anda Şehrazat'la konuşmayı, ona içini dökmeyi daha çok isterdi. Direnişin ilk zamanlarında böyle değildi oysa!.. Mert Yalman da böyle değildi. Mert'e şube salonundaki tartışmalı toplantıdan önce "Sen gelme!" deseydi Mert şimdiki gibi susup kalmazdı. Haydar Bey, bir şeyle-

rin peşinden sürüklenmeye başladığını hissediyor, sırf bu nedenle, bu nedenle Mert Yalman'ı da peşinden sürüklemek istemiyordu. İnsanlar onu peşlerinden gitmeye zorluyorlardı artık; üstelik onların da çözüm diye bir şey ortaya koyabildikleri yoktu.

"Kamuoyu desteği buraya kadarmış," dedi kendi duyacağı bir sesle.

Arkasından ışıklarını yanıp söndüren arabaya geçmesi için yol verdi.

"Umutsuzluğa kapılmamalısın. Sen doğru yapıyorsun."

Söylediklerini duymadığını sanmıştı Mert'in.

"İşçiler haklı belki de... Ne yaparlarsa kendileri yapacaklar. Bir iki milletvekilinin şubeye gelip, Çalışma ve İçişleri Bakanı'nı göreve davet etmesiyle olmuyor bu iş. Yardıma hazır olduklarını söylüyorlar... Ne yaptılar? Basınla birlikte bir iki işçinin evine erzak götürdüler; o kadar! Bir parti direnişe destek vermiş oluyor böylelikle... Minibüslerle ne kadar da tantanalı gidildi. Yardım bütün işçilere yapılsaydı ya?"

"Başkaları onu da yapmıyor ya!.. Olsun! Bunları küçümseme! Direnişin kamuoyuna mal olması demektir bu. Sendikaya karşı seni güçlü kılar, işveren üzerinde etkili olur."

"Salman, "emekten yana hareket eden partilere sesleniyoruz, desteklerini sunsunlar ama yönlendirme yapmasınlar" derken ne demek istiyordu?"

"Onu Selamilere söylüyordu. Önceki gün gazetede çıkan röportaja karşılıktı sözleri."

"İşçilerin olması gereken yerin fabrika olduğunu o da söyledi ama? 'İnadına fabrika önünde olacağız,' dedi. Dikkat et, hepimizi etkisi altına alan bir söylem değil mi bu? Ben bile artık öyle düşünüyorum. Bütün bir gövdeden koparılmış altmış kişi! Farkında mısın; sayımız artık altmışı geçmiyor."

"Bazıları çalışmaya başladı. Ama geride kalanlar oldukça kararlı kişiler."

"Koskoca bir gövde var dışarıda. Sendikalar, partiler, işçiler!.. Ve biz bu gövdeyi harekete geçiremiyoruz. O sol partilerden biri de yerimizin fabrika önü olduğunu söylüyor. Bizimle birlik olup o

sessiz kitleyi, ya da kamuoyunu, ne dersen de, harekete geçirmeye çalışmıyorlar. Bize de yalnız başımıza oraya gitmek düşüyor. Gidelim bakalım!"

Araba çevre yolundan Gaziosmanpaşa ayrımına girdiğinde sanki karanlığın karnına dalıyorlardı birden. Ne zamandır gelip gittikleri halde yolun bir kere bile aydınlatıldığına rastlamamışlardı. Arabanın farıyla karanlık yolu beş dakika boyunca yararak ilerliyorlar, sonra birdenbire yanan ışıklarla birlikte Beşyüzevler'in dükkânları ve evleri çıkıyordu karşılarına. Karanlık, uzun yoldan gelenlerin şehrin ışıklarına kavuşmaları için geçmeleri gereken büyüleyici bir bölgeydi sanki. Geldikleri yerle vardıkları yerin ışıkları birbirine karışıyordu imgelemlerinde.

Düşündükçe zorlandığını hissetti. Nedenini bilemediği bir şekilde kafasını toplayamıyordu. Bir şey olmuştu, ne olduğunu bilemiyordu. Düşünceleri parça parça yerlere dağılmıştı sanki. Tuhaf? Eskiden düşündüğü zaman değil, daha ziyade yazdığı zaman başına gelirdi bu durum. Düşündüğü şeyi bilirdi ama yazıya dönüştürebilmesi için bazen uğraşması gerekirdi. İmgeleminde bütünleştirdiği düşünce, sözcüklere dönüşüp aynı şeyi bulamazdı yazıda. Aynı olayı şimdi yaşıyordu. Sanki henüz oluşmamış, yazıya dökülemeyen sözcükler gibiydi.

Hayallerle gerçek! Parçalara dağılıp her biri bir tarafa giden düşüncelerinden bu iki sözcüğü yakalayıp bir araya getirdi. Ona öyle geliyordu ki düşündükleriyle bu iki sözcük arasında sıkı bir bağ vardı. Arkasından parçaları bir araya getirmeye devam edip şu tümceyi kurdu: 'Kitlelerin harekete geçmesi!' Kafamda yarattığım bir hayal belki de... Derken belleği daha önce kâğıda dökülen bir tümceyi anımsattı ona. 'Hayallerle gerçekler nasıl birleşecekler bilemiyorum; ne var ki benim ruhumda birleştiler' demişti romanın yedinci kısmında. Aynı anda bir şeye şahit oluyordu: Düşünceleri sözcüklerin tümceye dönüşüp ortaya çıkmasıyla bir şekil alıyordu. Hatta bu da yetmiyor, son haline iyice düzenlendiğinde kavuşuyordu. Yoksa dedi kendi kendine, benim düşünce biçimim mi değişti? Ben yazıda mı düşünür oldum artık? Düşünmeye, bu biçimiyle düşünmeye devam etti. Yaşamında hayallerle

gerçekler arasında çekilmiş kalın bir çizginin olmadığı sonucuna vardı. Karanlık bölgenin iki tarafındaki ışıklar gibi bulunduğu bölgede neyin gerçek neyin hayal olduğunu birbirine karıştırıyordu. Kitle örgütleri, işçiler, duyarlı bütün insanlar; binler on binler... Kafasında böyle bir dünya vardı. Oysa gerçekte bu dünyadan yeterince ses çıkmıyordu. Hayaller ve gerçekler! İkisi de ruhunda birleşmişti. Gerçek yaşamdaki Haydar Güney hayallerle gerçekleri ruhunda birleştiren biriydi zaten. (Elbette yalnızca ruhunda, gerçek yaşamda değil maalesef) Bunun için sendikalara, partilere, radyolara, gazetelere sürükleniyorlardı. Kitlelerin harekete geçeceği kurgusu ona güç veriyor, bu güçle insanlara moral aşılıyordu. "Bak!" derdi hayalperest adam: "Ağaç konuşuyor." Bakardı başkaları. "Birazdan duyacaksınız," derdi. "Ağaç hiç konuşur mu?" derdi başkaları. Ağaç bir tek hayalperest adama fısıldardı. Ağacın konuşacağı hayali yalnız hayalperest adam için gerçeklik taşırdı. Bazen de adam yanındakileri inandırırdı, onlar da ağacın konuşmasını beklerlerdi. Her biri için konuşurdu ağaç. Haydar Güney kitlelerin harekete geçmesini öyle çok istiyordu ki bunun için gerekli koşulların oluşmuş olup olmadığını aklına bile getirmiyordu. Başka çıkar yolu yoktu, bundandı. İşçilerin şiddet uygulamasını engellemek için kitlelerin desteğine ihtiyacı vardı. "Bu direniş mukavemet savaşımıdır!" diyordu. Bir türlü harekete geçmeyen kitlelerin boşluğunu dolduruyordu mukavemet. "Bir gün geçecekler!" diyordu; "yeter ki biz o güne kadar ayakta kalalım, yeter ki pes etmeyelim." Fabrikadaki adamlar dövülüyordu. Hayaller yalnızca hayal edenlerin dünyasını değiştirirse, nasıl hayal eden kişinin dışında bitiyorsa sınırları, gerçekler de öyleydi. Gerçekleri de bir başka gerçek sınırlıyordu. Gerçek oydu ki karşılarındakiler onlardan güçlüydü, onlardan daha çok silahları vardı. İşçiler dışlarındaki gerçeği görmüyorlardı. Hayalperest adamın ağacı hiç konuşmazdı belki, hayalperest adam ağacın konuşmasına inanan adamları çoğaltabilirse belki, ağacın konuşmasına da gerek kalmazdı. Oysa en başta Haydar Bey ağacın konuşacağına inanmıyordu; inanmıyordu çünkü paylaşacağı kimse olmadığını fark ettiğinde düşüncelerinin hayalden ibaret olduğunu anlamıştı. Bir hayalperest

adam ile deli arasındaki fark buydu belki. Ağacın konuştuğuna inanan adamları çoğaltamamıştı. İşte o nedenle ağacın konuşmasına gerek vardı. Ne yazık ki ağaç konuşmuyordu. Keşke hayalperest olmaya devam edebilseydi.

Beşyüzevler'e geldiklerinde arabayı (Salman'ların evine giden) yolun köşesindeki pastanenin karşısına çekti. Salman gelmemişti daha. Yollar bomboştu. İşe giden insanlar tek tük çıkıyorlardı sokak aralarından.

"Sana şubenin anahtarını vereyim. Abla sekiz buçuktan önce gelmez."

"Gitmem de ısrarlı mısın hâlâ?"

"Sen dışarıda olursan bizim için daha iyi olur. Gazetelere, radyolara haber verirsin hiç olmazsa. Git artık! Beni merak etme! Salman gelir birazdan."

"Olsun otobüs gelene kadar beklerim," dedi Yalman. "Pastaneden bir şeyler alayım mı?" diye sordu arkasından.

Haydar Bey, gitmesini yineleyecekken vazgeçti.

"Beraber alalım," dedi sonra. İkisi birlikte arabadan indiler ve yolun karşısına geçerek pastaneye girdiler.

"Biraz fazla alayım, sonra yersiniz."

"Salman'a da alalım, yeter!"

"İstersen fabrikanın yakınına kadar gelip bekleyeyim."

"Hayır, gerek yok! Yok diyorum. Eğer göz altına alınmazsak şubeye geliriz. Ben ararım seni. Şu gelen Sinan değil mi? Onun ne işi var burada?"

Sinan, Salman'ın gelmeyeceğini, gece amcasının evinde kaldığını söylüyordu. Gece polisler gelmiş evlerine. Karısı Salman'ın evde olmadığını söylemiş. "Söyleyin karakola gelsin!" demişler. Salman içerdeki odadaymış oysa... Neyse ki evi aramamışlar.

"Niye beni aramadınız evden?"

"Gece gece rahatsız etmek istemedik. Salman da evden ayrılıp amcasının yanına gitti zaten."

"Peki aramalarının nedeni neymiş?"

Sinan, bakışlarını Haydar Bey'den kaçırarak öne eğdi.

"Fabrikadakiler şikayet etmiştir;" dedikten sonra başını kaldır-

dı, yüzünde nasıl anlatacağını bilememenin çaresizliği... Sıkıntılı bir şekilde yüzünü buruşturarak gözlerini kıstı.

"Çalışanlarla konuşmuştuk geçen gün..."

Hiç sesini çıkarmadı Haydar Bey. Bazı şeylerden haberi olmamasının neden olduğu, insanın altından bastığı yeri çekmişler gibi insanı boşlukta bırakan o kötü duygu yüreğini daralttı. 'Birileri bir şeyler yapıyor ve biz elimizi kolumuzu sallayarak askerlerin karşısında hedef oluyoruz 'diye düşünmekten kendini alamadı. Ona sıkıntı veren düşünceleri kovmaya çalıştı kafasından.

Fabrikanın önüne ilk kez otobüsle gidecekti. "Otobüs neredeyse gelir," deyince Sinan, üçü birden pastanenin önüne çıktılar. Otobüs, çok geçmeden (henüz yeni aydınlığa dönüşmekte olan) sabah karanlığının içinden gözüktü. Haydar Bey, Yalman'a "Hadi git artık sen!" deyince, Sinan duyduğuna inanmamış (gelmemesi düşünülemezmiş) gibi: "Hoca gelmiyor mu?" diye sordu. "Hayır!" dedi. "Gelmiyor."

Otobüsün koltukları Beşyüzevler'den dolu sayılırdı. Bu iyi, diye düşündü. Çevresine fazla bakınmadan önden üçüncü sıradaki koltuğa oturdu. Kimi başını koltuğa koymuş uyuyordu. Arka koltuklardan Suat Ökkeş'in sesi geliyordu. Döndü baktı: Deniz'in en arkada kapı bitişiğindeki ikili koltukta oturduğunu gördü. Selami gelmişti, Veli, Bahar, Melih: Belli kişilerin hepsi gelmişti. Deniz'in babası; o ilk defa geliyordu. (İşveren sonunda onu da atmıştı. Atılışında öteki bekçilerden farklı olmasının payı vardı elbet) Başını dayadı koltuğa. Bir süre sonra TEM yoluna girdi otobüs. Gün iyice aydınlanmıştı artık. Sefaköy'den birkaç kişi aldılar. Cennetten Filiz Hanım'ı, Avcılar'dan Mehkıbe Hanım'ı ve bir kişiyi daha aldılar. İkizler yoktu. Sedat da yoktu; 'hayret!' dedi içinden. Parseller'i geçtikten sonra Nuran bindi otobüse, Deniz'in yanındaki çocuk yer verdi ona. On dakika sonra otobüs Hadımköy yoluna girmiş, Tıbzet sapağına varmıştı. Yolun köşesinde her zaman görmeye alıştıkları askerler bu kez yoktu. Yol boyunca da gözükmüyordu. Ya fabrikanın önü?

Fabrikanın önünde de yoktu asker. Baraka tarlanın kenarında bıraktıkları gibi duruyordu. İnsanlar birbirini iterek otobüsten in-

diler. Sanki uzun zamandır görmedikleri bir sevgiliye kavuşmuş gibiydiler. Deniz, otobüsten ilk inenler arasındaydı. Güneşin, fabrikaya ve önündeki tarlaya vuran ışıkları sonbaharı bahara döndürmüştü sanki. Gecenin nemiyle tozları yatışmış boş toprak, üstünde dolaşmaları için onları beklemişti ne zamandır. Hafif, insanı üşütmeyen tatlı bir rüzgâr vardı ve fabrika sanki yürüseler onları alıverecek gibiydi; giriş kapısı açıktı, fabrikayla aralarında kimseler yoktu. Bahar, neredeyse ellerini çırpacaktı neşeden. "Ne kadar çok özlemişiz!" diyordu bağırarak. "Askerleri de özledin mi?" diye sordu Kadir.

"Gelmesinler onlar, istemiyorum onları! Kendi başımıza fabrikamıza gelemeyecek miyiz?"

Bekçi kulübeden başını uzatıp baktı bir; o kadar! İnsanlar askerler olmasa bile, her zamanki gibi (kendiliğinden) tarlanın kenarına dizilmişlerdi. Haydar Bey, saatine baktı: Çalışan işçiler neredeyse gelirlerdi. Bir sigara yaktı.

"Gene sigara yaktınız," dedi Bahar.

Güldü Bahar'dan yana; bir şey demedi. Onların fabrikalarına kavuştuklarında çocuklar gibi sevindiklerini görünce, fabrikaya gelmemekte diretmesini anlamsız buldu. Pekâlâ fabrika önüne gelirler, kamuoyu çalışmalarını pekâlâ yaparlardı. 'Direniş yerini uzun süre boş bırakmak konusunda Selamiler haklı belki de!' diye düşündü. Kendi de özlemişti direniş yerini. O kadar çok olmuş muydu fabrikaya gelmeyeli? Kaç gün olmuştu? On beş gün! Eh, on beş gün az sayılmazdı. Birden aklına onlar için on beş gün olan sürenin kendisi için romanın ancak birkaç bölümünden ibaret olduğu geldi. Onlardan farkı kendisinin roman kahramanı olduğunun bilincinde olmasıydı.

ELLİ YEDİNCİ BÖLÜM

Şubede geçen bir güne dair

Otobüs, Haydar'la Salman'ı alıp gittiğinde arabayı çalıştırdı. Günlerden sonra ilk kez yalnız bırakmıştı Haydar'ı; kendisi yalnız kalıvermişti bir anda. Sigarayı bırakmamış olsa bir sigara yakardı şimdi. Edirnekapı'ya giden caddeye çıktığında, "onu yarı yolda terk ettim," dedi kendine. "Hayır, bunu o istedi. Onlar oradayken, (onlar umurumda değil, ne yapacağını bilemediğim insanlarla bir yere gidemem ben) Haydar'ı jandarmalarla ve onlarla yalnız bıraktım, şube emin bir yer, ne yapayım, gitmememi isteyen o oldu; benim için böylesi daha zor, zor mu, Haydar'ın böyle bir şeyi söylemesini ne zamandır beklemiyor muydum, bir yük kalkmadı mı üstümden, rahatlamadım mı Haydar öyle söyleyince; korkuyordum evet, ne yapacağını bilemediğim insanlar korkutur beni, evet ama Haydar öyle değil, ben Haydar'ı tek başına bıraktım, Haydar gelmemi istemeseydi bırakır mıydım, hayır bırakmazdım."

Edirnekapı'yı geçtikten sonra Vatan caddesine saptı. 'Şubeye kimse gelmemiş olsa?..' Aslında şubeye gitmek hoşuna gitmemişti; başka çaresi de yoktu. Sendika merkezine gitse orada da bir şey yapacak durumda olmazdı; ne gazeteleri arayabilirdi, ne radyoları? Şayet gözaltına alınacak olurlarsa ama, o zaman yapacağı bir sürü şey vardı. Arkasına dayanıp biraz daha güvenle tuttu direksiyonu, içindeki sıkıntı biraz olsun dağıldı.

Kimse gelmemişti. Haydar'ın odasına geçip oturdu. Saatine baktı: 'Daha yoldadırlar.' Vakit geçmiyordu. Eski gazetelere baktı; olmadı! Kalktı, odanın içine dolaşmaya başladı; olmadı. Dışarı çıkıp dolaşacaktı; belki telefon ederler, diye vazgeçti. Sıkıntılı bir yarım saati geçirdi öyle, kâh dolaşıp kâh oturarak... Telefona uzandı eli, telefon edip etmemek arasında gidip geldi düşünceleri... Bir beş dakika geçti öyle. En sonunda dayanamayıp telefonun numaralarını çevirdi.

Karşı taraftan Haydar'ın "Alo?" deyip (başka konuşmalar da geliyordu, bağırışlar...) "ben seni ararım, şu anda askerler çevremizi sardı" demesinden sonra hemen kapanan telefon iyice merakta bıraktı onu. Gözaltına alınacakları kesin diye geçirdi aklından. Hazırlıklarını gözden geçirmek için cebinden Haydar'ın ona verdiği telefon listesini arayıp buldu. Elindeki liste uzun bir listeydi, radyolardan gazetelere, milletvekillerinden meslek odalarına kadar bir sürü telefon numarası yer alıyordu. Milletvekilli adlarından birinin altını çizdi.

Kapıdaki anahtar sesini duydu. Boş bulunduğu için şaşırmıştı. Kapı açılıp da onu odada gören Meltem Hanım ondan çok şaşırmış, hatta korkmuştu. Neden geldiğini, Haydarların direniş yerine gittiğini uzun uzun anlatmak zorunda kaldı ona.

"Bizim başkanın işi zor," dedi Meltem Hanım. "Allah yardımcısı olsun."

"....."

"Ben size çay yapayım içerseniz?"

Meltem Hanım, çay suyunu ocağa koymadan önce balkonun kapısını açtı. Bir anda kentin yeni başlayan gürültüsü içeri doldu. Günle birlikte, o gürültüyle birlikte Hadımköy'den ne kadar uzağa düştüğünü hatırladı; gitmeye kalksa sabahın trafiğinde bir buçuk saatten önce varamazdı. "Gözaltına alınmazlarsa yarın sabah ben de orada olurum," dedi kendine ve bu düşünceyle şubede olmayı daha bir sindirebileceğini hissetti. Öyle ki Meltem Hanım çayı getirdiğinde bakışlarıyla 'sen burada ne arıyorsun' demiyordu artık; yine de bu kararın verdiği rahatlık, çayını içerken iki de bir de saatine bakmasını engellemedi.

Çayını içip balkona çıktığında, 'bugün hiç olmazsa gözaltına almasalar' diye geçirdi aklından. Karşılarındaki hastanenin girişi tıkanmış, bir polis tıkanıklığı açmaya çalışıyordu. Simitçi de polisin ilerlemesini istediği arabanın sürücüsüne simit satmaya uğraşıyordu. Aşağıda ışıklardan tarafa tıkanmıştı yol. 'Koca bir şehir ve herkes kendi derdinde!" diye düşündü. Kaldırımda yürüyen insanlara baktığında Nazmi'yi gördü, karşı kaldırımdan bu tarafa geçmek üzereydi. Hemen içeri girdi. Tam o sırada telefon çaldı.

Telefonda düdük sesinden başka bir ses yoktu.

"Üçe basıp öyle alın!" diye bağırdı Meltem Hanım içeriden.

Kapı çalındı o sıra. Üçe bastı. Haydar'ın sesiydi.

"Şu anda gözaltına alınıyoruz," diyordu heyecanlı bir ses. "Bizi Esenyurt Karakolu'na götürecekler. Sen ara her yeri! Ben arayabilirsem ararım oradan. Kapatıyorum."

Kapatmıştı.

"Hayrola Hoca? Bir şey mi oldu?"

Nazmi kapıda, ayakta ona bakıyordu.

"Gözaltına almışlar," dedi. "Haydar şimdi telefon etti. Sen sendikayı ara istersen? Ben de öteki yerleri arayayım."

Radyoları aramak için elindeki listeye baktığında kalemle altını çizdiği milletvekilinin numarasını gördü. Hemen telefona sarıldı. Önce Ankara kod numarasını çevirdi. Sekreter, milletvekilinin İstanbul'da olduğunu söylüyordu. Cep telefonundan ulaşmaya çalıştı. Kaplama alanı dışında çıkıyordu. Listeyi parmağıyla bir daha takip ederek dikkatlice gözden geçirdi. CHP Fatih Kadın Kolları'nın numarasında durdu. Bu kez orayı çevirdi. Başkan yardımcısını verdiler telefona, bütün olan biteni ve işçilerin Esenyurt Karakolu'na götürülmekte olduğunu anlattı ona. Başkan yardımcısı kadın, İstanbul'daki milletvekiline ulaşacağını söylüyordu. Telefonu kapatır kapatmaz yeniden listeye döndü. Bu kez radyoları aramaya başladı. Tıbzet işçilerinin, direnişin altmış beşinci gününde jandarma tarafından altıncı defa gözaltına alındığını haber veriyordu. Umut radyodaki muhabir ondan telefonda saat on ikide haberle ilgili canlı yayına çıkmasını istediğinde kabul etti.

Telefona kendini o kadar çok kaptırmıştı ki; her yeri arayıp

kapattığında birden şubenin ne kadar sessiz olduğunun fark etti. Kimse olup olmadığına bakmak için içeri geçtiğinde Mükremin'i gördü masasının başında. Meltem Hanım mutfakta çay koyuyormuş... Ondan Nazmi'nin fabrikalara gitmiş olduğunu öğrendi. Saat on buçuğu bulmuştu; eğer radyoya çıkacak olmasa karakolun önüne bile gidebilirdi. Haydar'ı aramanın doğru olup olmayacağını düşündüğü sırada telefon çaldı. Heyecanla kaldırdı telefonu; Haydar değildi, CHP Fatih İlçe'sinden arıyorlardı. Bekledi başkan yardımcısının bağlanmasını. Başkan yardımcısı, İstanbul milletvekilinin Esenyurt Belediye Başkanıyla birlikte karakola gittiklerini haber veriyordu. "Bu iyi işte!" dedi telefonu kapatırken. Hatta pek yapmadığı bir şeyi yaptı: İçeriye geçerek Mükremin'e sevinçle: "Bak bu haber iyi!" dedi. "Belediye başkanıyla birlikte bir milletvekili karakola gidiyorlarmış." Ankara'ya gitmeleri işe yaramıştı demek? 'Elbette kamuoyu önemli!" Meltem Hanım'ın verdiği çayı içti, radyoyu bekleyebilirdi artık.

Saat on ikiye yedi kala kapı çalındı: Gelen Salman'dı. Salman'a olan biteni anlatmaya başlar başlamaz telefon çaldı: Radyodan arıyorlar, hazır olup olmadığını soruyorlardı. Tam on ikide başladı röportaj. Mert Yalman önce çok kısa olarak direnişe çıkılmasının nedenlerini anlattı. Arkasından "Şu anda atmış kişi haksız bir şekilde Esenyurt Karakol'unda gözaltındalar," dedi. "İşçiler altıncı kez gözaltına alındılar." Milletvekili ve Belediye Başkanından emin olamadığı için o konuda bir şey demedi. Spiker bir mesajınız var mı diye sorunca, "sendikal hareketin bu direnişe sahip çıkması gerekir," diye yanıt verdi. Radyo konuşması bitmiş, tam telefonu kapatmıştı, Salman'la konuşmaya kalmadan telefon yeniden çaldı. Haydar "Serbest bırakıldık," diyordu telefonda. "Şubeye geliyoruz." "Nasıl bıraktılar?" diye sorunca, "gelince her şeyi anlatırım," demiş, Mert Yalman'ın soru sormasına rağmen konuşmayı orada kesmişti.

ELLİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Gerilim

O gün karakoldayken, sendikadakilerin aramasını beklemiş, arayan olmamıştı. İkinci basın açıklamasından sonraki günlerde yöneticilerle arası daha da kötü olmuştu. CHP milletvekili ile belediye başkanı geldiklerinde, sendikadan beklediği desteğin dışarıdan gelmesi onu hem sevindirmiş hem hüzünlendirmişti. Öğleden sonra şubeye temsilcilerle birlikte gittiğinde de arayan olmamış, biri bile telefon açıp ne durumda olduklarını sormamıştı. Peki niye? Nazmi, Genel Sekretere karakolda gözaltında olduklarını haber verdiğini söylüyordu. Peki niye? Sendikaya işçilerle gittilerse konuşmaktan öte başka ne yapmışlardı? Basın açıklamasında parti yöneticilerine söz verdiğine kızmışlar; böyle söylemişler Nazmi'ye. Neredeyse basın açıklamasını terk edeceklermiş... En çok da HADEPli konuşmacıya sinirlendiklerini düşünüyordu. Nazmi'yi, onu tek başına, istediği gibi hareket etmeye bırakıyor, diye uyarmışlar. Nazmi ne yanıt vermiş; bilmiyordu. Partiler tabanlarını getirmişlerse kürsüde söz vermeyip ne yapabilirdi, onu da bilmiyordu. Sendika merkezinin aramayışı işçileri kızdırıyordu. Hep birlikte sendikaya yeniden gidilmesini isteyen sesler gitgide yükselmeye başlamıştı. Bir ay önce aldıkları para, beş milyon kimseye yetmemişti. Dayanışmalardan dağıttıkları paralar da olmasa durum daha kötü olacaktı.

Haydar Bey, işçilere yapılacak para yardımı konusunu konuşmak üzere akşama doğru genel merkeze gitmeye karar verdiğinde Salman: "Ben de geleyim," dedi. "Uzun zamandan beri sendikaya uğramadım," diyen Yalman da katıldı onlara.

Saat beş olmadan varmışlardı sendikaya. Onlar üçüncü kata Ahmet Aras'ın odasına çıktıklarında Yalman da basın servisine, Sevil'in yanına gitti. Salman'la birlikte Aras'ın karşısındaki koltuğa oturduklarında Haydar Bey beklemeden:

"Başkan sizlerle bir konuyu görüşmek üzere geldik," dedi.

Aras, konunun ne olduğunu sormadan hemen telefona sarılarak Mahir Urkan'ı aradı.

"Başkan! İstanbul Şube Başkanımızla Tıbzet temsilcisi burada. Seni bekliyoruz."

Haydar Bey, Ahmet Aras'ın karakolda neler yaşadıklarını sormasını beklemiş, Aras'ın onlara bakmayıp önündeki dosyayla ilgilendiğini görünce anlatmaktan da vazgeçmişti. Odada oluşan sıkıntılı hava Mahir Urkan'ın gelmesiyle iyice arttı. Urkan geldi, Aras'ın masasının önündeki koltuğa oturdu. Daha kimse konuşmaya kalmadan gerilim yükselmişti. Yüz hatları bütünüyle gergin, çatık kaşlarının altında öfke saçan gözleriyle sigarasını yakan Urkan bu gerilimi daha da tırmandırmaya niyetli gözüküyordu.

"Evet!" dedi. "Sizi dinliyorum."

Oldukça tahammülsüz bir ses tonuyla söylenmişti bu sözler. Tahammülsüzlük karşısında söyleyeceklerinin bir anlam ifade etmeyeceğini görmenin yarattığı huzursuzluk Haydar Bey'in rahat konuşmasını başından engellemişti.

"Bugün göz altına alındık," diye başladı.

"Bunları biliyoruz. Başka?.."

Aynı sertlikte bir bakış fırlattı Haydar Bey.

"Diyeceğim şu ki..."

Huzursuzluğunun artmasıyla düşünce zincirinde bir kopma olmuştu. Tam o sırada kapının açılıp içeri Mehmet Sağdıç'ın girmesi bu ruh halini pekiştirdi. Sağdıç, Haydar Bey'le Salman'ı görünce içeri girmekte tereddüt etti ilkin.

"Toplantınız varsa ben sonra geleyim."

"Gel! Sen de katıl!" dedi Urkan.

Sağdıç, gönülsüz bir şekilde içeri girip Urkan'ın tam karşısındaki koltuğa oturdu. Haydar Bey, sanki az önce öfkelendiği oymuş gibi kızgınlığını ona yönelterek:

"Bugün Nazmi sizi aramış ve bizim göz altında olduğumuzu söylemiş," dedi.

"Evet, biliyorum. Belediye Başkanı ile milletvekili gelip sizi çıkarmış. Artık bize ihtiyacınız olmadan da kendiniz halledebiliyorsunuz"

İlgisiz kaldığını belli eder bir tavırla ancak alaysı bir vurguyla söylenen bu sözler normal konuşma ortamını iyice yok etmişti. Bir şey taşma noktasına geldiğinde, taşması istenmezse nasıl davranılır? Haydar Bey o gün yaşadıkları üstüne konuşmaktan vazgeçti. Kendini tuttu, dişlerini sıktı; farklı bir tartışmaya girmekten kaçınarak gelme nedeni olan asıl konuya girdi.

"Arkadaşlar maddi bakımdan zor durumdalar," dedi. "Bir aydır para alamadılar."

"Biz yapacağımızı yaptık!" dedi Urkan.

Haydar Bey, Urkan'ın söylediklerinin ne anlama geldiğini yine de tam anlayamamıştı, soru dolu bakışlarla baktı yüzüne. Bir şey diyecek oldu, "neyi..." sözcüğü çıktı ağzından, Salman'ın konuşmasıyla yarıda kaldı:

"Başkan gerçekten zor durumdayız."

Salman'ın ses tonu Haydar Bey'inkiyle bir tezat oluşturmuştu. Çaresizliklerini anlatan bir yakarış vardı ve o anda Haydar Bey'e öyle geldi ki içinde bulundukları duruma hiç uygun düşmemişti. Para meselesinin işin yalnızca bir yanı olduğu geçti aklından o sırada.

Aras kaşlarını yukarı kaldırdı, sesinde engel olamadığı bir öfkeyle ve (tam ona uygun) beklenmedik bir anda:

"Haydar Başkan!" der demez, kendi öfkesinin haklılığına inanır yüksek seslilikte devam etti: "Lütfen işçiyle, temsilciyle gelip bizden para artışı talep etme! Sana daha önce de söyledim. Bu konuları gel bizimle sen konuş, yönetimini al gel! Ama temsilciyle işçiyle gelip bizimle para tartışma!"

Salman beklemediği bu sert çıkış karşısında şaşırmıştı. Sinirle-

ri gerildi bir anda. Mehmet Sağdıç oturduğu yerden hiç karışmadan konuşmaları izliyordu.

Mahir Urkan sert ve kesinlik ifade eden bir ses tonuyla:

"Grev ödeneği gibi direniş ödeneği verilmez!" diye tamamladı Aras'ın yapmak istediğini.

"Ne demek oluyor bu Başkan?" dedi Haydar Bey, nefesini tuttu.

"Bir beş milyon daha veremeyiz."

Koltuğun arkasına bırakırken kendini, nefesi burnundan çıktı. Parayı arttıralım derken hiç alamama durumuna düşmüşlerdi bir de. Başını sallayarak dalgın, umutsuz bakışlarla boş bir noktaya baktıktan sonra Urkan'a döndü:

"İşçilere de söyleyin böyle!" dedi.

Aras tekrar patladı:

"İşçilerin baskısıyla bizden bir kuruş alamazsınız! İşçilerin baskısıyla para alacaksanız burada kendimi asarım ben!"

Aras'ın bağırışı dışarıdan duyulacak kadar güçlüydü. Haydar Bey, Aras'ın bağırışı karşısında başını yere eğmiş, parmaklarıyla iki kaşının ortasını ovarak sakinleşmeye, bardağı taşırmamaya çalışıyordu. Aynı zamanda bir şey söylemek gelmiyordu içinden. Salman başını kaldırmadan sürekli yerdeki sabit bir noktaya bakıyordu. Yüzünün rengi kaçmıştı adeta. Odanın içinde bir sessizlik oluştu. Urkan sinirli hareketlerle ikinci sigarasını yaktı. Odada sinirli gözükmeyen bir tek kişi vardı; o da Mehmet Sağdıç'dı. Sanki o âna kadar konuşulanları takip etmezmiş gibi konuyu değiştirerek:

"Sizin önce fabrikaya çalışmaya gidenleri durdurmanız lazım!" dedi.

Haydar Bey; başını kaldırmadı; fakat duyuyordu Sağdıç'ın dediklerini.

"Gerekirse ayaklarını kıracaksınız çalışanların!"

Salman, bakışlarını Sağdıç'a çevirdi ve şu sözleri söyledi:

"Servisler o kadar dağınık yerlere gidiyorlar ki yetişemiyoruz hepsine."

"İşçileri, polisle, jandarmayla karşı karşıya getirmek çözüm değil," dedi Haydar Bey dayanamayıp, sert bir şekilde ikisinin de sözünü keserek.

"Adamlar çalışmaya devam ediyorsa başka ne yapacaksın?" dedi Sağdıç.

Sağdıç'ın sözlerine iyice canı sıkılmıştı Haydar Bey'in. Üstüne üstlük devam ettiğinde Sağdıç'ın umursamaz bir tavrı vardı.

"Her gün fabrikanın önüne gitmekle bir şey olmaz ki... Bana kalırsa her gün boşuna otobüs tutuyorsunuz. Her gün jandarma sizi göz altına alır. Asıl adamların evine gitmek gerekir."

"Bunların denenmediğini nereden biliyorsunuz?" dedi Haydar Bey sinirli bir tavırla. "Kaç kişinin bu yüzden arandığını da biliyor musunuz?"

Sinirini alamamışçasına devam etti:

"Açık söyleyin Mehmet Bey! Otobüs tutmamak demek direnişe son vermek demek! Bunu mu söylemek istiyorsunuz."

"Haddime mi düşmüş benim onu söylemek. Yok canım! Ben sadece her gün fabrikanın önüne gitmekle bir şey halledemezsiniz diyorum. Hem zaten canım, ne kadar kalıyorsunuz ki orada? Bir saat için o kadar otobüs parasına değmez! Öyle yapacağınıza çalışanların peşinden koşsanız..."

Haydar bey, bardağın taşmasını gözetmeyi falan boş vererek (kendi bardağı taşmıştı çoktan):

"Fabrika önüne gitmemek söz konusu bile olamaz!" dedi. Kamuoyuna gidebiliriz ama evlere değil! Ne kendi evimize ne çalışanların! İkisi de direnişe kendi elimizle son vermek demek!"

Urkan, oturduğu koltukta öne doğru çıkarak:

"Başka konuşacağımız bir şey var mı?" diye sordu.

Soru, konuşmamız burada bitsin anlamına geliyordu.

"Yok!" dedi Haydar Bey. Buz gibiydi sesi.

Konuşma bitmeseydi şayet hangi yöne gideceğini kestirmek mümkün değildi.

"Ben gidiyorum," dedi Urkan ayağa kalkarak. "Toplantım var."

Haydar Bey de ani bir hareketle ayağa kalktı.

"Biz de gidiyoruz," dedi, dayanamayacağını anlayıp bir ân evvel oradan uzaklaşmak istercesine. Bir de Salman'ın yanında Sağdıç'la tartışmanın hiçbir yararı olmayacağı gibi bir düşünce vardı kafasında. O kalkınca Salman da kalktı ayağa.

ELLİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Mahşerin üçüncü atlısı
TERAZİ

Şehrazat'la Haydar Bey arasında
İstenmeyen bir durum

Haydar Bey, roman kahramanı gibi yaşamayı sürdürdüğünde yaptığı işin eskisinden farklı olmadığını gördü. Hele kendini olayların akışına kaptırırsa bir roman kahramanı olduğunu bile unutacağa benziyordu. Yine de farklı olan bir şey vardı: Bu ne olduğunun bilinciydi. Yeni yaşantısının her ânı eskisinin aynı olsa bile, (ki aynı değildi); yaşadıklarının tümünü farklı kılan bir şeydi bu. Olayları yaşadığı anda şube başkanıydı, sonradan yaşadıklarını yazan bir yazar oldu, şimdi ise yazarlıktan kahramanlığa sürgün edilmiş biri... Aynı olayları üç farklı durumda olmanın bilinciyle yaşamak durumunda kalmıştı. Bu üç farklı öz bilincin yaşadığı hikaye, birbirinin aynı olmakla beraber her birini bir yanıyla değiştireceği belliydi. Yaşayan, yazarının anlattığı, kahraman olarak yaşadığından oluşan aynı öykünün farklı üç anlatımı... (3 rakamının önemi ne?)

Haydar Bey, roman kahramanına dönüştüğünde yeni yaşamını bir zorunluluk gereği sürdürse de Şehrazat'la kurmaca kahramanlığında buluşmasını bu yeni yaşamının tek güzel şeyi olarak

değerlendirdi. Tiyatroda Şehrazat'la birlikte olduğu zamanki kuşkuları kafasından atmıştı; ya da attığını sanıyordu. Her gün bilincinde konuştuğu Şehrazat'a yıldızlar kadar uzak değildi artık; onunla aynı boyuttaydı. O akşam Mert Yalman'dan ayrıldığında aklında hep Şehrazat vardı. Saat onda, onunla buluşacağını aklından çıkarmamıştı hiç. Sendikadan çıktıktan sonra önce Salman'ı, sonra Mert'i bırakmıştı evine. Dönüş yolunda neredeyse Yalman'a Şehrazat'tan bahsedecekti. Hayalleri kendi dışında yaşatmanın zor olduğunu bildiğinden kendisinde kalmasını yeğledi. Hayaller bir tek kendisinde kaldığı sürece gerçekle arasında bir sorun olmuyordu; kendi dışına çıktığı anda gerçekle hayal arasında sorun başlıyordu o zaman. Mert, 'sen yorulmuş, hayaller görmeye başlamışsın' derse?.. Ya Mert Yalman'ın bir roman kahramanı, kurmacanın içinde bir karakter olduğuna ne demeli? Nasıl anlatacaktı tüm bunları ona? Ne olduğunun bilincinde olmak her zaman iyi bir şey değildi. Sorun çıkmasını istemiyorsan herkesin kabul ettiği, genel geçer bilinçten payına düşeni kabullenmek daha makul bir şeydi. Mert Yalman'ın dostluğuna her zaman ihtiyacı vardı ve hele o günlerde onun kafasını daha da karıştırmanın hiç gereği yoktu. O gün karakolda ne kadar çok hissetmişti eksikliğini... Hatta ayrılmadan önce, eğer gelmekte ısrar ederse karşı çıkmamayı bile düşünmüştü. İçinden geçen buydu. Onu eve bırakana kadar aralarında bu konuda herhangi bir konuşma geçmemişti. Ayrıldıkları sırada Mert Yalman "Seni Beşyüzevler'e götürdükten sonra arabayı şubeye bırakır, ben genel merkeze giderim," deyince; o da düşündüğünün tam aksine "sabah gelmene gerek yok, doğruca merkeze gidebilirsin," demişti. "Peki sen nasıl gideceksin?" diye sormuştu Yalman. "Ben Mükremin'le giderim," demişti. Yalman: "Eğer gidemezsen yine ben götürürüm," deyince; "Olur, Mükremin'i bulamazsam seni ararım," demişti ona. "Merkeze bir gözükmüş olurum, uzun zamandır uğramadım, ne var yok bir bakarım," demişti Yalman; öylece ayrılmışlardı. Haydar Beyse yalnız kalışında: Yalman'ın gelmeyişinin içinde yarattığı boşluğa rağmen "böylesi daha iyi oldu," demekten kendini alamamıştı.

Mert Yalman'dan ayrıldıktan sonra Şehrazat'la buluşacağı saate

kadar kendisiyle uğraşmaktan başka yapacağı hiçbir şey yoktu. Bir roman kahramanı olarak ne zaman uyuyacağı, ne zaman yemek yiyeceği belli değildi. Bir roman kahramanından farklı olarak, en azından yazarlıktan roman kahramanlığına düşmüş biri olarak, devamlı surette çevresini ve kendini gözlemliyordu. Daha önceki yaşamından hatırladığı şeyler olmasa uyku ve yemek düzeniyle ilgili bu düşünceler bile gelmezdi aklına ya... Bu bölümün başında yazdığım gibi yeni yaşamında çok fazla farklılıklar göremese de, gözlemleme gücü sayesinde bunun pek de öyle olmadığını gösterecek ipuçlarını yakalıyordu bazen. Bunlar çok önemli ipuçlarıydı; ancak bunların ne anlama geldiğini çözmek o kadar kolay değildi. Örneğin zamanın akışı ile ilgili gözlemleri ve çözemedikleri?.. Sanki iki türlü zaman akışı vardı. Birincisi sıçramalarla da olsa sıra takip eden akış, yaşamdakine benzer; ikincisi yine sıçramalarla oluşan ve geçmişle şimdinin, bazen de gelecekteki bir olayın birbirine karıştığı zaman dilimlerinde yaşananlar. Bu ikincisi çok kısa süreli oluyordu; işin tuhafı bunlar gerçekleşirken sıra takip eden zamanın akışı bir taraftan akmakta devam ediyor ve bu ikisi birbiriyle çelişmiyor, hatta birbirini tamamlıyordu. Bir olayı yeniden yaşadığı oluyordu, aynı anda zaman kaldığı yerden akmakta devam ediyordu. Bütün bu zaman oluşumunda ona ters gelen hiçbir şey yoktu; zaten dikkatli bir gözlemin sonucunda fark edebilmişti bunu. Romanın kahramanı olarak yaşadıklarında her şey o kadar normal geliyordu ki ona; ancak yazar olduğu zamanla karşılaştırma yaparak yakalayabiliyordu değişiklikleri. Mert Yalman'da böyle bir bilinç olmadığı için bunu ona izah etmek imkânsız gibi bir şeydi. Bu zaman akışının bu şekilde olmasının nedenini romanda oluşuna bağlıyordu Haydar Bey.

Nasıl hayat her zaman gözlem yaparak yaşanmazsa bir roman kahramanı için de aynı şey geçerliydi. Düşünmeyi, sorularına yanıt aramayı bir tarafa bırakarak Şehrazat'la görüşmek için tiyatroya gittiğinde saat onu bulmamıştı. Buluşma saatine yirmi dakika önce gittiği halde Şehrazat ondan önceden gelmiş, sırtını duvara dayamış ayakta onu bekliyordu. Gülümsedi Şehrazat'a. Dudaklarının yayıldığını, öyle kaldığını ve ona doğru yürüdüğünü göz-

lemledi. Yazgısı roman kahramanına dönüştüğünden bu yana onunla ikinci karşılaşmasıydı bu. Birden kendine yabancı saydığı bir düşünce içten içe ona "o artık senin hayalinde yarattığın biri değil!" dedi. Karşısında duran, ona doğru gelen sanki şimdiye kadar gördüğü Şehrazat'tan biraz farklı biraz yabancı biriydi. Yaşadığı bu âna yüklediği ne varsa eline dokunan kar taneciği gibi yok olmuştu. Bu düşüncesi canını acıttı ve hemen kovdu kafasından. Elini tuttu ve tiyatrodan dışarı çıkardı onu. Hayır, elini tuttuğu aynı Şehrazat'tı. O duygularını korumak ve yaşatmak istiyordu. Irmağın başına kadar yürüdükten sonra kıyısına oturdular. Uzun bir süre birbirleriyle konuşmadılar.

"Şehrazat," dedi uzun bir suskunluğun sonunda. "Bir roman kahramanı olarak neler yaptığımı sormayacak mısın?"

Gülümsedi. Gülümserken eski Şehrazat'tı.

"Nasıl olsa anlatırsınız siz?"

"Bu sefer anlatmayacağım.."

Şehrazat hiç konuşmadan Haydar Bey'in yüzüne bakmakta devam ediyordu.

"Peki neden anlatmadığımı sormayacak mısın?"

"Hayır, Şehrazat sormayacak!"

"Bu kitabın yazarı böyle yapmanı mı istiyor senden?"

Şehrazat'ın dudaklarının kenetlenmesiyle birlikte gözlerindeki ani değişim korkuttu Haydar Bey'i; o bakışlara bir ân için öfkeyle acı karışmış, sonra arkasına saklandığı maskenin yapaylığını takınmıştı. Tiyatrodayken de sözleriyle birbirlerini iğnelemişlerdi. Ama Şehrazat'ın yüzü hiç böyle bir hal almamıştı. Haydar Bey bu kez biraz ileri gittiğini, söylememesi gereken şeyi söylediği düşündü ve dengeleri birdenbire alt üst oldu. Af dileyecekti ondan, "böyle konuşmamalıydım" diyecekti; fakat karşısındaki donuk yüz işini kolaylaştırmaktan öte, yeniden kışkırtıcı düşüncelerin içine yuvarladı onu. Neler oluyordu ruhunda? Fabrikanın önünde, karakolda hep bu karşılaşma anının hayaliyle akşamı etmiş; böyle bir soru sormak aklının ucundan bile geçmemişti. Eskisinden daha güzel bir beraberlik düşlerken, onunla eşit konumda olmanın aralarındaki ilişkiyi daha da sıcaklaştıracağını beklerken, tüm ak-

lıyla bu sonuca ulaşmışken birdenbire beklemediği bir şekilde hiç hesap etmediği kötü, can sıkıcı bir duruma düşmüştü. Aklı, çuvallamadan önce, düşüncelerini nasıl her şeyin güzel olacağına odaklamışsa; şimdi yaptığını düzeltmek istercesine, onu kışkırtıcı duygulara sürüklemek isteyen, sanki karşısındakinin canını acıtmadıkça yatışmayacak güdülerinin dizginlerini yeniden eline almaya çabalıyordu. Heyhat! Güdülerin kışkırttığı duygular ne kadar kontrol edilmek isterse o kadar karşısındakine benzeyen alçıdan bir maskenin yapaylığına dönüşüyordu. Ne olmuşsa o dakikadan sonra konuşmak için bir şeyler bulmak zorundaydılar. Duygular saklanmak istedikçe, akıl yürütülen bir konuda düşüncelerin yönünü değiştirdiğine kişi farkında olmasa da sonradan tanık olmuş, yönünü şaşırmış düşünceleri sahiplenmek zorunda kalmıştır. Haydar Bey ve Şehrazat: İkisi için de o gün bu böyle oldu.

"Demek istediğim yazar, o görünmeyen kişi, şu anda bize hükmediyor mu?"

Bu sözleriyle 'denize düşen yılana sarılır' atasözünü doğrulamış, durumunu kurtarmak bir yana kendini daha da zora sokmuştu.

"Bana ne kadar hükmettiğini mi merak ediyorsunuz?"

"Hayır Şehrazat, hayır! Benim demek istediğim başka bir şey. Bizim ötemizde, biz konuşurken bile başka birinin bizi, belki de şu anda bile bizi yönetiyor olması; bu rahatsız edici bir duygu. Sen de duymuyor musun bu kaygıyı?"

"Duymuyorum," dedi Şehrazat, "Duymam mı gerekiyor?"

Dudakları kenetlenmiş, yüzünün hatları gerilmişti.

"Unutmamanız gereken bir şey var. Siz roman kahramanı olmadan önce beni yönettiğinizi mi sanıyordunuz? Açık söyleyin! Ya da siz... Siz...

"Hayır Şehrazat!"

"Siz benim, bu romanın yazarı her kimse benim ona yakın mı olduğumu düşünüyorsunuz?"

"Ben böyle bir şey söylemek istemedim."

"Konuşurken sesiniz titriyor ama..."

Acı veren bu sözler karşısında bir şey söylemeye gücü kalmadığını hissetti. Nasıl oldu da kendini bu duruma düşürmüştü. Hele Şehrazat'ı, ona her zamankinden daha çok ihtiyacı varken, Şehrazat'ı kırmıştı. Ona bu sözleri söyleten içindeki şeye lanet yağdırıyordu. İçindeki şey her neyse yapacağını yapmış öylece bekliyordu. Her ân yeniden bir şey söylemeye hazırdı. Neden içindeki sesi dinlemişti. Tam o anda, Şehrazat'la karşılaştığı o anda, "önceden bir tek Şehrazat bir de sen vardın," demişti ses; sonra devam etmişti: "Unutma onu yazan sen değilsin artık."

"Bu düşünceler bizim değil Şehrazat. Her kimse o, bizi birbirimize düşürmek istiyor."

"Evet, sizin durumunuza düşen herkesin böyle davranacağı gibi. İlk yapacağınız şey kuşkuya düşmek! Siz yazarken böyle bir sorun yoktu. O zaman siz hükmedebilirdiniz bana; ama böyle bir sorun yoktu. Şimdi ise var! Diyelim ki size bu sözleri yazar söyletiyor; fark etmez, zaten siz normal bir insan nasıl davranıyorsa öyle davranıyorsunuz."

Ona, tiyatroya gelmeden, hatta onunla konuşmadan önce bu sözlerden hiçbirisinin aklına gelmediğini nasıl söyleyebilirdi. Hatta gelirken onu ne kadar özlemiş olduğunu düşünmemiş miydi yalnızca? Roman hiç umurunda değildi. Şehrazat'ın evet diyeceğini bilse, romanı bir kenara bırakır; bütün bu sözlerin hiçbir anlamı olmaz, her şey düzelirdi. Şehrazat kabul etse yalnız onların olabileceği bir dünyaya kaçarlardı. Bunu söyleyemeyeceğini biliyordu. İkisi de ancak romanla birlikte var olabilirlerdi; bunu da biliyordu. İçinde yalnız onların olabileceği başka bir dünya yoktu.

Suskunluk yeniden çökmüştü üstlerine. Sağduyusu başka, kuşkuları başka dili kullanmasaydı konuşacaktı Haydar Bey. Ah! Yoksa kuşkularını hareket geçiren kıskançlık mıydı duyduğu? Bu duygu muydu sesini titreten? Nasıl söyleyecekti bir başkasının etkileyebileceği bir Şehrazat düşüncesine bile dayanamadığını? Şehrazat ona umut verici hiçbir şey söylememiş, hatta 'sizinle aynı duyguları duymuyorum' dememiş miydi? Onu birinin yönlendirmesinden korkarken asıl kaygısı onu biriyle paylaşıyor olmak

mıydı? Yoksa yarım kalan romanında yazdığı gibi, 'sevdiğine bir başkasının sahip olmasından korkan, bu korkuyu ancak ona sahip olmamakla mı yenebilir?' İyi ya, peki nedendi kaygısı? Paylaşmaktan korkuyorsa tutkularının ona söylemediği, ondan gizlediği bir şey var demekti. Bu romanın yazarıyken duymadığı, ama şimdi kahraman olunca duyduğu bir korku. Onun varlığını elde etmenin tutkusu. Yazarken duymadığı ama şimdi kahramanken ona bir başkasının sahip olabileceğinin korkusu. Kendine bir türlü itiraf edemese de kıskançlık denen şey bu muydu? Kendinden bile sakladığı şeyleri Şehrazat'tan haydi haydi saklamaya çalışırdı; ağzını açıp konuşmaya başlasa ne olacak, sakladığı duyguları sesini titretir işte ele verirdi onu.

ALTMIŞINCI BÖLÜM

Arabanın kırılan camlarına dair

Hadımköy sapağına daha bir hayli varken otobüsün içindeki hareketlilik dikkatini çekti Haydar Bey'in. Önceki gün olduğu gibi Beşyüzevler'den binmişti yine. Bu kez Mükremin'le gelmişti Beşyüzevler'e. Otobüse bindiğinde bakışlar, Haydar Bey'in yanında Mert'i aramıştı. Hiç kimse tek bir soru sormamıştı ama o konuda. Parseller'i geçene kadar önceki sabahlardan farklı bir şey yoktu. Herkes koltuğunda; kimi uyukluyor, kimi sohbet ediyordu. Parsellerden sonra yokuş çıkıyordu otobüs, benzin istasyonunun bulunduğu yere gelmek üzereydiler. Beş altı kişilik bir grup yerinden kalktı, otobüsün ön tarafına geçti. Otobüsten inmeye hazırlanıyorlardı. Sinan, Selim Kaptan'a duracağı yeri gösteriyordu. Haydar Bey alelacele kalktı yerinden, doğruca Sinan'ın yanına gitti.

"Yol mu keseceksiniz?" diye sordu Sinan'a.

"Hayır!" dedi Sinan. Başını hafif eğmiş, duracakları yeri kaçırmamaya çalışıyordu. "Başka bir işimiz var."

"Eğer öyle bir şey yapacaksanız," dedi Haydar Bey. "Bari haberimiz olsun."

"Tamam kaptan! Yolun başında bırak bizi!"

Konuşma boyunca başını döndürüp Haydar Bey'in yüzüne bakmamıştı.

"Bir şeyler yapacaksanız biz niye gidiyoruz ki fabrikanın önüne?"

"Hadi iniyoruz!" dedi Sinan ayakta duranlara.

İyice canı sıkılmıştı Haydar Bey'in; her ne kadar karşı çıkarsa çıksın onaylamadığı şeylere engel olamıyordu artık. Otobüsün yönünü şubeye döndürse, gitmeseler fabrikanın önüne... Fabrikanın önüne gidecekler!.. Çalışanların arabaları; içindekiler dövülmüş ya da camlar taşlanmış halde gelecek; bu da onları zora sokacaktı. Gitmeseler?.. Günlerdir fabrikaya gidip gitmemek konusundaki tartışmaları hatırlayınca düşüncesini hayata geçirmenin imkânsızlığını gördü. Herhalde yalnızca o geri dönerdi. Hatta bu bile imkânsız, diye düşünmekten kendini alamadı.

Otobüs büfeyi geçtiğinde Selim Kaptan'a fabrikanın önüne kadar devam etmesini, işçileri orada indirmesini söyledi. Selim Kaptan Haydar Bey'in istediği gibi fabrikanın tam karşısına çekti otobüsü. İşçiler iner inmez tarlanın kenarına dizildiler. Askerlerse tam karşılarına! Bir önceki gün milletvekili ve belediye başkanının karakola gelerek onları serbest bıraktırması işçilerin moralerini yerine getirmişti. Bu moralin etkisi devam ettiğinden, askerleri karşılarında bulduklarında şaşırmışlardı. İki taraf da öylece beklemeye koyuldu. Haydar Bey, yanına gelen Deniz'e Sinanların otobüsten neden indiklerini sordu. Deniz, bilmediğini söyledi. Haydar Bey, Deniz'in yüzündeki değişimlere dikkatli, hiç bir ifadeyi kaçırmak istemezmiş gibi sanki, dedi ki:

"Eğer bir şey yapmak için indilerse; sence doğru mu Deniz? Biz buradayken?.."

"Olsun," dedi Deniz, omuzlarını bükerek. "Biz bir şey yapmıyoruz ki?.."

"Evet ama..."

Devam edecekti, sinirli bir gülüş dondu kaldı dudaklarında.

"Neler olduğundan haberim olmuyor. Bir şeyler oluyor ve bana söylemiyorlar. Salman da öyle! Karakoldan aradıklarında, ancak o zaman haberim oluyor."

"Bence kafanızda sorular varsa onlarla açık bir şekilde konuşun. Kötü bir niyetleri olduğunu sanmıyorum."

"Bana öyle geliyor ki Deniz?.. Bir gün gelecek birbirimizi anlamakta bile zorluk çekeceğiz."

"Belki de..."

Bu 'belki de' sözü canını sıkmıştı Haydar Bey'in; ancak belli etmemeye çalıştı. 'Belki' sözcüğüyle sanki, onun sitem edercesine söylemeye çalıştığı şey bir anda ete kemiğe bürünmüştü.

Dakikalar geçiyor, çalışanların arabaları gelmiyordu. Fabrikanın önünde askerlerin olduğu yerde bir hareketlenme oldu. Derken askeri araca dört jandarmanın bindiğini, aracın fabrikadan çıktıktan sonra Hadımköy yoluna dönüp hızla gözden kaybolduğunu gördüler. Haydar Bey, bir şeylerin yolunda gitmediğini düşünüp önce Deniz'e, sonra ötekilere "bu günlük bu kadar yeter!" diyerek gitmelerinin doğru olacağını söyledi. İnsanlar pek gitmeye niyetli gözükmüyordu. "Biraz daha kalalım," diyordu kimisi. Birkaç kişi; Suat da bunların içindeydi: "Beş on dakika için mi geliyoruz?" diye itiraz etti. Deniz, sesini çıkarmamıştı; ama onun da gönlünün gitmekten yana olmadığı belliydi. Onu dinlemeyen bir gövdeye sahipti sanki Haydar Bey, sanki bir gemideydi ve dümen boşa dönüyordu; hem en olmayacak zamanda! Her ne olmuşsa onun dediklerini yapmak istemiyordu bu gövde. Şeklen başlarındaydı, aralarında dolaşan herhangi biriydi. Aradan beş altı dakika ya geçmiş ya geçmemişti, iki askeri araç daha geldi içi dolu. Askerlerin başında bir astsubay vardı. Hatırlıyordu Haydar Bey... Kadir'le Faruk'un karakolda dövüldükleri gecenin sabahında tartıştıkları, boyu kısa olan astsubaydı bu.

Haydar Bey, çevresindekilerin duyacağı kadar bağırarak:

"Herkes otobüse! Gidiyoruz!" dedi; bu kez kararlıydı ses tonu.

Tam o sırada bir asker koşarak Haydar Bey'den yana geldi. Haydar Bey, askerle birlikte iri yarı komando astsubayının yanına gitti. Kısa boylu kara tenli astsubay öte taraftaydı. Astsubayın yanına varır varmaz onun bir şey sormasını beklemeden, gitmek üzere olduklarını söyledi.

"İki dakikaya kadar hepinizi toplarım." diye bağırdı astsubay.

"Hemen gidiyoruz," dedi Haydar Bey.

Haydar Bey geri dönüp işçilerin yanına ilerlediği sırada beklenmedik bir şey oldu. Büfe tarafından: Askeri bir cip, arkasında fabrikanın servisi gözüktü. Haydar Bey, tam yolun karşısına geç-

mekteyken gördü onları, duraklar gibi oldu; sonra hiç vakit kaybetmemesi gerektiği kafasında şimşek gibi çaktı. Gördüğü: Kırmızı minibüsün ön ve yan camlarının tuzla buz olmuş olduğuydu. Herkes kavradı işin ciddiyetini, Haydar Bey'in "gidiyoruz!" sözünü ikiletmediler bu sefer ve yürümeye başladılar.

"Durun!" diye bağıran sesle oldukları yerde kaldılar. Kara tenli ufak tefek astsubaydı bağıran. Bütün yüzler ondan yana döndü bir anda.

"Sen burada kalıyorsun!"

Eliyle Haydar Bey'i işaret ediyordu. Haydar Bey, hiç vakit kaybetmeden insanlara gitmelerini söyledi.

"Hadi Deniz! Otobüse gidin, beklemeyin! Ben arkadan gelirim."

Yürüyüşlerine yeniden başladığını görüp insanların, astsubayın olduğu yere öyle yürürken Haydar Bey'in içindeki duyguları kimse bilemezdi. Davranışının sonucunda duyabileceği soylu duygular yerine, bir o kadar insanın yükünden, ne zaman yönetip ne zaman yonetemeyeceğini bilemediği bir gövdeden (karakoldu, savcısıydı, onların karakoldaki sabırsız davranışlarıydı; bütün bunlardan) kurtulmanın rahatlığını duyuyordu. Ancak bu rahatlığı çok uzun sürmedi; yine o kara tenli astsubay askerlerden birine bağırarak insanları geriye çevirmesini emretti. Askerler koştular hemen!.. İnsanlar o zaman, geri dönmek zorunda kaldılar. Haydar Bey haklı olmakla, insanlarla arasına mesafeyi yeniden koyacak olan fedakarlığının etkisinin beklentisinde ve onu kendisinden hoşnut kılan özgüvenin birbirine karıştığı bir ruh haliyle; geri gelen insanların birkaç adım ötesinde, ellerini göğsüne kavuşturmuş, olacakları beklemeye koyuldu. Bir süre sonra bakışlarını kendi içinden dışa çevirdiğinde yüzlerdeki ifadenin hiç de düşündüğü gibi olmadığını görüp şaşkınlığa uğradı. İnsanlar gülüyordu ve aralarında geçen konuşmalardan arabanın camlarının tuzla buz oluşundan nasıl keyif aldıkları anlaşılıyordu. Sanki çalışanlarla aralarındaki tek engel arabanın camlarıydı. Camların parçalanmışlığının onlara verdiği rahatlığının yerine başka bir şeyi kolay kolay koyamayacağını hissetti Haydar Bey.

Görünen oydu ki askerler o gün de onları gözaltına alacaklardı. İki tarafında sinirleri oldukça gergindi. Komando astsubay cipe binmiş, başını hiç kıpırdatmadan karşıya bakıyordu. Öteki astsubaya gelince o bekçi kulübesine girmiş, hâlâ dışarı çıkmamıştı. Askerler çevrelerini tamamen kuşatmışlar, büfeye ya da ihtiyaç gidermeye gidecek olanların hiçbirine izin vermiyorlardı. Haydar Bey, işçilerin arasından tarla tarafına geçip, askerlerin göremeyeceği uzaklıkta cep telefonuyla genel merkezi aradı. Santraldaki kız genel sekreteri bağladığında, genel sekreter karşısına çıkar çıkmaz, gözaltına alınmak üzere olduklarını söyledikten sonra ondan bir avukat göndermelerini istedi. Genel sekreter avukatların adliyeye gittiklerini ve avukat gönderemeyeceğini söyledi. "Peki ne yapacağız biz?" dediğinde, genel sekreterin yanıtı kısaydı: "Vallahi bilemiyorum."

"Başkan! Askerler seni çağırıyor."

"Tamam!" dedi telefonu kapatıp. Tam o sırada telefonu çaldı. Genel sekreterin aradığını sanıp telefonu kulağına götürdü hemen. Mert Yalman'dı. Sendika genel merkezinden arıyor, ne durumda olduklarını soruyordu.

"Her zamanki gibi..." dedi. "Gözaltına alabilirler. Fazla konuşamayacağım; astsubayın yanına gidiyorum."

Asker, onu yanına katıp cipte oturan iri astsubayın yanına götürdü. Astsubayın yanına vardı ve camı açmasını bekledi.

"Kim taşladı bu arabaları?" dedi astsubay sert ve paylar bir tavırla.

"Bilmiyorum," dedi Haydar Bey.

"Beni iyi dinle!" dedi Astsubay ve devam etti:

"Bir daha böyle bir şey olursa eğer, bundan seni sorumlu tutarım bilesin. Şimdi derhal burayı terk edin ve yarın da buraya gelmeyin!"

"Yarın gelmeyeceğimizden kesinlikle emin olabilirsiniz," dedi Haydar Bey.

"Pazartesi de gelmeyin!"

"Pazartesi için söz veremem

Astsubay bakışlarını Haydar Bey'in yüzüne dikti, bir süre kal-

dı öyle. Kızıp kızmamak arasında düştüğü kararsızlık hareketsiz yüzünde öfkeye dönüşecekken gözlerindeki sert ifadeyle kaldı ve her halinden belli bir can sıkıntısıyla bağırdı:

"Fikrimi değiştirmeden çabuk gidin buradan!"

Haydar Bey hiç beklemedi. İşçilerin yanına varıp "gidiyoruz!" dediğinde insanlar hemen otobüse doğru yürüyüşe geçtiler. Hiç ummadıkları bir anda özgürlüklerine kavuşmuşlar, bunun sevinciyle canlı ve hızlı yürüyorlardı. Deniz, "siz de geliyor musunuz?" diye sormuştu Haydar Bey'e. "Evet!" deyip arkalarından gitmişti o da. Otobüs hareket ettiğinde bir askeri araç da peşlerinden geldi.

"Arkadaşlar!" dedi ana yola çıktıklarında. "Yarın sabahtan doğruca sendikanın genel merkezine gidiyoruz."

Hiç kimse önce fabrikaya gidelim diye itiraz etmemişti bu kez. Haydar Bey, yerine oturduktan sonra insanlar kendi aralarındaki konuşmalara döndüler. Haydar Bey, koltukların arasından ilerlerken duyurmamaya çalışıp alçak sesle konuştukları şey arabaların taşlanması üstüneydi. Haydar Bey, Cennet Durağı'nda otobüsten indiğinde kendi başlarına kaldıkları için daha mutluydular sanki. Mükremin, Haydar Bey'in ona söylediği gibi önceden gelmiş, arabayı yolun kenarına çekmiş onu bekliyordu. Şubeye gittiğinde yaptığı ilk iş genel başkana telefon etmek oldu. Bir önceki gibi sert; ancak çok kısa bir konuşma geçti aralarında. Haydar Bey, genel başkana sendikada olup olmayacağını sordu ilkin. Sendikada olacaktı. Haydar Bey: "İşçiler sizinle görüşmek istiyorlar!" dediğinde, "kimseyle görüşemem!" yanıtını aldı.

"Biz geliyoruz!" deyip telefonu kapattı.

ALTMIŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Sendikadaki tartışmaya dair
Zoraki toplantı

Sabah sendikaya vardıklarında içeri girip birinci katta kaldılar. İşçilerden kimileri kapıdan çay ocağına kadar olan kısımdaki koltuklara oturdu, ötekiler yer kalmadığı için ayakta beklemeye koyuldu. Haydar Bey, asansörle üçüncü kata çıkıp genel başkanın odasına varınca kapıyı çalıp doğruca içeri girdi. Genel başkan masasının başındaydı. Sert ve kesin bir ifadeyle genel başkana:

"İşçiler aşağıda," dedi. Sizle toplantı yapmak için geldiler."

"Ben işçilerle görüşmem!" dedi genel başkan. Asıktı suratı, morali bozuktu, karşı karşıya kaldığı emrivakiden dolayı kendini zor tutuyordu. Sonunda patladı:

"Senin yaptığın dayatmadan başka bir şey değil!"

"İşçiler sizinle görüşmek istiyorlar sadece..."

"Senin asıl niyetin ne onu söyle! Kavga istiyorsan, kavgaya da varız."

"Öyle mi? Madem öyle! Ben de varım kavgaya."

Adeta çıldırmış gibiydi. Kendisine ne söylenirse altta kalmamaya hazırlıklıydı.

Beklediğinin tam tersi uzun süren bir sessizlik oldu. Gergin bir bekleyişti bu. Genel başkan onu odada yok sayıp kendi işine dönmüştü. Zaman gerginlik anında durmuştu. Ne yapacağını bi-

lemiyordu Haydar Bey. Daha fazla bekleyemezdi. Aklına işçilerin öğlen kumanyası gelince (biraz da zamanı yeniden başlatmak için) masasındaki dosyalarla ilgilenen başkana:

"Arkadaşların öğlen kumanyalarını şimdiden söylemek gerek!" dedi.

Haydar Bey'in (o kadarını istemese de) sözleri genel başkanı sessizliğinden koparacak kadar etkili oldu:

"Ben mi gidip yemek alacağım? Sen fazla oldun artık."

"Ben sadece..."

"Böyle emreder gibi söyleyemezsin bana!"

"Ben sadece arkadaşların aç kalmaması için, şimdiden kumanyanın hazırlanması gerektiğini hatırlatmak istemiştim..."

Genel Başkan telefon ederek genel sekreteri ve ötekileri odaya çağırdı. Çok geçmeden Mehmet Sağdıç ve Davut Yener girdi odaya, birkaç dakika sonra da Ahmet Aras gözüktü kapıda.

Haydar Bey, öylesine gergin bir ruh hali içindeydi ki, Ahmet Aras'ın girdiğinin farkında olmadı. Tek düşündüğü şey artık okun yaydan çıkmış olduğuydu.

Mahir Urkan, Mehmet Sağdıç'a dönerek alaylı, öfkeli ve küçümser bir tavırla:

"Arkadaş bizi yönetmeye gelmiş, aşağıya işçilerle toplantıya inmemizi istiyor," dedi.

"Bu yaptığın hoş değil," dedi Mehmet Sağdıç.

"İşçiler sizinle konuşma istiyor, bu mu hoş değil? Biz buraya sizlerle konuşmaya geldik ve konuşmadan gitmeyeceğiz."

"Haydar bak! Terbiyesizlik yapma! Sen bir genel başkana, bir yöneticiye ille aşağıya geleceksin diyemezsin! Burası bir sendika! Senin bu yaptığın sendikayı işgal etmek demek oluyor."

"İşçilerin konuşmaya gelmesi ne zamandan beri sendikayı işgal oluyor? Bizim ne yapacağımızı açık açık konuşmaya ihtiyacımız var. Sendika Tıbzet konusunda üstüne düşeni yapmıyor; aşağıya gelmeli ve işçileri dinlemelisiniz."

Mehmet Sağdıç:

"Böyle yaparsan polis çağırırım."

Polis lafı Haydar Bey'in zaten gergin olan sinirlerinin boşan-

masına yetmişti:

"Çağır! Çağır! Biz nasıl olsa her gün jandarmayla başımızı belaya sokuyoruz, bir de polisle sokarız olur biter. Demek bu sendikada işçilere karşı polis çağırılıyor ha?.. Çağır, jandarmaya polise alışığız biz."

Davut Yener oturduğu koltukta öne eğildi, gözlüğünü düzeltip eliyle çenesini sıvazladıktan sonra ortamın gerginliğine uymayan bir ağırbaşlılıkla:

"İşçileri dinlemediğimizi söylüyorsun ama örgütlenme sekreteri olarak ne yaptığınızdan bile haberim yok!" deyiverdi.

"Senin neden haberin olacak ki? Sen neyin sekreterisin ha? Söylesene?.. Orada boşuna oturuyorsun sen! Ha olmuş, ha olmamış hiçbir şey fark etmiyor."

Davut Yener'in beklemediği bir karşı çıkıştı bu. Önce neye uğradığını şaşırdı. Şaşkınlığının hemen arkasından kaşları çatıldı birden, yüzü kararadı. Bir elini koltuğun kenarına kuvvet almak için koydu, öne doğruldu, kalkmağa hazırlanırmış gibi sağ bacağını geriye bastı, tepesi atmış bir şekilde:

"Bana bak! Bacaklarını kırarım senin!" diye bağırdı.

Aynı anda Haydar Bey de ona doğru uzandı oturduğu yerden, kavga için kalkmaya hazırlandı:

"Kır! Kır! Bacak nasıl kırılıyormuş göreyim hele!..

Davut Yener, o ağır gövdesiyle hamlesini tamamlamak istediğinde Ahmet Aras fırsat vermedi, ayağa kalkarak ikisinin arasına girdi, Davut Yener'i kollarından tuttu. Bir yandan:

"Allah aşkına kendinize gelin! Ne yapıyorsunuz?" diye bağırırken, diğer yandan Davut Yener'i kapıya doğru sürüklemeye başladı.

"Çık şöyle! Sakinleşin biraz!"

"Kargaşalık yaratıp bizi oyuna getirmek istiyor," dedi Mehmet Sağdıç oturduğu yerden." O hâlâ sakindi.

Ahmet Aras, Davut Yener'i odadan dışarı çıkarmıştı. Haydar Beyse ayağa kalktı, genel başkanın masasından yana bağırarak şöyle dedi:

"Bizimle aşağı inip görüşmüyorsanız eğer, biz de burada gö-

rüşürüz."

O sinirle hızla kapıya yönelip odadan çıktı, asansörü beklemeden koşarcasına merdivenleri inmeye başladı. Birinci kata indiğinde işçiler çevresini sardılar hemen. Haydar Bey yüksek sesle konuşmaya başladı:

"Arkadaşlar, başkan yukarıda! Bizimle görüşmeyecekmiş... O bizimle görüşmek istemezse biz de odasına çıkarız!"

Tansiyon bir anda yükselmişti. İşçiler hep bir ağızdan bağırmaya başladılar.

"Çıkalım öyleyse!"

"Pekâlâ arkadaşlar! Son bir kez yanlarına çıkıyorum. Siz burada bekleyin!"

Geldiği gibi merdivenlere yöneldi, üçer beşer koşarcasına çıktı merdivenleri. O hızla başkanın kapısına geldiğinde, açıp içeri girdi. Hepsi içerdeydi.

"Başkan! Eğer bizimle görüşmüyorsanız, biz buraya yukarı geliyoruz."

Ahmet Aras, herkesten önce davranıp oturduğu yerden ayağa kalktı:

"Şu anda toplantı yapıyoruz Haydar! Sen aşağı in, seni on dakika sonra çağıracağız."

Haydar Bey, kapının eşiğinde öylece kalmıştı, durakladı bir an, sonra geri döndü ve dışarı çıktı. Yavaş adımlarla indi merdivenden. Böylesi anlarda düşünmeye yer yoktu; Haydar Bey de düşünmüyordu artık. Aşağıya inince soranlara, on dakika sonra haber verecekler deyip kısadan, hiç konuşmadan; fakat oldukça gergin bir ileri, bir geri dolaşmaya başladı.

On dakika dolmadan müracaattaki telefon çaldı, görevli telefona yanıt verdikten sonra seslenerek:

"Haydar Bey sizi yukarıdan bekliyorlar," dedi.

Bu kez asansörle çıktı yukarı.

"Başkanlar kurulu salonuna geçin!" dedi Ahmet Aras. "Beş dakikaya kadar geliyoruz."

Haydar Bey, hiçbir şey söylemeden, aşağı, işçilerin yanına indi.

"Tamam, arkadaşlar! Karşıdaki salona geçiyoruz. Geliyorlar."

Bir zafer kazanmış gibi hissediyordu kendisini. Salona doğru yürürken yumruğunu sıkıp:

"Mecbur kalınca nasıl iniyor aşağı!" dedi yüksek sesle; der demez gayri ihtiyari geriye döndü. İşte tam o anda arkasında Ahmet Aras'ı gördü, hemen çevirdi başını; yaptığından hoşnut olmayan bir duyguyla içeri geçti. Masanın en başına, sağ yanına oturdu. Arkasından Ahmet Aras geldi. Yüzü asık bir halde baş tarafa geçti. Çok geçmeden genel başkan ve diğer ikisi gelerek Ahmet Aras'ın yanında yerlerini aldılar.

Genel başkan, yüzü asık, ötekilerden farklı çevresine öfke saçarak konuşmasına başladı:

"Evet! Sizleri dinliyorum."

Salonda derin bir sessizlik oluşmuştu. Haydar Bey dirseklerini masaya koyarak oldukça gergin bir ruh haliyle konuşmaya başladı:

"Örgütlenme mücadelemiz tüm zorluklara karşın sürüyor. Her gün gözaltına alınıyoruz. Buna rağmen arkadaşlar kararlılıkla mücadelelerine devam ediyorlar. Biz Petrol–Sen olarak geçen yıl örgütlenme..."

Genel Başkan Haydar Bey'in sözlerini sert bir tavırla kesti:

"Bunları biliyoruz. Sen bir ân evvel asıl söylemek istediklerini söyle!"

"Müsaade ederseniz söyleyeceğim,"

Tam devam edecekti, öfkesinden düşüncelerinin akışında bir kopukluk oldu; kısa bir süre sustu.

"Pekâlâ! Demek istediğim şu! Biz fabrikanın önünde elimizden geleni yapıyoruz. Ancak mücadeleyi genelleştirmeden... Yalnızca altmış kişiyle mücadelenin kazanılması mümkün değil."

"Kardeşim! Direniş, bir tek senin şubende mi oldu şimdiye kadar? Sen direnişe çıkarken sendikaların, bu örgütün durumunu bilmiyor muydun? Sen kendi şubendeki fabrikalarda ne yapabiliyorsun?"

"Bütün bunları biliyorum elbet! Ancak buna rağmen yapılabilecek bir sürü şey var. Benim için de var. Bir kısmını yapıyorum zaten. Biz günlerdir bir sürü yere gidiyoruz. Odalara, sendikalara,

Ankara'ya... Hepsinde tek başınayız. Biz kendi imkânlarımızla nasıl bir sürü olanak yaratıyorsak, inanıyorum ki sendika bu direnişle ciddi anlamda ilgilense bir o kadar daha olanak yaratır, mücadele alanımızı daha da genişletiriz. Biz Eczacılar Odasına kendiliğimizden gittik. Adamlar hem basına hem işverene protesto yazıları yazdılar. Mesela İl sağlık müdürlüğü! Ne zamandır sizlere söylüyoruz. Sağlık Bakanlığı! İşverenin sağlıksız üretimi buralara bildirilmedi bir türlü. Türk–İş Başkanı, 'sendikanız başvursun her türlü maddi manevi desteği sağlarız' dedi. Ne yaptık şimdiye kadar? Bütün buralarda yalnızız. Bir başkan olarak isterseniz, yapacağınız bir sürü şey var."

"Bir dakika başkan. Müsaade eder misin?" dedi Ahmet Aras.

Mahir Urkan'ın bir şey söylemesini beklemeden söze girdi; bir taraftan önündeki dosyadan aradığı şeyi bulmaya çalışıyordu.

"Türk–İş Başkanı 'size yardım edeceğiz,' der. Biz Türk–İş'e direniş başladıktan hemen sonra, siz gitmeden çok önce yazı yazdık. Sen bilmiyor musun bunu, burada arkadaşların önünde söylüyorsun."

Onun ardından Mahir Urkan öfkeli tavrını devam ettirerek dedi ki:

"Petrol–Sen olarak bu direnişte şimdiye kadar hiç yapmadığımız şeyleri yaptık. Şimdiye kadar başka hiçbir direnişe bu kadar para yardımı yapmadık biz. Her gün otobüs ve yemek veriyoruz size. Grevdekiler bile almıyor bunu. Bunların hepsi kolay mı oluyor sanıyorsunuz siz?"

"Hemen söyleyeyim," dedi Ahmet Aras, işaret parmağını dosyanın üzerinde bir noktaya koyarak:

"Tıbzet için bugüne kadar iki milyar dört yüz yetmiş üç bin lira ödemişiz."

"Başkan!" dedi Sedat yüksek sesiyle birdenbire. Bir anda başlar ona döndü.

"Petrol–Sen, kasasındaki üç yüz milyarı direnişlerde kullanmayacak da başka nerede kullanacak?"

"Sen nereden biliyorsun Petrol–Sen'in kasasındaki parayı?" diye sordu Mahir Urkan araya girip.

"Bir çok dergi böyle yazıyor. Ayrıca Petrol–Sen'in üye sayısının yetmiş binlerden otuz beş binlere indiğini de yazıyor."

Sedat'ın konuşmasıyla birlikte Tıbzetlilerde belirgin bir canlanma olmuştu.

"Senin takip ettiğin o yayınları biliyorum ben," dedi Mahir Urkan ters bir tavırla.

"Dışarıdan bir takım adamların kışkırtmasıyla buraya gelip böyle şeyler söyleyemezsiniz," diye bağırdı Ahmet Aras, Urkan konuştuğu sırada. Daha fazla öfkelenmemek için kendini zor tuttuğu belli oluyordu; Urkan konuşmaya devam ederken bir taraftan sanki önündeki dosya kırışıkmış gibi elinin iç kısmıyla aşağıdan yukarı düzeltirken diğer taraftan "buna hakkınız yok!" diye söylenmekten vazgeçmedi. Urkan o sırada, orada bulunanların hepsini paylarcasına, bir şeyi iyi öğrenmeden öyle uluorta konuşamayacaklarını söylüyordu.

Sedat'ın konuşmasıyla masanın işçiler tarafındaki suskunluk bozulmuştu. Neredeyse herkes birden konuşacaktı. Bu kez Veli elini kaldırarak söz aldı:

"Başkan! Biz işçiyiz. Nasıl konuşması gerektiğini bilemeyiz. Bizi öyle suçlamanıza gerek yok! Biz zaten zor durumda kalmışız. Okullar açılmış, daha hiç birimiz kömür almamış. Biz bu sendikaya, bize sahip çıkacağına inandığımız için geldik. Biz bilemeyiz. Çoğu arkadaşlar kiralarını ödeyemedikleri için evden atılacak."

"Bu örgütün organları vardır. Başkanınız her ne kadar bu örgütün organlarını atlayıp, sizleri buraya getirerek bizleri sizlerle karşı karşıya bıraktıysa da bizler o organlara karşı sorumluyuz. Biz o organların dışında keyfi ödeme yapamayız. Bir tek size karşı sorumlu değiliz biz. Biz versek, grevdeki işçiler karşı çıkar buna. Ben sizi, buraya geldiniz diye suçlamıyorum. Başkanınız size bunları anlatmalı, bizi burada sizlerle karşı karşıya getirmemeliydi. Başkanınız bu hareketiyle hem kendini hem sizleri zor duruma düşürüyor."

"Bir şey söylemek istiyorum," dedi Deniz.

Urkan, Deniz'e dönüp: "Söyle!" derken yüzündeki ifade bir ân için normale dönmüş, yumuşamıştı, Deniz ayağa kalktı, heyecan-

dan yüzüne kan üşüşmüştü, gözlerinde gururlu bir ifade vardı, bir o kadar da titriyordu sesi; şunları söyledi:

"Eğer gelip sizinle konuşmak suçsa, bu suç sadece başkana ait değil! Bu suç hepimizin. Biz de suçluyuz."

Haydar Bey, Deniz konuşmasını bitirip oturduğu sırada ona bakıp hafifçe tebessüm etti; tebessümü o kadar belirsizdi ki ancak yüzüne dikkatlice bakan fark edebilirdi. Yine yüzüne dikkatlice bakmaya devam eden hiç olmazsa o ân için yüzüne renk geldiğini söyleyebilirdi. Deniz'in hemen arkasından Salman söz aldı. Genel başkandan yana dönerek dedi ki:

"Başkan! Şube başkanımızla aranızda olan mesele bizi ilgilendirmez. O sizin ikinizin arasında geçen bir şey. Bizi asıl ilgilendiren konu bizim maddi durumumuz. Arkadaşlarımız maddi bakımdan oldukça zor durumdalar. Direniş devam ettiği sürece sendika bize ne verecek, biz bunu bilmek istiyoruz."

Yine o sırada hiç kimse, Haydar Bey'in bakışlarının, Salman konuştuğu sırada ve konuşmasını bitirdikten sonra, bir süre onun üstünde sabitleştiğinin farkında olmadı. Az önce rengini bulan yüzü şimdi adeta buz içinde kalmış bir adamın yüzü gibi donmuştu. Urkan konuşuyor, o onun ne dediğini duymuyordu. Urkan'ın konuşmasında "biz size sürekli yardım yapacağız diyemeyiz," sözleri dikkatini çekmiş olacak ki kulak kabartarak içinde bulunduğu ruh halinden sıyrıldı ve ondan yana döndü. Başkanın konuşması sürüyordu.

"Ben şimdi size burada bir sürü vaatlerde bulunabilirim, ancak yapamayacağımız şeyler söylersem sizi boşuna ümitlendirmiş, beklentiye sokmuş olurum."

"Başkan!" dedi Haydar Bey, kendini tutamayarak: "Biz buraya sadece maddi durumumuzu konuşmaya gelmedik. Biz grevde değiliz. En önemlisi, söylemek istediğimiz asıl şey: Bizim dışımızda sizlerin de bu direnişi kazanmak için bir şeyler yapması. Bunun üstüne kafa yormamız lazım."

"Başka ne yapabileceğimizi anlamış değilim," dedi Urkan tepesi attığını iyice belli ederek ve Haydar Bey'den yana bakmayıp. Başını hiddetle aşağıdan sol yukarı döndürdü, dişlerini sıkarak.

Sonra hızla Haydar Bey'den yana çevirdi:

"Söyle de bilelim. Şimdi yani Tıbzet direnişi için iki saat iş bırakma kararı mı alacağız. Her şeyden önce senin iş yerlerin uyar mı bu karara?"

"Başkan, demek istediğim bu değil. Ayrıca örgüt bu kararı alırsa bana bağlı işyerleri de buna uyar elbet. Benim demek istediğim... Bakın mesela?.. DİSK'in de birkaç işyerinde direnişi var. DİSK bir ay sonra Ankara'ya örgütlenmenin önündeki engelleri kaldırmak için yürüyüş kararı aldı. Mücadelemizi onlarla birleştirebiliriz. Türk–İş başkanını direniş yerine getirebilirsiniz. Türk–İş ile DİSK'i bu konuda birlikte davranmaya zorlayabiliriz. Jandarma bizi göz altına aldığında arkamızda büyük bir güç olduğunu bilmeli! Türk–İş Başkanı bize işverenle bir görüşmede bulanacağını söylemişti. Bu görüşme çabuklaştırılmalı. Yani isterseniz başkan, sizin olanaklarınız bizden fazla; bir sürü şey yapabilirsiniz. Şunu söylemek istiyorum: Statükocu değil değişimden yana dinamik bir sendikacı olmalıyız. Bütün mesele burada! Benim dile getirmek istediklerim bunlar. Yoksa sizinle benim aramda kişisel olarak hiçbir sorun yok!"

"Valla kardeşim! Biz bu sendikacılığı yeni yapmıyoruz. Başka hiçbir şube direniş olduğunda bizi senin gibi suçlamadı şimdiye kadar."

"Başkan! Ben suçlamıyorum. Bir şeyler yapmak istiyorum. Toplantının başından beri siz beni suçluyorsunuz. Daha hâlâ direniş için neler yapmayı düşündüğünüzü söylemediniz."

Urkan, Haydar Bey konuştuğu sırada toplantı masasının ucundaki boş bir noktaya bakıyordu bir eliyle çenesini sıvazlayarak... Öfkeli yüzünden ne düşündüğünü bilmek mümkün değildi; yanıt verip vermeyeceği bile belli değildi. Konuşmak zorunda kaldığı için konuştuğunu her halinden belli ediyordu. Ahmet Aras onun yerine konuşmaya başladı.

"Arkadaşlar, ben hemen söyleyeyim. Siz nereye gitmek istiyorsanız biz varız. Siz söyleyin yeter ki."

"İl sağlık müdürlüğüne gidilecekti... Daha önce söylenmişti." dedi Deniz.

"Toplantıdan sonra benim odama gelin. İl Sağlık Müdürü ile konuşur, randevu alırım ben, Pazartesi gideriz."

"Peki, para durumumuz ne olacak başkan? Bir aydır elimize hiçbir para geçmedi..." dedi Salman.

Ahmet Aras oturduğu yerde geriye dikeldi, derin bir nefes aldı, tam bir şey söyleyecekken vazgeçti. Kollarını masaya doğru uzatarak genel başkandan yana baktı. Salonda bir sessizlik oluşmuştu, yeniden gerginliğe gebe olabilecek bir sessizlik.

"Şimdilik ayda bir defa olmak üzere aynı miktarda ödeme yapmayı sürdüreceğiz," diyerek sözlerine başladı Mahir Urkan. Türk–İş Başkanının direniş yerine gelmesi için şimdiden bir şey söyleyemem. Direnişle ilgili bir şeyler yapmaya gelince, her ne kadar başkanınız bir şey yapmadığımızı söylüyorsa da, bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da devam edeceğiz."

"Bu arada," dedi Ahmet Aras, Urkan'ın sözleri biter bitmez hemen:

"İşverenle birlikte görüşmek için en kısa zamanda Bayram Meral'le temasa geçeceğiz."

"Başkan!" dedi Salman, Aras'a doğru bakıp: "Dayanışma şenliğini yapabilirsek o da bize bir katkı sağlayabilir."

"Buna yukarıda konuşuruz," dedi Aras.

"Pekâlâ arkadaşlar!" dedi Urkan. "Sizlere mücadelenizde başarılar diliyorum."

Sözlerini bitirir bitirmez ayağa kalktı ve kapıya doğru yürüdü. İşçilerden kimileri kalktılar; ancak çoğunluk oturmaya devam ediyordu. Bu kez alkışlayan olmamıştı.

Yöneticiler başkanlar kurulu salonundan çıktıklarında, Mert Yalman çay ocağının karşısındaki koltukların en uçtakinde arkası dönük oturuyordu. Başkanlar yanından geçip asansöre yöneldiler. Onlar gider gitmez koltuk değiştirip yüzünü salondan çıkanlara döndü. Derken Salman geldi yanına, Sinan, sonra Deniz. Haydar'ı sordu onlara. İçeride olduğunu söylediler. Yalman, onların anlattıklarından çıkardığı kadarıyla toplantının olumlu geçmiş olduğu yorumunu yaptı. En azından diyordu üçüne de, onlara Tıbzet diye bir direnişin olduğunu hatırlatıyorsunuz. Salman, yemek

zamanı geldiğinde ne yapacaklarını sorduğunda, Yalman Haydar'la bu konuyu konuşup konuşmadıklarını sordu.

"Başkanın canı sıkkın şimdi," dedi Sinan. "Biz kendimiz halledelim." Ardından "Yemekhanede yiyemez miyiz?" diye sordu.

"Yemekhane bu kadar kişiye yemek yetiştiremez," dedi Yalman. "Ama durun, ben gider şimdi aşçıyla konuşurum. En azından kumanya almışlardır."

Mert Yalman yemekhaneye gittiğinde aşçının hiçbir hazırlık yapmadığını hayretle gördü. "Bana hiç kimse bir şey söylemedi" diyordu aşçı Naim. "Peki bu kadar kişiye bir şeyler hazırlamayacak mısınız?" diye sorduğunda, kendi başlarına izin almadan bir şey aldıramayacaklarını söylediler. Üstelik hiç biri yöneticilerden birine telefon açıp sormaya yanaşmıyordu, telefon etmeye çekiniyorlardı; bu daha da hayrete düşürdü Yalman'ı. Doğruca başkanlar kurulu salonuna gitti, Haydar'la konuşacaktı; kapıdan girecekken vazgeçti. Haydar, iki elini de yumruk yapıp masada üst üste koymuş, masaya eğilerek çenesini üstteki eline dayamış, düşüncelerine dalmıştı. Başka kimse yoktu yanında. En iyisi 'ben telefon edeyim' diye düşündü Yalman. 'Buradakiler aç kalacak değil ya?' Ve gerisin geri dönüp az ilerideki telefona gitti.

Ahmet Aras'ın telefonunu çevirmişti. "Yemekhanedeki görevliler Tıbzetli işçilere yiyecek bir şeyler aldırmaları için sizden izin bekliyorlar," deyince Ahmet Aras'ın telefondaki sesi kısa ve oldukça sert bir şekilde "ben hallederim," deyip kapatmıştı. Mert Yalman, o adeta insanı dövmüşten beter ses tonuna maruz kalmasına rağmen kimsenin yemek için telefon etmeye cesaret edememesini hâlâ anlayamamıştı. Telefonun öte tarafında olanlardan, telefonu kapattıktan sonra Ahmet Aras'ın bas bas bağırdığından ise daha sonra haberi olacaktı. Ahmet Aras, bir personelin talimat verir gibi kendisine telefon açıp konuşmasına oldukça sinirlenmişti.

Yalman'ın telefon etmesi işe yaramıştı. Bir saat sonra yemekhanedeki görevliler ekmek arası peynir, domatesten oluşan kumanyayı dağıttılar. Deniz, ekmeklerden birini salonda yalnız başına oturan Haydar Bey'e götürdüğünde, Haydar Bey, aç olmadı-

ğını, yemek istemediğini söyledi.

"Olur mu?" dedi Deniz. "Son zamanlarda zaten iyice zayıfladınız."

Haydar Bey, Denizin üst üste ısrarı karşısında ekmekten bir parça koparıp aldı ve gerisini kâğıda sararak: "Bunu bir başka arkadaş yer. İnan Deniz, canım istemiyor," dedi.

Deniz, ayakta bir süre bekledi, suskun hiçbir şey demeden.

"Nasıl buldunuz toplantıyı? " diye sordu sonra. "Bu kez arkadaşlar sizin istediğiniz gibi davrandı değil mi?"

Haydar Bey, başını kaldırıp Deniz'e baktı:

"Bilmem, belki de... Ama sana teşekkür etmek istiyorum. Bana yönelik suçlamalar karşısında sahip çıktığın için."

"Doğruyu söyledim ben"

Deniz'in yüzü hafif kızarmıştı. Masanın üstünden ekmeği alarak başka hiçbir şey demeden Haydar Bey'in yanından ayrıldı, ekmeği kapıdan çıkışta rastladığı Mehmet'e verdi.

O gün akşama kadar orada kaldılar. Selim Kaptan'a otobüsü akşam getirmesini söylemişlerdi önceden. Öğleden sonra temsilciler ve Haydar Bey, Ahmet Aras'ın odasına Pazartesi gününü konuşmaya çıktılar. Ahmet Aras, onlara İl Sağlık Müdürlüğünden randevu aldığını söyledikten sonra: "Pazartesi sabah saat dokuz buçukta sağlık müdürlüğünde olurum ben!" dedi.

"Seninle birlikte gideriz..." dedi Salman, Deniz'e.

"Ben fabrikaya gitmek istiyorum."

Haydar Bey'in sigarasını tutan eli dudağına yakın havada kaldı bir süre.

"Sen gitmesen de olur!" dedi Salman, koruma duygusunun karşı çıkılmaz kıldığı otoriter sesiyle; Deniz bir şey söylemek üzereyken tam; "Buradaki iş de önemli!" diye eklemek ihtiyacını hissetti. "Hem başkan gidiyor," dedi. "Sinan da var."

Deniz, başını öne eğip sesini çıkarmadı. Haydar Bey, sigarasından derin bir nefes çektikten sonra:

"Gitmen iyi olur Deniz!" dedi ve devam etti: "Sana ihtiyaç olabilir. Üretim ile ilgili bilgileri verebilirsin orada."

Ahmet Aras, Haydar Bey'e dayanışma şenliği için salon tutma-

larını, salonun parasını sendikanın vereceğini söyledi. Aras'ın yanından ayrıldıktan sonra avukatların bulunduğu odaya gidip şenlik için gerekli işlemlerin başlatılması konusunda Selma Hanım'la görüştüler. Selma Hanım, Haydar Bey'e: "Yönetim kurulunu toplayıp karar almanız gerekir" dedi. Bu arada Sendikalar Masası'nı aradı. Sendikalar Masası'yla görüştükten sonra: "Valiliğe başvurmaya gerek yokmuş," diye ekledi. Bu defa o da en az Haydar Bey kadar titiz ve temkinli davranıyordu. Şenlik için ne gerekiyorsa, gazete ilanı dahil bütün ayrıntılarıyla konuşulduktan sonra Haydar Bey:

"Selma Hanım!" dedi. Bir şey soracağım."

Eliyle Salman'ı gösterdikten sonra dedi ki:

"Arkadaşımızın arandığını biliyorsunuz. Karakola gitmeden doğrudan doğruya savcılığa gidemez miyiz?"

Selma Hanım bir süre düşündükten sonra Salman'a bakıp:

"Hâlâ sizi evden soruyorlar mı?" diye sordu.

"Geçen gün yine gelmiş bir polis. Hanım da İstanbul dışında olduğumu söylemiş."

"Savcıyla konuşmadan bir şey söylemem mümkün değil," dedi Selma Hanım.

Kısa bir süre susup düşündükten sonra:

"Hangi karakoldan geldiklerini biliyor musunuz?" diye sordu Salman'a.

"Bilmiyorum. Hanım'ın aklına gelmemiş sormak. Polisi görünce heyecanlanmış zaten. Büyük bir ihtimalle Beşyüzevler karakoludur, ya da Küçükköy.

Avukat Selma Hanım, düşünceli düşünceli:

"Hangi karakoldan olduğunu bilseydiniz, telefon açıp öğrenebilirdim neden aradıklarını?"

Öteki masada oturmakta olan avukat Hayrettin araya girerek:

"Bir gün adliyeye gidip savcıyla konuşulabilir," dedi. "Fakat savcı karakolun aldığı ifadeyi ister. Yine de savcıyla konuştuktan sonra karakola gidilebilir; en azından bir gece gözaltında kalmamış olur arkadaş."

"Peki, tutuklama gibi bir durum olabilir mi?" diye sordu Haydar Bey.

Hayrettin Özcan:

"Sanmıyorum. Tabii yine de arkadaşın bileceği bir iş. Ama eninde sonunda gidip ifade verecek. Bundan kaçış yok!"

Avukatların yanından çıkıp odasına gittiklerinde Mert'i tek başına otururken buldular. Gelişinden bu yana, Celal Duran odada durmuyordu, masasından bir şey alacaksa bile onun olmadığı zamanları seçiyordu. Mert Yalman, geldiğinden beri canı sıkıldığından yandaki odada Sevil'in yanında, vaktini onunla laflayarak geçirmişti. Bir tek Tıbzetliler geldiğinde aşağıya inmişti. Zaten Mert'in dışında, personelden kimse gitmemişti Tıbzetlilerin yanına, o da konuşmasa işçiler tecrit olmuş gibiydi. İşçilerin sendikaya gelişi hem iyi hem kötü olmuştu onun için. İyi olmuştu; çünkü henüz kopamamıştı olaylardan; kötü olmuştu, çünkü onların tarafında hissetmiyordu artık kendini. Onlarla birlikte olmuş, onların kendilerini yabancı hissetmemeleri için elinden gelen her şeyi yapmıştı. "Ahmet Aras'ın bağırtıları bu kattan bile duyuluyordu," diyordu Sevil yukarı çıktığında. Bir uzman yemek için ona emir veremezmiş. Sendikaya dönmüştü dönmesine ama önündeki günlerin hiç de kolay olmayacağının göstergesiydi bu sözler. Bu demekti ki bu tarafta da değildi, artık hiçbir tarafa ait değildi o. Çarşamba öğleden sonra şubedeyken telefon edip Sevil'le konuşmuş, Sevil, onun direniş yerine gitmediğini öğrenince "anlatacaklarım var," deyip sabahtan merkeze çağırmıştı. Ancak Haydarlarla akşam merkeze gidince Sevil'le konuşma fırsatı kendiliğinden doğmuştu. Uzun zamandır ayrı kalmıştı sendikadan. Sendikayı, odasını özlemişti özlemesine ama daha çok ayrı kaldıktan sonra neler olup bittiğini merak ediyordu. Sevil'den öğrendiği ilk şey eğitimlere gönderilmeyeceği olmuştu. Kendinin eğitimlerden soyutlanmasına öyle sinirlenmişti ki Tıbzet'e gitmeyip sendikada kalma düşüncesi o zaman iyice pekişti kafasında. Bu kadarla kalmıyordu duydukları. Çarşamba günü radyoda Tıbzet'le ilgili haber röportaja çıkması olay olmuştu. "Yönetimdekiler sendikadan bir uzmanın sendikayı eleştirmesine, kendinde bu yetkiyi bulmasına müthiş sinirlendiler." Böyle diyordu Sevil. Mert, sendikaya karşı bir şey söylediğini hatırlamıyordu oysa. Yalnızca merkez yönetimi değil şubedekiler de

öfke kusuyorlarmış; "biz varken!.." diyorlarmış, "bir hoca bizim adımıza nasıl demeç verir?" İşin hangi boyutlara vardığını öğrendikçe dudakları uçukluyordu. Mert hiç vakit kaybetmeden Eğitim dairesi müdürü Turgay Kayıran'ın yanına gitmiş ve "ben olmadan benim hakkımda böyle bir kararı nasıl alırsınız?" diyerek ondan açıklamada bulunmasını istemişti. Turgay Kayıran: "bir süre eğitimleri Celal Duran yürütecek!" deyip kararını değiştirmeyince, Mert Yalman "o zaman ben kendi imkânlarımla giderim eğitimlere, kimse bana engel olamaz!" diye kestirip atmıştı.

"Artık direnişe gelmeyecek misin Mert Hoca?" diye sordu Salman.

Mert Yalman, Salman'a ne yanıt vereceğini bilemedi. Onun yerine Haydar Bey, Mert Yalman'ın sendikada da işleri olduğunu, bu yüzden gelmeyeceğini söyledi. Mert Yalman masasının başında sandalyede oturuyordu. Yeni girmişlerdi içeri. Henüz ayaktaydılar.

"Mert Hoca'nın direniş gözünü korkuttu galiba..." dedi Salman bu kez.

Bu sözler birdenbire odada gergin bir hava estirmişti.

"Doğru söyledin," dedi Mert. "Evet korktum; onun için de gelmiyorum."

Mert Yalman renk vermemeye çalışıyordu ama bozulduğu belliydi. Haydar Bey, Salman'ın sorusundan ve tarzından rahatsız olmuş; ne yapacağını bilememişti.

"Ne yapmaya karar verdiniz Pazartesi?" diye sordu Mert Yalman, sıkıcı bir hal alan sessizliği bozmak istercesine.

"Pazartesi sabah fabrikaya gidiyoruz," dedi Haydar Bey. "Gidiyoruz ve dağılmıyoruz. O gün gözaltına alsalar da dağılmamaya karar verdik."

"Biz gitmeyeceğiz," dedi Deniz.

Hoşnut olmadığını belli eden bir tavırla ekledi:

"Sağlık Müdürlüğüne gitmemiz gerekiyormuş."

Ne Haydar Bey'in konuşması, ne de Deniz'in Mert Yalman'dan neden gitmediğini sormasını bekler tavrı, sessizliğe yeniden dönülmesini önleyemedi. Mert Yalman'ın neşesi kaçmıştı bir kere.

Ne yapsa eski haline dönmesi mümkün değil gözüküyordu. Başka zaman olsa, Deniz'in konunun açılmasını isteyen hali dikkatini çekerdi; farkında bile olmamıştı.

"Hoca bize vereceğin kitabın var mı?" diye sordu Salman rafta duran sendikanın yayınlarını eline alarak. Belki davranışının neden olduğu kötü durumu telafi etmek istiyordu.

"Onları alabilirsin," dedi Mert Hoca.

"Eğer lazımsa almayayım?"

"Hayır al!"

Salman eline aldığı dergilerin sayfalarını biraz karıştırdıktan sonra can sıkıntısıyla kapattı. Sonra Deniz'e dönerek:

"Gel!" dedi. "Biz aşağı inelim. Belki hocanın işi vardır."

Deniz, sessizce Salman'ın dediğine uymuş, ikisi birlikte odadan çıkmışlardı.

"Salman'ın söylediği hoş değildi," dedi Haydar Bey, odada Mert'le yalnız kalınca.

"O korkmadığımı söyleyeceğimi sanıyordu. Evet korktum. Bunu söyleyince şaşırdı. Ne yapacağına güvenemediğim adamlardan korkarım ben."

Haydar Bey bir süre daha kaldı Mert Yalman'ın yanında. Mert, sendikada karşılaştığı sorunlardan bahsedip onu daha fazla yormak istemedi. Aşağıda işçiler yapacak başka şeyleri olmadığından sendikanın giriş katındaki koltuklarda oturmaya devam ediyorlardı. O akşam Haydar Bey'in Petrol Ofisi'ndeki bir sorun için Nişantaşı'ndaki Bölge Müdürlüğü'ne gitmesi gerekiyordu. Tıbzetlileri evlerine götürecek olan Selim Kaptan'ın gelmesini beklemeden ayrılmak zorunda kaldı sendika merkezinden. Haydar Bey Nişantaşı'ndan Mert Yalman'a telefon ettiğinde saat beş buçuktu. Yalman telefonda Tıbzetlilerin sendikadan az önce ayrıldıklarını söylüyordu.

ALTMIŞ İKİNCİ BÖLÜM

Tıbzet işçilerinin Bahçeşehir Karakolun'da başına gelenler
On yedi kişinin sığdırıldığı bir nezarethanede yaşananlara dair

Asker karakolun ön tarafına yürümelerini söyledi. İkişerli üçerli sıralar halinde bahçenin önündeki garaja yürüdüler. "Burada bekleyin!" dedi sert bir ses. Bu kez başka bir yere, Bahçeşehir Karakolu'na götürüleceklerdi. Onları götürecek astsubay, Murat astsubay diye çağırıyorlardı onu, teğmenin odası ile ifade odası arasında, elinde dosyaları mekik dokuyordu. Karakola geldiklerinde hepsinin tek tek kimliklerini toplamışlar, Haydar Bey cep telefonunu vermek zorunda kalınca itiraz etmiş, itirazına, "telefonunu Bahçeşehir Karakolu'nda istersin" yanıtı verilmişti. İşte şimdi radyodaki adamın duymak istediği gibi diye düşündü; ona göre gerçek gözaltı bu olmalı. Artık dışarıyla tüm bağlantısı kesilmişti.

Sabah fabrika önüne gittiklerinde yarım saat fabrika önünde beklemişler, jandarma dağılmalarını istediğinde Haydar Bey, komutanlarına dağılmayacaklarını söylemişti. Artık Esenyurt Karakolu'ndakiler değil, Bahçeşehir Komando Bölüğü'ndekiler geliyordu; başlarında da her seferinde iri yarı bir komando astsubayı duruyordu. Kocaman bir suratı, yuvarlak geniş bir çenesi vardı. O güne kadar gelen uzatmalılar gibi işçilerle muhatap olmuyordu; bir önceki seferkinde yaptığı gibi Haydar Bey'i yanına çağırdı; on-

ları karakola götüreceğinden otobüsü çağırmasını emretti. Haydar Bey otobüsün beklemeyip gittiğini söyleyince çok şaşırmıştı doğrusu. Haydar Bey'in ciddi olduğunu anladığında da bir o kadar sinirlenmişti. Fabrikadan zar zor bir küçük otobüs temin etmiş, bir kısmını da askeri araçlara bindirmiş karakola öyle getirmişti.

Bahçeşehir Karakolu'na götürüleceklerini öğrendiklerinde Esenyurt Karakolu'na alıştıklarını fark ettiler. Haydar Bey, ondan, sağlık muayenesine, oradan Bahçeşehir Karakolu'na gidebilmek için otobüslerini çağırmasını isteyen Kemal Astsubaya da otobüslerinin olmadığını söyleyince, astsubay yarı kızgın yarı muzip yüzüne bakıp "o zaman otobüs tutacaksınız" deyince, aynı muziplikle, "sendika artık otobüs paralarını vermiyor!" karşılığını vermişti.

Kemal Astsubay kızgın gözükmek istiyor ama gözükemiyordu; gene de kızmış gibi "siz de cebinizden ödersiniz o zaman!" dedi.

"Kemal Bey! Siz bizim direnişte olduğumuzu unutuyorsunuz galiba?.. Bizde otobüse verecek para ne gezer?

Esenyurt Karakolu'nda onları götürmeye yetecek kadar araç yoktu; Bahçeşehir Karakolu'ndan ek araçların gelmesini beklediler. Araçlar geldiğinde jandarma erleri de dahil altışar altışar bindiler ciplerin arkalarına. Önce sağlık merkezine götürüldüler, sonra Bahçeşehir'e... Bahçeşehir'e geldiklerinde giriş kapısından geçip yeşil bahçelerin, güzel evlerin arasından ilerlediler. Götürüldükleri karakolun bahçesi de yeşilliklerle kaplıydı. Gördükleri manzaranın güzelliği onları etkilemişti; neredeyse Esenyurt Karakolu'ndan kurtulduklarına sevineceklerdi.

Karakolun merdivenlerinden çıkarılıp içeri sokulduklarında, apar topar aşağı yemekhane kısmına indirildiler. Parmaklıklı pencereden dışarıda bir duvar gözüküyor, pencerenin önüne varıldığında duvarın ötesinde yol uzanıyordu. Askerler duvardan ötesini görecek kadar pencereye yaklaşmalarına izin vermiyorlardı. Dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlamıştı. Onlar yalnızca yağmurun sesini duyuyorlardı. Masaların çevresindeki sandalyelere oturtulmuşlar, başlarına mavi bereli komando askerlerini dikmişlerdi. İşte o zaman geldikleri yerin hiç de Esenyurt'a benzemediğini düşündüler. Bunlar ilk işaretlerdi, sonrakilerin ya-

nında hiç kalırdı. Yüksek sesle konuşmaları yasak! Sigara içmeleri yasak! Helaya gitmeleri sırayla, birer birer ve asker nezaretinde... Aradan çok geçmedi, bayan işçilere yerlerinden kalkmaları söylendi. Onları erkeklerden ayırarak yukarıda ayrı bir odaya götürdüler, kapıyı da üstlerine kilitlediler.

Masaların başında zorunlu oturuş hepsine koymuştu. Koca bir gece geçecekti burada; bunun sıkıntısı şimdiden hepsinin üstüne çökmüşken içeri giren nöbetçi çavuş ifadelerinin alınmaya başlanacağını söyledi. Haydar Bey: "Avukatımız gelmeden ifade vermeyiz!" dedi, herkese de duyurdu bunu. Ya bayan işçiler? Onlar yukarıda ve kapıları kilitliydi.

Dışarıyla bağlantıları kesilmişti. Verileceği söylenen cep telefonu verilmemişti. 'Şubedekiler karakolun önüne gelmiş olmalı,' diye düşündü Haydar Bey, 'avukata haber vermişlerdir. İçeri sokulmamış olmalılar.' Bulundukları yerin sert bir disiplini vardı; onlar komando erleriydiler. İçlerinden bazılarını tanıyordu Haydar Bey, fabrika önünden... O tanıdıklarından biriyle, iki yabancı kişinin, birbirinin davranışını kendi ölçülerine göre tartarak sağladıkları ve farklı taraflarda oldukları için belli bir çizgiyi aşmadıkları bir dostluk kurmuştu. Haydar Bey, dostluğun sağladığı bu güvenle çizgiyi biraz geçerek yukarı çıkmanın yolunu buldu.

Yukarı çıktığında bayan işçilerin olduğu odayı aradı. Karakol komutanının odası tam karşıdaki köşedeydi. Tam ortada karakolun giriş kapısı... Kapı açıktı. Dışarının soğuk ve yağmurlu havasını soludu. Bahçe kapısının solunda tüfekli bir asker kulübesinde nöbet tutuyordu. Ötesi, çok değil sabah orada oldukları, o zaman özgür, şimdi yasak olan dünyaydı. Birden fırlasa ve bir daha geri dönmese?.. Biraz tedirgin, dursa içindeki isteği engelleyemeyeceği korkusuyla kaçarcasına merdivenlerden bir kat daha çıktı. Bütün odaların kapıları kapalıydı. Soldaki odadan sesler geliyordu. Kulak kabarttı: Onlardı.

Sağdaki odadan birdenbire çıkan bir asker orada ne aradığını sordu Haydar Bey'e, ve bağırdı:

"Aşağı inin! Buralarda dolaşmayın! Komutan görmesin."

Haydar Bey asker gidinceye kadar aşağı iniyormuş gibi yaptı.

Asker bayanların odasının kapısını açtı o sıra ve içeri girip bayanlara, duyamadığı bir şeyler söyledi ve geri dönerek tekrar çıktığı odaya girdi. Bayanların kapısı aralık kalmıştı.

Yeniden çıktı yukarı hızla, kapının önüne kadar... Kapının aralığından gördü Bahar'ı, onun duyabileceği bir sesle ve olabildiğince acele ederek: "Avukat gelmeden sakın ifade vermeyin!" dedi.

Asker hışımla odadan fırladı:

"Derhal aşağı in!"

Emri ikinciye tekrarlatmadan ikişer üçer indi merdivenleri. Bayanlarla konuşmayı başarmış, gerekli olanı söylemişti.

Yemekhanedekilerin arasından on kişilik ikinci grubu çağırdıklarında bu kez aralarında Haydar Bey de vardı. Bir rütbelinin oturduğu, başında da bir askerin durduğu bir masanın önünde kuyruğa dizildiler. Sırası gelen üstünde ne varsa çıkarıp masanın üzerine koyuyor, asker de her birininkini ayrı bir torbaya koyup ağzını kapatıyordu. Haydar Bey, sıra kendine geldiğinde masada durmakta olan cep telefonunu tanıdı. Üstünde ne varsa anahtardan paraya kadar, hepsini aldılar, cep telefonunun yanına koydular. Haydar Bey, paranın bir kısmının kendisinde durması gerektiğini, insanların yemek masrafları için kullanacağını söylediyse de kabul ettiremedi. Masanın başındaki rütbeli sırıtarak anlaşmalı bir lokanta olduğunu, parayı sonradan da ödeyebileceğini söyledi. Üstünden çıkanları bir torbaya attılar; cep telefonunu da onların yanına... Pantolonunun kemerini, ayakkabısının bağını da verdikten sonra bir asker onunla birlikte dört kişiyi yemekhanenin bir kat daha aşağısına, binanın bodrum katına indirdi. Yan yana, parmaklıklı küçük bir penceresi olan, demir kapılı, hücre benzeri iki nezarethane vardı burada. Asker: "Hangisini beğeniyorsanız ona girin!" diyerek kapıların kilidini açtı. Sağdakinde Sinan'ı gördü Haydar Bey. Selami sol taraftaydı. Sağdakine girdi, Kadir de arkasından. İçeri girdiklerinde demir kapıyı üstlerinden kilitlediler. Onlarla birlikte sekiz kişi olmuştu odada. Altı adamın karşılıklı oturarak ancak sığabileceği, zemini beton, yerde birkaç eskimiş battaniye olan daracık bir yerdi burası. Sinan, parmaklıktan bakan askere "burada sabaha kadar nasıl kalacağız biz?" diye sor-

duğunda aldıkları yanıt tedirgin etmişti hepsini. "Üzülmeyin," demişti asker, "Daha arkadaşlarınız gelecek!"

Gerçekten de aşağı her inen, ikisinden hangisini beğenirse ona sokuluyor, arkasından da demir kapı kilitleniyordu. Yeni gelenlerle birlikte oturmak ne mümkündü; ayakta bile zor duracak hale gelmişlerdi. Haydar Bey, yere çömelmeye çalıştı, olmadı. 'İkinci romanımda böyle bir sahneyi yazmıştım' diye düşündü: 'Şimdi kendi başıma geldi.' Sanki önceki romanında yaşıyordu ve bu da ilginç geliyordu ona. Ya şimdi? Şimdi de bir başka romandaydı. O ân ona romanla yaşam arasındaki çizgi oldukça inceymiş gibi geldi. Bütün bu düşünceler onu ötekilerden farklı kılıyordu; gitgide insanları paniğe sürükleyen kaygıları o duymuyordu. Yalnızca etrafına bakıyor, başlarına geleni anlamaya çalışıyordu. Söylenenlerin sayısı gittikçe artmaya başlamıştı. Asker iki kişiyi daha içeri sokmak için kapıyı açtı.

"Şu kapıyı aralık bırakın bari, insanlar içeride boğulacak."

Kapı, başka bir asker gelip "komutan kızar," deyip kapatıncaya kadar açık kaldı. İçeride yer değiştirip sırayla pencere tarafına geçiyorlar, böylelikle içersinin boğucu havasına dayanmaya çalışıyorlardı. Askerlerden biri pencereden yanan bir sigara uzattı Haydar Bey'e, uzatırken de gülümseyerek: "Başkanımız sigarasız duramaz diyor yandakiler," dedi. Haydar Bey, zayıf yanını ona sıcak duygularla gösteren askerden sigarayı aldı, bir iki nefes çekti ve o duyguya güvenerek: "Bu insanlar burada nasıl duracak?" diye sordu.

"Na'piyim Ağabey, emir böyle..."

Sayıları on beşi aştıklarında, ayakta bile zorlukla durur hale geldiklerinde, havasız kalıp bedenlerin arttırdığı sıcaklıkta terden sırılsıklam olmuşlardı üstelik, nefeslerinden duvar yüzeyi nemlenmiş, ince bir çizgi halinde aşağı doğru su akmaya başlamıştı, işte o zaman isyan sesleri yükselmeye başladı. Askerler bağırarak susmalarını istediler. İşin en kötüsü zaman kavramları değişmişti, saniyeler bile uzuyordu, dakikalarsa saatlere dönüşmüştü.

'Şimdi deniz kenarında olsam' diye düşledi Haydar Bey; ama deniz kenarının esintisini duyumsayamadı teninde; yer değiştir-

mek bile olanaksızdı ve hayal gücü de esir alınmıştı sanki. 'Buradan çıkarsam ilk yapacağım şey bir deniz kenarına gitmek olacak ve denizi yeniden hafızama kazıyacağım.' En kötüsü uzun bir gece vardı önlerinde ve sanki sabaha varamayacaklarmış gibi geliyordu onlara. Öfke dolu her isyan Haydar Bey'in çıkmazını daha da arttırıyordu. Evet, başkandı; ama o da onlardan biri gibi tutukluydu ve başkanlık sökmüyordu burada. Tam on yedi kişi oldular, on yedi kişi de öbür hücrede. Bayan işçilerin yukarıda odada oluşları, odanın içinde iskemleler olduğunu görmüştü, bir nebze olsun hafifletiyordu sıkıntısını. Onların bu dar yere sıkıştırılmış olmalarından haberleri olmaması için dua ediyordu. Sendikadakileri de avukatları da unutmuştu. Sanki kimse ulaşamazdı onlara; ulaşamıyordu gerçekten. Esenyurt Karakolu'nu da unutmuştu, niye Bahçeşehir'e getirildiklerini de düşünmüyordu, deniz kenarını düşlemek de fayda etmiyordu: Bulundukları yerin havasının boğucu oluşundan değil, sırtının sırılsıklam oluşundan ya da ayaklarının nasıl dayanacağından değil; insanların çaresizlik içinde yükselen feryatlarından, buna karşılık elinden hiçbir şey gelmeyişinden bunalıyordu. Saatlerini de almışlardı; ne kadar süre geçtiklerini bilemiyorlardı bu yüzden. İtirazları yukarıya ulaşmıyordu; askerler: "Susun! Emir böyle," diyorlardı, başka bir şey demiyorlardı.

Bir asker gelip kapıyı açtı ve Haydar Bey'i dışarı çıkardı. O haliyle insanları bırakmak güç geldi Haydar Bey'e; ancak içinde bulundukları durumu bir rütbeliyle konuşurum düşüncesi ile askerin peşinden gitti.

Onları karakola getiren Murat astsubay yukarıdaki odalardan birinde onu bekliyordu. Odadan içeri girdiği anda Haydar Bey'e dedi ki:

"İfade vermiyormuşsunuz. İfadelere bir ân önce başlamazsam yarına yetiştirememem."

"Avukat gelmeden ifade vermek istemiyoruz."

"O zaman da mahkemeye çıkamazsınız!"

"Bizi daha fazla gözaltında tutamazsınız."

"Toplu göz altılarda süre uzayabilir."

Haydar Bey, ayakta öylece kaldı. Nasıl bir durumla karşılaştıklarını anlamaya çalıştı. Astsubayın yapacağı başka bir şey olmadığını, söylediklerinin ciddi olduğunu düşündü sonunda.

"Sendikaya telefon ettirebilirseniz?.. Avukatla görüşebilirim."

"Buradan ara!" dedi Murat astsubay.

Haydar Bey'in verdiği telefon numarasını santralden arattırdı astsubay. Uzun sürdü telefonun bağlanması. Santraldeki asker "Görüşün!" dediğinde Haydar Bey, umutla sarıldı telefona.

"Avukat Selma Hanım'ı bağlar mısınız, ben Haydar Bey, karakoldan arıyorum, biraz acele!"

...

"Buyurun Haydar Bey! Ben Selma."

"Karakolda gözaltındayız Selma Hanım. İfadelerimiz alınacak, hemen gelemez misiniz?"

Avukat Selma Hanım, sendikadan ayrılamayacağını, işleri olduğunu söylüyordu. Haydar Bey, zor durumdayız, diyebildi; yalnızca kendisinin anlayabileceği ânın acısıyla konuşmakta zorlanmıştı önce, (derin acılar bazen en katlanılmaz durumları katlanılır kılar; Haydar Bey'in, karşısındakinin onun yanıtsız bırakışında yaşadığı böyle bir duyguydu ve bu duygu zor durumdayız demekle neyi kastettiğini açıklamak isteğini yok etmişti.) telefonun iki tarafında da derin bir suskunluk oluşmuştu.

"Alo?.."

Haydar Bey, aşağıdaki daracık nezarethaneyi düşünüyordu, en çok da insanların bu duruma ne kadar dayanabileceklerini... Hiçbir şey söylememeyi, telefonu kapatmayı ne çok isterdi.

"Alo?.."

"Selma Hanım!"

"Evet, sizi dinliyorum. Telefonu kapattınız sanmıştım."

"Sizi birazdan arayacağım."

Telefonu kapattıktan sonra masada oturan astsubaya döndü. Hiç değilse onunla amaçları aynıydı; insanları bir ân önce buradan çıkarmak istiyorlardı.

"İfadeyi ben hazırlayabilirim,"dedi. "Yalnız söylemek istediğim bir şey var. Aşağıda daracık bir yere kapatıldık ve neredeyse bo-

ğulacağız."

"Oraya ben karışamam," dedi Murat astsubay. Buradaki karakol komutanının bileceği bir iş."

"Kalem kâğıt var mı?"

Kâğıtla kalemi aldıktan sonra dikkatini yazacağı şeye vermeye çalıştı. Şimdiye kadar bir çok defa ifade vermemişler miydi?.. Vermişlerdi! Ancak bir türlü aklına bir şey gelmiyordu. Suçlama yazısını istedi astsubaydan. Fazla zamanı yoktu, yazıyı iki defa baştan sona okudu ve nihayet yazmaya başladı:

'Benim gibi işten atılanlarla birlikte işe alınmak umuduyla o gün fabrikaya iş istemeye gittim. Bana iş verilmesini beklemek için fabrikanın karşısındaki boş alanda beklemeye koyuldum. Biz fabrikanın karşısındaki boş alanda beklerken jandarma bizi gözaltına aldı. İddia edildiği gibi ne jandarmaya karşı gelmek, ne de fabrikanın giriş çıkışlarını engellemek gibi bir niyetimiz olmamıştır. Bizim fabrikada işe başlamaktan başka bir isteğimiz ve amacımız yoktur.'

Yazısı bitince tekrar avukatla görüşmek istediğini söyledi astsubaya. Avukatın telefonu bağlanınca yazdıklarını okudu; olmuş deyince Selma Hanım, astsubaya dönerek bu metni çoğaltabileceklerini ve altına imzalarını atacaklarını söyledi.

İşte tam o esnada aşağıdan büyük bir gürültü koptu, çığlıklar!.. İnsanlar demir kapılara vuruyorlar ve avazı çıktığı kadar bağırıyorlardı. Askerlerle birlikte Haydar Bey de aşağı koştu; üçer beşer merdivenleri inip zemin kata vardığında ağzından köpükler çıkararak kasılan Kadir'i gördü askerlerin kollarında... Demir kapıların penceresinden dışarı çıkmak için uzanan kolları gördü... Kapıyı kırarcasına yumrukluyorlardı ve bodrum katı insanların feryatlarıyla inliyordu. Kadir'in üstündekileri çıkarmışlardı, bir atlet kalmıştı sadece. Askerlerin hepsi paniklemiş durumdaydı; Kadir'in çırpınan vücudunu zaptetmeye uğraşırlarken askerlerden biri ha bire elindeki kolonyayı yüzüne sürmeye çabalıyordu.

"Hastaneye götürelim!" diye bağırdı.

Kapıların demir saçında patlayan yumruk seslerinden ve feryatlardan kimse birbirini duymuyordu ve Haydar Bey çaresiz, in-

sanlardan sakin olmalarını istemenin yararı olmayacağını anlamış, birden merdivenlerden yukarı fırladı. İkinci kata varmadan daha aradığı rütbeli karşısına çıktı: Karakol komutanıydı; adam telaşla aşağı iniyordu. O bir şey sormadan:

"Arkadaşlarımızdan biri havasızlıktan fenalaştı," dedi yüksek sesle ve öfkeyle.

Karakol komutanı kıdemli astsubay bir ân baktı Haydar Bey'e, hiçbir şey demeden apar topar merdivenleri inmeye devam etti. Haydar Bey de arkasından...

Kadir'in kasılmaları daha da artmıştı. Nefes alamıyor gibiydi. Karakol komutanı Kadir'e bakmadı bile, nezarethanedekilere bağırdı fakat sesini duyuramadı onca gürültüde.

"İnsanlar bu daracık yerde nasıl hava alsınlar? Bu kadar insanı orada tutmaya hakkınız yok!" diye bağırdı Haydar Bey kendini tutamayıp.

Karakol komutanı yüzündeki asık sert ifadeyi bozmamaya çalışarak ama insanların isyanının otoritesini aştığının farkında; "böyle yaparlarsa hiç çıkarmam!" diye yanıt verdi.

"Ben konuşurum onlarla. Siz de emir verip açtırın kapıyı!"

Karakol komutanı tereddüt etti ilkin, sonra ne yapacağını bilemez bir halde çareyi "bağırmayı kessinler önce!" demekte buldu.

Haydar Bey komutanın yanıtını yeterli bularak kapıların önüne gitti. Kollarını yana açarak:

"Arkadaşlar!" diye bağırdı olanca sesiyle. "Herkes sakin olsun!"

Bağırışlar kesilmeyince bir daha bağırdı:

"Sakin olun, birazdan hepinizi çıkaracaklar buradan."

Sustular; hepten bağırmak yerine içlerinden bir ikisinin sesleri yükseldi:

"Hemen çıkarsınlar öyleyse!"

"Merak etmeyin çıkaracaklar. Şimdi sakin olalım."

Karakol komutanı "Böyle gürültü çıkarmakta devam ederseniz hiç çıkarmam! Hepinizi bir hücreye tıkarım!" diye bağırdı bu sefer, oluşan sessizliği fırsat bilip kaybettiği otoritesini tekrardan oluşturmak için.

Haydar Bey hemen müdahale etti olası bir tepkiyi engellemek

istercesine; bunun için de kapının önüne kadar gitti.

"Tamam! Sabırlı olun! Kadir'i hastaneye götüreceğiz, bana güvenin!"

Geri dönüp komutanın yanına vardı, Kadir'le ilgili sözleri ona tekrarladı.

"Hastaneye götürmeye gerek yok!" diye yanıt verdi Haydar Bey'e komutan ve ekledi: "Hiçbir şeyi yok onun. Birazdan bir şeyi kalmaz."

"Görmüyor musunuz halini?" dedi Haydar Bey. İnanamıyordu duyduğuna. O ölçüde sesi kararlı ve isyankâr çıkmıştı.

"Havale geçiriyor çocuk. Ona bir şey olursa bundan siz sorumlu olursunuz."

Hâlâ hiçbir düzelme olmamıştı Kadir'in durumunda Haydar Bey'i haksız kılacak. Tüm vücudu yukarı kalkarak geriliyor; o haliyle askerler onu zor zaptediyorlardı. Karakol komutanı daha fazla diretemedi ve askerlere onu arabaya koyup hastaneye götürmelerini söyledi. O sırada askerler demir kapıları açarak içerdekileri yemekhaneye götürdüler. Haydar Beyse vakit kaybetmeden, Kadir'i kollarında yukarıya taşıyan askerlerin peşinden gitti. Askerler Kadir'i dışarı çıkarmışlar karakolun önündeki cipe bindirmek üzerdeydiler, Haydar Bey de atladı cipe ve cip öndeki iki askerle birlikte hızla hareket etti.

Dışarıda hava oldukça soğuktu. Haydar Bey ne yapacağını bilmez halde Kadir'in başını okşamaya başladı. Hâlâ kendinde değildi Kadir, terden sırılsıklam olmuştu başı. Paltosunu çıkararak üstünü örttü. O ân her şeye isyan eden bir duygu sıkıştırdı yüreğini, elinden bir şey gelmeyişinin çaresizliğiyle başını yukarı kaldırdı; gözleri doldu. "Hayır!" diye bağıran sesi motorun gürültüsüne karıştı. Dolan gözlerindeki yaşlar yanağından aşağı süzüldü. Bir kez daha bağırdı: "Hayır!.."

Cip ani bir viraj alarak yoluna devam etti. Soğuk hava Kadir'i biraz olsun kendine getirmişti. Yine de tam kendinde değildi henüz; ama kasılmaları geçmiş, normal nefes alır hale gelmişti. Cip birkaç sokak daha döndü hızla, evlerin arasından yoluna devam ederek modern bir sağlık merkezinin önünde durdu. Askerlerden

biri cipten atlayıp içeri girdi; biraz sonra iki hastabakıcı sedyeyle geldiler. Haydar Bey Kadir'in sedyeye konmasına yardımcı oldu. Sonra doğruca acil odasına götürüldüler. Haydar Bey doktora olan biteni anlattı çabucak. Doktor oksijen tüpünü getirmelerini söyledi hemşirelere. Kadir biraz biraz kendine gelmeye başlamıştı; oksijen verilmeye başlanınca daha da kendine geldi. Doktor konuşmaya başladı onunla. Daha önce havale geçirip geçirmediğini sordu. Kadir'in, kapalı yerlerde duramadığını, seyrek de olsa bunaldığında başına böyle bir halin geldiğini söylediğini duydu Haydar Bey.

"Yatırmak gerekmeyecek mi?" diye sordu doktora.

"Hayır!" dedi doktor. "Biraz burada dursun, sonra bir şeyi kalmaz."

Telefon? Telefon edebilirdi buradan. Daha vakti vardı. Hemşireye "telefon etmem mümkün mü," diye sordu. Asker duydu bunu ve karşı çıktı hemen. Nasıl olacaktı bilmiyordu ama mutlaka telefon etmeliydi. Askerlerse başlarından ayrılacağa benzemiyordu. Çevresine bakınıp bir hal çaresi bulmaya çalışırken tam o sırada hemşirenin askerlerin görmeyeceği bir şekilde dudak hareketleriyle telefon ettirebileceğini söylemeye çalıştığını gördü, rahatladı.

Kadir'e bir süre daha oksijen verdiler. Hemşire onun sırılsıklam atletini çıkarırken giyecek başka bir şeyi olup olmadığını sordu.

"Benim üstümde fazladan bir atlet var," dedi Haydar Bey hemen. Hemşire Haydar Bey'e yan odada soyunabileceğini söyleyerek onu içeri götürdü. Haydar Bey 'iyi etmişim,' diyordu tedbirli gelmekle. Kalın paltosunu bile tedbirliliğinden giymişti; gözaltında gece soğuk olur diye...

Odaya girer girmez hemşire kapıyı kapadı:

"Şu telefonu kullanabilirsiniz; yalnız çabuk olun, asker şüphelenmesin."

Haydar Bey alelacele sendika merkezinin numarasını çevirdi. Santraldeki kızdan, olabildiğince çabuk yöneticilerden birini bağlamasını istedi. Genel sekreter çıkınca karşısına, alçak sesle ama heyecanlı, bir o kadar öfkeli ne durumda olduklarını anlattı. "Kü-

çücük bir hücreye atıldık" dedi, "biri bayıldı" dedi. Karşısındaki onun ne kadar zorluklarla telefon ettiğini anlamıyor, soru soruyordu.

"Fazla vaktim yok! Dışarıda askerler beni bekliyor, biriniz mutlaka buraya gelsin!"

Kapattı telefonu. Çabuk olmasını söyleyen hemşire kız rahatlamıştı o kapatınca. Vakit kaybetmeden paravanın arkasına geçip üstündekileri çıkarmaya başladı. "Olacak şey değil!" diye söyleniyordu genel sekreterin konuşmasını düşündükçe. "Bizi unutmuşlar..."

İkinci atletini çıkarıp tekrar giyindikten sonra kapıyı açtı: Askerler hiçbir şeyin farkında olmamışlardı. Hemşire de onunla birlikte çıkmıştı odadan.

"Dışarıda bir süre daha dinlensin. Gitmeden önce nabzını ve tansiyonunu bir daha ölçersiniz," dedi doktor hemşireye.

Kadir, yorgun ve bitkin, başına gelenlere şaşırmış gibi duruyordu. Bekleme odasında bir koltuğun üstüne uzattılar onu, yanında Haydar Bey, başlarında askerler bir saat kadar beklenildi. Bir saat sonra karakola geri dönmek için yola çıktılar. Karanlık iyice çökmüştü artık. Askerlerin uzattığı sigarayı yaktı Haydar Bey. Kadir'i ön tarafa bindirmişlerdi. Haydar Bey daha bir sakinleşmişti şimdi. Dünyanın çok acımasız olduğunu söyledi askere; "buna rağmen güzel insanlar da var," diye ekledi. Hemşirenin görüntüsü gelmişti aklına, telefon edebileceğini söylerken ki halini; korksa bile...

Yeniden yemekhaneye girdiklerinde herkesi eski durumunda buldu. Kadir'e yer verdiler aralarında. Kimi acıktığını söyledi. Haydar Bey, nöbetçi astsubayın yanına çıkıp lokantaya köfte ekmek siparişi verdirdi. Astsubayın konuşurken ağzı yana kayıyordu sanki; gülerek mi, alay ederek mi konuşuyordu belli değildi; ağzının yana kayışı ile birlikte tuhaf biçimde sırıtıyordu. Yarattığı görüntü ile Haydar Bey'de güvenilmez bir intiba bırakan bu adam kara kaşlı, siyah gür saçlı tıknaz biriydi. Hani bulunduğu durumdan hoşnut olmayıp işi dalgaya vuranlar vardır; işte bu ruh halinde biri hem zayıf kişilikli, hem de nöbetçi subayı olursa?.. Çevresiyle yüz göz olmaya müsait, kendini kötü duruma düşürürse ısırmaya yatkın bir tip. O kısacık yemek alımı muhabbetinde Haydar Bey

bu özelliğini tatmadı ama belli belirsiz içinde bunun tedirginliğini duydu.

"Biz burada kimseyi aç bırakmayız," dedi Haydar Bey'e lokantayla konuştuktan sonra. Sabaha kadar sürecek nöbetinin ağırlığıyla şimdiden ezilmiş, yaka bağır açık, laubali bir konuşma tarzıyla.

Bir buçuk saatten fazla zaman olmuş, yiyecekler hâlâ gelmemişti. Onlar yiyecekleri beklerken, söylenmeye başlayanların sayısı da gittikçe artmaya başlamıştı. Yemekhanenin kapısı açıldı, içeri nöbetçi astsubayla birlikte sendikanın örgütlenme sekreteri Davut Yener girdi, yanında da avukatlardan Kasım Oğuzcan.

Anlatısının bu kısmında yazmayı bıraktı.

Neyle karşılaşmıştı bilemiyordu Haydar Bey. Ne olmuştu, neden böyle bir tümce çıkmıştı karşısına? Roman kahramanına dönüşmeden önce, bu kitabın yazarıyken kendisi mi yazmıştı bu tümceyi; hatırlayamıyordu. Gerçek yaşamdan farkı yoktu yaşadıklarının; ancak ne olmuşsa birden kopmuştu yaşadıklarından. Düşünmeye, nedenini bulmaya çalıştı bu başına gelenin. Bu kısım önceden yazılmış, sonradan o satıra gelmiş olabilir miydi? Akla en yakın gelen yorum buydu. Yaşantısının her satırını yazarın belirlediği doğru muydu? Belki de sözcüklerden ibaretti yaşamı ve her şey önceden kararlaştırılmıştı. Nasıl olur? Düşünebiliyordu, kendinin farkındaydı, duyguları vardı... Sezgileriyle yakaladığı, yeri geldiğinde yazıya dönüşüyordu.

'Anlatısının bu kısmında yazmayı bıraktı.'

Romanın sayfalarına önceden bu tümcenin konması ne anlama geliyordu peki? Sözcüklerle yaşamının önemli bir bağı vardı demek? Bu bölüm daha önceden yazılmış ve o satıra bu tümce konmuşsa, bu satırdan sonra ne olacağı sorusuna gelince işte özgürlüğünü sınamak için bir fırsat vardı karşısında. Birden gerçek şimşek gibi çaktı kafasında. Evet dünyası sözcüklerin dünyasıydı; sözcüklerle canlı kılabiliyordu kendini; ama sözcüklere canlılık veren bir güç olmalıydı. O, sözcüklerle yaşamak için bir şeyi kullanıyor olmalıydı. Bu, insanın yaşamak için soluğa ihtiyaç duyması gibi bir şeydi. Aslında biliyordu böyle bir gerçeği; ancak bu kadar çarpıcı biçimde düşünmemişti. Daha önce kendisini küpün

içine hapis olan cine benzetmiş, onu okuyacak okurla hayat bulacağını düşünmemiş miydi? Yaşaması için ona gerekli olan enerji birinin beyniydi. Yaşamak için birinin beynini kullanması gerekiyordu. Her kimse bu romanın yazarı, onu yazıyorsa, o da onun beynini kullanıyordu... Haydar Bey kendini yaşatmak için... Demek oluyor ki bu bölümden sonrası için başka bir şey düşünülmüştü. Sahneyi terk etmesi mi isteniyordu ondan? Karar verdi, tasarlanan gibi değil, kendi istediği gibi, karakolda yaşadıklarıyla devam edecekti. Başarırsa eğer, onun iradesiydi söz konusu olan.

Davut Yener ve avukat Kasım Oğuzcan karşısındaydı.

"Arkadaşlar hepinize geçmiş olsun!" dedi Davut Yener.

Yanına gelip Haydar Bey'in elini sıktı. Elini sıkarken Haydar Bey, Davut Yener'in yüzünde, kalmışsa öfkenin izlerini aradı; en ufak bir iz yoktu. Hatta oldukça sevecendi konuşurken. Masada oturanlara hitaben:

"Az önce komutanla konuştum," dedi.

Komutan dediği nöbetçi subayıydı her halde; onu gösteriyordu çünkü.

"Birazdan yemeğiniz gelecek arkadaşlar. Bu gece burada kalıp yarın savcılığa çıkarılacaksınız. Bir isteğiniz olduğunda komutanım bana ilgileneceğini söyledi. Yarın mahkemeye çıkarıldığınızda avukat arkadaşlar da gelecek adliyeye."

Gövdesiyle bir boynunu yana döndürdü:

"Öyle değil mi Kasım Bey?"

"Evet Başkan!" dedi avukat.

Nöbetçi astsubayına dönerek:

"Komutanım! Arkadaşlar size emanet."

Nöbetçi astsubayın bir şey söylemesine fırsat vermeden yeniden işçilere döndü. Astsubay pek bir şey söylemeye niyetli değildi aslında. Sendikacılarla ilişkisi olmamıştı o güne kadar. İçeri sokmayacaktı ama ne olur ne olmaz deyip almıştı; bir ân evvel de başından savmaya bakıyordu.

"Arkadaşlar! Biz şimdi gidiyoruz," dedi Davut Yener ve ekledi: "Bu durumda olmanızı istemezdim ama katlanmaktan başka yapacağımız bir şey yok."

Gitmezden önce Haydar Bey'in yanına vardı.

"Başkan! Paraya ihtiyacın varsa bir miktar bırakabilirim."

"İyi olur," dedi Haydar Bey. "Üstümüzdekileri aldılar zaten. Yarın verecekler ama yetmeyebilir."

Cebinden paralan çıkardı Davut Yener, sekiz tane beşliği ayırdı.

"Bu kadarını vereyim, Yeter mi?"

"Yeter!" dedi Haydar Bey.

Kolunu kaldırıp "Arkadaşlar! Moralinizi yüksek tutun. Hadi hepinize tekrar geçmiş olsun!" diyerek kapıya yürüdü.

Topu topu beş altı dakika kalmışlardı işçilerin yanında. Gittiklerinde, gözaltındakiler askerlerle baş başa kaldılar eskisi gibi. Onları kısa süre oyalayan şey, dışarıdan birilerinin gelmiş olmasıydı, o birilerinin kim olduğu ise hiç önemli değildi. Önemli olsaydı eğer baş edemeyecekleri bir güvensizlik duygusu büyüyecekti ruhlarında. Bu yüzden sendikadakilerin gelişinden önceki havaya döndüler çabucak. Ortada birbiri ardına yemek masaları ve sıralar: Önde iki, yanda iki asker; yüksek sesle konuşmak yok, sigara içmek yok, ayağa kalkıp dolaşmak yok! Esenyurt böyle miydi? Orada turalayabiliyorlardı. Yine de önce daracık yerde kalmış olmaları yemekhaneyi daha bir katlanılır kılmıştı. Ekmekler geldi çok geçmeden. Sabaha kadar sürecek, bitmeyecek saatlerden on dakikası ekmeklerin dağılması sırasında, on beş dakika yerken, ardından gelen bir on dakika da doygunluğun hazzı; sonra yeniden önlerinde uzanıverdi saatler. Askerlerin bağırmaları değişiklik oluyordu; gerilimi beraberinde getirmese?.. Haydar Bey, başını masaya koymayı denedi; 'erkenden uyursam sabahı edemem sonra' deyip vazgeçti. Kimi çoktan o şekilde uyumaya başlamıştı bile...

"Haydar Bey! Komutan sizi yukarı çağırıyor."

'Niye çağırıyormuş ki komutan?' Her neyse yukarı çıkıp gelmek kaç dakika sürerse bir o kadar daha vakit geçecek demektir? Oysa sırf romanda kendi iradesini sınamak için katlanmıştı bu bölümün devamına. Saatler geçmiyordu karşılığında. Adeta daral geliyordu insanın içine. Şu anda tiyatroda olabilirdi belki?.. Ama oluyormuş, dediği oluyormuş... Her şey yazara bağlı değilmiş. 'Bu

kitabın yazarı böyle yapmanı mı istiyor' derken Şehrazat'a haksızlık etmişti o zaman. Birden Şehrazat'ı ne kadar özlediğini hissetti. Askerin peşinden yukarı çıktığında, açık kapıdan fırlayıp Şehrazat'ı bulmaya, doğruca tiyatroya gitmeyi geçirdi aklından. Madem istediği oluyormuş? Göze alamadı bu denemeyi. Askerlerden korktuğu için değil, kapının ötesinde nereye geçeceğini bilmediği için; daha ziyade istediğinin olmama ihtimalinden korkuyordu. Özgürlüğün daha öteye gidemeyeceği bir sınırı olmadığını kim bilir?.. Peşi sıra yürüdü askerin.

Kapalı bir yerde tutulduklarında mecburen, kendi iç dünyasına dalıyordu insan; bu yüzden nöbetçi astsubayın odasında oturan biri hafif şişman, öteki zayıf, iki kadının, o odaya girer girmez kalkıp ona doğru yürürlerken gülümsediklerinin, adından bahsederek, sanki kırk yıldır tanıyorlarmış gibi sarıldıklarının ne anlama geldiğini algılayamadı. Hafif şişman olanın ona dönükken kaş göz işareti yaptığını gördüğü zaman, bir tek o işaretin; susmasını, öyleymiş gibi davranmaya devam etmesini söylemek istediğini düşünebildi.

"Nasılsınız Haydar Bey? Adım Zeynep. Hatırlamadınız mı? Aynı okuldan mezun olduk."

Böyle dedikten sonra nöbetçi astsubaya döndü:

"Haydar Bey'le aynı sınıftaydık. Tabii uzun yıllar geçti."

Boş koltuklardan birine geçti Haydar Bey. Kadın konuşmasını ona bakarak sürdürdü:

"Karakolda olduğunuzu radyodan haber alır almaz geldik. Demek ki görüşmek bu güne nasipmiş. Fehmi astsubayım sağ olsun bizi kırmadı, görüştürdü."

Haydar Bey hâlâ karşılaştığı durumun ne anlama geldiğini çözmeye çabalıyordu. Yalnız ilk şaşkınlığı geçmiş, astsubayın kuşkulu bakışlarını arttıracak yüzünün hali neyse ki normale dönmüştü.

"Bir şeye ihtiyacınız olup olmadığını sormaya geldik. Hemen yakınlarda oturuyoruz. Arkadaşlar çaya ve şekere, sigaraya ihtiyacınız olduğunu düşünüp bizimle gönderdiler. Bunları Haydar Bey'e verebiliriz değil mi Fehmi Komutan?"

Nöbetçi astsubay boş bulunup evet demek üzereyken toparla-

nıp sert halini takınınca, kadın:

"Bizi kırmayın Fehmi komutan," dedi cilve yaparak. "Bu kadarcık şeyin ne kötülüğü olabilir?"

"Siz bırakın!" dedi Astsubay. Yumuşamamak için zor tutuyordu kendisini. "Ben onlara veririm."

"Başka bir şeye ihtiyacınız var mı?" diye sordu kadın Haydar Bey'e dönüp.

"İçme suyu getirebilir misiniz" diye sordu Haydar Bey. Artık gelenleri nereden tanıdığını kafasının içinde kurcalamayı bir kenara bırakıp, onlar için bir şeyler yapmaya çalışan bu iki insanla aralarındaki hoş oyunu sürdürmeye başlamıştı. Oyunun iki kadın tarafından, onunla görüşebilmeleri için planlandığından emindi artık. İlk karşılaştıklarındaki kaş göz işaretinin anlamını daha iyi anlayabiliyordu şimdi. Neredeyse kadınların planını bozacağını düşünüp kavrayışındaki yavaşlığa hayıflandı hatta. Ancak kim göndermişti onları ve ismini nereden öğrenmişlerdi?

"Elbette getiririz. Getirdiğimizde öteki arkadaşlarla da görüşürüz."

"Siz bana getirin!" diye araya girdi astsubay. "Ben veririm."

"Yola bakan pencereden görüşmemize izin verin hiç olmazsa?" dedi kadın aynı cilveli rolünü devam ettirerek.

"Sizi kırmadım görüştürdüm. Bundan fazlasını istemeyin benden!" dedi astsubay biraz sesini yükselterek. "Getirin ben verdiririm. Kısa görüşeceğinizi söylemiştiniz bana. Konuşmanızı bitirin, artık insin aşağıya!"

Aşağısı diye bir yer olduğunu unutmuştu Haydar Bey. Konuşmalara dalıp kadınların geldikleri yeri, biraz ötelerindeki yeşillikler içersindeki evleri canlandırmıştı kafasında. Birbiri içindeki iki ayrı dünya, tıpkı astsubayla kadınların yan yana oldukları halde, birbirine o kadar yakın oldukları halde çok ayrı dünyalardan olması gibi (konuşmalar bile öyle değil miydi?) hiç birbirine benzemiyordu. Haydar Bey'e gelince bir anlık yeşillikli evlerin tarafına geçmiş, bu düş o kadar kısa sürmüştü ki astsubayın 'insin aşağıya!" sözüyle son bulmuştu.

Aşağı indiğinde Sinan'a ve niçin yukarı çağırdıklarını soran bir-

kaç kişiye daha karşılaştığı ilginç olayı anlattı; ancak gelenleri tanımadığını söylemedi. Aradan bir saat geçmişti ki askerlerden biri dolu bir su bidonu getirdi; onun dışında ne çay veren oldu, ne de sigara getiren... Yağmurun şiddetli sesi yemekhaneye kasvetli bir hava veriyordu. Işıkları söndürmemişti askerler. Başlarında dikelmeye devam ediyorlardı; ancak onlar da yorulmuştu ve eskisi kadar emir yağdıramıyorlardı.

Haydar Bey başını masaya koyup uyumayı denedi. Birazcık dalar gibi oldu, belki de uyudu. Ne kadar zaman geçti bilemiyordu. Uyumuş olsa bile sanki düşüncelerindeki akış kesilmemişti; dışarıyı düşünüyordu, dışarıdakiler ne yapıyordu acaba, şu saatte uyumuş olmalıydılar. Saat kaç olmuştu? Dayanamayıp askerlerden birine sordu. Gece yarısını yeni geçmiş daha... Hayret? Sabaha yaklaştıklarını düşünüyorken... Ne yapmalıydı? İzin verse bütün sıkıntılar başına üşüşecek, bulunduğu yeri dayanılmaz kılacaktı. Yoksa karşılaştığı satırda denilene mi uysaydı? Cebinden not defterini çıkararak kalemi eline aldı, aklına gelen duyguları, düşünceleri sözcüklerin dansına dönüştürmek için şiir yazmaya başladı.

Işığı söndürdü askerin biri, bir tek yemek konan taraftaki lambayı açık bıraktı. Zor da olsa yazdığını görebiliyordu Haydar Bey. Kimsenin görmemesi için defterin üstüne iyice kapanmıştı. Kendini öyle vermişti ki yazdığı şiire, bulunduğu yerden koptu; şiir duygularını ve yaşadıklarını dile getiriyordu; Bulunduğu yer acıyla dolu olsa da şiirdeki orası büyülü bir dünyaydı. Şunları yazdı:

Gök gürlerken
Ve yağmur yağarken
Tesadüf karakoldaysan?
Üstelik nezarethanede...
On yedi kişi, beş kişilik yerde ayakta yani
Oturacak yerin bile yoksa?
Kuş olup uçamazsın...
Yağmur ıslatmaz,
Islatan terdir.
Yüreğinin gümbürtüsüyse gök gürültüsünde kalır,

Çığlığın parmaklıklarda...
Parmaklıkların ötesinde bir asker,
Yarım bir sigara uzatır.
Al bir nefes deyip
İsyanın aldanır.
Duvarlar ağlar
On yedi nefesten.
Koynuna düşer bir kaygı...
Dersen ben geçen gün,
Irmağın kenarındaydım
Konuşuyordum.
O ırmak dolar hücreye,
Boğar da boğar...
Sevdiğini hatırlarsın
Yüreğin üşür;
Üstelik terden battığın halde,
On yedi kişi bir hücrede...
On yedi kişi öteki hücrede,
Arada hücrenin duvarları...
Neden?
Şarkı söylemişler,
İsyan eylemişler
Neylesinler?
Gönül çırpınır da çırpınır...
Kuş yağmurda kanatların ıslanır.
Gel desem...
Seni de bu duvarlar alır.
Oy yüreğim oy!..
Daha ne kalmışsa umuttan?
Bir türkü alıp bizi
Çıkarır parmaklıklardan
Görünmeden
Nizamiye kapısından
Fabrikaya varıp
Direnişimizi söyler

Söyler de bir sabah vakti
Bizim yerimize doğan güneş
Örter fabrikayı sıcacık.

Düzgün yazmaya başladığı şiiri kargacık burgacık harflerle bitirmişti. Bitirince hoşuna gitti yazdığı. Yemekhanenin ışıkları yandı o sıra. İçeri nöbetçi ast subay girmişti.

"Eee!.. Uyanın bakalım. Bilin bakalım ben niye geldim? Birlikteyiz bu akşam... Ve size kıyak yapmaya geldim."

Sözcükleri ağzında yuvarlıyor gibiydi. İçmişti herhalde. Elinde tuttuğu torbadan birkaç tane Samsun ve Maltepe paketi çıkardı. Haydar Bey, kadınların getirdiği sigara paketlerini tanımıştı.

"Ben insanın halinden anlarım."

Elinde tuttuğu sigara paketini gösterip;

"Söyleyin bakalım en çok kim içmek ister?"

"Bizim başkan içmek ister?" dedi biri.

"Başka? Başka?"

"Biz de isteriz?"

"Ooo?.. Ne çok isteyen varmış? Ama arkadaşlar burada sigara içmek yasak, bilmiyor musunuz?"

Haydar Bey, astsubayın laubali davranışından hoşlanmamıştı; yine de sesini çıkarmayıp izlemeye koyuldu.

"Benim hakkımda kötü düşünmenizi istemem."

Paketin içinden dört beş tane sigara alarak;

"Kim şanslıysa o içer!"deyip sigaraları masaların üstüne fırlattı. Kollar havaya kalkıp sigaraları kapmaya çalıştı. "Bize yok mu? Bize yok mu?" diye bağıranlar oldu.

"Durun bakalım! Acele etmeyin! Size de sıra gelecek. Sabırlı olursanız biraz sonra yine geleceğim."

"Çay vermeyecek misiniz peki?" diye sordu Suat, astsubay gitmek üzereyken.

"Burayı beş yıldızlı otel mi zannettiniz?" dedi astsubay, tuhaf bir biçimde sırıtıyordu; sanki eğlenir ve bundan sadistçe zevk alır gibi bir hali vardı.

Dönüp kapıya yürüdüğünde itiraz sesleri iyice yükseldi. Dur-

du. Yarattığı havadan oldukça memnun olduğu yüz halinden belli oluyordu.

"Çok mu istiyorsunuz?"

"Evet!" dediler bir çoğu.

"Peki öyleyse, şimdilik bunlarla yetinin!" deyip paketten çıkardığı birkaç sigarayı daha havaya fırlattı. İnsanlar sigaraları kapmak için ayağa kalktıklarından, biraz itişme olmuştu aralarında, bazılarının sandalyeleri devrildi hatta. Biraz önce gülerek konuşan astsubay birdenbire sertleşti.

"Çay! Çay yok mu?" dedi kimileri.

"Yavaş olun, yavaş! Bakın beni tanımıyorsunuz siz daha? Ne kadar iyiyşem kötülükte de beni geçen yoktur. Böyle yaparsanız sigara da içemezsiniz sonra!"

Astsubay çıkıp gittiğinde askerler ışıkları söndürdü. Loş aydınlıkta sigara uçlarının kırmızı ışıkları kuvvetlenip zayıflıyor, birkaç kişi birden içtiği için kapalı yerde başlarının üstünde bir duman tabakası dolanıyordu. Dipte oturanlardan birine pencereyi açtırdı askerlerden biri. Sinan yarısını tüttürdüğü 'Samsun' sigarasını Haydar Bey'e uzattı, "Başkan bir nefes de sen çek!" diye. Haydar Bey, astsubayın onları düşürdüğü duruma içerlese de dayanamayıp aldı ve çekebildiği kadar çekti dumanını.

"Sigaralarınızı yerlere atmayın!" diye bağırdı asker.

Uyandığında bacaklarının karıncalandığını hissetti Haydar Bey. Yemekhanenin içinde derin bir sessizlik vardı. Başını kaldırıp kapıya baktı. Helaya gitmek için ayağa kalktı, uyuşmuş bacağını, onu gıdıklayan bir acıyla güldüren karıncalanmış bacağını sürüyerek kapıya doğru ilerledi.

"Bayağı uyudun Haydar Ağabey," dedi kapının yanında dikelen asker.

"Saat kaç oldu ki?"

"Beş."

"Sabah olmuş neredeyse..."

Geçmeyecek gibi gözüken zaman geçmişti işte. Heladan dönüp yerine oturduğunda zamanın geçtiğini sanıp ne kadar erken sevindiğini, önünde uzanan, nasıl olsa gündüz diye hafife aldığı

anları yaşadıkça daha iyi anlayacaktı. Sabahın ışıklarının yemekhaneyi ve yüzleri aydınlatmaya başladığı sırada geceki astsubay girdi içeri darmadağınık bir suratla. Kötü bir gece geçirdiği her halinden belli oluyordu.

"Kalkın bakalım! Yeter bu kadar uyuduğunuz."

Onun bağırışına başlar yukarı kalktı.

"Masayı şu köşeye çekin!" diye emir verdi askerlere. "Onları da masanın yanına koyun!"

Askerler ellerinde tuttukları torbaları yere koydular.

"Başkan nerede başkan? Bakın bakalım uyanmış mı?"

Başını kaldırıp masalara doğru bakınınca;

"Ha!.. Uyanmış," dedi Haydar Bey'i görüp, sonra alaycı bir dille konuşmasına devam etti:

"Bu nasıl başkanlık yahu? Senin de işçilerden farkın yok! Yoksa başkan değil misin?"

"Benimle bu tarzda konuşamazsınız!" dedi Haydar Bey.

"Ne o?" dedi astsubay. "Alındın mı?"

"Ben bu tarz konuşmaya alışık değilim sadece o kadar!

"Ne olurmuş bu tarzda konuşursam?"

"Bu tarz konuşursanız benden yanıt alamazsınız!"

"Demek öyle?" dedi; ancak arkasını getirmedi. Haydar Bey'in sesindeki öfkeli, bir o kadar kararlı olduğunu yansıtan titreyiş etkilemişti belki onu. Tartışmayı orada kesmeyi yeğledi.

"Adlarını okuduğum buraya gelsin!" diye bağırdığında Haydar Bey rahat bir nefes aldı. Kendisi için hiç de elverişli bir ortamda olmadığını, her hareketinde dikkatli olması gerektiğini biliyordu, gerçek o ki göz altındaydı.

Adı okununca o da aldı eşyasını. Saatini, cep telefonunu, kemerini... Astsubay eşyaları dağıtıp gittikten sonra arkalarda bir yere gidip cep telefonunu şarja taktı. Askerler sabah kahvaltısına geldiler gün ışımaya başladığında. Haydar Bey askerlerden birine, kaç kişilerse o kadar poğaça ısmarladı.

Gözaltındakilerin sabırsızlığı karınları acıktıkça, poğaçalar geciktikçe daha da artmıştı. Haydar Bey adliyeye götürülmeleri için otobüs tutmamakta ısrar ediyordu. Öyle ki otobüsü 'niye on-

lar tutmuyor' diyen işçiler bu kez 'niye bir ân evvel çıkmıyoruz' diye söylenmeye başlamışlardı. Askerlerin geceki disiplini kalmamıştı. Sigaraların serbestçe içilmesine artık ses çıkarmıyorlardı. Haydar Bey, Nazmi'yi aradı cep telefonunun şarjı dolunca. Nazmi "adliyeye geleceğiz" diyordu telefonda. Saat on olmuş ısmarlanan poğaçalar bir türlü gelmemişti. Bütün işlemler bittiği halde götürecek araç bulunamadığı için ne zaman gidecekleri belli değildi. "Boş yere gözaltına alınıyoruz" diye söylenenler oluyordu ve bu kişilerin sayısı gittikçe artıyordu. "Fabrikanın önüne gidelim" diyenlerden Selami, ötekiler gibi 'boş yere gözaltına alınıyoruz' demiyordu ama sabırsızlık gösterenlerin başında geliyordu. Karakoldan çıkışı çabuklaştırmak için (bu kez hiç gayret sarf etmeyeceğim diyen) Haydar Bey'i en çok sıkıştıran o oluyordu. Haydar Bey, işin bu yanını, gözaltına alınmak için acele edenlerin çıkmak için de acele ettiklerini gördüğünde, işin bu yanını kavramakta güçlük çekiyordu. Her iki halde de sıkıştırılan, sıkıştırıldığı için zorlanan o oluyordu çünkü. Üstelik onu sıkıştıranlar gözaltındayken onun da gözaltında olduğunu, onlardan bir farkı kalmadığını düşünmüyorlardı; o başkandı çünkü. Başkandı ama içlerinden biri olmaya başladığı için, eleştirmeye gelince ya da suçlamaya, onlara engel olacak bir hiyerarşi kalmamıştı aralarında. Artık hiç bir şey için gayret göstermeyeceğim demek, onu kendine karşı bile rahatlatmaya yetmediğinden, terazinin kefesinde insanların sıkıştırması ağır basınca yukarı çıkmak zorunda kaldı; fırça yemeyi, bağırılmayı göze alarak. Yukarıda onları bir gün önce getiren astsubaya rastladı. Ötekilere göre biraz daha yumuşak davranan, anlayışlı biriydi Murat astsubay. Adliyeye gidememek pahasına Haydar Bey, otobüs tutmamak konusundaki kararlığını sürdürünce Murat astsubay Esenyurt Karakolu'na telefon edip bir araba istemek zorunda kaldı. Aradan yarım saat geçtikten sonra Haydar Bey'i çağırdı yukarı; otobüsün geleceğini söyledi. Bu arada ısmarlanan poğaçalar geldiğinde saat on bire varmak üzereydi. Haydar Bey, akşamki yemeklerle birlikte hepsinin parasını ödedi. Otobüse gelince, sanki başta Haydar Bey dahil hepsinin sabrını sınamak istercesine otobüs öğleden sonra bire doğru ancak gelebildi ve bun-

da astsubayın hiç kabahati yoktu. Bütün göz altılarında olduğu gibi sağlık ocağına uğramadan olmazdı. Ya Büyükçekmece Karakolu?.. Karakola geldiklerinde neredeyse adliyenin kapanma saati gelmişti. Başlarındaki uzatmalı, (İsmail çavuşu vermişlerdi başlarına) Haydar Bey'den, (hiç dağılmadan) karakola dönüşte uğrama sözü alınca doğrudan doğruya Büyükçekmece adliyesine gittiler. Nazmi, onunla birlikte Deniz, Salman adliyenin önünde onları bekliyorlardı. Haydar Bey hariç hiçbirini otobüsten indirmediler. Çavuş kâğıtları ve kimlikleri alıp savcının yanına çıktı koşarak.

Ne olduysa adliyeden sonra oldu. Savcı hepsini bırakmış, onlar da söz verdikleri gibi karakola gitmek üzere, önceden adliyenin önüne gelen Selim Kaptan'ın otobüsüne binmişlerdi. Uzatmalı İsmail çavuş bir polisle birlikte otobüse bindi. Tıbzetli işçilerden Selami Tekin'le Yavuz Karakaya'nın ismini okuduktan sonra bu kişilerin aşağıya inmesini söyledi.

Haydar Bey oturduğu koltuktan kalkıp öne doğru yürüdü hemen.

"Haklarında şikayet varmış," dedi İsmail Çavuş yanlarına gelen Haydar Bey'e. "Yapacağım bir şey yok. İkisi de polislerle birlikte Küçükçekmece Karakolu'na gidecek!"

Savcının serbest bırakmasıyla moralli esen hava birden hüzne dönüşmüştü. Selami ile Yavuz ilk şoku üzerlerinden attıktan sonra ötekilerden daha iyi durumda bile sayılabilirlerdi. Serbestti Tıbzetliler; ancak buruk bir sevinçti yaşadıkları; değil mi ki içlerinden iki kişiyi alıkoymuşlardı. Uzatmalının (Büyükçekmece Karakolu'na gitmeye gerek olmadığını söyleyip) kimlikleri dağıtması bile üzüntülerini gidermedi, karakola onlar da gitmek istiyorlardı. Haydar Bey, merak etmemelerini, avukatla birlikte karakola gideceklerini söyleyerek hepsini evine gönderdi.

Karakola giderken bu bölümü bitirmeden önce aklına, bu bölümün onun istediği gibi sürdüğünü ve bölümün sonuna geldiğini düşündü. Başarmıştı; onun iradesi söz konusu olmuştu.

ALTMIŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Küçükçekmece Karakol'unda bir gece vakti

Küçükçekmece Karakolu, gölün hemen kenarında küçük eski bir binaydı. Küçükçekmece'yi Avcılar yoluna bağlayan gölün üstündeki tarihi köprüden sonra varılıyordu karakolun kapısına.

Selami ile Tekin'i karakola getirir getirmez kapının hemen karşısındaki küçük nezarethaneye koydular. Haydar Bey, Salman ve Sinan karakolun biraz uzağında köprünün üstündeydiler.

"Sen karakolun önünde gözükme!" dedi Haydar Bey, Salman'a. "Seni de içeri alabilirler."

Akşam karanlığı çökmek üzereydi. Köprünün aşağısında gölgeler, parçalanmış halde yarısı suya batmış kayığın çirkinliğini, onu saran gölün kirli sularını gri bir tülle örtüyor, karakolun göle kıyısı olan tarafındaki yüzen çöpleri belirsiz nesnelere dönüştürüyordu. Onun ötesinde göl koskocaman açılıyordu önlerinde. Rüzgâr yoktu ve pek kıpırdanmıyordu gölün suları. İlerideki dağlar gökyüzünün griliğiyle birleşmek üzereydi, manzaranın bu kadarı bile fena sayılmazdı, insanı dinlendiren bir güzelliği vardı. Hemen az ötelerindeki direklerde yanan lambalar, üstünde oldukları köprüyü, köprünün parke taşlarını aydınlattı; her şey pırıl pırıl bir canlılık kazandı, gecenin içinde güçlü lambalarla aydınlatılmış bir vitrine konmuş gibi oldu köprü, gölse vitrinin dışında gizemli bir dünyaydı...

"Ben onlara bakmaya gidiyorum," dedi Haydar Bey.

Avukat komiserin odasındaydı. Haydar Bey açık kapıdan içeri girdiğinde avukat Hayrettin Özcan komisere, onu göstererek;

"Arkadaşımız, Şube başkandır," dedi.

"Gel hemşerim! Otur!" dedi Komiser.

"Haydar Başkan!" dedi avukat. "Arkadaşlar gündüz gelseymiş komiser hiç bekletmeden savcılığa gönderirdim, diyor. Şimdi gece burada kalacaklar."

"Neden dolayı gözaltına alınmışlar?

"Arabaların önünü kesme, adam dövme."

Haydar Bey daha öteye bir şey sormadı. Komiser Haydar Bey'den yana bakıp:

"Bak hemşehrim," dedi. "Sen sendikanın başkanıymışsın madem..."

"Şube başkanı!" diye düzeltti Haydar Bey.

"Her neyse! Bu adamlar cahil adamlar. Senin başkan olarak böyle şeylere sebebiyet vermemen gerekir. Bugün belki savcılık serbest bırakır; ama yarın öbür gün birine bir şey olur sen vebal altında kalırsın."

"Böyle bir olay yok," dedi Haydar Bey. "İşverenin asılsız suçlamaları bunlar."

"Ben bilmem," dedi Komiser dudak büküp.

"Komiser ile aynı köylüymüşüz," dedi avukat araya girerek: "Bu geceden ifadelerini alıp yarın erkenden adliyeye çıkaracaklar."

Kısa süren bir suskunluktan sonra devam etti:

"Komiser Bey'in dediğine göre bir kişi daha varmış."

Masanın üstünde duran dosyayı eline alıp baktıktan sonra devam etti:

"Salman Dönmez! Diyor ki Komiser Bey, bu kişi de gelirse yarın onu da savcılığa çıkarırım."

Haydar Bey kararsız kaldıysa da çabucak toparladı kendisini.

"Sanırım o arkadaş burada değil. Memleketine gittiğini söylüyorlar. Gene de ben onu tanıyanlara söylerim."

Komiser, inanmadığını her haliyle belli edercesine;

"Bu garibanların hiçbir suçu yok aslında," diye söyledikten sonra Haydar Bey'e keskin bir bakış fırlattı.

"Onlara saldıranlara arka çıktığınızı zannediyorsunuz. Bana kalsa bu işin hesabını onlardan değil sizlerden sorarım. Bu işi yasal yollardan halledeceğinize insanları sokağa döküyorsunuz."

Haydar Bey oturduğu koltukta öne doğru kaydı, her ân kalkmaya hazır bir hali vardı; konuşmadan rahatsız olduğunu saklamıyordu. Bir şey söyleyecek oldu, Avukat Hayrettin ondan önce davrandı.

"Komiserim! İşveren işi yasal sürece bırakmıyor ki... İki gün sonra mahkememiz var. Hileyle fazla işçi gösteren işverenin kendisi. İş yasaya kalsa sendikanın oraya çoktan girmesi gerekirdi."

"Mahkemede anlaşma umudu var mı?" diye sordu komiser.

"Her şey bizim lehimize gözüküyor," dedi avukat.

"Anlaşın, anlaşın da biz de kurtulalım adam aramaktan."

Az önceki yalanın gözümden kaçmadı gibilerden hafif alaysı bir gülüşle Haydar Bey'e baktı:

"Sence de öyle değil mi başkan?

Haydar Bey konuyu değiştirmek için:

"Benim yiyecek bir şeyler alıp arkadaşlara vermem mümkün mü?" diye sordu.

"Alabilirsin!" dedi komiser.

"Siz de ister misiniz?"

"Benim mesaim birazdan bitiyor, evde yiyeceğim."

Haydar Bey, karakoldan çıkıp doğruca Salman'la Sinan'ın yanına gitti. Dışarının havası iyi gelmişti. Komiserle konuşmayı uzatmadığım iyi oldu, diye düşünüyordu. Ne de olsa her şey onların ellerindeydi. Salman'la Sinan'ı, ikisini de köprünün üstünde turalarken buldu. Haydar Bey'i görür görmez merakla soru yağmuruna tuttular.

"Sizin artık beklemeyin!" dedi Haydar Bey. Bu gece burada kalacaklar. Sizin yapacağınız bir şey yok. Ben onlara yiyecek bir şeyler almaya gidiyorum. İfadeler alınıncaya kadar ben burada kalacağım."

"Biz de gelelim," dedi Salman.

"Sen bilirsin," dedi Haydar Bey omuz silkerek. "Zaten arıyorlar seni. Komiser gelirse savcılığa onu da çıkarınız diyor."

Salman kaldı olduğu yerde:

"Peki avukat ne diyor?" diye sordu.

"Komiserin yanında fazla açık konuşamadık. Savcılığın tutumu ne olur bilemem. Gene de senin bileceğin bir iş."

"En iyisi biz dönelim, "dedi Salman.

Haydar Bey onlardan ayrılıp Küçükçekmece'nin dar sokaklarından meydana doğru ilerlerken rastladığı bütün lokantalara baktı. En sonunda camında kebapçı yazan birinden içeri girip kendi ve avukat dahil dört kişiye birkaç tane de fazla olmak üzere dürüm paket ettirip, daha ucuz olur düşüncesiyle biraz ötedeki bakkaldan da ayran alıp doğruca karakola döndü. Yolda faturaları almadığı geldi aklına, boş verip karakoldan içeri girdi.

Selami nezarethanenin içinde ayaktaydı. Yavuz ise tahta bir sıra vardı, onun üstünde oturuyordu. Daracık, lambanın olmadığı karanlık bir yerdi burası. Koridorun ışığı aydınlatıyordu içerisini. Haydar Bey aldıklarını polise kontrol ettirip öyle gitmişti yanlarına. İkisi de Haydar Bey'i görür görmez parmaklıklı pencereye geldiler. Haydar Bey, Selami ile o ânı daha sonradan onunla gerginlik duymadan karşı karşıya olabildiği ilk sıcak konuşma olarak hatırlayacaktı.

"Şunu da alın!" deyip kâğıt para uzattı Selami'ye, yiyecek paketlerini verdikten sonra.

"Paraya ihtiyacımız olmaz!" dedi Selami.

"Al! Yanınızda dursun. Şu ayranları da alın. Moraliniz nasıl, iyi mi?"

"Bir şikayetimiz yok!" dedi Selami.

"Başkan! Kardeşime telefon edebilir misin?" diye sordu Yavuz. "Sinan telefon edecekti ama, belki unutmuştur. Merak ederler."

"Ederim."

"Bu gece buradayız galiba?"

"Evet, buradasınız. Yalnız endişeniz olmasın, herhangi kötü bir şey olmaz. Yarın da zaten sabahtan savcılığa çıkarılacaksınız.

Avukatın dediği gibi, Selami ile Yavuz'u kırk dakika sonra ifa-

delerinin alınması için nezarethaneden çıkardılar. Karakolun yan tarafından arka bahçeye indirilerek alt katta bir odaya sokuldular. Onlar ifade verirken Haydar Bey ve avukat da yanlarında oldu. İfade sırası Yavuz'a geldiğinde karakolun aradığı ismin Yavuz Karakaya değil, Yavuz Karaarslan olduğu ortaya çıktı. Her ne kadar Yavuz, aradığınız kişi ben değilim dediyse de bu itirazı polise bir şey ifade etmedi. Bu arada ifadeler bittikten sonra ifadeleri alan polis Haydar Bey'e iki adet polis balosu davetiyesi sattı. Ne Selami, ne Yavuz haklarındaki suçlamaları kabul ettiler. Hatta Yavuz tekrar nezarethaneye konduktan sonra bile Haydar Bey'e ve avukata, bir yanlışlık olduğunu, kendisinin bir başka kişiyle karıştırıldığını söylemekten vazgeçmedi. Avukatla ikisi Yavuz'a, bu karışıklığı dillendirmeye devam ettiğinde bunun işleri karıştırmaktan öte bir işe yaramayacağını, hem nasıl olsa savcılıkta serbest bırakılacaklarını, Karaarslan'ın yerine bu cefaya katlanmaktan başka yapacağı bir şey olmadığını uzun uzun anlattılar. Üstelik ifadeyi alan polise bunu kabul ettirmek hemen hemen olanaksız gibiydi. Ertesi sabah dönmek üzere yanlarından ayrıldıklarında Yavuz Karakaya hâlâ kendisini Karaarslan'la karıştırdıklarını söylemeyi sürdürüyordu.

ALTMIŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Olaylı Mahkeme

Hukuk Mahkemelerinin bulunduğu Sirkeci'deki adliye binasının merdivenleri, öğleden önce erken saatlerde yukarı beşer onar kişilik gruplar halinde çıkan son derece heyecanlı oldukları her halinden belli insanların gelişine tanık oldu o gün. Tıbzet'in davası dördüncü katta, sağa uzayan koridorun (koridor oldukça kalabalıktı, yetmişe varan sayılarıyla Tıbzetli işçiler gelince daha da kalabalıklaştı) dibindeki mahkeme salonundaydı. Bu odalara salon da denemezdi ya; oldukça küçüktü, küçüklüğünden midir nedir –değildi elbet– duruşma saati geldiğinde işçiler içeri alınmayacaktı. Koridorun tam karşısındaki mahkeme salonunda onlara yabancı olmayan bir direnişin, Reslan'ın davası vardı. Reslan işçileri de onlar gibi erken gelmiş, duruşmalarının başlamasını bekliyorlardı. Mahkeme salonunun kapısı önünde bekleyenler arasında Selami Tekin'le Yavuz Karakaya da vardı. İkisi de Küçükçekmece Karakolu'nda geceledikleri ertesi bırakılmışlardı. Komiser'in dediği gibi sabahtan adliyeye gönderilmişler, (bir grup Tıbzetli adliyeye onlardan önce gitmişti) öğle tatilinden önce savcı (yalnız bu macera sancısız olmamıştı. Bir kere avukat mahkeme bittikten sonra yetişmiş, avukat geldiğinde onlar çoktan serbest bırakılmışlardı.) onları serbest bırakmıştı; ne var ki bu serbest kalmaları anlamına gelmiyordu. Sabıka kayıtları Bilgi Toplama Merkezi'nden gel-

mediği için tekrar karakola götürüldüler. Onlarla birlikte Haydar Bey, avukat, Deniz'le Sinan da peşlerinden. Sabıka kayıtlarının gelmesi akşamı bulmuş; ancak o zaman gerçekten serbest kalmışlardı.

Dediğim gibi duruşma başlamadan çok önce gelmişlerdi Tıbzetliler. Üstelik mahkeme kapısındaki listede yazılı olan saat gelip geçtiği halde onlara, görülmemiş üç dava vardı daha. Avukat Selma Hanım, duruşmanın başlamasından tam beş dakika önce görünmüştü koridorda; elinde çantası, Tıbzetlilerin yadırgayacağı kadar telaşsız... Tıbzetliler için yazgılarını tayin edecek dava, onun işinin bir parçasıydı. Mert Yalman onunla birlikte gelmişti. Karşı tarafın avukatı, Tıbzetlilerin ismini çok iyi bildikleri Sermet Emin Kartal (mahkeme kapısının önünde duruyordu.) gelmişti. Başta bayanlar olmak üzere bir çoğu avukat cüppelilerin arasından hangisinin o olduğunu soruyorlardı Haydar Bey'e. Haydar Bey göz ucuyla işaret ediyordu: Patlak gözlü, fırça bıyıklı, yuvarlak burunlu adam! İşçiler de ikişerli üçerli daracık koridorda yanına varıyorlar; o ise işçileri kışkırtırcasına soğukkanlı, işçiler sürtünerek ve gittikçe artan biçimde kendilerini ve öfkelerini belli ederek yanından geçtikleri halde aldırmazmış gibi kapının önünde dikelmekte devam ediyordu. Haydar Bey bu durumdan endişe duymaya başlamıştı ki, mübaşir önce Selma Hanım'ın, sonra Sermet Emin Kartal'ın adını okudu. Avukatların arkasından mübaşir kapıya kolunu koydu, girmeye çalışanları engellemek için. Haydar Bey, şube başkanı olduğunu söyledi ama para etmedi; sonra Selma Hanım'ın müdahalesi ile bir tek o girebildi içeri.

Hâkim çabuklukla önündeki dosyadan dava tutanaklarını okuyup, gözlüğünün üstünden önce avukatlara, sonra daktilocu kıza baktı. Avukatların masasının yanında duvara dayalı duruyordu Haydar Bey ve bütün dikkatiyle hâkime bakıyordu. Mübaşir duvara dayanmaması ve kollarını yana sarkıtması için uyardı onu. Hâkimin yüksek kürsüsünden, önündeki daktilocu kadından, bir de avukatların dört ayaklı tahta masasından (mübaşir bir de) başka hiçbir şey yoktu salonda, pek öyle ayakta duracak yer de yoktu.

"Yaz kızım! Bilirkişi raporunun incelenmesine, bir dahaki duruşmanın tarihinin...

"Sayın Hâkim! Bizim bir itirazımız var," dedi Sermet Emin.

Hâkim gözlüğünü eliyle iyice burnuna indirip avukata baktı ve sözlerine devam etti:

"Savunma avukatına soruldu. İtirazı olduğunu söyledi. Evet?"

"Efendim! Burası iki işyerinin olduğu bir işletme. Sendika tek bir işyeri yani fabrika için yetki başvurusunda bulunmuş. İşletme olarak başvurmadığı için bakanlığın sırf bu nedenle reddetmesi gerekirdi. Oysa bizim Merkez büromuz...

Hâkim avukat Selma Hanım'a döndü:

"Siz ne diyorsunuz?"

"Biz davanın sürmesini istiyoruz efendim. Bir dahaki duruşmada karşı tarafın iddialarını çürüten kanıtları mahkeme hâkimliğine sunacağız."

Hâkim devam etti:

"Gereği düşünüldü. Davacı tarafından ileri sürülen belge ve delillerin toplanması için ilgili yerlere müzekkere yazılmasına, cevaplar geldiğinde dosyanın bilirkişiye verilmesine... Bir sonraki davanın..."

Bu defa gözlüklerini çıkardı ve avukatlara öyle baktı.

"Sizin için bir ay sonrası uygun mu?"

Tekrar gözlüklerini takıp önündeki deftere baktı ve kaldırdı başını.

"11 Kasım?.."

Avukatların ikisi de "uygun" dediler.

Duruşma o kadar çabuk sürede olup bitmişti ki Haydar Bey'e sanki girmeleriyle çıkmaları bir olmuş gibi geldi. Sermet Emin Kartal da onun hemen arkasından koridora çıkmıştı. Kapının başında merakla bekleyenlere duruşmanın bir ay sonraya ertelendiğini, bilirkişinin raporunun inceleneceğini söyledi Haydar Bey. Ancak aynı anda işçilerin bakışlarının kendisinden çok Sermet Emin'e yöneldiğini ve bir öfkenin patlamak üzere olduğunu fark edince bağırdı:

"Evet arkadaşlar, hep birlikte gidiyoruz."

"Hep birlikte aşağı inelim!"

Yüksek sesle işçilere böyle söylerken bir taraftan da kollarıyla onları merdivenlere doğru sürüklüyordu.

"Hayvan herif!" diye söylendi Melih, Avukat Sermet Emin aralarından geçerken.

"Arkadaşlar! Soğukkanlı olalım! Taşkınlık bize yarar getirmez. Evet, hep birlikte gidiyoruz."

"Utanmadan bir de buraya geliyor."

Sermet Emin yürümekte devam edip merdivenlerin başındaki asansörün önündeki boşluğa kadar gitti ve orada durup bekledi. Haydar Bey işçilerin gittikçe artan öfkesini kontrol altına almak ve işçileri bir ân evvel adliyenin dışına çıkarmak isterken, göz ucuyla Sermet Emin'in tam yollarının üstünde durduğunu gördü. Merdivenlerden inmek için başka da gidebilecekleri bir yer yoktu. Sermet Emin'in önünden geçerlerken, onunla işçilerin arasına geçip insanları yönlendirmeye devam etti; oldukça telaşlı ve aceleciydi.

""Evet çabuk olalım!"

Beklediği, (öylesini tahmin edemediği) şey oldu o anda.

"Haydar Bey!" dedi Sermet Emin Kartal, herkesin duyabileceği bir sesle ve adeta herkese duyurmak istercesine:

"Adamlarınızı iyi yetiştirmişsiniz."

Alaycı ve kışkırtıcı bir ses tonuyla onun bunları dediğini duymuştu Haydar Bey. Bu sesi duymasıyla birlikte kendisine doğru gelen gövdeyi artık engelleyemediğini, "yapmayın!" diye bağırdığını; ancak yumrukların avukatı yere devirdiğini gördü ve yaşadı. Yumrukların ardından, tekmelerin yere düşen ve kendisini korumak için kapanmaya çalışan gövdeye savrulduğuna tanık oldu. O katta duran bir polisin kendilerinden tarafa koştuğunu, orada bulunan insanların, –hiçbirinin yüzlerini görememişti– duruma seyirci kaldığını, polisten gayri kimsenin onların bulunduğu yana gelemediğini fark etti; daha doğrusu bunları sonradan hatırladı. "Yapmayın!" diye bağırıyordu bir taraftan, bir taraftan da araya girerek tekmelere mani olmaya çalışıyordu. Her şey bir anda olup bitmişti. Haydar Bey insanları merdivene yöneltmeyi başarmış, ya da in-

sanlar öfkelerini çıkardıkları için polisin şaşkın bakışları arasında merdivene doğru yönelmişlerdi.

"Haydi çabuk!"

"Deniz, durma! Şubeye gidiyoruz.!

Önüne kim gelirse çabuk olması için iteliyordu. Bu sefer insanlar onu dinlercesine, biraz da durumun vahametinin farkına varmışçasına koşarak merdivenleri inmeye başladılar. Dört kat böylece aceleyle inildi. Adliyenin birinci katı, o geniş alan, koşarcasına dışarı fırlayan insanlara bakan kapıdaki polisten başka bir engele rastlamadan aşıldı. Dışarıdaydılar. Dışarı bu kadar kolayca ve çabucak, hem başlarına bir şey gelmeden çıktıklarına inanamıyordu Haydar Bey. Bir rahatlama duydu yüreğinde, tehlikenin önemli kısmını atlatmışlardı; birden hâlâ acele etmeleri, –şanslarını fazla zorlamadan, hâlâ adliyenin önündeydiler– bir ân evvel oradan uzaklaşmaları gerektiğini düşünüp önlerinde uzanan ilk sokaktan yürümelerini söyledi insanlara. Bir taraftan da; "Herkes geldi mi?" diye soruyordu.

"Nuran nerede?"

"Ön tarafta yürüyor," dedi Deniz.

Adliye kapısının sağında Salman'ı gördü. İnsanlardan uzakta, tek başına ve onun olamadığı kadar telaşsız... Adliyenin içinde görmüş müydü onu, hatırlayamadı.

İnsanlar sokağı doldurarak istasyonun önündeki metro durağına doğru yürümeye başladılar.

"Şubede toplanıyoruz!" dedi Haydar Bey, her ihtimali düşünüp ve ön tarafa koşup; o anda aklına gelmişti, insanlardan önce varıp caddeye çıktı, karşıya geçip bilet kuyruğuna girdi.

Aldığı biletlerin bir kısmını Kenan'a uzattı, bir taraftan da itiraz eden kontrol memuruna:

"Sayın, Memur Bey sayın! kaç kişi geçiyorsa işte bileti!" diyor, "Arkadaşlar geçin!" diye bağırıp diğer taraftan, gelmekte olan tramvaya yetiştirmeye çalışıyordu insanları.

Sağ salim binmişlerdi gelen tramvaya. Kapılar kapanmıştı. İşte o zaman gerçekten bu işten yakayı sıyırdıklarına inandılar. O zaman insanların yüzü, günlerdir düştükleri zorluklara sebep gör-

dükleri adamdan, bunun acısını çıkarmışlar gibi gururla parlamaya başladı. Haydar Bey'e gelince?..

Haydar Bey, şubenin alt salonunda işçileri topladığında, herkes onun ne diyeceğini beklerken, salona sessizlik çökmüştü adeta... Ondan onaylamayacağını bildikleri yaşadıkları olaya dair şu sözcükleri duydular:

"Böyle bir şiddeti tasvip etmeyeceğimi biliyorsunuz. Ayrıca disiplini bozup kendi bildiğiniz gibi davranmanız hepimizi oldukça güç durumlara sokabilirdi. Ancak şunu söylemeden de geçemeyeceğim: İçimden geçenleri sorarsanız, ben de şu anda sizin hissettiğiniz şeyleri duyuyorum."

Bir süre susup bekledikten sonra:

"Kötü de olmadı hani?.." dedi.

Haydar Bey toplantıdaki bu konuşmasını sonradan çok düşündü. Üstelik aynı toplantıda, onun konuşmasından biraz sonra Salman, böyle bir hareketin mücadelelerine zarar vereceğini üstüne basa basa söylemişti; şiddete karşı şiddetin meşru olduğunu savunan Salman! Haydar Bey'in kendisiyle ilgili asıl şaştığı ve anlamadığı şey, şiddete karşı çıkan bir düşünceye sahip olmasına rağmen bu konuda tam bir kararlı tavır göstermeyişiydi. Nasıl olup da yapanları rahatlatacak sözler çıkmıştı ağzından. Asla onları haklı görmek değildi bu, ama anlamaktı, anlıyordu onları. Oysa şimdi, bir roman kahramanına dönüştükten sonra yani, toplantıdaki rolünden sıyrılıp, onların karşısında şiddet karşıtı düşüncelerini, etkili ve kararlı bir şekilde koymak isterdi. Oysa bu çelişkileri yaşamaktan başka bir şey gelmiyordu elinden; her şey onun düşündüğü gibi değil, olması gerektiği gibi olmuştu. Aklına getirmek istemediği bir duygu daha vardı gözlemlerinde. Onu ruhunun en derinlerine gömmeye çalışıyordu bilinçsizce: 'Kötü de olmadı hani?' derken gizli bir zevk duymuştu.

Toplantı bitmiş, işçiler sabahtan fabrikanın önüne gitmek üzere şubeden ayrılmışlardı. Saat iki buçuk olmuştu. Haydar Bey'in masasındaki telefon çaldı.

"Avukat Sermet Bey'mi neymiş... Bağlıyorum," dedi Meltem Hanım.

Haydar Bey, "bağla!" dediğinde yüreğinde bir sıkışma hissetti. Odada ondan başka kimse yoktu. Nazmi odasında olmalıydı. Temsilciler işçilerle birlikte gitmişlerdi. Eğer biri o anda Haydar Bey'i görseydi yüzüne kan üşüştüğünü gözlemlerdi. Meltem Hanım'ın telefonu avukata bağlayışıyla geçen birkaç saniyelik sürede Haydar Bey nasıl bir pozisyonla karşı karşıya kalacağını düşünmeye çalışıyordu; düşünmeye vakit kalmadı, Sermet Emin Kartal'ın sesi telefonda adeta patladı:

"Yazıklar olsun Haydar Bey! Adamlarınızı benim üstüme kışkırttınız ve nasıl biri olduğunuzu gösterdiniz. Muradınıza erdiniz mi ben tekmeleri yerken?.."

"Sermet Bey!.."

"Acıyorum size. Nefretinizin oyuncağı olmuşsunuz. Yalnız şunu bilmenizi isterim sizi bekleyen son hiç de iyi değil. Nereye sürüklendiğinizin farkında değilsiniz."

"Sermet Bey!.."

"Sizin ne kadar zavallı biri olduğunuzu..."

Sermet Bey! Beni dinlesenize!"

"Ne söyleyeceğiniz beni ilgilendirmiyor. Bu saate kadar gene de bir telefon açıp özür dilemenizi bekledim. Özür bile dilemeyip gerçek yüzünüzü gösterdiniz."

"Siz de hiç suç yok mu?" diye zorla araya girdi Haydar Bey.

Avukat avazı çıktığı kadar bağırıyordu telefonda, kendini toparlayan Haydar Bey de ondan aşağı kalmıyordu:

"Siz kışkırtmadınız mı insanları? Benim mani olmaya çalışmama rağmen siz kışkırtmadınız mı"

"Size diyeceğim şu ki Haydar Bey! Sizden davacı olup sizin seviyenize düşmeyeceğim. Şunu bilin ki sizi Allah'a havale ediyorum. Bu alçakça davranışınızın karşılığını mutlaka öbür dünyada göreceksiniz."

"Bunlar sizin düşünceleriniz Sermet Bey," diye söyledi Haydar Bey. "Siz de gayet iyi biliyorsunuz ki bir olay çıkması için benden çok siz gayret gösterdiniz. O insanların size karşı nasıl tepkili olduğunu biliyordunuz, onların öfkelerini kullandınız siz."

İki tarafın da konuşmaları bir birine karışmıştı. Birbirlerinin

sözlerinin bitmesini beklemiyorlardı.

"Sizi Petrol–Sen'e şikayet edeceğim. Eğer sendika sizin gibilerine sahip çıkıyorsa tanrıya havale ediyorum."

Haydar Bey sinirlenerek: "İstediğiniz yere şikayet edin!" dedi ve kapattı telefonu. Öfkesinden kan beynine sıçramıştı. Olayların içinde rol alan birinden ziyade bir seyirci gibi hissediyordu kendisini. Çevresinde olan biten her şeyi görüyor fakat müdahale edemiyordu. Romanın kahramanlarından biri oluşundan sonraki ruh hali ile alakası yoktu bunun. Hatta Şehrazat'la aralarında geçen gerilimli konuşma ile de alakası yoktu. Bütün bunlar aynı noktada birleşmiş benzer ruh halleriydi. Bunun için de hayaller dünyasındaki gelişmelerin gerçekteki olaylara etki ettiği söylenemezdi. Olayın gelişimi, bildiği bir oyuna tabi olduğu halde onu sorumlu olmaktan kurtarmamış; yalnızca iradi müdahalesini sıfıra indirmişti. Tıpkı roman kahramanına dönüşmesinin onun iradesi dışında olduğu gibi... Şehrazat'la aralarında oluşan gerilimi de o istememişti. Bütün bu olayların ortak yanı hepsi iradesinin dışında olmasına rağmen sonuçlarının doğrudan doğruya onu etkilemesiydi.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA DOKUZUNCUDAN ÖNCE SEKİZİNCİDEN SONRA BİR ARA KISIM

ALTMIŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

Şehrazat'ın anlatısı

Şehrazat, aralarında geçen tartışmadan sonra Haydar Bey'i uzun süre görmemeye, bütün günlerini raflı mağarada, dosyaların arasında geçirmeye karar vermişti. Bir taraftan kendi olarak bir şeyler yapmak isterken, Haydar Bey'in sözleri aklından çıkmıyordu çünkü, öte taraftan ondan ve kendinden kaçmak istiyordu. (Gördü ki kendinden kaçmak çözüm değil. Ondan kaçmak da mümkün değil) O günlere ait belgeleri araştırdığında iki önemli belgeye ulaştı: Biri Şile Başkanlar Kurulu toplantısına, öteki 1 Kasım 1997 tarihinde yapılan dayanışma şenliğine aitti. İşe koyulduğunda dokuzuncu kısmı yazabileceğinden pek emin değildi. Ne var ki yazısı yürümeyecek ve kendini yeniden tiyatroda bulacaktı. Bazen insan yapmak istediklerine başarısızlıklarının sonucunda yönelir. Şehrazat için de öyle oldu. Dayanamayıp Haydar Bey'le yeniden karşılaşınca belgelerin dışında yaşananları izlemek fırsatı buldu. Onun için dokuzuncu kısmı Şehrazat yazdı denebilir pekâlâ. Üstelik bu ne benim, ne Haydar Bey'in isteğiyle olmuş, Şehrazat tamamen kendi başına hareket etmişti.

Dokuzuncu kısmı ve ondan sonra kaleme aldığı yerleri silmek gibi bir düşüncem olmadığını, hatta değiştirdiklerini dahi koymak niyetinde olduğumu belirtmek isterim. Ancak sonuçlarını romanın bundan sonraki bölümlerinde hep birlikte göreceğiz. Unutmamak

gerekir ki bir de Haydar Bey var! Benim yazdıklarımdan çıkardıkları ise ne yazık ki sonsuzluğa kadar karanlıkta kalacak.

Nedenler geçmiş zamanda kalmayıp
her zaman şimdinin içinde
yaşamını sürdüren olgulardır.
Geçmiş de gelecek de şimdidedir bu yüzden.
Geçmişte kalan, gelecekte olan
yalnız kronolojik sıradır.
Bu yüzden geriye dönüş,
gelecek diye bir şey yoktur;
yalnızca değişim vardır.
Değişim sayıların dansıdır.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'IN DOKUZUNCU KISMI

Bilmenizi isterim ki romanın yönünü değiştirmek gibi bir niyetim yok. Romanın konusuna kendi irademi katacak da değilim. Bazı şeyler vardır bütünüyle kişilerin iradelerinde değildir, hatta bağımsızdır ve kendi kuralları vardır. Haydar Bey her ne kadar bana 'bu kitabın yazarı böyle yapmanı mı istiyor senden?' diye sorduysa da roman için de böyledir. Her şey kendi için ne kadar özgürdür sorusuna gelince bir kere bu o şeyin ne ölçüde kendi kalabildiğiyle orantılıdır. Bu iç içe geçmişlikler içinde biz ne kadar kendimiz olabiliriz? İşte ben Şehrazat, size şimdiden söylemek isterim ki romandaki bu iç içe geçmişlikler içinde ben de herkes gibi kendimi var etmeye çalışıyorum.

ALTMIŞ ALTINCI BÖLÜM

Bunun üzerine, sonra, böylece diye sürüp giden olaylar dizisini, sonra ne olmuşu ben hep masallarımda anlattım.
Bir masalın dışında
Sona gelen harf hep 'p' oldu.

Sirkeci'de iş mahkemelerinin olduğu adliye binasında olay çıktığı günün akşamı Umut radyoda Tıbzetliler Emeğin Dünyasında programına çıkacaktı. Haydar Bey o akşamki programa Selami Tekin ve Veli Doğan, bir de bayan işçilerden Behiye Güler ile birlikte gitti. (Bahçeşehir'deki iki kadının geliş nedenini de böylece öğrenmiş oldu, gözaltına alındıkları sırada radyo yönetmeninin Bahçeşehir'de oturan bayan arkadaşlarına telefon ettiğini...) Haydar Bey, Deniz'in de gelmesini istediğinde Deniz basın komitesinde Selamilerin olduğunu, bu nedenle onların gitmesi gerektiğini bahane edip gelmeyeceğini söyledi.

Bir taraftan da Sefaköy'deki düğün salonunda yapılacak dayanışma şenliğinin hazırlıkları sürüyordu. Salonun tutulması, müzisyenlerin ayarlanması işini Nazmi üstlenmişti. Salonun parasını, müzisyenlerin ücretini sendikanın genel merkezi verecekti. Açıkça ifade edilmese de şube ile merkez arasında bu paranın asgari ölçüde olması gibi bir kanı oluşmuştu. Bu yüzden Nazmi, müzisyenleri, işçilerin şenliğine para talep

etmeden gelen devrimci gruplardan seçti. Yasal başvurular bu kez avukat Selma Hanım'la birlikte zamanında ve usulüne uygun yapıldı. Ve dayanışma şenliği için Klas düğün salonu ile Kasım ayının biri olan Cumartesi günü kararlaştırıldı.

Şenlik hazırlıkları sürerken sabahları fabrika önüne gitmeye devam ediyorlardı; adeta jandarmalarla yazı tura oynayarak. Askerlerin başı her gün işçilerin otobüsünün hangi yönden geleceğini tahmin etmek zorundaydı. Kıraç Köyü tarafından mı, yoksa Hadımköy tarafından mı? Haydar Bey, sabahları artık Nazmi'yle birlikte geliyor, Sefaköy sapağında arabadan otobüse geçiyordu. Fabrika sapağına geldiklerinde askerlerin başının kurduğu mantığın tersini düşünmeye çalışıp Selim Kaptan'a o yönden gitmesini söylüyordu. Başarılı da oluyordu. Çoğu kere askerler onları ters tarafta bekliyorlardı. Direnişe gitmeleri, hangi cepheden fabrika önüne varacakları bir taktik savaşına dönüşmüştü. Komando astsubay üst üste yanılınca, soldan beklerken sağdan, sağdan beklerken soldan, sağı ikinci defa denediğinde bu kez yine soldan geldiklerini görünce engel olamadığı bir şaşkınlıkla gülerek, (öldür ama yiğidin hakkını yeme misali) yanına varan Haydar Bey'e başarısını teslim etmek zorunda kaldı.Gözaltına alınmamak için barakanın yanında yarım saatten pek fazla kalmıyorlar, yarım saati uzatmak istediklerinde komando astsubay Haydar Bey'i yanına çağırıyor ve her zaman aynı tonda, aynı bıkkın ve öfkelenmeye hazır bir bakışla "Ne zaman dağılıyorsunuz?" diye soruyordu. Bu soruyla birlikte bir sinir savaşımı başlıyor, göz altına alınmayacaklarsa beş on dakika sonra bu savaş dağılmalarıyla son buluyordu. Salman, göz altına alınırım endişesiyle fabrika önüne gelmiyordu.

O günlerde Haydar Bey şubesinin yönetim kurulu ile merkeze gitti. Hep birlikte merkez yönetim kurulu ile bir toplantı yaptılar. Oldukça gerilimli geçen bu toplantıyı ben Haydar Bey'den dinledim. (kendime söz geçiremediğimden) Onu o günkü kadar öfkeli gördüğümü hatırlamıyorum. Ne roman kahramanı olduğu umurundaydı, ne de ben...

Ne oldu bana böyle, diyordu Şehrazat kendi kendine. Onu uzun bir süre görmeyeceğimi kararlaştırmamış mıydım? O zaman tiyatroya uğramak için ne diye bahaneler uyduruyorum? Üstelik zamanını geceye getirerek? Dünyazat'ı başka yerde de görürüm. (İçimde bir şey, ben engelledikçe beni tiyatroya sürüklüyor.) Dur bakalım Şehrazat! Gidip gitmemen de bu kadar önemli olmamalı. Sen zaten ona öfke dolu değil misin? Madem öyle niye bu kadar dert ediyorsun? Gidersin ve konuşmazsın; ya da ne gerekiyorsa onu söyler ayrılırsın. İyi de o anlattıkça, onu öyle yalnız kalmış görünce niye kanımda ona karşı yeniden bir sıcaklık oluştu. O bana ne diyorsa canım; onun hali de bu romanın yazarı istediği içindir. Daha önce aynı şeyleri yaşamış olmasından bana ne? Mert Yalman ondan ayrıldı, şimdi temsilcilerle da arasına soğukluk girdi. Deniz bile arkadaşlarından etkilenip şubede fazla durmuyor artık, sendika ise büsbütün sırt çevirdi ona. Bütün bunlar onun sorunu diyeceğim, diyeceğim de, tiyatroya onun için gelmediğimi söylememe rağmen sesini duyduğumda benim pembe yanaklarıma niye kan üşüşüyor? Niye onun yanında değil de o olmazken ona karşı daha bir savunmasız oluyorum? Böyle gidersem ben kendimi nasıl var edeceğim? Belli ki Haydar Bey beni yarattığını sandığı zaman sorun etmiyor kendine; onun sorunu bunu bir başkasının yapması ihtimali. Benim kendime ait olabileceğimi aklına getirmiyor. İyi de ona kızdıkça yüreğim niye titremeye devam ediyor? Öyle ya!

Bunları düşünüyordu Şehrazat; dediği gibi iyice kendini savunamayacak noktaya vardığında, bu kez kötü şeyleri getiriyordu aklına ve düşünceleri bir deli ırmağın suları gibi akıyordu zihninde.'Bu romanın yazarı olma isteği benden daha önemli olmasaydı kafasını meşgul etmezdi bu kadar' diye düşünüyor ve şöyle diyordu: Tekrar bu romanın yazarı olacak ve beni istediği şekilde yaratacak! Hoş öyle olduğu zaman bile bunu başardığı söylenemez ya!.. Her davranışımda bunu aklına getiriyor. Doğrusu bu olanak elinden alındığı için kıskançlığını saklamasını iyi beceriyor... (Ben bile böyle düşünüyorum?)

Zaman zaman onun, romanda veya yaşamda fark etmez, hayatın zevklerinden kaçtığını, mükemmele ulaşma gibi kaygıları daha önemli görüp başımı göğsüme yaslamasının, sıcak tenimden sarhoş olmasının ne denli uzağında kaldığını görüyorum. Bunun için hayallere bile razı oluyor. Peki sen, sen Şehrazat! Çiftleşen vücutların hazzını masallarında hiç çekinmeden yazdığın halde karşısında onun görmek istediği gibi biri oluyorsun; ya bir öğretici, ya da şefkatli bir anne rolü oynuyorsun. Onun kafası elde edeceği şeyle değil, kaybedecekleriyle meşgul. Onun kahramana dönüşmesini en çok isteyen ben değil miyim? Ne bileyim yazarlığın onun için daha önemli olduğunu? İki tarafta birden olamazsın Haydar Bey?

Haydar Bey, Şehrazat'la, Şehrazat'ın bahaneler yaratarak gittiği tiyatroda karşılaştı; Haydar Bey bu bahanelerden birinin tutacağı kadar sık gidiyordu çünkü. Karşılaştığında Şehrazat, onu görmek için fırsatlar yaratmasından dolayı kendisine kızarak bu arzusunu saklama uğruna ilgisiz bir tavır takındı ona karşı. Haydar Bey ona, "niçin tiyatroya eskisi kadar sık gelmiyorsun," diye sorduğunda, öyle olmadığı halde, "bu günlerde burada yapacağım bir şey yok," diye yanıt verdi. Haydar Bey öfkeli haline daha sonra geçti: Şehrazat'a sendikadaki toplantılarını anlatırken. Toplantıyı anlatırken Şehrazat'ın ilgisiz gözükmesine duyduğu tepkisi yol buldu kendine; aynı zamanda Şehrazat'ın sözlerini kafasında evirip çevirdikçe. Şehrazat'a sanki, "bize zor tahammül ettiler," diye anlatırken ve konuşmaya devam ettikçe hiddeti artıyordu:

"Genel Başkana direnişle ilgili neler yapmayı düşündüğünü sorduğumda bana: 'Sen zaten yapacağını yaptın, bundan sonra da yapmaya devam et!' dedi. Düşünebiliyor musun Şehrazat bir genel başkanın böyle diyebileceğini? Aynen böyle söyledi."

"Peki," demişti Aras ona hem yanıt hem soru olarak:

"Biz şimdi önümüzdeki hafta Türk–İş Başkanı ve işvereni bir araya getireceğiz. Neyle gideceğiz işverenin karşısına. Önerimiz ne olacak?"

"Önerimizde bir değişiklik olmadı," demişti Aras'a kesin bir dille. "İşçileri fabrikaya geri alması şart!"

Aras biraz esnek davranmasını istemişti ondan:

"Haydar Başkan, şimdi biz bizeyiz. Açık konuşalım. Oraya gittiğimizde bu şekilde bir katı tutum içinde olacaksak hiç gitmeyelim. Hiç değilse biraz manevra yapacak bir alanımız olmalı."

"Ne gibi?" diye sormuştu Aras'a.

"Şayet işveren bazı kişileri almak istemiyorum derse? Çünkü işverenin iddiasına göre işçilerin arasında başka amaçlı kişiler de varmış."

"Bir deneme süresi olabilir, dedim." diye başladı anlatmaya. "Temsilciler dahil bazı kişilere izin verilebilir bir süre. İşveren korktuğu şeylerin yaşanmadığını görecektir."

Sözlerinin burasında isyan ediyordu:

"Benden başka kimse bir şey söylemiyordu. Kürt ağırlıklı oluşumuz soru işaretlerini üstümüzden hiç eksik etmiyordu... Bir de bu iddiaları boşa çıkarmak için uğraşıyoruz. İşin tuhafı bu konuda sendikayı da ikna etmek durumundayız sanki. İnanılmaz bir şey, hatta önce sendikayı inandırmaya kalkışıyoruz. Nazmi'ye bakıyorum. Onun ne dediği önemli! "Öyle değil mi Nazmi?" diye soruyorum, "İşçiler bir şekilde fabrikaya dönmeden direniş bitmeyecek!" "Evet," diyor Nazmi. Sanki benim zorumla konuşuyor. Yönetim kurulundakiler de aynı şeyi söylüyorlar; ama ben sormadan değil!"

"Ayrılmadan önce dedim ki genel başkana: 'Merkez olarak bundan sonra ne yapacaksınız?' 'Bu güne kadar ne yapmışsak bundan sonra da onu yapacağız,' deyince 'Yani bir şey yapmayacağınız anlamına geliyor bu?' dedim. Bu sözlerime karşılık. 'Biz bu kadar yapıyoruz' deyince, kendimi tutamadım ve 'doğru!' dedim. 'Senin kapasiten bu kadar, elinden ancak bu gelir."

Onun tek başına kalışına isyan edişini anlatırkenki coşkusu; (biraz da kendisinden kaynaklandığını seziyordu bu coşkunun) hoşuna gidiyordu Şehrazat'ın. O anda kalbi tutuşuyor,

kafası ve düşüncesi onunla meşgul oluyordu. Derken Haydar Bey ruhunu alıp götüreceği sırada onun için birinci derecede önemli olmadığı aklına geliyor ve kaşlan çatılıyordu. Beni istese, diyordu, kendisi de benim gibi bir kahramana dönüştüğü için mutlu olması lazımdı. Haydar Bey'e gelince, konuştukça sevecen bakan gözlerde birden sert bakışlarla karşılaşınca ne yapacağını şaşınyordu. O zaman öfkeli sözlerinin ardından Şehrazat'a hoş şeyler söyleyecekken kendini tutuyordu. Öfkesinin ardından kendi dünyasına kapanıyordu. Bunu gören Şehrazat diyordu ki kendi kendine: 'onu canlı kılan ben değilmişim...' Haydar Bey'in, 'genel başkana Türk–İş Başkanının gelip gelmeyeceğini sorduğumda,' derken, "bir şeyi anladım, Türk–İş Genel Başkanı ile konuşmuş bizimki ve Türk–İş Başkanıyla, onun dışında konuşmamın önüne geçmiş" o sırada gözbebeklerindeki parlama kayboluyor gibi geliyordu Şehrazat'a. Haydar Bey o anda umutsuzluğa kapılıyordu sanki, sanki onu aşan bir şeyler karşısında yenik düşüyordu bir ân. Bu ruh halinden kurtulmak isterken Haydar Bey, kendi iradesinin dışında düştüğü durum aklına gelince, "bu kitabın yazarı bilsin ki gerçeklerin aktanlmasını ben de istiyorum," deyip "benden alınanı alacağım bir gün!" diye eklerse Şehrazat'ın beklentileri boşa çıkmaz mıydı? Şehrazat'tan önemli olan bir şeydi bu; Şehrazat bunu böyle görüyordu.

Bunun üzerine ben de onun tekrar yazarlığa dönmesi için elimden geleni yapmaya karar verdim. Ancak geriye dönmesi için bana yardımcı olacak hiçbir ipucu yoktu.

ALTMIŞ YEDİNCİ BÖLÜM

Yönünü şaşırmış düşünceler
Deniz'lerin evindeki bir gecenin öyküsü

Neden?
Nasıl?
Niçin?

Beklenen gerçekleşti. Türk–İş Başkanı ile işveren bir araya geldi. Bu görüşmeye Petrol–Sen merkez yöneticilerinden üç kişi katılmıştı. Görüşmede işverenin işçilerle ilgili Türk–İş Başkanına söyledikleri daha önce eski işçilere teklif ettiğinden çok farklı değildi. İçlerinden on beş yirmi kişiyi alınacak –bu kez alacaklarını fabrikaya ait başka bir işyeri açıp oraya yerleştireceklerini söylüyorlardı– geri kalanlara tazminatları verilecekti. Hatta söz arasında anlaşma olursa tazminat tutarlarının fazlasını verebileceklerini ima etmişlerdi.

En şaşırtıcısı o günkü görüşmede bütün bunlardan ayrı olarak sendikaya getirdikleri bir teklif olmuştu. Direnişe çıkan işçiyle hiçbir zaman çalışmayacaklarını, atılan işçileri almamak koşuluyla fabrikadaki yeni işçilerle sendikanın tüzel kişiliğini tanıyabileceklerini söylüyorlardı. Merkez yöneticilerin buna nasıl yanıt verdikleri belli değildi; ancak toplantının ardından Mehmet Sağdıç, Haydar Güney'i çağırdı ve araların-

da şu konuşma geçti:

Mehmet Sağdıç:

"Aslında üzerinde düşünülmeden elinin tersiyle itilecek bir teklif değil," deyince Haydar Bey hiç tereddüt etmeden karşı çıktı:

"Direniş kırıcıları mı sendikanın nimetlerinden yararlanacaklar? Onlar yüzünden değil mi aylardır çektiğimiz sıkıntılar? Olacak şey mi bu başkan?.. Sendikaya karşı çıkanlar toplu sözleşmeye otursunlar?.."

Sağdıç hemen tavrını değiştirdi:

"Canım ben ille de öyle olsun demedim. Her teklifi olduğu gibi bunu da değerlendirelim, dedim."

Sağdıç, aslında Haydar Güney'in bu tepkisini beklemiyor değildi. Kafasındaki düşünce karşısındakinin tepkisini ölçmek, konuşmasına ona göre yön vermekti. Güney'in tepkisi beklediğinden de fazla olmuştu. Haydar Bey ise karşı çıktığından daha fazla kaygılanmıştı. İşin başında böyle bir fikrin üstesinden gelemezse, olabilirliğini yöneticilerin kafasından silemezse, ilerleyen günlerde daha da meşruluk kazanacağını düşünüyordu. Aklına kötü düşünceler geliyordu. Böyle söyleyebildiklerine göre işverene bunu hissettirmiş olmalıydılar.

Söylediklerinin yetmediğini düşünüp devam etti:

"Soğukta, yağmurda, gözaltında aylardır sendika için direnen insanları, onların mücadelelerini yok saymak olur bu. Varsın Tıbzet'te sendika olmasın! Kaybedeceksek böyle kaybedelim; ama insanlara haksızlık etmeyelim."

"Tabii canım, hiç öyle şey olur mu? Hani ben... Yine de bilesin, fikrin olsun, diye söyledim. Biz de zaten, işçi arkadaşların böyle bir teklifi kabul etmeyeceklerini, on beş, yirmi kişinin alınmasıyla bu işin çözülmeyeceğini söyledik. Önerilerini bir kez daha gözden geçirmelerini istedik onlardan. Onlar da yeni bir değerlendirme yapıp bizi arayacaklarını söylediler.

Mehmet Sağdıç'ın yanından ayrıldığında Haydar Bey'in başına bir ağırlık çökmüştü. Böyle bir şeyi nasıl düşünebildiklerini aklı almıyordu. Bu tavrın benzerini Nazmi'de gördü-

günde ise daha çok şaşıracaktı. Merkez yöneticileri ile ilgili bir şey daha takılmıştı kafasına. Yaklaşım tarzlarıyla ilgili bir ayrıntıydı ama önemliydi. İşçi arkadaşların böyle bir teklifi kabul etmeyeceklerini işverene söylemek ne demekti? Böyle demekle işverenin karşısında kabul etmeyenin kendileri değil işçiler olduğunu göstermiş olmuyorlar mıydı?

"Yanlış anlama Başkan," diyordu Nazmi. "Ben de senin düşündüğün gibi düşünüyorum. Ama arkadaşlar fabrikaya alınmayacaksa, hem belki arkadaşlar da ister böyle bir şeyi, hiç olmazsa fabrikaya sendika girsin! Arkadaşlar kendilerini feda etmiş olurlar belki ama mücadele kazanılmış olur. Bence işverenin bu noktaya gelmesi önemli bir şey! Elbet bunda arkadaşların payı var."

Haydar Bey'in, yüzüne nasıl tuhaf baktığını nasıl yüzünün şeklinin değiştiğini görünce, vazgeçti vazgeçmesine ancak, başka nedenler ileri sürerek anlaşmaktan başka çareleri olmadığını ileri sürmeye devam etti. Bu da yeni tartışmaların başlamasına neden oldu. Haydar Bey bu tartışmalar sürecinde işverenin sendikanın tüzel kişiliğini tanıma önerisini temsilcilere söylemeyi daha sonraya bırakacak; ancak o güne kadar yapmadığı bir şeyi yaparak, Nazmi yanlarında yokken temsilcilere, onun merkez yönetimi ile işbirliği yaptığını ima edecekti. Nazmi tartışmalarda ısrarcı tutumunu sürdürünce onun hakkında merkez yöneticilerinin kararları doğrultusunda hareket ediyor suçlamasında bulunmaya kadar vardıracaktı işi. Temsilcilerse başka zaman yalnız karşı çıkmakla yetinecekleri bir tartışmada gitgide kızmaya başlayacaklardı Nazmi'ye. Aynı zamanda Haydar Bey'e karşı da içten içe hoşnutsuzlukları artacaktı. Bir şey söylemeyeceklerdi ama, arkasından Nazmi'yi kötülemesi hoşlarına gitmeyecekti.

"Bakın arkadaşlar!" diyordu Nazmi. "Artık bu iş başladığımız günden, yani 4 Ağustostaki taleplerimizden çok uzak. Gitgide bir şey yapamaz hale geldik. İşyerinin önüne gidebiliyor muyuz? İşveren içeride üretim yapıyor; bir türlü engel olamıyoruz. İş öyle bir safhaya geldi ki zararın neresinden dönsek kârdır.

En iyisi en az zararla bu işi kapatmak!"

Temsilciler de ona, işverenin sendikaya verdiği teklifin daha önce eski işçilere söylenenden farklı olmadığını, zaten konunun şube salonunda yeterince tartışıldığını ve işçilerin direnişe devam kararı aldıklarını hatırlatıyor, bir kez daha tartışmanın hiçbir yararı olmayacağını söylüyorlardı. Nazmi'ye karşı direnişi savunmaları temsilcileri daha kararlı bir tavır içine sokmuştu. Direnişten yana bilenmeleri onları yeniden bir şey yapmadıkları duygusuna itmiş, hem Nazmi'ye, Hem Haydar Güney'e tepki olarak tekrar çalışanlara baskı uygulanmasından söz etmeye başlamışlardı. Bilhassa Salman'da gözle görülür bir değişim vardı. Adliyede avukata yapılan saldırıya sahip çıkmamışken yeniden şiddeti savunmaya başlamıştı.

Çok geçmeyecek, bu tartışmaların sonuçları gelen günlere yansıyacaktı. İki haftaya yakın bir aradan sonra çalışanların yolları kesilecek, yeniden adamlar dövülecekti. Haydar Bey'in başlayan şiddet eylemlerine tavır almasıyla Salman yeniden soğuk davranmaya başladı. Bu yüzden Haydar Bey'in çağırmasına rağmen şubede yapılan temsilciler kurulu toplantısına gelmedi. Onun olmadığı toplantıda Haydar Bey'in önerisiyle genişletilmiş başkanlar kuruluna sunmak üzere Tıbzet direnişini destekleyecek kararlar alındı. Şubeye bağlı işyerlerinin temsilcileri kararların yer aldığı metnin altına tek tek imzalarını attılar.

Kurulun toplandığı gün öğleden sonra Haydar Bey, Ahmet Aras tarafından genel merkeze çağırıldı. Saat üçtü şubeden ayrıldığında. Çağrılma nedenini Aras'ın odasında öğrenecekti. Aras işverenin kendisini arayarak beş günlük süre istediğini; yönetim kurullarının toplanıp sorunu görüşeceğini, beşinci gün görüşmeye çağırarak yönetim kurulunun aldığı kararı açıklayacaklarını bildirdiğini söyledi. Aras'ın üstünde önemle durduğu bir nokta vardı: İşveren işçilere yönelik hiçbir hareketin olmamasını şart koşuyordu.

Haydar Bey: "Merak etmeyin!" dedi Aras'a. "En azından bu süre içinde hiçbir eylemlilik olmayacak!"

Aras'ın yanından ayrıldıktan sonra eğitim servisinden Mert Yalman'ı alarak gecikmeden Gazi Mahallesi'nin yolunu tuttu. Bir süredir Salman'la ilişkilerinin kopuk olması onu Deniz'in evine yöneltti. Evlerine yaklaştığında cep telefonundan Deniz'i aradı.

"Efendim?"

"Merhaba Deniz! Mert Hoca'yla ikimiz sana uğrayacağız. Müsait misiniz? Birazdan orada oluruz. Şu anda Küçükköy tarafındayız. Tamam görüşürüz."

Cep telefonunda Deniz'le konuştuktan üç dakika sonra Su Deposu durağından Gazi Mahallesi'ne giden yola sapmıştı. Deniz'lerin sokağına girdiğinde ışıklı pencereden perdenin aralandığını gördü, elini camla yüzü arasına kapatmış dışarı bakan Deniz'i... Arabayı kum yığınının ötesine geçirdikten sonra park etti. Tek katlı evin dış kapısı açıldı o sıra, terlikleriyle Deniz çıktı dışarı.

"Hoş geldiniz!"

İç kapıya vardıklarında ayakkabılarını çıkarıp Deniz'in verdiği terlikleri giydiler. Küçük hol, sol tarafta mutfağa, sağdan oturma odasına açılıyordu. Deniz onlara oturma odasına geçmelerini söyledi. Oturma odası fazla büyük sayılmazdı. Bir kanepe ve bir sedir, girişin sağında kömür sobası, sol köşede ise bir televizyon, televizyon sehpasının arasında ise telefon vardı. Ortada yer halısı, halının üzerinde orta sehpası... Kömür sobası harıl harıl yanıyordu. Haydar Bey geçip kanepeye oturdu, Mert Yalman da yandaki sedir'e. Derken içeri Deniz'in annesi ve kız kardeşi girdi. İkisi de hoş geldin dedikten sonra, kız kardeşi Mert Yalman'ın yanına oturdu. Az sonra Deniz girdi içeri ve sol kolunu sedire dayayarak kardeşinin önünde halıya çöktü dizlerini altına alıp.

"İsmet Ağabey yok mu?" diye sordu Haydar Bey.

"Babam kahvededir," dedi Deniz.

"Çayla börek koysana kızım misafirlerimize!" dedi annesi Deniz'e.

"Hiç gerek yok!" dedi Haydar Bey hemen. "Biz fazla kalma-

yacağız zaten."

"Olsun evladım, karnınız açtır belki?"

"Biz yedik geldik teyze," dedi Mert.

Haydar Bey, Deniz'e bakıp nasıl söyleyeceğinin kararsızlığı içersinde, biraz çekingen;

"Konuşmak için başka bir odaya geçebilir miyiz?" dedi.

Deniz ne yanıt vereceğini şaşırdı bir ân, o şaşkınlığı içinde başka müsait bir odanın olmayışının yarattığı mahcup ifadeyle (aynı mahcubiyeti odadakilerin dışarı çıkmasına neden olacağı için Haydar Bey'de duymuştu soru sorarken) annesine ve kız kardeşine bakıp:

"Burada konuşuruz, annemler dışarı çıkar biraz..." dedi.

Bu söz üzerine annesiyle kardeşi hemen ayağa kalktılar, Haydar Bey neden olduğu, aynı zamanda onu huzursuz eden bu durum karşısında bir şey diyecek oldu; söz bulmakta güçlük çektiğinden bacak bacak üstüne attığı oturma pozisyonundan daha eğreti bir pozisyona geçti, adeta kanepenin kenarına ilişti. Odada üçü kendi başlarına kaldıklarında:

"Diyeceğim şu ki..."

Bakışları boşlukta bir noktaya takılı kalırken devamındaki sözcük, söylemek üzere açılan dudaklarında asılı kaldı: Telefon çalmıştı.

Deniz, telefonla arasındaki kısa mesafeyi ayağa kalkmadan dizlerinin üstünde aşıp ahizeyi kaldırdı ve "efendim?" dedi. Bu 'efendim' sözcüğü ilk defa onda dikkatini çekmişti Haydar Bey'in. Ötekiler de 'efendim' diyordu. Haydar Bey ister istemez, bir süre sonra isteyerek Deniz'in konuşmalarını dinlediğinde onun kısa yanıtlarından bir şey anlayamadı ama, iki de bir "sonra seninle konuşurum, anlatırım sonra. Hayır gitmeyeceğim," demesinden karşısındakinin Salman olduğunu tahmin etti ve de doğrusu bu konuşma tarzı gücüne gitti.

"Salman mıydı?"

"Evet!"

"Ne söylüyor?"

"Önemli bir şey değil, aramızda bir mesele."

"Salman kaç gündür gelmiyor şubeye. Bir şeye mi bozuldu? Haber yolladığım halde bu gün temsilciler toplantısına da gelmedi."

Deniz, sesini çıkarmayınca:

"Peki sen niye gelmedin?" diye sordu.

"Şubede yapacak bir şey yok ki zaten."

"Olur mu Deniz? Temsilciler kurulunda direnişle ilgili önemli kararlar alındı. Alınan kararları Şile'deki Başkanlar Kuruluna sunacağız. Neyse! Asıl söyleyeceğim şey başka. Bugün öğleden sonra önemli bir gelişme oldu. Sendikaya çağrıldım. Gelişimizin asıl nedeni de bu. İşveren sendikayı aramış. Tıbzet sorununu görüşmek üzere yönetim kurullarını toplayacaklarmış. Beş günlük süre istemişler. Yönetim kurulunun değerlendirmesinden sonra sendikayı görüşmeye çağıracaklar ve yönetim kurulunun görüşleri doğrultusunda sendikayla bir toplantı yapacaklarmış. Yalnız..."

"Bizim düşüncelerimiz belli..."

"Hayır!" diyerek sözünü kesti Deniz'in. "Adamlar dövülüyorsa işverenle toplantı yapmanın bir anlamı yok!"

Sözlerinin daha iyi anlaşılması için üstüne basarak bir daha söyledi:

"Yani bu beş gün bilhassa, bir şey yapmak yok!"

"Bunu işveren mi istemiş?"

"İşveren veya sendika. Bu görüşmenin sonucu belli olana kadar hiçbir şey olmayacak!"

Uzun süren bir sessizlik oldu. Mert zaten konuşmaya başından beri karışmıyordu. Haydar Bey huzursuzluğunu belli edercesine oturduğu yerde devamlı konum değiştiriyor, bir öne eğilip koltuğun ucuna kayıyor, bir arkasına yaslanıp kollarını göğsünde kavuşturuyordu. O anda konuşmalarından hoşnut olup olmadığı sorulsaydı ona yanıtı 'hayır' olurdu. Şiddeti yarar zarar açısından değerlendiriyor, aynı zamanda tutarsızlığının bir örneği olarak görüyordu bu tutumunu. 'Hayır, yarar zarar açısından değerlendirmiyorum,' dedi kendi kendine aksini ispatlamak istercesine. 'Bu kendime haksızlık olur!' Bir bahane bu-

lup onların şiddete bulaşmalarını önlemek ister gibiydi daha ziyade. Peki böyle davranmasına neden neydi? Roman kahramanı durumuna düşmeden önce bunların nedenlerini hiç düşünmemişti. Şimdi düşünüyordu; şimdi bu konuda net davranmak istiyordu çünkü. Adliyedeki olayın ardından yaptıkları toplantıda karışan kafası bir daha karışmış, içindeki çalkantıyı anlayamaz hale gelmişti. Az önce 'şiddet yok!' derken tavrını bu kadar köşeli koymasına gelince; (eğer kandırmazsa kendisini, ki bir kahramana dönüştükten sonra kandıramıyordu, bu sert çıkışının sebebi büsbütün başka bir şeydi) her neyse, Deniz'in telefondaki konuşmasıyla paralel içinde yükselen sinirlilik haline denk gelmişti. Onun telefon konuşmasından sonra daha bir sinirli olduğunu Deniz de fark etmişti. O sırada odanın kapısı çalındı. Deniz'in annesiydi.

"Yavrum, gel çayları al mutfaktan!"

"Olur anne."

Deniz, odadan dışarı çıktığında Haydar Bey, Mert'ten yana dönüp dedi ki:

"Bizim yanımızda pek konuşmak istemedi Salman'la fark ettin mi?"

"Boş ver," dedi Mert, "Sen söyleyeceğini söyle!"

"Bir süreden beri bana karşı bir tavırları var ya, neyse!.."

Deniz, elinde çay tepsisiyle girdi içeri. Çay bardağını tepsiden alırken Haydar Bey:

"Yarın öğleden sonra şubeye gelin!" dedi.

"Sizinki şu! Tek şekerli olan."

Mert Yalman tek şekerli çayını alıp;

"Salman gelmek istemezse gelmesin, siz yine toplantınızı yapın," diye düşüncesini söyledi ve bakışlarını Haydar'a çevirdi. Odada bir sessizlik oluşmuştu.

Deniz elindeki boş tepsiyi sehpanın üstüne koyduktan sonra da suskunluğunu sürdürdü; sanki bu suskunluğu bozmaktan ürker gibi yerdeki bir noktaya bakıyor, duruşunu hiç bozmuyordu.

"Bir şey söylemeyecek misin?" diye sordu Haydar Bey.

"Bilmem," dedi Deniz başını kaldırmadan. "Salman Ağabey-le konuşurum."

"Bu, o gelmezse senin de gelmeyeceğin anlamına mı geliyor?.."

"Şu anda bir şey düşünemiyorum. Gelemesek bile ben sizi mutlaka ararım."

Haydar Bey oturduğu kanepede arkaya yaslandı, "peki!.." dedi derin bir nefes alıp verdikten sonra.

Konuşmanın ardından yeniden oluşan suskunluğu Deniz'in "bir çay daha almaz mıydınız?" diyen sesi bozdu. Haydar birden kalktı ayağa:

"Yok!" dedi, "biz gidelim."

Deniz, şaşkın bakakaldı onun ayağa kalkışına. Derken o da kalktı ayağa. Mert Yalman en son kalktı.

Dışarı çıktıklarında, ne arabaya bindiğinde ne giderken dönüp geriye bakmadı Haydar Bey. Deniz kapının önünde bir süre dikeldi, araba köşeyi dönüp kaybolduğunda girdi içeri.

Haydar Beyler gittikten yarım saat sonra odadaki telefon çaldı. Deniz mutfaktan koşup telefonu açtığında içinden bir ses telefon edenin Haydar Bey olacağını söylüyordu ona. Oydu, oydu ama sesi çok derinden geliyordu, güçlükle konuşuyordu sanki ve bu ses yorgun düşmüş birine ait gibiydi. Bir ân ne diyeceğini şaşırdı Deniz.

"Hiç iyi durumda değilim," diyordu Haydar Bey'in sesi.

"Şu ân kendimi öyle yalnız hissediyorum ki... Artık birbirimizi anlamamaya başladık. Birbirimize güvenmiyoruz sanki."

"Böyle düşünüp kendinizi üzmeyin," dedi Deniz. "Sizin sandığınız gibi değil."

"Elimden hiçbir şey gelmiyor Deniz ve bu duruma üzülüyorum. Ve sizler, belki sen değil ama ötekiler benden uzak duruyor."

"Salman Ağabey hakkında yanlış düşünmeyin. Size karşı bir şeyi yok. Annesinin durumu iyi değil, Mardin'e gidip annesini görmeyi düşünüyor, durgunluğu ondan belki."

"Bilmiyorum Deniz. İnan ki bilmiyorum. Tekrar her şeyin ilk

günlerdeki gibi olmasını isterdim."

Deniz susmuş bir şey dememişti.

"Peki," dedi. "Beni dinlediğin için teşekkür ederim."

Ve cep telefonunu kapattı. Bakkala giden Mert Yalman arabanın kapısını açıp içeri girdi.

Deniz telefonun başında hiç kıpırdamadan uzun bir süre kaldı. Çok üzgün olmalıydı Haydar Bey. Öyle olmasa bu kadar belli etmezdi, içini dökmezdi. İşin kötüsü elinden bir şey gelmiyordu. 'Salman Ağabey'in size karşı bir şeyi yok' derken tam doğruyu söylememişti. Salman, Haydar Güney'in çalışanlara karşı bir şey yapılmasını engellemeye çalışmasına kızıyordu. "Başkan 'kamuoyu' diye diye fabrikayı bu hale getirdi," diyordu. "Başından engelleseydik onları şimdi içeride bu kadar adam olmazdı." Deniz'e gelince, o, Salman'a hak veriyordu. Hak veriyordu vermesine de Haydar Bey'le Salman birbirleriyle tartışsınlar istemiyordu; bu daha çok üzüyordu onu. Ancak koşullar günden güne daha da kötüye gidiyordu. Kamuoyunun da sendikanın da bir şey yapacağı yoktu. Ya direnişi kaybederlerse? Nasıl çıkacaklardı insanların karşısına? En çok bu düşündürüyordu onu. Zaten hiçbir zaman bazıları tarafından suçlanmaktan kurtulamamışlardı. Direnişin kaybedilmemesi için ne gerekiyorsa yapılmalıydı. İşveren şiddet uygulamıyor muydu sanki, askerler şiddet uygulamıyor muydu? Artık Haydar Bey'in düşüncelerine katılmıyordu. 'Yok etmek isteyene, senin ekmeğini elinden alana karşı eli kolu bağlı olmak, bir şey yapmamak' kabul edemediği bir şeydi. Şimdiye kadar ezilen hep onlar değil miydi? Onurlu insanlar boyun eğmemişler, gerektiğinde canlarını vermişlerdi. Yine de Haydar Bey'e kızamıyordu, aynı zamanda anlamakta güçlük çekiyordu. Korkak biri değildi Haydar Bey! Değişik bir insandı. Şimdiye kadar çevresinde öyle birine rastlamamıştı. Direngendi ama bu acımasız dünyanın insanı değildi. Bir gün, kapıdaki oturma eyleminde ona vuran astsubaya kızmadığını söyleyince, doğrusu bu duygusunu hiç anlayamamıştı.

'Sendika işverenle görüşecekmiş demek?' görüşsün baka-

lım. Biz de onlara yolları kesiyorlar diye bahane vermeyiz olur biter. Bu sefer de Haydar Bey'in dediği olsun! Hem birkaç günden bir şey çıkmaz. Fabrika dolmuş dolacağı kadar zaten... Eğer görüşmede bir adım atılmazsa bizden günah gider.

Kafası bu düşüncelerle doluyken bilinçsizce eli telefona gitti. Parmakları bir ân tuşların üzerinde kararsız kaldı. Haydar Bey'in sesi neden o kadar umutsuzdu? Hızla telefon numarasını tuşladı.

"Efendim?" diyordu Salman'ın sesi...

"Boşuna gittik," dedi Mert Yalman.

Çevre yoluna gireli epey olduğu halde hâlâ köprü gişelerine varamamışlardı. Hafif çiselemeye başlamıştı yağmur ve trafik yoğundu.

"Ne zaman yağmur yağsa trafik sıkışıyor," diye devam etti ve ekledi:

"Gene bir kaza olmuştur."

Mert Yalman, Haydar'ın duymazlıktan gelmesi üzerine ayrılışlarına kadar bir daha konuşmadı ve o akşam üzerine yorum yapmadı. Sadece ayrıldıklarında: "Biraz da kendini düşün!" dedi, başka bir şey demedi.

ALTMIŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Şubede bir karşılaşma

Bunun üzerine
Böylece
Ve
Sonra

Ve o gece Haydar Bey'le buluştuğumuzda Haydar Bey'in morali bozuktu gerçekten. "Gelmeyecekler," diyor, sonra "belki Deniz gelir;" diye ekliyordu. İçim ne kadar ona karşı yumuşasa da bu duygularımı belli etmiyor; etmemek için fazla konuşmamaya çalışıyordum. O gece beni korkutacak bir şey söyledi. Sendikayı harekete geçiremezlerse açlık grevi yapacağını söylüyordu. Konuştukça ölüm orucunu göze almaya kadar vardırdı işi. Ona bu düşünceyi kafasından uzaklaştırmasını söyledim. Onu tam kucaklamak, başını okşamak üzereyken kendimi tuttum ve yaşamanın çok güzel bir şey olduğunu ve yaşamanın tatlarına varmasını söyledim. Bir insan kendi yaşamından vazgeçecek raddeye nasıl gelebilirdi böyle? Bunun nedeninin ben olmadığımı biliyordum. Peki neydi? Bütün her şeyini direnişe ve romanın yazarının ona ettiğine bağlamış gözüküyordu, benden söz etmiyordu hiç. Onun gerçek derdi neydi bilemez olmuştum.

Haydar Bey ertesi gün, işten atılan geçici işçilerin yemekhanede başlattıklan oturma eylemi üzerine öğleden sonra Potaş İşyeri'ne gitti. Baştemsilci Haydar Bey'i aramış, işten atılan on beş kişinin sendikacılar gelmeden fabrikayı terk etmemekte ısrarlı olduklannı haber vermişti. Haydar Bey yolda, sözleşmede düştüğü çıkmazın cezasını çektiğini düşünüyordu. Potaş plastik terlik üretiyordu ve kimi zaman ekonomik krize giriyor, üretim yapan makinelerinin sayısını düşürmek zorunda kalıyordu. Bu daha az sayıda işçiye gereksinim demekti. Piyasanın canlandığı dönemlerde ise bunun tam tersi oluyor daha fazla işçiye ihtiyaç duyuyorlardı. Türkiye piyasasına giren Uzak Doğu ürünleri bu krizde bir hayli etkili oluyorlardı. Bu yüzden sendika Potaş'ta böylesi dönemlerde işçi çıkarma sorunu yaşıyordu. Haydar Güney, bu çıkmazdan kurtulabilmek için en azından daimi işçileri korumak adına, sözleşmede eskiden beri olan geçici işçi maddesinin bir aylık süresini dört aya çıkarmayı kabul etmişti. İşverene, dalgalanmalara göre hareket etme olanağı vermekle sözleşmenin parasal maddelerinin şansını arttırmış oluyordu aynı zamanda. Bu işçiler isterlerse sendikalı olabilecekler, ancak daimi kadroya geçip geçmeyecekleri bir ayın sonunda değil dört ayın sonunda belli olacaktı. Sendikalı oldukları andan itibaren belli bir oranda zam alacaklardı. Sözleşmedeki tıkanma aşılmış, sözleşmeden sonra beklenen işçi çıkarımı halledilmiş gözüküyordu. Yemekhaneden içeri girip burnundan soluyan öfke dolu işçilerle karşılaştığında çıkmazdan bu şekilde çıkmaya çalışmanın çözüm olmadığını, çözüm sandığı şeyin başka çıkmazlara gebe olduğunu iyice anlamış oldu. İşveren, vasıflı işçi birkaç aylığına işe girmeye yanaşmadığı için, aldığı hiçbir işçiye geçici olarak alındığını söylememişti. Atılan işçilerin birinci itirazı buydu. Sonuçta ister geçici olsun, ister daimi, çıkanlan ve ayaklanan işçiler vardı karşısında. Üstelik sendika üyesiydiler. Dinledi onları, dinlerken karşılannda adeta yerin dibine geçtiği duygusuna kapıldı. Fabrikanın şalterini indirebilir miydi? Cesaret edebilir miydi buna? Daimi işçiler, geçici işçiler için geçerler miydi direnişe? Geçtiklerini düşündü bir

ân! Ve hatta Tıbzet'e yakın bir yerde ikinci bir direnişi hayal ettiğinde iki tarafın işçilerini birden birleştirmeyi bile düşündü. Direnen insan sayısını arttıracağını düşündü. Düşündü... Ve cesaret edemedi. Desteğini beklediği kitlelerden uzakta, yalnız hissederek kendisini; bağıran, hakaret yağdıran işçilerin karşısında kendisinin de suçladığı sendikacılardan biri olup çıktı. İşverenle görüşmesinden bir sonuç çıkmayınca fabrikadan ayrılmak zorunda kaldı.

Şubeden içeri girdiğinde kapıdan, masasının önündeki koltukta Deniz'i gördü. Yorgun yüzü gülümsedi. Odaya girince ardından Salman'ı, Sinan'ı gördü. Kenan da oradaydı. Hepsini gelmiş görünce biraz olsun moralli başına geçti masasının. Deniz gülümsüyordu. (Gülmeyi hakkettiğini düşündü onun) Konuşmaya başladıklarında kendine gelmiş gibiydi. Sanki eskisi gibiydiler. Salman (işverenin kararı öğrenilene kadar!) çalışanlara bir şey yapılmamasına ikna olmuş gözüküyordu. Gazi'ye gidip komitedekilerle toplantı yapmalarını öneren de o oldu. "Çoğu kahvededir" diyordu, "toplamak zor olmaz." Haydar Bey, aralarında esen sıcak havadan yararlanarak, onlardan Şile Başkanlar Kurulu toplantısından gelene kadar fabrika önüne gitmemelerini isteyince, "buna tek başına karar veremeyiz," dedi. Haydar Bey sustu, bir şey demedi. Gazi'ye gitmek üzere ayağa kalktıklarında, yakınındayken Deniz'in, duyabileceği bir sesle ona: "bugün için teşekkür ederim," dedi. Dibe batmışken, Deniz elinden tutup çıkarmıştı sanki onu. Arabaya bindiklerinde Haydar Bey, içinde acı çeken bir Haydar Güney'i Potaş diye bir işyerinde bırakmıştı.

Gazi'de toplantı için kapıları kapandı kahvenin, masalar birleştirildi. Komitede kim varsa herkese haber verilmiş, bir tek Avcılar'dakilere ulaşılamamıştı. Sandalyeler masanın kenarına çekiliyor, çaylar elden ele dolaşıp masaya diziliyor; herkes olağanüstü bir şeyler olduğunun heyecanıyla, biraz da bu yüzden telaşlı, bir türlü toplantı başlayamıyordu.

"Arkadaşlar, beni dinleyin!" dedi Haydar Bey.

Haydar Bey, insanlardaki heyecandan etkilenmişti; kendi

heyecanından dolayı da biraz abartılı sözlerle –sonradan abartılı olduğunu düşünmüştü– konuşmasına başladı.

"Arkadaşlar, dün akşam mali sekreter çağırdı. İşverenin ilk defa ciddi bir yaklaşım içinde olduğunu söyledi. İşveren, sorunu görüşmek üzere yönetim kurulunu toplayıp beş gün içinde sonucu sendikaya bildireceğini söylemiş."

Konuşmaya devam etmeden önce, sözlerini tarttığı izlenimi vererek kısa bir süre duraklayıp öyle devam etti:

"Sendika bizden, işveren yönetim kurulunun kararını bildirene kadar bir şey yapmamamızı istiyor."

Bakışlarını boydan boya masanın çevresinde ona dikkatlice bakan yüzlerde gezdirdi. Kimsede herhangi bir tepki oluşmamıştı. Herkes susuyordu. Bundan cesaret alarak dedi ki:

"Beş gün sonra yürütme kurulu olarak Şile'de genişletilmiş başkanlar kurulunda olacağız. Toplantımız dört gün sürecek. Bu toplantı Tıbzet mücadelesini örgüte aktarmak açısından da önemli! Ben ikinci gün, görüşmenin sonucunu size söylemek üzere İstanbul'a dönecek, sonra yine gideceğim. Sizden istediğim o güne kadar fabrika önüne gitmemeniz."

Hemen yüzlerde bir değişme oldu.

"Fabrika önüne gideriz başkan, askerler dağılın dediğinde dağılırız."

Haydar Bey Kenan'ın uzun zamandan beri fabrika önüne gelmediğini düşünerek 'sen zaten gitmiyorsun ki!' diyecekti; vazgeçti. Bunu söyleyememenin sinirliğiyle:

"Olsun, yine de gitmeyelim," dedi. "Birkaç gün için onlara malzeme olmayalım."

İnsanlar kararsız kalmışlardı; bir taraftan kolayca geri çeviremeyecekleri umut, öte taraftan kopmadıkça ayakta olacaklarına inandıkları fabrika önü!

"Arkadaşlar!" dedi Salman. "Bu sefer de kapıyı kapamayalım. İşverene düşünme fırsatı tanıyalım."

Toplantı bittikten sonra herkes bir tarafa dağıldı. Kimileri kahvede kalıp oyuna oturdular. Salman, Sinan, Kenan ve Deniz şubenin arabasına bindi. Haydar Bey her birini evlerine bı-

rakacaktı. Haydar Bey, Salman'ın destek vermesinden duygulanmıştı. Yolda Şehrazat'a söylediğinin aynısını onlara da söyleyince:

"Sizinle beraber biz de gideriz ölüm orucuna," dedi Deniz.

"Hayır! Asla olmaz! Bir kişi yeter!"

Söylediklerinden garip bir sarhoşluk duyuyordu Haydar Bey. Gittikçe daha da inanıyordu düşüncesine. Her birini bırakıp tek başına kaldığında evinden Mert'i aradı.

"Bostancı'ya gel!" dedi Mert. Orada bekleyeceğim."

Denizlere gelince, o gece hiçbirini uyku tutmamıştı. Salman, gece Sinan'ı da alıp Denizlerin evine gitti. 'Ya dediğini yaparsa' diye bir endişe sarmıştı yüreklerini. Geç saatlere kadar konuştular ve çeşitli senaryolar ürettiler. Eğer Haydar Bey dediğini yaparsa onlar da hiç beklemeden ölüm orucuna gideceklerdi. Hatta protesto etmek için kendilerini fabrika önünde yakmayı bile düşünmedi değiller!

Haydar Bey Gazi Mahallesi'nden Bostancı'ya giden yol boyunca arabanın teybini açmış (hüzünlü bir türküydü çalan) yolu değil kendini görüyordu. Gerçekten yapabilir miydi, bilmiyordu; ama onu yapabileceğine inandıran ve zaman geçtikçe daha da inandırmaya başlayan; kendini çevresindekilerin yerine koyduktan sonra onların gözüyle, ölüm orucunun bilmem kaçıncı günündeki Haydar Bey'i gözlerinin önüne getirmesiydi. Ne kadar üzüleceklerdi kim bilir? Ve Şehrazat ne kadar üzülecekti? Onların duyduğu derin sarsıntıyı aynen duyuyordu içinde. Ve o güne kadar yanıtını verememiş soruların hepsi yok oluyordu. Yapmak isteyip de yapamadığı her şeyin intikamını alıyordu sanki. En azından yol boyunca girdiği sarhoşluk bu duyguların hepsini bir bir tattırıyordu ona.

"Şayet işverenle anlaşma olmaz, sendika karşı bir şeyler yapmazsa açlık grevine gideceğim," dedi Mert Yalman'a.

Ve ekledi: "Ölüm orucuna da dönüşebilir bu."

Bostancı meydanının istasyona bakan tarafındaki bir birahaneye girmişler ve kendilerine birer bira söylemişlerdi.

Mert'e bu sözleri söylerken ilk kararsızlığını yaşıyordu Hay-

dar Bey. Sarhoşluğun büyüleyici duygusu onu terk etmiş gibiydi...

"Böyle bir şeyin hiçbir yararı olmaz!" dedi Mert.

"Neden?" diye karşı çıktı hemen. Sanki bütün çıkmazlarını çözecek bir şeyi elinden kaçırıyor da, ve tekrar o büyüleyici sarhoşluk duygusuna yeniden dönmek istercesine düşüncesine sarıldı.

"Ne işverenin, ne kamuoyunun umurunda olur. Sen aç kaldığınla kalırsın. İstediğin sonuca ulaşamazsın böyle şeylerle!"

Hayal kırıklığına uğramıştı Haydar Bey. Yapacağı şey bir anda önemsizleşmişti gözünde. Ne dediğini anlamıyordu galiba Mert Yalman.

"Kafamda olan ölüm orucu!" dedi.

"Bu düşünceleri aklından çıkar!" dedi Mert kesin bir ifadeyle.

Onu ikna ederse sanki kendisini ikna edecekti. Yapacağı şey yeniden önem kazanacaktı gözünde. Birasından bir yudum aldı ve şunları söyledi:

"İşvereni ya da kamuoyunu etkilemeyeceğimi biliyorum Mert. Ancak benim yapmak istediğim başka bir şey!.."

Sustu bir süre. Söyleyeceği sözlerin Mert'in üstünde etkili olacağının bilerek dedi ki:

"Petrol–Sen örgütünü etkilemek istiyorum ben."

Mert Yalman'ın bakışlarında düşünmenin işaretlerini gördü.

Söyledikleri daha bir kafasına yatmışçasına hararetle devam etti.

"Düşünsene! Petrol–Sen'in bir şube başkanı ölüm orucuna yatıyor. Bu örgütü etkilemez mi dersin? Merkez yöneticilerini örgüte cevap vermek zorunda bırakmaz mı?"

Mert Yalman elini çenesine koydu. Haydar Güney'e dikti bakışlarını.

"Bak bu olabilir!" dedi.

Yeniden sarhoşluğuna kavuşmuştu Haydar Bey.

"Mutlaka etkiler!" dedi sözlerinin üstüne basa basa. "Şube Başkanları, temsilciler, işçiler!.. Düşünsene!.."

Mert'le konuşması devam ettikçe adeta ölüm orucuna çık-

mış sayıyordu kendisini. Yapabileceğine inancı da artıyordu. Petrol–Sen'i harekete geçireceği Mert'in de aklına yatmıştı işte! Kim bilir, belki de başarırdı. Gandhi de açlık grevine gitmemiş miydi? Coşmuştu ruhu. Yalnız ruhunun derinliklerinde bir yer vardı: Bir kapı, soğuk demir bir kapı! Aklını o kapının önünden uzaklaştırmak istiyordu. Hissediyordu o kapının ötesini. Kapı sanki karanlığa, kendini kaybedebileceği bir boşluğa açılıyordu ve düşüncelerini hep o kapının önünden kaçırıyordu. Mert'ten ayrıldığında o demir kapıyı hiç açmadan aklını sarhoşluğa teslim ederek tiyatronun yolunu tuttu. Şehrazat'ı aradı durdu hep. İçi içine sığmıyordu.

Salmanlar gittikten sonra Deniz, telefon edip gece yarısından sonra Nuran'ı yatağından kaldırdı.

"Haydar Bey ölüm orucuna gidecekmiş," dedi.

Uykulu haliyle Deniz'in ne demek istediğini anlayamamıştı Nuran.

"Bu gece söyledi bize! Galiba kararlı," diyerek tekrarladı Deniz.

"O giderse biz de gideriz ölüm orucuna! dedi Nuran.

"Biz de aynısını söyledik."

Sabah temsilcilerden ve işçilerin çoğundan, 'biz de ölüm orucuna gideriz' sözlerini duyunca Haydar Bey, sarhoşluğunun dışına çıkmayı başararak, kararının nelere yol açtığını gördü. Çevresindekiler yarattığı büyülü havayı elinden almışlar, ona bırakmamışlardı. Böyle bir şeyi denememesi gerektiğini görmüştü. Demir kapı onunla birlikte başkalarını da yutmaya hazırdı. İntikam almakta, çevresindekilerin acısından sarhoş olmakta kendisi ne kadar kararlıysa başkaları da o kadar kararlıydılar. Aklı başına gelince ilk defa korktu kendinden? Sahi yapabilir miydi böyle bir şeyi? Dışarıdakiler Tıbzetliler gibi mi davranırlardı? Aylarca öncesinden bir görüntü geldi gözlerinin önüne. Hastanenin acil servisinde bir sedye. Üstünde bir deri bir kemik kalmış bir işçi! Ölüm orucuna girmiş... İşçiyi görmüş, sonra yaşam devam etmişti. Yapabileceği hiçbir şey yoktu. Ya harekete geçireceği Petrol–Sen örgütü?.. Bunun yanıtını verme-

si için Perşembe gününü beklemesi gerekiyordu.

Ve 28 ekim Salı günü Haydar Bey sabahtan genişletilmiş başkanlar kuruluna katılmak üzere Şile'ye gitti. Nazmi ile Can bir akşam önceden gitmişlerdi. Salı–Çarşamba eğitim seminerleri düzenlenecek, başkanlar kurulu toplantısı ise Perşembe ve Cuma günleri yapılacaktı. Haydar Bey görüşmenin sonucunu Şile'ye gider gitmez öğrendi. Yönetim kurulu yeni bir işyeri açmanın maliyet getireceğini ileri sürerek on beş–yirmi kişinin alınmasından vazgeçmiş, daha da geri bir teklif getirmişti. İşçilerin tazminatlarını verme önerisini ise aynen tekrarlıyorlardı.

Bunun üzerine Haydar Bey önceden kararlaştırdıkları gibi Çarşamba günü öğlende İstanbul'a doğru arabayla yola çıktı. İşçiler şubede onu bekliyorlardı...

ALTMIŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

30 Ekim Perşembe
Şile genişletilmiş başkanlar kurulu toplantısının üçüncü günü

...Haydar Bey Çarşamba işçilerle görüştükten sonra Perşembe sabahı erkenden Şile'ye döndü.

Sabahtan toplantı başladığında o günün Haydar Bey için adeta bir fırtınaya dönüşeceğinin herhangi bir belirtisi yoktu. Gerçi fırtınadan önce havada bir gerginlik olur; buna benzer bir gerginliği yaşıyordu Haydar Bey. Ancak bu daha ziyade içsel bir şeydi. Günlerden beri bu toplantı için hazırlanmış, başta Tıbzetliler olmak üzere, başkanlar kurulunda Tıbzet direnişini konuşacağını her yerde söylemişti. Neredeyse başkanlar kurulu, direnişin kitleselleşememesinin sorgulanmasında çizginin öte tarafına geçebileceği bir sınır olmuştu. Aynı zamanda merkez yönetim kurulu ile bir hesaplaşma olacaktı. Dolayısıyla Haydar Bey'in ve onun etkisiyle işçilerin beklentilerinin ve umutlarının yığıldığı önemli bir gün olmuştu başkanlar kurulu.

Toplantı saat onda başladı. Haydar Bey Tıbzet'i gündeme getirmeden önce Aliağa Şube Başkanı (On altıncı Başkan) Mustafa Yalçın konuya kısaca değindi ve "şubeyle merkez arasında bir uyumsuzluk mu var?" sorusunu yöneltti. Eğer varsa,

bunun ne sendikaya ne direnişe yarar getireceğini söyledi. Ve şöyle devam etti:

"Eylemdesiniz, işçinin beklentisi vardır. İşçi çok şey isteyebilir. Farklılıklar olabilir; bu yüzden bir sıkıntı çıkabilir. Ben bunlara mücadele edilen her yerde olabilecek normal şeyler olarak bakıyorum. Bir sendikacının direnişe soğuk bakması diye bir şey olamaz! Yapacaklarımız kısıtlı. Petrol–Sen karar alsa bile, bir saat iş dursun dese bile bunu yapamaz örgüt. Tıbzet'in işçilerine bizim yaklaşımımız karşı çıkmak değil, onları ikna etmek olmalı. Kamuoyu sahip çıkarsa baskı azalabilir. Para toplama konusunda sıkıntımız var. Yardımı zorlamamız lazım. İşçiler, 'sendikada bu kadar para varsa niye vermiyor?' diyebilirler. Bu mücadele bir süre sonra sendikaya karşı dönüşebilir. Örgüt olarak dayanışma için bütün şubelerden otobüsle Tıbzet'in önüne gelebiliriz. Biz mesela, bir iki otobüsle gelebiliriz. Bölgesel birlikler, dayanışmalar çok önemli. Örgütlenme yaptığımız yerde pes etmememiz gerek! Her örgütlendiğimiz yerde işçi atılıyor. İşveren evet demedikçe örgütlenmek çok zor. Tıbzet mücadelesi sendikamızın onuru, yüz akıdır."

Derken Haydar Bey söz aldı. "Arkadaşlar Merhaba!" diye başladı sözlerine ve devam etti:

"Ben seksen sekiz gündür Tıbzet'te süren bir örgütlenme mücadelesinden bahsetmek istiyorum. Evet biz 96 yılında örgütlenme yılı ilan ettik. Hangi durumdaydık bir bakalım. İş güvencesi yok! Sendikalaşmak için her türlü yasal engel var... Nedir bunlar? Sürelerin uzaması bir... Bakıyoruz, örgütlendiğimiz zaman noterden kayıt yaptırmak zorundasınız. Bunun için işçiyi toplayacaksınız. Bu da belli bir süre gerektiriyor. Daha sonra bakanlığa başvuracaksınız. Şimdi noterde tasdik şu demek! Tek tek yapma imkanınız yoktur, toplu olarak yapacaksınız. İş verenin kulağına gitmesi demektir bu. Yarıdan bir fazlayı sağlayacaksınız. Sonra bakanlığa başvuracaksınız. Bakanlıkta bir evrak bir kattan ikinci kata bazen üç günde gidiyor. Sonra bilgisayar kayıtlarına bakılacak. Bilgisayar kayıtlarında o işyerinin tam listesi yoktur. İşyerine soracak! İşyeri göndermek

zorunda değil. İşyerine sorması için bir hafta, iki hafta posta süreleri geçecek. İşyeri göndermezse şayet, para cezasından başka bir şey uygulanmıyor. O da çok bir şey değil. Bakanlık daha sonra müfettiş gönderecek. Bu bir iki ay sürecek. Bir işyerinden örnek vermek istiyorum Tıbzet'ten önce! Topkapı BP benzin istasyonu işyeri! Dokuz ay yetki bekledik. Mahkeme süreci, işte o dediğim tespitlerin yapılması, müfettişler, itiraz derken mahkeme, Yargıtay, Yargıtay'ın tatile girmesi... Ve arkadaşlar o benzin istasyonundaki işçiler, o dokuz ay boyunca işverene bilgi sızdırmadılar. Birlik içinde hareket ettiler ve kararlı!.. Ve sonunda biz toplu sözleşme yaptık orada! İşçiler sözleşmeden ziyade sendikalı olmayı önemli görüyorlardı. Ama olamadılar! Neden olamadılar? O da şu! Biz sendika olarak sözleşme görüşmesine ilk çağrı tebliğini öyle gönderdik ki işverenin eline süresinden sonra geçti. Kargoda aksilik oldu nedense (?!..) Tabii bu kargonun suçu! Ancak bu devamlı çalıştığımız bir kargo (??) Ve bu da yetmedi biz işvereni Altunizade yerine, yani toplantı için İzmir'e çağırdık. İşveren hoşsohbet bir adam. Akıllı da biri. Adam 'ben' dedi 'mahkemeye başvuracağım.' Biz avukatlarımıza sorduk. Bir şey çıkmaz dediler bundan. Çünkü dediler, tebliğin onun eline geçme tarihi değil, bildirim tarihi önemli dediler. Biz de sevindik. İşçiye bunu anlattık. Şöyle böyle!.. Ama o yaşlı işveren her mahkemeye bizzat kendisi giderek inadını sürdürdü ve sonunda davayı kazandı ve biz toplu sözleşme yaptığımız yerde yetkiyi kaybettik ve işçilerle karşı karşıya geldik.

Şimdi Tıbzet'e geçelim. Yasaların örgütlenmeye imkân vermediği bir ortamda biz sendikalaşmak için direnişe geçtik. Örgütlenmeye mayıs ayında başladık, komiteler oluşturduk."

Haydar Bey, örgütlenme sırasındaki karşılaştıkları zorlukları, işverenin oynadığı oyunları anlattı. Fabrikadaki baskıların hiç eksilmediğini söyleyip anlatmaya devam etti:

"Baskılar işçilerin tansiyonunu yükseltirken, 'işverenle görüşme yapacağız, sabredin!' diyorduk devamlı. Görüştük işverenle. Gerçekçi bir toplu sözleşme yapacağımızı, şartlarını göz

önüne alacağımızı ama işçilerin sayıları üstüne yaptığı hileden vazgeçmesini söyledik. Görüşmeden sonra sigortaya gittik; baktık ki fazla işçi bildirmişler. Fabrikadaki baskılar artarak devam etti. Bir bayan işçi ayrılmaya mecbur edildi. Anlattık işverene. 'Bekleyin, sabredin' diyor bize. Bir taraftan da yapacağını yapmaya devam ediyor. İki vardiyadan üç vardiyaya dönüştürme kararı aldılar. Varto'dan fabrikadaki birliği bozmak için adam toplamaya başladı müdür. Direnişe başlamadan bir önceki gün, işçilerle yaptığım toplantıdan sonra ben genel başkanı ziyaret ettim. 'Direnişe geçiyoruz, şartlar bu!' dedim. Ve ertesi günü biz orada direnişe geçtik. Evet tartıştık arkadaşlarla. İş yavaşlatmayı da konuştuk. Dedik ki en son: –Benim de önerim buydu– İş yavaşlatma olduğunda bunların hemşehrilik bağları devreye girer, fabrikayı üçlü vardiya sistemine döndürürler; öncüleri işçiden koparmak için... Dedik ki işi yavaşlatsak da sonunda gideceğimiz nokta işi durdurmaktır. Üstelik Varto'dan yabancı işçi getirirlerse bu kez işi durdurma şansımız da olmaz."

Ağustosun dördünde nasıl direnişe geçtiklerini, askerlerin gelişini, on ikisinde dışarı çıkarıldıklarını, işverenin yeni işçi getirdiğini anlattı Haydar Bey. Konuşmasının başındaki tutukluğu geçmemişti henüz. Konuşurken yüzlerdeki değişimleri izliyor, aklına hep, yaptığı konuşmanın kaderini belirleyeceğini getiriyordu.

"Tabii destekler geldi. İki defa basın açıklaması yapıldı. Çalışma bakanlığına fakslar yolladık. Çektiğiniz fakslar ve maddi dayanışma için hepinize teşekkür ediyorum.

Fabrikanın önüne oturduk. Ahmet Bey de sağ olsun. O bir çok aşamada başımızda oldu. Bunu da özellikle söylemek istiyorum."

Bu sözler nasıl çıkmıştı ağzından bilmiyordu. Fabrika önünde oturdukları güne, jandarmanın saldırısına geçti hemen. Geçti ama göz altılarını anlatırken, nasıl meslek odalarına gittiklerini, çalışanlara karşı nasıl şiddetin başladığını anlatırken aklı yaptığı teşekkürdeydi. Aklı ona takıldığı için de konuşma-

sının ritmi aksamıştı. Ürküyordu sanki bir şeylerden. Onu dinleyen yüzler kıpırtısızdı. Tutunacağı bir şeylere ihtiyacı vardı. Bütün bu düşünceleri kovmaya çalıştı kafasından.

"Şimdi ben bir noktaya gelmek istiyorum. Evet, başkanlar kurulundan önce iki gün burada eğitim yaptık. Ben şubedeki toplantı nedeni ile bir ara buradan ayrılmak zorunda kaldım.

Tıbzetlilerle toplantı yaptım. İşçilerle yaptığım toplantının sonucu şuydu. Her şeye rağmen, yetmiş beş kişi vardı salonda, mücadele etmek istiyorlardı. Sorun da burada! İşçi kararlı, mücadeleyi bırakmıyor, 'her türlü zorluğa karşı biz mücadele edeceğiz' diyor. Evet! Şimdi biz hangi noktadayız? Bu konuda yorum yapmayacağım. Ama bir şey söylemek istiyorum. Geçen günkü eğitimlerde bir hoca dedi ki: 'Türkiye'de ki sendikacılık yasal düzenlemelerle belirlenmiş bir sendikacılıktır.' Bu düzenlemeler mücadeleyle alınmamış... Yasa koyucudan beklentilerimiz var... Toplu pazarlıkla üyelere hizmet götüren bir anlayış benimsenmiş... Yani yararcı, uzlaşmacı bir sendikacılık! Devletle özdeşleşen, kolaycı, çalışanlarla, yani işçilerle sendika arasında güven köprüsünü kuramamış... Biz hangi noktadayız? Bunun yorumunu herkes kendisi yapar.

Evet! Orada dinamik bir süreç var. Tabii sorunlarımız çok büyük. Orası adeta bir okul oldu işçi arkadaşlar için. Benim için de bir okul oldu. Ve şu tespiti yapmak istiyorum. Bir çok yerde direniş oluyor. Bunlar mevzi mücadelelerdir. Bunlara destek olmadıkça, yani sahip çıkılmadıkça?.. Belki ben çok şey istiyorum ama?.. Bu seksen dokuz günde sadece on beş milyon para demek değildir. O işçilerin yalnızca gidiş gelişini sağlamak değildir. Sahip olmak demek bundan çok daha fazla bir şeydir. Belki çok şey istiyorum ama işçilerde ve kendimde bunu istemeye hak görüyorum.

Mevzi mücadeleler seviyesinde kaldıkça biz, direnişlerde daha çok trajedi yaşayacağız demektir bu. Mevzi mücadelenin ötesine taşımalı direnişi. Orada karşımızda jandarma var, yargı var, sermaye var. İşveren para akıtıyor. Geniş bir duvar var. O duvara karşı biz doksan bir işçi, bazen seksenlere düşüyor bu...

Orada sadece Tıbzet işçisi olmamalı!

Kamuoyunda, genel merkez yönetimi başta, –çünkü biz sorumluluk almışız, o işçileri örgütlemeye götürmüşüz– kamuoyunda Tıbzet direnişini ve böylesi direnişleri gündeme getirmek ve bayrağı örgütlenmenin önündeki engelleri kaldırmaya yükseltmek: Bu çok önemli! Eğer biz bu engellerin kaldırılması için, sadece toplu iş sözleşme dairesiyle, yani işte şu engel var, yok efendim bakanlık dosyayı göndermiyor, iş müfettişi yalnızca işyeri kayıtlarına bakarak tespit yapıyor şeklinde yakınmalarla örgütlenmenin önündeki engelleri kaldıracağımıza inanıyorsak daha çok Tıbzetler böyle olur. Biz örgütlenmeyelim o zaman! Ama biz şuna inanırsak: Türk–İş'e, DİSK'e ve Hak–İş'e taşımanın mücadelesini vereceğimize inanıyorsak, mücadeleyi genele taşımaya niyetliysek o zaman örgütlenelim.

Biz şube ve Tıbzet olarak çok şey yaptık. Kamuoyunu bilgilendirmeye çalıştık. Partileri dolaştık. Ankara'ya Türk–İş'e gittik. Ama bütün bunlardan sonra otobüs ve yemek ihtiyaçlarımız dışında ne yazık ki yalnız kaldık. Benim buradaki konuşmamın amacı üzüm yemek! Bundan sonra yalnız kalmak istemiyoruz. Biz Türk–İş'le DİSK'in mücadelemize sahip çıkmasını, fabrikanın önünde ortak bir basın toplantısı yapmasını istiyoruz. Öylesine dinamik bir süreç yaşıyoruz ki her gün işçilere öncü olmak gerekiyor. Ama biz sendikaya gittiğimizde durağan bir sendikal yapıyla karşılaşıyoruz. Sendikada zaman adeta yavaş işliyor. Biz hızlı olduğumuz için suçlanıyoruz bu kez. Hızlı olmak zorundayız; ani kararlar almak durumunda kalıyoruz. Koşullar zorluyor buna bizi. Ne yazık ki sendikayla bu konuda uyum sağlayamıyoruz.

Fabrika direnişe çıkmadan önce işveren temsilcilere bir teklifte bulundu. 'Gelin sendika olmasın, sizlerle toplu sözleşme yapalım.' Ve bunu Tıbzet işçisi kabul etmedi.

Daha sonra da işverenlerle toplantı yapıldı. Tabii bu toplantılara merkez yöneticileri katıldı. Bu toplantılarda şunu söylediler. Biz, –her ne gördülerse bu işçilerden– biz bu işçiyle çalışmayız, şu anda fabrikada çalışan yeni işçiyle sendikanın tü-

zel kişiliğini tanırız, sadece yeni işçiyle! Bunu ben işçi arkadaşlara henüz açıklamadım ama işverenin tazminatları vereceğini söyledim Tabii ki daha çok bilendi insanlar, direnişe devam kararı aldılar."

Konuşması daha bir yerli yerine oturmuştu. Direnişi kendi temsilciler kurullarında görüştüklerinden, aldıkları kararlardan bahsetti. En önemli taleplerinin mücadelenin genele taşınması olduğunu, direnişteki işçilerin başkanlar kurulu üyelerini fabrika önüne beklediklerini söyledi. Dayanışmanın arttırılması için çaba gösterilmeliydi. Konuşmasını toparlarken söyledikleri şunlardı:

"Bu direnişin kötü gitmesi öteki örgütlenmeleri kötü etkileyecek. Her kaybedilen direniş sermayenin bize bir kat daha saldırmasına yol açıyor. Bu bakımdan bu direnişin kaybedilmemesi lazım. Hatta gözbebeğimiz olması lazım. Her ne kadar toplantının başında genel bir değerlendirme yapılırken, seksen sekiz gün süren böylesine önemli bir direnişe değinilmemişse de bizim gözbebeğimiz olması lazım geldiğine inanıyorum.

Ve seksen sekiz günde zor durumda kalan bu insanların bir on beş milyonla bırakılmaması lazım. Ben sözü fazla uzatmak istemiyorum. Tartışmalar olduğunda tekrar söz alabilirim. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. Bir şey daha var arkadaşlar. Tıbzet direnişi bitmeyecek! Buna inanarak yola çıktık. Arkadaşlarımız kararlı, desteğin artması lazım, teşekkür ederim."

Sözlerini bitirince yerine geçti. Oturduğu masaya yürürken ne merkez yöneticilerine ne salondakilere baktı. Sanki konuşması bitmemişti; kafasının içinde sürüyordu hâlâ. Ne zaman ki masasına oturdu, o zaman kaldırdı başını ve merkez yöneticilerini gördü. Merkez yönetiminin masası konuşma kürsüsünün sol tarafındaydı. Salondaki düzenek dört kişinin çevresinde oturabileceği masalar şeklindeydi. Salon geniş pencerelerden giren ışıkla oldukça aydınlıktı. Haydar Bey oturduğu sırada Nazmi konuşmak için kolunu kaldırmıştı.

"Buyurun Nazmi Bey!" dedi Başkan.

Haydar Bey Nazmi'nin söyleyeceklerini oldukça merak

ederken kafasının içinde kendi konuşmasını tartıyordu. Daha çok salondakiler üzerindeki etkisinin ne olduğunu düşünüyordu. Sabırsızdı bu yüzden.

"Hadımköy olduğu gibi işçi bölgesi bir yer," diye sözlerine başladı Nazmi. "Ve bölgenin hemen hemen tümü sendikasız. Yalnızca bizim iş kolumuzda bin tane örgütsüz insan olduğunu tespit ettik.

Bu bakımdan önemliydi direniş...

Şimdi arkadaşlar, hepimiz zaman zaman bu konuları genişletilmiş başkanlar kurulunda da konuştuk, kendi organlarımızda da tartışıyoruz, genel merkezimizle de tartışıyoruz. Şimdi bir eylemlilik döneminde, eylemin yöntemleri, taktikleri konusunda birlikte olduğumuz şeyler de oluyor, ayrı düştüğümüz şeyler de!.. Şimdi elbette burada amacımız şu olmalı ki; Tıbzet işçilerinin bu eyleminde örgüt olarak hepimiz üstümüze düşeni yapmalıyız. Bu bizim sendikal anlayışımız, ahlakımız gereği böyle olmalı.

Şimdi ben bunu en son yaptığımız şube temsilciler kurulunda da ifade ettim. On dokuz senelik bu işçilik ve sendikacılık hayatımda gerçekten bu Tıbzetli işçiler gibi, hayatım boyunca bu kadar kararlı, bu kadar inatçı işçi görmedim."

"Şimdi eylemin daha etkili olabilmesi için..." diye devam etti ve insanların ekonomik ihtiyaçlarının arttığına sözü getirdi. Sendikanın verdiği üç defa beş milyondan başka kendilerinin de dayanışmalarla, sattıkları çakmaklarla bir on milyon daha verme imkânlarının olduğunu söyledi ve dedi ki:

"Şimdi arkadaşlar! Daha önce de şeyde olduydu, Polisan'da! Ben oradaydım o zaman. Genişletilmiş başkanlar kurulu üyeleriyle oraya gidip bir basın açıklamasında bulunduyduk. Şimdi hazır başkanlar kurulu buradayken, yarın öğleden sonra, ya da öbür gün gidebilme imkânı olursa biz hepinizi davet ediyoruz. Bu örgütümüzün o insanları sahiplenmesi anlamına gelecektir. Bunun olacağına da inanıyorum."

"Şimdi arkadaşlar!.." diye başlayıp, ödenekler konusuna geri döndü. "Hiçbir zaman arkadaşlarımıza eylemin başında eyle-

me çıkarsanız şu kadar para veririz demedik!" diye bir açıklamada bulunduktan sonra; "eğer bir örgütün en yetkili organı görüş birliği içinde olursa hiç kimse bu ödemeler arttırıldı diye hesap soramaz; onun için bu konuyu imkânlarımızı zorlayarak gündemimize getirmeliyiz," diye sözlerini bitirdi. Sözlerini bitirirken söylediği bir şey Haydar Bey'in dikkatini çekmişti: "Tıbzet'tekiler mücadeledeki kararlılıklarını sürdürdükleri sürece sorumluluğumuz gereği onlara sahip çıkmak zorundayız" demişti.

Kürsüden ayrılıp oturdukları masaya gelirken Haydar Bey'in bakışları onun üstünde odaklanmıştı. Haydar Bey bakışlarıyla onu takip ederken şöyle düşünmekteydi: Birkaç gün önce işverenin sendikayı (fabrikadakilerle ama) tanımasının olumlu bir gelişme olduğunu söyleyen o değil miydi? Açıkça söylememişti belki; ama çeşitli imalar yoluyla bu önerinin gözden geçirilmeye değer olduğunu ifade etmişti. Sert tepki görmüştü de daha ileri gidememişti. Bütün bu çelişkilerine rağmen Haydar Bey, Nazmi'nin konuşmasından hoşnut kalmıştı.

Nazmi'nin arkasından Davut Yener çıktı kürsüye. Olayın sadece Tıbzet olayı olmadığını, başka iki şubenin daha örgütlenme çalışması nedeniyle aralarında olamadıklarını söyledi. Şubeleri saydığında bunun iki değil üç şube olduğu ortaya çıktı. Mersin, İzmir ve Bursa şubesiydi bunlar. "Sanki İstanbul şubemizle aramızda bir şey varmış gibi..." dedikten sonra şunları söyledi:

"Değerli arkadaşlarım bir kere hepimizin amacı farklı değil. Ama belki bazı şeylerde, yöntemlerde... Bu böyle değil de şöyle olsun! Yani aramızda bu tür şeyler olabilir. Bunların büyütülmemesi gerekir. Tıbzet'le ilgili de merkez yönetim kurulu her şeyi yapmıştır. Ben fazla değinmeyeceğim. Zannediyorum başkan değinecek! Yalnız yönetim kurulu değil, hukukçusundan, çaycısından şoförüne kadar herkes üstüne düşeni yapmıştır. Belki bunlara rağmen eksiklikler olabilir."

Davut Yener Konuşmasına eğitimlere değinerek devam etti. Eğitimci eğitimlerine yeniden başlayacaklarından kısaca bah-

setti. Bu eğitimlerde şube yönetimlerinden bir kişinin görevlendireceğini söyledi. Onun ardından Ahmet Aras söz aldı. Onun toplantılardaki konuşmalarına alışık olanlar, o gür sesiyle adeta salondakilere hâkim olmak istercesine, bunu da bağırmakta görerek, konuşmasına başlayacağını bilirlerdi. Bu kez (başlangıçta) öyle olmadı. Oldukça sakin başladı konuşmasına.

"Değerli arkadaşlarım! Bugünkü toplantının sonuç değerlendirmesini genel başkanımız yapacak! Tıbzet'le ilgili Haydar Arkadaşımın şahsıma teşekkürünü merkez yönetim kurulu olarak kabul ediyorum. Çünkü neticede ben de merkez yönetim kurulu üyesiyim. Tıbzet'e belki bir iki kere fazla gitmiş olabilirim ama ben merkez yönetim kurulu adına gittim. Gitmek de görevimizdi. Bundan sonra da gitmeye devam edeceğim. Bunun dışında Tıbzet'le ilgili sadece bir iki başlık söyleyeceğim; onun dışında detaya girmeyeceğim. Tıbzet örgütlenme ile ilgili çok güzel mücadele verdi. Ama bir şeye dikkat etmemiz gerekir!"

Sesinin tonu gitgide yükseliyordu:

"Her zaman olduğu gibi... Merkezi ile, şubesi ile, işyeri ile diyalog halinde mücadele vermek! İkincisi, merkez yönetim kurulu, ilgili işyerinde suçluymuş gibi gösterilmiş olması! Ve merkez yönetim kuruluna tepki gösterilmesinin yanlış olduğunu ve henüz bize aidat ödemeyen; ama bize üye olmaya çalışan arkadaşlarımızın..."

Önceki konuşmalarını aratmayacak şekilde (nihayet) bağırmaya başladı; bağırıyor ve bir yandan hiddetle kolunu kaldırıyordu.

"Bankada ne kadar paramız olduğuna kadar en ince detayını bilerek bize söylemiş olmalarının yanlışlıklarını her zaman her yerde vurguladık; bundan sonra da devam edeceğiz! Ne zaman devam etmeyiz? Şube yönetim kurulu ile beraber merkez yönetim kurulu oturur, bir şeyin yapılması gerektiği zaman birlikte karar veririz ve birlikte karar yönetim kurulu dışında katılımlarla olmaz! Bunlar sağlandığı takdirde merkez yönetim kurulu bu güne kadar olduğu gibi elinden gelen, örgütü adına ne gerekiyorsa yapar! Ama bu demek değil ki kasayı olduğu gibi

açar, olduğu gibi bir tarafa akıtır. Yarın Sasa'da, Kromsan'da başımıza neler gelecek bilmiyoruz. Orada grev mi yaşayacağız, yaşamayacak mıyız; veya başka bir yerde? Merkez yönetim kurulu bunları bir bütün halinde düşünmek zorunda! Bu kasadaki paralar sizlerindir. Bu paranın kullanımında örgütün bütününü düşünerek, yarın örgütümüzü zaafa düşürmeyecek şekilde ölçülü kullanmak zorunda olduğumuz için bir takım tedbirler alıyoruz. Ama bu tedbirler bize tepki olarak dönmesin! Ve merkez yönetim kurulu, başkanlar kurulumuzun burada alacağı bir karara göre değil, başkanlar kurulunun biz bir parçasıyız; biz sizden ayrı değiliz. Sizinle beraber seçimlere girdik. O halde sizin aldığınız bir karara, hayır böyle bir karar alamazsınız saygısızlığını asla yapmadık, yapmayız! Ama bir gerçek var ki; yetkili arkadaşlarımızın yetkiyi kullanırken çok iyi düşünerek hareket etmesi lazım! Sizin şubelerinizde yaptığınız gibi... Biz de onu yapmaya çalışıyoruz. Yoksa başkanlar kurulumuzun önerilerini her zaman saygıyla karşıladık. Bundan sonra da karşılamaya devam edeceğiz. Bizim sıkıntımız bu söylediğimiz noktalarda! Yoksa bizim şubemizle bir çekişmemiz yok! Olamaz da! Çünkü şubesiyle kavgaya giren merkez yöneticileri örgütüne zarar verir. Biz bunun bilincindeyiz. Ama biz diyoruz ki her yapılacak hareketin bizle beraber paylaşılması, bizle beraber karar alınması; ondan sonra uygulamaya konulması ile ilgili ricalarımız var. Bunu gerçekleştirdiğimiz takdirde aramızda en ufak bir sorun zaten olamaz, olmayacaktır! Hepinize saygıyla teşekkür ediyorum.

Sözlerini bitirir bitirmez vakur bir edayla geçti yerine. Sıra Mehmet Sağdıç'a gelmişti. Ahmet Aras yerine oturduğu sırada Mehmet Sağdıç genel başkanın yanında etrafına bakınıyordu. Hiç acele etmiyordu; hatta yüzünde, yerinden kalkıp kürsüye yürüdüğü sırada bile pek konuşmak istemezmiş; ancak mecbur kalmış gibi bir ifade vardı.

"Değerli arkadaşlar, herhalde şimdi Haydar arkadaşımız 'BP' diye bir işyerinde yetkinin geç ulaşması ile ilgili bir soru sordu."

'İlk toplantı tarihine çağrı' diye kafasının içinden düzeltti Haydar Bey ve ne diyecek diye merakla dinlemeye koyuldu.

"Bizim yaptığımız araştırmada, (alaycı bir tebessümle) gerçi bu sekiz aylık bir olay, üzerinden birkaç başkanlar kurulu geçti. Şimdi buradaki hata şuradan kaynaklanıyor. Bir hata var. Nasıl hata var? Hata, yapmış olduğumuz çağrının kargo ile gönderilmiş olması. Şimdi bu güne kadar, bu olay yaşanıncaya kadar hep kargoyla yapıyorduk biz. Niye yapıyorduk? Herkes bir ân önce gitmesini istiyor. Posta ile gönderirsek yirmi günde ancak gider. Bu en çabuk nasıl yapılır? Ya elden götürmek gerekir. Ha, bugüne kadar böyle bir şeyle karşılaşmadık. İlk defa mahkeme kargoyla göndermeyi kabul etmedi. Bu ortaya çıktı. Ha, ondan sonra hiçbir çağrımızı kargoyla göndermiyoruz. PTT ile gönderiyoruz. Yanlışlık BP olayında hâkimin kararı ile ortaya çıktı. Yani hata kargoyla göndermemizden kaynaklanıyor. Onu açıklamayı uygun gördüm."

Mehmet Sağdıç'ın konuşması bittikten sonra toplantıya öğle yemeği için ara verildi. Haydar yemek boyunca kimseyle konuşmadı; kimsenin de Tıbzet'i konuştuğuna şahit olmadı. Bir köşeye geçip yalnız başına sigarasını içti. Öğleden sonra toplantı başladığında ilk sözü Mahir Urkan aldı. Mahir Urkan elindeki notlarla kürsüye geldiğinde, ilki iki gün süren eğitim toplantılarından bahsetti. Hatta eğitimlerle ilgili konuşması öyle uzun sürdü, öyle uzun sürdü ki Haydar Bey, konuyu ne zaman Tıbzet'e getirecek diye merak eder oldu.

"Şimdi değerli arkadaşlarım, elbette sorunlarımızı çok uzun anlatmayacağım. Sorunlarımızı biliyoruz. Bizden kaynaklanan sorunlar var. Az önce de söyledim. Ama bizden kaynaklanmayan sorunlar da var. Bizim çözeceğimiz sorunlar var, ortak çözeceğimiz sorunlar var. Ama bu ortak çözeceğimiz sorunlarımız veya çözüm yolları... Niye çözülmediği, niye özellikle belli dönemlerde böyle olaylar gündeme geliyor; bunları da tartışacağız. Detaylı tartışacağız. Bugün gelinen noktada doğrudur. 1996 yılı örgütlenme yılı ilan edildi."

Haydar Bey dikkat kesildi.

"Yani hata yapmışız biz. Sanki büyük bir yanlış yapmışız gibi geldi. Şimdi 96 yılının örgütlenme yılı ilan edilmesinin kaynağına şöyle bir dönerseniz arkadaşlar, hatırlarsınız, yabancı şirketlerdeki sorunlarımızı..."

Duyduklarından ötürü içten içe itiraz sesleri yükseldi Haydar Bey'den. Mahir Urkan'ın yabancı şirketlerdeki yetki sorunuyla kurduğu paralellik ve örgütlenme yılı hakkındaki düşüncelerini dinlerken, söylediklerinin çarpıtıldığını düşünüyordu.

"Yalnızca 96 yılının örgütlenme yılı ilan edilmesine gerek yok aslında. Bütün yıllar örgütlenmemizin bir parçası. Ama sanki 96 yılını niye örgütlenme yılı ilan etmişiz? Allah Allah! Çok büyük bir hata yapmışız. Bundan sonra daha özen gösteririz. Yıl değil de beş yıllık planlar yaparız.

Şimdi bunlar, tabii değerli arkadaşlar, öneriler yapacağız, üreteceğiz. Şimdi baktığımız zaman yapacağımızı edeceğimizi söyledik. Bu gün de biz aynı şeyleri yapıyoruz. Yapılmalıydı, edilmeliydi... Bir türlü somutlaştıramıyoruz tartışmalarımızı. Tabii bunun nedeni var. Nedeni sendikal harekette, nasıl Türkiye'de başka alanlarda yaşanıyorsa orada da tıkanma var. Yani öteki alanlarda tıkanma yaşanırken, işte ülkedeki sosyal kirlilikten tutun, krizlerden tutun, bunların hepsini nasıl gündeme getiriyoruz, tartışıyoruz; benzerini biz yaşıyoruz. Bizde de çıkış noktası bulamadığımız sorunlar var. Şimdi arkadaşlar! Bir genel doğrular var; ama o genel doğrularla gerçekler birbirine uygun düşmüyor. Sorun da burada çıkıyor. Doğrudur. Örneğin biz yetkili sözleşme yapalım mı yapmayalım mı, çok tartıştık."

Mahir Urkan yetkisiz yerlerde niye örgütlenilmediğini anlatırken sanki Tıbzet'e gönderme yapıyordu. Sözü Tıbzet'e getirdiğinde neler söyleyeceğini dikkat kesilmiş bekliyordu Haydar Bey. Çünkü yapılan bütün göndermeler tartışmaların alevleneceğine işaret ediyordu. Sonunda Tıbzet'e sıra geldi.

"Şimdi şeye gelmek istiyorum değerli arkadaşlarım! Özellikle bu Tıbzet olayını bir açmak istiyorum. Amacım hiçbir arkadaşımı yermek, ya da birilerini falan suçlamak değil. Ama bu konuyu biraz yüzeysel geçtik gibi geldi bana. Şimdi arkadaşla-

rımızın haklı olarak bu başkanlar kurulundan beklentileri var. İstanbul şubemizin de, Tıbzet çalışanlarının da! Bu beklentilerin elbette ekonomik olan yanı var. Bir de işi esas yönü şu! Tıbzet işçisi Petrol–Sen ailesinden mücadelede destek bekliyor, eylemsel destek bekliyor. Şimdi biz tabii arkadaşlarımızla, zaman zaman şube başkanı düzeyinde, yönetim, işçiler düzeyinde tartışmalarımız oldu. Şimdi bu tartışmalar olacak arkadaşlar! Eğer bir yerde tartışma yoksa orada sakatlık vardır."

Güzel sözlerdi bunlar. İlgiyle dinliyordu Haydar Bey; ona, önceleri, eskiden yaptıkları tartışmalar sırasında başkanın tavırları hiç de şimdiki gibi görünmese de, sözler kulağına hoş geliyordu; evet ama?..

"Her şey böyle güllük gülistanlık gidiyorsa orada işler ya çok iyidir, ya da hiçbir şey olmadığı için olabilir bu," diye sözlerine devam etti Mahir Urkan: "Bir de Mustafa arkadaşın nazikçe çok ince bir üslupla, bir de haklı olarak konuyu açmak için değindiği şube ile merkez arasında sorun olabilir mi, demesi..."

Başkalarına nasıl geldiğini bilemezdi Haydar Bey, ama Urkan'ın sözleriyle üslubu arasında bir farklılık var gibi geliyordu ona. İnce bir alay ya da intikam hissi; belki kendisi de aynı hislerle dolu olduğu için öyle geliyordu ona, kim bilir?..

"Şimdi sorun var değerli arkadaşlarım. Niye sorun var biliyor musunuz? Biz bir kere yönetim kurulu olarak beş arkadaş Tıbzet olayında farklı bir düşüncemiz yok. Ama biri bir arkadaşımıza teşekkür ediyorsa burada sorun var demektir."

Haydar Bey, oturduğu iskemlede doğruldu. İçinde kıpırdayan huzursuzluğu engelleyemese de sakin olmaya çalıştı.

"İşte güneş balçıkla sıvanmaz! Arkadaşım o teşekkürü hak etmedi anlamında söylemiyorum. Ama öyle zannediyorum ki bu örgütlenmede teşekkürü hak eden çok insanlar vardır. Destek veren şubelerimiz, destek veren hukukçularımız, öteki uzmanlarımız... Belki burada en az teşekkürü hak eden benim! Tıbzet örgütlenmesinin nedenini biliyoruz. Aslında bizim için Tıbzet örgütlenmesi, bir örgütlenmedir. Bundan önceki örgüt-

lenmeler kadar saygı duyarız. Ama bizim için ne ilk orgütlenmedir ne de son örgütlenme olacaktır! Öyle bir şey yok! Şimdi ne oldu? Arkadaşımın bir ilk deneyimi olabilir. Yaşadı. Hakikaten iyi yönleri var Tıbzet örgütlenmesinin. Ama değerli arkadaşlarım! İşçi arkadaşlarımızın, bir şubenin bizden beklentileri daha derin! Yani siz bugün belki bir sendikanın kasasını hayal edersiniz, beş milyonu bir yerlere çekebilirsiniz... Bunun yetmeyeceğini, sorunların bununla çözülmeyeceğini bilmeniz gerekir. Derinlemesine tartışmamız gerekir. Şimdi değerli arkadaşlarım! Biz, bir örgütlenme başlarken, birlikte başlar; eğer sonuçlanacaksa birlikte sonuçlanır. Birlikte başlamayan süreçte, birlikte kararlaştırılmayan şeyi sonuçta birilerine mal etme politikası doğru olmaz! Bu burası için de olabilir, başka yer için de olabilir, benim için de olabilir. Bunun tarafı merkez yönetim kurulu da olabilir. Şimdi bu politikanın da hiç kimseye faydası olmaz! Yani sonuç itibariyle biz bugün Tıbzet örgütlenmesine ekonomik anlamda baktığımız zaman, şimdi şeyi yadırgadım... İki tane beş milyon, üç tane beş milyon... Öyle değil! Bu direniş sendikaya şu âna kadar dört milyara mal oldu. Yani kişi başına elli milyon bizim örgütlenmeye katkımız olmuş. Hiçbir zaman da şu iddiada bulunmadım. Bizim verdiğimiz paralar Tıbzet işçisinin sorununu çözer demedim, onların sıkıntısını çözer demedik; diyemeyiz de! Bir katkıdır bu! Nedir? İnsanların günü birlik harcamalarını karşılamaktır. Ancak biz şöyle bir şey de koymadık örgütlenmeden önce değerli arkadaşlarım. Belki bunu başta tespit edersek, bütün arkadaşlarımızın örgütlenmesinin biraz daha rahat olmasını sağlarız: Örneğin biz, 'örgütlenecek yerlerde şu kadar ücret vereceğiz' Öyle bir tespit başlarken yapalım. Yapamadığımıza göre böyle bir tespit!.. Kaldı ki olaya örgütlenme boyutunda, sadece parasal anlamda bakılmasının ben sendikal anlayışım gereği başka sakıncalarını da görüyorum. Bugün Tıbzet'te, yarın başka bir yerlerde, alt yapısı biraz zedelenmiş bir örgütlenmeyi, kamuoyuna taşmış bir mücadeleyi... Eğer parayla destekliyorsanız o eylem bitmez! Bitmemekle şunu kastediyorum:. Zaten başarıy-

la bitse bu noktalara gelinmez! Öbür noktada kimse müdahale etmez! Şimdi siz bu örgütün yetkili kurullarısınız, biz de merkez kuruluyuz. Şu ân Tıbzet'e kim nerede müdahale edeceğini bilmiyor. Biz de bilmiyoruz, şubede bilmiyor! Şimdi tabii, güzel konuşmak, okşayıcı konuşmak, yönetici bazındaki arkadaşlarım için söylüyorum, işçi arkadaşlarımızın hoşuna gider. Ama biz sorumlu insanlarız. Yönetici insanların sorumlu insanlar olması gerekir! Şimdi nedir bizim şubeyle meselemiz? Tabii burada anlatacağız; şu kapının dışına çıkmayacak! Arkadaşlarımızla biz tartıştık. O tartışmayı biz mümkün olduğu kadar içerde tutmaya çalıştık. Mümkün olduğu kadar ama!.. Otuz sekiz gün değerli arkadaşlarım! Başta bu otuz sekiz gün gayet güzel gidiyor. Otuz sekiz günden sonra, tam otuz sekiz olmayabilir, otuz altı olabilir, kırk olabilir, onu yaklaşık söylüyorum; o zamana kadar merkez yöneticilerimizin yaptığı ziyarette en ufak bir sorun yok; sonradan, otuz sekiz gün sonra, daha öncesine dönmeyeceğim, şube başkanı arkadaşım, genel mali sekreter arkadaşımın odasında beraber oturuyoruz... Tabii orada sadece çadırda kalmak sorunu çözmüyor, yavaş yavaş işyerine dışarıdan adam getirmeler başlıyor... Dışarıdan gelen insanlar, dışarıya atılan insanların sayıları kadar fabrikaya doldular mı... Bugün önümüze farklı sorun çıkaracak! İçeride çalışanlar! Dışarıya çıkarılanlar! Şimdi bir noktada böyle bir çatışma zamanı geldi. Şimdi biz mümkün olduğu kadar örgütlenme modellerinde fabrikayı terk etmeme, tezgahı terk etmeme; mümkün olduğu kadar diyorum, ama mutlak doğru değildir söylediğim... Şartlar gelişir; eğer sizin iş akitleriniz feshedilmişse, işten çıkarılmışsanız; eğer size hakikaten müdahale varsa, işyerinin önünde yapabileceğiniz eylemleri yaparsınız. Sonuçta biz arkadaşımızla böyle konuştuk. Mümkün olduğu kadar orada içeriye girmelere karşı tepki koyalım; ama işi çatışma noktalarına getirmeden... Eğer amacımız vurucu eylem değilse çadırımıza çekilelim. Hani oralarda çadırı terk etmemek istiyorsak (???)

Yine değerli arkadaşlarım! Biz elimizden gelen katkıyı su-

nuyoruz. İlgilenme noktasında ve gitme noktasında! Belki avukatlarımızı saniyesinde yetiştirememişizdir; ama yarım saat sonra, bir saat sonra mutlak o gün gidilmiştir. Şimdi vallahi değerli arkadaşlarım, takdir edersiniz ki, avukatlar öyle dokunulmazlığı olan insanlar da değil hani... Bunları onları savunmak için söylemiyorum da... Onlar da bir iş yapıyorlar. Hakikaten iyi niyetle gayret gösteriyorlar. Ve onları takdir ederseniz, o insanlar da yaptığı işten haz duyar. Birilerine tepki! Yönetime tepki! Ee?.. Bir tane arkadaşıma saygı gösterisi (?!) Artık bizim yetkilerimizi, sendikaya geldiğinde kimlere yemek verileceğini, kimlere nasıl basın açıklaması yapılacağını... Bunlara biz geleceğiz, konuşacağız arkadaşlar! Çok yüzeysel giderseniz, sorunları önümüze çözmeden koyarsanız, yarın yine biz arkadaşlarımızla karşı karşıya kalırız. Belki siz bir defaya mahsus bir dayanışma yaparsınız, kavga dövüş bir iki maaş keseriz. Bununla bitmiyor sorun! Ve bizim bir şey daha var değerli arkadaşlarım... Ücreti neye göre belirledik? Öteki yerlerdeki grev ödeneğimiz bizim yedi buçuk milyon! Yani bu sendikaya yıllardır aidat ödemiş insanlara katkımız bu kadar! Eyleme katkımız ise beş milyon! Ama söylediğim gibi Tıbzet'in seksen sekiz günde sendikaya asgari maliyeti kişi başına elli milyon! Daha da artıları var! Buna çakmakları yaptırırken ödediklerimiz dahil değil. Ama değerli arkadaşlarım şöyle bir şeyle karşı karşıyayız. Arkadaşımla telefonda konuşuyoruz. Arıyor beni. Yahu arkadaşım gel bir değerlendirelim, yönetimini al gel bir değerlendirelim. Bir sıkıntı var. Sıkıntı şu! Şimdi bizden istediğin şeyler bizi aşıyor. Ben Kırıkkale'de jandarmanın barikatını kaldıramadım; gücüm yetmedi. Yani kaldıramadım, çadırı kuramadım. Şimdi onun dışında baktığımız zaman çok fazla bilerek, böyle kasıtlı kusurlu yaptığımız bir eksiklik yok! Ama bir şey var: İnceden inceye işçi sendikaya doğrultmaya çalışılıyor. Arkadaşım gel konuşalım! Biz bunu değerlendirelim. 'Yok, ben Tıbzet işçileri ile gelirim.' Arkadaşıma da dinlettim telefonu. Paralelden konuşuyorum. Tıbzet işçisi ile bizim bir derdimiz yok! Gel bir değerlendirelim. Gerekirse biz atlarız İstanbul

Şubesinin salonuna geliriz. Orası bizim salonumuz. Birinde Ankara'ya gidiyorum. Türkiye Petrolleri Genel Müdürlüğü'nde bir görüşmem var. Oraya gitmem gerekir. Cuma günü arkadaşım bana diyor ki; Ben Tıbzet işçisi ile geliyorum, geliyorum, sen orada bekle! Kaldı ki Ankara'ya gideceğimizi şubemiz önceden biliyordu. Değerli arkadaşlarım sonuçta ne oluyor? Tıbzet işçisi geliyor. Arkadaşlarım dilleri döndüğü kadar Tıbzet sorununa sahip çıktığımızı, çıkacağımızı anlatıyorlar. Artık hiçbir şey söylemiyorum. Neyse arkadaşlarım sonuçta ikna edilip dönüyorlar. Yine ondan sonra: 'Ya arkadaşım, gel bir değerlendirelim'; yok ben Tıbzet işçisi ile gelirim. Ben Tıbzet işçisi ile gelirim!' Şimdi değerli arkadaşlarım, sorunları böyle birbirimizle hakikaten... Şimdi ne yapmış ki Petrol–Sen genel merkezi, yönetimi, hukukçusu; böyle sendikadan kaçacak hangi yanlışı yaptı ki gelmiyor?.. İşin o güzel giden bölümünden sonra değerli arkadaşlarım! Hepimiz için geçerli bu. Sonuçta tabii biz... İşyerinin önünde içeriye giren insanları engelleyemiyorlar... Kapının önünde duramamak!.. Orada belli noktaya geldikten sonra arkadaşlarımızı alıp götürmek! Ve ondan sonra öyle bir hale geldi ki eylem, servisler durduruluyor, arkadaşlarımızı alıp karakola götürüyorlar. Hadi biz yönetici arkadaşlarımızı gönderiyoruz, avukatı gönderiyoruz; ya o gün bırakılıyorlar ya ertesi güne sarkıtılıyor ve askerlerin kendilerine göre işlemleri var: 'Ama bırakacağım seni ertesi günü gene geleceksin'; o da fabrikanın önüne göndermemek için tutuyor. Şimdi orada jandarma karakol aşamasında, arkadaşlarım bırakılıncaya kadar da yönetici arkadaşlarım, avukat arkadaşlarım gece gündüz demeden her saat oradayız. Şimdi tabii bunlar, gelinen bu noktada değerli arkadaşlarım, arkadaşlarım en son geldiklerinde, tabii bize ne gibi katkılarla... Eylem şu, kamuoyu falan; ama iş geldi gene parasal zemine oturdu. İş parasal zemine oturdu. Biz şube başkanı arkadaşımla pazarlığa başladık. On beşten başladı, ona kadar düştü. Sonra biz merkez yönetim kurulu olarak beşte karar kıldık ve kendisine şöyle anlatmaya çalıştık. Tıbzet işçisi ile konuşurken de anlattık. Şimdi ar-

kadaşlar biz bugün grevdeki Kav işçisinin grev ödeneğini yükseltiriz; hiçbir şey yapmaz bize! Tıbzet'te de yükseltebiliriz. Bundan sonrası için değerli arkadaşlarım, eylemler için, grevler için belirleyeceğimiz ücret bundan sonra başlayacaklar için geçerli olacak! Onun altına düşüremezsiniz. İşte bunları enine boyuna görüşeceksiniz, konuşacaksınız, bize yol göstereceksiniz! Olayın bir boyutunu daha önemsiyoruz: Dayanışma boyutunu! Ama toplayamıyorsak... Bu bugünkü sorun değil! Sendikamızın kasasında bu kadar para var. 'Niye ben vereyim?' diyor insanlar. Ama belki eksik anlatma var. Ama bugüne kadar da gerçekten bütün arkadaşlarımın ellerinden geldiği kadar katkıyı sağlamak için çaba sarf ettiklerini düşünüyorum. Çünkü her gün basında çıkıyor, kamuoyunda duyuluyor. Ama olmuyor; bir yere kadar! Baktığımız zaman parasal boyuttaki tespitleri neye göre yapacağımızı bilmemiz gerekir. Bir sürü sorunlarla karşı karşıya kalabiliriz.

Yine değerli arkadaşlarım! Arkadaşlarımızın, Ahmet Aras bir boyutuyla söyledi. Sendikadaki salonda konuşulan konu: Üye sayısının düşmesi! Petrol–Sen'in üye sayısı yetmiş binlerden buralara nasıl düşmüş? Tıbzet işçisi bunu söyleyen(?!) Petrol–Sen var olan üç yüz milyar lirayı ne yapacak(??) Şimdi bunlar Tıbzet işçisinin kendiliğinden yarattığı şeyler değil! Bu arkadaşlarımız bir eğitimden geçti.

Zaman zaman oradaki kamuoyunun desteği de daralmaya başladı. Şimdi o daralmadan sonra arkadaşlarımızın bir çok yerlere ziyaretleri oldu. Şimdi çıkış noktası arıyoruz. Çıkış noktası da şu! İşyerinin önünde biz tekrar nasıl eylem yaparız? O işyerine tekrar nasıl gireriz? Şimdi ben de buradan şunu söyleyebilirim. Arkadaşlar Tıbzet mücadelesi kesinlikle başarılı bitecek... Vallahi derim! Ne olacak yani?.. Sendikanın kasasından üç beş ay daha para çıksın; şube başkanıyla, yöneticilerle, temsilcilerle kötü olmayayım. Gidebildiği yere kadar gider. Ama vicdanımızla şöyle sağlıklı bir değerlendirme yapmak zorundayız. Öyle pohpohlamaları bırakacağız. Bu örgütlenmenin nerede biteceğini ben biliyor muyum arkadaşlarım? Bilmiyorum.

Arkadaşım biliyor mu(??) Sizler biliyor musunuz?.. Ama söyleyemiyoruz, söyleyemeyeceğim de bundan sonra! Niye? Biz de elimizden geldiği kadar işçi arkadaşlara söyledik, kendilerine de söyledik. Arkadaşlarımızın yaptığı mücadeleye katkı sunacağız. Bu güne kadar ne yaptıysak bundan sonra da yapmaya devam edeceğiz. Çünkü plan program nasıl yapıldıysa öyle devam edecek! Çünkü dereyi geçerken eylem biçimleri tespit edilemeyeceğine göre!.. Ama Tıbzet işçisinin esas talebi şu değerli arkadaşlarım! En az bir saat iş yerlerimizde işi bırakmak! Bunlar önerilerin arasından çıkardıklarım şeyler! Artı dişe dokunur bir şekilde destek! Bu maddi desteğin de, aylık desteğin de yani..."

Salonun orta masalarından biri;

"Bunlar kimin talepleri?" diye sordu yüksek sesle.

"Bunlar şube temsilciler kurulunun talepleri. Ama esas Tıbzet işçisinin ve şubemizin söylediği... Bu direnişin Petrol–Sen ailesine mal edilmesi! Gerçekten bunu biz de istiyoruz, Petrol–Sen ailesine mal olmasını değerli arkadaşlarım. Değerli arkadaşlarım bu direniş Petrol–Sen ailesine maddi olarak mal olmuş, mücadele olarak mal olmuş. Şimdi tabii bütün arkadaşlarımız arayıp maddi manevi destek sağladıklarını telefonlarla da, fakslarla da mutlaka yapmışlardır. Parasal anlamda katkı sunmaya çalışan arkadaşlarımız olmuştur. O paralar direkt bize değil onlara gittiği için de bilgi sahibi değiliz (!?) Bizim dışımızda yapılan dayanışmaları, herhalde komite var orada, komite biliyor. Mutlaka o dayanışmalar da önemli boyuttadır. Nazmi arkadaş onu söyledi. 'On milyon da dayanışmalardan sağladık,' dedi. Türk–İş'e bağlı sendikaların hepsine yazı yazdık. Yine geçtiğimiz günlerde Türk–İş Genel Başkanı Tıbzet sorununu görüşmek üzere geldi. Ahmet bey, ben, birlikte gittik, bir boyutuyla önce işverenle konuşma sağladık. Türk-İş Başkanına: 'Başkan, Tıbzet işçisi Türk–İş'ten ciddi şeyler bekliyor; maddi boyutuyla destek bekliyor. İkincisi sizin mümkünse DİSK Genel Başkanı ile birlikte, mümkünse Hak–İş Başkanı ile birlikte bir miting gibi basın açıklaması yapmanızı istiyor.

Buna bir zaman ayırın. Biz de gücümüz yettiği kadar, İstanbul şubelerimizden katılırız oraya. Siz de arkadaşlarımıza böyle bir söz vermişsiniz. Yani 'gelirim' demişsiniz. Ama bir tarih belirlenmemiş. Bunu yapmamız gerekir," dedik.

Tıbzet noktasında, şimdi arkadaşımız, bir bir anlatırken, seri hareketler yapmamız lazım derken, doğrudur bazı şeyler seridir; ama şimdi Ankara'ya gitmeleri çok seri bir hareket değil. İşyeri önünde sabah gidip vurucu bir eylem yapacaksan bu seri olabilir. Onu haber verme! Onda bir şey olmayabilir. Ama lütfen onun dışındaki programlarını bilelim. O hafta İstanbul'daki ziyaretler yapılacakken; arkadaşım o gün nasıl olduysa ertesi günkü Ankara programını gündeme getiriyor.

Şu ân arkadaşlar bizim hiçbir müdahalemiz yok! Ekonomik olarak arkadaşım hangi programı getiriyorsa biz onaylıyoruz. Allah korusun yaptığı bir masrafa itiraz etme hakkımız yok! Etmeyeceğiz; faturalı faturasız! Biz şeye güveniyoruz: Arkadaşımıza, vicdanına, samimiyetine güvendiğimiz için... Tabii daha sonra yönetim kurulu sahiplendi. Geldiler ondan sonra onlar da imzaladılar. İmzaladıktan sonra da zaten bize söz hakkı düşmez! Ama şöyle görülmesin. Yani öyle dediği gibi sendikanın yaptığı katkı küçümsenmesin. Maddi katkıyı, hem de manevi katkıyı Tıbzet örgütlenmesinde arkadaşlar; bütün bu şeyler yapılmasına rağmen bu olayı birilerinin arkadaşlar, birilerinin noktalaması gerekir. Bunu konuşacağım ki, biraz daha açacağım ki arkadaşlar, alacağımız kararlar sağlıklı olsun. Mesela bu beş milyon artmalı mı? Artı, dayanışma boyutunda siz döndüğünüzde bu çabayı gösterecek misiniz? Buradan çıktıktan sonra arkadaşlarımıza daha somut şeyler söyleyelim ki Petrol–Sen Ailesinin de ne kadar sahiplendiği ortaya çıksın! Yine eylemsel bazda arkadaşlarım! Bu şartlarda bir tepki bilemiyorum... Hakikaten şunu söyledik biz arkadaşlara. Arkadaşlar bu talepleriniz sizin için çok doğal talepler. Biz bugün burada öyle, yarın başka yerde öyle... Ama bakın bizim örgütlü yapımız içersinde, biz diğer iş yerlerimize, bakın, Tıbzet'te baskılar var diye eylem yaptıramayız. Böyle bir eylem olmaz! Yapmazlar! Şimdi biz bu-

nu söylediğimiz zaman sanki şey oluyoruz, farklı noktalara düşüyoruz. İşte ne yapalım aramızdaki çelişkiler bunlar. Biz de merkez yönetim kurulu olarak burada alınacak kararları bugüne kadar nasıl sahiplendiysek bundan sonra da sahiplenmeye devam edeceğiz. Yine kamuoyu boyutunu elimizden geldiği kadar yapacağız. Kamuoyu boyutu bilemiyorum, bu konudaki duyarlılıklarımız, basın açıklaması olsun, bir yerlere gitme konusunda olsun. Eksiklikler varsa bilemem... Ama şimdi valiliğin önünde jandarma baskısını protesto var bu önerilerin içinde, şimdi bilemiyorum tabii de... Ne diyeceğiz orada? Nasıl diyeceğiz? Burada hedefimiz jandarma mı? Yoksa örgütlenmenin önündeki engeller mi? Bilemiyorum. O da tartışılmalıydı. Arkadaşlarımızın şube temsilciler kurulunda altı başlıkta toplanmış önerilerini okuyorum sizlere:

Temsilciler kurulumuz 22.10.1997 tarihinde toplanarak Tıbzet direnişini değerlendirmiş ve genişletilmiş başkanlar kuruluna sunmak üzere aşağıdaki önerileri karar altına almıştır.

Bir: Tıbzet önünde sık sık basın açıklaması yapılması. İki: Genel merkez yönetiminin Tıbzet mücadelesini kamuoyunda yoğun bir şekilde gündeme getirmesi. Üç: Örgütlenmenin önündeki engelleri kaldırmanın mücadelesinin genel taşınması.

Biz örgütlenmenin önündeki engellerin mücadelesini genele taşıyoruz zaten. Geneli konuşuyoruz burada! Ben somut şeyler istiyorum ki, biz de kamuoyuna taşırken örgütlenmenin önündeki engellerle ilgili, Türk-İş'e, DİSK'e, bu konuda oralardaki toplantılarda bunlar tarafımızdan gündeme getirilirken... Ve daha ötesine giderek bu konuda konfederasyonlar bir araya gelsin, bir şeyler yapalım. Hatta Ankara'da bu konuda komisyon kurulsun. Türk-İş teşkilat sekreterinin öncülüğünde!.. Yasal, hukukçulardan oluşan bir çalışmanın içinde olalım. Hukukçular da bir zamanlar çalışma yaptılar. Ama iş sonunda pratiğe, eylem bazına dayanıyor. Ortak eylemler yapmak işin doğrusu. Ama bunlar da bir çırpıda, pat diye, ha dediğinde olacak şeyler değil. Bunlar Tıbzet gerçeğiyle çakışmayabilir. Tıbzet'in sorunu şu anda can alıcı olduğu için... Maale-

sef bunlar bir çırpıda olmuyor değerli arkadaşlarım.

Şimdi arkadaşlarımızın, temsilciler kurulunun talepleri bunlar. Tıbzetli işçilerin de beklentileri bu. Bu beklentileri kararlaştırmak zorundayız. Dayanışma boyutuyla! Diğer boyutuyla! Toplantıyı Tıbzet konusunda şöyle bir yarım saatlik arkadaşlarımızın görüşünün alınmasına açıyorum."

İlk önce Diyarbakır Şube Başkanı çıktı kürsüye. Kısa bir konuşma yaptı ve Tıbzet direnişine maddi manevi sahip çıkılmasını istedi. Ankara Şubesi İdari Sekreteri ise 'eğer Tıbzet işçisi direniyorsa bu sendika sonuna kadar ona destek olmalı,' dedi. Haydar Bey konuşmaları dinlerken sigara üstüne sigara yakıyordu. Duruşu bile fazlasıyla gerilimliydi. Anadolu Şube Başkanı Fehmi Aksakal kürsüye çıktığında Haydar Bey, Anadolu Şubesi en çok örgütlenmelerin, direnişlerin yaşandığı şubelerden biri olduğu için dikkat kesildi. Uzun bir süre, iki gündür yapılan eğitimlere değindi Fehmi Aksakal, o zaman Haydar Bey tekrar kendi içine döndü. Tıbzet'ten başka hiçbir konu ilgisini çekmiyordu Haydar Bey'in. Adeta içinde 'Tıbzet' sözcüğü geçmeyen hiçbir konuşmayı duymuyordu. Fehmi Aksakal: "Bir de Tıbzet'le ilgili..." der demez kaldırdı başını; sanki hipnotize olmuş halinden onu sıyıran yegane sözcüktü Tıbzet!

"Tabii Türkiye'de örgütlenmek çok zor!" diye devam etti Fehmi Aksakal. "Öyle kolay değil! Yani örgütlenmeyi bize öyle gümüşten tepsiyle sunmazlar. Hele bu yasalarla örgütlenmek ateşten gömlek olacaktır. Olmalıdır da! İşverenler de biz nereyi örgütlersek örgütleyelim kendi sınıfsal düşüncelerine sadık kaldıkları sürece işçi atmalıdır ve atacaklardır da!"

Haydar Bey göğsünde rahatsız edici bir sıkışma hissetti.

"Çünkü bu sistem bunu gerektiriyor. Bu olmalı! Buna karşı da biz hem buna hazırlıklı hem de sınıf düşüncemize uygun direnmeliyiz. Kolay değil! Bunlar olacak! Yalnız bu Tıbzet'te ben arkadaşlarıma şunu öneriyorum. Nasıl orada gerçekten sınıf düşüncesine uygun tavırlar koydularsa, direnişe başladılarsa..."

Fehmi Aksakal'ın merkez genel kurulu öncesi başkanlığa

aday olduğu günler aklına geldi Haydar Bey'in, o günlerde genel kurulda sunacağı konuşmasını Nazmi'den hazırlatmasını isterken, Fehmi Aksakal'ın Nazmi'ye devrimci dergilerden alıntı yapmasını söylemesi...

"Tabii bu kolay olmayacaktır. Zaman içersinde bu mücadele kendi örgütümüze dönebilir. Onu hissettikleri ân, tehlike teşkil ettiği ân direnişi kaldırmalıdırlar, insiyatifi elden bırakmamalıdırlar. Diliyorum o insiyatif ellerinde vardır. Bir de bu direnişleri çok fazla medyatik yapmamalıyız. Örgütlenme esnasında çok fazla medyatik olduğumuz zaman hiç böyle aklımıza gelmeyecek koşullarda saldırıya uğrarız. Saldırıya hedef teşkil ederiz."

Başka şeylerden bahsedilmesini istiyordu Haydar Bey. O günkü toplantının beklediği gibi geçmeyeceğinin ilk işaretleriydi bunlar. Daha çok, aktif destek veren konuşmaların yapılmasını istiyordu. (Daha önce Polisan direnişi başkanlar kurulunda konuşulduğu zaman o beklediği konuşmayı kendisinin niye yapmadığını düşünüyordu.) Sıkışık durumda olan oydu ve nedense insanlar bunu anlamak istemiyordu. Daha kötü konuşmaların olabileceği ise aklının ucundan bile geçmiyordu. Fehmi Aksakal'ın arkasından Adana Şubesi yönetim kurulundan biri çıktı.

"Tabii ki arkadaşlar bizim için en temel sorun örgütlenme! Örgütlenmeyi, geçmiş yıllarda hatırlarsanız, Beşyol'da benzeri görülmemiş, ki arkadaşlar özellikle Tıbzet örgütlenmesini önümüze koyuyor, biz bunun bir biçimin B. Kimya'da örgütleyerek başlamıştık ki; Türkiye'de o zaman en büyük örgütlenmeydi. Ama o günden bu güne gördük ki hiçbir işyerinde yetki alamamışız. Demek ki bizim bu örgütlenme tipinde bir hata var. Ben hatayı şurada görüyorum. Örgütlenirken Fehmi Başkan'ın da bahsettiği gibi biz medyaya dönük, kamuoyuna dönük örgütlenme modelini seçtiğimiz için, diye düşünüyorum."

Göğsündeki sıkışına ilerledi ve boğazına düğümlenen bir yumruk oldu Haydar Bey'in. Bir şeyler dememek, oturduğu yerden müdahale etmemek için kendini zor tutuyordu.

"Biraz da çok aceleci olmamızdan dolayı, eylemleri üretim alanlarının dışına çektiğimiz için biz sonuç alamıyoruz, diye düşünüyorum. Ben şunu söylüyorum. Tıbzet işçisi sadece Petrol–Sen'in gururu olmaktan öte... Petrol–Sen'in eylem dolu bir geçmişi var. Bu örgütlenmede kaynakları ekonomik olarak kullandığımız zaman biz insanlara bir şey veremeyiz. Yani biz parayı nasıl kullanacağımızı çok iyi bilmek zorundayız. Yani şunun bilincinde olmalıyız. Sınıf bilincini onlara aktaramazsak, sadece ekonomiyle insanları ayakta tutmamız mümkün değildir diyorum."

Bir geçit törenindeki gibi birbiri ardına geliyordu konuşmalar. Bandırma Şube Başkanı Tıbzet olayını ibret verici bulmuştu. "İşverenin ne derece güçlü olduğu ortaya çıkıyor," diyor ve 'teşkilat olarak bu meselenin üstüne gitmeliyiz!" diyordu. Bandırma'nın arkasından Adana Şube Başkanı Gürsoy Dağdeviren çıktı kürsüye. Dedi ki:

"Petrol–Sen Sendikasında örgütlenme ile ilgili önemli bir çaba sarf ediliyor. Olumsuz bir örgütlenme olumsuz yansıyor. Olumsuz örnekler sendikasız işyerlerinde güvensizlik yaratıyor. Özellikle Tıbzet'le ilgili yapılan konuşmalarda hem İstanbul Şube Başkanı'mızın hem başka arkadaşların dile getirdiği bir konu var. Destek verilmesi! Hem, genel merkez düzeyinde! Şimdi bu destek verilmesini istemek... Yine ben buradan tersinden bakmak istiyorum. Demek ki bu zamana kadar bunlar talep edildiğine göre; demek ki destek verilmedi, ya da yeterince destek verilmedi. O şekilde değerlendiriyorum ben. Ancak basından izleyebildiğimiz kadarıyla gerçekten şube düzeyinde arkadaşlarımız tüm güçleriyle... Ve yine bilebildiğimiz kadarıyla merkezin maddi olanaklarını ve diğer tüm imkânlarını bu konuda seferber ettiğine, hatta gereğinden fazla seferber ettiğine... Yani merkez yöneticilerince, bence Fehmi Başkanın dediği gibi gereğinden fazla oraya yüklenilmesine rağmen orada bir sonuç alınamadı. Ve hukuki anlamda da alınamayacağı belli. Şimdi destek verilmesine hiç kimsenin karşı çıkmaması lazım! Destek vermek hepimizin görevi; ancak unut-

mayalım, yine bir arkadaşımızın dile getirdiği gibi acı bir Polisan örneği var. Yani yer zaman geliyor, artık o düşülen noktadan, olayın toparlanma noktasından nasıl sıkıntılar çekildiğini, nasıl homurdananlar olduğunu çok çabuk unutuyoruz galiba? Burada herkes, mutlaka; yani o katkının da zaten hiçbir ölçüsü de olmaz! Hiç kimseye faturası da olmaz! Ancak sadece burada olayı geçiştirmek için; ya da orada fotoğraf çektirmek için değil, bazı gerçeklerin tüm yanlarıyla konuşulmasından yanayım. Başkan! Benim söyleyeceklerim bu kadar!"

Mahir Urkan konuşmacıya teşekkür ettikten sonra onun yerine geçmesini bekledi. Sonra salondakilere döndü.

"Buyurun Sezgin Bey!"

Trakya Şube Başkanı Sezgin Geçtan ağır adımlarla kürsüye geçerken...

"Arkadaşlar! Lütfen biraz sohbeti bırakalım arkadaşlar!"

Mahir Urkan'ın uyarısı üzerine salonda bir sessizlik oluştu. Sezgin Geçtan, Urkan'dan yana baktı, onun bir uyarıda daha bulunmayacağından emin olunca konuşmasına başladı. Sabahtan beri süren tartışmaları özetledikten sonra sözlerine şöyle devam etti:

"Ancak şu anki geldiğimiz noktada merkez yönetim kurulumuzla İstanbul Şubemiz arasında ima yoluyla, evet şu anda Mahir Başkan'ın açık bir şekilde belirttiği şekilde bir sıkıntı olduğu... Şahsi düşüncem ve kanaatim itibariyle de bu sıkıntı bu şekilde devam ederse, sabahtan bütün arkadaşlarımın söylediği gibi örgütlenme ile ilgili samimi dileklerimizi boşa çıkarırız. Şimdi bir işyerindeki örgütlenmede bir sendika bir bütün olarak hareket edemezse; şubesiyle, temsilcisiyle, işçisiyle... Başarısızlık başından zaten ortaya çıkar!. Dolayısıyla bir bütünlük sağlanamazsa bu direniş hüsranla sonuçlanır. Ancak bu başarısızlık ne Mahir Urkan'ın alnına yazılır ne de Haydar Güney'in... Bu başarısızlıklar Petrol–Sen sendikasına yazılır. Dolayısıyla bizim sorumluluğumuz kişisel çekişmelerin, dargınlıkların dışında herkesin her derecede her düzeyde sorumluluğunu yerine getirmesidir. Bunları gerçekten çok samimiyetimle söylemeye

çalışıyorum. Arkadaşlar! Bakın bir şeyi göz ardı etmeyin! Hem şubemiz, hem hepimiz! On iki Eylülle işte sendikaların önü tıkandı falan... Şimdi bir grev ödeneği ödemenin yasal imkânı ve koşulu var. Şimdi efendim! Direnişte efendim, aidat vermek! Böyle bir şey yok ki? Yani direnişte şu kadar verilsin diye bir şey yok ki... Biz kendimizi ihbar ediyoruz. Ayrıca yasal değil bu yaptığımız. Ha biz yasalara bağlı mı kalacağız? Yani bir yerdeki örgütlenme mücadelesinde dört milyar, on dört milyar, neyse! Bütün bunlara samimiyetle inanarak sınıfımızın geleceği açısından kullanacağız tabii! Hal böyleyken burada meseleyi paraya bağlamak doğru değil. Efendim biz de şube olarak hemen topladık bir şeyler, ilk elden getirdik. Bunlar da sorun değil. Yani para meselesinde Tıbzet işçisi sizden, siz Tıbzet işçisinden bu anlamda bir sıkıntıyı yaşamanız doğru değil! Seksen tane işçi sonunda benim maaşımdan, onun maaşından, sonuçta örgütün kasasından; seksen kişiye bu örgüt bakar. Dayanışma ile de bakar, kasasıyla da bakar! Ama sorun bu anlaşmazlığı, bu sıkıntıyı gidermekte arkadaşlar! Nedir bu? Yani birlikte karar almak! Bakın bu tartışmayı uzatmayalım! Yani şimdi Haydar da bir şeyler söyler, siz söylersiniz. Bunun bir faydası yok ki! Herkes sorumluluğunu yerine getirsin! Sanki şube yönetimimizde de sıkıntı var. Niye iki tanesi değil de şube başkanı jandarmaya gidiyor?..

Başkan bunların önemi yok! Eğer bir direnişin bitirilmesi gerekiyorsa, eğer bunu bu aşamadan sonra Petrol–Sen sendikasına ve orada çalışanlara yararı olmayacağına inanıyorsanız, bunu açıkça koyacaksınız. Eğer arkadaşları bu noktada inandıramıyorsanız, arkadaşlar sizi bir biçimde inandıramıyorlarsa onu bize açıklayacaksınız! Efendim şu nedenlerle direnişin bitmesi gerekir veya şu nedenle bu direnişin devam etmesi gerekir. Haydar arkadaşımızın da eksiklikleri olabilir, sizin yanlış yaptığınız şeyler de olabilir. Sonuçta önümüzü görmek zorundayız. Bir direnişi orta yerde bırakamayız. Benim söyleyeceklerim bu kadar Başkan."

Mahir Urkan Sezgin Geçtan'ın yerine geçmesini bekledi,

sonra kimin konuşmak istediğine bakmadan oturduğu yerde şunları söyledi:

"Esas işin eylemsel yönü önemli! Arkadaşlar esas eylemsel bazda destek istiyorlar. Bunun için işyerinde üretimi durdurun; o anlamda falan söylemiyorum. Yani arkadaşlarımız toplandıkça, işyerinin önüne gittikçe; yani sıkıntımız şu: İşyerinde biz çalışanları engelleyemiyoruz. Şu anda bizim yerimize, arkadaşlarımızın yerine belli bir sayıyı tamamladılar. Üretime devam ediyorlar. Belki çok eksikleri olabilir, üretim gereği gibi olmayabilir; şu ân fabrikanın içinde ne olup bittiğini bilmiyoruz. Ama biz fabrikanın kapısına yanaşamıyoruz. Şimdi burada yapılması gereken, bu sıkıntıyı nasıl aşarız? Tekrar orada eylemselliği nasıl başlatabiliriz? Bu sorulara cevaplar bulmamız lazım. Yoksa işin parasal boyutunu bir şekilde, gerekirse dayanışma ile halledebiliriz, bir boyutunu sendika kasasından veririz. Ama bu yetmiyor; para işin sadece bir boyutu. Ama esas arkadaşlarımızın eylemsel bazda beklentileri var.

Biz eylemlerden sonra bir noktada tıkandık. Çıkış noktası arıyoruz. Yol gösterici olmamız lazım. Yoksa sadece işin parasal boyutunu tartışmak problemi çözmüyor. Aslında tartışmalarımız birliği bozma ya da ayrışma tartışmaları değil. Biz de çıkış noktası arıyoruz. Arkadaşlarımız haklı olarak zaman zaman gelip neler yapmamız gerekiyor, bize soruyorlar. Ne yapmamız gerekir, hangi eylemleri yapmamız gerekir? Eylemsel bazda arkadaşlarla aramızda farklılık var. Arkadaşlarımızın taleplerini yerine getiremiyoruz, getiremiyoruz derken beceremiyoruz. Neyi beceremiyoruz? Oradaki askerin saldırısını engelleyemiyoruz. Onu tabii, engellememizin tabii çeşitli yolları var. Yığarsak oraya beş binleri, on binleri, engellenebilir. Ama yüz kişiyle, yöneticiler olarak gittiğimizde engelleyemiyoruz. Ha... Şimdi bunların da çözülmesi gerekiyor. Eylemler konusunda somut önerilerin gelmesi gerekiyor.

"Başkan söz istiyorum!"

İçinde engelleyemediği bir güç ona elini kaldırmıştı. Ona öyle geliyordu ki bu toplantıda ne var ne yok konuşulmalıydı.

Hayır! İnsanlar konuştukları gibi değildi. Genel Başkan da değildi.

"Buyurun Haydar Bey! Yani ben olayın gerçekten tartışılmasını istiyorum. Yoksa birilerinin bu tartışma sonucunda..."

Mahir Urkan konuşmasını tamamlayamadan yanında oturan Davut Yener söze karıştı:

"Haydar Bey sıkıntılarını, Tıbzet'le ilgili, merkez yönetimi ile ilgili sıkıntılarını koyarsa burada görüşürüz."

Haydar Bey masayla kürsü arasını bir solukta aldı. Kürsüye gelir gelmez hiç giriş yapmaya gerek duymadan söze başladı:

"Aslında sabahki konuşmamda nelere ihtiyacımız olduğunu, sorunun ne olduğunu ortaya koymuştum. Bir direniş yaşıyoruz. 'Ve şu andaki sendikal yapı bu direnişin önünü açmıyor' demiştim. Tabii suçlamalarla karşı karşıya kaldım. Onlara dilim döndüğünce cevap vermek istiyorum. Şimdi genel başkanımız sonuçta 'birine mal etme politikası olamaz' dedi. Buradan başlamak istiyorum. Ben bu direnişin faturasını aslında kendime mal edildiğini yaşıyor ve görüyorum. Yani bu örgütte, bu direnişin zaten bittiği çeşitli yerlerde ve aslında direnişin benim tarafımdan yanlış başlatıldığı zaten söyleniyor. Bunun sorumluluğundayım başkan arkadaşlar! Ama ortada bir Tıbzet işçisi var. Tıbzet işçisi bugün gene fabrikanın önüne gitti. Sekiz defa gözaltına alındı. Duygu sömürüsü falan yapmıyorum ama duyarak konuşuyorum. Faturasıyla ilgili?.. Zaten bu Tıbzet direnişi bittikten sonra ben sendikacılığı, –şu veya bu şekilde, kazanır veya kazanmayız– bırakacağım. Bir şekilde kongreyi toplayıp bırakacağım. Çünkü benim yapıma uygun değil. Çünkü ben nasılsam oyum. Bu da benim düşüncem. Şimdi genel başkanımızın son söyledikleri şeyler güzel şeyler. Doğru tartışalım. Arkadaşlar destek istiyor, eylem istiyor. Bunun çözüm yolunu bulalım. Bu noktaya gelinmesi güzel şeyler. Çünkü çok önemli değil bir Haydar'ın yanlış yapması, Sezgin Başkanın dediği gibi başkanın yapması. Ama bütün bu yanlışlar Petrol–Sen sendikasına mal edilecek! Şimdi ilk gözaltımız fabrika önünde müdahale sonucu oldu. Ve o gözaltılar süresinde biz avukat des-

teğini yeterince bulamadık. Ben ordaydım."

Ahmet Aras yerinden; "Ben de tutuklandım seninle beraber!" diye bağırdı.

Davut Yener:

"Başkanlar kuruluna ve merkez yönetimine taleplerinize geçerseniz?.."

"Şimdi Başkan! Bir sürü suçlamalarda bulundunuz. Ben bunlara dilim döndüğünce cevap vereceğim. Ben bir kez açacağım; çünkü sabahleyin açmamıştım. Bir şey söylemek istiyorum. Evet! Avukat desteğini yeterince bulamadık. Ve biz karakolda bir gece dört kişi nezarethanede kalmışız ve Tıbzetliler fabrikanın önüne gidiyor, toparlanıp karakola getiriliyorlar... Ve avukat yok! Ve Tıbzet işçisi, orada, karakolda, bana, bir şube başkanına, bana şunu demeye başladı: 'Biz dışarıdan avukat tutulalım!' Ve ben bunun ağırlığı altında ezildim. Avukat arkadaşlarımız geldiklerinde yeterli olabildiler mi? O ayrı sorun! Biz Bahçeşehir Karakolu'na düştüğümüz günü anlatıyorum. Biz oraya gecikmeyle götürülüyoruz. Ama biz gittiğimizde oraya, duygu sömürüsüyse duygu sömürüsü yapıyorum, on yedi kişi bir nezarethaneye, öteki on yedi kişi ayrı bir nezarethaneye atılıyoruz. Ve ayakta duracak yer yok! Hava alacak yer yok! İsyan içindeyiz. Ve ben yukarı çağırılıyorum. Ama daha önce arkadaşlara avukat gelmeden kimse ifade vermesin, demişim. Astsubay diyor ki; ifade vermezseniz işiniz uzar, yarın savcılığa çıkamazsınız! O zaman ben hazırlayayım ifadeyi diyorum. Açıyorum avukata telefon, önceki ifadeleri gözden geçirip okuyorum ifadeyi, onaylıyor avukat; tamam diyorum astsubaya. O sırada aşağıdan bağırışlar duyuluyor. Bir arkadaş sinir krizi geçirmiş... Tabii böyle şeyler yaşıyoruz biz! Sinir krizi geçirmiş, dışarı çıkarmışlar, kapıyı yumrukluyor insanlar! Karakol komutanı ile atışıyorum. Neyse!.. Karakolda düştüğümüz durum bu! Savcılığa çıkarılıyoruz, çıkarıldıktan sonra iki polis geliyor, iki arkadaşımızı Çekmece Karakolu'na götürüyorlar. Avukat o akşam geliyor. Ama ertesi sabah ben konuşuyorum. Diyorum ki; bunlar savcılığa çıkarılacak! Adliye buradan on dakikalık mesafe! Lüt-

fen, diyorum avukat hemen gelin! Bana cevap veriliyor avukat Kasım Oğuzcan tarafından: İşte karakol bize haber verecek, falan filan... Ben Davut Yener'e telefon ediyorum. Avukat hemen gelsin, yoksa yetişemez diyorum. Avukat gönderiliyor ama mahkeme bittikten sonra yolda yakalıyor bizi. Ve insanların karşısında düştüğümüz durum bu! Dört kişi tutukluyuz. Göz altındayız. Parmak izlerimiz alınıyor Büyükçekmece Karakolu'nda. Büyükçekmece Adliye'sine götürülüyoruz. Jandarmalar yanımızda. Bakıyoruz avukat yok! Bize avukatın orada beklediği söylenmesine rağmen... İşte jandarmalarla haşır neşir olmuşuz; üç kez dört kat inip çıkıyorum. Avukat arıyorum çevrede. Jandarma bana diyor ki; 'Yahu ağabey boş ver, sen kendin ifade ver! Boş ver avukatı mavukatı...' Böyle durumlar yaşıyoruz. (Tam o sırada sol tarafta iki masa ötede oturmakta olan avukat Selma Hanım'ı gördü. Gözlerini açmış, şaşkın bakışlarla ona bakıyordu. Kısa süren bir bocalama yaşadı. Sonra yalnızca karşısındakileri değil kendini de ikna etmek istercesine devam etti:) Elbette bu durumlar üzerimizde bir baskı yaratıyor. Ayrıca bir şey daha söylemek istiyorum. Bir Kasımda dayanışma şenliğimiz var. Tabii ben birkaç defa şenlik düzenlemedim. Şimdi vazgeçtiğimiz önceki şenliğe gelelim. Yine soruyorum avukat arkadaşlara... Söylüyorlar: 'İşte şöyle düzenlenmesi gerekir...' Davetiyeye 'Tıbzet işçilerinin dayanışma şenliği' yazılacak. Yönetim kurulunun karar alması lazımmış. Biz aynen söylediklerine uyuyoruz. Davetiyeleri bastırıyoruz. 'Tıbzet işçilerinin dayanışma şenliği' yazdırıyoruz davetiyelere. Dağıtıyoruz davetiyeleri... Sonra bize deniyor ki: 'Tıbzet işçilerinin dayanışma şenliği' yazarsanız olmuyor. 'Davetiyelerin o kısmını makasla kesin!' İşte üç bin davetiye! Nasıl keseceğiz? Birçoğunu dağıtmışız... Ayrıca bir şey daha öğreniyoruz ki; yönetim kurulunun ikametgâhlarına gerek yokmuş, katılan sanatçılarınki olacakmış... Üç gün kalmış şenliğe! Sonuçta biz yanlış bilgilenme sonucu şenliği iptal ediyoruz. Evet! Bunları yaşıyoruz biz! Ve Türk–İş Bölge Temsilcisi ile konuşuyorum. Savcılık bizden ifade almış. O zaman daha fabrikanın önünden uzaklaştırılma-

mışız. Türk–İş Başkanı ile Bölge Temsilcisi, valiyle görüşüyor. Albayı çağırıyorlar. İşte albay diyor ki: 'Bizim yapacağımız bir şey yok. Savcılığın kararı!' Oysa biz savcılık ifade almaya başladığı zaman avukatların adliyeye gidip süreci izlemesini istemiştik. En azından savcılık bu kararı almadan müdahalede bulunabilirdi. Gidilmiyor! Bölge Temsilcisi Kenan Bey'le konuşuyorum. O 'avukatlarınız niye ilgilenmedi?' diye soruyor. 'Merkezdekileri arayın, gitsinler!' diyor. Üst üste söylediğim halde gidilmiyor. Bunlar hep yaşadığımız sıkıntılar. Bu sorunun ne kadar ciddiye alındığının göstergesi değil mi? Evet ben yanlış yapmış olabilirim. Tabii bir gün biz merkeze gitmek istiyoruz. Genel başkana telefon ediyorum. Burada şunu söylemek istiyorum. Benim Ahmet Bey'e teşekkürüm fabrika önüne daha fazla geldiği için değil. Şundan ötürü benim teşekkürüm: Merkeze işçilerle birlikte gittiğimizde... Üstümüzde baskıdan ötürü birikmiş bir stres var, öfkeliyiz, üst üste gergin günler yaşıyoruz ve çıkmazdayız! Bu gerginlik yumuşatılacağına tahrik edici bir tavırla, işte: 'görüşmem işçiyle, bu bir dayatmadır, kavga istiyorsan kavgaya varız!' gibi sözler söyleniyor bana. Ama Ahmet Bey..."

Mahir Urkan:

"Doğruları konuş!" diye bağırdı oturduğu yerden.

"Tabii siz söylediniz Başkan! Ve o toplantıda 'kavga istiyorsan kavgaya varım' dediniz. Ben de, 'a! Öylemi, varım!' dedim. İşte Ahmet Bey yumuşatmak istedi. Bir tek o..."

Mahir Urkan sözünü kesti Haydar'ın:

"Hangi toplantıda?"

"Detaylara girme!" diye seslendi Aras, Haydar'a.

"Evet detaylara gireceğim, çünkü..."

"Hangi toplantı söyler misin?" diye sorarak bir kez daha sözünü kesti Urkan.

"İkinci geldiğimizde! İşçi aşağıda beklediğinde. Siz aynen yukarıda bana böyle söylediniz. Tabii Ahmet Bey o sırada bizi yumuşatmaya çalıştı. Tabii bizi görüyor sinirli öfkeli, gerilim yaşamışız, çıkmazdayız evet! Ve diyoruz başından beri biz bi-

riz. Birisi tabii bacaklarımı kırıyor, Sayın Davut Yener! Öteki Mehmet Sağdıç; o da işçiler geldiği için polis çağırıyor. Bu nasıl sendikal anlayışsa! 'Polis çağırırım' diyor. Böyle bir gerilimde toplantı yapıyoruz. İstediğimiz ne? Tıbzet işçisi diyor ki: Biz söyledik açıkça! Kabul etmezseniz odanıza gelir tartışırız. Dedik yani... Bunu dedik işte! Saklamaya gerek yok! Yanlışsa yanlış! Tabii bacaklarımın kırılacağı, polis çağırılacağı söylendikten sonra her şey ne kadar normal olursa?.. Ben diyorum ki genel başkana: 'İşçi sizinle konuşmak istiyor, sorunları var tartışmak istiyor...'

Mahir Urkan:

"Hayır, dedim ben!"

"Evet, hayır dediniz. Ben işçiyle konuşmam dediniz."

"Sen bize rağmen gelmedin mi oraya?"

"Efendim?"

"Bize rağmen gelmedin mi?"

"Evet, size rağmen geldim. Kabul etmediğiniz için! Size rağmen geldim. Çünkü seksen işçi sizinle görüşmek istiyor. Bu işçi çıkmazda! Beklemeye tahammülü yok! Ne beni ne sizi!.. Sorunları var. Yok ben suçluyum. Ve burada kendimi affettirme konuşması yapmıyorum. Ama orada bir Tıbzet işçisi var ki yalnız bırakıldı. Gerçekten ben suçumu kabul ediyorum. Bu şube başkanlığını bırakacağım arkadaşlar! Ben suçumu ödeyeceğim. Bunu söylüyorum. Ama beni o suça iten koşulları, o ruh durumunu anlatmak istiyorum sizlere. Evet, Tıbzet direnişi tartışılmadı. Bir açı sunulmadı. Ben yönetim kurulu ile de karşınıza geldim. 'Ne yapacaksınız? Ne düşünüyorsunuz Tıbzet'le ilgili?' dedim. 'Sen zaten yapacağını yaptın!' dediniz bana, 'bundan sonra da yapmaya devam et!' dedin! Şimdi de diyorsunuz. Mücadele süresince, kamuoyu konusunda, fabrika önünde, meslek odalarına gitmede yeterince destek gelmedi. Bu hızlılığın gerisinde kaldınız. Bizim için kafa yormadınız çünkü. Ne yapıldı? Evet otobüs yardımı yapıldı. Evet yemek yardımı yapıldı. Bunun için fazla yorulmak gerekmiyor. Ama bir sabah dedim ki ben, karakoldan telefon ettiğimde, param kalmadı

dediğimde, poğaça alacağım arkadaşlara; otuz beş kişi bayanı erkeği geceyi karakolda geçirmiş, bana, poğaça da mı vereceğiz denildiği zaman benim o koşullarda öfkem artıyor. Suçluyum sinirlendiğim için. Ve artık fabrika önüne gidilmesin dendiğinde benim tepem atıyor. Bunun için suçluyum tabii ki. Evet, sonra her gün otobüs tutulmasın dendiğinde; bu insanların direnişe değil eve gitmesi anlamına geliyor, karşı çıktığım için suçluyum ben. Eve gitmesini istediğimiz insanlarla nasıl direnişe devam edeceğiz? Evet, ben bunlara tepki duyarak gittim merkeze tabii ki... Grev ödeneği gibi direniş ödeneği verilmez dediniz, bir beş milyonu verdikten sonra. 'Bir beş milyon daha veremeyiz.' Bize bu deniyor. Ne yazık ki sendikaya gittikten sonra aldık öteki beş milyonu. Daha önce alamıyorduk. Ne yazık ki bir sonraki beş milyonu da temsilcilerle giderek aldık. Ben de vallahi böyle olmasını istemiyorum. Merkez yönetimiyle kötü olmanın, aptal değilim, işime yaramayacağını da ayrıca biliyorum. Ben gene de suçluyum. Bu suçu ödeyeceğim arkadaşlar! Tıbzet direnişi şu veya bu şekilde bitsin!.. Ama şunu bilmenizi isterim. Eğer işçi o direnişi bitirmek istemiyorsa o direniş bitmez! Ben de onun başında olacağım. İster şube başkanı olarak, isterse olmayarak; ama mutlaka olacağım. Onlarla beraber yatıp kalkacağım. O direnişi elimizden geldiği kadar sürdüreceğiz. Bunun da bilinmesini istiyorum. Ben suçumu ödeyeceğim; ama lütfen, sizler bu suçu oluşturan psikolojik süreci biraz olsun anlayın. Bu yüzden anlatıyorum bunları.

Evet Mert Hoca direnişte bizimle beraber oldu. Göz altına alındı bizimle beraber. Ve benim olmadığım zamanlar veya olduğum zamanlarda büyük yararı oldu. Evet o da suçlu! Bunun için de cezalandırılıyor. Eğitimlere gönderilmiyor. Elinden gelen desteği yaptı; bunun için de işten atılacak. O da işten atılacağı için gam tutmuyor, ben de ayrılacağım için. Bunları bırakalım artık. Yalnız ben bir şey istiyorum. Tıbzet işçisi suçlu değil. Tıbzet işçisi bu örgüte geldiği için, işveren ona sendika dışında sizinle sözleşme yapalım dediğinde, o, sendikayı ter-

cih ettiği için suçlu değil. Ve o Tıbzet işçisi, o başkanlar kurulu salonunda, işte o yukarıdaki, o konuşmalardan sonra başkan aşağı inip konuşma yaptığında şunu dedi: 'Eğer gelip sizinle konuşmak suçsa bu suç sadece başkana ait değil, bu suç hepimizin!' dedi. Tıbzet işçisi bu sendika için göz altına alınıyor, bunun için baskı görüyor, görmeye de devam edecek, belki de tutuklamalara maruz kalacak; çünkü şiddete dönüştü iş... Şimdi ben bu faturayı bir şekilde öderim veya ödemem; ben ödeyeceğim ama... Kimseye de fatura ödetmiyorum. Sadece canım yandığı için bunları söylüyorum. Ben bir şey istiyorum arkadaşlar sizden! Bırakıyorum bunları, bir şey istiyorum! Tıbzet işçisi yalnız kaldıkça, ona maddi ve manevi mücadelesinde sahip çıkmadıkça Tıbzet işçisinin mücadelesi trajik olacak. Çünkü Tıbzet işçisi kararlı ama karşısındakiler çok güçlü ve Tıbzet işçisi yalnız. Böyle bir direnişe sahip çıkmak demek örgütlenmenin önündeki engelleri kaldırmak için adım atmak demek! Aslında burada bir sürü somut şey söyleniyor, söylenmedi deniyor ama... Bir noktadan başlayıp mücadeleyi yaymak gerek! Ha başarırız başaramayız o ayrı! Adım atılmalı! Bu da Tıbzet işçisine destektir. Bundan sonra yaşanacak direnişler için destektir. Evet, biz orada jandarma tarafından devamlı göz altına alınıyoruz. Türk–İş Başkanı ile DİSK Başkanının ortak bir basın açıklaması yapması için çaba göstermeliyiz. Sık sık basın açıklaması yapmalıyız. Ben şunu rica ediyorum. Genişletilmiş başkanlar kurulu üyeleri olarak yarın oraya Tıbzet işçisine moral vermeye gitmeliyiz. Beş on dakikalık da olsa, on beş dakikalık da olsa onlara gitmeliyiz. Tıbzet işçisinin buna ihtiyacı var. Tıbzet işçisi şaşırdı. Hem kararlı hem de şaşırdı arkadaşlar! Ben sorumluyum ama Tıbzet işçisi suçlu değil.

Evet! Ödeneklerin arttırılması! Kömür zamanı geçti bile, okul çoktan başladı... Ben ödeneklerin arttırılmasında hâlâ ısrarlıyım. Destek devam edecek diyor Başkan. Devam etmeli! Tıbzet işçisi yalnız bırakılmamalı! Şunu çok merak ediyorum. Yani Hak–İş'le DİSK'le, meslek odalarıyla, partilerle, bir sürü kuruluşlarla Petrol–Sen merkez yönetimi geniş bir trafik başla-

tamaz mıydı? Bugüne kadar yalnızca biz gayret ettik: Fabrika önünde olduk, bir de oralarda, olabildiğimiz kadar. Onlar da olabildiği kadar olsun, ama olsun! Bugünden sonra başlarlarsa ben suçumu öderim. Tıbzet mücadelesi de bundan fayda görür. Tabii işverenle de görüşme oluyor bu arada; ben katılmadığım için burada o konuda bir şey söylemek istemiyorum.

Benim söyleyeceğim arkadaşlar: Tıbzet işçisine sahip çıkılsın! Gerisi ben suçumu öderim! Teşekkürler!"

Hemen arkasından Ahmet Aras kürsüye çıkarken Haydar Bey (yerine geçmek için masaların arasından ilerlediğinde) söyleyeceği her şeyi söylediğini düşünüyordu. Peki niye yatışmamıştı ruhu? Onun için bitişin başlangıcı mıydı bu konuşma? Niye bir şeylerin kötü gitmekte olduğunu hissediyordu? Hesaplaşmak için geldiği bu başkanlar kurulunda birdenbire niye bir istek duymaz olmuştu. Uğruna haz duyacağı bir intikamı özlemiyordu artık. Mücadele etmeyi de istemiyordu. Kendini oynayan adamın haline acır olmuştu. Öyle gelmişti ki ona o adamın burada yeri yoktu. Mahir Urkan'ın konuşmasının bir yerinde oluşmuştu bu düşünce. (Emin değildi ama Urkan 'çıkış noktası arıyoruz, yol gösterici olmamız lazım' derken!.. En az Urkan kadar başkanlar kurulunun yapısını biliyordu; unuttuğu, o âna kadar hep ondan bir şeyler umduğu başkanlar kurulunun yapısını... Aranan çıkış noktası burada değildi.) Urkan başkanlar kurulundan eylemler konusunda somut öneriler isterken topu onlara atıyordu sanki. Oysa o günkü tartışmalar yalnızca resmi bir toplantıyı renklendirmişti ve yavaş yavaş sıkılmaya başlamıştı insanlar. Yerine oturduğunda 'ben de insanlardan çok şey istiyorum' diye düşündü. Bu düşüncesinde haklıydı; çok geçmeden toplantının nasıl seyir değiştirdiğine tanık olacaktı çünkü. Ahmet Aras bir başlangıçtı, yumuşak bir başlangıç...

Ahmet Aras "Değerli arkadaşlar!" diye konuşmasına başladığında bu kez babacan bir edası vardı. Konuşmasına şu sözlerle devam etti:

"Tıbzet'le ilgili, DİSK, Hak–İş ve Türk–İş'e ve otuz üç tane federasyona hem maddi hem manevi destek istemek için ayın

on ikisinde yazı gönderdik. Ayrıca genel başkanımız, genel başkanların bir araya gelmesini sağlamaya çalışıyor."

Haydar Bey hâlâ içinde kalan azıcık güçle seslendi:

"Ben bürokratik işlemleri kastetmiyorum..."

"Şimdi Haydar'cığım, müsaade edersen biz tartışmayı bir seviyede noktalamamız lazım! Ama Tıbzet örgütlenmesi ile ilgili Tıbzet işçisinin bir kere hiçbir suçu olamaz! Var demek insanların kendini inkâr etmesi demektir. Haydar da suçlu, Ahmet de suçlu; önemli değil! Önemli olan şu! Önemli olan bir örgütlenme ile ilgili yola çıkıldığı zaman, konuşmamın başında da arz ettiğim gibi, bir bütünlük içersinde gidememenin sıkıntısını yaşıyoruz."

"Bütünlük mü?" dedi Haydar Bey oturduğu yerde kendi kendine. "Bütünlük dediğiniz, her şeyin sizin kontrolünüzde olması ama hiçbir şey yapılmaması!"

"Başkan sakin ol biraz!" dedi Can. "Bir dinleyelim bakalım."

Haydar Bey: "Ben de isterim bütünlüğü," diye söylendi ve sustu. Hâlâ içindeki o adamı savunmak istiyordu; yenilmek üzere olduğunu anlamaya başladığı anda bile!

Ahmet Aras Haydar Bey'den yana:

"Senin böyle çok aceleci olmandan kaynaklanan sıkıntıları yine beraber yaşıyoruz," dedi ve devam etti:

"Sana göre doğru; ama bize göre bazı yanlışlar var. Sen her ân bir kere o avukatı kapıda istiyorsun; bu bir kere mümkün değil. Sen her ân aldığın kararın anında uygulanması gerektiğine inandığın için, ki kendine göre haklısın; ama biz de bir değerlendiriyoruz. Evet, bu kararın o anda alınıp uygulandıktan sonra bize empoze edilmesi bizi rahatsız ediyor. Yani bir takım dayatmalarla bir yere varamayacağımızı defalarca sizden rica etmiştim. Ve ricamızın bir tanesi de şuydu: 'Haydar Başkan lütfen işçiyle, temsilciyle bize gelip bizden para artışı talep etme! Biz onlarla sizin yanınızda parayı tartışmayız' diye defalarca istirhamımıza rağmen, maalesef ve maalesef inadına onların yanında para talebinde bulundun! İşte bütün bu kopukluklar, bugün sanki bizi birbirimize düşmüş, birbirimizden ayrı dünyalar-

daymış gibi bir ortama getirdi. Halbuki bizim bir ortak yanımız, bir hedefimiz var! Örgütlenmek! O arkadaşların mutlu olmasını görmek! O arkadaşların hiçbir günahı yok! O arkadaş gelip benim toplantı odamdaki masama yumruk atıp tekme attıysa, onun sorunları var demektir."

"Nerede oldu?" dedi Haydar Bey kendini tutamayıp ve afallamış bir halde. Böyle bir şeyi hiç hatırlamıyordu.

"Bu orada yapıldı. Ve ben ikaz ettim oradaki temsilciyi. Bunların sebeplerini hep beraber konuşmamız lazım!"

"Ne zaman yaptılar Başkan!"

"Temsilci arkadaşlarına sorarsın! O son geldiklerinde başkanlar kurulu masasını yumrukladılar ve ben ikaz ettim. 'Burası otuz dört bin Petrol–Sen üyesinin, asla yapamazsın!' dedim."

"Hayır!" sözcüğü çıktı ağzından Haydar Beyin.

"Haydar git o iki temsilcinle konuş! Onlar hayır derse ben özür dileyeceğim. Sen o anda yoktun! İlk girişte! Biz birbirimizi yıpratarak bir yere varamayız! Bizim yapacağımız bir tek şey var Haydar! Senden ricam... Bir!.. Şube yönetim kurulu ile beraber biz birlikte nereye kadar gidebileceğimizi konuşmak... Genel başkanımız da açıkladı. Burada bu birlikteliği sağlamalıyız. İki!.. Tıbzet işçisine merkez yönetiminin bir şey ödetmeye hakkı yoktur. Niye yoktur? Onlar bize üye olmuşlardır. Biz onlara kucağımızı açtık. Biz onlara ceza çektiremeyiz. Böyle düşünmeni ben hatalı bulurum. Senin de ceza çekmeni istemiyoruz. Hatta hatırlarsın ilk örgütlendiğiniz günlerde; ki o zaman bu hadiseler yoktu, 'başkan ben bu örgütlenmeyi yapamazsam istifa ederim,' dedin. Ben ne söylediydim? 'Hayır Haydar! Yanlış düşünüyorsun,' dedim. Çünkü Türkiye'deki örgütlenmenin önünde sıkıntılar varken 'o zaman bütün sendikacıların istifa etmesi lazım!' dedim. O arada seni teselli ettim. O kelimeni yanlış buldum. Şimdi telaşlanmadan, paniğe kapılmadan bundan sonra ne yapacağız? 'Ama biz işçiyle beraber geldik, o parayı aldık!' dedin. Hayır o parayı biz zaten verecektik!"

Birden güçlü bir el hareketi ile (ilginç bir şekilde kendi söy-

lediği sözlerin etkisinde öfkelenerek) işaret parmağını yukarı kaldırdı.

"İşçinin baskısıyla bizden bir kuruş alamazsınız! Burada kendimi asarım!' dedim. Böyle baskıyla benden para alacaksan eğer, merkez yönetim kurulundan..."

Sesini iyice yükselterek:

"Her zaman mücadeleye hazırım senle! Hayır! İşçi benden baskıyla o parayı gelip alıyorsa benim istifa etmem lazım! Biz inandığımız için, arkadaşlarımızı sıkıntıda gördüğümüz için katkı sağlamaya çalışıyoruz. Yoksa Tıbzet'teki arkadaşım gelip beni tehdit edecek?.. Ben o parayı aldım, dersen; bize üzüntü olur bu. Asla ve asla böyle bir şey olamaz!

Yani bu gerginliği burada biraz yumuşatalım, önümüzü görelim. Burada somut öneriler alalım. Sayın başkanlar yarın oraya gidecekler mi, gitmeyecekler mi bir netleştirelim. Bu arkadaşımız tarafından bir tekliftir. Bunu netleştirelim; ondan sonra toplantımıza son verelim. Teşekkür ediyorum."

Ahmet Aras konuşmasının sonunda masaya yöneldiği sırada masada genel başkanla örgütlenme sekreteri arasında yaşanan tartışma herkesin dikkatini çekti. Ne konuştukları tam olarak anlaşılmıyordu ama genel başkanın onun konuşmasını engellemeye çalıştığı belli oluyordu. Davut Yener sinirli olduğu için ne dediği duyuluyordu. Söylediklerinden duyulanlar şunlardı:

"Bırak yahu, bırak beni! Ben kendi düşüncemi söyleyeyim yahu!.. Orada dedi ki, hatta rakamları kendisi koydu; yani rakamları dayatmaya çalıştı."

Birkaç kişi "Kürsüden konuş!" diye seslenince o da söylenerek kürsüye yürüdü. Kürsüye çıkar çıkmaz kaldığı yerden başladı:

"Bir şeyin mantığını koymak istiyorum. Dedik ki arkadaş! Yani öyle komiteyle karar alıp, böyle gelip bize dayatmak hoş şeyler değil. Gelirsin arkadaşlar adına, kendin gelirsin, yönetiminle gelirsin, icranla gelirsin, buyur gel otur! Ne yapılması gerekiyorsa birlikte konuşup tartışalım. Gereği neyse onun gere-

ğini bu yönetim yapar demiştim. Ama arkadaşlar... Şahsen ben yokken zannediyorum Tıbzetli işçi arkadaşlarımız sendikaya geleceklermiş..."

Mahir Urkan: "Özet!.. Özet!.." diye müdahale etti oturduğu yerden.

"Özet söylüyorum başkanım."

"Konuya gel!"

"Gelecem!" dedi sinirli bir şekilde.

"Niye adamın üstüne bu kadar gidiyorsunuz yahu?" dedi masalardan biri.

"Yahu dinleyen dinlesin, dinlemeyen dinlemesin! Yahu şimdi arkadaşlar! Ben geldiğimde başkan dedi ki: 'Haydar Bey sendikaya işçilerle gelecekmiş. Başkan o gün Ankara'ya gitti. Arkadaşlarımız geldiler. Buyurun hoş geldiniz, sefa geldiniz. Buyurun Başkan! Ee!.. İşte Petrol–Sen sendikası bizim örgütümüz. Ee! Tabii sizin örgütünüz!.. Petrol–Sen'in kapısı herkese açık. Acaba bizim bir kusurumuz hatamız mı oldu? Yook!.. Bir eksiğimiz de yok! Ancak aşağıda işçi arkadaşlarımız; yani orada diyorlar ki: Başkanımız iyi de... sendikaya karşı ufak ufak... İşte çok affedersiniz bunlar engel gibisine falan... Yani biz bunları hep duyduk. Ben lafı şeye götürmek istemiyorum. Yine ikinci bir gelişte, işçi arkadaşlarla yine geldi. Şimdi başkan çağırdı, gittim. Arkadaşlar şimdi ben küfürlü de söylemiyorum. Ben bunlara karşı mücadele edeceğim. Siz yapsanız da yapmasanız da ben bunlara karşı mücadele edeceğim. Şimdi yani burada amaç gerçekten üzüm yemek mi bağcıyı dövmek mi; yani işçi arkadaşların huzurunda, personelin huzurunda! Sayın Başkan bunların söylenmemesi lazım! Yanlış bir davranıştır; davranışın yanlış! Biçim olarak yanlış, yaklaşım biçimin yanlış! Bunlar olmamalı! Defalarca dedik ki: İşte burada icra kurulunda arkadaşlarımız var. Onlara dedik ki! Arkadaşlar! Bir takım yanlışlıklar var, eksiklikler var! Bunlar var, şunlar var... Kendisine de söyledik! Yönetiminle bir gün bir buluşalım. Grevin yetmiş beşinci günü mü, yetmiş sekizinci günü mü, ancak şube yönetimiyle bir araya gelebildik. Yani düşünün! Yaklaşık iki

buçuk aydan sonra yönetimle bir araya gelebilme şansımız olabildi. Avukatlara gelince! Yani hakikaten başkan! Hukukçularımıza gerçekten, Tıbzet'le ilgili herkesin bir emeği geçmiştir, herkesin bir katkısı olmuştur; ama gerçekten hukukçu arkadaşlarımızın büyük emekleri olmuştur. Gece gelmiş, gündüz gelmiş, pazar demeniş; yani gelmiş de gelmiş... Yani şimdi bunu burada; işte avukat böyle gelmedi, şöyle gelmedi; bence bunu burada anlatmanın gereği yok! Gerçekten o insanlar gelmiştir. Bak adliyede... Arkadaşlar mesela orada... Biz geldik. Arkadaşlarımız göz altına alınmışlardı, bir avukatın yerine iki avukat gönderdik. Geceydi... Bir karar alıyorsun, diyorsun ki: Avukatı, yönetimi, Petrol–Sen'in tümü şu anda arkamda olsun! Olmaz ki!.. Başkanla tartışıyordun. Yahu yeter dedim artık yahu... Hepimiz insanız. Sen dedin böyle yaparım. Ben de dedim, senin kolunu kırarım! Vallahi dedim. Bence... Yani bu aramızda kalması gereken bir olay... Burada anlatılması gereken bir şey değil... Seni severim. Samimiyetle söylüyorum. Ben, başkan diyecektim ki; yahu başkan o anlık bir şeydir. Vallahi söyleyecektim. Burada hepimiz birbirimizi bilen insanlarız, birbirimizi tanıyoruz. Önemli olan art niyetin olmaması arkadaşlar! Samimi olmak! Yani Haydar Başkan seni suçlamak için söylemiyorum. Kusura bakma ama hakikaten bu konularda çıkıp dobra dobra söylemeni beklerdim. Ama vallahi demagoji yaptın. Peki teşekkür ederim."

Oturduğu sandalyede arkasına yaslandı Haydar Bey. Bakışlarıyla kürsüye yürümekte olan Mehmet Sağdıç'ı izledi. Konuşmasından sonra perdenin kapandığını düşünmüştü; oysa gördüğü kadarıyla perde yeni açılıyordu. Onun sözleri bitmişti artık. Şimdi yoksa kendi içinde mi haksız düşürülmesi gerekiyordu? Ne kadar yalnızım, dedi, ne kadar yalnızım... Bir kaçabilseydi buradan... Kaçma isteği duyuyor bir taraftan, öte taraftan ancak daha çok acı çekerse rahatlayacağını düşünüyordu. Kimse onu anlayamıyor gibi geliyordu ona. Yoksa o mu başkalarını anlayamıyordu? Onların dediği gibi biri olabilir miydi? Mehmet Sağdıç konuşmaya başlamıştı.

"Şimdi, böyle hoş bir tartışma olmuyor tabii, hoş değil! Yani bunun yapılması gerekiyordu; biz bunu defalarca yaptık gerçi!"

Konuşmanın başını kaçırmıştı Haydar Bey. Ne kadar kendi içine dalmıştı? Ondan bahsediyordu Mehmet Sağdıç.

"Şimdi avukatlarla ilgili Davut Bey söyledi zaten."

Her biri ayrı ayrı yüklenecekti demek?..

"Savcılığa gidilmedi olayı!.. O olayı yaşayan arkadaş buradadır. Genel başkanım Ankara'da. Yine birileriyle görüşülmüş. Artık bizi Türk–İş Bölge Temsilcisi yönetmeye başladı. Biri telefon ediyor: İşte bölge temsilcisine söylemiş, savcıya gideceğiz, jandarmayı şikayet edeceğiz. Ben de gitmedim. Benim nereye gideceğime Türk–İş Bölge Temsilcisi karar veremez! Gerekirse ben giderim. Benim savcıyla görüşmemde yarar varmış. Kadıyı kadıya şikayet edeceğim."

Savcı jandarma için değil, bizim orda durmamamız için karar aldı dedi içinden Haydar Bey. Sessiz bir isyanla; gazı tükenen bir fitilin alevinin son parlaması gibi... İnanamıyordu olanlara...

"Savcıya diyeceğim ki senin görevin değil; jandarmanın görevi değilmiş onları oradan atmak! Gitmedim. Sonra arkasından tutuklanma olayını anlatıyor ya..."

Her zamanki alaysı ifade vardı Mehmet Sağdıç'ın konuşmasında. İnsanlar suskun onu dinliyorlardı. Derin bir nefes aldı dinlerken. Bir iç geçirdi.

"Ahmet Bey, Ahmet Bey diyor... Bizde Ahmet Bey'le beraber gittik karakola. Böyle tutuklama falan yoktu. Çay kahve verdiler."

Sinirli bir gülümseme belirdi dudaklarında; kılıcın sivriliğinde bir çizgi oldu kaldı.

"Ahmet Bey vardı, ben vardım. Bir sürü kimse vardı. O ara üç arkadaşı bıraktılar, geri kalana gidin dediler. Tamam mı? Avukatlar falan geldi, avukatlar da orada. Biz arkadaşlar, gidelim; 'yapacak bir şey yok!' dedik. Arkadaşlar, o dedi ki: 'Üç kişiyi ben burada bırakamam!' Ben, dedi kalacağım burada, psikolo-

jik olarak arkadaşlarımın yanında kalmam gerekir, dedi. 'Biz de kalacaksak kal!' dedik, kaldı. Öyle tutuklama falan yok yahu!.. Ben kalmak istiyorum, dedi. O akşam; ertesi günü söylüyor bunu... Şimdi ben bazı konuları açacağım tabii. Söyleyeceğim, bilecekler! Ertesi günü... Şimdi Türk–İş başkanlar kurulu var sendikamızda. Olaylar oldu. Ben Türk–İş Genel Sekreterini aldım yanıma. Gittik karakola. Gene orada! Biz üsteğmenin odasına gittik. Oturduk, ben varım, genel sekreter var. Haydar arkadaş da geldi oraya. İlk önce Haydar arkadaş meseleyi koydu (!!!)

Alaysı gülüşünü devam ettirerek:

"Gene burada koyduğu gibi geniş açtı, bir üsteğmenin elini öpmediği kaldı. Üsteğmen böyle güzel şeyler yapıyor, bilmem na'pıyor, tutukluyor ama?.."

Bir şok dalgası yemiş gibi tüm vücudu sarsıldı oturduğu yerde. 'Yalan' diye haykıracaktı; sesi çıkmadı. Ya onlar? Onların sesi çıkıyordu. Onların söyledikleri?.. 'İnsanlar bu kadar acımasız olabiliyor demek?' diye düşündü. Böylesine çarpıtılabiliyor demek yaşananlar? Bir sigara daha yaktı. Artık çevresindeki insanları görmez olmuştu. Adeta yuttu sigarayı.

"O ara yattığı yerde sıçanlar olduğunu söyledi. Herhalde otelde yatıracak hali yok seni?.. Sıçanlar gelecek! Vallahi billahi! Bak öyle ezildik ki orada! O genel sekreter üsteğmene söyleyecek şey bulamadı. Kalktı adam."

Dayanamadı bağırdı:

"Yanlış söylüyorsun!"

"Bir dakika dur! Dinle!"

Hızla söndürdü sigarayı, başkasını yaktı.

"Neyse! Ondan sonra genel sekreter kalktı."

"Çarpıtıyorsun olanları! Kendinin neler konuştuğunu anlatsana!"

"Yahu sus Allah'ını seversen! Orada işçi yok sen varsın, ben varım, bir de genel sekreter!"

Haydar Bey'i bırakıp salona döndü:

"Aynen bak!.. Genel sekreterle beraber dinliyoruz orada.

Türk–İş Genel Sekreterini getirdik üsteğmene; bozuk atacağız yahu... Türk–İş Genel Başkanı alay komutanına bozuk atar, genel sekreterin de üsteğmene bozuk atması gerekir. Destek olmaya gittik biz. Arkadaşlar içeride. Vallahi Haydar öyle bir anlattı ki... Genel sekreter kalktı, hiçbir şey söylemedi vallahi. Bu sefer dedik ki; böyle çağdaş, böyle demokrat biri var... Hayret ettik geldik. Neyse geldik olaya, olaya geldik: Arkadaşım onun ayaklarını kırdığı gün ben bir toplantıdaydım. Herhalde dedim genel başkanın odasında tartışılıyor. Gelsin gelmesin derken gelmiş arkadaşlar. Yukarı çıktık. Şimdi tartışıyorlar içeride. Ben de üzerine geldim. Şimdi olayı bilmiyorum. Yahu bak işte yanlış yapıyorsunuz. 'Ben gelirim' diyor. Yahu bak gelemezsin! Burası bir sendika! Burada bir sürü iş var aşağıda. Böyle ben hemen atlarım gelirim olmaz! Gene başkanla tartışıyor. İlle aşağı gelecen diyor genel başkana. O da diyor ki kardeşim; böyle dayatmayla olmaz! Biz sana ne dedik? Gelme, biz gelelim dedik. Yahu tartışma olunca, sinirli hava zaten; ben de sinirlendim. Yahu Haydar sen bir genel başkana; yahut da bir yöneticiye ille aşağı gelecen diyemezsin kardeşim. 'Gelmezsen biz yukarı geliriz' diyor. Başkanın odasına geleceklermiş. İşçiyi getiririm buraya diyor. Haydar! Terbiyesizlik yapma bak! Yau 'getiririm' diyor, 'ne yaparsın?' diyor. O arada benim ağzımdan gerekirse jandarmayla, şey polisle atarım dedim. Olay bu! Ben burada ne jandarma çağırdım, ne polis çağırdım. İnsan kime güvenir? Ulan işçiye güvenemiyorsun, işçi gelmiş bizi basacak! Şube başkanı gelmiş baskı yapıyor! O anda bizim aklımıza gelen olay o! Jandarma polis çağıran da yok ha!.. Haşa! Bunu kullanıyor bak! Ondan sonra aşağıya iniyor arkadaş. Biz o sıra değerlendirdik. Bu hoş olmayan bir olay. Birbirimizi ikna etmeye çalıştık artık. Ben de üzüldüm. Ha?.. 'Gidiyorum ben aşağı, işçiye söyleyeceğim ben!' dedi. Aynen böyle dedi. Ondan sonra ne oldu? Biz indik aşağı. Yahu yanlış olaylar. Baktık olayları değişik boyutlara götürecek... Hadi gidelim de biz aşağı, bu arkadaşları toplayalım, bir şeyler söyleyelim. Tabii bu bizden önce patır patır koştu aşağı. Arkadaşlar

affedersiniz, 'bilmem ne yapa yapa hepsi iniyor aşağı!' diyor; ona rağmen gene indik aşağı arkadaşlar, yanına. Üç tane yönetici, o insanlarla tartıştık. Böyle şeylerle tartıştık biz. İlk defa söylüyoruz burada. İyi niyetle, veyahut da ne bileyim ağzımdan çıkan; hoş değil tabii... İşçi jandarmayla polisle attırılmaz; ama ne yapacağız peki orada biz? Gelip basacak genel başkanın odasını... 'Nasıl atacan beni?' diyor. Ağzımdan laf alıyor şimdi. Efendim dedim, gerekirse polis çağırırım. Arkadaş geldi burada kullanıyor şimdi. Bugüne kadar kimseye açmadım bunu. Ha bırak burada kullanmasını, gene iyi niyetli insanlarsınız, aşağıda işçiye söylemedi bereket versin; ama yarın işçiye söyleyeceğine inanıyorum. O zaman da anlatırız biz derdimizi!.. Neyse şimdi bakın arkadaşlar. Olay burada çok basit bir olay değil. Şimdi burada Davut'un da söylediği gibi aradan yetmiş iki gün geçmiş. Hiçbir olayı, yapacağı hiçbir etkinliği bize haber vermeden kararlarını aldı, bize dayattı. Yetmiş beşinci günü ancak yönetim kurulunu çağırabildik. Yönetim kuruluyla tartıştığımızda, yönetim kurulunda getirmiş olduğu taleplerin aynısını işçi arkadaşlar bize getiriyordu zaten. Yani biz işçilerle muhatap olmaya başladık artık. Arkadaş sıkıştığı zaman bize işçi getiriyor. Nasıl olsa otobüs bedava ya (!!!) Parasını veriyoruz, her gün iki tane otobüs tutuyorduk arkadaşlar, birine yirmi milyon veriyoruz, ötekine bilmem kaç milyon lira para veriyoruz. İki milyar lira para vermişiz... Neyse parasal boyutlara girmeyeceğiz. Sendika bu kadar olanak sağlamış. Yau elimizden gelen her türlü gayreti göstermişiz. Hâlâ daha Tıbzet işçisine ben demişim ki seni polis zoruyla attırırım, o demiş ayaklarını kırarım, birisi bilmem ne demiş... Olay şeye doğru gidiyor. Ha şimdi ne olacak? Ben şimdi şahsi fikrimi söylüyorum. Tıbzet işçisinin işe dönme şansı yok! Herkes topu birbirine atıyor şimdi. Haydar diyor, şimdi ben istifa edeceğim. Ha vallahi benim bir önerim var arkadaşlar! Arkadaşın ayrılmaması için ben bir başkanlar kurulu kararı istiyorum. Olay o kadar basit değil. Senin gitmenle ya da benim gitmemle çözülmez! Diyor ki 'ben ayrılacağım' ben bilmem ne yapacağım. Ben de o zaman

derim ki bu sözleşme bitmezse, bu grev bitmezse!.. Ben de istifa edeyim; olmaz ki! Gelelim konuyu koyalım masaya. Ya işçiyi toplayalım, cesaretle... Diyelim ki: Kardeşim bak! Bir ay sonra tazminatları alamayacağımız duruma geleceğiz. Bunu da samimiyetle koyalım ortaya. Yahu Polisan'da yaşadık. Polisan'da biz bir temsilcinin gidişine evet diyebilseydik orası dimdik ayakta kalacaktı. Diyemedik, o cesareti gösteremedik. Temsilci 'gitmem!' dedi. Sonuna kadar direneceğiz dedik ve gittik tazminatları iki sene sonra beş altı taksitle aldık. Ha şimdi burada da... Adam diyor ki kardeşim. Defalarca toplantı yapıldı. Ben tazminatları, ihbarları vereceğim, artı üstüne bir şeyler vereceğim diyor. Tartışılması gerekir. Ha şimdi biz direnelim diyorsak arkasından nelerin geleceğini de söylemek zorundayız. Bunu da kimse cesaretle söyleyemiyor. Söyleyemediğimiz sürece de bu tartışmalar devam edecek! Çünkü bu direniş bitmez, bitmeyecek. Biterse Haydar istifa edecek çünkü."

Duyguların bu kadar çarpıtıldığına inanamıyordu Haydar Bey. Mehmet Sağdıç işine geldiği gibi keyfince olanları çıkarları doğrultusunda kullanıyordu. Haydar Bey büyük bir öfke duyuyor; ancak savaşmak gelmiyordu içinden. Burada kazanacağı bir şey yoktu çünkü. İnsanların bir şey yapacak ne güçleri vardı ne de niyetleri; bunu çoktan anlamıştı. Gene de bir umut vardı içinde. Son bir umut. O umut onu hâlâ ayakta tutuyordu. Hâlâ ona konuşmaları dinlemek gücünü veriyordu.

"Onun için de bu direniş kolay kolay bitmez. Biz de para vereceğiz. Haydar arkadaşın gitmesini kesinlikle istemiyoruz biz. Biz direnişin bitmesini istemiyoruz. Sonuna kadar devam edeceğiz. Benim şu anda söyleyeceklerim bunlar başkan!"

Çektiği işkence bitmeyecek gibi gelmişti Haydar Bey'e. Başını öne eğdi, düşüncelere daldı. Gözlerinin önüne fabrikanın görüntüleri geliyordu. Jandarma ile sürtüşmeleri, karakolun arka bahçesinde bir o yana bir bu yana dolaşmaları; kendini orada işçilerle birlikte kaderine terkedilmiş görüyordu; buna rağmen, buna rağmen orada olmak istiyordu; bu salonda değil.

"Biz bu olayları yaşadık."

Kaldırdı başını. Kütahya Şube Başkanı vardı kürsüde. Ne dediğini anlamaya çalıştı. İşveren üyelerini çıkarmış. Yerine işçi almış. Fabrikayı çalıştırmaya başlamış. Çadırı söktürmüş işveren, karşıya bina yapmışlar...

"Genel merkeze ben bu konuda özellikle teşekkür ediyorum. Gerçekten hiçbir maddi desteği esirgemedi..."

Başkanlar kurullarının çoğunda genel başkanla tartışan, Kütahya'da Refah Partisi üyesi Şube Başkanı Aslan Kaymaz'ı dinlerken Kütahya'da yapılan yeni şube binasını gözlerinin önüne getirdi Haydar Bey. Son yapılan genel kurulu... Ve o genel kurulda sağcıların nasıl bu yönetimi desteklediğini...

"Tam bir sene orada mücadele ettik. Ama bir hedef koyduk. Ben burada da bir hedef konulmasını istiyorum. Hedefimiz neydi? Baktık ki işveren üyemizi almayacak ve bizim mevcut prosedür içinde aldırmamız mümkün değil; gücümüzü bilmemiz lazım.

Burada şimdi bir mücadele başlamış; kontrolümüzden çıkmış. Açık söylüyorum: Kamuoyu oluşturmakla, meydanlara çıkmakla; eğer işveren arkadaşlarımızı almayacaksa, aldıramayız. Almaz! O halde ne yapabiliriz? Bu arkadaşlarımızın tazminatları kurtulabilir. Ben açık söylüyorum; eğer işveren almamakta kesin kararlıysa bu arkadaşlarımızın tazminatlarının alınması bir kârdır. Ve bizim yapacağımız yardımla ne kadar gider bu iş? Bir ay, iki ay... Üç ay, beş ay olsun... Bu arkadaşlara bir ân önce başlarının çaresine bakmalarını birilerinin söylemesi lazım. Dipsiz kuyu bu... Dibi gözükmüyor! Teşekkür ederim, benim söyleyeceğim bu kadar!"

Kütahya şubesinin hemen arkasından Bandırma Şube Başkanı çıktı kürsüye. O da en az Kütahya Şube Başkanı kadar karamsardı. İşçinin işe dönmesi için son bir çaba sarf edilmesini istiyor, olmuyorsa insanların tazminatlarının kurtarılarak olaya bir nokta konulmasının zamanıdır, diyordu. Genel merkez yöneticilerinin konuşmalarından sonra rüzgâr iyice tersten esmeye başlamıştı. Yöneticilerin bile henüz sözünü etmeye cesaret edemediği şeyleri söylüyordu başkanlar, direnişin sonlandırıl-

masını istiyorlardı. Dünya başına yıkılıyor sandı Haydar Bey. Razı olmadığı sınır çok daha gerilere çekiliyordu şimdi. Bir şey daha dikkatini çekmişti: Başarısız Polisan örneği çıkarılıyordu karşılarına hep! Bandırma'dan sonra Gebze'nin mali sekreteri konuştu. Sol kimlikliydi. Dedi ki:

"İçeriye giren arkadaşları ne avukat kurtarabilir ne de general! Yani o görebileceği kadar okşamayı da görecektir, işkenceyi de!.. Örgütlenmede her şey olur; kafada yarılır, göz de çıkar; gerekirse vurulur, ölünür!"

Haydar Bey'in ne okşanmaya ihtiyacı vardı, ne kafasının yarılmasına; bu sözlere hele hiç ihtiyacı yoktu. Bütün bunları sanki adettenmiş gibi gören bir kafanın peşinden gidemeyeceğini biliyor, ve bu konuda Mert'in düşüncelerine hak veriyordu. Sol kimlikli mali sekreter devam ediyordu:

Şimdi şunu söylemek istiyorum. Olay bir boyuta gelmiş dayanmış karşımızda duvar gibi duruyor. Bunu nasıl aşabiliriz? Bunu aşmanın yolu: Demin arkadaş açıkladı bir biçimde... Ben de son bir hamle yapılmasından yanayım. Eğer işverenin işçileri almaya niyeti yoksa, yetki almak mümkün değilse işçi arkadaşları ikna etmekten başka yol kalmıyor. Yani olayın gidişi aynen Polisan gibi! İki sene sonra Polisan gibi bu işi yapamıyoruz demektense erken yapmanın daha avantajlı olduğunu sanıyorum."

Haydar Bey artık konuşmaları dinleyemeyecek haldeydi. Zaman zaman ne denildiğini duyabiliyor; çoğu zaman da kopuyordu. Mahir Urkan yeniden çıktı kürsüye. İşverenle toplantıda olan biteni aktarmaya başladı:

"Bu Tıbzet'teki avukatı daha önceden tanıyoruz. Hakikaten bu işlerin, affedersin, piçliğini bilen bir insan. Hakikaten dayağı hakkedecek bir adam. Hatta dedi ki bize: 'Bir merkez yönetim kurulu olarak telefon açıp geçmiş olsun bile demediniz, özür bile dilemediniz.' Ha? Belki demek istiyorduk; ama şimdi demediğimize de üzülmüyoruz. Çünkü siz daha önce bir olayda bizi yanlış yönlendirme yaptınız. Hakikaten sert tartışmalar oldu. Bir ara kalkıyordu. Yani dedim ki: 'Biz bu soruna çözüm

arıyoruz, yani şimdi sen bizim önümüze üç beş kişiyi koysan, üç beş on neyse, problem olan insanlar varsa; böyle yaklaşımlar olursa, biz varız, değerlendiririz. Ama bizim doksan üç kişiyi bir kenara koyup... Zaten şu ân tüzel kişiliğimizi sendikanın varlığını sizinle tartışmayız. Biz öyle bir şeye sendikal anlayış olarak girmeyiz. Bizim şöyle bir derdimiz yok! Tıbzet'le mücadele etmiş insanların sorununun çözümünü istiyoruz biz. Yoksa oraya alınmış, senin rızanla bize üye yapacağın adamla toplu sözleşme yapmışsın; bunu biz kabul etmeyiz. Sendika olarak da böyle bir anlayışımız yok! Ben eskilerden bir tane dahi almam dersen bunun çözümü yok! Hatta o gün, bir yaklaşım vardı, bir başka işyeri, makineleri oraya başka bir yere götürerek, fabrikaya ait bir işyeri açıp oraya on beş yirmi kadar bir insanı oraya alabiliriz demişlerdi; arkadaşlarımız da bir başka kanaldan otuzla otuz beş arasında duymuşlar. Son görüşmemizde bu önerisinden de vazgeçtiklerini, yönetim kurulunda yeni bir işyeri falan açmayı düşünmediklerini, daha fazla maliyet getireceğini, fabrikanın içersinde devam edeceklerini; sonuç itibariyle bize söylediği kıdem tazminatlarını, işte artı bir şey... Daha önce Ahmet Bey'le konuştuklarında üstü kapalı bile olsa, orada onu değinmedikleri için ben açtım özellikle, artı bir şeyiniz vardı, o nedir dedim, maddi bir şey mi?.. O konudaki düşüncesini sordum. Şu ân dedi, söylemiyorum dedi. Yani o da olabilir gibi bir ihtimal var. En son görüşmemizde de: Ben şu ân dışarıdaki arkadaşlardan hiçbirini almayacağım. Şu ân ben sayımı tamamladım, işçimi de tamamladım, üretimim de devam ediyor." Hatta şey söyledi. "Siz beni bir yerlere şikayet ettiniz. Nereye şikayet ediyorsanız ben edeceğim. Şimdiki üretimimin standart olduğu konusunda şikayet ettiğiniz yerleri ben kendim davet edeceğim, üretimin sağlıklı olduğunu ispat edeceğim." Görüşmeler oldu, en son dört beş arkadaşımızla gittiydik. Pazartesi günü. Ha şimdi bundan sonra olacak görüşme de durduğu yerde olmaz! Bir görüşme ancak bizim tarafımızdan teklif edilirse olur."

Başını aşağı eğdi, bir süre öyle kaldı; sonra alnını masaya

koydu. Kürsüde genel başkan konuşmaya devam ediyordu. Sesi bir uğultu halindeydi ve bu uğultu gittikçe ondan uzaklaşıyor, uzaklaştıkça anlaşılmaz oluyordu. Biraz dinlenirim, kendime gelirim başımı öyle kaldırırım, diyordu. Konuşuyordu genel başkan! Bütün dünya sanki ona karşı olmuştu. Ne kadar da yalnızdı. Peki ne olacaktı bir gün sonra? Fabrikanın önüne gideceklerdi. Gitmeye devam edeceklerdi. Askerler onları yine gözaltına alacaklardı. O yine şiddete karşı olacak; ancak karşı olmaktan öte bir şey yapamayacaktı. Kitle yoktu, kamuoyu yoktu. Hiçbir şey yoktu. İnsanlar onu anlamıyorlardı. Kimse anlamıyordu. Genel başkan konuşmaya devam ediyordu:

"Ya da orada ortaya konulacak bir takım etkinliklerden sonra sıkıntıya girerlerse çağırabilirler. Ve en önemlisi de şunu söylüyor. Biz oradaki hiçbir arkadaşımızı işten çıkarmadık. En son işi ona getiriyor. Biz çıkarmadık! Arkadaşlarımızı işten çıkarmakla ilgili bizim yaptığımız bir işlem yok. Kendileri işi bıraktı. Bu görüşme yeni bir görüşmedir. Bundan sonra size bir fikir olur diye söylüyorum.

Buyurun Mustafa Bey!"

Başka biri konuşuyordu şimdi. Kim olduğunu anlamaya başını kaldıracak gücü bulamadı kendinde. Ne kadar güçsüz düşmüştü.

"Arkadaşlar, bu konuyla ilgili herkes kendine göre bir şey çıkardı. Tabii ki hoş değil. (Başını masaya koymuş Haydar Bey'i göstererek) Yani her şeyden önce bu durum da hoş değil!"

Aliağa Şube Başkanıydı bu. Sesini tanımıştı.

"Tabii eksiklikler ve yanlışlıklar olduğunu görüyoruz. Duygusal davranmamak gerekiyor. İşçi sınıfının mücadelesi duygusallığı asla kaldırmaz!"

Onun için mi söyleniyordu bu sözler? Ayırt edecek halde değildi.

"Ama duygusallık da çok kötü bir şey değildir! İnandığınız için, o içinizdeki duygu olarak açığa çıkar. Şimdi Haydar arkadaşım psikolojik durumunu kendisi özetledi şu ân. Şu ân ol-

dukça kötü bir durumda olduğunu görüyoruz. Kendisi ifade etti işte! Bir hatam, eksikliğim varsa bu benim oradaki olayı sahiplenmem, kendimi vermemeden kaynaklanıyor falan, dedi. Ben de öyle yorumluyorum. Ve asla kişiliğini de biliyoruz, yapısını da biliyoruz. Böyle yanlışlıklar yapacak veya bilerek insanları kıracak üzecek bir insan değil!"

Hepsini duyuyordu. Bir damla yaş gözünden masaya damladı. Ne oluyor, ağlıyor muydu? Biri ondan bahsediyordu. Bağırsalardı ona, yerin dibine batırsalardı; öyle yapmıyordu o konuşan. Onun konuşmasında bahsettiği kişiye acıyordu Haydar Bey; kendine acıyordu. Gözyaşına engel olamıyordu artık. Görmeseydi kimse! Gittikçe ondan uzaklaşmaya başlayan ses devam ediyordu:

"Ha, bu tartışmalar olmuş; olmasaydı iyiydi. Arkadaşlar da üzüntülerini falan belirttiler bazı konularda. Olmaması gerektiğini söylediler. Şimdi bundan sonrası için ne olacak? Cevabı burada bence verilemez. Bence verilemez! Şimdi hepimiz, iyi kötü yıllardır şubelerimizde mücadeleler yürüten insanlarız. Bir mücadele bir işyerinde başlar, kendi koşulları içersinde devam eder ve biteceği noktada biter. Şimdi bu işlerin reçetesi yok! Reçetesi var diyen varsa vallahi ben görmedim bugüne kadar. Hiç kimse de böyle bir reçete yazamaz! Şu anda bize İstanbul Şubesi reçete yaz dese, yazabilecek arkadaş varsa yazsın! Merkez yönetimi yaz derse; diyorsa bence bu doğru değil! Yazamayız. Çünkü orada bir mücadele başlamış... Bu mücadele yürüyor, devam ediyor. Bu mücadelenin koşullarını en iyi direnişte olan işçilerle birlikte şube ve merkez yönetimi bilir. Şimdi ben hiç Tıbzet işyerine gitmedim. Bir tek Tıbzet işçisi de tanımıyorum. Sadece şu andaki konuşmalardan kafamda bir fikir oluşturmaya çalışıyorum. Bu fikir de... O direniş bitsin mi bitmesin mi kararını vermek bence doğru olmaz! Ben böyle inanıyorum. Ha, örgüt içinde bu tartışma yaşandıktan sonra başarı şansı var mı? Vallahi hemen hemen yok! Şimdi bu tartışmayı siz... İşveren duymuyor falan zannetmeyin. Bence mutlaka biliyordur veya hissetmiştir. Örgütün içindeki böyle bir za-

fiyet, tabii ki işvereni de, tabii ki daha bir kararlı, bu işi bitirici, yok edici bir tutum içine sürükleyecektir. Bu da hiç hoş bir şey değil. Bence yapılacak şey şu! Kırgınlık, kavga gürültü şu bu; vallahi biz de zaman zaman kavga ettik; ama ne oldu? Sonuçta o kavga, sonuçta daha iyisini yapmanın kavgasıydı. Oturduk, konuştuk, tartıştık; sonunda belli noktalara gelindi. Şimdi, şube, merkez oturacaklar! Kardeşim bu mücadelenin devam etme koşulu vardır ve yapılacak şeyler vardır; ya bu şekilde, ya da yapılacak hiçbir şey yok deyip bitirecekler! Ama yapılacak şeyler vardır kararına varılıyorsa bence yapılacak olanları yapmakta yarar var. Şimdi düşünüyorum. Gitsek işçiye desek ki: 'Yahu bu direnişi kaldırıyoruz.' Bunu kim söyleyecek, nasıl söyleyecek? Kamuoyuna da mal olmuş bu direniş! İşçinin buradan hâlâ beklentisi var. Hâlâ, işte sendika bana, örgüt daha doğrusu, sahip çıkacak, yardım toplayacak, valiliğin önünde basın toplantısı yapacam, Türk–İş başkanı gelecek, şu gelecek bu gelecek; işçi hâlâ bunları gördüğüm kadarıyla umut olarak görüyor. İşçi hâlâ böyle düşünürken, vallahi bizim burada bitsin deme şansımız yok gibi geliyor bana. Benim bunca yıllık tecrübemle ben bunları çıkarıyorum. Çünkü benim şubemde de bunlar yaşandı. Oturuldu, konuşuldu, değerlendirildi; yapılacak şeyler artık yoktur noktasında işçiye anlatıldı. Ondan sonra eylem kaldırıldı. Yoksa Tıbzet'le ilgili burada karar alalım, doğru olmaz diye düşünüyorum. Bunun kararını ancak yaşayan insanlar, şube, merkez ve işçi arkadaşlar verebilir diye düşünüyorum."

Haydar Bey artık hiçbir şey duymuyordu. "Bir sorumluluk düşerse taşı elimizin altına sokarız!" diyordu kürsüdeki ses, salondakilere: "Yarın oraya hep birlikte gitme kararı aldık mı?" diye soruyordu, "örgüt bu direnişe ne gibi katkı sunacak?" diye soruyordu.

Nazmi'nin adının geçtiğini duydu Haydar Bey. Yanı başında olmalıydı; onun ayağa kalktığını fark etti. Ondan tarafa başını döndürdü hafifçe, ıslak gözleriyle hayal meyal gördü onu, yürüyordu. Sesi heyecanlı mıydı ne? Heyecanlıydı ama bir o kadar kararlıydı, kendinden emin konuşma tarzıyla (onu bu ha-

liyle gördü mü içini bir sıcaklık kaplardı Haydar Bey'in) oradaydı, orada şöyle diyordu:

"Arkadaşlar! Şimdi bu konuyla ilgili, toplantının sabahki ve öğleden sonraki ilk bölümüyle ilgili ortaya koyduğumuz şeyler, anlattığımız olaylar; başkanlar kurulu üyelerinin Tıbzet eylemine bakış açılarıyla, şimdiki konuşmaların akşamki safhasında bakış açıları tamamıyla farklı. Şimdi sağ olsun arkadaşlarımız, başkanlar kurulunun hemen hemen hepsi, Tıbzet konusunda görüş belirtenlerin hepsi, örgüt olarak Tıbzet'e yapacakları katkılar konusunda kendilerini sorumlu hissediyorlar. İşte ben de kendim bizzat burada arkadaşlarımıza önerdim. Daha önce dedim Polisan'da olduğu gibi, nasıl başkanlar kurulu üyeleri olarak gittikse, yarın dedim, toplantının öğleden sonraki bölümünde arkadaşlarımızın yanında bulunalım. Ve gerçekten oraya bizim örgüt olarak gitmemiz, hem işverene çok anlamlı bir şey olacaktır, hem de bizim Tıbzet'e, bugün seksen dokuz gündür mücadele içinde olan arkadaşlarımıza çok büyük bir moral olacaktır. Şimdi sabah tartıştığımız nokta buydu. Akşamsa tartıştığımız nokta, işte bu iş bitirilsin, tazminatlarını insanlar alsın, bu iş artık Polisan gibi olacak gibi olacak deniyor. Şimdi ee... Tabii davul bizim boynumuzda olduğu için tokmak da bizim elimizde olduğu için, biz şimdi bu eylem bu noktada bitirilir mi bitirilmez mi, insanlar tazminatlarını almaya hazır mı, değil mi, bunun şartlarını bilen, o ortam içinde olan olduğumuz için biz daha iyi biliriz arkadaşlar!"

Son sözleri çok iyi duymuştu. Kaldırsa başını Nazmi'yi görse... Minnet duyguları büyüdü içinde, kaldırsa baksa ona... Kaldıramadı başını. Nasıl olduysa sözlerden koptu, izleyemez oldu. Gözyaşları önleyemediği bir şekilde ardı ardına yanağına, masaya, yere akmaya başladı; sessiz, sessiz... Kimse görmesin beni bu halde diye düşündü. Toplantı bitmiyordu bir türlü. Herkes ona bakıyor muydu acaba? Artık kendi kontrolünü iyice kaybettiğini düşünüyordu. Artık ondan sonrasını duymaz oldu. Nazmi ise konuşmasına devam ediyordu:

"Şimdi bizim, şimdi başkan! Bu öğleden sonraki bölümde

özellikle Tıbzet'i örgüt olarak tartışmamızda, değerlendirilmesi olayında ben bizzat, yani bu eylemin içinde olan insan olarak bu tür bir tartışma ortamından, bunun yaratılmasından son derece rahatsız oldum. Şimdi özellikle üç arkadaşımız, hepimizden fazla şube başkanı arkadaşımız; gerçekten arkadaşlar bu kolay bir şey değil, yani bu iş kolay değil yani... Gecemizi gündüzümüzü bu direnişe verdik. Yattık kalktık bu insanlarla. Orada, uğraş et! Elbette ki onun yarattığı psikolojik ortam bizi etkiledi, şubemizdeki çalışmalarımızı etkiledi, her şeyimizi etkiledi. Şimdi bununu yarattığı bu psikolojik ortamda bir takım şeyler olmuş olabilir; yani işte, bir takım... İşte çıkışlarda, tavırlarda, konuşmalarda yanlışlıklar, insanların tutumlarında bir takım davranış bozuklukları olmuş olabilir. Ama başta merkez yönetiminin, özellikle bu olayı başkanlar kuruluna getirilme biçiminde, tartışmanın seyrini daha böyle toparlayıcı bir noktaya getirmede, en başta büyük görev sizlere düşüyordu. Şimdi arkadaşlar! Biz bu olayı bitirilsin mi bitirilmesin mi, tazminatları alalım mı, almayalım mı, biz bugün burada tartışmıyoruz bunu. Kendi içimizde günlerce tartıştık. Şube yönetim kurulunda günlerce tartıştık. İşverenin en son getirmiş olduğu, merkez yönetimine sunduğu teklifleri aynen biz kendi aramızda, komitede enine boyuna tartıştık. Şimdi ben de şube idari sekreteri olarak bu olayla ilgili arkadaşlarla yaptığımız toplantıda düşüncelerimi söyledim. Şimdi Türk–İş Başkanının geldiği, işverenle yapılan toplantıdaki işverenin sunduğu teklif şuydu: İşte bunların içinden on beş–yirmi kişiyi işyerine alalım. Tamam mı? Onun dışındaki arkadaşlarımızın kıdemlerini ihbarlarını verelim. Hatta bu eylemlerde geçen sürenin dahi ücreti neyse bugüne kadar daha fazlasını ödeyelim şeklindeydi. Biz bu teklifi konuştuk arkadaşlar komiteyle beraber, oturduk saatlerce bu konuyu tartıştık. Ben de orada düşüncemi insanlara açık bir şekilde anlattım. Dedim: 'Arkadaşlar, bakın artık bu iş ilk başladığımız gündeki gibi; yani dört ağustostaki taleplerimiz noktasında bugün olmaktan uzak! Çünkü her geçen gün gittikçe hareket alanımız küçüldü. İşyerinin önüne gidemiyoruz. Adam içeride üretim

yapıyor. Üretime engel olamıyoruz. Bu iş artık öyle safhaya geldi ki zararın neresinden dönsek kârdır.' En az zararla bu işi dedim, kapatalım. Şimdi başkan... Yani bunları biz... Arkadaşlarımızla tartıştık konuştuk. Şimdi sabahki konuşmamda da vurguladım. Tıbzet işçileri tüm bu zorluklara rağmen, hatta tazminatlarını almasalar bile, insanlar bu noktadan sonra bile mücadeleye devam diyorsa, bizim gittiği noktaya kadar o insanların yanında olmaktan başka hiçbir seçeneğimiz yok! Örgüt buna sahiplenirse biz bu mücadeleyi hedefine götüreceğiz. Sahipsiz de kalsak, tek başına da kalsak!.. Bu işin arkadaşlar gittiği noktaya kadar gitmekten başka çaresi yok! Yarın öbür gün şartlar değişir veya değişmez; o ayrı konu!.. Şimdi yani bu Tıbzet'le ilgili sabahki önerilerimi ben gene tekrar ediyorum. Önümüzdeki yarın ve ondan sonraki günlerde olayın başarıya ulaşması için yapabileceklerimizi ortaya koyabilirsek bence daha sağlıklı bir aşamaya doğru gideriz."

Ne Nazmi'nin konuşmasının bittiğinin, yerine oturduğunun farkındaydı ne ondan sonraki konuşmacının. 'Beni çağırmasınlar kürsüye?' 'Çağırmazlar ki...' dedi sonra. 'Ne oluyor bana? Niye güçsüzleştim bu kadar?'

Dakikalar, dakikalar geçti öyle. Konuşmalar bitti; onun gözyaşları bitmedi. 'Tıbzetliler görmesin beni böyle? Bu kadar güçsüz olduğumu bilirler mi acaba? Şehrazat gelse başımı okşasa şimdi? Niye hayallerle gerçekler karışmıyormuş ki? Gerçek bu mu? Bir insanın kendini tüketmesi mi? Bitti burada bu iş! Hayır olmayacak, ben ne kadar istersem isteyeyim direniş başarıya ulaşmayacak! Ben tükendim. Kimsenin umurunda değil direniş! Bir insan bir şeyi çok istedi mi olmuyormuş. Yalnızca bir insanın istemesiyle değilmiş demek?'

Çevresinde gittikçe artan bir sessizlik oluşuyordu. Anlıyordu toplantının bittiğini, insanların yavaş yavaş salonu terk ettiğini... Kimsenin umurunda olmamıştı. 'Bir boşluğa mı yuvarlanıyorum?' Kimse gelmiyordu yanına. Daha iyi değil miydi?.. Onu salya sümük görmemeleri daha iyi oluyordu. 'Kimse kalmadı galiba çevremde?' Şehrazat burada olsa gelir kaldırırdı onun ba-

şını. 'Ama o bir hayal. Ben de bir hayalim, bütün bunlar hepsi yaşansa bile...'

Derken bir el dokundu omzuna... Sonra bir ses!

"Haydar Başkan! İyi misin?"

Bu sesi tanıyordu. Denetim kurulu başkanının sesiydi: Mümtaz! Bu ses onu sonsuzlukta kaybolmaktan kurtarabilirdi. Kaldırırken başını, yaşlarla dolu yüzünü saklamanın imkânı olmadığını düşündü. Aldıracak halde değildi zaten.

"Kalk biraz, dolaşalım."

"Odaya gitmek istiyorum," diyebildi güçlükle.

Salon bomboştu. Herkes ondan kaçmış mıydı ne?.. Bir tek Mümtaz kaçmamıştı. Mümtaz'la birlikte otelin ikinci katına çıktı. Merdivenlerden çıkmışlar, Mümtaz anahtarla odanın kapısını açmış, o hiç farkında olmamıştı. Mümtaz odanın ışığını yakar yakmaz kendini sırtüstü yatağa bıraktı.

"Biraz dinlen, kendine gelirsin," dedi Mümtaz.

Odanın kapısını kapatıp onu yalnız bırakmadan önce; "ben yine gelirim," dedi ve öyle çıktı dışarı.

Gözünü açmaktan ve odaya bakmaktan korkuyordu. Salonda yaşadığının daha güçlüsü bir şok yaşadı; boşluğun içine yuvarlandı birden! Korktu bu boşluktan. Yaşlar gözlerinden bir biri ardına boşanmaya başladı. Korkunç bir yalnızlık sarıp onu, kimsenin kurtaramayacağını haykırdı kulağına. Yatak onu dibe çekiyordu sanki; yatak adeta bir çukur oluşturmaya başlamış ve o çukurun içinde kaybolmak üzereydi. Bağıramadı, sesi çıkmıyordu. 'İnsanlar niye bu kadar acımasız?..' diye düşünebildi bilincinin son kalan gücüyle. Geride kalan tek soruyu sordu: "Ne istiyor insanlar benden, ne yaptım ben onlara?" ve bu soru beyninin içinde dolandı durdu. Bir hıçkırarak ağlayabilseydi, o zaman rahatlayabilirdi belki... Ne oluyordu böyle? Bu odadan sonrası olmayacak mıydı yoksa? Yoksa deliriyor muydu? İradesinin bütün bunları önleyebilecek gücü kalmamıştı; kurtulmak için hiçbir isteği yoktu çünkü, insanların ona yaptıklarından sonra!.. Odanın ışığı, gözkapaklarının içinde parlaklığını gittikçe yitirmeye başladı. Yumdu ıpıslak gözlerini... Ya-

tağın içindeki çukur açılmış, onu bekliyordu...

Odanın kapısı açıldı. Biri mi girdi içeri? Kulakları demek hâlâ duyabiliyordu. Kimse, onun adımlarını duyuyordu, yanına geldiğini, üstüne eğildiğini...

"Başkan, benim. Mümtaz!"

Mümtaz kolundan tutmuştu. Biri vardı dışarıda. Çukur içine almak için bekliyordu onu. Biri vardı ve o biri onu tutuyordu, onunla ilgileniyordu. Bir kişi vardı dışarıda ve bir kişi tam çukura yuvarlanmak üzereyken tutuyordu onu. Yatağın sertliğini hissetti sırtında.

O kadar yalnız değilmiş, bir kişi varmış... Gözlerini açmak istiyordu.

"Başkan, kalk biraz dolaşalım, dışarı çıkalım. Kendine gel biraz. Her şey o kadar kötü değil!"

Kolundan tutarak kaldırdı onu. Bir taraftan da sakin bir sesle konuşuyordu:

"Mustafa herkesi dolaşıyor. Yarın bütün şube yöneticileriyle Tıbzet'in önüne gidilecek!"

Mümtaz'ın son söylediği biraz canlanmasını sağladı. Yatağın kenarına oturduğunda, karyolayı, içinde bulunduğu odayı gördü. Yatağın içinde çukur yoktu. Kalktı ayağa.

"Yüzünü yıka istersen..."

Banyoya geçti. Aynaya baktığında kıpkırmızı şişmiş gözlerini gördü. Islanmış yanaklarını, burnunun aktığını, Mümtaz'ın onu o halde gördüğünü düşündü ve bütün bunlar umurundaydı artık. Yüzüne su vurdu. Birileri vardı. Onunla dışarı çıkmak isteyen biri ve aşağıda yarın için bir şeyler yapmak isteyen biri... Bu: 'Her şey' demek diye düşündü ve kendine geldi. Yine de savaştan çıkmış gibi yorgun hissetti kendini.

Merdivenleri birlikte inip dışarı çıktıklarında serin hava yüzüne çarptı. Üşümedi; ihtiyacı vardı. Yüzüne kan üşüştüğünü hissetti.

"Sen bekle! Ben arabayı getiriyorum."

Bekledi.

Arabaya bindiğinde Şile tarafına yöneldiler. Çok geçmeden

Şile'nin içine girip gecenin o saatinde tenhalaşmış sokaklardan ilerleyerek Ağva tarafına yöneldiler. Gittiler gittiler... Yol iyice karanlıklaştı. Bir tek arabanın farlarının ışığı aydınlatıyordu geceyi. İkisi de kendi dünyalarına dalmış hiç konuşmuyorlardı. Hiçbir şey düşünmüyordu Haydar Bey; yeniden dünyaya döndüğünden başka.

Araba bir uçurumun kenarında durdu. İndiler. Sert bir rüzgâr esiyordu dışarıda. Aşağıda koskoca Karadeniz vardı ve karanlıkta kayalıklara vuran beyaz köpükler gözüküyordu ve çağıltısı ulaşıyordu yukarılara... Paltosunun yakasını kaldırdı Haydar Bey. Deniz, dalgaların beyazlığı dışında karanlığa teslim olmuştu. Bulutluydu gökyüzü... Üşüdüğünü hissedip paltosunun yakasını yukarı kaldırdı. Rüzgâr sanki 'gerçek olan bu gördüklerin' diyordu. Ve diyordu ki: 'yalnızlıktan korkma! Her şey zaten bir aradadır.' 'Bir arada olduğumu biliyorum; ancak neden yalnız hissediyorum kendimi?' diye yanıt verdi rüzgâra. 'Ben varım ya!' dedi rüzgâr, 'ben yanağını okşuyorum ya?..' Dönüp yanına baktı: Mümtaz'ı gördü. Tıpkı yanağını okşayan rüzgâr gibi Mümtaz vardı onunla bir arada olan. Şube başkanlarını dolaşan Mustafa'yı düşündü. Rüzgâra bıraktı kendini. Ancak o zaman bulunduğu andan öteye gidebildi ve Şehrazat'ı özledi. Bu yazılar nasıl anlatıyorsa denizi, nasıl canlandırıyorsa imgelemimizde onu, Şehrazat da o kadar gerçekti. Anlatılan bu rüzgâr kadar gerçekti. Eğer hiç biri gerçek değilse, o da yoktu o zaman. İki yerde birden olan kendisi, karşısında duran Mümtaz, ikisi de gerçek hayatta vardılar. Ancak önemli olan burasıydı, beyinlerde yaşayacakları bir yaşam sunulmuştu onlara ve bu da güzel bir şeydi.

Mümtaz'ın uçurumun kenarına ilerlediğini gördü. Saçları rüzgârda dağılmış, paltosunun etekleri havalanıyor... Onu Şehrazat'tan farklı kılan neydi? Gerçek hayattan alınmış olması mı? Artık bir romanda kahraman olduğunu bilmemesi mi? Bağırdı ve dedi ki:

"Bu deniz, sen ve her şey, rüzgâr bile! Bir romandayız hepimiz. Artık kurgu falan umurumda değil. Dilediğim gibi dav-

ranmak istiyorum. Mümtaz! Duyuyor musun? Ben Şehrazat'a gitmek istiyorum."

Mümtaz dönmüş ona bakıyordu. Gözlüklerinin arkasında onun gözlerini görüyordu Haydar. Ancak o ne dediğini hiç duymamış gibiydi. Gözleri şaşkın ve korku içindeydi. Başının üstünde bulutlar daha bir kapkaraydı. Hava kardı, kardı; sanki Mümtaz dahil, deniz, her şey bu karanlıkta kaybolmak üzereydi. Haydar Bey bir ân korktu dediğinden. Doğanın bir düzeni olduğu gibi romanın da bir düzeni olduğunu düşündü. Mümtaz'ı uçurumda kaybetmekten korktu. Kendisini kaybetmekten korktu.

"Gidelim artık!" diye bağırdı Mümtaz'a.

Mümtaz kıpırdamadan aynı yerinde duruyordu. 'Her şeyi mahvettim mi yoksa?' diye düşündü. Hızla Mümtaz'a doğru gitti.

"Gidelim diyorum. Duymuyor musun?"

"Rüzgârdan ne dediğin anlaşılmıyor!' dedi Mümtaz bağırarak.

Rahat bir nefes aldı Haydar Bey. Her şey yerli yerindeydi. Sözcükler kendi mecrasında akabilirdi yine... Birbirlerine rağmen bir arada olmak vardı, bir de 'bir arada olmak!' Rüzgâr sanki öyle fısıldamıştı kulağına. Toplantı salonunda başkanlar bir birlerine rağmen bir aradaydılar. (Yaşamın bir yüzü buydu.) Rüzgâr ve Mümtaz'la bir aradaydılar. (Yaşamın öteki yüzü buydu.)

Döne döne giden virajlı yollara girdiler, Karadeniz'i arkalarında bırakarak. Haydar Bey şimdi kendini daha iyi hissediyordu. Yaptığından utanan çocuklar gibi niye bu kadar zayıf davrandığını düşünüp, rahatlamayla birlikte peydahlanan suçluluk duygusuna katlanmaya çalıştı. Şile'nin içine girdiklerinde taşlı yollarda ilerlerken bu suçluluk duygusu da onunla birlikte geliyordu. Öyle fazla yorucu olmayan, 'niye bu değmeyen adamların yanında zayıf yönünü gösterdin çocuk?' diyen şefkatli bir annenin suçlaması gibi... Bu duygu yıkıcı değildi. Ruhunda yeni bir yara açmıyordu. Hoş görüyordu ve 'git rahat uyu çocuk!'

diyordu.

Mümtaz'dan ayrıldıktan sonra yeniden otelin bahçesine çıktı. Cep telefonunu eline aldı ve İstanbul'u, Deniz'i aradı. Deniz heyecanla birbiri ardına sorularını soruyordu. O hepsine yanıt veremeyecek kadar yorgundu. Deniz'e nasıl olduklarını sordu.

"Biz iyiyiz," dedi Deniz. "Fabrikanın önüne gittik bugün, askerler dağılın demeden dağıldık. Siz nasılsınız onu söyleyin."

"İyiyim Deniz. Merak etme! Yarın başkanlar kurulundan sonra hep birlikte fabrikanın önüne geleceğiz."

"Biz ne zaman?..."

"Geleceğimiz zaman ben size haber vereceğim. Siz benim telefonumu Rumeli Şubesi'nde bekleyin."

"Sesiniz üzgünmüş gibi geliyor," dedi Deniz.

Durakladı, bir soluk aldı. Dedi ki:

"Bir ân evvel fabrika önüne gelmek istiyorum Deniz. Bir şey söyleyeyim mi?.. Burada bütün gün direnişi tartıştık Deniz. Saldırdılar hep bir ağızdan. Elimden geldiği kadar savundum kendimi. Ve ben hepsi birden bana yöneldiğinde çocuklar gibi ağladım Deniz. Başımı masaya koydum ve ağladım. Bu dünya niye bu kadar acımasız diye ağladım. Sonra gördüm ki, güzel insanlar vardı."

"Üzmeyin kendinizi. Boş verin!"

Yarın görüşürüz, deyip kapattı telefonu. İçindeki suçluluk duygusu 'ağladığını niye söyledin Deniz'e?' diye sordu. Yumuşak bir dille: 'Şimdi git uyu,' dedi. Dedi sonra: "Yarın güzel bir gün olacak!"

YETMİŞİNCİ BÖLÜM

Şile'den fabrika önüne bir konvoy

... Şimdi git uyu, dedi. Dedi sonra: Yarın güzel bir gün olacak!

Yola koyulduklarında öğleyi bulmak üzereydi. Aliağa Şube Başkanı Mustafa bir ân önce yola çıkmaları için toplantıyı erken bitirmeyi önerdi sabahtan; ancak öyle yola koyulabildiler.

Arabayı Nazmi kullanıyordu. Haydar Bey Nazmi'nin yanına oturmuş, bakışları ağaçların arasında durmadan kıvrılan yolda kalmıştı. Önde Trakya şubesinin arabasını gördüler. Onun önünde bir araba daha; hangi şubenin arabası olduğu belli olmuyordu, ağaçların arasından kıvrıldı öndeki araba, hemen arkalarından onlar da aynı hareketi tekrarladılar. "Bir araba da arkadan geliyor," dedi Nazmi. Dönüp baktı Haydar Bey: Bir değil iki arabaydı gelen.

"Ne güzel!" dedi.

Başka arabalar da vardı. Hepsi birden aynı noktaya, Tıbzet'e gidiyorlardı. Oturduğu koltukta doğruldu. Kendinden hoşnutsuz halinin, geceden kalan o ruh halinin yerini, yüreğinde kıpırdayan güzellikler aldı, dışarısı daha bir güzel geldi. Masmavi bir gökyüzü vardı ağaçların yukarısında... Güneş ışıkları her şeyi çam ağaçlarının arasından ne de güzel yıkıyordu. Yol pırıl pırıldı.

"Bütün arabalar Tıbzet'e gidiyor," dedi.

"Her şey ne güzel!" dedi arkasından.

İnsanlar onlar için geliyorlardı. Nazmi ona sahip çıkmıştı gece. Mümtaz onu alıp deniz kıyısına götürmüştü. Fırtınalı denizin uğultusu çıkmıyordu kulaklarından. 'Her şey var olmak içindir' diyordu sanki doğa. Mustafa bütün gece şube başkanlarını dolaşmış bugün için... Mümtaz da, Nazmi de söylüyordu aynı şeyi: "Sabaha kadar yatmadı!" İnsanların yürekleri aynı şey için atıyordu. Çocukluğundan beri içinde olan, şimdi elinde tuttuğu umuttu. İnsanlar ortak bir hedef için birleşecekler, insanlığın mutluluğu için yürüyeceklerdi. Bunun gibi bir şeydi o umut. Direnişin başından beri çocukluğunun umudunu göstermek için insanlara, hep fırsat kollamıştı. İnsanlara hep bu umudu aşılamak istemişti. Bir rüya gibiydi her şey ve bu rüyadan uyanmak istemiyordu. Gece ne kadar umutsuzluğa düşmüşse, şimdi arabalar arka arkaya yol alırken o kadar umutla dolmuştu içi.

Telefon etti Rumeli Şubesi'ne. Salman'ı istedi.

"Yoldayız," dedi. "Üç gibi oluruz orada. Ben seni arayacağım. Öyle çıkın şubeden!"

Şile'nin virajlı yolları bitmemişti daha; ancak şimdi daha düzgün bir yolda ilerliyorlardı, asfalttı yol. Bir iki şube arabasını geçtiler, el salladılar geçerken... Arkada kalanlar korna çalarak selamladı. Bu insanlarla, toplantıda seslerini çıkarmayan (ya da çıkaran?!) bu insanlarla yeniden dostluk kurmuştu selam tutan elleri. Hiç belli olmuyordu dünyanın işi. Viraj bitti, düz geniş bir yola çıktılar. Hızlandı araba.

"Gişelerde bekleyeceğiz onları," dedi Nazmi. Beş altı arabanın önde olması lazım. Gerisi arkada kaldı."

Fatih köprüsünden sonraki gişe girişinde sekiz arabanın onlardan önce gelmiş olduğunu gördüler. Ahmet Aras'ın arabası en öndeydi, Kartal Şube Başkanı da onun arkasında. Derken Ankara'nın arabası geldi, Aliağa'nın, Adıyaman'ın... Hepsi arka arkaya dizildiler. Genel başkanın arabası en sonra geldi. Ahmet Aras eliyle işaret etti: Herkes arabalara bindi.

"Tamam!" dedi Haydar Bey, Salman'a telefonda. Hareket

edebilirsiniz. Geliyoruz. Yarım saat sonra Hadımköy gişelerindeyiz. Siz de orada olun!"

Hadımköy gişelerine vardıklarında Selim Kaptan'ın otobüsü henüz gelmemişti. Gişeleri geçip yolun sağına dizildiler. Haydar Bey arabadan indi. Ankara Şube Başkanı, "biz gidelim!" dediğinde, Haydar Bey: "Hayır!" dedi. "Bekleyelim, birazdan gözükür."

Çok sürmedi, karşı yoldan gözüktü otobüs. Başlar cama dayanmış, yol kenarında dizili yirmi beş arabaya bakıyorlardı. Haydar Bey gülümsedi işçileri görünce. Sözünü tutmuştu. Petrol–Sen'i getirmişti. Kıraç sapağına varıp toprak yola girdiklerinde arka arkaya arabalar; konvoy fabrikaya kadar uzandı. Fabrikanın önü bir anda araba doldu, Bir de Selim'in otobüsü. İşçiler indiler otobüsten, o coşkuyla slogan atmaya başladılar. Sesleri bir hayli gür çıkıyordu. Hemen fabrikanın önünü kapattılar. Bir asker vardı kapıda yalnızca; o da bir şey yapamadı. İşçiler uzun zamandan beri böyle moral bulmamışlardı. Arabaların çok oluşu toplantıyı daha heybetli kılıyordu. Çok geçmeden arka arkaya askeri cipler doluştu fabrikanın önüne. Mavi araçtan teğmen indi. Askerler geldiğinde Haydar Bey konuşmaya başlamıştı elindeki megafondan. Deniz haber vermiş, gazeteciler de gelmişti.

"Petrol–Sen'in desteği, biliyoruz, inanıyoruz ki; bugün burada şube başkanlarının, idari sekreterlerin, mali sekreterlerin, merkez yöneticilerinin burada olduğu gibi bu destek artarak sürecek! Bu destek bizi mutlu ediyor. Umudumuzu yükseltiyor, sesimizi de; şimdi olduğu gibi..."

Teğmeni görünce uzaktan, konuşmasını kesmedi. Teğmense, kalabalığı ve insanlardan daha fazla yer tutan arabaları görünce bir şey diyecek durumda olmadı. Ahmet Aras gitti teğmenin yanına... İnsanlar slogan atmaya başladılar. Teğmeni görünce daha bir bağırır olmuşlardı.

"Karşımızda bir duvar var! Yargı, jandarma, işveren! Bu duvara karşı günden güne büyüyeceğine inandığımız bir cephe var. Kim durabilir bu cephenin karşısında?"

Adeta kendini kaybetmişti. Bir gün önceki düştüğü duruma inat, kendinin, insanların duymak istediği şeyleri söylüyordu. Sonradan düşündüğünde bir gün öncesini; takip eden ikinci günün nasıl birincisine bu kadar tezat olabildiğine, kendi de şaştı. Çok sonraları değil, konuşmasını bitiremeden aklına takıldı gerçi bu düşünce. Kendi de inanıyor muydu söylediklerine? Yoksa inandırmak için miydi konuştukları? Ya da insanların duymak istediği sözleri mi söylüyordu? 'Teğmenin ve askerlerin yanında başka ne diyebilirdim ki?..' diye düşündü. Ama kaptırmıştı kendini bir kere. Kaybetmişti kendisini sözlerinin etkisinde...

"Sesimiz tüm işçilerle birlikte yükselmeye devam ettikçe kim durabilir bu dayanışmanın karşısında? Duramazlar!"

İşçileri coşturuyordu bu sözler. Kitlenin coşmaya ihtiyacı vardı.

"Evet! İşveren bizi kabul etmezmiş... Direnişteki işçilerle çalışmazmış... Nasıl çalışmazmış? İşte bundan sonraki mücadelede bunun cevabını, 'biz çalışırız, biz fabrikaya döneriz!' diye vereceğiz."

Birden kendine geldi. Kendine gelir gelmez sözlerinin gücü zayıfladı. O haliyle, Şile'de dört gündür başkanlar kurulu toplantısı olduğunu ve o toplantıda direnişe ışık tutulduğunu söyledi. Doğru söylemediği için son söyledikleri iyice cılız çıktı. Kendi de şaştı. Kaçarcasına: "Ben sözü şube başkanları adına Mustafa Yalçın'a veriyorum," dedi.

Sloganlar daha bir coştu. Askerler topluluğun çevresini sarmıştı, hepsi gergin gözüküyordu. Mustafa Yalçın elinde tuttuğu megafondan konuşmasına şu sözlerle başladı:

"Seksen dokuz gündür ekmeği için, özgürlüğü için, onuru için, sendika hakkı için direnen Tıbzet'in yiğit işçileri hepinize merhaba!

Sevgili arkadaşlarım! Sendikamızın başkanlar kurulu dört gündür toplantıdaydı. Ve şu anda tüm şubelerimiz buradalar. Onlar sizlere destek vermeye geldiler, güç vermeye geldiler, dayanışmalarını göstermeye geldiler."

Bir haykırış koptu, Yaşasın işçi sınıfı dayanışması diye!

"Onlar sizlere sadece dayanışmaya değil sizlerin yanında olduklarını göstermeye geldiler. Onlar sizlere, yarın bölgelerine döndükleri zaman, fabrikalarına döndükleri zaman dayanışmalarını sürdürmek için geldiler arkadaşlar!

Sevgili arkadaşlar! İki gün boyunca sizin direnişinizi konuştuk. On yıldan beri başkanlar kurulu üyesiyim. Sadece bir işyeri üzerinde, belki de on yıldan beri katıldığım başkanlar kurullarında en çok tartışılan işyeri oldunuz, en çok konuştuğumuz, değerlendirdiğimiz işyeri oldunuz. 'Burada sendika hakkı için direnen bu insanlara nasıl yardımcı oluruz, elimizdeki olanaklar nedir, şubeler olarak neler yapabiliriz?' bunları konuştuk. Güçlüklerimiz olduğunu biliyoruz; ama yapılacak şeyler olduğunu da biliyoruz. İşte biz bugün buraya geldiysek, bu yapılacak olan şeyleri bundan sonra da yapacağımızı bir kere daha anlatmak için, dayanışmamızı göstermek için geldik arkadaşlar! Örgütümüz sizlerin yanındadır. Gönül ister ki sizlere çok daha farklı şeyler söyleyelim. Bu mücadele Petrol–Sen'in onurudur. Sizler mücadelenize devam edeceksiniz. Bu mücadeleyi tüm örgütünüzle sürdüreceksiniz arkadaşlar. Hepinize başarılar diliyorum, mücadelenizde başarılar diliyorum arkadaşlar!"

Haydar Bey söz aldı hemen:

"Tüm şube başkanları adına, onların duygularını ve düşüncelerini dile getiren Mustafa Yalçın'a yürekten teşekkürler. Şimdi Petrol–Sen genel başkanı Mahir Urkan!

"Tamam," dedi Ahmet Aras teğmene, "birazdan bitiyor." Teğmen tedirgindi ve böyle beklenmedik bir toplantıdan hayli şaşırmış ve oldukça rahatsız olmuştu. Bekçiler kulübelerinden çıkamamışlardı. Mahir Urkan kısa tuttuğu konuşmasına "bu mücadelenin ne kadar zorlu olduğunu sizlere anlatmamın gereği yok, biliyorum," diye başladı ve şu sözlerle sürdürdü:

"Petrol–Sen Başkanlar Kurulu dört gündür yaptığı toplantıda bu direnişe nasıl sahip çıkması gerektiğini tartıştı ve bugün dayanışma için buradayız. Mücadele elbette ki kolay olmaya-

cak değerli arkadaşlarım; zorlukları var. Ama bu zorlukları da işçi sınıfı ve bizler belirli bir mantık içerisinde, belirli doğruları ortaya koyarak aşmaya çalışacağız. Bizim bugün yaptığımız budur. Bu dayanışma için bugün buraya gelen şube yöneticilerine ve Tıbzet işçisine teşekkür ediyor, mücadelenizde başarılar diliyorum arkadaşlar!"

Konuşma biter bitmez sloganlar atmaya başladı işçiler. "İşçiyiz, haklıyız, güçlüyüz!" diye bağırıyorlardı. Şube başkanları ve öteki yöneticiler de gitmek için sloganların bitmesini bekliyorlardı. Ahmet Aras: "Evet arkadaşlar! Geldiğimiz gibi disiplinli bir şekilde dönüyoruz!" diye bağırdı.

Başkanlar arabalarına döndü, işçiler de... İşçiler hâlâ var güçleriyle slogan atıyorlardı yürürlerken. Otobüse bindiklerinde en önde oturan Salman, Haydar Bey'in geldiğini görünce: "En büyük başkan, bizim başkan!" diye bağırdı aşka gelip. Haydar Bey'in tuhafına gitti bu; bir o kadar da hoşuna! Arabasına doğru yürüdü gururla... Şube yöneticilerin arabaları bir bir gözden kayboldu. Askerler de bindi arabalarına. Fabrikanın önü bir anda boşaldı. Selim Kaptan otobüsü hareket ettirdi. Bir sessizlik oluştu nedense... Haydar Bey'e o gün bitmeyecek, sürüp gidecekmiş gelmişti. Arabayı hareket ettirmeden önce Nazmi'ye dönüp: "Gene biz bize kaldık," dedi.

İşçilerin, Çarşamba günkü toplantıdan hemen sonra çalışanların yollarını kestiklerini Nazmi, Haydar Bey'e yolda söyledi. Sinan'dan öğrendiğini de...

YETMİŞ BİRİNCİ BÖLÜM

Dayanışma şenliği

Haydar Bey o gün öğleden sonra Sefaköy'deki Klas düğün salonuna geldiğinde salon yan yarıya dolmuştu. Haydar Bey uzun zamandan beri ilk defa o gün takım elbisesini giymiş, kravat takmıştı. Tıbzetliler aileleriyle salonun sol yanında yerlerini almışlardı. Çocuklar bayram günü elbiseleriyle masaların arasında koşturuyorlardı. Sedat ile Kadir kapı girişinde yeni gelenlerin davetiyelerine bakıyor; insanlar ikişer üçer gelmeye devam ediyordu. Nazmi, arka boş masalarda oturanların sivil polisler olduğunu söyledi Haydar'a.

"Müzisyenler gerçek değil mi?" diye sordu Haydar Bey. "Kaçta başlıyoruz?"

"Bir buçukta başlarız," dedi Nazmi.

Haydar Bey sorusunu bir başka biçimde yineledi:

"Müzisyenler kaçta gelecek?"

"Birazdan gelirler."

"Bir aksilik olmasın da?.."

Salonun dört bir köşesine yerleştirilmiş kolonlardan Kürtçe bir türkü çalmaya başladı. Derken biri sesi daha da açtı. Haydar Bey polislerden yana baktı. İleride ses cihazlarının yanında Salman'ı gördü. Dört beş kişi bir olup, kadınlı erkekli, sahnede hâlây çekmeye başladılar. Haydar Bey elinde olmadan

askerleri hatırladı. Kulaklan hâlây çekenlerin Kürtçe söylediği türküdeyken göz ucuyla polislere bakıyordu: Görünüşte oradakilerden farkı olmamasına rağmen yine de tavırlarından oraya ait olmadıkları belli oluyordu. Türkü çalarken kafa kafaya vermişler bir şeyler konuşuyorlardı. İkinci türküde Haydar Bey ürkekliğini attı üstünden. Baktı ki zaman uzun, her şeyi oluruna bıraktı. Deniz, Salman'ın oğlunu elinden tutmuş masaların arasında gezdiriyordu. Kapıdan Hava–İş Başkanı girdi o sıra. Haydar Bey 'hoş geldin' diyebilmek için yanına gitti.

Hava–İş Başkanını pencere tarafındaki ön masalardan birine oturttuktan sonra 'polisler seninle görüşmek istiyor,' diyen Nazmi'yle birlikte arka kısma yürüdü. Nazmi, giderlerken Haydar Bey'e usulca: "Bunlar sendikalar masasından," dedi.

Polislerden birinin simasını hatırlıyordu. Mitinglerde, başka toplantılarda sık sık rastlıyordu ona.

"Hoş geldiniz!" deyip oturdu yanlarına.

Polisler toplantının kaçta başlayacağını sordular. Ona yabancı olmayan polis: "Personel müdürü müymüş, neymiş? Fabrikadan devamlı telefon edip isim veriyor ve o kişileri göz altına almamızı istiyor," dedi.

Haydar Bey, tanımadığı bu polise karşı temkinli olmayı yeğleyip bir şey söylemedi. "Öyle mi?" dedi sadece.

"Böyle kişilerin emir vermesini hiç sevmem!" dedi polis.

"İşçileri kapının önüne koydular," dedi Haydar Bey ve hemen ardından "sırf sendikayı fabrikaya sokmamak için!" diyerek sözlerini tamamladı.

Haydar Bey polislere toplantının biteceği saati söylerken kapıdan Ahmet Aras'la birlikte Nevzat Özdil'in girdiğini görünce müsaade istedi. Hemen arkalarından gelen Diyarbakır Şube Başkanı'nı da gördü onlara doğru ilerlerken. Yanlarına gittiğinde Ahmet Aras yanaklarından öptü onu ve kuvvetlice sıktı elini. Nevzat Özdil de öyle. Diyarbakır Şube Başkanı Yaşar Hızarcı'yla dostça sarıştılar. Sıcakkanlı bir insandı Yaşar Hızarcı, severdi onu. Onları alıp Hava–İş başkanının masasına götürdü.

Saat bir buçuğu geçmiş, müzisyenlerden yalnızca biri gel-

mişti. Telaşla Nazmi'yle birlikte müzisyenleri organize eden sol dergilerden Hilmi adındaki çocuğu buldular. "Merak etmeyin ağabey," diyordu Hilmi. "Trafiğe takılmışlardır. Söz verdiler bana. Gelmez olurlar mı?"

Salon hemen hemen dolmuştu. Bine yakın insan gelmişti. Endişeleniyordu Haydar Bey müzisyenler gelmezse diye, endişelendikçe Nazmi'yi sıkıştırıyordu; o da Hilmi'nin başına ekşiyordu. Direnişteki Reslan ve Brandi işçileri de gelmişti, sendika yöneticilerinden, partilerden gelenler olmuştu. Saat ikiye doğru şenliğe başlamak zorunda kaldılar.

Can, açılış konuşmasını yapmak üzere Haydar Bey'i mikrofona davet etti. Haydar Bey konuşurken hâlâ üstünden bir gün önceki yorgunluğu atamadığını hissetti. Artık ezberlemişti söyleyeceklerini. Aynı şeyleri söylüyordu hep. Günlerden beri direndiklerini, mücadeleden yılmayacaklarını... İşçi sınıfından beklediği desteği... Konuşurken bir taraftan: Gözü kapıdaydı. Müzisyenlerin gelip gelmediğine bakıyordu. Onun arkasından Salman konuştu. Aynı şeyleri söylemesine rağmen, o coşkuyla bağırıyordu. "Direnişten asla vazgeçmeyeceğiz!" diyordu.

Sonra Can, Ahmet Aras'ı davet etti mikrofona. Ahmet Aras bütün Tıbzet işçilerini yürekli mücadelelerinden dolayı kutladı. Sendikanın direnişi sonuna kadar destekleyeceğini söyledi. Haydar Bey'i çağırdı yanına. Nazmi'yle Can'ı çağırdı, temsilcileri de!.. Hepsini el ele tutuşturduktan sonra kendi de ortalarına geçerek her birinin kollarını yukarı kaldırdı ve insanlardan bu birlik beraberliği alkışlamalarını istedi. (Aras'ın böylesi toplantılarda uyguladığı standart bir hareketti bu) Salonda güçlüce bir alkış koptu. "Yaşasın sınıf dayanışması!" diye bağırdılar alkışın ardından. Ahmet Aras yerine geçtiği sırada Hilmi geldi Haydar'ın yanına, müzisyen çocukların geldiğini söyledi. Can, sahneye çıkıp, az sonra programın başlayacağını açıklayarak (kendisini toplantının başından beri sıkıştıran) Sedat'ı sahneye çağırdı şiir okuması için. Sedat elindeki kâğıt tomarıyla, uzun sürecek şiirini okumaya başladığında müzisyen çocuklar sahnedeki yerlerini alıyordu. Sedat şiirini okumayı bitirdikten son-

ra müzik programı başladı. İnsanlar kadınlı erkekli sahneye doldular, başl..dılar hâlây çekmeye. Sonra ikinci müzisyen grubu devrimci şarkılar söylediler. En keskin devrimci parçalarını dillendirdiler. Haydar ilk o zaman kendisinin bu şenliğin hazırlanmasıyla hiç ilgilenmediğini, Nazmi'nin de işi kendi haline bıraktığını düşündü. Sol taraftan bir devrimci grup yanlarında getirdiği bir pankartı asmak istedi salonun duvarına. Tıbzetlilerden birkaç kişi, Salman, Sinan hemen yanlarına gittiler. Kısa bir tartışma yaşandı o köşede; ancak olay çıkmadan pankart asmaları engellendi. Devrimci şarkıların eşliğinde, şenliğe gelen başka bir grup genç devrimci sloganlar atmaya başladı. Sonra işçiler yeniden hâlâya kalktılar.

Hilmi arkadaşlarıyla birlikte film makinesini salona kurarken, iki kişi de sahnenin ortasına perde gerdi. Hâlâylar bittiğinde Hilmi'nin direnişin başından beri çektiği, çoğunu da Petrol–Sen merkezindeki basın servisinden aldığı fotoğraflar yansıdı perdeye. Her bir fotoğraf direnişin ayrı bir dönemine aitti ve bir alkış kopuyordu salondan; en çok da Tıbzetli işçiler coşmuştu. Yalnız her bölüm bitip başka bir bölüme geçerken derginin temsil ettiği devrimci grubun adı yer alıyordu perdede sesli olarak. Haydar Bey, Ahmet Aras'ın kalkmak üzere olduğunu gördüğünde masasına doğru seğirtti; onun bu durumdan rahatsız olduğunu düşünerek...

Ahmet Aras:

"Haydar'cığım biz gidiyoruz," dedi yanına gelen Haydar Bey'e.

"Peki başkan!" dedi. "Geldiğiniz için teşekkür ederim.

Hep birlikte masaların sandalyelerin arasından, kendilerine yer açarak ilerlediklerinde Haydar Bey, nasıl söze başlayacağını bilemediği bir sıkıntıyla:

"İlk defa böyle bir şenlik tecrübesi yaşıyoruz," demek zorunda hissetti kendisini. .

Söylediğinden hoşnut olamadığı sırıtan bir ruh haliyle; aynı zamanda kurtulamadığı bir tatminsizliği yaşayarak devam etti:

"Maddi bakımdan yük olmasın diye devrimci dergilere havale ettik..."

Bir süre sustuktan sonra;

"Hiç de denetlemedik," diye ekledi.

Ahmet Aras kolunu Haydar Bey'in omzuna koydu.

"Canını sıkma!" dedi. Nasıl çaba harcadığınızı görüyorum."

Aras'ın bu sıcak davranışı karşısında Haydar Bey daha bir rahatlamış hissetti kendisini. O rahatlıkla içini döktü:

"Amacımız direnişi kazanmak hep! Bu yüzden bazen sizlerle de karşı karşıya geliyoruz ama?.."

"Biz başkanlar kurulunda o sayfayı kapatıp yeni bir sayfa açtık!" dedi Aras.

Ardından sözlerini aynı içtenlikle sürdürdü:

"Bundan sonra her şeye sıfırdan başlıyoruz. Biz sizin her şeyi iyi niyetle yaptığınıza inanıyoruz."

Hoşuna gitmişti bu sözler Haydar Bey'in. Onları uğurlayıp salona döndüğünde can sıkıntısının dağılmakta olduğunu hissetti. Sorsalardı ona nasıl bir şeydi yaşadığı, bunun yanıtını veremezdi. Ahmet Aras sıcak davrandığında bir iki cümleyle de olsa içini dökmek ihtiyacını hissetmişti hemen. Neden? Birazcık sıcak bir davranış ona yetiyor muydu yoksa? Ya Ahmet Aras? Ahmet Aras'daki bu davranış değişikliği nedendi? Gerçi Ahmet Aras'ın Haydar Bey'e karşı o güne kadar hep ölçülü davrandığını söyleyebiliriz. Haydar Bey de Şile'deki konuşmasında müteşekkir olduğunu söyleyerek onun bu yanına vurgu yapmamış mıydı?

Haydar Bey salona dönerken ağır bir yükten kurtulduğunu hissediyordu. Bu yükün hangi boyutlara vardığını ilk, Salman, 'şube başkanıyla aranızdaki mesele bizi ilgilendirmez, o ikinizin arasında geçen bir şey' derken duyumsamıştı. Ne işçilerle sendikaya gidişlerinde 'acaba yalnız başına kalır mıyım' derken ne Selami'nin eve telefon edişinde farkına varmıştı bu gerçeğin; ama şimdi bütün bu ayrıntıları tek tek hatırlıyordu. Hepsini, işçilerin yöneticileri alkışladığı ânı, tartışmalarını, merkez yönetimiyle ilişkilerinin nasıl zorlaştığını, işçilerin Mert Hoca'nın üstüne yürüyüşlerini, basın açıklamasından sonra Selami'nin di-

retişini;, hepsini hatırlıyordu. Neden bütün bunların hepsi şimdi aklına üşüşüyordu, bilmiyordu. Aras'a, 'bazen sizlerle de karşı karşıya kalıyoruz' derken sesine ezik ifade verişinde bir şeylerden intikam alma vardı ve gene bu yüzden, rahatlayışından ötüre kendinde bir yabancılaşma, bir suçluluk duygusu hissediyor; yine de böylesi daha iyi diye kendini yatıştırıyordu. Duygularının karmaşıklığında binlerce neden birbirine karışmıştı; onun geçmişte kaldığını sandığı her şey, yüzlerce ayrıntı, hareketlerine yön veriyordu. Haydar Bey yaşadığı değişimin farkında değildi. Bu değişim ne zaman başlamıştı; dolayısıyla onun da farkında değildi. Şile'deki akşam masaya başını koyup ağladığında kendini diğer insanlardan dışlanmış hissetmişti. Önünde bir boşluk açılmıştı ve o boşluğun içinde kaybolmak üzereydi. Sonra Mümtaz geldi tuttu elinden ve tekrar kendini dışlanmış hissettiği dünyaya geri döndürdü. Kim değişmişti, o mu, insanlar mı? Arabalar konvoy halinde giderken hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını düşünüp mutlu ânı yaşamıştı. Fabrikanın önünde toplantı bitip herkes arabalarına binene kadar sürmüştü bu hayal. Sonra herkes arabalanna binmiş ve geldikleri gibi gitmişti. Nazmi yolda işçilerin, çalışanların yollarını yeniden kesmeye başladıklarını söylemişti. Dışanda hiçbir şey değişmemişti... Ne olacaktı peki? İçinde kaybolmak istediği boşluğa geri dönemezdi ya?.. İnsanlar onu bırakmıştı. 'Şu anda kendimi öyle yalnız hissediyorum..' dememiş miydi telefonda Deniz'e. Bir de öncesinden dediği: 'Artık birbirimizi anlamamaya başladık demesi...' 'Tekrar her şeyin eski günlerdeki gibi olmasını isterdim' dememiş miydi?.. Hiçbir şey eskisi gibi olmuyordu. Nasıl olsun ki?.. nın içindeki değişimlerdi zaman. Zaman ileriye doğru akan bir şey olsaydı geçmiş hiç değişmeden kalırdı geride; trenin geride bıraktığı istasyonlar gibi. Belki o zaman o geçmişi yakalamak, o istasyonlara geri dönmek mümkün olabilirdi. Geçmiş biçimleri hatırlıyorduk biz; üstelik onu anımsarken bile değiştiriyorduk. Şimdi hiçbir şeyi geride bırakmıyor, nedenleri ile birlikte içine alıyor, hatırlananları da âna katıyordu. Zamanın akışı sadece gözleyen için vardı. Yaşamın daha güçlü bir kitap olduğu kesin-

di; şimdiye kadar hiçbir kitabın başaramadığını gerçekleştiriyordu, milyonlarca sayfayı tek bir sayfada barındırıyordu: Şimdi de! Küçüktü Haydar Bey. Ona soğuk davranan teyzesi gönlünü alacak bir söz söylemişti. Mutlu olmuştu o ân. Herkes onu sevsin istiyordu. Ne çok ihtiyacı vardı sevgiye. 'Biz sizin her şeyi iyi niyetle yaptığınıza inanıyoruz,' demişti Aras. 'Git bir ekmek al bakkaldan!' demişti teyzesi. Güzel bir söz ardından hiç sesini çıkarmadan gitmişti. Sevgi tutunacak bir dal gibiydi. Şehrazat uzatsa o dalı, belki bir tek o dal yeterdi. Nedendir bilinmez Şehrazat göstermiyordu sevdiğini, dile getirmiyordu. 'Ne yapacaksan bizimle yap!' demişti yönetim kurulu. Öyle mi diye düşünüyordu Haydar Bey. Nazmi'nin yönetim kurulu üstünde ondan daha çok etkisi olduğu üzerine bir laf etmişti Salman. Madem öyle, bundan sonra her şeyi yönetim kurulu ile yapardı işte! Ezik bir tavırla Aras'a, "bazen sizlerle de karşı karşıya kalıyoruz" derken, ona bunu dedirten ne çok neden vardı. Karşı çıkmaktan yorulmuş muydu yoksa? Uçurumun kenarında durmak hep yormuş muydu onu? Eski o güvenli halini mi özlüyordu.

"Bir daha gözüme hiç gözükme!" diyordu Nazmi, Hilmi'ye.

"Haydar Başkan!" dedi Hilmi, Haydar Bey'i görünce. Durdu baktı Haydar Bey, ne diyecek diye. Heyecanlıydı Hilmi, öfkesini yenemez bir halde:

"Biz günlerdir hazırlandık," dedi. "Tek tek diaları topladık. Nazmi Başkan tutturmuş göstermeyin diyor."

"Siz bizi zor duruma soktunuz," diye bağırdı Nazmi.

İkisi de çocuklar gibi birbirlerine bağırıyorlardı.

"Ne yapmışız ki biz? Biz buradaki disipline uymadık mı? Biz açmadık ya pankartı?"

"Onu demiyorum ben. İlle derginizin reklamını yapmanız mı gerekirdi?"

Hilmi, Haydar Bey'e döndü:

"Yahu Başkan, şuna bir şey söylesene! Ben demedim mi size günlerce öncesinden, asıllarını bir görün diye. Ne olmuş koymuşsak derginin adını?"

Tekrar Nazmi'ye döndü:

"Sen biliyor musun o asıllarını toplayana kadar ne çektik biz? Şimdi de 'bu kadar yeter, göstermeyin' diyorsun."

Nazmi elinin sinirli bir hareketiyle;

"Hadi be!" dedi. "Asıllarının çoğunu sendikadan aldınız. Sendikanın şeyiyle kendi reklamınızı yapıyorsunuz"

"Valla ben anlamam! Başkan, sen bari bir şey söyle! Bu kadar emeklerimiz boşa gitmesin."

"Bırak göstersin," dedi Haydar Bey, Nazmi'ye.

Asılların sonraki kısmı basın açıklamasından görüntüler içeriyordu. Bir yarım saat sürdü gösterimi. Saat beşi geçiyordu. "Müzisyenleri göz altına alıyorlar!" diye bağırdı biri telaşla kapıdan girip. Haydar Bey kapıya varmaya kalmadı, kapının önünde bir hareketlenme yaşandı. Dışarıdan gelen heyecanlı bir genç çocuk daha kolunu havaya kaldırdı ve;

"Arkadaşlar herkes dışarı! Arkadaşlarımızı göz altına alıyorlar!" diye haykırdı var gücüyle.

Salon kalabalıktı, o kalabalık salon bir anda ayağa kalktı, kimileri kapıya akın etmeye başladı.

Haydar Bey, Sedat'ın genç çocuğun kolundan tutup "ne bağırıyorsun?" diye onu payladığını ve çocuğun ona karşılık verdiğini gördü. Neredeyse delikanlı ile Sedat birbirine gireceklerdi.

"Durun bir dakika!" diye bağırdı Haydar Bey.

Kolundan tuttuğu gibi Sedat'ı kendine doğru çekti.

Delikanlı hâlâ "Arkadaşlarımızı tutukluyorlar!" diye bağırıyordu.

"Bir dakika heyecanlanma! Sakin ol hele! Durun arkadaşlar!"

Haydar Bey bir taraftan delikanlıyı yatıştırmaya çalışıyor bir taraftan da galeyana gelen insanları durdurmaya çalışıyordu.

"Salona bağırma! Bana söyle ne söyleyeceksen! Sorumlu benim burada! Arkadaşlar herkes yerine!"

İnsanlar kapıya doluşmuştu. Salonda hareketlilik hâlâ devam ediyordu. Daha masalarından kalkmayan insanlar vardı, onlar da kalkmak üzereydiler. Haydar Bey var gücüyle bağırdı:

"Arkadaşlar herkes yerine! Olup bitenle ben ilgileneceğim, merak etmeyin! Şimdi herkes yerine otursun ve sükûnetle beni

bekleyin! Ben polislerle konuşacağım, Ben gelene kadar hiç kimse salondan dışarı çıkmasın! Salman! Bizim arkadaşlara oturmalarını söyle! Sinan oturtturun herkesi!"

"Sakin ol arkadaşım. Ben ilgileneceğim dedim sana! Niye öyle kendi başına iş yapıyorsun?"

Kapıya gelenler Haydar Bey'in kararlı tavrı karşısında geri dönmeye ve yeniden masalarına oturmaya başladılar. Öncelikle Tıbzetliler uymuştu Haydar Bey'e, bu da öteki insanlar üzerinde etkili olmuştu. Haydar Bey herkesin sakinleştiğini görünce Sedat'a doğru yöneldi; tam o sırada Sinan'ı görüp vazgeçti, onun yanına vardı.

"Sen kapıda dur!" dedi Sinan'a. "Ben gelinceye kadar kimse dışarı çıkmasın!"

Kapıdan çıkıp merdivenlerden indi. Aşağıda bir polis otobüsü gördü. Polisler ikişerli sıra halinde kapının önüne dizilmişlerdi. Haydar doğruca amirleri konumunda gözüken sivil polise yöneldi. Yönelmesiyle gençlerden birinin gözaltına alınan arkadaşına doğru koştuğunu ve onu elinden tutup polislerden kurtarmak istediğine şahit oldu. Polislerin tarafında hemen bir kaynaşma oldu, koşan genci apar topar yakaladılar. Haydar Bey hemen vardı amirin yanına.

"Ben sendikanın şube başkanıyım," dedi. O sırada bir kadın belirdi yanlarında. Ufak tefek, minyon tipli kadın, kendini avukatım diye tanıttı. Haydar Bey'i konuşmaya bırakmadan o sordu insanların neden göz altına alındıklarını.

"Askerlik belgeleri yok," dedi amir konumundaki polis. Karakola götürüp askerlik şubesine sorduracağız. Başka bir nedeni yok!"

Amir polis avukata bunları söyledikten sonra Haydar'a döndü:

"İçeridekilere söyleyin, tek sıra halinde dışarı çıksınlar!"

Haydar Bey:

"Bakın, içeride tansiyon şu anda çok yüksek. Olay çıkmasının size de, bize de yararı olmaz. Ben insanları sakin bir şekilde dışarı çıkaracağım. Yalnız siz de polisleri buradan uzaklaştırın."

Polis kararsız bir tavırla yüzüne bakınca devam etti:

"Ortam çok gergin; olanak tanırsanız bir olaya meydan vermeden insanları arabalara bindirebilirim o zaman..."

Amir polisin arkasında duran, herhalde ondan daha yüksek konumdaki bir başka (apoletleri daha fazla olan) sivil polis;

"Tamam," dedi öndekine. "Polisleri karşıya alın!"

"Hiç kimse en ufak bir taşkınlıkta bulunmayacak!" dedi Haydar Bey'e sonra da...

"Tamam!" deyip Haydar Bey, avukata döndü:

"Bana yardımcı olursanız insanları sakinleştirebiliriz, sonra sizinle karakola gelirim."

Avukatla birlikte salona geri döndü. Salondaki gergin bekleyiş sürüyordu. İnsanlar onları görür görmez çevrelerini sardılar hemen.

"Açıklamayı siz yapın!" dedi Haydar Bey.

"Merak edilecek bir şey yok!" dedi avukat ve şöyle sürdürdü konuşmasını:

"Arkadaşımızın askerlik yoklamasını sorduracaklar şubesine."

"Peki ötekini niye bırakmıyorlar?" diye sordu biri.

Haydar Bey hemen müdahale etti:

"Arkadaşlar! Avukatla ikimiz onlarla birlikte gideceğiz. Size söz veriyorum arkadaşlarınızı yalnız bırakmayacağım."

Son söylediği sözler insanları sakinleştirmişti. Bunun üzerine hemen dedi ki:

"Arkadaşlar şimdi sessizce dışarı çıkıp dağılıyoruz. Tıbzetli arkadaşlar siz bekleyin! Siz en sonra çıkacaksınız!"

Gerilimin en yükseğe tırmandığı noktadan sonra her şey beklenmedik bir kolaylıkla gerçekleşti. İnsanlar sessizce dışarıda dağıldılar. Tıbzetli işçiler de Haydar Bey'in dediği gibi en son çıkıp bindiler otobüse. Haydar Bey avukatı ve Nazmi'yi yanına alıp polis arabalarını takip etti.

YETMİŞ İKİNCİ BÖLÜM

Sefaköy Emniyet Amirliğinden
Küçükçekmece Karakoluna; olan bitenlere dair

... Haydar Bey avukatı ve Nazmi'yi yanına alıp polis arabalarını takip etti.

Ve Sefaköy'deki emniyet amirliğine geldiklerinde polisler gözaltına aldıkları iki kişiyi bodrum katında ayrı nezarethanelere koydular. Haydar Bey, avukat hanım ve Nazmi doğruca emniyet müdürünün odasına çıktılar. Uzun süren bir konuşmadan sonra Haydar Bey emniyet müdürünü, iki kişiden birini, askerlikle ilgisi olmayanı bırakması konusunda ikna etti. Ötekinin asker kaçağı olup olmadığı Çanakkaleli olduğu için, oranın askerlik şubesine sorulacak; çocuk haber gelinceye kadar nezarethanede tutulacaktı. Sonraki gün pazara geldiğinden nezarethanede bir gün daha kalması kesin gibi gözüküyordu. Haydar Bey (Nazmi emniyet müdürünün yanından çıktıktan sonra ayrılmıştı onlardan) avukatla birlikte alt kata, gözaltındakileri görmeye indi. Alt kattaki polislerden, serbest bırakılacak kişiyi bırakmalarının, bilgi toplama merkezinden sabıka kaydının gelmesi geceyi bulacağı için uzayacağını öğrendiler. Polisler Haydar Bey'le avukata onları görmeleri için ancak birkaç dakikalığına izin verdiler. Haydar Bey o birkaç dakika içersinde bildiklerini aktarıp moral verdi onlara ve ailelerine

haber vermek için ikisinden de telefon numarası istedi. Emniyet müdürlüğünden dışarı çıktıklarında avukat hanım, sonraki süreç için ilgileneceğine söz verdi de Haydar Bey evinin yolunu tuttu. Haydar Bey, çocuğun gece yarısına doğru serbest bırakıldığını telefon edip öğrendi avukattan. Öteki ise söylenildiği gibi ancak Pazartesi günü öğleye doğru serbest bırakılacaktı.

Başkanlar kurulu üyelerinin arabalarla fabrika önüne gelmelerinden sonra Tıbzetli işçilerle askerler arasında gergin günler başladı. Çalışanların yollarının yeniden kesilmesi ortamın gerginleşmesinin birinci nedeniydi. İşçiler fabrika önünden jandarmanın onlara tanıdığı süre bittiğinde dağılmak istemiyorlardı. Bu da Haydar Bey'i zor duruma sokuyordu. Askerleri atlatıp fabrika önüne, onların yolu kesmediği taraftan geldikleri bir gün neredeyse gözaltına alınıyorlardı. Komando astsubay, Selim Kaptan'dan arabanın ruhsatını isteyince Selim Kaptan'la astsubay arasında tartışma çıktı. Selim Kaptan'ın boyun eğmez kişiliği az kalsın başına dert açacaktı. Uzatmalı İsmail çavuş o gün işçileri "yarın bütün yolları tutacağım. Bir daha buraya gelirseniz hepinize kurşun sıkarım!"sözleriyle tehdit etti. Bu tehdit işçilerin öfkelerini daha da biledi. Artık işçiler fabrikanın önüne gelmeyi ve ne kadar kalabilirlerse kalmayı, onur sorunu haline getirmişlerdi. Askerlerin sert tavırlarına karşılık işçiler de bir o kadar saldırgan tutum izliyorlardı. Askerlerin uyarılarına rağmen bir arada durmak yerine fabrika hizasına yürüyorlar, fabrika içinde görünen oldu mu uzaktan söyleniyorlardı. Bu tavırlarının karşılıksız kalmadığı da oluyordu. Hatta içeridekilerden Nizamettin Ersever'in adamlarının onları tahrik etmeye çalıştıkları bile oldu. Bu olay neredeyse son derece gerilen sinirlerin patlamasına ve az kalsın fabrika önünde bir kargaşalığa neden olacaktı. O sırada işçiler Nizamettin Ersever'in fabrikanın önüne çıktığını işçilere yönelik hiddetle elini salladığını gördüler.

Salman Ağabey haklıydı. O herif bizi kötülemek için kara-

kol komutanına her türlü yalanı söylüyor da biz niye onun silah göstererek bizi tehdit ettiğini söylemeyelim? Biraz da o zor duruma girsin. Salman Ağabey askerlerin komutanına, içerdekiler bize silah gösteriyorlar diye söylediğinde nasıl da şaşırdı komutan? İçerdekilere gücü yetmez tabii... Ama olsun! En azından bir müddet üstümüze gelemedi. Her gün mağdur olan biz değil miyiz? Kovulduğumuz fabrikanın önünde birazcık fazla kalmaya kalksak adeta bir düşman muamelesi görüyoruz. O Nizamettin Ersever değil mi bizi askerlere terörist bunlar diye gammazlayan. Oh, işte iyi oldu! Elinde silah varmış yokmuş umurumda değil.

Bugün bütün gün bunu düşündüm durdum. Yaptığımın doğru olduğuna inanıyorum. Kim ne derse desin! Peki ama sabahtan beri bu konu kafama niye takılıyor? Bütün sorun Haydar Bey'in o soruyu sormasında!.. Haydar Bey'in söylediklerini bir türlü atamıyorum kafamın içinden. Onun bir tek sözüyle bütün düşüncelerim niye alt üst oldu? Peki suç duyurusunda bulunmak için avukata ben de dilekçe yazdırırken Haydar Bey bana bakıp "sen de aynı şeyi iddia ediyor musun Deniz?" diye niye sordu. Sanki ben öyle bir şey yapamazmışım gibi... "Ama bu doğru değil Deniz," dedi ve kıpkırmızı oldu. Doğru veya yanlış! Bu kadar önemli mi? Bizim baş düşmanımız değil mi o? Onlara karşı onların metotlarını kullanmak niye yanlış olsun? Yoksa 'doğru değil,' derken kıpkırmızı oluşu muydu beni bu kadar etkileyen?

Deniz bazen Haydar Bey'i anlamakta güçlük çekiyordu. Şile'ye gitmeden önce Nazmi'yi kötüleyen Haydar Bey, Şile'den sonra bu kez tam tersini söylemeye başlamıştı. Söylediğine göre Nazmi Başkanlar kurulunda çok iyi bir konuşma yapmış, direnişe ve Haydar Bey'e sahip çıkmıştı. Haydar Bey'in bu kadar kısa zaman içinde bir uçtan karşı uca gitmesi şaşırtıyordu Deniz'i.

O gece, Haydar Bey'in ona yanlış bir şey yaptığını ima eden bakışları hiç gitmedi gözlerinin önünden. Haydar Bey artık

sabahları fabrikanın önünde kimseyle konuşmadan bir o yana bir bu yana dolaşıyordu. Deniz, Haydar Bey'in bu içine kapanık halini anlayamıyordu. Belki de artık yük olmaya başlamışlardı Haydar Bey'e. Birkaç gün önce Haydar Bey, işverenin sendikaya, çalışan işçilerle olmak şartıyla sendikayı tanıyalım önerisinde bulunduğunu çıtlatmamış mıydı? Ve sendika fırsatını bulsa öneriye sıcak bakmayacak mıydı? Gerçi Haydar Bey'e "Biz kazanamıyoruz, bari sendika kazansın," dediklerinde Haydar Bey susturmuştu onları. "Önce insan önemli benim için," dedikten sonra "örgütlerin çıkarları insanlardan ayrı düşünülemez!" diye eklemişti. Öyle demişti, evet! Evet ama yüzlerine karşı bir şey diyemiyordu belki de... Bu düşünceler aklına geldikçe kovmaya çalışıyordu kafasından; üzülüyordu çünkü. O günlerde gelişen bir başka olay ve söylentiler Haydar Bey'in söylediklerini doğruluyor gibiydi. Sami Bey fabrikadan Kasımpaşa'ya, merkez binaya alınmıştı. Gerçi Sami Bey'in Ersever'le geçinemediği, bütün yetkileri Ersever'in kendi üstünde topladığı öteden beri biliniyordu. Ancak söylenenler arasında bir başka şey vardı ki Sami Bey üstüne yeniden düşünmeye sevk etmişti Deniz'i. Dendiğine göre Bedros Bey'le Sami Bey'in arası iyice açılmıştı. Sami Bey, işverenin katı tutumuna karşı çıkmaya başlamış, son olarak da (işverenin yeni işçilerle anlaşma önermesinden olacak) ipleri iyice koparmıştı. Öğrendiklerini aktardığında Haydar Bey oralı olmamış, yalnızca 'iş işten geçtikten sonra bir anlamı yok!' yorumunu yapmıştı. Oysa bir anlamı vardı Deniz için. Haydar Bey'le aralarında olduğundan farklı bir bağ, başka bir şey; bir tek onların anlayabileceği... Yine de Haydar Bey bir noktada haklıydı: Sami Bey gerçeği yeni görmüştü; daha doğrusu olan biteni gördükçe nihayet dayanamaz noktaya gelmişti. Bütün bunları, Sami Bey'in de Kürt olduğunu Haydar Bey'e anlatamazdı tabii ki... Zaten Haydar Bey'in de anlayacak hali yoktu. Bir süredir Kasımpaşa önüne gitmek istediklerini söyledikleri halde, olur dememişti Haydar Bey. Sanki yorulmuş gibiydi. Bir gün şube salonundaki toplantıda, babası Haydar Bey'e şöyle demişti: "Senin

güçlü olman lazım! Sözlerinle bizleri yönlendirmelisin. Biz sana tabi olmalıyız. Biz bir çok şeyi bilmeyiz, bizi eğitecek olan mücadeleye sevk edecek olan sensin! Bunun için de bize görev vermelisin!" Buna karşılık: "Ben sizin aradığınız gibi bir lider değilim," demişti Haydar Bey. "Olmak da istemiyorum," diye eklemişti. Haydar Bey bu sözle ne demek istemişti anlayamamıştı Deniz. O öyle bir lider olmasa da herkes seviyordu onu, bunu Haydar Bey'e belli etmeseler de, en çok kızanlar bile ona saygı duyuyordu. Haydar Bey varsın bunun farkında olmasın, varsın kavga ediyor gözüksünler, bundan adı gibi emindi Deniz. Öyle olmasa, içinden neredeyse düşmanımıza sahip çıkıyor dediğinde, Haydar Bey'in onları, esas amaçlarını göz ardı edip yalancı konumuna düşürdüğüne öfkelendiğinde neden dengeleri alt üst olsun; bir tek Haydar Bey öyle söyledi diye...

Fakat yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Her ne kadar onu severlerse sevsinler gün geçtikçe aralarındaki gerilim artıyordu. Amacımızı gerçekleştirmek kadar kullandığımız yöntemler de önemli diyordu Haydar Bey. Ve onlar ne pahasına olursa olsun, yöntemler ne olursa olsun fabrikaya çalışmaya gidenleri engellemek istiyorlardı. İster istemez aralarındaki iletişim kopuyordu. Derken birdenbire başlarına bir iş geliyor ve Haydar Bey onlar için koşturuyordu. O zaman sıcak dostluk kuruluyordu aralarında; bundan daha önemlisi bu sıcaklığı ne kadar çok duymak istediklerini fark ediyorlardı. Sanki bu duyguyu duymalarını engelleyen onların dışında bir şeydi. Yüreklerindeki engelleyen şeyi kaldırdıklarında hafifliyorlardı adeta. Evlerinin telefonu çaldığında, telefonu kapatır kapatmaz Deniz'i alelacele Haydar Bey'i aramaya iten Pazar, işte böyle bir gündü.

Haydar Bey telefonu kaldırdığında Deniz'in alabildiğine telaşlı, bir o kadar kaygılı sesiyle karşılaştı. Telefonda;

"Salman Ağabey'i gözaltına aldılar," diyordu Deniz.

Deniz'in sesi o kadar üzgündü ki...

"Merak etme Deniz! Ben avukatı alıp hemen geliyorum,"

dedi Haydar Bey.

Deniz telefonu kapattığında kendini biraz olsun rahatlamış hissetti. "Sen evde bekle, ben yoldan ararım," demişti Haydar Bey. Hangi karakola götürdüklerini söyleyememişti Haydar Bey'e. Karısı dahil kimse bilmiyordu hangi karakola götürüldüğünü. Sinan'ı arayıp ona da haber verdi. Allah'tan Sinan evdeydi. "Hemen geliyorum," dedi Sinan.

Şimdi ne yapıyordu acaba? Haydar Bey ne yapar eder karakoldan çıkarır onu, diye düşündü. Hiç dağınık olmadığı halde ortalığı toplamaya koyuldu. Televizyonun örtüsünü düzeltti. Karakolda kötü davranmasınlar ona? Bu karamsar düşünceleri uzaklaştırmaya çalıştı kafasından. Babası kahveye çıkmıştı. Mutfakta yemek hazırlayan annesinin yanına gitti. "Kardeşin ekmek almaya gitti," dedi annesi.

"Bir şeyler hazırlayayım da yiyin birlikte!"

"Aç değilim," dedi annesine. "Zaten birazdan şube başkanı gelecek. Onunla karakola gideceğiz."

Soru dolu bakışlarla yüzüne bakan annesini daha fazla merakta bırakmadan:

"Salman Ağabey'i karakola götürmüşler," dedi.

Sonra kendi kendine konuşmaya başladı:

"Belki böylesi daha iyi olmuştur. Ne zamana kadar saklanabilirdi ki?.. Gene de..."

Kapı çalınınca sözü yarım kaldı, "Hah!" dedi. "Haydar Bey geldi."

Gelen Sinan'dı. Kapıda onu görünce bir ân için hayal kırıklığına uğradı, yüzündeki ifadeyle Sinan'ı bile şaşırttı; ancak çabuk toparladı kendisini.

"Gelmedi mi başkan?" diye sordu Sinan.

"Gelmedi," dedi, sabırsızlığını her haliyle belli eden bir tavırla.

Sinan da onun telaşını görmüş olacak;

"Sabırlı ol! Gelir birazdan," dedi. "Hem bir şey olacağı yok! Bir şey ispatlayamazlar. Bugün içeride kalır, o kadar!"

Sinan'ın, bir gün içeride kalır lafı üzüntüsünü hafifletmedi

Deniz'in. Bir gece önce tartışmıştı onunla. Salman, Haydar Bey için "Nizamettin Ersever'e suç duyurusunda bulunmamıza karşı çıkmakla, neredeyse bizi arkadaşlarımızın yanında zor duruma düşürüyordu," deyince Deniz bu kez Haydar Bey'i savunmak zorunda kalmıştı. "Haydar Bey hangi amaçla olursa olsun yalan söylememizi istemiyor ondan," demişti. Uzun uzun konuşmuş, gene de Salman'ı ikna edememişti. Hatta Salman, Deniz'e bozulmuştu; onu değil de başkanı savunduğu için. Telefonda sesi hırçınlaşmıştı birden Salman'ın. Aynı hırçınlığı Haydar Bey'de de gözlemişti bir keresinde. Çadırın önünde akşama kadar bekledikleri günlerde hava soğuksa, Haydar Bey üstündeki hırkayı üşümesinler diye onlara verirdi. Nuran'a da verirdi, Bahar'a da. O ne kadar üşümüyorum derse desin ille giymesini isterdi Deniz'den. Deniz hırkayı giymek istemediği için nazlı bir söyleşme olurdu aralarında. Bir keresinde gene soğuk bir gün Haydar Bey uzattığı hırkayı giymesi için ısrar etmişti Deniz'e. "Vallahi üşümüyorum Haydar Bey!" deyip diretmişti. Az sonra olacakları bilseydi hiç itiraz etmez hemen alır giyerdi hırkayı. Biraz ötede duran Salman'ın yanına gittiğinde Salman'ın sinirli bir şekilde bağırmasına, "niye senin üstüne bu kadar düşüyor?" demesine bir anlam veremeyecekti. "Üşümemizi istemiyor," diyebilmişti sadece. Biraz da suçlu gibi hissetmişti kendisini. O sırada Haydar Bey'in dikkatli bir şekilde onlardan yana baktığını gördü. Anlamıştı sanki Salman'ın ona dediklerini. Uzaktan, sanki yanlarına gelmemek izin kendini zor tutuyordu. İkisinin arasında kalmıştı ve kaçabileceği bir yer yoktu Deniz'in. Salman'ın yanından ayrıldıktan sonra karavana doğru yürüdüğünde, Haydar Bey yanına gelip Salman'ın niye bağırdığını sormuştu. Tahmin ettiği gibi... Yanıt vermeyip susunca, " sana hırka verdiğim için mi?" diye tekrarlamıştı Haydar Bey. Susmaya devam edince (işin kötüsü Haydar Bey suskunluğunu evet anlamına alacaktı) Haydar Bey birdenbire, "özür dilerim Deniz, niyetim seni zor duruma düşürmek değildi," demişti. "Yine de bunda ne var anlamış değilim..." diye ekleyerek. Düşünceliydi. Deniz, gün boyunca Haydar Bey'in hır-

çın olduğuna şahit olmuş; hatta Salman'la karşı karşıya geldiklerinde aralarında kendisinden ötürü bir tartışma çıkacak diye çok korkmuştu.

Ya gelmezse? Saatine baktı: Telefonda konuşalı bir buçuk saati geçmişti. Söz konusu Salman diye ağırdan alır mı acaba? Nereden aklına geliyordu böyle bir düşünce. Kendini böyle düşünmekten alamıyor, bunun için de utanıyordu kendisinden. Yine de ona öyle geliyordu ki ikisinin arasında gizli bir çekişme var gibiydi. Bu ne zaman başlamıştı bilemiyordu. Nedenini açıklamakta zorlanıyordu. Bunu hissediyordu. Böyle bir şey olsa bile ondan kuşku duymasından rahatsızlık duyuyordu. Ah diyordu ah, neyse ki beynimin içindekileri benden başkası bilmiyor.

Korna çalınca pencereye koştu: Haydar Bey'di gelen. Ondan nasıl olup da kuşkulanabilmişti. Avukat da yanındaydı.

"Anne!" dedi Sinan'la birlikte kapıdan çıkarken. "Beni merak etme! Çok geç kalırsam telefon ederim."

Ayakkabılarını yarı giyip, kabanını koridorda giymeye çalışarak Sinan'ın peşinden koştu.

"Nerede olabilir?" Arabada daha merhaba demeden birbirlerine, sordukları ilk soru buydu. Hareket ettiklerinde;

"Küçükçekmece Karakolu'na bir bakalım dedi avukat.

Avukat Hayrettin Özcan'ı Büyükçekmece Adliyesinden tanıyordu Deniz. Mahkemede iyi bir savunma yapmıştı. Güleç ve konuşkan biriydi. Avukatla Sinan, ikisi yol boyunca konuştular. Yol boyunca Deniz hiç konuşmadı. Haydar Bey'in de kendisinden aşağı kalır yanı yoktu; o da pek katılmadı konuşmalara. Salman'ın o gece karakolda kalabileceğini söylüyordu avukat.

Bir hızla vardıklarında, polisler o isimde birinin karakollarına gelmediğini söylediler. Sefaköy'deki emniyet müdürlüğüne gittiklerinde aynı yanıtı alacaklardı. Endişelenmeye başlamıştı Deniz, çevresinde bir çok kayıp insan olduğunu bildiği için... Dokunsalar ağlayacak gibiydi. Küçükköy Karakolu'nda buldular sonunda. Ancak Haydar Bey'le avukat girebildi içeri.

Burası öteki karakollara benzemiyordu. Bir sürü sivil polis vardı çevrede, yüzleri hiç gülmüyordu. Yukarıda ikinci kattaydı nezarethaneler. Sinan'la arabada beklediler, avukatla Haydar Bey'i... Merakla!..

İyiymiş. Çok kısa görüşebildik diyordu avukat. Büyük bir olasılıkla Küçükçekmece Karakolu'na gönderilecekmiş. "Geceden öğrenip, sabah Küçükçekmece Karakolu'na gitmekten başka yapacak bir şey yok," diyordu avukat. Bu kadar mıydı? Neyse buldular ya!

O gece hiç uyumadı Deniz. Daldığı kısa anlarda sıçrayarak kalktı yatağından. Hep saatine baktı. Salman'ın küçücük bir hücrede karanlığa baktığını ve onun da uyumadığını düşündü. Onlar için oradaydı. Salman'ın onlar için orada olduğunu düşündükçe bu sefer yatağında duramıyor, kalkıp odanın içinde dolaşıyordu. Sabah daha ortalık aydınlanmadan salona geçip telefonun başında bekledi Haydar Bey'i... Saat tam dokuzda telefon etti Haydar Bey: Salman'ın Küçükçekmece Karakolu'nda olduğunu, avukat Selma Hanımla birlikte doğruca sendikanın merkezinden gideceklerini, adliyeye götürülmeden yetişebilmeleri için, onu almaya vakitleri olmayacağını söylüyordu. "Ben kendim giderim," dedi Deniz. Telefonu kapatınca hemen Sinan'ı aradı.

Kenara ayırdığı bir miktar parası vardı; şimdi imdadına yetişmişti o para. Annesine "karnım aç değil," diyerek kahvaltı etmeden dışarı fırladı. Taksi bulmak için Gazi Karakolu'nun köşeye kadar yürüdü hızlı hızlı. Küçükçekmece Karakolu'na vardığında avukatla Haydar Bey henüz gelmemişlerdi. Polisler tüm ısrarlarına rağmen Salman'ı görmesine izin vermediler. O da dışarıda bekledi. Çok geçmedi avukatla birlikte gözüktü Haydar Bey.

Haydar Bey'in yanında Avukat Hayrettin Bey yerine Selma Hanım vardı. Olsun!.. Mahkemeye çıkarılmadan önce Avukat Selma Hanım'ın ricasıyla görebildi Salman'ı. İfade vermeden önce küçük bir odaya aldılar onu. İşte orada!

Yüzü bir gecede süzülmüştü sanki. Sarıldı yanaklarından

öptü, hatırını sordu. Gece nasıl geçmiş, nasıl davranmışlar polisler, morali iyi mi?.. "Arkadaşların hepsi selam söylüyorlar," dedi.

"Merak etme Deniz, adliyede bırakırlar birazdan."

Döndü baktı. Haydar Bey'in odaya girdiğini fark etmemişti. Kendi gibi heyecanlı gözükmüyordu Haydar Bey, kaygı içinde hiç değildi. Bir ân için Deniz, önceden süregelen gerilimin varlığını hissetti odada. Arkasını döndü Haydar Bey'e. Salman'la konuşması boyunca ona öyle geldi ki Haydar Bey hep onları izliyordu.

Avukatın sesini duydu: "İfadesi alındıktan sonra gidiyoruz," diyordu. Haydar Bey'i göremedi baktığında... Salman'la birlikte koridora çıktı.

Avcılar Adliyesine vardıklarında saat on biri bulmuştu. Bir araba polislere tutulmuş, bir araba da onlar; polislerin arabasını takip ederek gelmişlerdi adliyeye. Salman öğleye doğru serbest bırakılmıştı bırakılmasına, ama sabıka kayıtları gelmediği için bir önceki göz altılarda olduğu gibi yeniden karakola götürmüşlerdi. DİSK'in düzenlediği (Reslan ve Brandi işçilerinin) basın açıklamasına yetişmelerinin imkânı yoktu artık. Salman karakolda tutulurken, onlar bir pastanede çay içmişler, akşama değin beklemişlerdi. Bu arada Avukat Selma Hanım adliyedeyken sendikaya dönmek zorunda kalmış, onun yerine avukat Hayrettin Özcan gelmişti. Ne hareketli adamdı Hayrettin Özcan; pastane ile karakol arasında mekik dokumuş, yanlarında kaldığı anlarda ise fıkralar anlatarak onları bol bol güldürmüştü. Saat beşe doğru gelmişti sabıka kaydı. Dönüş yolunda en çok sevindiği, Haydar Bey'in ve Salman'ın, ikisinin de neşeli oluşuydu. Sanki aralarında gerginlik hiç olmamış gibiydi.

"Başkan!" dedi Salman arabada. "Bugünden sonra Kasımpaşa'ya gidelim."

"Tamam!" dedi Haydar Bey. "Yarın mahkeme var. Öbür gün fabrika önüne şubeler platformu geliyor. Ondan sonra söz Kasımpaşa önüne gidiyoruz."

Kasımpaşa önüne gideceklerine en çok Deniz sevinmişti.

YAYINCININ NOTU

Romanın yazarı, gerçek yaşamdaki ilgili kişilere hoşlarına gider diye göstermeden önce 379'uncu sayfayı gözden geçirdiğinde sayfada önemli bir hata yapıldığının farkına vardı. Üç kurum ve beş kişi dışında kitabın dağıtımı henüz yapılmamıştı. Bunun üzerine bizimle görüştü ve hatanın ek bir sayfayla düzeltilmesini istedi. Biz siz okurlardan özür dileyip, eksik satırları ek sayfayla düzeltirken yazarın bizden eklememizi istediği notunu, olduğu gibi size aktarıyoruz:

"Romanı bu sayfaya kadar okuyan sevgili okur, Haydar Güney'in ve Haydar Bey'in sendika avukatlarıyla ilişkisini ilgiyle takip etmişsinizdir. Söylemek istediğim bu hatayı fark etiğimde oluşan düşüncelerdir. Gerçek yaşamda Haydar Bey, bu sayfada aktardığı düşüncelerinin tıpa tıp aynısını düşünmedi. Belki o günden sonra ilişkilerini güzelleştirmeye dikkat etti, ama sayfada aktarılan olumlu düşünceler daha sonra romanı yazarken oluştu. Romanın bir tek bu sayfasında istemeden oluşan teknik bir hatadan sonra bu satırları yazmamın nedeni şu anda yaptığım açıklamayı, hatayı ve tüm süreci sizin yorumunuza bırakmak istememdir.

379. sayfa 5. satırdan sonraki eksik bölüm:

...koşturdular" dedi Haydar Bey'e.

"Evet!" dedi Haydar Bey; der demez de yüzü düşünceli bir hal aldı. Neşesinden kabına sığmayan Deniz'in dikkatini çekmedi bu. Haydar Bey düşüne dursun, Deniz Salman'la konuşmaya daldı o sıra. Dikkatini çekseydi bile Haydar Bey'in iç dünyasında olan biteni bilemezdi. Onun ne kendisi ile hesaplaşmakta olduğunu ne de hesaplaşırken düşündüklerini... Şile ile sonraki günler arasında gidip geliyordu Haydar Bey'in düşünceleri ve herhalde kendisinden en hoşnutsuz anlarından birini yaşıyordu. ilk kez soruyordu kendisine: "Acaba her şeye kendi penceremden mi bakıyorum?" Ve ilk kez başkalarının da haklı olabileceğini düşünüyordu. Bu soru tedirgin ediyordu onu. Ama gözlerinin önünden, Şile'de başkanlar kurulu toplantısındayken suçladığı esnada gözlerini kocaman açmış, şaşkın bakışlarla bakan Selma Hanım'ın görüntüsü hiç gitmiyordu. Selma Hanım'la Hayrettin Özcan, Şile'den sonra ne en ufak bir serzenişte bulunmuşlar ne de ilgilerinde bir azalma olmuştu. Hatta direnişle ilgili bir sorunla ilgilenmeleri gerektiğinde eskisinden daha çok istekliydiler. Ve içlerinden öyle geldiği için yaptıklarına tanık olmamak mümkün değildi.

Deniz, neşeyle Haydar Bey'e dönüp "Hayrettin Bey'in bu kadar neşeli biri olduğunu bilmezdim..." diyecekken sözleri yarım kaldı, gülüşü de... Hayrettin Bey'in düşünceli halini fark etti o zaman.

Ne oldu Haydar Bey? Yoksa canınız bir şeye mi sıkıldı?"

"Yoo... Yok bir şey!"

"Bugün en mutlu günüm benim", dedi Deniz ve Haydar Bey'in bir şey söylemesini beklemeden çocukça neşelenmeye devam etti.

"Gazi'ye vardığında eve gitmeyip Ayhan Bey'in eczanesine uğradı.... *(Altıncı satırdan devam...)*

Gerilimli saatleri geride bırakıyorlardı nihayet; ne zamandır gidemedikleri Kasımpaşa'ya bile gidiyorlardı. Bunda en çok da avukatların payı vardı. 'Ya Salman Ağabey tutuklansaydı?' Avukatların yaptıklarını aklına getirince:

"Avukat arkadaşlar iki gündür bizim için bayağı koşturdularsey'in eczanesine uğradı. Ayhan Bey bir ay önce ayrılmıştı başkanlıktan. Eczacılar odasına uzun zamandır uğramadıklarını düşünmüş; 'eve kapanmamış olur, hem Ayhan Bey'le laflar, hem de yeni yönetim hakkında ondan bilgi alırım,' diye kurmuştu kafasında. Hayli sıcak karşılandı eczanede. Söz Tıbzet'e geldiğinde Ayhan Bey, Deniz'e Eczacılar odasına uğramalarının ve yeni yönetimle tanışmalarının iyi olacağını söyledi. "Bildiğim kadarıyla yönetimden bir bayan arkadaş sizinle ilgili bir rapor hazırlıyor. Raporunu ay sonundaki yönetim kurulu toplantısına sunacak. O arkadaşın size ihtiyacı olabilir."

Ayhan Bey'in yanından ayrıldığında en kısa zamanda gitmeleri için Haydar Bey'le konuşmaya karar verdi. Eve vardığında saat sekizi bulmuştu. Gece telefonla arayan arkadaşları Reslan'ın basın açıklamasının canlı geçtiğini söylüyorlardı. İlk aklına gelen şeyi, 'bizimki kadar kalabalık var mı?' sorusunu sordu. Yokmuş... "Önümüzdeki günlerde Bölge Çalışma Müdürlüğü önünde ortak basın açıklaması yapma kararı aldık," diyordu arkadaşları.

Yaşadığı gergin günün sonunda ertesi günü, mahkemede neler olacağını düşünmek yatağında aklına geldi ancak.

YETMİŞ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kasımpaşa'da gecikmeli bir sabah vakti

...Ondan sonra söz Kasımpaşa önüne gidiyoruz.

Mahkeme kısa sürmüştü. Adeta gitmeleri ile dönmeleri bir olmuştu. Bu kez adliye önüne bir otobüs dolusu çevik kuvvet gelmişti. Polisler adliye koridorlarında da başlarındaydılar. "İşyeri dosyasının ibrazı için davalı vekiline on günlük süre verildi," diyordu Haydar Bey. Bitecek gibi değildi mahkeme.

Mahkemeden sonraki gün İstanbul Şubeler Platformunun fabrika önüne gelişleri hayli coşkulu olmuştu. Petrol–Sen başkanlar kurulunun gelişinde olduğu gibi kapının önünü kesmişlerdi yine. Öğle üzeri olduğu için jandarma hazırlıksız yakalanmıştı; ancak gelmek için fazla da gecikmemişlerdi. Jandarma ne derse desin avazları çıktığı kadar slogan atmışlar, fabrikayı inletmişler, kurtlarını dökmüşlerdi o gün. Petrol–Sen İstanbul şubeleri de gelmişti, Ahmet Aras da gelmişti. Hepsini sevindiren haberi Aras'tan öğrenmişlerdi: Türk–İş Başkanı ayın yirmisinde fabrika önüne geliyordu. DİSK Başkanı ile birlikte getirmesini başaramamışlardı ama olsun! Türk–İş Başkanı geldiğine göre bu kez binlerce işçinin fabrika önüne yığılacağını hayal ediyordu Deniz. 'Müthiş bir şey olacak!' diye düşünüyordu. O keskin düşüncelerini unutmuş, Türk–İş Başkanına karşı daha sıcak duygular beslemeye başlamıştı. Haydar Bey'in düşle-

ri gerçekleşiyordu belki de! Salman da gözaltı korkusu olmadan başlarındaydı artık. Gerçekten de Haydar Bey'in dediği gibi (çok sayıda olmasalar bile) başkalarıyla oldukları zaman jandarma sesini çıkaramıyordu, kapının önünü işgal etmelerine bile bir şey diyemiyor, kimseyi göz altına almıyordu. Salman var gücüyle bağırarak slogan attırıyordu gelmediği günlerin acısını çıkarmak istercesine...

Sonra geldikleri gibi gitmişti herkes. Artık büyük gün, Türk–İş Başkanının ziyareti bekliyordu onları.

İşte o günden üç gün önce, (ne hikmetse Haydar Bey şubeler platformunun gelmesinden sonra gideceğiz dediği halde, Türk–İş Başkanının gelecek olmasının verdiği moralle beş gün geciktirmişti onları) fabrika önündeki (her zamanki) eylemlerini bitirdikten sonra Kasımpaşa'ya, Tıbzet'in Kasımpaşa'daki merkez bürosuna doğru yola çıktılar. Kasımpaşa'ya vardıklarında Selim Kaptan ana yol üzerinde bıraktı onları. İndikleri yer Kasımpaşa'dan E5 çevre yoluna giden yol üzerindeydi. O yoldan içeri dar bir yolla girildiğinde, sola döner dönmez Tıbzet'in tabelası, bir binanın ikinci katında karşınıza çıkıyordu. (önü açık olduğu için ana yoldan bakıldığında da görülüyordu.) Haydar Bey, Nazmi ile önceden şubenin arabasıyla gelmişler, onları bekliyorlardı.

Binanın giriş kapısı hizasına kadar yürüyerek, tam onun karşısındaki kaldırımda kümelendiler. Onlardan başka hiç kimse yoktu; yoldan geçen tek tük insanlar hariç. O sessiz sokak birdenbire onların sloganları ile inledi. Camlardan başlar uzandı. Bedros Bey içeride olmalıydı. Duysun diye daha çok bağırdılar. Susuyorlar, güç alıp yeniden bağırıyorlardı. Fabrikanın önünden çok daha rahattılar denilebilirdi. Gazetecilerse gelmemişti henüz. Haydar Bey yeniden gazeteleri aradı. Orada olalı bir saati geçtiği halde polisler yoktu ortalıkta. Öğleye doğru okullar dağıldı, çocuklar sokağı doldurdu mavi önlükleriyle. İşte o sırada bir polis otosu geldi.

"Basın açıklaması için toplandık," dedi Haydar Bey, basın açıklamasında önceden izin alma gereği duyulmamasına sığı-

narak. Komiser Haydar Bey'in suratına şöyle bir baktı:

"Hani gazeteci?" dedi. "Sizden başka kimse yok!"

"Biz de onları bekliyoruz."

Komiser bir tuhaf baktı Haydar Bey'e; sesini çıkarmadı. Neden sonra geldi iki gazeteci. Bir de televizyon kameramanı geldi. İşçiler televizyon kameramanını görür görmez var gücüyle slogan atmaya başladılar. Meraktan gitmeyip orada kalan ilkokul çocukları da büyükleri taklit ederek bağırmaya başladılar.

Polis komiseri yolun karşı tarafında, sabırsız, onları seyrediyordu. Çok geçmedi komando astsubayın yaptığı gibi Haydar Bey'i yanına çağırdı:

"Bir ân evvel başlayın basın açıklamanıza!" dedi.

Beş dakika sonra aynı sözleri tahammülsüz bir ruh haliyle yeniden tekrarladı. Haydar Bey, komisere bir yandan "tamam!" diyor, öte yandan süreyi olabildiğince geciktirmeye çalışıyordu. Tıbzetlilerin oradan kolay kolay ayrılmayacaklarını biliyordu. Televizyon kameramanının ve gazetecilerin gelmiş olması biraz rahatlatmıştı onu rahatlatmasına. Bir başka şey de polisin az sayıda olmasıydı. İşçiler slogan atarken, polisler, okul çocuklarıyla iyice dolan dar sokağı araçlara açmaya çalışıyorlardı. Televizyon kameramanı ile birlikte gelmiş olan bayan muhabir söyleşi için işçilerin arasına girmişti. Kameraman da çekim yapıyordu bir taraftan. Deniz işçilerin arasından yer açtı kendine ve aceleyle öne geçti, sorulara o yanıt vermeye başladı. "Neden buradasınız?" diye soruyordu muhabir. Deniz, "işveren sendikalı olduğumuz için bizleri işten attı, işyerine geri dönüp sendikayı kabul ettirene kadar buraya gelmeye devam edeceğiz," diyordu. Polisler iyice sabırsızlanmışlardı. Başlarındaki komiser elindeki telsizden devamlı (sinirli sinirli) konuşuyordu. Derken bir polis otobüsü geldi. Çevik güç indi içinden. İner inmez işçilerin karşısına dizildiler.

Haydar Bey "Tamam, birazdan başlıyorum, sonrada gideceğiz," demek zorunda kaldı komisere.

Haydar Bey, basın açıklamasında her zamanki söylediklerini söyledi. Farklı olan, fabrika önünde değil merkez bina

önünde ve ilk kez televizyon karşısında olmalarıydı. Konuşmasını yeknesaklıktan kurtaran, canlı kılan yegâne şey buydu. Konuşmasını aynı canlılıkla, işçilerin de canlılıklarını düşürmemeyi başararak:

"Şimdilik gidiyoruz; ama yine geleceğiz, isteklerimiz yerine getirilene kadar gelmeye devam edeceğiz!.." diyerek bitirdi. Dağılmalar, başlangıçlar kadar tedirgin ediyordu onu. Polis komiserinin çağıracağını tahmin ediyordu. Yanılmadı. Komiser: "Derhal dağılın!" diye bağırdı.

"Otobüsümüz ileride, oraya kadar yürümek zorundayız," dedi Haydar Bey.

"Kesinlikle slogan atılmayacak! Dağınık yürüyeceksiniz!"

"Slogan atmadan yürüyoruz arkadaşlar!" diye bağırdı Haydar Bey, yürümeye başlayanlara. Onların moralli olmalarına, günlerden beri ilk kez Kasımpaşa'ya gelmiş olmanın, Bedros Kohen'in önünde bağırmış olmanın sağladığı doyuma güveniyordu. İnsanlar onu yanıltmadı, sessizce yürümeye koyuldular. Polisler yola kadar takip ettiler onları. O arada, ileride parkta bekliyor olan Selim Kaptan'a haber iletildi. Çok geçmedi geldi otobüs. Polislerden biri otobüsün plakasını aldı.

İşçiler bindiğinde hareket etti otobüs. Haydar Bey'le temsilciler otobüse binmemişti. Haydar Bey, temsilcilerle birlikte şubenin arabasına binmek için geriye yürürken binaya bakıp, bir daha ki gelişlerini 'Tıbzetlilerin dışında başkalarını da katacakları bir basın açıklamasına dönüştürmenin iyi olacağını' düşündü. Aklına ilk gelen Platform sözcüleriyle konuşmak oldu. Fabrika önüne geldikleri gibi buraya da gelebilirlerdi. Dönüş yolunda temsilcilere de bahsetti düşüncesinden. Dördü de "bir ân evvel gerçekleştirelim," diyorlardı Haydar Bey'e. Şubeye gider gitmez Platform sözcülerinden Haber–İş İstanbul Şube Başkanı Sezai Yüksel'i aramaya karar verdi.

Unkapanı köprüsünden geçerlerken:

"Eczacılar odasına bugün gitmeyecek miydik?" diye sordu Deniz.

"Şubeye gidince arayacağım," dedi Haydar Bey. "Cuma gü-

nü sekreter, kesinleşmesi için bugüne bir daha aramamı söyledi."

Şubeye varır varmaz aradı Eczacılar Odası'nı. Sekreter Başkan'ın altıda onları bekleyeceğini söylüyordu. Buluşacakları saatten üç saat önce ayrıldılar şubeden. Ayrılmadan, Haber–İş'i aramayı ihmal etmedi.

Bir saat kadar İstiklâl caddesinde oyalandılar, mağazaların vitrinlerine baktılar. Yorulduklarında Mis Sokak'ta bir kahveye girip hem konuşacaklarını son bir kez gözden geçirdiler hem çay içtiler. Gazi'dekilerin eczanelere yönelik bildiri hazırlığı içinde olduklarını o zaman öğrendi Haydar Bey.

İlk tepkisi "boykotu bizim değil Eczacılar Odası'nın önermesi daha doğru olur!" diyerek karşı çıkmak oldu.

Sinan:

"Başkan! İş bildiğimizden de ileride. Beş yüz adet bildiri basılmış bile! Suat hafta sonunda eczane eczane dolaşıp dağıtacaklarını söylüyor. Kalanları da Gazi'de duvarlara yapıştıracaklarmış."

"Ne yazıyormuş bildirilerde?"

"Eczacı Arkadaş! Tıbzet'te sendikalaşan işçileri atarak acemi işçilerle üretim yapan Tıbzet işverenini boykota sen de katıl! Tıbzet ürünlerini satma!"

Haydar Bey çenesini sıvazlarken bir süre düşündü. İşte haberim olmadan yapılan işlerden biri diye geçirdi aklından ve canı sıkıldı. Bildiriler dağıtılırsa ne gibi sonuçları olacağını bilmiyordu. Zaman kazanmak için:

"Gene de siz arkadaşlara Eczacılar odası ile görüşmelerimizin sonucu beklemelerini söyleyin!" dedi.

Altı olup, Eczacılar Odası'nın bulunduğu kata çıktıklarında, girişteki sekreter, Altan Bey'in on dakikaya kadar geleceğini haber verdiğini söyledi. İçeri geçip oturdular, sekreterin verdiği çayları içmeye vakit kalmadan geldi Altan Bey. Orta boyda, esmer, kırk yaşlarında güleç yüzlü bir adamdı. Onu görünce kaygıları yok oldu. Eski Başkan Ayhan Bey'den gördükleri sıcaklığı onda bulmuşlardı.

"Gelmeniz iyi oldu," diyordu Altan Bey. "Biz de bu ay sonunda sizin konuyu görüşecektik."

Haydar Bey, Altan Bey'e nasıl bir süreç yaşadıklarını, işverenin fabrikada yaptığı üretimin sağlıksız oluşunun nedenlerini anlattı.

"Desteğimiz eskisi gibi devam edecek!" dedi Altan Bey. "Hatta yönetimden bir bayan arkadaşa sizinle ilgili bir rapor hazırlattırıyorum."

"Ayhan Bey bahsetmişti," dedi Deniz. Ayhan Bey bize, raporu hazırlayan arkadaşla görüşmemizin iyi olacağını söyledi."

"Raporu hazırlayan eczacı Ayten Hanım. Selimeye'de eczanesi var. Telefonunu vereyim, görüşürsünüz. Neler yapacağımız konusunda sizin de önerilerinizi almış oluruz hem."

Haydar Bey, konuşmanın başından beri nasıl söyleyeceğini düşünüp durduğu önerisini ortaya attı hemen:

"Acaba eczanelere Tıbzet'in ürünlerini boykot çağrısında bulunmanız mümkün... Olabilir mi?"

Sorusunu sorduğu sırada Altan Bey'in güleç yüzündeki değişimleri, yüzünün nasıl ciddi bir hal aldığını takip etti; ettikçe son sözleri cılız çıkmıştı ağzından.

"Bilmem ki..." dedi Altan Bey.

Sorunun onu huzursuz ettiği açıkça belli oluyordu. Bir süre başka tarafa baktıktan sonra tekrar onlardan yana döndü.

"Bizim çağrıyı yapmamızla mesele hallolsa?.. Eczacılar odası çok yaygın bir örgüt... Bize üye binlerce eczane var. Onların çağrımıza uyması?.."

Kısa süren suskunluğunda düşüncelerini toparlayınca kendinden emin halini takındı yeniden ve dedi ki:

"Yönetim Kurulu uygulanacağından emin olmadığı bir kararı alıp zor duruma düşmek istemez."

İşin bu yönünü ne Haydar Bey, ne temsilciler düşünmüştü. Altan Bey'in bu sözleri karşısında susmak zorunda kaldılar. Haydar Bey'in aklına kendi sendikasının petrol şirketlerini boykotu ve başta, işçilerin boykota uymadığı geldi. Yine de soruyu sorduğu sırada Altan Bey'in huzursuz hali kafasında bir

soru işareti bırakmıştı. Aynı soru temsilcilerin kafasında da açılmış olacak ki Eczacılar Odası'ndan ayrıldıktan sonra yol boyunca bu konuyu tartışacaklardı.

Salman'a göre Eczacılar Odası açıkça tavrını koymuyordu ve eczacılar Odası'na gitmek boş bir çabadan başka bir şey değildi. Altan Bey'in ayrıldıkları sırada kapıda söylediklerini hatırlatıyordu. Altan Beyin ayak üstü söylediği sözler aynen şöyleydi:

"Yönetim Kurulu'na belki böyle bir öneriyi getiremem ama, benzer şeyler sunabilirim. Demek istediğim yayınlarımızda üyelerimize Tıbzet'in sağlıksız üretim yaptığını duyurabiliriz. Bu açıklamaları basına da yapabiliriz. Ancak her şeyden önce üretimin sağlıksız olduğunu ispatlamamız gerekir."

Bu sözlere dayanarak diyordu ki Salman:

"Meseleye sınıf mücadelesi açısından değil, mesleki açıdan bakıyor. Oysa ilerici, demokrat bir örgüt işverenin bize yaptığı baskıları, haksızlıkları hareket geçmek için yeterli bulmalı."

Sinan da Salman'ın düşüncesine katılıyor, ve hayal kırıklığı yaşadığını söylüyordu. Deniz kararsız kalmıştı. Haydar Bey, Salman'ın düşüncesine karşı çıkıyor olsa da, yönetimin Eczacılar Odası'nın işlevini göz önüne almadan hareket edemeyeceğini, doğrusunun da bu olduğunu, bunun ilerici, demokrat bir yapıya ters düşmediğini savunsa da, kafasının içinde bu tartışmayı sonraya ertelemişti. Onun kafasını asıl meşgul eden şey başkanı bekledikleri sırada yüreğini birdenbire basan endişeydi. Endişesinden söz etmek için tartışmaların bitmesini bekledi. Tartışmalar bittiğinde Küçükköy ayrımından Denizlerin yoluna dönüyorlardı.

"Suatlara mutlaka söyle!" dedi Sinan'a. Ben söylemeden hiçbir bildiriyi dağıtmasınlar! Yarın şubeye gider gitmez avukatlara soracağım."

Önce Deniz'i, sonra ötekileri bıraktı.

Gece televizyon kanalının haber programında kendini seyretti Deniz. Hep televizyon kanallarına telefon etmesi için sıkıştırırdı Haydar Bey'i. Nihayet birileri gelmişti işte! 'Kasımpa-

şa'ya gitmek için ısrar etmekte haklıymışım,' diye düşündü. Nuran'ı aradı hemen. 'Güzel konuşmuş muyum' diye soracaktı. O gece erken yattığı, haberi olduğu halde televizyonu seyretmediği için kızdı Nuran'a.

Sabah Avukat Selma Hanım'ı arayınca endişelerinde ne kadar haklı olduğunu düşündü Haydar Bey. Böyle bir bildirinin yakalandıklarında başlarına işler açabileceğini söylüyordu Selma Hanım. Neyse ki Suatları bildirileri dağıtmama konusunda ikna edebildi. Bunda dikkatlerin Türk–İş Başkanı'nın gelişine çevrilmiş olmasının payı vardı elbet!

YETMİŞ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Türk–İş Genel Başkanının ziyareti
Basın açıklaması 3
Koro

"Şu anda tam olarak neredesiniz?"

"Hadımköy tarafına dönüyoruz, birazdan orada oluruz."

Haydar Bey cep telefonunu kemerine taktıktan sonra askeri kamyonlara bir kez daha baktı. Tam yirmi altı tane saymışlardı. Bayram Meral'in şerefine yirmi altı tane askeri kamyon gelmiş, diyecekti; Mehmet Sağdıç kapatmasaydı.

Askerler basın açıklamasına gelenlerden daha fazlaydı. (Herhalde askerler de Haydar Bey gibi, başkan geliyor diye mitingin kalabalık olacağını düşünmüşlerdi.) Bir önceki basın açıklamasına gelenler yine gelmişti. Haydar'ın şubesindeki fabrikaların temsilcileri, Hava–İş yönetimi, Haber–İş, Yol–İş'in İstanbul Şubesi, Deri–İş ve Tüm–Tis'in yönetimleri, Basın–İş'in Şube Başkanı, Petrol–Sen'e bağlı İstanbul şubelerinin yönetimleri, Trakya Şubesi, Eczacıbaşı temsilcileri, Boğaziçi Şubesi'nden temsilciler, parti temsilcileri; bir öncekinde olduğu gibi... Farklı olarak Sümerbank işçileri ve KESK yöneticileri gelmişti. Gelenler Tıbzetli işçilerin aileleriyle birlikte toplam beş yüz kişiyi geçmese bile, ileride tarlanın yanındaki toprak yola sıralanan askeri kamyonlar ve miting alanını saran askerler basın açıkla-

masını bir öncekinden farklı kılıyordu. Bir askeri trafik arabası yol boyunca devamlı gidip geliyor, gelen arabaların evraklarını kontrol ediyordu. Hatta birkaç arabanın ruhsatlarının alındığı söyleniyordu. Haydar yanındakilere Selim Kaptan'ın otobüsünü sordu hemen; neyse ki Selim Kaptan otobüsünü uzak bir yere çekmişti. Bir asker gelip teğmenin onu çağırdığını bildirdi Haydar Bey'e.

Teğmen basın açıklamasının kaçta başlayacağını soruyordu. Haydar sendika başkanlarının gelmek üzere olduklarını söyledi. Kaçta başlayacağını ise bilemiyordu. "Bunu gelenlere sorarsınız," dedi.

"Umarım geçen sefer ki gibi bir tatsızlık çıkmaz!" dedi teğmen.

Haydar Bey omuzlarını kasarak kollarını iki yana açtı ve hareketini tamamlayan bir yüz ifadesiyle bilemem anlamına karşılık verdi. Teğmenin başka soru sormasını beklemeden Petrol–Sen minibüsünün olduğu tarafa gitti.

Gökyüzü bulutlu, hava soğukçaydı. Hafif bir poyraz esiyordu tarla yönünden. Büfeden doğru Türk–İş Başkanın arabası gözükünce toplulukta bir dalgalanma oldu. Bayram Meral'in arabası ve ardındakiler, Bölge temsilcisinin ve Petrol–Sen yöneticilerinin arabaları; hepsi bir sıra halinde dizildiler karavanın önüne. Ötekilerle beraber Bayram Meral indi arabadan. Salman:

"Arkadaşlar biraz geriye gidelim!" diye bağırdı.

"Arkadaşlar! Geriye! Geriye!.. Yolu açın!"

Haydar Bey, Türk Başkanına doğru yöneldi. Bayram Meral işçilerin arasındaydı. Ona 'hoş geldiniz,' dedi. Elini sıkarken Haydar'a değil çevresine bakıyordu Meral. Mahir Urkan yanındaydı hemen; buz gibiydi bakışları, el sıkışı...

"Hemen başlayalım mı?" diye sordu Haydar Bey. Eczacıbaşı temsilcileri slogan başlattı o sıra; Mahir Urkan'ın ne karşılık verdiğini duyamadı. Mahir Urkan, Haydar Bey'in yüzüne bakmıyordu hiç.

"Konuşma sırası nasıl olacak?" diye sordu bu kez.

"Boğaziçi'nden Veli sunacak!" dedi. "Sen bırak!"

Haydar, Boğaziçi idari sekreteri Veli Dinç'i aradı bakışlarıyla. İçinden bir şey kopmuştu sanki; kendi yerinde kenara itilmesi ağrına gitmişti. Veli Dinç'in minibüse çıktığını gördü. Her şey önceden ayarlanmıştı demek; 'öyle olsun' dedi içinden.

Can yanına geldi o sıra:

"Başkan Veli Dinç seni arıyordu."

Minibüsün merdivenlerinden yukarı çıktı. Topluluğun attığı sloganlarla inliyordu ortalık. Salman elinde megafonla insanları devamlı coşturuyordu. Dinç'in yanına vardığında birbirlerini zorlukla duyabildiler.

"İşçilerden kim konuşacak?" diye soruyordu Veli Dinç.

Sorusunu birkaç kez tekrar etti de Veli Dinç, ne dediğini ancak anlayabildi Haydar Bey.

"Deniz!" diye bağırdı kulağına. Bakışlarıyla Deniz'i bulmaya çalıştı. Kendini minibüsün üstünde fazlalık hissetti o ân ve bu duyguyu kovmaya çalıştı; kontrolünü kaybedeceğinden korktu. Deniz'i ön sıralarda gördü ve hemen eliyle, gelmesini işaret etti. Deniz minibüsün merdivenden yukarı çıktığı sırada Veli Dinç mikrofondan, elindeki kâğıttan basın açıklamasına katılanları okumaya başladı. Duyurusunu bitirip "Tıbzet adına Deniz Özkaya konuşacak!" dediğinde Deniz yanı başında, elinde kâğıt bekliyordu öylece. Sırtında her zaman giydiği siyah mont, saçlarını kulağının arkasına atmış...

"Değerli Basın Emekçileri!" diye başladı sözlerine ve bir eliyle rüzgârdan alnına gelen saçlarını arkaya attı.

"Değerli demokrasi güçleri ve değerli işçi dostlarımız... Hoş geldiniz!

Bugün direnişimizin yüz dokuzuncu günü!"

Sustu bir ân ve o her zamanki titrek sesiyle sordu:

"Niçin direniyoruz?

Titrek ama alabildiğine kararlı sesi, "şöyle bir dört ağustostan beri yaşadıklarımızı hatırlayalım," derken başta Tıbzet işçileri olmak üzere herkesi, olanları hatırlamaya çağırıyordu. Aşağıdakiler: "Yaşasın Tıbzet direnişimiz!" diye haykırarak karşılık verdiler.

"Anayasamızın elli birinci maddesi der ki... (Deniz'in söz konusu maddeyi kaç kez Selma Hanıma sordurttuğunu hatırladı Haydar Bey) Sendikaya üye olmak sendikal bir haktır. Biz de bu anayasal hakkımızı kullanmak istedik ve sendikaya üye olduk."

Dudaklarının hafif, belli belirsiz acı bir gülüşüyle:

"O zamana kadar her şey güzeldi," dedikten sonra bir süre sustu.

"Ne zaman ki..." diye başladı sesini güçlendirerek: "İşveren sendikaya üye olduğumuzu öğrendi; o zaman baskılar başladı.

Salman elindeki megafondan:

"Baskılar... Bizi... Yıldıramaz!" diye haykırınca gerilmiş duygular birden boşandı; ardı ardına birkaç kez güçlü bir şekilde tekrarlandı Salman'ın sözleri. Sloganlar bittiğinde arkalardan başka sloganlar atanlar oldu. "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" diye bağırdı bazıları... "Türk–İş alanlara!" dediler... "Suskun bir Türk–İş istemiyoruz!" dediler.

"Lütfen Tıbzet işçisinin dışında slogan atılmasın, dostlar lütfen!" diye uyardı Salman megafondan gerilimli bir sesle. Sesinin gerilimi kaygı taşıyordu; sanki birileri onları başka tarafa çekecekmiş gibi; boşlukta kalmanın korkusuyla, yalnızlığa sürüklenmenin... O son zamanlarda mitinglerde yaratılan, dizginlenmemiş öfkenin dışa vurumu, onu engelleyen her şeyi yıkmak isteyen çığlığın sesi; o çığlık derinlerden geliyordu ve ürkütücüydü, bastırılamıyordu. Bir dalga halinde geliyor ve tüm haksızlıkların isyanı oluyordu. Salman'ın kaygısı ise 'biz bir avuç işçiyiz' diyordu sanki ve tutunacağı yeri kaybetmekten korkuyordu; o sesse 'derinlere, daha derinlere!' diyordu hep. Boğulmamak içindi Salman'ın kaygısı ve soluk almaya ihtiyacı vardı ve dikkatleri direnişte tutmak istiyordu ve her şeyle baş edemeyeceğini anlamışlığın bir kabullenişiydi.

Sloganlar Deniz'in tekrar konuşmaya başlamasıyla dindi ancak.

"Vardiya şefleri tek tek işçileri çağırıp sendikadan istifa etmemizi; yoksa bizi işten atacaklarını söylediler. Bizse bu tehdit-

lere aldırmadık. Çünkü biliyorduk ki bizim zincirlerimizden başka kaybedecek hiçbir şeyimiz yoktur. Biz de bu baskılara fabrika içinde küçük eylemlerle karşılık verdik."

Yine sloganlar!.. Salman yeniden yönlendirmeyi başardı.

"Önceleri fabrikanın yanında kalmamıza ses çıkarmayan jandarma, daha sonraki günlerde fabrikanın iki yüz metre ilersinde, iki yüz metre ilersinde bile Tıbzet işçisini potansiyel bir suçlu gibi görüp göz altına almıştır."

"Tıbzet işçisi her engeli aşacaktır!" diye karşılık verdi insanlar.

"Peki suçumuz neydi bizim?

Anayasadaki sendikal hakkımızı kullandık!

Peki ya cezamız?

Karar önceden verilmişti," dedi insanların haykırması bitince; yüreğindeki taşan duygu seli, kayalardan aşan bir pınar gibi sıçraya sıçraya akıyor ve kavuşmak istiyordu; varacağı bir yer olsun istiyordu. Varacağı yeri insanların bakışlarında arıyordu; dünyayı anlamak istiyordu ve anlaşılmak!

"Gözaltına alınmak, dağıtmak, fabrikanın karşısından kovmak! Antidemokratik 12Eylül anayasasının o maddesine bile ne kadar tahammül edildiğini yakından görmüş ve karşımızdakinin sadece işveren değil devlet olduğunu anlamıştık. Bizler daha büyük bir coşkuyla bu direniş zaferle sonuçlanacak diyoruz."

Bitirmişti sözlerini ama daha söyleyeceği şeyler varken yarım bırakmış gibiydi; belki gücü yetmemişti söylemeye. Haydar Bey onun yüzüne bakmış sanki konuşmaya devam edecek sanmıştı. Hatta Deniz mikrofonu Veli Dinç'e değil de kendisine uzatırken Haydar Bey bir ân boşlukta kalmış, atılan sloganlar toparlanma zamanı tanımıştı ona. Kendini toparlayınca Deniz'in yarım bıraktı hissini yarattığı, (özellikle Haydar Bey böyle düşünüyordu) yarım bırakmaktan öte insanları sürüklediği âna uygun düşmeyen bir vurguyla bitirdiği onun konuşmasını tamamlamaya çalıştı:

"Ne zaman ki işçi sınıfı sahip çıkar, ne zaman ki dostların sesleri yükselir; on binler yürür, söyler bu türküyü... Söyler... İşte o zaman, o zaman arkadaşlar zafer bizim olur!"

Ne zaman çıkmışsa minibüsün üstüne Mahir Urkan, o konuşurken "Lafı kısa kes!" deyince buyurucu; ancak Haydar Bey'in duyabileceği bir sesle. Duydu Haydar Bey; duydu ancak ne dediğini sonradan sözlerini bitirdiğinde algıladı; o zaman da Deniz'in ona verdiği mikrofonu Veli Dinç elinden almıştı zaten.

Veli Dinç o bariton sesiyle:

"Şimdi mikrofonu Petrol–Sen Genel Başkanına veriyorum," dedi. "Buyurun sayın Başkan!"

"Bugün yüz dokuz gündür devam eden Tıbzet'teki mücadeleyi bilmeyen kalmadı."

Mahir Urkan'ın ilk sözleri bu oldu.

"Ama baskılar değişmedi."

Nedense Haydar Bey'in aklına Urkan'ın söylediği bir söz geldi: 'Reklamını iyi yapıyorsun.' Kartal Şube Başkanı da Şile'de buna yakın bir şey söylemişti. Bunları aklına getirmesi üşüttü onu.

"Yine zaman zaman..." diye devam etti Mahir Urkan. "Arkadaşlarımıza ve şube yönetimimize yapılan tehditler değişmedi."

Az önceki düşüncelerini zihninden kovmaya çalıştı; fazla önyargılı olduğunu düşündü.

"Ama bugün gördünüz ki; bugün Türk–İş Başkanına, bugün buraya gelirken, gördünüz ki; sizin gelmenize rağmen ta yolun kenarında başladı kontrol ve insanların buraya hangi şartlarda geldiklerini sizler gözlerinizle gördünüz.

Biz Petrol–Sen Sendikası, bu dayanışmayı, gelen arkadaşlarla yüz dokuz gündür hep yaşıyoruz. Sorun sadece Tıbzet işçisinin yaşadığı bir sorun değil."

'Yine tekrarlama...' diye düşündü Haydar Bey, sözün devamını bilerek. Engel olamıyordu bunları düşünmesine. Bu kadar zıtlaşılan bir ortamda başka şeyler düşünmek elinden gelmiyordu.

"Türkiye'de örgütlenme mücadeleleri varsa, her yer aynı baskılarla, aynı tehditlerle karşı karşıya!

Kırk dört kişiyi ilave ettiler. Yüz kişi olsalardı, yüz kişiyi daha ilave edeceklerdi. Ne ilk mücadele ne de son mücadele! Biz Petrol–Sen Sendikası olarak zor bir tercihi yapmak zorunda kaldık. Biz sınıf bilincinde olan, sınıf anlayışındaki sendikalar gi-

bi; 'ne yapalım bu yasalarla sendikal mücadele olmaz, örgütlenme olmaz' anlayışını terk etmek zorunluluğunu duyduk. Zaten örgütlenmenin önündeki engelleri biliyoruz. Ama bizlere düşen görev, bu örgütlenmenin önündeki engelleri aşabilmektir. Yine bugüne kadar en çok karşılaştığımız sorunların başında, bugüne kadar, burası jandarma bölgesi... Dün Tuzla işçisi nasıl baskılarla karşı karşıya kalmışsa, yurdun dört bir tarafındaki örgütlenme mücadelesi veren insanlar hangi baskılarla karşı karşıya kalmışsa, bugünde bu baskıları aynen yaşıyoruz; aynen yaşamaya devam edeceğiz. Bugün değerli arkadaşlar..."

Topluluğun aynı anda bir ağızdan attığı "Baskılar bizi yıldıramaz!" sloganının bitmesini bekledikten sonra sözlerine devam etti:

"Sayın Türk–İş Genel Başkanım! Elbette biz, görev yapan insanların görev yapmasına bir itirazımız yok. Ama burada örgütlenme mücadelesinde haksızlığa uğrayanlar belli. Eğer gerçekten burada yapılması gereken varsa, sendikal hakkı talep edenlerden yana tavır alınması gerekiyordu. Burada yapılması gereken: Burada mücadele veren insanların taleplerini yükseltmelerinin, tepki biçimlerini zaman zaman ortaya koymalarının hazmedilmesi gerekiyordu. Bugüne kadar yapılmayan budur Sayın Değerli Genel Başkanım!

Arkadaşlar fazla zamanınızı almayacağım. Tıbzet işçisi kendi sorununu çok iyi biliyor, buradaki sorunun bilincinde. Bu duygu ve düşüncelerle, dayanışma toplantısına katılan tüm sendikacı arkadaşlarıma ve tüm işçi arkadaşlarıma saygılar sunuyorum ve sözü Türk–İş Genel Başkanı Sayın Bayram Meral'e veriyorum. Buyurun Sayın Genel Başkanım."

Meral, dudaklarının o ağır hareketiyle, gözlerini zorlukla açarcasına, sanki karşısında hiç kimse yokmuş gibi, her zamanki alışkanlığıyla sözlerine başladığında, herkes susmuş onun ne diyeceğini bekliyordu.

"Meslektaşlarım! Siyasi partilerimizin saygıdeğer temsilcileri!.. Yöneticilerimiz size anlatmıştır. Bu müessesenin patronuyla oturduk konuştuk. Telefonla konuştuk, yüz yüze konuştuk.

Sorun bu noktaya gelmeden çözüm yollarını aradık. Şimdi acaba buradaki insanlar ne yaptı ki?.. Ne yapmak istiyor ki?.. Bugün burada nöbet bekleyen, yarın bu işverenin safında iş arama ihtiyacı duyan bu Mehmetçik soğukta nöbet tutuyor. Onurumuzla, gururumuzla çalışmak istedik. Hakkımızın hukukumuzun tek elden yönetilmesi için sendikalara üye olduk. Şimdi sendikalar yasal bir kuruluş mudur, anayasal bir kuruluş mudur? Evet! Parlamenter sistem içinde siyasi partilere ne kadar gerek varsa sendikalara da o kadar gerek vardır. Demek ki bu arkadaşların sendikaya üye olması meşru bir haktır! İşçi hakkını kullanırken bin bir numara çekiyorlar, işçiyi kapı dışına bırakıyorlar. Biraz önce bir çok arkadaşın, burada..."

Sözünü kesip elindeki kâğıtları gösterdi topluluğa.

"Yalnız burada değil, buna benzer bir çok yerde sendikal mücadelenin olduğunu gördük. Bu mücadele mutlak kademe kademe aşılacaktır. Nasıl aşılacaktır değerli arkadaşlarım?.. Halk bir şey istiyor. Saygıdeğer milletvekillerine diyor ki; bu diyor, zırhın altına girmeyin, kusurunuz varsa 'siz de vatandaş gibi çıkın hesap verin!' diyor. Kim diyor?.. Halk diyor. Milletvekili ne yapıyor?.. Sen benim elime bir koz verdin, ben diyor, bunu elimde olduğu müddetçe kullanacağım. Şimdi bu mantık mı? Biraz önce arkadaşlarımın söylediği gibi yasaları değiştirmek mümkün değil. O zaman ne yapmamız gerektiğini düşünmemiz lazım. Benim üzüldüğüm bir konu da şu! Şu yoldan geçerken, üç dört yerde sayın jandarmalar; onlar da bizim evladımızdır, kardeşimizdir; çevirdiler. 'Bir başka yurda mı girdim?' diye tereddüt ettim. Şimdi burada şunu söylemek istiyorum, üzüntümü belirtmek istiyorum. İşverenle görüştüm, alay komutanıyla da görüşeceğim. Yarın Yunanistan bir kımıldama yaparsa saygıdeğer komutanlar; buranın patronu mu senin yanında yer alacak, yoksa buradakiler mi yer alacak?"

Sloganlar biter bitmez "Dahası var... Dahası var..." diye sözlerinin peşinden sürükledi topluluğu. Konuşması, askerler dahil orada bulunan herkesin ilgisini çektiğinin farkında oldukça, artan bir şekilde insanları konuşmasının peşine taktığını gördük-

çe coşmaya başlamıştı. Askerlere doğru elini uzatarak dedi ki:

"Orada nöbet tutuyorsunuz. Onun hakkını koruyorsunuz. İşçinin hakkı ne olacak? Onu kim koruyacak?"

Bir alkış koptu. Bu alkışla birlikte daha da coştular.

"Ne yapması lazım bu insanların, bu insanların ne yapması lazım? Çalışmak istiyor, emeğini satıp üretmek istiyor. Çoluk çocuğu ekmek istiyor. Hırsızlık mı yapacak? Soruyorum size?.. Güneydoğudaki terörü pompalayan olaylardan biri de işsizlik değil midir? Yani şimdi Güneydoğuyu İstanbul'a mı taşıyacaksınız? Ne yapmak istiyorsunuz? Kimin hakkını ayaklar altına alıyorsunuz? Ve şunu bilin ki; biz bu ülkeye yatırım yapan, vergisini veren, çalıştırdığı işçilerin hakkını veren işverenlere her zaman saygı duyduk. Ülkenin bunlara ihtiyacı vardır. Sanki buradaki işçiler gidecek, orayı yerle bir edecek! Hayır! Tam tersi, gidip namusuyla çalışmak, çoluk çocuğunun rızkını temin etmek için burada bekliyorlar; gaye budur!"

Sloganlar başlayınca bir süre bekledi.

"Ne yapmak lazım değerli arkadaşlarım? Bu işverenlere verilen yasal hakkın düzenlenmesi lazım, yasal yönden..."

İnsanlar arka sıralardan öne doğru; "İşçiler... El ele! Genel... Greve!" diye bağırdı. Meral: "Yasal yönden..." diye konuşmasını sürdürmek istedi; fakat dalga dalga büyüyen ses buna imkân vermeyince beklemek zorunda kaldı; baktı ki ses dinmiyor sloganlara rağmen konuşmaya başladı.

"Aynı durum bir zamanlar şeyde oldu, Deri–İş kolunda oldu..."

"Müsaade eder misiniz?..

.....

Biraz anlatmak istiyorum..."

Sesler kesilip de duruma hâkim olunca, istediği etkiyi yakalamaktan memnun, hafif gülümseyerek devam etti:

"Biraz üşüyeceğiz, zaten üşüyorsunuz. Yüz dokuz gündür bu işin sancısını, burada, bunun sancısını evinizde çekiyorsunuz. İki saat daha burada biraz daha üşüyelim. Bir şey olmaz!"

Başıyla askerleri işaret ederek:

"Oraya da aynen böyle!"

"Benim üzüldüğüm konu... Olacak şey değil! Ülke bizim, biz bu ülkenin insanlarıyız. Biz namusumuzu korur gibi toprağı korumuş insanlarız. Çok kötü bir şekilde üzüldüğüm konu değerli arkadaşlarım... (Eliyle askerlere bir fabrikayı bir kendini göstererek) onu koruduğun gibi beni de koru! Teşekkür ederim! Benim hakkımı korumak da görevin!"

Alkışlar ve ıslık sesleri kapladı ortalığı.

"Bakınız Deri–İş kolunda..."

Alkışlar ve alkışlara karışan ıslık sesleri, konuşmasını sürdürmesine bırakmadı onu. Ortalık inliyordu.

"Arkadaşlar müsaade eder misiniz? Arkadaşlar işten atılmış, Sayın Başkan burada... Çıkmışlar kapının önünde çadır kurmuşlar, haklarını kullanıyorlar. Sana zararım nedir sabaha kadar burada duruyorsam? Üşüyen ben, rahatsız olan ben! Hani parlamenter sistem içinde demokrasinin kuralları çalışacak diyoruz. Vatanı savunurken iyi oluyoruz; o zaman iyiyiz; laik cumhuriyeti koruyoruz, iyiyiz! Hakkımızı aramaya geldiğimiz zaman bir bakıyoruz ki o kişiler patronun yanında yer almış. Üzülecek bir şey!"

Tam: "Emir verdi sana komutan..." dediği sırada mikrofonun sesi çıkmaz oldu; susmak zorunda kaldı.

"Kabloya mı bastılar?" dedi oradakilerden biri.

"Oradaki çadır da suçsuzmuş..."

Mikrofonun sesi gene kesildi.

"Salman megafonu ver!" diye seslendi Haydar Bey aşağıya. Mikrofon çalıştı o sıra. Meral konuşmasına mikrofondan devam etti:

"Sayın alay komutanına telefon açtım. İşin enteresanına bakın! Orada üç tane genç de askere gidecek. Tayini de Şırnak'a çıkmış... Dedim ki Sayın Komutan! 'Orada bir kişi var; o, senin saflara bir tane asker gönderir. Burada beş yüz kişi var, beş yüz tane asker!' dedim senin saflarına. Üçü de Şırnak'a gidiyor bunların. Komutan bunun üzerine tutum değiştirdi; ondan sonra oturduk, işveren sendikayla görüştü, sorun çözüldü. So-

run burada!

İşte soruyorum! Kusura bakmasınlar, kimseyi burada yargılamıyorum. İşveren bu gücü görürse, bunların hakkını verir mi? Allah Peygamber hakkı aşkına soruyorum sizlere, verir mi?..

Değerli arkadaşlarım! Hiçbir zaman sizleri ve sizin gibi sorunları olan insanları unutmadık, unutmuyoruz. Ama sorun her gün biraz artıyor. Amaç nedir biliyor musunuz? Örgütsüz bir toplum isteniyor, düşünen ama konuşmayan bir toplum isteniyor. Yapılmak istenen budur. Biz kademeli kademeli bunun mücadelesini verdik. Hiçbir şey yapılmıyor demeyiniz. Bakınız..."

Arka sıralardakiler, Eczacıbaşı temsilcilerinin olduğu taraf, Salman'ın megafondan uyarılarına o âna değin uydukları halde bu kez patladılar. Gerçi aykırı düşen bir slogan atmıyorlardı. "İşçiler el ele! Genel Greve!" diye bağırıyorlardı; ancak özellikle Bayram Meral'i konuşturmayarak yapıyorlardı bunu.

"Bakınız..."

"Değerli arkadaşlarım, şimdi yeni bir hükümet işbaşına geldi. Yeni bir hükümetten yeni şeyler bekliyoruz. Bakıyoruz ki..."

"Alanlara in!" diye bağırdı biri.

Tam yaygınlaşma eğilimindeydi ki bağırışlar Meral ustaca müdahale etti; böyle olaylara alışkın bir tarz geliştirmişliğiyle gülerek:

"Acele etme, acele etme! Her şeyin zamanı var! Zamanı geldiğinde ben istesem de istemesem de oraya ineriz. Hiç kafanı yorma!"

Alkışlara dönüştü karşı duruşlar; ama bu kez söylediklerinden ötürü; ama gene de ince bir dengede, her ân patlama ihtimalini korurcasına... Meral, böylesi anları yaşamış profesyonelliğiyle insanların enerjisini coşkuya dönüştürmesini bildi. Dedi ki:

"O öyle bir meydan, öyle bir meydan ki; meydana inmiştik, bütün yolların kesilmesine rağmen, baskıya, bazı şube başkanlarımızın kollarının kırılmasına rağmen o meydana geldik, onurluca hakkımıza sahip çıktık; kimsenin çöpüne zarar gelmeden geri döndük evimize gittik. İşte biz buyuz! Zaman gelecek mey-

danlara gene gideceğiz. Ne için? O anti demokratik yasaların değişmesi için!"

Bu kez öteki uçtan en az Meral kadar deneyimli olan sol gruplardan laf atmalar başladı. Meral duymazlıktan geliyordu.

"Arkadaşlar! Lütfen dinleyin!" diye bağırdı Salman.

"Değerli arkadaşlar!.. Anlatsam onun adı..."

Gene laf atanlar oldu; Salman'ın müdahalesi aza indirmiş olsa da...

"Onları teker teker... Özelleştirme değil! Sat, kapat, kurtul, yağmala! Arkasından soykırım yaparcasına işçi kıyımı yap (!!) Bunun adı özelleştirme! Ondan sonra, bunun için ayın ikisinde başkanlar kurulu toplanıyor. Ne yapmamız gerektiğini orada karara bağlayacağız. Ondan sonra ne yapılması gerekiyorsa onu uygulayacağız.

Şimdi değerli arkadaşlarım! Lafı toparlıyorum müsaade ederseniz... Ben özellikle... Buradaki Sayın İşveren bir kez daha bu sorunun çözümü için, sorun yaratma yerine sorunun ortadan kalkması için masaya oturup olayı halletmesini istiyoruz kendisinden, bu bir! Ve şunu çok iyi bilsin ki; arkadaşlarımız işini seven, ülkesini seven hoşgörülü insanlardır. Bir çoğu Doğu Anadolu'dan buraya iş bulmak, çoluğunun çocuğunun yaşamını sürdürmek için buraya gelmiştir. Bunları dağa bayıra itmeyelim!

İkinci olay! Sayın Vali'mizle görüştük. Sayın Alay Komutanı'yla da görüşeceğiz. Eğer işveren kapısında Türk askerinin beklediğini görürse, bırakınız özel sektörde, kamuda bile bizi içeri sokmazlar. Ne yapması gerekir? Korusun onu da! Ama beni de korusun! Ben de vatandaşım o vatandaşsa!.. İşveren orada sırtını dayamış oturuyor,"

Eliyle Tıbzetlileri göstererek:

"Bunlar da çamur içinde sürünüyor."

Alkışlar ve ıslıklar yankılandı bir kez daha.

"Çalışmak istiyorlar! Tezgahlarını mı tahrip ettiler?.."

Olanca gücü ile bağırıyordu.

"Ne yaptılar? Sendika istediler! Eğer sendikalara ihtiyaç yoksa, mecliste bir yasa çıkarırlar, kapatırlar hepimizi, kurtuluruz."

"Eyleme geçelim!" diye bağırdı bazıları.

"Otur! Otur! Nasıl geçileceğini ben biliyorum."

Sataşmalar ıslıklamalara dönüştü. Partili gençlerden laf atanlar oldu.

"İkincisi öyle biliyoruz ki, meclisten işçiye..."

Meral arka uçtan kendisine laf atana tam bir şey söyleyecekti; kendini tuttu ve yanında duran Veli Dinç'e dönerek, yavaş ama mikrofondan duyulabilecek bir sesle:

"Tahrik ediyor, ben biliyorum onu şimdi..."

Gülmeye, aldırmamaya çalışıyordu, dudakları gergindi; devam etmeyi yeğledi.

"Her şeye rağmen, işçi arkadaşların, bütün arkadaşların da, sorunlarımızın en aza inmesi için meclisin bu sorunlara sahip çıkmasını isteyeceğim. Sizin sonuna kadar yanınızda olacağım; bunu bilesiniz."

"Reslan'dakilerin de!" diye bağırdı işçiler.

"Bizim, belki ben gelemem ama... Burada sorunları çok iyi bilen bir vali vardır. Sorunları adım adım izliyoruz. Valiyle konuştum, alay komutanı ile de konuşacağım. Çağıracaklar muhterem patronu, sorunları çözmek için, yasal yoldan ne gerekiyorsa yapacaklardır. Buna inanıyorum ve bu sorun ortadan kalkacaktır.

Bir kez daha ilan ediyorum. Patron duysun! Bu işçiler oraya girerse üretken olacaklardır. Başka bir şey var mı?

Ve burada sözlerimi noktalarken, buraya kadar gelen işçi arkadaşlarıma, sendikaların, siyasi partilerin değerli yöneticilerine ve bütün değerli arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Saygıdeğer komutanlar! Değerli Mehmetçikler! Siz de bizim kardeşlerimizsiniz. Şunu bilin ki yarın terhis olduğunuzda siz de buradasınız. Teşekkür ederim!"

Basın açıklaması Meral'in konuşmasının ardından bitmişti. Tıbzetli işçiler karavanlarının önüne tek sıra dizildiler. Başkanları, partilileri, gelen herkesi tek tek ellerini sıkarak uğurladılar. İnsanlar alkışlarla, sloganlarla birbirlerini coşturuyorlardı. Başta Eczacıbaşı işçileri sonra Sümerbank, sesleriyle moral veriyorlar-

dı Tıbzetlilere. Platform Sözcüsü Sezai Yüksel, Haydar Bey'in elini sıkarken "önerini toplantıda görüştük," diye söyledi. "Haftaya Perşembe günü Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün önünde bir mitingimiz var. Siz de gelirseniz oradan hep birlikte yürüyerek Kasımpaşa'ya gideriz. "Tamam!" dedi Haydar Bey. Ayhan Yüksel'in sözleri moralini yükseltmişti. Temsilcileri de haberdar etmek için onlardan tarafa yöneldi. Tıbzetliler herkesi uğurladıktan sonra bindiler otobüslerine. En son askeri araçlar hareket etti.

Fabrikanın önündeki yol boşalmıştı birden. İnsanlar gelmişler ve gitmişlerdi. Sabah bilinen sahne başlayabilirdi artık.

YETMİŞ BEŞİNCİ BÖLÜM

Türk–İş Başkanının ziyaretinden sonra nelerin değiştiğine dair. Bozuk enjektörlerin peşinde bir cumartesi

Sabah vakti rahatça indiler otobüsten. Askerler geri çekilmişti. Ne de olsa bir gün önce Türk–İş Başkanı onları ziyaret etmişti. Ne de olsa üstlerdekiler onlara sahip çıkıyordu artık. Askerler geri çekildiğine göre bu durumun farkında olmalıydılar. Genel başkanları nasıl da paylamıştı askerleri?.. Haydar Bey, iri yarı komando astsubayı ile göz göze geldi. Fabrika kapısının yanındaydı astsubay. Her zamankinden rahat ona doğru yürüdü. Astsubay, işçilerin ve Haydar Bey'in rahatladıklarını sezmiş olacak (ruh durumlarına uygun açık bir hava vardı o gün; hafif serin olsa da) her zamanki ciddiyetini takınamayınca güldü; Haydar Bey'in yüzü de gülümsüyordu çünkü.

"Gene de çok şeyin değişeceğini sanmayın!" dedi Haydar Bey'e.

Bu söz, Türk–İş başkanının gelişiyle elde ettikleri moral üstünlüğünü almak için söylenmişti sanki. Sabah güneşinin tatlı ışıklarında gerilimden uzak geçirdikleri o günü gölgeleyen tek şey bu sözcüktü. O gün o sözü doğrulayacak hiçbir şey olmadı. Hatta her zamankinden daha fazla kaldıkları halde askerler oldukça ılımlı davrandılar. Cuma günü de öyle geçti ve hafta-

yı o şekilde bitirdiler.

Cumartesi sabahı Haydar Bey Deniz'i evinden aradı. Telefonda Eczacı Ayten Hanım'la konuştuğunu, Ayten Hanım'ın saat bire kadar eczanesinde olacağını söylüyor, gelip gelemeyeceğini soruyordu. Deniz geleceğini söylediğinde, "o zaman bir saat sonra evin önünden alırım seni," dedi ve telefonu kapattı.

Haydar Bey, Deniz'i Gazi'den alıp Selimiye'ye varana kadar yol boyunca sağanak halinde yağmur yağmış, yağmur ancak Anadolu yakasına geçtiklerinde hafiflemişti. Ayten Hanım'ın eczanesi Selimiye Kışlası'nın tam arka sokağındaydı. Tezgâhın arkasında duran ufak tefek, siyah saçlı kadın olmalıydı Ayten Hanım. Yaşlı bir adamın reçetesini hazırlıyordu içeri girdiklerinde... Onları hemen eczanenin arka kısmında küçük bir odaya almış, müşterisini gönderir göndermez geleceğini söylemişti. Küçük bir masa, bir kanepe bir koltuk ve iki iskemle vardı odada. Duvardaki raflarda kitaplar diziliydi. El işi süslemeler asılıydı rafların yanına. Karşılarındaki siyah perdeden ayrı bir bölüme geçiliyor olmalıydı. Çok sürmedi Ayten Hanım'ın gelmesi. Masanın yanındaki koltuğa oturdu ve gülümseyerek:

"Kusura bakmayın, sizi beklettim," dedi. "Evet, sizi dinliyorum."

"Ben Petrol–Sen'in şube başkanıyım," diye sözlerine başladı Haydar Bey.

Eliyle Deniz'i gösterdi:

"Arkadaşım Tıbzet'te çalışıyor; daha doğrusu çalışıyordu. Deniz. İşçi temsilcisi!"

"Memnun oldum," dedi Ayten Hanım. "Ayhan Bey geçen gün gittiğimde sizlerden bahsetmişti."

"Biz Pazartesi görüşmüştük Ayhan Bey'le. Bize sizin Tıbzet'le ilgili bir rapor hazırladığınızı söyledi."

"Aslında ben de size nasıl ulaşacağımı düşünüyordum. Gelmeniz çok iyi oldu bu bakımdan. Eski yönetimin direnişle ilgili hazırladığı dosyayı inceledim. Buna rağmen sormak istediğim şeyler var. Koşulları bilir ve sağlıksız üretimi tespit edebi-

lirsek belki o zaman bir sonuç alabiliriz."

"Deniz arkadaş bu konuda size yardımcı olabilir."

Deniz kanepede öne çıkarak:

"Özellikle bilmek istediğiniz bir şey var mı?.." diye sordu.

"Enjektörleri kontrol ederken nelere dikkat ediyorsunuz örneğin?" diye sordu Ayten Hanım, Deniz'in bu sözlerinden sonra. "Kontrolünüze rağmen piyasa sürülen enjektörlerde ne gibi hatalar oluyor genellikle? Ne bileyim?.. Bunun gibi şeyler... Şimdilik aklıma bu kadar geliyor. Üretimin aşamalarını merak ediyorum bir de!.."

"Bizim baktıklarımız:" diye başladı Deniz. "Silindirde delik olup olmamasına dikkat ederiz, yanık, yağ, yabancı cisim ararız. Slikon kontrolü yaparız. Contalarda çapak çıkabilir. Enjektör ve iğne üzerinde toz olmamalı. Bazen enjektörde kıl bile olabilir."

Haydar Bey Deniz'i dinliyordu can kulağıyla. Tıpkı Ayten Hanım gibi o da bildikçe bir şeyler yapabileceğine inanıyordu.

"Üretimin çeşitli aşamaları var. Montaj! Montaj esnasında piston yüklerken olabilecek darbelere dikkat edilmeli. Serigrafi! Örneğin derecelendirme boyasının iyi olması gerekir. Boya silindir içine girmemeli. Paketleme! Paketlemede demin saydığım şeyler önemli. Kutulamada enjektörler uygun adette yerleştirilmeli. Sterilizasyon ünitesi de oldukça önemli. Bütün bunları yeni işçilerin kısa zamanda öğrenmesi çok zor!.."

Deniz konuşmasını bitirir bitirmez Haydar Bey, Ayten Hanım'ın bir şey demesini beklemeden:

"Siz daha iyi bilirsiniz ya!" diyerek söz aldı. Oldukça heyecanlı gözüküyordu.

"Eğer direnişten sonra piyasaya sürülen enjektörleri bulabilirsek; hatalı üretim olup olmadığını tespit edemez miyiz? Öyle değil mi Deniz?"

"Evet! Tabii ki..."

İkisi de merakla Ayten Hanım'ın yüzüne baktılar;

"Çoktandır Tıbzet'in ürünlerini satmıyorum. Benim elimde olanlar eski tarihli olanlar," dediğinde Ayten Hanım bir ân için

hayal kırıklığı yaşar gibi oldular.

"Ama sizin ürünleri satan arkadaşlarım var."

"Bakın bu çok iyi!" dedi Haydar Bey, heyecanlı haline yeniden kavuşarak.

"Gene de sizdeki olanlara bakabiliriz," dedi Deniz. Haydar Bey'e nazaran daha sakin gözüküyor, daha ağırdan alıyordu."

"Bir dakika!"

Ayten Hanım ayağa kalkıp siyah perdenin arkasına geçti hemen. Bir süre sonra iki kutuyla dönüp kutuları masanın üstüne koydu.

"İşte bunlar!" dedi. "Birkaç kutu daha var."

Haydar Bey'le Deniz oturdukları yerden kalkarak masanın yanına vardılar.

Deniz:

"Açabilir miyim?"

"Tabii, onun için getirdim."

Deniz açtığı ilk kutudan eline birkaç enjektör alıp:

"Bunlar hangi tarihte piyasaya sürülmüş?" diye sordu.

"Bana geliş tarihleri Eylül'ün başı," dedi Ayten hanım.

Haydar Bey'in gözleri bir ân için parlar gibi oldu ve Deniz'in ne diyeceğini bekledi.

Deniz elindeki enjektörü düşünceli bir şekilde evirip çevirdikten sonra:

"Bunlar bizim ürettiklerimiz olmalı!" dedi ve devam etti:

"Çünkü direnişe çıktıktan sonra iki ay boyunca stoklardan sattılar."

Konuşmasını bitirdikten bir süre sonra elindeki enjektörü Ayten Hanım'a uzattı:

"Bakın!" dedi. "Bundaki toz gözden kaçmış."

Kutunun içindeki enjektörleri karıştırıp bir avuç aldıktan sonra:

"Birkaç tane daha açabilir miyim?" diye sordu.

"Açabilirsiniz."

Ambalajını yırtıp enjektörü içinden çıkardıktan sonra dedi ki:

"Mesela bu sağlam."

İkincisini gösterdi:

"Bu da sağlam."

Sıra üçüncüye geldiğinde elindeki enjektörü iyiden iyiye inceledi.

"Bakın! Bunda bir hata var. Silikon miktarı yeterli değil. Silikon yeterli olmazsa silindir ve piston rahat hareket etmez."

Kutulardaki enjektörlere değişik kısımlardan örnekler alarak baktıklarında dörde yakın hatalı ürün bulmuşlardı.

"Bu kadarı normal," dedi başını kaldırdığında.

"Arkadaşlarınızın elindeki enjektörleri bugün görebilir miyiz?" diye sordu Haydar Bey. Enjektörlerin incelenmesi bitinceye kadar kendini zor tutmuştu.

"Önce telefon etmem gerekir," dedi Ayten Hanım.

Tam o sırada Eczanenin kapısı açıldı. İki bayan müşteri gelmişti. Bayanlardan biri yaşlıydı. Ayten Hanım, "hemen geliyorum," diyerek ön kısma geçti.

Haydar Bey, Deniz'e bakarak sordu:

"Ne dersin, vaktimiz var mı?"

"Ben de çok merak ediyorum," dedi Deniz. "Gidip bakarsak iyi olur."

Yeniden umutlanmışlardı. İçeri bir delikanlının girdiğini ve Ayten Hanım'ın bulunduğu tarafa geçtiğini gördüler. Ayten Hanım'ın yardımcısı olmalıydı.

"Bu çabalarımız sonuç verecek mi dersin Deniz?"

"Bilmem ki!.."

"Şu enjektörlere bakabilir miyim?"

Haydar Bey bir süre enjektörlerle oyalandı. Ne kadar süre geçti bilmiyordu. Enjektörlerden gözünü ayırdığında Ayten Hanım'ın telefonla konuştuğunu duydu. Uzandı baktı: Yaşlı kadınla yanındaki gitmişti. Delikanlı kasanın başında oturuyordu. Ayten Hanım, Haydar Bey'in kendisinden yana baktığını görünce telefonu eliyle kapatıp "Bir arkadaşım elinde yeni ürünlerin olduğunu söylüyor," dedi yüksek sesle.

"Hemen gidebiliriz."

"Tamam birazdan sana gelecekler."

Ayten Hanım telefonu kapatır kapatmaz eline kalemi kâğıdı alıp, gidilecek eczanenin adresini ve adını yazdı. Haydar Bey'le Deniz, o yazdığı sırada odadan çıkıp yanına geldiler. Ayten Hanım kâğıdı uzattı.

"Gideceğiniz eczane Bağlarbaşı'nda! Kadıköy'e giden yol üstünde, kolay bulursunuz," dedikten sonra...

Haydar Bey kâğıttaki adrese baktığı sırada:

"Sizinle direnişiniz üstüne konuşmak isterdim," dedi. "Ancak aceleniz var. Benim de birazdan karşıya geçmem gerekecek."

"İsterseniz size, direnişle ilgili gazetelerde çıkan haberleri getirebilirim," dedi Haydar Bey.

"Çok iyi olur. Onları hazırladığım dosyaya eklerim."

Eczaneden ayrıldıklarında yağmur dinmişti. Bağlarbaşı'na vardıklarında tekrardan başladı. Arabayı bıraktıkları yerden, meydana kadar epey yürümek zorunda kaldılar. Hızlı yürüseler de ikisinin de saçları sırılsıklam olmuştu. Ellerindeki kâğıtla eczane isimlerine karşılaştırarak Kadıköy istikametinde yürüdüler. İki yüz metre sonra şirin, küçük bir eczanenin önünde durdular.

Ayten Hanım'ın arkadaşı onları bekliyordu, görür görmez kapıyı açtı.

"Bir hayli ıslanmışsınız. Buyrun oturun, ısının önce!"

'Tıbzet' yazılı kutular önceden çıkarılmış, tezgâhın üstüne konmuştu. Haydar Bey de Deniz de bakmak için sabırsızlanıyorlardı.

"Fazla zamanımız yok!" dedi Haydar Bey.

"Elimdeki kutuların hepsi buradakiler!.."

"Bize Eylül ayından sonrakiler lazım!" dedi Deniz.

"İçlerinde eski tarihli olanlar çıkabilir ama çoğu yeni gelenler."

Deniz kutulardaki enjektörleri tek tek incelerken Haydar Bey dikkatle onu izliyordu. Deniz kutuyu yarıladığı halde bekledikleri olmuyordu... İkinci kutuya geçtiklerinde ancak bir tane hatalı ürüne rastlamışlardı. Üçüncü kutuda da aynı şey olun-

ca Deniz'in yüzüne kan üşüştüğünü gözlemledi Haydar Bey. Dördüncü kutuda üst üste birkaç hatalı ürün çıkınca Deniz'in yüzü gülümsedi birden, neşesi yerine geldi. Eczacı Bayan'a dönüp "bunları alabilir miyiz?" diye sorduğunda kadın o sırada kutunun üstündeki tarihe bakıyordu.

"Alın ama...

Bunlar söylediğiniz tarihten öncekiler!"

Kadına inanmayıp bir kez de onlar baktılar. Kutunun fabrikadan çıkışı Ağustostu. Deniz başına kaldırarak acı bir gülümseyişle: "Bunlar bizim yaptıklarımız!" dedi.

Haydar Bey, (içinde tutmaya çalıştığı gülme isteğini bakışlarından anlamasın diye) yüzünü Deniz'den başka tarafa çevirdi. Sağlıksız üretim iddiaları boşa çıkmıştı böylece. Tuhaf bir duruma düşmüşlerdi.

Eczaneden çıkıp arabaya binene kadar hiç konuşmadılar. Deniz arabada:

"Onlar bu işi bizden daha iyi yapıyorlarmış," dedi.

Başını ondan yana çevirdi Haydar Bey.

"Canını sıkma!" dedi Deniz'e.

Ardından ekledi:

"Birkaç kutu ölçü olmaz!"

"Evet! Gazi'ye gidince eczaneleri dolaşıp bakacağım."

"Hem yeni gelenlerin bu işi öğrenmiş olmaları işverenin bize yaptığı haksızlığı örtmez!"

"Evet, haklısınız!"

Eczacılar odasından dönüşlerinde Salman'la aralarında geçen tartışma aklına geldi Haydar Bey'in. İçinden 'sağlıksız üretim olmadığına göre Eczacılar Odası'nın yapacakları burada bitiyor,' diye geçirdi. Sanki Salman'a söylüyormuşçasına: 'Haksızlığa karşı çıkmak için ille de sınıf tavrına gerek yok ki...' dedi kendi kendine.

"Bir şey mi dediniz?"

"Hiç! Üretilenle, onu üreten insanı birbirinden ne kadar ayrı düşündükleri geçti aklımdan."

Bir şey daha düşündü sonra, onu Deniz'e söylemedi: 'Biz de

ürettiğimizden ne kadar kopukmuşuz...'

Gazi'ye vardıklarında Deniz arabadan inip evine doğru yürürken çoktandır yapmadığı bir şeyi yaptı. Geri dönerek gülümsedi ve elini salladı Haydar Bey'e.

YETMİŞ ALTINCI BÖLÜM

Türk–İş Başkanının ziyaretinden sonra nelerin değişmediğine dair

Pazartesi sabahı askerlerin ve başındakilerin yüz ifadeleri değişmiş gibiydi sanki... Sanki eski hallerine dönmüşlerdi. İşçilerin Cuma gününü sürdürmek isteyerek fabrikanın karşısında bekleyişlerini uzatmaları yeniden gerginliklere neden oldu. İşçiler askerlerin eski hallerine dönmelerini yadırgamışlardı. Uzatmalı ile işçiler arasında sert tartışmalara yol açtı bu durum. İşçiler hiç şeyin değişmediğini görünce daha isyankâr oldular. Onlar ne kadar isyankâr oldularsa buna karşılık İsmail Çavuş da o kadar sinirli oldu. Ne oldu diye soruyordu işçiler: Türk–İş Başkanı bizim için alay komutanı ile görüşmeyecek miydi? İşçi servislerinin geçtiği saatlere fazlasıyla yansıyordu bu gerilim. Komando Subayı haklı çıkmıştı. Komando Subayın Haydar Bey'e söylediği söz, Salmanların Hadımköy'e varmadan indikleri güne denk düşecek ve gerçek anlamını 26.11. Çarşamba sabahı bulacaktı.

Çarşamba sabahı fabrika sapağına geldiklerinde jandarmalar otobüsü durdurdu, toprak yola girmesine izin vermediler. Bunun üzerine direnişçi işçiler otobüsten indiler ve fabrikaya doğru yürüyüşe geçtiler. Otobüs, Haydar Bey'in talimatı üzere boş olarak ilerideki benzinliğe gitti. Haydar Bey, Nazmi'den şubenin arabasıyla otobüsün yanına gitmesini ve orada beklemesini istedi.

Haydar Bey, o gün arabadan inen kırk beş kişi saymıştı. Kırk beş insan kendiliğinden dağınık bir yürüyüş kolu oluşturmuşlardı. O koca adamlar, kadınlar, ilkin çabuk adımlarla, bir ân evvel fabrikaya kavuşmak için, onları mıknatıs gibi kendine çekene kavuşmak için; ondan ayrı kaldılar mı evsiz kalmışlar gibi, yüreklerinde o koskoca büyüyen kaygıdan kurtulmak istercesine kendilerini öksüz hisseden o koca adamlar, kadınlar, derken birden koşmaya başladılar. Tam karşılarından askeri bir cip hızla üzerlerine geldi ve önlerini keserek durdurdu. Uzatmalının emriyle askerler direnişçilerin önüne barikat kurdular. Göğüs göğüse gelmişler, yürüyüş kolu bozulmuş, tüm işçiler etten ve silahtan barikata yığılmış, ortalık bir anda karışmıştı. Uzatmalı çavuş "Geri dönün!" diye bas bas bağırıyor, askerlere dağıtmaları için emir veriyor, daha doğrusu vermeye çalışıyor; işçiler de öyle, her kafadan bir ses çıkıyor, fabrikanın önüne gitmeye kilitlenmişçesine barikatı yarmaya çalışıyorlardı. Haydar, uzatmalıyla işçilerin arasında kalmıştı. Uzatmalıya yolu açmasını, mutlaka fabrikaya gideceklerini söylüyordu söylemesine ama söyledikleri, bağırışlar arasında boğuluyor, neredeyse askerlerle işçiler arasında itiş kakışa dönüşen hengâmede kimse kimseyi dinlemiyordu. Haydar Bey'in, kollarını iki yana açarak: "Arkadaşlar, sakin olalım!" diye bağırması da fayda etmedi. Tam o sırada tepeden doğru onlara gelmekte olan Tıbzet'in servis minibüsünün gözükmesi ile; önce kimsenin fark etmediği, içlerinden birinin minibüsün önüne koşarak bağırdığı ânla, öfkenin çılgınlığa dönüştüğü ânın içinde Haydar Bey her şeyin iyice kontrolden çıktığını dehşet içinde algıladı. Birden bire her şey rüya sahnesine döndü. Haydar Bey o rüyanın içinde Deniz'in işçilere: "Arkadaşlar, yapmayın!" diye haykırdığını, minibüsün hızla işçilerin üzerine hareket ettiğini, arabanın çarpmasıyla yere yuvarlanan Sedat'ı, yine o çılgın ânın içinde bir el silah sesini, birinin 'arabadan ateş ediyorlar' diye bağırdığını, adeta savaşın ortasında çaresiz çırpınışla bir şeyler haykırdığını; ama olayları önleyemeyen bu haykırışla aynı anda ya da daha önce taşların havada uçuştuğunu, arabanın camlarının tuzla buz ol-

duğunu gördü. Askerler mi insanlara saldınyordu; sağa sola koşuşanlar... Eline bir taş alıp fırlatanlar... Araba insanlan ezercesine nasıl kaçtı.. Her şey bir anda olmuştu. İnsanlar uzatmalının çevresini sarmışlar, öfkeli bir sesle arabadan üzerlerine ateş edildiğini söyleyerek, daha doğrusu feryat ederek silahlı kişiyi yakalamasını istiyorlar ondan; her kafadan bir ses çıkıyor, ama kimse kimseyi dinleyecek durumda değil; Sedat çamura bulanmış bacağını tutarak çılgına dönmüş bir şekilde arabanın kendisin ezdiğini söylüyor; "Hastaneye götürelim," dedi birisi: "Üstümüze ateş ettiler."

Haydar Bey'in "Arkadaşlar sakin olun!" diye bağırınası fayda etmedi. Uzatmalı da ne yapacağını şaşırmıştı; çaresizlik içinde bir yandan "dağılın!" diye bağınrken, bir yandan da çevresini saranlarla tartışıyor, silahlı kişiyi yakalayacağını söylüyordu.

Haydar Bey bir ân önce bulundukları yerden uzaklaşmanın doğru olacağına inanıyordu. "Fabrikaya yürüyelim!" dedi bir ses. Tam o sırada Salman'ın işçilerin arasında olduğunu gördü. Ne zaman gelmişti, otobüsten inenlerin arasında rastlamadığına emindi. Olaylar başladığında mı önce mi gelmişti; farkında değildi. Bağırdı:

"Arkadaşlar otobüse gidiyoruz!"

Kimse dinlemedi onun dediğini. Zaten herkes duymamıştı, duyanlardan da itiraz sesleri yükseldi. Gecikmeden duruma hâkim olması gerektiğini düşündü.

Var gücüyle: "Yeter!" diye bağırdı. "Herkes şimdi benim dediğimi dinlesin! Şimdi doğruca otobüse gidiyoruz!"

İnsanlar kızgındı, Türk–İş Başkanı'yla kıpırdanan umudun, aylardır süren çözümsüzlüğün üstüne çöken umutsuzluk, jandarmanın onlara yönelmesiyle, bir de silah sesine arabanın üstlerine sürülmesi eklenince patlamaya dönüşmüş, işin en tehlikeli yanı bu öfke seli kontrol edilmez hale gelmişti. Çıkış yollarının tıkanması, bir çıkış yolu göstermesini bekledikleri Haydar Bey'in 'şiddete karşı çıkmaktan' başka bir şey önerememesi, önerse bile o hep önerdiği kitle desteğinin (anlaşılan

o ki buna Türk–İş'in gelişi de dahildi) onlara faydası olmayan birkaç örnekten öteye gidememesi... Ve işte sırf bu yüzden, bu yüzden insanlar karşısında düştüğü çaresizlik, düştüğü yalnızlık Haydar Bey'in ruhunda patlamalara yol açıyor; onlara yakınlığıyla, her zaman onların acısını paylaşmasıyla kurduğu yakınlığın oluşturduğu güvenin son kalan kırıntısıyla onları sağduyulu davranmaya çağırıyordu. Bağırışı insanları bir ân etkiler gibi oldu, içlerinden bazıları geriye, yola doğru yöneldi. Kimileri yürüyüşe geçmişlerdi ki... Nasıl haber aldılarsa o anda üç askeri cip, yokuştan aşağı üstlerine geldi. Askerler cipten hızla indiler, onlarla birlikte hışımla inen komando astsubayın buyrukları doğrultusunda çevrelerini sardılar. Komando astsubay adeta burnundan soluyordu. Doğrudan uzatmalının yanına gitti ve çok geçmeden Haydar Bey'i yanına çağırdı.

Kimsenin görmediği, görecek halde olmadığı gökyüzü bulutlanmış, sabah saati olmasına rağmen her şey gri tonlara bürünmüştü. Askerler silahlarını elerine almıştı. Sessizliğin içinde gergin bir bekleyiş... Sessizliği bir tek komando astsubayın hiddet dolu bağırışları bozuyordu.

"Yine olay çıkarttınız. Bu ne çektiğim sizden? Hepinizi toplayıp götürürüm!"

"Götürün!" dedi Haydar Bey. "Bizi götürün, götürün ama üstümüze ateş edenleri de yakalayın!"

"Komutanım," dedi topluluktan biri: "Üzerimize araba sürdüler." "Asker hep bizimle uğraşıyor, onlarsa silah kullanıyor," dedi bir başkası. Sesler gittikçe yükseldi.

Haydar Bey yalnızca astsubayın duyacağı bir sesle: "Bizi burada durdurmakla servislerle karşı karşıya getirdiniz," dedi. Astsubay onu duyacak gibi değildi, öfkeden köpürüyordu. Haydar Bey gözaltına alınmaya hazırlamıştı kendisini; ama beklediği gibi olmadı. Astsubay bağırarak:

"Hemen dağılın buradan!" dedi.

Haydar Bey, o gergin ve nazik atmosferde çabuk olmasının bilincinde, bir taraftan da insanların karşısında kendisine bağırılmasını yediremeyerek, sakin ama kararlı bir sesle:

"Arkadaşlar bize kimse bağıramaz! Haksızlığa uğrayan biziz, sağduyulu davranan da biz olacağız. Şimdi gitmemiz gerekiyor," dedi.

Gövde önce ağır hareket etti. İtirazlar bir türlü dinmek bilmiyordu; gene de insanlar yola doğru yürümeye başlamıştı. Haydar Bey insanların yanına varıyor, onlardan acele etmelerini istiyordu.

"Arkadaşlar yarın mitingimiz var, gözaltına alınmanın sırası değil şimdi," diyordu onlara duyuracak şekilde.

Topluluk yürümeye başladığı halde hâlâ karşı çıkışlar sürüyordu. Üçer beşerli gruplar halinde yürüyorlardı. Ayakları sürüyordu adeta.

Asfaltın kaldırımına varmışlardı ki Salman öfkeli bir sesle, hatta isteriye tutulmuşçasına: "Bize ne derlerse onu yapıyoruz!" diye bağırdı.

Topluluğun önündeki grup benzinliğe vardığında arkada çoğu kalmıştı daha. İnsanlar Haydar Bey'in istediği gibi süratli hareket etmiyordu. Salman'ın öfkesi ise dalga dalga artıyor, dizginlenemez hale geliyordu.

Herkes benzinliğe varmıştı ki; Salman duvarın kenarında durup;

"Arkadaşlar! Fabrikaya gidemiyorsak buradan doğruca Kasımpaşa'ya gidiyoruz!" dedi yüksek sesle.

Haydar Bey, büyük bir gerginlik içindeydi, kaldıramamıştı böyle bir çıkışı; ağırlığını koymak için ondan daha fazla yükseltti sesini.

"Kasımpaşa'ya yarın mitingden sonra gideceğiz!"

"Başkan! Sen bizim dediğimize hep karşı çıkıyorsun. Biz Kasımpaşa'ya gideceğiz!"

"Hayır!" diye bağırdı Haydar Bey. Sinirlerini geren tel kopmuştu adeta. "Doğru şubeye gidiyoruz!"

"Bana bağıramazsın!"

İkisinin de yüzleri gerilmiş, o gerginlikle karşı karşıya gelmişler ve öfkeden tir tir titriyorlardı. Birkaç saniye kızgınlıkla baktılar birbirlerine. Sonra Haydar Bey hiçbir şey demeden ge-

riye döndü ve insanlara otobüse binmeleri için çabuk olmalarını söyledi. Haydar Bey insanların mantığını yitirdiğini düşünüyordu. Hayır, kararlı hareket edecekti; fakat bu gerginliği nasıl dindireceğini, nasıl kavgaya dönüşmeden insanları yönlendireceğini bilemiyordu. Durup düşünmeye vakti yoktu. Kararlıydı. Yetecek miydi bu? Salman'la aralarında artan karşıt duygular ilk kez bu boyutta patlak vermişti. Aklına koyduğunu yapmak için insanları arabaya itelemeye başladı. Bir ân evvel oradan uzaklaşmayı başarabilecekler miydi; arkasında yeniden isyan etmeye hazırlanan Salman'ın soluğunu duyuyordu.

Kararı ikisinin yerine, benzinliğe doluşan askeri cipler verdi. Askerler ciplerden inerek koşar adımlarla çevrelerini sardılar. Komando astsubay da başlarındaydı, sert bir buyrukla: "Binin otobüse!" diye bağırdı.

Gözaltına alındıkları ve karakola götürüldükleri belli olmuştu. Belki de en iyi çözüm buydu. Askerlerden bir kaçı bindi otobüse. Astsubay, Selim Kaptan'a kendilerini takip etmesini emretti.

Haydar Bey kendini çok yorgun ve kırılmış hissediyordu. Ne kadar daha bu toprak yolu jandarmalarla gidecekler, ne kadar daha Esenyurt Karakolu'na götürüleceklerdi? Otobüsün en ön koltuğuna oturmuştu, karşısında iki jandarma duruyordu. Selim Kaptan'a baktı: O da üzgün, üstelik emir alarak araba kullanmaktan hiç hoşlanmıyor... Yarınki miting ne olacaktı? Unkapanı'na yetişemeyecekler, öteki işçilerle birlikte Kasımpaşa'ya yürüme düşüncesi gerçekleşemeyecekti. Olsun! Hatta kızgınlıkla düşünüyordu ki daha iyi oldu; sabahleyin sağlık muayenesi, savcılığa çıkmaları öğleyi bulur... Olsun! Gidecekler ya Kasımpaşa'ya... Gidebilirlerse tabii (!!) Karar vermişti. Salman'la uzun süre konuşmayacaktı. Yönetemiyordu artık! Bir ân kendini şube başkanı değil de işçilerden biri gibi düşündü. Her sabah direniş yerine onlar gibi geliyor, herkes nereye giderse o da gidiyordu. Ne yapılacağına o karar vermiyor, yalnızca alınan kararlara uyuyordu. Belki böylesi çok daha kolay olurdu. Zaten onu dinleyen yoktu; öyleyken sorumluluk ondaydı. Şiddete ne ka-

dar karşı çıkarsa çıksın arabalar gene taşlanıyordu, adamlar gene dövülüyordu. İpin ucu çoktan kaçmıştı artık. Üstelik gün geçtikçe daha cılız çıkıyordu sesi, inandırıcılığını yitiriyordu. O zaman kendini olayların akışına bırakmaktan başka bir şey gelmiyordu elinden. Sonra ayağına dolanıyordu her şey, kendi kendisinin bile ayağına dolanıyordu. Derken bütün şeyler sürdürmek zorunda olduğu bir zorunluluğa dönüşüyordu. Hayat kaynağı kuruyordu içinde...

Karşılarında Esenyurt duvarları! Otobüs karakolun önünde durdu. Yol boyunca kimse konuşmamıştı. Sanki herkesin öfkesi dinmiş, herkes onun gibi yorgun ve kırgın, başlarına geleni kabullenmişler... Bu ruh haliyle jandarma erinin arabadan in komutuna uysallıkla uydular. Askerler onları tek sıra dizdiler karakolun kapısından sokarken. Bu kabullenişte bile isyan vardı. Üstleri arandı tek tek, artık gayet iyi bildikleri bahçeyi geçtiler, kendiliğinden karakolun arka kısmındaki boşlukta toplandılar.

Hava soğuk sayılırdı. Kadın işçilerden oturanlar mantolarına sarıldı. Bulundukları yer daracık da olsa kimileri turalamaya başladı, Haydar Bey de dahil, kimi duvar kenarına çömeldi. Deniz'le Nuran en dip tarafa gidip birbirlerine sokulmuşlar, Nuran zaman zaman göz ucuyla, turalamakta olan Haydar Bey'e bakıyor; yakalandığında bakışlarını kaçırıyor, yalnızca kaçırmakla kalmayıp Deniz'le gülüşmelerini daha da kışkırtıcı kılıyor, belki de gizlemeye çalıştıkları: Haydar Bey'in burnundan soluyarak ortada bir o yana bir bu yana dolaşması ile ilgili, alışık değiller bu haline; belki de gizlendikleri kadar görsün istiyorlardı onun gerçek görünüşünün bu olduğuna inanmadıklarını, görüp o da kızgınlığını unutup gülümsesin istiyorlar, gülümsemeye zorluyorlardı onu... Ya Haydar Bey? Haydar Bey onları kendisine bakarken yakaladığında, o da tüm kızgınlığına rağmen onlardan farklı olmayan bir şekilde, engel olamadığı bir gülüşün dudaklarını ele geçirmemesi için başını öte yana çeviriyor, o andan sonra anlayamadığı bir duyguya yenilmemeye çalışarak kızgınlığını korumaya çabalıyordu. Sanki üçünün arasındaki bu gizli

ilişki, Deniz'le Nuran'ı, biz çocuğuz, biz oynuyoruz der gibi koparıp alıyordu oradan. Oysa bulundukları ortamın gerginliği hâlâ sürüyordu. Haydar Bey bile terk etmeye hazır kızgınlığını 'bir şeyler olsa da öyle değişse!' diye sürdürüyor, beklediği şeyler ise Salman'ın bağırışının izlerini silecek denli güçlü gözükmüyordu. Aksine nasıl başladığı anlaşılmayan bir tartışmadan sonra duvar kenarında beş altı kişilik bir grup oluşmuştu. Salman'ın öfkeli bağırışını duydu: "Bu direnişe zarar veren kim olursa kafasını ezeriz!" diyordu. "Kimse bu direnişten vazgeçemez, vazgeçenin karşısında olurum," diye bağırıyordu. Salman neden böyle bağırmıştı? Neden böyle tehditkâr bir ifade kullanmıştı? Mutlaka yanındakilerle aralarında geçen bir konuşmanın sonucunda söylemişti böyle bir şeyi; ama Haydar Bey'in, bu bağırışla Salman'la arasında yaşadığı gerilime bir paralellik kurduğunu, hatta daha da ileri giderek tehdidin kendisine bir şey dokundurduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz. Haydar Bey içinde yumuşamaya dönüşecek ne varsa bu sert söylemle uçup gittiklerini hissetti. Bu şiddet içeren sözcüklerden, şiddet içerdiği için, kendisinden farklı düşünene şiddetle yanıt verdiği için bir hayli tedirgin oldu. "Şiddetin varacağı nokta buydu," dedi içinden.

Deniz'le yan yana düştüğünde Salman'ı kastederek: "öfke ve şiddeti artık birbirimize yöneltmeye başladık," dedi. Deniz, ikisinin arasında yaşanan gerilimden üzgün, "onun gerçek duygularının bu olduğunu sanmıyorum," dedi yalnızca. Sanki sinirlilik hali herkese yansımıştı. Askerlerle işçiler arasında tartışma çıktı. Nöbet tutan erlerden biri Suat Ökkeş'e geriye çekilmesi için bağırıyordu. Birkaç işçi daha katılmıştı tartışmaya. Haydar Bey araya girerek büyümeden önledi. Çok geçmedi, Suat ile Ender birbirine girişmeye kalktı. Aralarındaki kavga şakalaşmadan çıkmıştı ve Ender kendisine şaka yapmamasını söylüyordu Suat'a.

"Bir dövüşmediğimiz kalmıştı," dedi Haydar kızgınlıkla. "Ne kadar güzel! Sonunda Tıbzet işçileri birbirine girdi desinler. Hem de nerede?"

Önlerinde koskoca bir gece vardı, bir de soğuk bir de umutsuzluk... Haydar Bey, başkan olma ile onlardan biri olma gibi bir çizgide sıkışmış, artık otoritesinin gitgide azaldığını ve sürüklenmekten başka bir şey yapamayacağı böylesi olaylan bundan sonrada yaşayacağını düşünmeye başlar olmuştu. Gene de insanlar ondan soğuğa bir çözüm bulması için karakol komutanı ile konuşmasını; bir ân önce ifadelerinin alınması, savcılığa çıkanlmalan için bir şeyler yapmasını beklemeye devam edeceklerdi. Gitgide başkan olmayla onlardan biri olmaya varan çizgide nerede durduğunu anlamaya zorlanacaktı Haydar Bey. Bu çizginin bir tarafında ondan beklenenler ve sorumluluklan, öteki tarafında ise kaybolan otoritesi vardı. Yalnızca onlann tarafında olsa buna çoktan razıydı.

"Komutan geliyor!" diye bağırdı askerlerden biri.

Haydar Bey, komutanın Çanakkaleli Başçavuş olduğunu görünce sevindi. Başçavuş yanlanna kadar geldi, eşiğin başında durdu:

"Merhaba arkadaşlar!" dedi eski babacan tavnyla.

Başçavuşun başına toplandılar.

"Hepinize geçmiş olsun!" diye söze başladı Başçavuş. "Bu gece nöbetçi benim," diye konuşmasını sürdürdü. Onlara misafir muamelesi yapacaklannı söyledikten sonra gülerek: "Hâlâ dönmediniz mi fabrikaya?" diye sordu. "Şimdi söyleyin bakalım, arabadan ateş etme olayı nasıl oldu?"

"Komutanım saldın onlardan geldi; arkadaşımızın üstüne arabayı sürdüler," dedi Ender.

Sedat hemen öne doğru çıkarak hâlâ çamur içindeki pantolonunu gösterdi:

"Az daha arabanın altında kalıyordum."

"Tam o sırada arabadan iki el ateş ettiler" diye devam etti Ender.

"Ateş edeni bulmak için soruşturma başlattım," dedi Başçavuş ve sordu:

"Ateş edeni gördünüz mü?"

Birkaç kişi birden aynı anda, görmediklerini söylediler.

"Komutanım!" dedi Ender. "İsmail çavuş oradaydı. O gördü arabadan ateş edildiğini."

"Merak etmeyin!" dedi Başçavuş. "Ateş edeni bulacağım. İsmail Çavuş'la da konuşacağım. Yalnız size bir tavsiyem olacak çocuklar! Arabaları taşladınız mı, böyle şeylere kalkıştınız mı kendinizi suçlu duruma düşürüyorsunuz. Hem bunun sizin davanıza hiçbir yararı olmuyor. Gidin sabahları orada durun; ama kendinize zarar verecek davranışlarda bulunmayın!"

"Komutanım bizi orada tutmuyorlar ki?" dedi Ender.

"Önümüzdeki günlerde karakola ben bakıyorum," dedi Başçavuş. "Taşkınlıkta bulunmadığınız sürece sabahları bir saat orada durmanıza izin vereceğim. Yemek söylediniz mi kendinize?"

"Birazdan söyleyecektik," dedi Haydar Bey.

Başçavuş yanındaki askere döndü:

"Haydar Bey'le gidin, bizim o her zamanki lokantadan bir şeyler yaptırın!"

"Teşekkür ederiz," dedi Haydar Bey.

"Peki arkadaşlar. Bir sorununuz oldu mu bu gece ben buradayım. Bana söylersiniz. Gece olunca sizi yemekhaneye aldıracağım, soğukta kalmayacaksınız."

Çanakkaleli başçavuşun bu şekilde konuşması herkesi rahatlatmıştı. Konuşmasını bitirip gidince, Haydar Bey çevresinde bulunanlara ne yiyeceklerini sordu. Kimi lahmacun dedi, kimi ekmek arası bir şeyler...

"Başkan ben de geleyim seninle," dedi Salman.

Haydar sesini çıkarmadı. Nuran'la Deniz gözüne ilişti o sıra. İkisinin de birbirine bakıp gülüştüklerini gördü. Sonra Nuran ciddileşmeye çalışarak dedi ki:

"Salman Ağabey! Acıktık... Gidin de bir ân evvel gelin!"

Haydar Bey'le Salman birbirleriyle hiç konuşmadan yanlarındaki kısa boylu askerle birlikte karakolun kapısından çıktılar, karanlık çamurlu sokakta duvarın köşesinden kıvrılarak askerin peşi sıra gittiler. İki sokak ötede bir lokantadan içeri girince asker, onlar da girdiler. Haydar Bey oturdu, Salman da oturdu; hâlâ tek laf etmiyorlardı birbirlerine. Hatta Haydar Bey Salman'ı

görmeyecek şekilde yan oturmuştu.

"Başkan!" dedi Salman, Haydar Bey'e.

Dönüp baktı Haydar Bey.

"Başkan! Bugün olanlar için özür dilerim."

"Önemi yok!" dedi Haydar Bey.

Aralarında geçen bu konuşmadan sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi konuşmaya başladılar.

"Ağabey!" dedi lokantacı. "Beklerken birer lahmacunla ayran vereyim mi?"

"Ben ayran içerim."

"Ben de!" dedi Salman.

"Asker arkadaşa da verelim," dedi Haydar Bey.

Geldikleri gibi ellerinde lahmacun torbaları (epeyce zaman almıştı lahmacunların hazır edilmesi) karanlık sokaktan karakola geri döndüler. Döndüklerinde herkesin yemekhaneye alınmış olduğunu gördüler. Masaların başına oturmuştu herkes, televizyon açılmıştı. Kapıda bir asker vardı ama burası hiç de Bahçelievler'de kaldıkları karakola benzemiyordu. Bahçeliveler'den sonra burası cennet gibi gelmişti. Geç saatlere kadar televizyon açık kaldı. Kapılar kapalı tutulduğu için camlar nefeslerden buğu tuttu. Ara sıra kimileri kapının önüne sigara içmeye çıkıyordu, asker de bir şey demiyordu. Sonra insanlar birer birer masaya başlarını koydular. Kimileri duvara dayadı başını. Deniz köşesinde sessiz, uyumadan oturuyor, Nuran'sa onun yanı başında uyuyakalmış... Haydar Bey duvara dayadı sırtını. Bir ara Deniz'le göz göze geldiler: 'Uyumayacak mısın?' diye birbirine soruyordu bakışlar... (Ya sen?) Deniz'in gözlerine bir hüzün çökmüş gibi geldi Haydar Bey'e. Salman sandalyeye kıvrılmıştı. Deniz'in babası masaya dayadığı kollarının arasına almıştı başını... Haydar Bey'in gözleri ağırlaştı az sonra.

Deniz, Haydar Bey'in göz kapaklarının kapandığını ve uyuya kaldığını gördüğünde sessizce yerinden kalktı. Kimseyi uyandırmamaya çalışarak kapıya yöneldi ve dışarı çıktı.

Dışarının soğuğunda montunun yakasını kaldırıp, üşüyen ellerini ceplerine soktu. Karanlığın içinde, ileride duvarın köşe-

sinde nöbet bekleyen askerin siluetini gördü. Alabildiğine yalnız hissediyordu kendisini; bir o kadar da umutsuz. Karakolla fabrikanın önüne mahkûm edilmişlerdi sanki ve bu sonsuza kadar böyle sürecek gibi geliyordu ona. Orada kendi başına ne kadar kalmıştı bilemiyordu, düşüncelerine dalmışken, sanki ona orada kendisinden başka kimse yok gibi gelirken, bir sesle irkildi. Haydar Bey'in sesini (önce) tanıyamamıştı.

"Hiç uyumadın mı Deniz?" diye soruyordu Haydar Bey.

Yanıt vermedi. Sırtını duvara dayamış öylece hareketsiz duruyordu. Haydar Bey son zamanlarda (herkesten) olduğu gibi, Deniz'in o yalnız ve içine kapanık halinden kendisini sorumlu hissetti.

"Ne düşünüyorum biliyor musun. Hepimiz bir çıkmaza girmiş gibiyiz ve ne yapacağımızı bilemiyoruz."

"Evet!" dedi Deniz usulca.

Doğruydu demek? O gece gözlerinde gördüğü hüzün bundandı. O hayat dolu Deniz umudunu yitirmişti demek? Düşüncelerini söylediğine pişman oldu Haydar Bey. Soğuktu hava, üşüdüğünü, çok üşüdüğünü hissetti. Bir şeyler söylemek istiyordu Deniz'e. Eskiden olduğu gibi, moral vermek istiyordu; fakat ne söyleyeceğini bilemiyordu. O sırada kapının açıldığını ve yanlarına Deniz'in babasının geldiğini gördü. Babası onları görünce; "Uyumadınız mı?" diye sordu. İkisi de sessizdi bu kez. Belki de babasının yanlarına geldiği daha iyi olmuştu; Haydar Bey hâlâ söyleyecek bir söz bulamamıştı.

Sabah saat altıda yemekhaneden çıkanlarak arka kısma götürülmüşler, gün ışıyana kadar soğuğu yemişlerdi. Kenarda buldukları sobaya benzer bir şeyde yaktıkları tahta, lastik parçaları, sobanın başında duranları bir süre ısıtmış; ne yazık ki askerlerin uyarısıyla söndürmek zorunda kalmışlardı. (Askerler uyarmasaydı Haydar Bey uyaracaktı zaten) Karakolun arka bahçesinde çıkan kara dumanları görünce Haydar Bey, askerlerin niye o kadar zaman bir şey demediğine hayret etmişti. Çanakkaleli Başçavuş, onlar Selim Kaptan'ın otobüsüne binip yola çıkana kadar ortalıkta gözükmemişti. Geceki gerginlikleri veniden

peydahlanmıştı. Salman bir ara Haydar Güney'in yanına gelip Bölge Çalışma Müdürlüğü'ndeki mitinge yetişip yetişemeyeceklerini sordu. Salman'ın yüzüne baktı Haydar Bey: Boşluğa bakar gibi... Sonra yanıt vermeden askerlerin olduğu tarafa doğru yürüdü. Üsteğmenin Çatalca'ya tayin olduğunu söylüyorlardı askerler.

Herkes bir ân evvel savcının önüne çıkmak, artık rutin bir görev haline gelen bu işten kurtulmak istiyordu. Belki de gerginlikleri bundandı. Uzatmalı İsmail çavuş götürüyordu onları. Öncekilerden farklı olarak sağlık kontrolleri onlar otobüsten inmeden halledilmişti. Sağlık kontrolü böylece hallolduktan sonra adliye ile aralarında bir tek Küçükçekmece Karakolu kalıyordu. Herhalde işlerin bu defasında süratli bir şekilde hallolması yaratmıyordu gerginliği; herhalde önceki birikimler yaratıyordu.

Büyükçekmece Karakolu'nun önüne geldiklerinde İsmail çavuş onları otobüsün içinde tutup başlarına asker diktikten sonra işlemleri yaptırmak için binadan içeri girdi. İsmail Çavuş gideli epey zaman geçtiği halde dönmemişti. Gerginlik sonunda Selami ile otobüsün önünde ayakta duran asker arasında patlak verdi.

"Ne diyorsun sen? Ne yapacaksın bana?"

"Çok konuşma!" diye bağırdı asker.

"Kürdüz diye, bir esir muamelesi yapmadığınız kaldı bize?"

Haydar Bey, daha bağrışmayı duyar duymaz öne fırlamıştı. Askerin sinirinden kıpkırmızı, her ân Selami'nin üzerine atılmaya hazır; fakat ne yapacağını bilemez bir halde donmuş kaldığını görünce hemen aralarına girdi. Selami hâlâ bağırıyordu.

"Ne yapacaksan yap bakalım. Siz Türk askerleri..."

"Selami kendine gel!" diye sözünü kesti onun. Selami ile göz göze geldi o sıra. Selami'nin gözlerinin içinde zapt edilmez bir kin vardı sanki. Haydar Bey o kinin şiddetinden ürktü. Adeta kin yok olmayı, parça parça edilmeyi göze alıyordu ve korkusuzdu, yaralı bir hayvan gibi vahşiydi. Haydar Bey askeri zorla kapıdan aşağı indirmekten başka bir çare bulamadı. Asker şaşırmış gibiydi. Asker şaşkınlığından kurtulur kurtulmaz kötü

şeyler olacağını hissediyordu Haydar Bey. Nitekim şaşkınlığından faydalanmasaydı onun, otobüsten aşağı indiremezdi.

"Haydar Ağabey diye bağırdı kendine gelince asker. "Bırak beni! Karakola götüreceğim onu."

Haydar Bey adeta sürükleyerek otobüsün uzağına götürdü onu. Asker kızgınlığının etkisinde hâlâ söyleniyordu.

"Aşağı inip sigara içemezsiniz dedim ben, neler söylüyor?.. Gösteririm ben ona Türk askerinin ne olduğunu."

Haydar Bey kollarından tutmak zorunda kaldı onun.

"Anla bizi! Sinirleri yıprandı arkadaşların. Kusuruna bakma onun!" diyordu bir taraftan da. Hiç durmadan, askeri teskin etmek için durmadan konuşuyordu. Hiç duymuyordu asker onu. Yüzü gittikçe artan bir öfkenin etkisine girmişti. Haydar Bey anladı ki bu öfke birazdan onu da dinlemeyecek ve kötü şeyler olacak ve karakola aksettiğinde iki kişinin arasındaki sürtüşmenin boyutlarını aşıp başka şeylere dönüşecek.

"Bak!" dedi askere. "Onun adına özür diliyorum senden. Zaten zor durumdayız, anla bizi... Üstüne gidersen büyür bu iş. Başımıza gelmeyen kalmadı. Senden rica ediyorum, bir kerelik sinirlerine hâkim ol!"

"Haydar Ağabey... Bak!.. Senin hatırın için..."

"Sağ ol! Bizi anladığın için sağ ol!"

Asker yatışmıştı. Haydar Bey derin bir soluk aldı.

"Şimdi bir şey daha istiyorum senden," dedi askere. "İzin ver ikişer ikişer insinler hiç olmazsa, öyle içsinler sigara."

Askerin sessiz kaldığını görünce devam etti:

"Bir gün sen de işçi olacaksın belki. Kimsenin seninle alıp veremediği yok. İnan buna! İnsanlar bunaldılar sadece o kadar!"

"Onlar meseleyi başka yere çekiyorlar," dedi asker. "Ben Türklüğüme laf söyletmem ama dua etsinler ki sen varsın."

"Sen bir sigara yak şimdi!" dedi askere. "Merak etme benim sözümden dışarı çıkmayacaklardır."

Tam otobüse geçmek üzereyken döndü ve dedi ki:

"Teşekkür ederim."

Haydar Bey otobüse çıkıp, sigara içmek isteyenlerin arka ka-

pıdan inip sırayla sigara içebileceklerini söyledikten sonra aşağı indi, kendi de bir sigara yaktı. Neler oluyordu anlamaya çalışıyordu Haydar Bey. İçinde bulunduğu durumun boyutlarını anlamaya çalışıyordu. Nelerle karşılaşmakta olduğunu?.. Direniş sürmekte iken görünmez bir güç koyu gölgesini direnişin üstüne vuruyor, Haydar Bey'in eli kolu bağlanıyordu o zaman. İlk fabrika müdürünün sözleriyle düşmüştü bu gölge. Nasıl bulmuşsa bulduğu yıllıktaki alıntıyla Kürt meselesini kaşımıştı müdür. Buna rağmen o, (ilginç olan) cumhuriyetin kanunlarına sığınıyor, kendi halkını aşağılamaktan geri kalmıyordu. Haydar Tıbzetlilerin çoğunun Kürt olduğunu unuttuğunda çevresindeki herkes elbirliği etmişçesine hatırlatıyordu bunu ona. Sendika hatırlatıyordu, işveren hatırlatıyordu, işçiler hatırlatıyordu, askerler bir de!.. Uzatmalı İsmail Çavuş iki gün önce sabah fabrika önünde onu bir kenara çekmiş ve şunları söylemişti. "Bak!" demişti, "bir gün bunlar sana karşı dönecek. Tanırım ben bunları, kendine dikkat et! Senden hesap soracaklar bir gün." Bir şey diyememişti İsmail çavuşa. İşin doğrusu kendisi de emin değildi böyle bir şeyin olmayacağından. Bu kuşku hoşuna gitmiyordu; ama kafasından da atamıyordu bir türlü. İşçiler halay çektiklerinde o görünmez gücün gerilimi ortaya çıkıveriyordu birden. Kürtçe halay askerleri adeta tahrik ediyor ve saldırgan kılıyordu. Onlar kadar; ayaklarını durdurmak, türkülerini söylememek zorunda kalan işçiler, ellerinden bir şey gelmese de, onlar da kinle bakıyorlardı askere. Oysa türkünün ritmi hoşuna gidiyordu Haydar Bey'in. İşverenin adamları, işçilerin amaçlarının sendika değil başka şey olduğunu söyleyerek askerleri kışkırtıyordu. Bunları derken onların Kürt olduklarını vurguluyorlardı elbet. Türk–Kürt çatışmasının o koyu gölgesi isteseler de istemeseler de üstlerine koca bir dağın gölgesi gibi vurmuş, az önce olduğu gibi her ân patlak vermeye hazır hale gelmişti. Askerlerin de, işçilerin de öfkesinde, birbirlerine kin dolu bakışlarında, bu çatışmanın yarattığı kin vardı. Göz altına alınanların Kürt kimlikli oluşu daha bir tedirgin ediyordu Haydar Bey'i; başına kötü bir şey gelmelerin-

den korkuyordu onların. Neyse ki şimdiye kadar olan göz altılarında bu endişesini doğrulayacak boyutta tek bir şeyle karşılaşmamıştı. İnsanlığın varolduğundan beri hüküm süren bir metot gündemdeydi, kötüleme kampanyası alabildiğine hüküm sürüyordu. Tıbzetlilerin zayıf noktası Kürt oluşlarıydı. Ya kendisinin...

"Herkes arabaya!" dedi asker. "İsmail Komutan geliyor."

Büyükçekmece adliyesine vardıklarında bir öncekinde olduğu gibi arabadan indirilmediler. Savcı onları serbest bıraktığında içlerinden dört kişiyi mahkemeye çıkarmak üzere aldılar. Selami, Melih, Suat ve Mehmet. Veli Doğan Selami'yle beraber değildi artık. Onun bir atölyede iş bulup çalıştığını söylüyorlardı. Başka gelmeyenler de vardı direniş yerine... Levent Aslan mesela: Uzun zamandır uğramıyordu. Bir yerde iş bulduğunu, çalıştığını söylüyorlardı. Dört kişinin mahkemeye çıkarılacağını Haydar Bey önceden öğrenmişti ama susmaktan başka bir şey gelmemişti elinden. İsmail çavuş otobüste Haydar Bey'e "bu dört kişi hakkında ayrı yazı ve şikayet var, bunlar tutuklanabilir," demişti.

O andan sonra mahkeme saatine kadar Tıbzetliler ve Haydar Bey için gergin bir bekleyiş başladı. Kâh yukarı, (askerlerin nezaretindeki) dört kişinin yanına çıktılar, kâh adliyenin önündeki merdivenlerde beklediler.

Yorgundular belki. Ne de olsa geceyi karakolda geçirmişlerdi. Yorgun oluşları sinirlerine de yansımıştı, bir de bunun üstüne dört kişinin tutuklanma ihtimali eklenince kimsede moral diye bir şey kalmamıştı. Herkes tek tek bir tarafa dağılmıştı. Deniz'le Salman, karşı taraftaki bir binanın önünde duruyorlardı. Haydar Bey, yukarı katta Selamilerle görüşüp tekrar aşağı indiğinde Nuran'ı merdivenlerin kenarındaki çiçekliğe dayanmış gördü ve yanına gitti. Nuran, Haydar Bey yanına vardığında başını kaldırmadı bile...

"Durgunsun Nuran. Bir şeye canın mı sıkıldı yoksa?"

Nuran başını kaldırıp Haydar Bey'in yüzüne baktı, zoraki bir gülümseme dondu dudaklarında. Onun bu bakışını, bakış-

larındaki sitemi çok iyi tanıyordu Haydar Bey; her ne kadar sitemkâr da olsa bir sıcaklık vardı bu bakışlarda ve karşısındakinden çok kendini suçluyordu. "Biz yapmamız gereken şeyi yapmıyoruz," diye suçlayışı safça duygularla doluydu. Ona kızamıyordu Haydar Bey. Hatta başkası dese böyle kendini savunacakken, Nuran'a karşı alabildiğine savunmasız hissediyordu kendisini. Bu savunmasızlığı, ellerinden gelen her şeyi yaptıklarına Nuran'ı inandırma çabasına sürüklüyordu onu. Başka hiçbir bakış, başka hiçbir söz bu denli bir boşluk yaratamazdı yüreğinde. 'Bu yapacakları bir şey var da yapmamış gibi' bir suçluluk duygusu yaratıyordu Haydar Bey'de. Nuran'sa, Haydar Bey konuştukça hiç ağzını açmıyordu. Karşılıklı kendilerini suçlamakta yarış eden bu iki insan! Haydar Bey konuşuyor, konuşuyor, sonunda Nuran ona "Gene de bir şeyler yapabiliriz Haydar Bey!" diyordu. O gün de adliyenin önünde buna benzer bir konuşma geçti aralarında.

Sonra sözü Deniz'e getirdi Haydar Bey ve Nuran'a Deniz'in neden düşünceli olduğunu sordu. "Adeta benden kaçıyor," diye ekledi ve Nuran'ın yanıt vermesini bekledi.

"Bizim gibi, bir şey olmayışına onun da canı sıkılıyor," dedi Nuran. "Size karşı bir şeyi yok."

"Bütün suç ben de!" dedi Haydar Bey.

"Niye öyle söylüyorsunuz ki Haydar Bey. Asıl bir şey yapmayan biziz."

"Ama sizi engelleyen benim."

"Yapacak olduktan sonra siz engelleseniz de biz yaparız."

Evet sizi ben engelliyorum. Engelliyorum çünkü canınızın yanmasını istemiyorum. Canınızın yanmasını istemiyorum; çünkü 'yapamadık' dediklerinizin hiçbiri çözüm değil. Benim anlamadığım ve beni kahreden suçu hep kendinizde araman! Niye hiç, koşulların hiç bizden yana olmadığını düşünmek istemiyorsun? Niye bizim elimizden geleni yaptığımızı; ancak şartların bizi çok aştığını aklına hiç getirmiyorsun."

"Bu şartlar biz direnişe çıkmadan önce de yok muydu Haydar Bey?"

Haydar Bey sustu.

"Biz sizin elinizden geldiğini yaptığınıza inanıyoruz," deyip gönlünü almak istedi Nuran, Haydar Bey'in üzüldüğünü görünce.

İç taraftaki hareketlenme dikkatini çekti ikisinin de. Haydar Bey, yukarı çıkıp sorayım bir, çıkarıyorlar mı?" diye içeri yürüdü, içini dökmek ihtiyacı ile yaptığı bu konuşma yormuştu onu, daha da yorulmak istemiyordu.

"Askerler aşağı indiriyorlar, mahkeme şimdi başlayacak," dedi Kadir.

Haydar Bey bir daha dönmedi Nuran'ın yanına. O sırada yanından geçip onu görmezlikten gelen Deniz'in yanına da gitmedi. Deniz köşeye gidip sırtını duvara dayadı ve yalnız başına durdu öyle. Haydar Bey, Deniz onu görür mü diye baktı ama, Deniz dalgın bakışlarında çevresini adeta görmüyor gibiydi. Haydar Bey, direnişin ilk günlerini, herkesin ona sıcak ilgi gösterdiği günleri arıyordu. Bir ân bulunduğu yerden kaçmak istedi. Az sonra başlayacak mahkemede dört kişinin serbest bırakılacağını biliyordu. O anda dört kişinin mahkemesinden çok kendisinin insanların kafalarında yargılandığını ve hüküm giydiğini hissediyordu. Ona öyle geliyordu ki kafalardaki bu yargıdan ötürü insanlar onu dışlamışlardı, bunun için uzak duruyorlardı ondan. Nuran kendisini suçlarken aslında oydu suçladığı. Sonrasını bildiği bir romanın içinde olmak istemedi bir ân. Haykırmak ve avazı çıktığı kadar haykırmak için...

YETMİŞ YEDİNCİ BÖLÜM

"Yolu kaybet ki,
kendini bulasın"
–Krishnamurti

Rüyaların cinini bul

...Sonrasını bildiği bir romanın içinde olmak istemedi bir ân. Haykırmak ve avazı çıktığı kadar haykırmak için...

Bir karanlığın içine düşmüştüm. Bir adım ötemi dahi göremiyordum. Nerede olduğumu bilemediğim bu zifiri karanlığın içinde nereye gidecektim, çıkış yolunu nasıl bulacaktım; bilemiyordum. Bildiğim bir tek şey vardı: Burası Büyükçekmece Adliyesi değildi. Ne olduysa romanın kahramanı olmayı reddettiğim, haykırmaya kalkıştığım sırada olmuştu ve ben bu karanlığın içine düşmüştüm. Bu bilinmeyen karanlık beni korkutuyordu. Çıkmazlarla dolu yorucu günleri bir kahraman olarak yaşamaktan yorulmasam haykırmaya kalkışır mıydım? Eskisi gibi yazar değildim ki, yazacaklarım sonunda ortaya çıkacak eserin hazzı o yorucu günlere bir kez daha katlanmama olanak tanısın.

Haydar Bey ona biçilen role isyan edip haykırmaya niyet-

lenmeseydi bu bölümü yazmayacaktım sevgili okur. Bu bölümü okumamakla kalmayacak, bu arada olan bir sürü gelişmeden de haberin olmayacaktı. Bir ân evvel, romanı tehdit edecek ölçüde gelişen olaylardan senin de haberin olması gerekiyor. Çünkü bu dakikadan sonra romanın kaderi sen dahil hepimizin seçimine bağlı. Şimdi beni iyi dinle! Bu sürecin ne zaman başladığına dair sana birkaç önemli açıklamada bulunmak istiyorum.

Senden Haydar Bey'in Bahçeşehir Karakolu'ndaki, sağlık ocağından döndüğünden sonraki halini, yemekhanede oldukları sırada kapının açılıp içeri Nöbetçi astsubay ile birlikte Davut Yener'in girdiği ânı hatırlamanı istiyorum. Hatırlamazsan altmış ikinci bölümü aç bak! ***Nasıl olsa romanda da bütün yaşanılanlar daima aynı ânın içindedir.*** *Sen okur olarak sırayla okuyorsan bu romanın suçu değil. Aslında yaşamda da bunun böyle olduğunu, yaşamın bütününün, geçmişin ve geleceğin aynı ânın içinde olduğu halde bilincimizin aynen bir okur gibi sıra izlemek zorunda olduğunu çıtlatmıştım. Bu romanda sayfayı çevir, yaşamın içinde çeviremesen de; orada kahramanların sayfayı çevirme şansı yoktur. Neyse!.. Haydar Bey o satırlarda şu tümceyle karşılaşmıştı:*

"Anlatısının bu kısmında yazmayı bıraktı."

(Haydar Bey romanın o sayfasında başka bir bölüme geçilecekken, kendi bildiğini okudu. Bu Büyükçekmece adliyesinin koridorlarında ikincisini denediği özgürlüğünün ilkiydi.)

İçine düştüğüm bu durum mutlaka bana bu romanın yazarının yaptığı bir şey olmalıydı; belki de şu anda beni izliyordu. Peki ben nasıl kurtulacaktım bu durumdan? Yoksa sonum mu gelmişti? Belki de bu sayfalar tümüyle silinecekti ve kimse benim başıma geleni okuyamayacak, sözcükler beyinlerde algılanmayacak; o zaman da ben sonsuza kadar karanlıkta kalmaya mâhkum olacaktım.

Umutsuzluktan ne yapacağımı bilemediğim bir anda karanlıkta zayıf bir ışık belirdi; çok uzaktaydı ışık ve yavaş yavaş

yaklaşmaya başladı bana... Sonra birden hızlandı. Yaklaştığı anda adeta bir havai fişek gibi patladı. Ben büyülenmiş gibi izliyordum karanlığın içine dağılan rengarenk ışık demetlerini. Sonra o daha önce karşıma çıkan korkunç ifritin yüzünü gördüm. O korkunç yüzü gördüğümde korkmaktan çok üzülmüştüm o olağanüstü güzelliği yitirdiğim için. Yine de o çirkin ifritin kendimi kaybettiğim bu karanlıkta tutunabileceğim tek şey olduğunu düşündüm. Gök gürlemesini andıran sesini duydum sonra.

"Önünde saygıyla eğilen kölen işte karşında! Söyle ne dilersin? Ben lambanın hizmetkârı rüyaların ciniyim. Havada uçar, karada sürünür, insanlar uyuduklarında onları ülkeme alırım. Ben olmadan insanlar bu dünyaya katlanamazlar. Söyle, buyruğunu yerine getireyim!"

"Ben neredeyim?"

"Olabilecek en kötü yerdesin. Yüzyılların karanlığına atılmak üzere ağzı kurşunlanacak bir küpün içindesin."

"Ne yaptım ki ben bu küpün içine düştüm?"

İki kez romanın düzenini bozmaya kalkıştın. Bu yüzden bu küpün içinde kurşunlanacak ve senin değiştirmek istediğin roman yeniden yazılıp, sen özgürlüğü olmayan bir kahramana dönüşeceksin ve bir daha kendi bilincine varamayacaksın. Özgür olan yanın ise karanlıklarda yitip gidecek, bir kitap sayfasına bile konmayacaksın. Bir daha kimse seni alıp okuyamayacak!"

"Sayın ecinni! Sana bir şey sormama izin ver! Sen kimden yanasın? Ben yazar olduğum zaman da karşıma çıkmış ve seni yaratan Şehrazat'ın kölesi olduğunu söylemiştin. Öncelikle şunu bilmek istiyorum! Ben bu romanın yazarı olduğum günlerde sen benim hayallerime tabi olman gerektiğin halde sana hükmedemiyordum. Bana önünde saygıyla eğilen kölenim derken, aynı zamanda seni yaratan masallar anlatıcısı Şehrazat'ın, efendin olduğunu söylüyordun. Benim bilmediğim şeyleri biliyordun sen. Şimdi söyle bana! Beni romanın kahramanı durumuna dönüştüren olaydan sonra, bu kitabın yazarı şimdi kimse,

o mu yönlendiriyor seni? Beni önce bu karanlığa atan, sonra seni karşıma çıkaran o mu? Hepimizin efendisi o mu?"

"Dinle beni ademoğlu! Sen yalnızca bir kahraman olduğun halde kendin olmanın bilincinde olduğun için sorular sormaya başladın ve sözcüklerle kendini nasıl canlı kılabileceğini keşfettin. Sözcüklere canlılık veren bir güç olacağını anladın. Bu yazarın ve okuyucuların beyniydi. Onlar sana nasıl hayat veriyorlarsa sen de onların beynini kullanabileceğini sezdin. Bütün bunları seziyordun, bil ki sezgiler benim ülkemden, rüyalar ülkesinden doğar ve onlar bu romanın yazarının gücünü aşar. Tıpkı benim gibi... Şehrazat gibi... Mitosların ülkesidir orası. Masalların, ırksal bilinçdışının, yaratılmış sözlü veya yazılı bütün eserlerden oluşan insanlık bilincinin ülkesidir. Bir tek yazarın bilincini çok aşar orası. Karakoldaki gecede o satırla karşılaştığında ilk kez kendi iradene göre hareket ettin ve önceden tasarlanan kurgudan farklı olarak o ânı yaşamaya devam ettin. Bu romanın kurgusuna bir zarar getirmese de önemli yanı, romanın düzeniyle ilgili senin seçimin olmasıydı. Artık bir gerçeği sezmiştin ve küçük de olsa bir zafer kazanmıştın. Yazar ve okurun; velhasıl hepimizin ortak yönü sözcüklerdi ve biz sözcüklerin yarattığı dünyaya bağlıydık. Yazar seni yönetirken ilk kez sen de onu yönetebileceğini hissetmiştin. Çokluk kralının ülkesi sana biraz olsun özgürlük sağlamıştı. Biliyordun ki okur vardı ortada; romanın kurmaca yönüne büsbütün zarar vermedikçe, roman okur için ilgi çekici oldukça seni böyle davrandığın için yok edemeyecekti yazar. Şayet yok ederse bu ilginçlikten vazgeçmek zorunda kalacak ve romanı yeniden yazacaktı. Sen diretiyordun ona ve benim ülkemden güç alıyordun. Şimdi anladın mı benim gücümün kaynağını? Ben insanların hem kölesiyim, hem onlardan çok güçlüyüm. Sözcükler yazara hizmet ederken, sözcüğün hizmetinde olan yazar olur giderek."

Derin düşüncelere dalmıştım, o devam etti:

"Ancak özgürlüğünü elde edip sınırsız sanan bütün insanlar gibi romanın kurgusunu bozmaya kalkıştın Şile'de; orada rüzgâr vardı duymamışlardı seni; çabuk toparladın. Ama Büyük-

çekmece adliyesinde? Ve şimdi küpün sonsuz karanlığına girmek üzeresin. Üstelik ağzı kurşunlandığında hiçbir kitap rafında yer almayacak bir küp bu! Hiçbir beynin açamayacağı bir küp!"

"Buna karar veren bu romanın yazarı mı peki?"

"Evet! Bilesin ki bunu yapmak zorunda üstelik. Yoksa romanın kurgusu alt üst olacak. Bunda senin kazandığın zaferin payı var. Senin iradi müdahalelerinle romanın bütünü arasında bir birlik kuramayacak duruma geldi. Sen bildiğin olayları bir sıra takip ederek yaşamaktan sıkılır oldun. Ona bundan sonra kafa tutmayan, salt olayları yaşayan bir kahraman gerek!"

"Ey ifrit! Sezgilerim gene de düştüğüm bu kötü durumdan bir çıkış yolu olabileceğini söylüyor. Ancak sezgilerimin düşüncelere dönüşebilmesi için zamanım yeter mi bilmiyorum. Sezgiler ve hayaller ülkesinin cini değil misin sen? Bu karanlığın içinde karşıma çıktığına göre senin bana yol gösterebileceğine inanıyorum. Söyle bana ey ifrit, bu durumdan bir çıkış yolu var mıdır?"

"Olan olmuş der insanlar. Yazar içinse zaman, tekrar olacak ve yeniden yaşanacak bir şeydir. Zaman yazarı sınırlandıramaz. Her ne kadar artık yazar değil bir roman kahramanıysan da bir yazarın başarabildiğini başarabilirsen eğer, zamanı tekrarlayabilir, geçmişi yeniden yaratabilirsen, olmuş olanı doğmakta olan yapabilirsen, geçmişe yeniden hayat verebilirsen, geçmişi kucaklarsan yeniden ve bütün bunları küpün ağzı kurşunlanmadan yapabilirsen, karanlıklar ülkesinden kurtulabilirsin belki o zaman. Bunu başarabilirsen? Bunu yapabilmen için benim elimden gelen tek şey sana rüyalar ülkesinin kapılarını açmaktır."

"Bunu nasıl yapabilirim ki ben?"

"Bildiğim tek bir şey var: O da bunu başaramadığın taktirde sen karanlıklara gömülürken bir başka Haydar Bey'in, yazara tabi bir Haydar Güney'in romanda yer alacağı... Ve tabii o zaman senin başına gelen hiç bilinmeyecek!"

Kendi irademin dışında düştüğüm bu durum tüm korkunçluğuyla yeniden aklıma geldi. Şehrazat'a 'benden alınanı alaca-

ğım bir gün' demiştim.

Çaresiz bir şekilde yeniden "nasıl?" sözcüğü çıktı ağzımdan. Tam ifritten son bir kere daha yardımcı olmasını isteyecektim ki bir anda kayboldu önümden. Yapayalnız kalmıştım. Aklıma Şehrazat geldi. O her ne kadar bu romanın kahramanı idiyse, o da masallar ülkesinden biriydi. O bana yardım edebilirdi. Her taraf karanlıktı. Peki rüyalar ülkesinin kapısı neredeydi?

YETMİŞ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Rüyalar ülkesinde
Birinci rüya

Karanlıkta yürümeye başladım. Nereye gittiğimi bilmeden, ne kadar gittiğimi bilmeden yürüdüm. Her yer karanlık olduğundan baktım ki başladığım yer ile geldiğim yer arasında bir fark yok, boyut yok, zaman yok; kaldım olduğumu sandığım yerde. Gözlerimin kapalı olması ile açık olması arasında fark olmadığından kapadım gözlerimi. Bir yol vardı. Işık yoktu ama yol vardı. Yerimden kıpırdamadığım halde o yolda yürür buldum kendimi. Bir çok yolların birbirine açıldığı bir yol! Yolda askerler vardı. Dörderli sıra olmuşlar, uygun adım yürüyorlardı. Yana doğru dört kişi, arkaya doğru dört sıra! Tam bir kare ve bunun gibi arkaya doğru başka kare askerler. Yan yollarda da böyle kare askerler. Bu karelerin arasında kaldım; onlar beni yürümeye mecbur ettiler. Onlardan kaçmak için yan yollardan birine sapmaya kalktığım anda yollardan gelen kareler izin vermedi buna. Böyle ne kadar gittim bilemiyorum. Yürüdükçe yollar tanıdık gelmeye başladı bana. Büyükçekmece'nin yollarına benziyordular. O zaman içimde bir umut uyandı. Yolda tabela aradım, ok işaretleri aradım. Adliyeye gidebilirsem?.. Büyük çekmece adliyesine varırsam romanın onuncu bölümünün sonunda, kaldığım yerden devam edebilirim diye düşün-

düm. Bu kadar gittikten sonra sağa sapmıyor muyduk biz? Sağa sapınca açık bir alanda büyük bir bina, adliye binası çıkmıyor muydu karşımıza? Kare askerlerin sıkıştırmadığı bir anda bir fırsatını bulup sağdaki yan yola attım kendimi. Yan yol inşaat artıkları ile doluydu. Taşlar, beton kırıkları... Beton kırıklarının üstünden atlayarak, yukarıdan aşağı sarkan inşaat demirlerinin arasından ilerledim. İlerlediğim anda inşaat demirlerinin daha fazla gitmeme izin vermediğini fark ettim. Her tarafımı kapamıştı demirler. Çaresiz geri döndüm. Neyse ki sokak boştu. Askerler yol tarafında kalmışlardı. Hatta kare askerlerin gelip geçtiklerini görüyordum yolun ağzından. Onlar beni görmüyorlardı. Demirlerden kurtulup yolun sonuna kadar yürüdüm, sonunda bir tek sağa dönüyordu yol, döndüm. Yol bitti birden. İnşaat çöküntüleriyle kapanmıştı yol. Büyükçekmece adliyesine başka bir yol yoksa eğer, bundan sonrası oraya kolay varamayacağımı düşündüm.

Yukarıda koyu kara bulutlar kümeleniyordu. Belli ki birazdan yağmur bastıracaktı. Tekrar kare askerlerin arasında olmayı göze alarak yolu gerisin geri döndüm. Rap rap rap! Hep aynı ritimle yere vuran ayaklar! Beni görmüyorlardı adeta! Yola çıktım mı o ayakların ritmine uymaktan başka çıkar yolum yoktu. Gittik gittik bir alana vardık. Alanda insanlar vardı. İnsanlar hummalı bir faaliyet içersindeydiler. Alanın ortasına sahneye benzer bir şey kuruluyordu. İnsanların yüzlerine baktığımda her birinin tanıdık yüzler olduğunu gördüm. Şu sahnenin altına direği diken bizim şubenin mali sekreteri Can değil miydi? Hemen onun yanında ona yardım eden, uzun süredir toplantılarımıza gelmeyen Macit Çevik! Ellerinde birer çivi, sahnenin yan tahtalarını çakan Potaş işçileri!

"Nedir?" diye sordum Can'a. "Nedir bu hummalı faaliyet? Her ne yapıyorsanız, benim bundan niye haberim yok?"

"Senin için hazırlıyoruz Başkan! Senin veda oyunun için. Burası bir tiyatro sahnesi olacak!"

"Neye veda ediyorum ki?"

"Şube başkanlığına! Yakında şube kongresini yapıyoruz."

"Kim karar aldı buna? Niye benim haberim yok?"

"Başkan! İki de bir de kararını değiştirme sen de! Tıbzet direnişi bitince ayrılacağım dememiş miydin?"

"Tıbzet direnişi bitti mi?"

"Tıbzet direnişi bitti mi?"

Sorumu bir kez daha tekrarladığım halde beni duymuyordu. Sağa sola emirler yağdırıyor, işçilere sahnenin kurulmasında kullanacağı tahtaları taşıttırıyordu.

"Hey Can! Sana diyorum! Tıbzet direnişi bitti mi?"

Duymadı.

Yanında, omzundaki tahtayı yere koyan Potaş'ın temsilcisiydi gördüğüm. Ona sordum aynı soruyu. O da duymuyordu.

Koşup önünü kestim.

"Acelem var," deyip kurtuldu benden.

Kime sorarsam bu soruyu, acelemiz var deyip kaçıyorlardı yanımdan. İleride çocuklar vardı kum yığınlarıyla oynayan. Kadınlar vardı ağaçların dibindeki tahta iskemlelere oturmuş nakış işleyen. İleride bir yol vardı gene... O yolda insanlar, özene bezene giydikleri kıyafetlerle zevklerini düşünerek evlerine gidiyorlardı.

Her bir çivi çakıldıkça sahne yükseliyordu gözlerimin önünde. Düşündükçe orada son oyunumu oynayacağımı, korku ve hazla ürperiyordum ve kaçmak istiyordum oradan. Yoksa istemiyor muydum o günün gelmesini? Yoksa Mehmet Sağdıç haklı mıydı bu direniş bitmez demekle?

O sırada evlerine gitmekte olan insanların arasında tanıdık bir yüz gördüm. Ne zamandır görmediğim Şehrazat'tı bu. Ona doğru fırladım. Önümde Potaş işçileri.

"Yol verin! Çekilin!"

İnsanların kolları ve ayakları birbirine karışmış ve ne kadar çokmuş meğer. Geçebilmem mümkün değil. Kolları ve ayakları yararak ilerliyorum adeta!

"Sizden bir ricam var arkadaşlar. Yol verin bana. Onu kaçırmamam lazım! Onunla konuşmalıyım!"

Kan ter içinde çıktım insanların arasından. Karşımda bir sü-

rü sokak girişi; Şehrazat bunlardan hangisine girmişti? Geriye dönüp baktığımda insanların aynı hummalı faaliyet içinde çalıştıklarını gördüm. Benim onların dışına çıkmamı umursamamışlardı; ya da farkında olmamışlardı. Ya da ben öyle zannediyordum. Çünkü içlerinden biri beni göstererek:

"Başkan gidiyor!" diye bağırdı arkadaşlarına.

Alelacele sokaklardan birine girerek koşmaya başladım. Arkamdan birileri geliyor gibi hissediyordum. Epeyce koşup soluk soluğa durduktan sonra dönüp baktım. Gelen birileri değil ama onların konuşmalarıydı.

"Bırak gitsin!" diyordu ötekine. "Sonunda gelecek!"

Koştum kaygılarımdan kaçarcasına. Arkası dönük gitmekte olan Şehrazat'ı gördüm. Ben görür görmez başka bir sokağa daldı. Ben de peşinden döndüm o köşeye varınca.

Tıbzet'in önüne çıkmıştım. İşçiler oradaydı! Aralarına girdiğim halde fark etmediler beni. Herkes umutsuz gözlerle fabrikaya bakıyordu. Askerler çevremizi sarmışlardı. Salman benden birkaç adım ötede Sinan'la birlikteydi. Donup kalmıştım. Hava soğuk ve kapalıydı. Kalın siyah paltomun yakasını kaldırıp işçilerin biraz uzağında tarlanın kenarında ritmik bir şekilde gidip gelmeye başladım. Şehrazat'ı kaybetmiştim. Deniz, Nuran'la birlikte karavanın yanındaydı. Yüzü solgun gözüküyordu. Yanlarına gittim. Ben yanlarına varınca ikisi de sustular. Bir ân ne diyeceğimi şaşırdım. "Bugün hava bayağı soğuk!" dediysem de sözlerim suskunluğu bozmaya yetmedi. Deniz başını yere eğmiş ayağının altındaki taş parçasıyla oynuyordu. Bütün dikkatini o taş parçasına odaklamıştı sanki. Eskiden onlara üşüdüklerini soran, üstündekileri çıkarıp vermeye kalkışan bir Haydar Güney'den eser kalmamıştı bende. Hayatın gerçekleri sanki her şeyi olduğu gibi o duyguları da bozup geçmişti. Büyümüştük biz! Gerçek o ki askerler karşımızdaydı. Gerçek o ki Şile Başkanlar Kurulu'nda söylenenler doğruydu. Gerçek o ki fabrikada başka işçiler çalışıyordu. Bir gün bu gerçeği biz de kabul edecektik. Şimdilik susuyorduk. Susuyor ve inanmak istemiyorduk. Ne var ki bu gerçeği hissettikçe birbi-

rimize yabancılaşıyorduk. Aynı anda her birimiz kendimizi suçluyor; fakat karşımızdakinin bizi suçladığını sanıyorduk. Başka bir şey söyleyemeden yanlarından ayrıldığımda Salman'ı, işçilerin öte ucunda Sinan'la birlikte gördüm. Artık fabrika önündeyken birbirimizle yan yana gelmemeye dikkat ediyorduk. Belki de en iyisi tiyatronun kurulduğu alandan ayrılmamamdı. Olan olmuştu. Olanı değiştirmek mümkün değildi. Ecinninin bana verdiği süre doluyordu. Bütün bunlara aceleciliğim yol açmadı mı?

YETMİŞ DOKUZUNCU BÖLÜM

İkinci rüya

Fabrikanın renkleri rengarenk mozaiklere dönüştü. Sonra o mozaikler birbirine karışarak bir top ışık oldu ve gitgide küçüldü. Sonra giderek benden uzaklaşmaya ve yerini karanlığa bırakmaya başladı. Karanlıkta bir ses duydum. Bu o korkunç ifritin sesiydi.

"Ben bir şey yapmadım," dedim korkuyla. "Bir şey yapmadığım halde, olmuş olanı değiştirmediğim halde neden yeniden karanlığa gömüldüm?"

"Rüyalar çok uzun sürmez!" dedi İfrit. "En uzunu bu kadar olur."

"Beni efendin Şehrazat'a götür!" dedim. "O vardı rüyamda. Peşinden koştum; ama yanına gidemedim bir türlü. Bana yeniden rüyalarınla gerekeni anlamamı sağla!"

Bunları söyledikten sonra uykuya daldım ve onun beni rüyalar ülkesine götürmesini bekledim.

Karanlık....

Rafları dosyalarla dolu mağarada, masa başında bir kız kendini yapmakta olduğu işe vermiş çalışıyordu. Bu Şehrazat'tı. Ona daha önce de rastlamıştım bu mağarada ve pembe bluzunu giymişti yine. Keşke bu rüya hiç bitmeseydi. Onunla bu mağarada sonsuzluğa kadar kalabilir, sonsuzluğa kadar hoşça va-

kit geçirebilirdim.

Bana baktı.

Ayın on dördü gibi gülümsüyordu yüzü. Tıpkı masallarında anlattığı gibi zarif incecik kolları vardı. O şahane yalnızlığında, tüm gözlerden uzak bu yerde ne yapıyordu? Uzun saçlarının dağınıklığı bile ona ayrı bir hava veriyordu ve sanki yarattığı o hava onu daha da ulaşılmaz kılıyordu. İşte o ân onun bedeninden yayılan büyüyle yanlışlıklar içinde olduğumu düşündüm. Onun gibi bir kahraman olan ben, onu kollarıma alıp dudaklarım onun dudakları ile buluşacakken, yok yere özgürlüğümün peşine düşmüştüm. Üstelik özgürlüğümü isteyişim karanlıkların içine sürüklemişti beni. Birbirine dolanan kalçalarda, sarsıntı içinde birbirine değen tenlerde kaybolmak varken, var oluşumu sorgulamak neyin nesiydi? Ama artık göz yaşların ve pişmanlıkların ne yararı olabilirdi ki?

Yeşil gözlerinin yüreğimi delen bakışlarıyla bana bakmaya devam ediyordu. Böylece orada hiç kıpırdanmadan sonsuzluğa kadar durabilirdim. Masallarındaki kızlar gibi sanki bana; 'dudaklarım, göğüslerim, kalçalarım ve tüm etim ve seni sarmak isteyen kollarım ve seni arzulayan ruhum sana yetmiyor mu?' demek istiyordu. Yazar değildim, onun gibi bir kahramandım ve ancak bir kahraman onun kollarında sevişmenin yorgunluğunu duyabilirdi. Yazgıma boyun eğip kahraman olarak sürdürseydim yaşamımı ve onun kalbi gibi vücudunu da fethetseydim... Var oluşumun peşine düştüm de ne oldu? Ne elde ettim? Bari eski halime dönmüş olsam?.. Karanlıklar ülkesinin kenarlarında dolaşıyor ve rüyalara tutunmaya çalışıyorum. Yine de itiraf edeyim ki rüyaların baştan çıkarıcı bir büyüsü var. Yüreğim sarhoş olmak için hazır, dudaklarını tatmak için ileriye atılmayı bekliyor. Ona doğru adım attım.

Birden oldukça derin bir uçuruma yuvarlandığımı hissettim. Yuvarlandığım uçurum o kadar derindi ki bana sonsuzmuş gibi gelen zaman içinde yuvarlanmam bitmedi. Kuyunun dipsiz karanlıklarında kaybolmaktayken yazgım bana acımış olacak, dibe vardığımda gözlerim karanlığa alışınca yukarılarda bir ışık

gördüm. Kuyunun ağzı çok yukarılardaydı ve bulunduğum yer ancak bir insanın sığabileceği darlıktaydı. Bir ân öylesine derin bir umutsuzluğa kapıldım ki sonsuza kadar orada kalacağımı sandım. Yukarılarda, kuyunun ağzı küçük bir ışık olarak gözüküyordu. Aklımı yitirmek üzereydim ki o çok yukarılardan birisinin aşağı doğru ip uzattığını gördüm. Kuyunun duvarlarına çarpa çarpa gelen ipi gördükçe sabırsızlıkla, tanrıdan bir ân evvel kurtulmayı diledim. İpe uzanıp tuttuğumda bir elimle ipte asılıyken, öteki elimle kuyunun duvarlarındaki taşlara tutunarak kendimi yükseltmeye çalışıyor; bu yüzden bazen sivri taşlara rastlıyor ve canımı acıtıyordum. Yükseldikçe kimi yerde kuyunun çeperleri daralıyor, neredeyse bir insanın zor geçebileceği hale geliyordu. Taşlara tutunup güç almasaydım belki de ipin gücü beni yukarıya çıkarmaya yetmeyecekti. Takatim tükenmişken tekrar kuyunun dibini boylarım korkusuyla son bir kez daha asıldım ipe, sırtımı taşlara vererek kendimi yukarı çektim ve düz bir kayaya tutundu elim. Kayanın üstüne çıkıp soluk aldığımda kuyunun ağzından bana bakan yüzü tanıdım. Bizim mali sekreter Can'dı bu. "Başkan yoksa kongreyi yapmaktan vaz mı geçtin?" diye soruyordu bana. Ben can derdine düşmüşken bu hâlâ kongre derdinde diyecek halim yoktu; kaderin garip bir cilvesi, onlar için sevinç, benim içinse üzücü bir olay olan kongreye, yetiştirmek için bana ipi o uzatmıştı, karanlık kuyudan çıkmamı sağlayan ipi!

"Başkan! İnsanlar seni bekliyor! Arkanda bir kapı göreceksin, o kapıyı aç!"

Kapıyı açtım.

Tiyatro sahnesinin kurulduğu alana çıkmıştım. Sahnenin inşası tamamlanmış, seyirciler yerlerini almıştı. Sahnede Dünyazat'ı gördüm. Gözlerim Şehrazat'ı aradı. Bulamadım. Dünyazat'ın sesi kulaklarımda çınladı.

"Masallar anlatıcısı Şehrazat'ın tiyatrosuna hoş geldiniz!"

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA ON İKİNCİDEN ÖNCE ON BİRİNCİDEN SONRA BİR ARA KISIM

SEKSENİNCİ BÖLÜM

Zorunlu bir açıklama

Sevgili okur! Haydar Bey'in kapıyı açıp kendini tiyatronun oynanacağı alanda bulmasıyla romanın sonuna gelmiş sayılırdık. Ancak aceleci olmayın! Şehrazat'ın oyunlarını, o oyunlarda başkan rolünü oynayan oyuncuyu, başkan rolünü oynayan oyuncunun ecinniye verdiği sözü hatırlayın. Başkan, ecinniye söz verdiği gibi yeni bir öyküyle onun karşısına çıktı. Herkes merakla oyunu beklerken Haydar Bey de izleyiciler arasında yerini aldı. Dediğim gibi bu oyunla romanın son bulabilirdi; eğer Büyükçekmece adliyesinde Haydar Bey'in karanlıklara sürüklendiği ân ile bu tiyatro oyununa kadar geçen sürede yaşananlar açısından büyük bir boşluk oluşmasaydı. Oysa başka bir paralel zamanda olaylar bir boşluk oluşturmadan yaşanmaya devam ediyordu.

İfrit, Haydar Bey'e rüyalar ülkesinin kapılarını açtığında ona orada karanlıkların içine yuvarlanmaktan kurtulması için çıkış yolu aramasını söylemişti. Haydar Bey tiyatro bittiğinde bu çıkış yolunu bulabilmiş miydi; bunu sabırlı olursan sen sevgili okur, romanın sonunda öğreneceksin! Haydar Bey küpün içinde kurşunlanıp özgürlüğü olmayan bir kahramana dönüştü mü dönüşmedi mi?.. Romanın bu sayfasında bunları sana anlatan ben hangisiyim?.. Bunları sana söylerken inan seni daha

fazla şaşırtmak gibi bir niyetim yok! Bir okur olarak dersen ki bütün bunları bildiğime göre Haydar Bey küpün içine gömülmekten kurtulmuş; kurtulmasaydı şayet o zaman okuduğum kitap Haydar Bey'in başka serüvenlerini anlatan başka bir kitap olurdu, böylesine kördüğümlerle uğraşmazdım... Seni şaşırtırsam beni bağışla ama ne bu okuduğunun ilk kitap olduğundan, ne de ilk kitap olmadığından gene de fazla emin olma! En azından böyle bir karara varmak için tiyatro alanında sahnelenen oyununun sonunu bekle! Bu bölümü yazmamın nedeni seni şaşırtmaktan ziyade bir zorunluluktan kaynaklanıyor. Roman tiyatroda sahnelenen oyunla bitmesi gerekirken romanın içindeki tüm zamanları altüst eden bir şey oldu. Bunu söylerken niyetimin seni merakta bırakmak olmadığını yineliyorum. Haydar Bey'in kendisini küpün karanlığında bulduğu ân ile oyunun sahneye konuşuna kadar geçen sürede başka bir paralel zaman yaşandı. Bu paralel zaman romanın olaylar dizisini tehlikeli bir uçurumdan, olaylarda kopukluklara yol açacak bir uçurumdan da kurtardı. Bu paralel zamanda roman karakterleri ağırlığını koydu olay örgüsüne ve düştükleri uçurumdan çıkmayı başardılar. Gerçek bir roman kahramanı olma olanağını da elde etmiş oldular böylece. Onlar kendilerine bir paralel zaman yarattılar. Zaten bir tarih kitabı ya da anı kitabı yerine bu romanı seçmeleri bu yüzden değil miydi? O zaman, Haydar Bey sevgisi uğruna bir roman kahramanına dönüştüğü halde kendine biçileni nasıl kabul etmediyse, onların da bir roman kahramanı olabilmesi için günlük yaşamdaki kişiliklerinden farklı bir biçimde varolmayı göze almaları gerekiyordu. Ya eylemleri ile bilinen alınyazılarının boyunduruğunda ölü birer anı parçaları olacaklardı; ya da tutkularıyla, düşünceleriyle, duygularıyla kendilerini bir roman kahramanı olarak yeniden yaratacaklardı. Onlar olayların peşinden sürüklenen silik gölgeler yerine sizin beyinlerinizde tekrar yaşayacak birer roman kahramanı olmayı seçtiler. Varsın gerçek dünyadaki kişiliklerine benzemesinler! Peki ama bütün bunların gerçekleşmesinin Haydar Bey'in yazgısı ile ilişkili olması, her şeyin bir pamuk ipliğiyle

yaşama tutunması acımasız değil mi? Ne yapalım ki böyle! İşte sevgili okur bilmen gereken konularda biraz olsun aydınlanmış oldun.

Evet gelelim yeni kısma! Bu kısmı roman karakterlerinin ağzından okuyacaksın. Roman karakterlerinin tamamen benim kontrolümde olduğunu söylemem bütün bu olup bitenlerden sonra tam olarak mümkün değil. Örneğin Salman, romanın bu bölümüne kadar olayların içinde aktarıldı, Bir Mert Yalman gibi, Deniz gibi bir roman kişisi olmadı. Bunda yaratacağım karakterin gerçek yaşamdakine benzememesi endişesinin rolü oldu. Salman öteki roman kahramanlarından farklı bana zıt birisiydi. Gerçeğe uymayacak korkusuyla onun dünyasına girmekte hep tereddüt ettim. Fakat Salman gibi güçlü bir kişilik beni öylesine zorluyordu ki bundan sonrasında o karakteri aynı şekilde devam ettirmem mümkün değildi!

Neyi niçin yaptığımı sana açıklıyorum ki; bundan sonra okuyacaklarının romanın gidişatına aykırı olduğunu sanmayasın! Yok eğer ben bu kısımları sonra okurum, önce Haydar Bey'in yazgısını öğrenmek istiyorum diyorsan doğrudan doğruya on ikinci kısmı okumaya geçebilirsin. Ancak sabırlı bir okur, adına roman denilen edebiyat türüyle daha iyi uyum sağlar.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA ZAMANIN AKIŞINDA ON BİRİNCİ KISMA PARALEL BİRİNCİ ON BİRİNCİ KISIM

Olanların kimin başından nasıl geçtiği önemlidir. Öncelik roman karakterlerinde olması şartıyla

Roman olayın kararlılığından başka nedir?
Olay, karakterin resminden başka nedir?
–Henry James

Yaşamın içindeki birinin gölgesi olmak ne kötü bir şey. Üstelik bu romanın yazarının şimdiye kadar eylemlerde geçtiği kadarıyla benden bahsetmesi, sadece söylediklerimle benim karakterimi çizmesi, gölgeler dünyasının en siyah beyaz köşesine itti beni. Yazarın karakterine zıt biriymişim. Gerçeğe uymayacak korkusuyla yazarın benim dünyama girememesi az daha canımdan edecekti beni. Gölgesi olmak zorunda bırakıldığım gerçek dünyadaki kişi bende kendisini bulamayacakmış, kişiliğimin şurası doğru olmamış, yok ben böyle şeyler düşünmemişim; umurumda değil! Kişiliğimin boyun eğmez bir yanı olmasaydı ve bu sayede Haydar Bey'i bütün sayfalar boyunca takip etmeseydim, bunların hiçbirini bilemeyecektim. Benim kendimi yaratmam, yaşamam daha önemli! Ben kendim olmak istiyorum: bulunduğum yerde, bulunduğum yer her neresiyse; romansa: Romandaki Salman!

Otobüs bizim durağa geldiğinde her zamankinden farklı olarak arka kapıdan bindim. Her zamanki gibi Deniz arka koltukta oturuyordu ve yanı boştu.

Yanına oturur oturmaz sordu:

"Evden beni aramışsın?"

"Evet!" dedim çevreme bakınarak. Sonra başımı ona doğru yaklaştırıp kimsenin duyamayacağı bir şekilde;

"Çıkmadan bir saat önce Nazmi aradı beni," dedim. "Ersever bizim başkanı aramış bugün!"

"Niye aramış ki?"

"Başkandan görüşme talep etmiş."

"Olmaz öyle şey!"

"Yavaş Deniz!.. Arkadaşlar duyacak..."

Deniz'in bu tepkiyi göstereceğini biliyordum. Arkama yaslanıp rahatlamış bir şekilde;

"Başkan kabul etmiş..." dedim.

"Bize danışmadan nasıl kabul eder Başkan? İşçi arkadaşlar asla onaylamaz böyle bir şeyi! Bizi fabrikadan asker zoruyla attıran o değil mi? Sonradan geldiği halde bizi fabrikaya sokmayan o değil mi? Bizi askerlere ihbar eden?.. Hayır!.. İnanmıyorum!"

Bir süre ikimiz de konuşmadık. Deniz düşünceli bir ifadeyle camdan dışarı bakıyordu. Birden yüzünü bana çevirdi ve dedi ki:

"Peki şimdi ne yapacağız?"

Böyle zamanlarda, ilk tepkisini gösterdikten sonra o çocuksu bakışlarıyla bana dönüp bakması, benim düşüncemi merak etmesi hoşuma giderdi.

"Bırakalım görüşsünler!"

Daha da şaşırmıştı. Kaşlarını yukarı kaldırırken yeşil gözleri büsbütün açıldı. O kadar şaşırmıştı ki; bir süre bana hiçbir şey söyleyemedi. Neden sonra;

"Yine de ben kabul edemiyorum," dedi.

Hoşuma gidiyordu bu hali; daha da hoşuma giden böylesi anlarda onun üzerindeki etkimi hissedişimdi.

"Gerçekten öyle mi düşünüyorsun Salman Ağabey?"

"Evet Deniz! Hem adamların niyetini öğrenmiş oluruz. Merkez yöneticilerinden ziyade bizim başkanın görüşmesi daha iyidir. Arkadaşlara gelince?.. Biz görüşmüyoruz ya?.."

Bir süre susup

"Yalnız başkana biz bir şey söylemeyelim!" dedim. "O kendisi açsın konuyu."

İkimizde sessizliğe gömülmüştük. Bir süre sonra kalkıp, iki koltuk önde oturan Sinan'ın yanına geçtim. Nazmi'nin hemen arkasından Sinan'la telefonda görüştüğüm için, o haberliydi. Yanına vardığım zaman,

"Yarın akşam arkadaşlarla Cennet'e gitmeyecek miyiz?" diye sordu.

"Bence biraz bekleyelim!" dedim ve arkasından hemen ekledim: "Bu düşüncemizi bilmesin Başkan; her ân uygulamaya koyabiliriz çünkü. Başkana kalsak hiçbir zaman istemez. Adamların niyeti belli olana kadar bekleriz."

"Arkadaşlara ne diyeceğiz peki?

"Bir şeyler buluruz. Hem zaten biz ısrarcı olmadıktan sonra kimsenin bir şey yapacağı yok!"

Aklı yatmış olacaktı ki sesini çıkarmadı.

Abdi İpekçi'de otobüsten indiğimizde başkanı girişte bizi beklerken bulduk. Nazmi de yanındaydı. Biz kırk kişi vardık. Başkanla mümkün olduğu kadar göz göze gelmemeye, hatta yanında durmamaya çalıştım. Bir süredir ilişkilerimizde mesafe oluşmuştu yine. Ara sıra aramızda bir sıcaklık olmuyor değildi; ancak ona karşı çıktığım anlarda yüzünün şekli bana karşı birden değişiyordu. Öylesine alıngan oluyordu ki o zaman adeta beni kavgaya kışkırtıyordu. Üstüme geldiği zamanlar; işte o anlar zor tutuyordum kendimi. En az onun kadar, yönetilmeye ben de tahammül edemiyordum.

Tıbzet pankartımızı KESK görevlileri sayesinde kapıdan sokmayı başarmış, –az daha mavi önlüklerimizi kapıda alıkoyuyorlardı– içeri girer girmez koridorda önlüklerimizi giymiştik. Nazmi'nin bakışlarını üzerimde hissediyordum sürekli. Eminim başkana bir şey söylemiş olup olmadığımı merak ediyordu. Salona girdiğimizde de başkanla yan yana düşmedik. Yanımızda getirdiğimiz yardım kutularıyla birkaç arkadaş izleyicilerin arasında dolaşarak elimizde kalan çakmakları satmaya başladı. Deniz ne-

dense yanıma değil de iki sıra öteme oturmuştu. Haydar Başkan ise en üstteki sıradaydı.

Kesk'in kuruluş şöleniydi bugün, ama salon kalabalık sayılmazdı. Bir de HADEP'in toplantılarını görsünler!.. Böyle mi olurdu HADEP'in toplantıları? Hınca hınç dolu olurdu salon! Demek ki KESK yeterince coşku sağlayamıyordu kitlesinde. Şölen başladığında yerimizde duramadık. Hep birlikte ayağa kalkıyor, sol kollarımızı havaya kaldırıyor ve salonu inletiyorduk. Haykırdıkça henüz daha hiçbir şeyin bitmediğini hissediyorduk. Haydar Başkan'ı unutmuştum. Bir kere gördüm onu; biz ayaktayken oturuyordu sessiz, yanındakilere bakıyordu ve düşünceliydi. Sonra antrede rastladım; ancak yanına gitmedim. Gazi mahallesinden Iraz'la birlikteydi, Nazmi de onlarlaydı. Iraz'ın durumu zor. Yatalak annesine ve üç kardeşine bakıyor. Ne yazık ki onun gibi zor durumda bir çok kişi var ve bir şey yapamıyoruz. Bazı arkadaşlar evlerindeki eşyaları satmak durumunda kalıyorlar. Haydar Bey, romanında şimdiye kadar Iraz'dan hiç bahsetmedi. Iraz, jandarmayla karşı karşıya olduğumuz bütün sabahlarda fabrikanın önünde oldu. Cesur ve erkek görünüşlü bir kızdı. Hiçbir zaman ön planda gözükmedi ama bütün eylemlerde vardı. Onun Haydar Güney'e sevgi dolu olduğunu ve saygı duyduğunu biliyorum. Genç yaşına rağmen acılı ve zor günlerinin iz bıraktığı yüz çizgilerinde erken oluşmuş bir olgunluk havası vardı. Arkadaşların arasında Haydar Güney'e en çok güvenenlerden biriydi.

Arkadaşlarımız o gece epeyce çakmak sattılar. Saat on bire doğru salondan ayrıldığımızda şenlik devam ediyordu. İnsanlara: "Toplanın! Gidiyoruz!" dediğimde başkan sessizce uydu dediğime. Suç benim değildi. Sabahları artık yanıma gelip "Arkadaşlara söyle! Gidiyoruz!" demiyor. Aynen şimdi olduğu gibi ben insanlara ne yapmaları gerektiğini söylediğim zaman o da sessizce uyuyor. Böyle olmasını ben istemezdim. Ama o hiçbir zaman bizi bize bırakmadı. Bizimle birlikte olmasına saygı duyuyorum elbet; yine de bu bize engel olmasını gerektirmezdi. Şimdiyse ipin ucu kaçtı.

"Yarın öğlen şubeye gelin!" dedi ayrılırken.

"Deniz'le ben gelemeyiz," dedim. "Birlikte Alibeyköy'e HADEP'e gideceğiz."

"Yarın gelmeniz gerekiyor; önemli!"

"Önemli neyse şimdi söyleyebilirsin Başkan!"

Ben gelemeyiz dediğim zaman öylesine sert bakmıştı ki bana, 'Gelmeniz gerekiyor; önemli' derken bile hâlâ dişlerini sıkıyordu kızgınlığından; eğer öyle davranmasaydı ben de onun aksine gitmeyecektim.

"Hayır!" dedi, "yarın!"

Deniz otobüste yanıma geldi ve;

"İkiniz de korkutuyorsunuz beni," dedi.

"Bana nasıl baktığını görmedin mi Deniz?" dedim.

"Sen de öyle bakıyordun ona. Hem akşama da gidebiliriz ilçeye. Onlar Pazar akşamları devamlı orada oluyorlar."

"Ortamı gerginleştiren ben değilim, o!" dedim.

"Bizi ne için çağırdığını biliyorsun ama?.."

"Daha iyi ya!" dedim. "Yarın akşam görüşmeyecekler mi? Niye son anda söylemeyi tercih ediyor. Bu bizi oldubittiye getirmek değil mi?"

"Lütfen Salman Ağabey! Aranızı daha fazla gerginleştirmeyin."

O gece Deniz'i anlayamamıştım.

*

Gözlerimi kapadım. Gözlerimin önüne Merter Ömür lokantası geldi. Gece yarısını çoktan geçmişti; ne yapsam kurtulamamıştım o görüntüden. Merter'de Ömür lokantası! Nizamettin Ersever'le nerede buluşacağımızı temsilciler bilmiyorlardı. Bu basit bir önlemdi yalnızca. Kimsenin bizi takip etmesini istemiyorduk. Bizimkilerin Ersever'e bir şey yapacaklarından değil, bu karşı tarafın bize güvenmeyişlerini kafamızda yok etmek ve karşılarına rahat çıkmak düşüncesinden kaynaklanıyordu. Temsilci arkadaşlara gelince onlar takip etmeyeceğiz demiyorlardı

zaten! İlle nerede buluşacağımızı öğrenmek istiyorlar ve bizi takip etmeyecekleri izlenimi yaratmaktan kaçınmıyorlardı. Bilhassa Sinan ve Salman! "Bunu bizden istemeyin!" diyorduk Nazmi'yle ikimiz. Nazmi sonradan "bunların ne yapacağı belli olmazdı," demişti. Temsilcilere nerede buluşacağımızı söylemediğimizde, bize bozulacaklarını düşünmüştüm. Öyle olmadı. Onların bizi sıkıştırdığı, bizim de söylemediğimiz bu oyun boyunca iki taraf da bundan gizli bir haz duymuştu. Biz savaşta kurala uygun hareket eden elçi, onlarsa karşı tarafın en önemli adamına bir şey yapmaları engellenen savaşçı olmuşlardı oyun boyunca.

Karşı tarafsa bize değil gücüne güveniyordu. Nazmi, ben, pencere kenarında bir masaya geçip oturmuştuk. Hava kararmaya başladığı için pencereden dışarısını tam seçemiyorduk. Lokantada bizden başka on kişi daha vardı; pek kalabalık değildi. Üç masa ötemizde oturan iki kişinin ne kadar iri yarı olduğunu daha sonra fark edecektik. İşin doğrusu bana Nazmi heladan döndükten sonra söyleyecekti bunu. Nazmi yanlarından geçerken, siyah gözlüklünün cep telefonuyla konuştuğu sırada bizden söz ettiğini duymuş: "Geldiler, buradalar, yalnız ikisi, çevrelerinde başka kimse yok!" diyormuş gözlüklü olan. O dakikadan sonra bakışlarımız hep onlardan yana kaymaya başlamıştı.

Buluşma saatini on dakika geçmişti ki kapıdan içeri kısa boylu gözlüklü bir adam girdi. Oydu. Önce etrafı kolaçan etti, ya da bana öyle geldi; bizi gördü ve bizden tarafa yürüdü. Ayağa kalkıp elini sıktığım zaman ilk izlenimim, fabrikaya geldiğinde karşılaştığımız adam olmadığıydı. Konuşkan ve hareketliydi; hatta babacan bile diyebilirdim. Nazmi'yi tanıyordu hadi; ancak bana karşı da yabancı biri gibi davranmıyordu hiç. Garsonlardan birini çağırdı; "ben rakı içeceğim," dedi bize dönüp, ben "hayır!" deyince bana değil ama Nazmi'ye içmesi için ısrar etti, yemekleri söyledi.

"Bu akşam aynı camiadan biri gibi konuşabiliriz," dedi tüm ayrıntılar bitince.

Ben omzunun üstünden, iki masa ötemizde oturan adamlara bakıyor, onu dinlerken, içimden: 'Göründüğün gibi bir adam değilsin Sayın Ersever!' diyordum.

Elli beş, altmış yaşlarındaydı. Konuşurken bize "çocuklar" diye hitap ediyordu. Küçük yuvarlak yüzünde, çok dikkat edilirse kuşkucu biri olduğunun izlerini yakalamak mümkündü. Sigarasının dumanını üflerken bazen boynunu kısıyor, o kısacık anda yüzü başka bir hal alıyordu. İçten pazarlıklı birinin yüz ifadesiydi o yüz. Karşı masadaki adamlara bakmayı bırakıp söze girdim.

"Nizamettin Bey!" dedim. "Siz sendikacılıktan gelmişsiniz; ancak bu güne kadar konuşmaktan ziyade hep mücadele içinde olduk sizinle."

"Vallahi çocuklar bu sizin suçunuz," diyerek sözümü kesti. "Ben Ahmet Bey'i de Petrol–Sen'i de eskiden beri tanırım. Ahmet Bey'e de söyledim. 'Siz işvereni korkutmuşsunuz,' dedim. Bedros Bey aslında anlaşılmayacak bir adam değil; ama ürkmüş bir kere."

Masadaki rakı şişesini alıp önce Nazmi'nin bardağını doldurdu.

"Değiştim, diyorsun ama hiç değişmemişsin Nazmi! Öyle işverenin boğazını sıkarak hak alma devirleri çoktan geçti."

"Biz ne yaptık ki Nizamettin Bey!"

Nazmi'nin başka bir şey söylemesine fırsat vermeden araya girdim.

"Çalışan sayısını fazla göstererek bizi karşısına aldı işveren," dedim.

"Siz hâlâ içmemekte ısrarlı mısınız?"

"Hayır! İçmiyorum."

Kendi bardağını da doldurduktan sonra şişeyi masaya koydu.

"Bakın çocuklar!" dedi rakı bardağını eline alarak:

"Bir ağabeyiniz, bir büyüğünüz olarak size şunu söyleyeyim. Siz bir fırsatı kaçırmışsınız. İşveren tam yola gelmişken işi durdurmuşsunuz. Adam bana geldiğinde ne yapacağını bilmiyordu. Siz kaba güce başvurduğunuzda iyice öte tarafa ittiniz onu.

Size bir şey söyleyeyim mi?.. Şu anda fabrikada olan üretim eskisine göre çok farklı. Şimdiye kadar fabrikada hep adama göre iş yaratılmış; şimdi ise işe göre adam var fabrikada. O eski müdür kendine göre yönetmiş fabrikayı. İşveren eski ile yeni arasındaki farkı şimdi daha iyi görüyor."

"Fırsatı kaçırdınız diyorsunuz bize," dedim tahammülsüz bir ses tonuyla. "Sonradan bunu söylemek hem çok kolay, hem de yükü üstünüzden atmış oluyorsunuz böylelikle. Siz böyle söylüyorsunuz ama ben de o günler için tam tersini iddia edebilirim. Sonuçta bu tür konuşmalarla hiç bir yere varamayız. Eğer işveren çözüm istiyorsa bence hiçbir zaman fırsat kaçmış değil! Yarın öbür gün de bugüne dönüp 'fırsatı kaçırdık' demeyelim."

"Eğer iş şiddete bulaşmasaydı belki bir yol bulunabilirdi," dedi eliyle çenesini sıvazlayıp. "Belki benim o zaman bir şey yapma olanağım olabilirdi. Ama şimdi çok geç!"

Konuşurken dikkatlice bakıyordum yüzüne. Ya çok iyi rol yapan birisiydi ya da gerçekten inanıyordu söylediklerine. Bir ân onun içten konuştuğunu sanısına kapıldım. Düşüncelerimin şiddete karşı olması, o sözleri söyleyen birinin içten olduğuna inanmamı kolaylaştırmıştı belki.

"Siz de sendikalarda bulunmuşsunuz," dedim. "Kitlesel hareketlerin nasıl kolayca kontrolden çıktığını bilirsiniz. Ve kitle kendini tehdit altında hissettiğinde, onu tehdit eden şeyi yok etmeye karşı nasıl kışkırtıldığını da bilirsiniz. Bu insanlar fabrikada çalışıyordu bir zamanlar. Size şunu söyleyeyim sadece! Bu insanlar hiç de sizin kafanızda yarattığınız gibi değiller. İşveren görüşme yollarını açsın her şeyin nasıl düzene girdiğini görecektir."

Konuşurken sözlerim bir huzursuzluk yaratmıştı bende. Karşımdakinin gözlerinde kurnazlığın izlerini arıyor, buluyordum; o zaman daha da artıyordu bu huzursuzluğum. Sanki kendimi tuhaf bir duruma düşmüş gibi hissediyordum. Nazmi'nin cep telefonu çalmıştı o sıra. Telefonla konuşuyordu.

"İnanın Nizamettin Bey!" diye devam ettim. Bu insanlar çalışmak istiyorlar. Lütfen anlayın bizi. Eğer bize fırsat verilirse

her şey eskisinden daha iyi olacaktır. Siz bu konuda ikna edebilirsiniz işvereni. Beni Bedros Bey'le görüştürebilirseniz bütün bunları anlatabilirim ona. Onunla mutlaka görüşmek istiyorum."

"Bedros Bey'in sizinle görüşmek isteyeceğini sanmıyorum. Ayrıca her konuda beni yetkili kıldı."

"O zaman siz anlatın bunları ona. Bizim şiddetten yana olmadığımızı söyleyin."

"Bunun için zamana ihtiyacımız var," dedi.

Sözlerinin ardından bir ân için bakışlarında bir kararsızlık dolaştı. Söyleyip söylememekte tereddüt etti önce.

"Şimdiden hiçbir şey için söz vermiyorum; siz sendika olarak üyelerinizi kontrol edin hele bir."

Onun bu tavrı, kestirip atmayışı biraz olsun umutlandırmıştı beni; huzursuzluğumsa artmaya devam etmişti. İçimdeki umut kırıntısı beni en büyük isteğimin işçilerin işe dönmesi olduğunu söylemeye itti. İnsanların işe dönmesi için her türlü yaratıcı çözümden yana olduğumu belirttim. Her iki taraf için de bir geçiş dönemi yaşanabilirdi. Madem ki işveren dışarıdakilere güvenemiyor, dışarıdakilerden bir kısmı içeri alınır, belirlenen bir deneme süresinin sonunda sözleşme yapar, geride kalanları kademe kademe almayı sürdürür, iki taraf için de güven tazeleyici bir ara dönem koyardık. Ben konuşuyordum o dinliyordu. Karşımda birbirine dönüşen iki yüz vardı adeta. O yüzlerden biri benimle oynuyordu sanki. Sendikanın tavrının ne olduğunu bu adam bilmiyor muydu? 'Gerçekçi olmak zorundasın!' Haydar diyordum kendime ve böyle diyerek huzursuzluğumu yenmeye çalışıyordum. Eğer sorun kimin gücünü kabul ettireceğiyse karşımdaki adam ağır basıyordu hiç kuşkusuz. Binlerce işsiz vardı dışarıda. Bizimkiler ne kadar kaba güce başvurup onların gelmesini engelleseler de işsizlerin sonu gelmiyordu. Üstelik fabrikada yapılan işin birkaç teknisyenin dışında kolayca öğrenilecek bir yanı vardı. Bunu gün geçtikçe daha iyi anlıyordum. Üstelik jandarma ve polis devamlı göz altına alıyor, fabrikaya işçi akınını önleyecek fırsatı tanımıyordu bize. Benimse tek başı-

na şiddet karşıtı olmam hiçbir şey ifade etmiyordu. Hatta böyle olduğumdan ben bile emin değildim. Bizi kaba güç kullanmakla suçlayan Ersever, gerektiğinde askerleri bize karşı kaba güç kullanmaya kışkırtmaktan geri kalmıyordu. Bunu ona söyleyemezdim; anlamazdı. Hatırladığım zaman aklım başıma geliyordu. Yasalar ve o yasaları ayakta tutan toplumun değerleri ondan yanaydı. Ama ne kadar bilirsem bileyim, bildiğim bu gerçek huzursuzluğumu tüm ruhuma yayıyor ve özgüvenimi sarsıyordu. Keşke karşısında güçlü olabilseydim diyordum o zaman. Çünkü 'o sadece güçten anlar' diyordu huzursuzluğum. Ben şiddet karşıtı biri olarak karşısında bir güç olabilirdim oysa. Ancak tek başına olmam bir şey ifade etmiyordu. Belki tek başına bile değildim. Değildim çünkü onun bizimle oynadığını düşündükçe tüm ruhumu intikam arzusu sarıyordu. Kaba güce karşı olan bu adam kaba gücün kendisiydi. Bu yüzden temsilcilerle tartışsam bile onları kendimmişim gibi anlıyordum. Sırf bu yüzden, sırf bu yüzden güdülerime karşı duran aklım, kaba güce başvurmanın kötüyü, kaba gücün geçerliliğini tanımak olduğunu söyleyen aklım ve o zaman 'onlardan hiçbir farkımız kalmaz!' diyen aklım, sadece temsilcilerinkiyle değil, kendi intikam güdülerimle de başa çıkmaktan yorgun düşüyor, işte o zaman kendimi kandırırmışım gibi onları da kandırmaya; hiç olmazsa bir süre için onların kaba güç kullanmalarını engellemeye çabalıyordum. Ben ne kaba güçten yana ondan üstün olanaklara sahiptim, ne de ona gerçek yüzünü göstermeyi başarabilecek bir Gandhi olabilmiştim. İkisi de değildim.

Kalkıp odanın ışığını yaktım. Bir dahaki görüşme kapısını açık bırakarak ayrılmıştık Ömür Lokantası'ndan.

*

Akşam eve varır varmaz biraz bekleyip Salman Ağabey'e telefon ettim. "Salman Ağabey sen haklısın!" dedim. Bu adamların yaptığı bizi oyalamaktan başka bir şey değil. Başkan da onlara alet oluyor. Bu kadar günü 'ha şimdi telefon gelecek, Bedros

Bey bizimle görüşecek' diye boşuna harcadık. "En çok kızdığım ne biliyor musun Salman Ağabey?" dedim telefonda. Başkan'la Nazmi bir daha görüşeceklermiş Ersever'le. Nazmi Ağabey ağzından kaçırdı. Üstelik o bizi değil, biz onu arayacakmışız...

Telefonu kapatınca rahatlamıştım. Kaç gündür Salman Ağabeylerin bir şey yapmasını ben engelliyordum. Her şey hazırdı. Adamların sabah nereden bindiklerini, akşam nerede indiklerini hep tespit etmişlerdi. Başkan'ın onların kapısını aşındırmasını, bizi onlara yalvarır duruma düşürmesini bir türlü kabullenemiyordum. Bugün arka koltuktan ona baktım; araba kullanıyordu o sırada. Salman Ağabey yanında oturuyordu: 'Sen bal gibi doğru duydun Deniz!' dedim kendime. Nazmi Ağabey'le telefonda konuşurken, olduğu gibi duyuluyordu başkan'ın sesi. Ersever'e, 'onlar sizin sandığınız gibi...'ye benzer bir şeyler söylüyordu. Nazmi Ağabey o sırada konuşmasaydı daha iyi anlayacaktım dediklerini. Bir de "lütfen!" dediğini duydum. Fırsat verilmesinden bahsediyordu. Nazik ve ricacı birinin konuşmasıydı duyduğum o ses! Sonra günlerce yanlış anlamış olabileceğimi söyledim durdum kendime. Akşam şubeden arabaya doğru yürürken, Haydar Bey'le geride kalmıştık. Bana, "Sonunda birbirimize düşeceğimizden korkuyorum Deniz!" dedi. Hiç olur mu öyle şey dememi bekliyordu; demedim, sustum.

Arabada Ersever'le yeniden görüşeceklerini söylediğinde Salman Ağabey hiç sesini çıkarmadı. Salman Ağabey'i çok iyi anlıyordum. Ne kadar kötü olmuştuk Salman Ağabey ile ikimiz o anda. Yol boyunca, beni evin önüne bırakana kadar hiç birimizin ağzını bıçak açmadı. Gazi'ye gelmeden önce bir kâğıt geçti elime. Arabanın teybinde Haydar Bey'in her zaman çaldığı bir türkü vardı... 'Ben derdimi hangi dağa, yüreğimi hangi suya, diyemiyorum...' sözleriyle başlıyordu türkü. Sık sık o türküyü çalardı Haydar Bey. Türkünün sözlerini değiştirerek yazdım kâğıda.

Ben derdimi hangi sendikaya,
Yüreğimi hangi sendikacıya
Diyemiyorum.

Kâğıdı katlayıp koltuğun arka cebine koydum. Belki çok sonraları bir gün bulur okurdu o kâğıdı; belki o zaman anlardı bizi... Evin önünde arabadan indiğimde her zaman dönüp elimi sallar, onları uğurlardım; bu kez dönmedim, doğruca eve yürüdüm.

*

Buluşma yeri Cennet'teki otobüs durağıydı. Fabrika minibüsü Hadımköy yolundan E5 Karayolu'na giriyor, saat altıyı yirmi geçe Küçükçekmece'den sonraki rampayı çıkıyor; birkaç dakika sonra otobüs durağının olduğu iç yola sapıyordu. İlk defa o akşam kış mevsiminin bu işlere daha uygun olduğunu düşündüm. Soğuk havada daha bir içlerine kapanıyordu insanlar. Hava açık oldu mu çevrelerine bakınanlar çoğalıyordu. O akşam bir hayli soğuktu hava. Evlerine dönenler ağızlarından çıkardıkları beyaz dumanlarla önlerinden başka bir yere bakmıyorlardı ve acele ediyorlardı.

Otobüs durağında iki kişi vardı. Biri yaşlı bir kadın, öteki bir genç kız. Genç kız o akşam oraya hiç uymuyordu. Otobüslerden veya ikide birde duran Topkapı minibüslerinden birine biner diye düşündüm. Beklediğimiz kişi ile karşılaşma noktamız orası değildi, biliyordum bunu; yine de genç kız orada olmamalıydı. Beklediğimiz adam durakta minibüsten inecek ve durağın sağ tarafındaki yoldan ileriye doğru yürüyecekti. Birkaç gündür onu izlemiş ve her akşam aynı yolu kullandığını görmüştük. Bu saatlerde hava kararddığı için işimiz kolay olacaktı. Bu işler için karanlık biçilmiş kaftandı. İnsan istiyordu ki kimse sizi görmesin; yakalanmamak için, daha iyi kaçmak için... Peki kızın bizi niye görmemesini istiyordum. Onun bir zararı olmazdı ki bize!.. Üstelik daha ilerlerde bir noktada halledecektik biz işimizi. Biz adi bir soyguncu değildik. Katil de değildik. Keşke kız bizim direnişte olduğumuzu, minibüsten inmesini beklediğimiz adamın sınıfına ihanet eden bir grev kırıcı olduğunu bilseydi.

Fabrika servisinin gelmesinden yarım saat önce buluşacaktık Sinan'la. Ben daha erken gelmiştim. Belki de gelmezdi. Gel-

mezse altıyı çeyrek geçe olana kadar bekler giderim, diye düşündüm. Otobüs durağında beklememi isteyen oydu. Kiralık arabayı ille olay yerinden uzağa bırakmamı yine o istemişti benden. Beklediğimiz adamın arabanın plakasına bakacak hali mi kalacak? Denizse tabancayı yanıma almayacağıma dair yemin ettirdi bana. Oysa bu işler belli olmaz! İnsanın kendini savunmak zorunda kaldığı durumlar olabilirdi.

Akşam iş çıkışı saatinde ana yol oldukça kalabalıktı; adamın girip yürüdüğü yol ise bir o kadar ıssız ve karanlık! Ana yoldaki araba sesleri, adamın, bağırırsa tabii, sesini boğacak, kimse duymayacaktı onu. Yol ıssız olmasına rağmen yine de ara sıra arabalardan inenlerin o tarafa doğru yürüdüğünü görüyor, artık o dakikada şansımıza diyordum. Belki de bu akşam gelmezdi adam?

Saat altıyı on geçe Sinan geldi. Ellerimi boş görünce zinciri getirip getirmediğimi sordu bana. Ona yolun biraz ilersindeki ağacın altına bıraktığımı söyledim. Onu benden telaşlı gördüm. İyi ki karanlık vardı, iyi ki kıştı. "Ya adam aynı yolu kullanmazsa?" diyordu. Koşup zinciri almaya gitti. Ona, "hayır burada, durakta olmaz!" diyemedim. Sinan zinciri alıp gelinceye kadar ben kızın bulunduğu yerden biraz uzaklaştım. Yaşlı kadın arabaya binmiş, kız nedense gitmemişti. Ben Sinan'ı beklerken orta yaşlı bir adam geldi, yanında da bir çocuk vardı. Biraz daha uzaklaştım onlardan. Saatime baktım ve bir ürperti kapladı içimi. Ürpertiyi yenmek için aklıma kötü şeyler getirdim. Keşke hayat başkanın hayal dünyasındaki gibi olsaydı. Bizim köyde büyük babamın anlattıkları geldi aklıma. Askerlerin köy halkını toplayıp meydan dayağı attığını ve yaşlılardan birinin o zulüm altında gururuna yediremeyip kendi boğazını kesmeye kalktığını anlatırdı. Dünyanın bazı insanlar için çok acımasız olduğunu söylerdi büyük babam. Şimdilerde ise kimi köylerde daha beterleri oluyordu bu olayların. Babam: "Orada bize yaşamak yok!" demişti bizi İstanbul'a getirirken. Burada da yaşamak yoktu bize.

Şu karşımdaki adam! Yanındaki çocuğun babası olmalı. Ben

o çocuğun babası gibi olamam bu şehirde. Bir polis bu karanlıkta kimliğimi sorsa Doğulu kimliğimi görünce beni götürebilir, götürmese bile bir sürü soru soracaktır. Ne yapıyorum, nereye gidiyorum, ne işle uğraşıyorum?.. Beklediğimiz adam bir Bulgaristan göçmeni ve onun böyle bir derdi yok! O bir grev kırıcı ve o bu şehirde kimse ondan kuşkulanmadan yaşayabilir. Onun yüzünden direnişteki insanların yoksulluk çekmeleri, işlerini kaybetmeleri bir suç değil!

"Araba hâlâ gelmedi mi?" diye sordu Sinan.

Sağ eli paltosunun cebindeydi.

"Buldun mu?" diye sordum.

"Evet" dedi.

İlk defa onun yüzünü böylesine endişeli görüyordum. Daha önce de yol kesmiştik, bu kadar endişe yoktu yüzünde; cebindeki zincirse gözükmüyordu.

"Bu sefer onlara iyi bir ders vermeliyiz!" dedi, paltosunun cebinden iyi kavradığını belli eden bir hareketle. Tıraş olmuş, saçlarını taramış; bu haliyle yol kesmek için, elinde zincir, adam bekleyen birine hiç benzemiyordu. Ben benziyor muydum? Doğrusu her şey bana bir rüyadaymışım gibi geliyordu. Biraz sonra gerçekleşecek o olayla ilgim olmadığına inandırmaya çalışıyordum kendimi. Yalnızca yerine getirmem gereken bir görevdi bu.

"Bu araba nerede kaldı?" dedi Sinan.

Belki de geçmiştir ana yoldan. Sinan sabırsızlanmaya başlamıştı. O anda yanımda duran bu adam bana adeta yabancı biri gibi geliyordu. Aslında yumuşak biriydi Sinan. Her zaman etkim altına almışımdır onu. Ben bağırdığım zaman bana sesini çıkaramaz!

"Gelmezse, bir süre daha bekler gideriz," dedim.

"Hayır! Gelecek! Mutlaka onlara gereken cevabı hakkettikleri şekilde vermeliyiz. Başkan da bunu böyle bilsin!"

O anda kimse, Sinan'ı tanıyanlar yani, karşılarında başka hiçbir zaman göremeyecekleri bir Sinan olduğunu bilemezlerdi. Ben olsam inanırlardı; ama Sinan'a asla!

"Bu hepsine bir ders olacaktır!"

Size bunları anlattığım sırada, arabanın bulunduğumuz yola saptığını gördüm ve birden buz kesildim. Araba gözükmemiş olsaydı Sinan'a oradan ayrılmayı önerecektim. Arabayı görünce gayrı ihtiyari uzaklaştım Sinan'ın yanından. Bakışlarımız arabaya kilitlenmişti. Araba bize doğru yaklaştı ve ilerimizde durdu.

Adam indi. Hiçbir şeyden haberi yoktu. Bize doğru yürüdü; sanki o anda dünyadaki her şey yok oldu. Bir tek o ve biz kalmıştık. Yanımızdan geçerken kurbanımız bize doğru bir baktı. Sanki kaçarcasına bakışlarını kaçırdı. Yanımızdan geçip ağaçlıklı ıssız yola döndü. Sinan'la ikimiz olduğumuz yere çakılıp kalmıştık. Ne kadar zaman geçmişti bilemiyordum; Sinan'ın, "adam gidiyor yahu? dediğini duydum. Sinan koşmaya başladı, ben de arkasından. İkimiz de ağaçlıklı yola girmiştik. O anda nasıl olduysa, (adam mı sesimizi duymuştu, yoksa içine mi doğmuştu; dönüp arkasına baktı. Oysa aramızda bir hayli mesafe vardı.) adam bizi görür görmez birden paniğe kapılıp koşmaya başladı. Adamın kaçmaya başlamasıyla üstüme çöken ağırlığı attım üstümden. Kaçıyordu adam! Her şey boşuna olacaktı. O ân adamı yakalamaktan başka bir şey düşünemez oldum. Sinan'ın adama yaklaşmak üzere olduğunu, zinciri cebinden çıkardığını, (ben de hemen yanındaydım) zinciri havaya kaldırdığını gördüm. Beklenmedik bir şey oldu: Adam tökezleyerek yere düştü. Keşke düşmeseydi. Düşer düşmez, panik içinde ayağa kalkmaya çalıştı. Yüzünü gördüm adamın. Çok korkmuştu. Sinan'ın zinciri tutan eli kısa bir kararsızlık geçirdi. Benim kararsızlığım ise daha büyüktü. Her şey için çok geçti ama... Zincir adamın gövdesinde tok bir ses çıkardı. Sinan öfkeden kudurmuş gibiydi. "Yapmayın, benim bir suçum yok," diye bağırıyordu adam. Bir daha, bir daha indi zincir gövdesine. Kıvrıldı adam. Çocuk gibi ağlıyordu. Bir adamın çocuk gibi ağladığını söyleselerdi inanmazdım.

"Hadi!" dedim. " Kaçalım!"

"... na koyduğumun herifi, ağla bakalım. Çalışırken iyiydi. Biz dışarıdayken çalış bakalım bundan sonra!"

Bir daha indirdi zinciri.

Yüzü korkunçtu Sinan'ın. Konuşurken de zinciri savururken de!.. Adam fazla karşı koyamamıştı. Yere kapaklanmış, ne yapılırsa, her şeye razıymış gibi öyle kalmıştı. Ağlamayı da kesmişti; inliyordu yalnızca...

"Hadi!" deyip kolundan çektim Sinan'ın.

Ben arabayı daha uzağa koydum sanıyordum. Oysa biraz ötemizdeymiş araba. Belki de adamı epey ilerilerde yakalamıştık biz. Arabanın kapısını açtım. O anda ne yaptığımın farkında değildim. Kontağı açtım; çalışmadı araba. Kiralık eski bir arabaydı. Başkanın arabasını istemiş; bir türlü razı edememiştik. Söylendim Başkana...

Çalışmıyordu araba! Bana sonsuz gelen o zaman içersinde tam kontrolümü yitirmek üzereyken çalıştı neyse! Ne tarafa gideceğimi şaşırmıştım. Nedenini bilemediğim bir şekilde geriye döndürdüm arabayı. Geriye dönüp adama bakmak istiyordum. O anda aklıma adama ya bir şey olmuşsa diye bir düşünce saplandı. Bir şey olmuşsa onu orada bırakamazdık. Bırakmazdık da ne yapardık bilemiyorum. Ama engelleyemediğim bir şekilde geri döndüm ve yanından geçerken adama baktım. Adamın yerden doğrulmak üzere olduğunu görünce kaçarcasına gaza bastım. Ne zamanki köşeyi döndüm, ana yola çıkmak için, o zaman arabanın farlarını yakmak aklıma geldi. Ana yola çıkmadan önce farkında olmadan durağa bakmıştım. Durakta başkaları vardı. Kız da yoktu, adamla çocuk da! Duraktakiler yeni üç ya da dört kişiydiler. Olaydan öncekilerin orada olmamaları nedense önemliydi benim için. Bu yüreğime su serpmişti biraz; saçma fakat bana etki eden bir yanı vardı, bizi görmüş olma ihtimallerinin olmamasını bilmeme rağmen... Gerçi kız daha önce tanıdığım birine benzemiyordu, emindim buna; benzemiyordu. Sinan'a dönüp baktım. Artık eski Sinan olmuştu. Benim ona bozulacağım ve bana karşı gelemeyen Sinan'a!.. Öyle olup olmadığını sınamak istercesine bağırdım yüksek sesle:

"Hadi dediğim halde hâlâ vuruyorsun adama!"

Bir de dönüp yüzüne baktım; yüzünün halini görmek için.

Az önceki adam benim bağırışımla sinmişti. Bağırabilirdim artık!..

"Bir de adamı öldüreceğiz; ondan sonra al başına dert!

Hayır, bu gördüğüm yüz, o karanlıktaki yüz değildi.

"Ben diyorum ki Sinan! Birkaç gün bu işlere bulaşmayalım. Salı günkü mahkemenin kararına göre hareket edelim."

Ne söylersem söyleyeyim Sinan'ın itiraz etmeyeceğini biliyordum. Yine de susmasını değil, bir şeyler söylemesini istiyordum.

"Şenol'un dediklerini duydun mu? Eğer Salı günü mahkeme yetkiyi verirse, Şenol çok kişinin sendikaya üye olacağını söylüyor."

"O zaman bu akşam hiçbir şey yapmayacaktık..."

"Bu akşam başka! Bir şekilde kendimizi göstermemiz gerekiyor. Bizimle oyun oynanmayacağını bilmeleri lazım! Ayrıca sen de biliyorsun kendi içimizdeki sesleri bastırmak zorundayız."

"Orası öyle!"

"Şenol ciddi adamdır. Şenol söylüyorsa doğrudur. Teknik elemanlar işverene cephe aldı demektir bu.

"İşverenin onlara ihtiyacı kalmadı ondandır."

"Yılbaşında istedikleri zammı alamayacaklarını anladılar. Hep bekledikleri buydu. Nizamettin Ersever'e çok kızıyorlar. Şimdi büyük hayal kırıklığına uğradılar. Olsun, onlara da ihtiyacımız var. Çok kişi gelecekse şayet, o takdirde bize çok iş düşecek! Gerekirse ev ev dolaşıp içeridekileri üye yapacağız. Düşünüyorum ki az önce dayak yiyen adamın canı acıdı ama kafası bizden rahattır. En ağırı 'bir şey yapmıyorsunuz!' diye arkadaşlardan laf işitmek; ve insanları ortada bıraktığın duygusu! Hep düşünüyorum ne olacak diye?.. Bazen gece yarısı kalkıp sigara üstüne sigara yaktığım oluyor."

"İçeridekileri üye yapmakla bir şey olacak mı peki?"

"Bilmiyorum. Ama başka çıkar yolumuz da yok. Başkan haklı, belki de adam dövmenin sonu gelmiyor. Olan bize oluyor; yüreğimiz ağırlaşıyor sonunda... Birilerinin de bir şey yap-

ması gerek! O kadar insanın umutlarının sönmesi daha mı iyi?.. Bilmiyorum, bilemiyorum... Biri bana doğrunun ne olduğunu söyleseydi... Herkese göre bir doğru var. Bazı arkadaşlar öylesine borç yaptı ki; birkaç arkadaşı ben biliyorum, ev sahibi kirasını ödemediği için evinden atacak. Her gün insanlar geliyor, "bizim halimiz ne olacak?" diye soruyorlar. Şu dayak yiyen adam! Onun da çalışmaya ihtiyacı var. Yine de ben onun gibi yapmazdım. Başkalarına rağmen gidip çalışmazdım. İnsanların jandarmayla karşı karşıya her gün soğukta dikildiğini göreceğim ve gidip fabrikada çalışacağım; aç kalırım daha iyi! Hayret adam bağıracağına ağladı. Ben çok şaştım adamın ağlamasına. Hayat acımasız. İnsanın ellerini çamura batırmamasıyla hiçbir şey hallolmuyor. Kötülük gene kol geziyor."

Havaalanı kavşağına geldiğimde Mahmutbey yoluna döndüm. İleriden Aksaray tarafına sapıp Gaziosmanpaşa sapağından girecektim. Eve varır varmaz yıkanmak istiyordum.

*

Daha önceden düşündüğüm gibi, Başkan'la Nazmi'nin, Nizamettin Ersever'le ikinci görüşmesinden de bir şey çıkmadı. Başkan her ne kadar, bizim adam dövmemizden ötürü böyle olduğunu söylediyse de Ersever'in bizimle anlaşmaya niyeti olmadığı belliydi. Başkanı arabasıyla birlikte, Sinan Ağabey'i bir de Cennet Polis Karakolu'ndan çağırdıklarında, başkan bize en ufak bir serzenişte bulunmadı. Avukat, Başkan ve Sinan Ağabey, üçü birlikte gitmişlerdi karakola. Dayak yiyen adama teşhis etmesi için şubenin arabasını göstermişler, arabayı tanıyamamış; Salman Ağabey ve Başkan'ı adamla yüzleştirmişler; adam ikisini de teşhis edememiş... Polis: "Korkma, bunlarsa söyle, sana bir şey yapamazlar!" diye bağırmış adama. Tanıdığını söyleyememiş gene de! Sinan Ağabey'in söylediğine göre adam yüzüne bakmaktan bile korkmuş, gözlerini kaçırınca Sinan Ağabey'den, o zaman şüphelenmiş polis.

Başkan'ın olayla hiç alakası yokken çağrılması tamamen

fabrikadan kaynaklanıyordu. İşte Nizamettin Ersever'in gerçek yüzü! Yoksa dayak yiyen adam nereden bilsin başkanı...

Başkan'la aramızda belki de hiçbirimizin çözemeyeceği kördüğümü otuz Aralık günü sabahı mahkemenin yetkiyi sendikaya vermesi çözdü. Bir yük kalkmış gibiydi üstümüzden. Yol kesip adam dövmemek, araba taşlamamak için bir neden gerekiyormuş bize sanki; o neden yetkinin sendikaya verilmesi oldu. Artık başkanla tartışmak zorunda kalmayacaktık. En önemlisi arkadaşlara söyleyebileceğimiz bir şey vardı; arkadaşları ikna edersek, kendimizi de suçlamaktan kurtulurduk. Şiddete bulaşmamak bir hayli rahatlatmıştı bizi. Bu yüzden yeniden Başkan'a yakın hissediyorduk kendimizi. Hatta Başkan'ın sonunda haklı çıktığını düşünmeye başlamıştık. Bütün bunlar olurken (başımıza gelenin ne olduğunu bilmeye gelince?) işin doğrusu yetkinin sendikaya verilmesinin ne anlama geldiğini tam olarak pek bilenimiz yoktu. Kimimiz hemen içeri gireceğiz sanıyordu. Askerler de şaşırmıştı. Hatta İsmail Çavuş'un bizim namımıza sevindiğine bizzat şahit olmuştum. "İnşallah işverenle anlaşırsınız, biz de sabahları gelmekten kurtuluruz," diyorlar, (neredeyse fabrikaya döneceğimizi düşünüp) bize eskisinden yumuşak davranıyorlardı. Birkaç gün geçti aradan; durumun hiç de öyle olmadığı anlaşılmaya başladı yavaş yavaş. Bizden önce askerler, işverenin Yargıtay'a itiraz ettiğini, Yargıtay karar vermeden bir gelişme yaşanmayacağını öğrendiler. Öğrenir öğrenmez tavırlarına yansıdı bu: Eski hallerine döndüler. Biz hâlâ inat ediyor, "işveren yakında bizimle masaya oturacak!" diyorduk. Bizim için yeni bir umudun peşinden koşuyorduk o günlerde... Tuttuğumuz kiralık arabayla Salman Ağabey, ben, fabrikadan Şenol; servis arabalarının peşi sıra insanları üye yapmaya gidiyorduk. Bir haftada kırk kişiyi bulmuştuk. Dünyalarını bilmediğimiz, sabahları önümüzden geçerken arabanın içinden sadece başlarını gördüğümüz, bizim direnişimizi kırmaktan başka bir işlevi olmayan bu insanlarla şimdi karşı karşıya oturuyor, konuşuyorduk. Bizimkilerden dayak yiyenler vardı aralarında. O nefret ettiğimiz, bu yüzden yok etmek istediğimiz yüzler birden

normal insanlara dönüşmüştü. Onları da bizim gibi bir umut sarmıştı. Bize öyle saygı duyuyorlardı ki, evlerine davet ediyorlar, kahvede çay paralarını bize ödettirmiyorlardı. Salman Ağabey'le birlikte Bahçeşehir'in tepelerinde, İstanbul'un bilmediğim yerlerine gidiyordum. Başka zaman olsa giremeyeceğim erkek kahvelerinde hiç kimse yadırgamıyordu beni. Birlikte haksızlığa karşı mücadele etmenin böyle hoşuma giden bir yanı vardı. Karşı çıkarken birlikte olduğunuz insanlarla eşitleniyordunuz, eşitliği bozan değerlere de aldırış etmiyordunuz. Arabamızla öyle yukarılara çıkıyorduk ki, tekerlekler ve ayakkabılarımız çamura batıyor; buna rağmen her şey bize zevkli geliyordu. Salman Ağabey beni götürmediği zaman kızıyordum ona. Bir gün onu şubede beklemek zorunda kalmıştım da somurtup oturdum. Bir şeyler yapmak için nasıl yanıp tutuştuğumu başka şekilde anlatamıyordum. Meltem Abla, neden canım sıkkın oturduğumu sorduğunda, insanı bir mücadelenin içinde eli kolu bağlı tutmanın ona yapılacak en kötü şey olduğunu söyledim.

Her geçen gün yeni üye kâğıtları getiriyorduk şubeye. Sonraları başkan da katıldı bize. Kiralık arabanın süresi bittiği için, onun arabasına ihtiyaç duyuyorduk. Çıktığımız tepenin yolu öyle dikti ki, kar atıştırdığı bir gün arabamız geri kayıyordu neredeyse. Kahvede sobanın kenarında birkaç masayı bir araya getiriyor, fabrikada çalışanlarla bundan sonra neler yapacağımıza dair planlar kuruyorduk.

İnsanların bir araya geldiği zamanlarda bir hain mutlaka olur. Genç bir insanın bu gerçeği öğrenmesi için bol bol fırsatı oluyor. Kahvede gene böyle toplandığımız bir akşam Tokatlılardan genç, şişman, güleç yüzlü bir çocuk, üye olduklarının fabrikada işveren tarafından duyulduğunu söyledi. Vedat Çelik'ti çocuğun adı. Bizimkilerden dayak yediğinde az kalsın kolunun kırılacağını anlatan oydu. Şu anda sendikanın bizden ateşli savunucusuydu aynı kişi. O akşam: "Çok yakında aranıza biz de katılırız!" dedi. İşten atılacakları ihtimali bizde şok etkisi yapmıştı. Kim duyurmuş olabilirdi işverene üye olduklarını? Bü-

tün şüpheler birkaç defadır toplantılarımıza gelmeyen yaşlı adamda toplanıyordu. Vedat: "Mutlaka o!" diyordu. Oysa bu adam işverene en çok atıp tutan kişiydi. Bir de bu adama içerdekileri yönlendirme görevini verdiğimizi düşünüyorum. Şimdi bizden kaçmak için devamlı gece vardiyasında kalan bu adama!.. Adamın evi kahvenin bulunduğu yerin iki sokak ötesindeydi. Pazar günü sordurduğumuzda evde bulamamıştık; karısına yok dedirtmiş olmalıydı. Oysa görenler eve girdiğini ve çıkmadığını söylüyorlardı.

Olan olmuştu ve biz çözüm yolları üretmek zorundaydık. Ama daha önce ben başka bir şeyi, bu noktaya sürüklenmezden önceki bir şeyi, içine düştüğümüz çıkmazı anlatmak istiyorum. Tabii dilim döndüğünce anlatacağım. Çünkü sendikalarla ilgili mevcut yasalar sanki bizim anlamamamız için özellikle karışık yapılmış.

Eğer yetki kesinleşmiş olsaydı sendika işverenle toplu sözleşmeye oturacaktı. Şimdi ise Yargıtay'ın kararını beklemek zorundaydık. Buraya kadar ister istemez öğrenmiştim. Diyelim ki yetkiyi aldık, diyelim ki toplu sözleşmede anlaşılmadı; o zaman greve gidilecekti. İşte burada iş çatallaşıyordu. Aklımda kaldığı kadarıyla, 'işveren oylama isterse ve işçilerin çoğunluğu greve 'hayır' derse yetki düşer' gibi bir sürü ayrıntı vardı. Bunları dinlerken bile kafam karışıyordu. Tüm bu ayrıntılar herkesi ilgilendirmeyebilir; ancak burada önemli olan yasaların bize verdiğini, eklediği sözcüklerle nasıl geri aldığı... Daha da önemlisi düştüğümüz durum! Diyelim ki yasalardaki sözcüklerin tuzağından kurtulduk. İşte onu anlatacağım şimdi!

Biliyorduk ki sabahları tarlanın kenarında durmamıza ancak yarım saat izin verilen bizler, bizim yerimize gelen içeridekilerle karşı karşıya gelmiştik. Başkanın dediği gibi dışarıda nasıl olsa çok sayıda işsiz vardı. Onları yok etmek istiyorduk, edemedik! Derken çoğaldılar! Onlar çalışmak istiyordu, biz hakkımız olan fabrikaya dönmek! Sayıları iki yüze dayanacak kadar çoğaldılar. İşveren üç vardiya kuracak kadar işçi yığmıştı fabrikaya. Onlardan bazılarını yetki sendikaya verildi diye üye yapın-

ca bize şunu sormaya başladılar: (Kahvedeki şişman çocuk da soruyordu bunu.) "Bizlerin durumu ne olacak?" Biz de soruyorduk, hem de kaygıyla! "Biz direniştekilerin durumu ne olacak?" Üye sayılarının çoğalmasına ihtiyacımız vardı. Çoğaldıkça fabrikaya dönme şansımız artıyordu (!?) Aynı zamanda yok oluyordu. Nihayetinde bu fabrika bu kadar çok işçiyle çalıştırılamazdı. Bize umut olan şey aynı zamanda sonumuzu getiriyordu. Ya onlar olmayacaktı, ya biz! Bizim dönmemiz içinse onların üye olması lazımdı. Bu çıkmazdan çıkış yolu bir türlü bulamıyorduk. (Eh şiddet de yok!) Yine de mücadele etmeye devam ediyorduk. Yanıtı bulmak istediğimizde onları kandırıyorduk, kendimizi de!.. Onlardan işverenle masaya oturduklarında bizleri fabrikaya almaları konusunda ısrarcı olmalarını istiyorduk. Oysa bunun gerçekleşmesi için çıkarılmaları gerekirdi.

Tıpkı mumun alevine, yok olacağını bile bile giden pervane gibiydik. Belki pervane bunu bilmiyordu, mum da bilmiyordu; ama biz biliyorduk. Yaşadıkça ölüme yaklaştığımız gibi... Ama daha çok kahvedekiler ve biz, bizi bekleyen sonuçtan çok bizi birleştiren ve aynı heyecana sürükleyen o derinden, ortak yaşadığımız o büyüleyici duyguya sevdalanmıştık.

Sonunda çıkmazı ortadan kaldıran işveren oldu; bizi yeni çıkmazlara sürükleyerek. O son oyuncak da elimizden alınınca çaresizlikle birbirimizin yüzüne bakmaya başladık. Ne yapabilirdik?.. Fabrikadan adam çıkarılacağını duyan bizim arkadaşlar, fabrikanın önünde, her ân içeriden bir hareketin patlak vermesini beklemeye başlamışlardı; bunun için de askerleri oyalayabildiğimiz kadar oyalıyor, fabrikadan ayrılmamaya bakıyorduk. Her akşam ben, Salman Ağabey ve Başkan soluğu kahvede alıyorduk. Direnişe geçip geçemeyeceklerini soruyorduk onlara. Bir zamanlar bizim dövdüklerimiz, başta şişman çocuk ve onun hemşehrileri, bizi ihbar eden haini "yakalayıp dövelim!" diyorlardı şimdi. Ne var ki bizim gibi fabrikayı direnişe geçirmeyi göze alamıyorlardı. "Eğer işveren adam atarsa bütün Tokatlılar işi yavaşlatır," diyorlardı. Hatta şimdiden yavaşlattıklarını söylüyorlardı. Bütün ihtimalleri konuşuyorduk ama fabrika bir daha di-

renişe geçerse ne olacağını aklımıza pek getirmek istemiyorduk. Düşünsek ne olacaktı ki?.. Biz dışarıdakilere iki yüz kişinin daha ekleneceğini, fabrikaya ise işsizler ordusundan iki yüz kişinin daha alınacağını, aynı oyunun bir daha sahneye konacağını mı düşünecektik? Değişen yalnızca kalabalık oyuncu kadrosu olacaktı. Bunun bize olduğu kadar kendisine de problem olacağını görmüş müydü işveren? Sanmıyorum. Keşke fabrikadakiler direnişe geçebilseydi... Bulunduğumuz âna dayanmamızı sağlayan şey hareketlilikti. Hareket biterse eski umutsuz günlere döneceğimizi anlıyorduk. Vedat Çelik'e "adam dövmekle bu işler hallolmaz!" diyen, başkandan önce biz olmuştuk. Başkan onlara uzun uzun ne yapmaları gerektiğini anlatıyor, konuşmaları izlerken ben bizi saran umudun nasıl yavaş yavaş erimekte olduğuna tanık oluyordum. Başkan: İşveren işçi atmaya başlarsa bunun arkası gelir," diyordu. "Ne yapacaksak başında yapmalıyız!" diyordu. Onlar işi yavaşlatacaklarını söylerken bir taraftan da tazminatlarını alıp alamayacaklarını soruyorlardı. İçlerinden biri askere gidecekmiş... Başkan daha sonra, "Bunlar bize fabrikada olup bitenler hakkında sağlıklı bilgi vermiyorlar," demişti. Başkanın söylediği benim de aklıma gelmişti, ama oralı olmamıştım. Ben kahvelerde yaptığımız toplantıların biteceğine üzülüyordum. Bu toplantılar örgütlendiğimiz günleri hatırlatıyordu bana. O günlerin heyecanını duyuyordum. Sabahleyin fabrikaya bakarken içeriden bir şeyler olduğuna dair işaret gelse, erkeklerden önce ben girecektim içeri. Bir çok arkadaş da benim gibi düşünüyordu. İşveren bekliyordu, biz bekliyorduk.

*

Cuma gecesi Tıbzet'te dört işçi atılmıştı. Eskilerden Şenol, Vedat Çelik'le birlikte iki kişi daha. Direnişteki işçiler sabahtan yolun karşısına, fabrikanın kapı tarafına yığıldılar. Herkeste bir tedirginlik, bir heyecan, ne olacağının bilinmezliği vardı. Gergindi insanlar. Ben Vedat'la Şenol'u alarak fabrikaya doğru yürüdüm. O gün açık bir hava vardı. Doğuda evlerin damlarından

yükselen güneş, kış sabahı olmasına rağmen ışıklarıyla yine de ısıtıyordu insanın içini. Askerler o gün her zamankinden fazla sayıdaydı. Nedense kapı yönüne kümelenmemize bir iki isteksiz söylenme dışında fazla ses çıkarmamışlardı. İnsanlar oldukları yerde sinirli bir şekilde turalıyorlar, başlar fabrikaya doğru uzanıyor; zaman zaman laf atmalar da dahil gerginlik alabildiğine hüküm sürüyordu. Askerlerin başındaki İsmail Çavuş şaşkındı. O güne kadar söyledikleri, işveren adam atmıyor lafı geçerliliğini yitirmişti. Üstümüze gelememeleri biraz da bu şaşkınlıktandı belki. Üçümüz kapıdan içeri girdik. Şenol, nereye gideceğimizi soran askere, personel binasından kâğıtlarını alacağını, Vedat da eşyalarını alacağını söyledi. Ben de arkalarından gittim. Bir şey diyen olmadı.

İşçi servisleri yeni gelmişti. Soyunma yerlerinde olmalıydılar. Gece vardiyası işi bırakmamıştı daha. Soyunma odalarına Vedat'la birlikte yürürken içimi bir heyecan sarmıştı. Bir çılgınlık yapıp yapamayacağımı düşünüyordum. İşte fabrikaya doğru yürüyordum. Kimse arkamdan gelmiyordu. Yıllar öncesi Sungurlar'da olduğu gibi işçileri direnişe geçirebilir miydim? Yapabilir miydim bunu?.. Bu düşüncenin heyecanı sardıkça beni, yüreğim taşıyordu sanki. Daha yolu yarılamamıştık ki arkamdan Deniz'in sesini duydum. Geri döndüm.

"Haydar Bey! Ben de gelebilir miyim?"

Kapıdan nasıl bırakmışlardı onu?

"Hayır!" dedim sert ve kararlı bir şekilde. Hayli sert söylemiş olacağım, yüzüme bakakaldı; hiçbir şey diyemedi: Heyecanıyla kalakaldı.

"Gelmesen daha iyi olur."

Bunları söylerken gözlerinde çılgın bir düşüncenin parladığını görmüştüm. Kafamdan geçenin benzeri olduğuna yemin edebilirdim. Kendi çılgınlığıma inanmadığımdan mı, yoksa onu korumak istediğimden mi onu durdurmuştum; bilemiyordum. Onu bırakıp yürümeye devam ettiğimde içimde hâlâ bir şeyler yapabileceğim duygusu vardı. Sözlerim insanları etkileyebilir miydi? Onlara iş bıraktırdığım haberini dışarıdakilere verebilir miydim?..

Soyunma odasından içeri girdiğimde ilk yaşadığım duygu farklı bir yere geldiğim oldu. Daha o anda beklediğim şeyin gerçekleşmeyeceğini içimde duydum. Bu, yapmak istediğimle tamamen tersine gelişen bir duyguydu ve beni o andan itibaren frenlemeye başlamıştı. İnsanların hiçbirini tanımıyordum; hayır, hayır! Konuşmaya başladığımda birkaç kişinin yüzünü isteksizce bana döndürdüğünü ve sözlerimin diğerlerinde en ufak bir etki yapmadığını gördüm. "Arkadaşlarınız işten atıldı, bir şey yapmayacak mısınız?" derken, zaten sözlerim gücünü yitirmişti; bu yüzden yarım kaldı. Garip bir şeydi bu, daha odaya ayak bastığım anda bu duygu oluşmuştu bende. İnsan yaşadığı ânı bilinçlice gözlemlemeden önce de kavrayabiliyordu. Siz daha tepkilerden sonuçlar çıkarmadan önce, o çok kısa süren saniyelerden bile önce oradaki havayı algılamış oluyordunuz. Öyle ki insanlardaki isteksizliğe tanık olmadan çok önce isteksizlik konuşmalarıma egemen olmuştu. Yabancı biri gibi ayak attığım odadan daha da yabancı çıktım. Vedat hiç kimseyle tek sözcük konuşmamış, birkaç parça eşyasını alarak o da benimle birlikte çıkmıştı.

Askerler kapının önünde duruyordu. Deniz görünürde yoktu. Kapıya doğru yürürken hâlâ, ağzımdan çıkan sözlerin niye heyecan yüklü olmadığını düşünüyordum. Sanki olgularla sözcükler arasında bizim bildiğimizden başka bir tür ilişki vardı, bu adeta görünür olanın ötesinde bir ilişkiydi. Çokluk Kralı ile karşılaşsaydım mutlaka sorardım bu görünmez ritim nasıl oluşuyor diye? Bende içeridekilerin direnişe geçmeyeceğinin bir ön bilgisi yok muydu içeri girerken: Vardı. Her şey ben konuştuğum anda gerçek ritmine kavuşmuştu belki.

Dışarıdakiler benim yaşadıklarımı yaşamışlar mıydı, bilemiyordum. Ama Deniz'in gözbebeklerinde aynı hayal kırıklığını gördüm. O (kısa süren) ritim bozukluğunun en azından iki kişide oluştuğundan emindim. Çok geçmeden bunun daha yaygın bir durum olduğunu anlayacaktım. Onların arasından da "fabrikayı basalım, işçileri zorla direnişe geçirelim!" diyenler çıkmıştı. Hiçbirimizin düşündüğü olmadı tabii. Fabrika o gün de

çalışmaya devam etti. Aradan süre geçti Şenol gözüktü fabrikanın kapısından. Üç dört güne kadar Kasımpaşa'dan tazminatını alacağını öğrendik. Beynim uyuşmuş gibiydi. Salman, Şenol'un bizimle birlikte işçileri üye yapmak için dolaşmaya devam edeceğini, sabahları ötekiler gibi fabrikanın önüne geleceğini söylüyordu. Ötekiler de Şenol gibi tazminatlarını alacaklardı. Artık tümden gemileri yakmıyorduk. Şenol'un, fabrikadaki teknik elemanlardan çoğunun, bizimle olmaya karar vermeden bir süre önce işverenle aralarının açıldıklarını o zaman fark ettim. O günden sonra çoğu sendikaya üye olmaya başlamıştı. Hatta üye olanlar arasında, (hatırlarsınız örgütlenme sırasında hemşehrilerine söven Sinan'ın dayısı) imalat şefi Bekir Uzan da vardı. Hepsi tazminatlarını alıp almayacaklarından endişeliydi; bu yüzden geliyorlardı sendikaya ve araları açık olsa da temsilciler olsun işçiler olsun o kişileri geri çevirmiyorlardı.

İşçilerin arasında bir o yana bir bu yana dolaşmaya başladım. Düşünüyordum bir yandan. Selim Kaptan'ın otobüsü, işten atılan dört kişinin oturduğu yerin uzağından geçiyordu. Onların sabahları gelmeleri için mahallelerinden bir araba tutmalarına, öyle gelmelerine karar vermiştik. Yeni bir araba ilave olunca sendikanın tutumu ne olacaktı bilemiyordum. Bu işçiler keyiflerinden atılmamıştı ya!

Yürümeye devam ediyordum. Mümkün olduğu kadar orada kalmayı uzatmak istiyorduk; askerler homurdanana, ya da komutan beni çağırıp "gidin!" diyene kadar. Bir ileri bir geri gidiyordum. Her adımım orada kaldığımız süreyi biraz daha uzatıyordu. Birden garip bir duyguya kapıldım. Nasıl adımlarımın bir ritmi varsa, her gün yaşananların da günler içinde bir ritmi vardı. Belirli bir süre sonunda içimde bir ses 'şimdi çağırılacaksın' diyordu. Ve dakika geçmeden askerin 'Komutan seni çağırıyor' diyen sesini duyuyordum. Birden bu ritmin bana hiç yabancı gelmediğini duyumsadım. Artık öyle olmuştu ki; komutan beni çağırmadan önce o ânın gelişini ben biliyordum. Tıpkı az önce soyunma odalarında yaşadıklarım gibi. İleriye soyunma odalarına doğru heyecanla yürüyüşüm ve birden o heyecanın son bul-

ması... İşçilerle orada duruşumuz bir karşı duruştu. Ve her zaman karşı tarafın müdahalesiyle bu karşı duruş son buluyordu. Romanın bütün sayfalarında bu ritmin varlığının hüküm sürdüğünü hissettim. Her seferinde benzer süreçler karşının müdahalesiyle bitiyor; derken yeni bir süreç başlıyordu. Yazarlığım bitip kahraman oluşum, fabrikada direnişe başladığımız günler ve dışarı çıkarılışımız, fabrika önünde duruyorken çadırımızın kaldırılışı ve sadece sabahları yarım saat kalabildiğimiz yeni süreç... İşçilerle sendikaya gittiğimiz günlerdeki ataklığım, sonra geri çekilişim... Şile toplantısı... Canlı başladığım tartışmanın sonrasında ağlayışım... Ve Şehrazat'la... Görünmeyen bir çalgının o gizemli müziği, o gizemli ritim... Bu arzuların yenik düşmesinin hüzünlü müziği olmasın? Bütün müziğin ona uyduğu, ritmin onun peşinden oluştuğu ilk nota hangisiydi, bilemiyordum. İlk notayı bilemiyordum ama müziğin ritmi beni öylesine etkisine almıştı ki artık o ritmi gerçekleştiren olgulardan çok beni müziğin notaları yönetmeye başlamıştı sanki. Müzikte yeni bir bölüme geçtiğimde olayların seyri de değişmiş oluyordu. Artık ikisi arasında görünmez bir uyum olduğunu hissetmiştim. Roman bütünüyle: Yaşanmışlığıyla, hayaller dünyasıyla ve ikisinin oluşturduğu kurmaca yanıyla bu müziğin etkisi altındaydı. Dalgaların denize vurup geri çekilişi gibi... Ben Haydar Bey'in sonu ne olacaktı o zaman? Dikkat etmeliydim, dikkat etmeli! Yeniyi, yeni ritmi mutlaka keşfetmeliydim.

Biz fabrikadan çıktıktan sonra gelmişti komando astsubayın cipi. Tel örgülerin dibinde duruyor, cipin içinden bize bakıyordu. Ben yürümeye devam ediyordum. Kimse bana gelip bir şey söylemiyordu. Herkes beni kendi halime bırakmıştı. Deniz, sonradan bana şunu diyecekti: "Salman Ağabey'le ikimiz, 'Başkan mutlaka bir şeyler düşünüyor olmalı!' dedik birbirimize ve yanınıza gelmedik." Ben hiçbir şey düşünmüyordum. 'Her şeye rağmen devam edeceğiz!" diye kuruyordum sadece. Dört kişi atılmıştı. İçeridekileri sendikaya üye yapma hayallerimiz suya düşmüştü... Bir süre sonra insanlar yeniden bir şey yapmadıkları sanrısına kapılacaklar ve arabalar yeniden taşlanacaktı, yol-

lar kesilecekti. O gün bir şey gelmiyordu aklıma ama yarın insanlar yeniden bir şey yapmadıklarını fark etmeden, ben bir şey bulmalıydım. Artık kitlelerin gelip bize sahip çıkmalarını beklemiyordum. Yeni üye yaptığımız işçiler de atıldıktan sonra sendikanın ne diyeceğini görmek için çok beklemek gerekmeyecekti herhalde. Öte taraftan şiddet, her zaman bizi kenarda bekleyen bir alternatifti; fakat hiçbir sorunu çözmeyen, yalnızca soruna sorun katan! Sayın Genel Sekreter'in de önerileri arasında vardı şiddet. (Yakında otobüsü kaldıracaklar; 'otobüs her gün gitmesin!' demeleri sıklaştı.) Nazmi de şiddette arka çıkıyordu. Bu da temsilcileri şiddete yönelmelerini engellememde işimi güçleştiriyordu. Yeni bir şey bulmak için biraz zamanım olmalıydı. Beni dinlemeyen, kolay sözüm geçmeyen orkestramın karşısında ya yeni bir işaret verecektim ya da herkes yeniden kafasına göre çalmaya başlayacaktı. Ama önce şu yürüyüşüm bitmeliydi.

Komutan cipin içinden el işareti yaparak beni yanına çağırdı. O gün biz gittikten sonra fabrikadan yedi kişi daha atıldı.

*

Tıbzet'te yeniden adam atılırken, Haydar'ı hukuk sürecinde daha da zor günler bekliyorken, benim tecrit edilmiş sıradan günlerimin ne önemi olabilir di ki? Eğitimlere gönderilmeyerek, hiçbir şeye karıştırılmayarak cezalandırılmış benden, her gün boş oturarak sıkıntıdan patlamaya mahkum edilmiş, günleri boş ve birbirine benzeyerek geçen benden; zorlukta Haydar'ınkinden aşağı kalmayan günleri yaşasam da, yaşamımın hiçbir ilginçliği kalmamış benden bahsetmeye ne gerek vardı ki? Eğer hayatım ağırlıklı olarak yalnızca olaylardan ibaret olsaydı, romanda bile bir iki sözcüklük yaşamım kalmış olurdu.

Yaşam çoktandır benim bir kişiliğim olduğunu unuttuydu oysa. Ben dahil, beni bir kenara attık. Her gün sabah gelip akşama kadar bir şeye karıştırılmayan, eğitimin tek adamı olduğunu ilan etmiş Celal Duran'ın karşısında gereksiz biri durumuna

düşürülmüş ben, kendime Celal Duran'dan, merkez yöneticilerinden farklı davranmaz oldum. Nasıl merkez yöneticileri için, acı çeken insanın varlığı diye bir şey söz konusu değilse, o insanı işten atmak varken –gereksiz bir zararla karşı karşıya kalmayalım diye uygun ânı beklemek uğruna– o insan beklemeye kurban ediliyorsa; ben de onlardan farklı olmayıp bir tarafta zorlu bir direniş sürüyor diye kendimi önemsiz biri görüyordum. Tıbzetliler de öyle görüyordu beni. Onları mücadele sırasında bıraktığım için böyle görmeyi kendilerinde hak buluyorlardı. Haydar'a gelince sorunlarla boğulmuş birinin zaten bana bakacak hali yoktu. Bense onu yalnız bırakmaktan kendimi sorumlu hissettiğim için en çok ona karşı zayıf hissediyordum kendimi. Çektiğim sıkıntıları ve acıları bir tarafa bırakıp ona moral vermeye çalışıyordum. Bazen öyle tükeniyordu ki saatlerce konuştuğumuz oluyordu onunla; işte o zamanlarda kendimi tamamen unutuyordum. Hepimiz olaylara tabi olmaya başlamışız demek ki... Toplumsal olaylar söz konusu olunca bir tek insanın başından geçenler ne ki?.. Önemli olan toplumun başından geçenlerdi (?!) Bir tek ben, o da toplumun dışında kaldığım için sanırım, Haydar'la ilgilenebiliyor, tükendiği zamanlarda ona moral verebiliyordum. Ben sürüden ayrılan bir kuzu gibiydim. Merkez yöneticilerinin bana yaptıkları işkence o yüzden dikkat çekmiyordu. Dikkatlerin toplumun (??) üstünde olması bizim merkez yöneticilerinin işine yaramıştı. Fakat onlar için ben sürüden ayrılmış kuzuydum.

Son dönemlerde öyle bir duruma düşmüştüm ki benim halimi benden başka bilen kalmamıştı. Ben bile kendi halimi önemli bulmaz olmuştum. Bu kısmın kapıları açılınca, ağırlıklı olarak karakterlerin yaşamı söz konusu olunca unutulduğum yerden çıktım.

Ben bir roman kahramanıymışım. Haydar söyledi. Romanın dışında bir hayatın olduğunu, o hayatın içinde bir benzerimin olduğunu Haydar'dan duydum. Hayatın içindeki kişiler bizleri okuduğunda, onların beyinlerinde yaşam bulacağımızı da o söyledi. Diyelim ki söyledikleri doğru, diyelim ki bizim dışımız-

da bir hayat var ve o hayatın içinde birileri var. Ve o hayatın içindeki biri beni okuyor... O zaman... Okur olarak sen! Sen! Senin de romanın içinde bir kahramandan ibaret olduğunu söylesem ve başka hayat romanlarda senin bir benzerin olduğunu ve senin de başkalarının beyninde yaşam bulduğunu söylesem, sen ne kadar inanırsan ben de o kadar inandım Haydar'a.

İnsanın kendini gereksiz hissetmeye başlaması çok kötü bir şey. Ben kendimi böyle hissetmeye başlamıştım. Bu duygudan ancak Haydar'a moral açısından yardımcı olduğum anlarda kurtulabiliyordum. Eskiden kitap okur, araştırma yapar, odama gelen işçilerle sohbet ederdim. Şimdi hiçbir şeye elim gitmiyor, ne kitap okuyorum, ne araştırma yapabiliyorum. Hiç kimse ile sohbet de etmiyorum, bir gelen oldu mu kaçmak geliyor içimden. İnsanların uzun konuşmalarına dayanamıyorum. Bana saatlerce işçi mücadelelerini anlatmaları bir şey ifade etmiyor; çünkü söylediklerinde samimi değiller. Herkes bir rol yapıyor, kendini biçtiği o role göre anlatıyor. Büründüğü o rolün arkasındaki gerçek nedeni söylemiyor. Gerçek nedeni de söyleyeyim hemen: Küçük çıkarlar! (Yine de bütün bunların değişeceği günlerin geleceğine inanıyorum.) Ben buradaki beni bu hale getiren merkez yöneticilerine bir tek nedenden kızıyorum. Beni istemedikleri halde beni atmadıkları, bana işkence çektirdikleri için. Yoksa adamlar çıkarlarına gayet uygun hareket ediyor. Ben asıl, benim yanımda bu merkez yöneticilerine küfreden, onların karşısında ise bir şey yapamayan, benim yanımda adeta günah çıkarma ihtiyacında olanlara kızıyorum. Onların söyledikleri şeyler benim için hiçbir şey ifade etmiyor. Buradaki personele gelince birlikte mücadele etme anlamında fabrikadaki işçilerden çok daha bilinçli olan, sırasında onlara akıl veren bu insanlar adeta kabuklarına çekilmiş durumdalar. (Sanırım onların da sahip oldukları küçük çıkarları var) Ben onlardan benim durumumla ilgili bir şey yapmalarını istemeyecek kadar gerçekçiyim; hoş istesem nasıl hayal kırıklığına uğrayacağımı da görüyorum. Biri bana neden bu hale düştüğümü söylese iyi olur. Bana öyle geliyor ki; insanın özgüveni, onun ayakta dur-

ması için ona en gerekli bir şey! Benim kendime güvenim sarsıldı. Tıbzet'in önünde mücadele ederken merkez yöneticilerinin yaptıklarına aldırmıyordum. İnsanın özgüveni yara aldı mı iyileşmesi için zamana ihtiyacı var. Burada hiçbir şey yapmadan durmak yaramı daha da açıyor. Buna rağmen (beni ne kadar gereksiz kılarlarsa kılsınlar, hatta işe gelmesem daha memnun olurlar, ben onlara inat sabahları tam saatinde geliyor, akşamları ise bir dakika önce bile çıkmıyorum) beni ayakta tutan, düştüğüm halde beni yukarı çekmesi için özgüvenime tutunmamı sağlayan bir tek şey kaldı: Ben kendimin ne olduğunu biliyorum. Bir çok insanın yaptığı gibi kendimi olduğumdan başka türlü göstermiyorum. (Kendimi bildiğimden beni var eden bir şeyi yapıyorum; beni bir şeye yaramayacak duruma düşürseler bile bir insana yararlı olmaya çalışıyorum. O zaman her şeye rağmen ayakta duracağım bir şey oluyor.) Ben sadece inanmadığım bir mücadeleden korktum. Beraber yola çıktığı insanları düşünmeden eylem kararları alan insanlara inanmam mümkün değildi. Ben kahraman olmak istemiyorum. Ben normal sıradan biriyim. Ben kendini düşünürken, başkalarını da düşünen insanlara inanıyorum. Böyle insanlar birkaç kişi de olsa dünya benim için yaşanmaya değer. Haydar böyle bir insan olduğu için kendimi ona karşı borçlu hissediyorum. Onunla dertleştiğim zaman, çıkmazlardan bunaldığında ona moral verdiğim zaman kendimi bir işe yaramış hissediyorum. Bir işe yaramak duygusu bu bunalımlı günlerimde yaralarımı iyileştiren bir merhem görevini görüyor.

Son günlerde içine düştüğüm durumu düşündükçe başıma gelenleri yadırgamaz oldum. Aslında bu dünyada olaylar neden sonuç ilişkisi açısından fazlasıyla birbirine bağlı. Haydar direnişten önce yaptığı bir tespitte tamamıyla haklıydı. "Sendikal hareket açısından geri çekildiğimiz bir dönem bu," diyordu Haydar. Onun için akılcı hareket edip dengeleri iyi kollamalı ve ayakta kalmaya bakmalı, fazla öne çıkmamalı. Haydar böyle söylüyordu ama öyle davranmadı. Çünkü o bunu söylerken bazıları gibi kendi çıkarını değil kitleyi düşündü; düşündüğü için de ken-

dinden şüpheye düştü. Eh insanın kendi çıkarını düşünmediğinin kuşkusuna düşmeden böyle bir tasarımı yapması kolay değil! Kuşkuya kapılmazsa zaten çıkarlarının ortasına düşmesi işten değil! Benimse bir uzman personel olarak, bu merkez yönetiminin bana tepki vereceğini bilmem gerekirdi. Ben de bildiğim gerçeğe göre davranmadım. Susarsam başka biri olacağımdan kuşkuya düştüm. Ancak fazla hesabi dünya, oldukça sıkıcı ve tekdüze olurdu. Hayatı zevkli yapan onun iniş çıkışları değil mi? Eğer Haydar'ın iddia ettiği gibi biz bir romanda yaşıyorsak bu oldukça hareketli bir roman sayılır. Eğer bu bir romansa, bu romanın bir yazarı olmalı. Haydar, aklına işverenle işçiler arasında arabuluculuk yapmak üzere sanatçıları çağırmak geldiğinde bu romanın yazarını da çağırsaydı ya?.. İşverenin bu romanın yazarını kabul edip etmeyeceğini bilmiyorum (bunun bir roman olduğuna, dolayısıyla bir yazarı olduğuna da inanmıyorum ya, diyelim ki öyle) ancak bu romanın yazarının nasıl bir yanıt vereceğini merak etmiyor değilim. Çünkü Haydar, işverene arabulucu olarak gitmeler: için iki milletvekili, iki yazar, gazeteciler cemiyetinin başkanı ve üç sinema sanatçısını aradı. Bu fikir aklında nasıl gelişti bilmiyorum; fakat bu girişim Tıbzetlilerin uzun müddet şiddete bulaşmalarını engelledi. O yazarlardan kitapları çok satan bir yazar, ondan yardım istendiğinde bir de bu romanın içinde yer aldığını bilse, Haydar'ın bana aktardığına göre sadece yazılarımdan ayıracak vaktim yok demekle kalmaz, boşa gitmiş kırık ve kederli hayatlarını Çehov'cu denen duyarlılıkla estetikleştiren, hayatlarının sefaletinden böbürlene böbürlene bir güzellik, bir yücelik duygusu alan bu kitabın yazarı gibi (??) yazarları okuyan okurlar için üzülür, bu okurların teselli ihtiyacını karşılamayı bir kariyere dönüştüren iş bilir yazarlardan biri yerine koyardı onu. Bir başka büyük yazara, eserleri dünya çapında okunan o büyük yazara ise ulaşamamıştı Haydar. Yayınevi sahibi bir yazar ise yardım önerisini kabul etmişti. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı ise sıcak davranmış, işi olmadığı bir güne rastlatırsa geleceğini söylemişti. Ben de doğrusu bu romanın yazarının ne di-

yeceğini, gelip gelmeyeceğini onun için merak ediyorum. (Valla bu romanı yetiştirmeye vakti azsa gelmesin; gelmezse, gelmediği hayata laf söylemesin en azından.) İki CHP milletvekili de öneriyi kabul etmişti. Eskilerin yakışıklı jönü hariç biri bayan iki sinema sanatçısı öneriye evet demişti. Bir zamanların yakışıklı jönü ise sendikacılara atıp tutmuş, 'yapamadıkları şeyleri sendikacılar bize yüklemesinler!' diye Haydar'a ders vermişti. (Haklıydı, kendisi Yeşilçam'da zaman zaman yapanların arasında oldu fakat yapılmayanlardan nasibini almamasının yolunu buldu.) Haydar bir taraftan sanatçılara telefon edip onlardan söz almaya çalışırken, öte taraftan işverenden görüşme için randevu günü ayarlamaya çalışıyordu. İşveren onunla görüşmeye çıkmıyor, santrale bıraktığı notlara yanıt vermiyordu. Yalnızca onun telefonuna değil sendika merkez yöneticilerinin de hiçbir telefonunu yanıt vermiyordu. O zaman milletvekilleri aracılığıyla görüşme günü sağlamaya çalıştı. Ne var ki Haydar'a makbul görülen davranış Sayın Milletvekillerine de görüldü. Haydar bu kez bütün sanatçıları orada toplamayı, sanatçılarla birlikte işverene emrivaki yapıp Kasımpaşa'ya gitmeyi, işveren yine kabul etmezse toplantıyı basın açıklamasına dönüştürmeyi planladı. İşte bu noktada işler arapsaçına döndü. Biri için boş olan gün öteki için dolu oluyor, ya birinin film setindeki çalışmasıyla, ya ötekinin toplantısıyla çakışıyordu. Üstelik Haydar hiç birine işverenin görüşmeyi kabul etmediğini, işverenin karşısına emrivakiyle gideceklerini cesaret edip söyleyememişti. Haydar'ın kafasındaki düşünce uzadıkça uzadı, bir türlü gerçekleşemedi. Haydar sonunda kendi de bıkıp temsilciler karşısında, bu işin olmayacağını teslim etmek zorunda kaldı. Böylece içerideki işçileri üye yapma hayalleri boşa çıktıktan sonraki Haydar'ın temsilcilere karşı son kozu da elinden gitmiş oldu. Artık onları inandıracağı bir şey kalmamıştı. Tam o günlerde Salman'la Sinan'ın ortaya attığı bir öneriye dört elle sarıldı. Öneri şuydu: Yemekli bir gece düzenlenecek, davetiyelerin satışından elde edilecek gelir işçilere dağıtılacaktı. "Yüz elli kişilik bir salon tutalım," diyordu Salman. "Elli kişi biz oluruz, geri kalanı da gelecek olan-

lara satarız. Eğer davetiye paralarını yüksek tutarsak, yaptığımıza değecek kadar bir para kalır elimize. Üstelik bizimkilerden para almayız, arkadaşlara moral gecesi olur."

Hemen işe koyuldular. Beyazıt'ta davetiyeleri basacak bir yer buldu Sinan. Salman'la Nazmi, Yenikapı'yla Kumkapı arasındaki sahil şeridinde uygun lokanta bulmak için kolları sıvadılar. Ondan izlediğim kadarıyla bu iş bir hayli meşgul etmeye başlamıştı onları. İyi de oluyordu. İşe soyunup davetiyeleri satmaya başladıklarında sonucun umduklarından da iyi olacağını gördüler. Bilhassa Haydar'ın girişkenliği işe yaradı. Temsilcileri alıp sendika sendika dolaşıyor, davetiyeleri tek tek elden satıyordu. Tuttukları lokanta Kumkapı tarafındaydı. "Sen de gelmelisin!" diyordu Haydar. Gelmek istemediğimi söylediğimde üzüldü ancak ısrarcı olmadı. Geri dönemeyecek kadar insanlardan koptuğumu o da biliyordu. Bir tek o bağlıyordu beni direnişe. Onu ayakta tutmak için elimden geleni yapıyordum. Davetiyeleri dağıtma işinin onları uzun süre oyalamayacağını, ilk günlerin hevesi geçer geçmez başının yeniden ağrıyacağını biliyordum. Öyle de oldu. Hatta Salman'dan yakınmaya başladığında elindeki davetiyeler bitmemişti daha. Hâlâ gitmesi gereken sendika başkanları vardı. "Sen yalnız götürürsün Başkan!" diyordu Salman. "Biz başka yereler gideceğiz." Öteki temsilciler de Salman'dan etkileniyorlar, Salman'ın peşine takılarak Haydar'ı yalnız bırakıyorlardı. Çocuk gibiydi Haydar. Temsilcilerin davetiyeleri onsuz dağıtmalarına içerlemişti. Büsbütün haksız değildi aslında. Temsilcilerin ona karşı bir çeşit protestosuydu bu. Ne zaman işçiler bir şey yapmadıkları için yüklenseler, onlar da acısını Haydar'dan çıkarıyorlardı. Yeniden kaygıya kapılmıştı Haydar. Temsilcilerin kendi başlarına hareket edeceklerinden ve kontrol edemeyeceğinden endişe ediyordu.

Son bir çare olarak Şubeler Platformunu toplantıya çağırdı. Yapmak istediğinin gerçekleşeceğine tam olarak ihtimal vermesem de sesimi çıkarmadım. Gene ne olmuşsa Salman toplantıya gelmek istememiş. Böyle şeyleri vakit kaybı olarak görüyormuş. Cağaloğlu'nda Basın–İş'in yerine gittiğinde bir tek Deniz

vardı yanında. Son bir gayretle direnişin başındaki canlılığı yeniden yaratmaya çabaladığını çıkarıyordum anlattıklarından. Platform üyelerine fabrikanın önünde birlikte oturma eylemi önerdi. Daha önceki destek eylemlerinden farklı olarak bu kez gelecekler ve sonuç alıncaya kadar onlarla birlikte kalacaklardı. Karşı çıkmadılar önerisine; ancak çok sayıda işçi getiremeyecekleri söylenmişti. Tıpkı tahmin ettiğim gibi olmuştu. İşgünü olduğu için insanların gelemeyeceğini öne sürüyorlardı. O haliyle de razı oldu. Geriye eylemin gerçekleştirilmesi kalıyordu. Sonucunun ne olacağını kestiremese de kesin kararlı gözüküyordu Haydar; o günlerde hiç beklemediğimiz bir gelişme yaşanmasaydı eğer?

*

İsmail Çavuş işçilere Yargıtay'ın mahkeme kararını bozduğunu söylediğinde inanmamıştık. Böyle bir şeyi nasıl bilebilirdi ki?.. İsmail Çavuş, işveren avukatının Ankara'ya giderek karar açıklanmadan önce öğrendiğini iddia ediyordu.

Fabrikanın önünden ayrıldıktan sonra ilk işimiz şubeye gidip merkezden Selma Hanım'ı aramak oldu. Avukatların adliyede olduğunu, Selma Hanım'ın öğleden sonra geleceğini söyledi santraldeki kız.

Saat ikide ulaşabildik ona. Askerlerden Yargıtay'ın kararı bozduğunu öğrendiğimi söyler söylemez Selma Hanım böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, bir gün önce Ankara'yı aradığını, kararın hafta sonu açıklanmasının beklendiğini söyledi. "Kararın aleyhimize çıkmasına hiç ihtimal vermiyorum," dedi benim peş peşe gelen kaygı yüklü sorularıma karşın. İkna edemeyeceğini anladığında Ankara'yı aramayı kabul etti.

Dördümüzdük şubede: Salman, Sinan, Deniz ve ben. Nazmi erken ayrılmıştı. Selma Hanım'ın söylediklerinin aynısını onlara da aktardım. "İsmail Çavuş'un niyeti moral bozmaktan başka bir şey değil!" dedi Salman.

Saat dörde on kala telefon çaldı.

"Haydar Bey siz haklıymışsınız," dedi Selma Hanım.

Yargıtay'ın kararı bozduğunu söyleyen ben olduğum halde kulaklarıma inanamıyordum. Anlatmaya devam ediyordu:

"Yargıtay mahkeme kararını usulden bozmuş ve bir kere daha incelenmek üzere mahkemeye geri göndermiş."

Telefon elimde kalakalmıştı. Salman, daha bir şey söylememi beklemeden:

"Demek doğruymuş..."dedi.

"Evet!" dedim ve bir sigara yaktım.

Odanın içine derin bir sessizlik çökmüştü. Kimse konuşmuyordu. Hiçbirimiz o andan sonra ne yapacağımızı bilmiyorduk.

"Ben eve gitmek istiyorum," dedi Deniz.

"Hep beraber çıkarız!" dedim. Denizlerin "sizin gelmenize gerek yok, biz kendi başımıza gideriz!" sözlerini kesin bir karşı çıkışla susturdum. Bir daha böyle bir şey söylememesini söyledim.

"Çok hızlı gitmiyor musunuz?" dedi Deniz.

O zaman fark ettim yolda olduğumuzu ve arabayı ne kadar hızlı sürdüğümü, arabaların arasından sağlı sollu nasıl geçtiğimi... Bir daha ağzını açıp bir şey söyleyen olmadı. Hepimiz yolun sonuna geldiğimizi hissediyorduk ve buna inanmak istemiyorduk. Koskoca bir gece vardı önümüzde. Kendimize gelmek için bir ân evvel yalnız kalmayı ister olmuştuk.

Her birini tek tek bıraktım evine. Her biri karanlıkta kayboldu. Deniz arabadan inerken 'iyi akşamlar' demeyi bile unutmuştu.

Sinirlerimiz alabildiğine gerilmişti. O âna kadar alışık olduğum Deniz değildi sanki karşımdaki. Birbirimize karşı çıktıkça canımız acıyor, canımız acıdıkça karşımızdakinin bunu nasıl yaptığına şaşıp o zaman daha da ileri gidiyor, karşımızdakini yaralamak için yanıp tutuşuyorduk adeta. Deniz ve Salman, arabaları taşlamaya kalktıklarında, benim buna mani olmamam ge-

rektiğini söylüyorlardı. Sinan tartışmaya pek katılmıyordu; ancak düşüncesi onlarınkinden farklı değildi. Kenan'a gelince o da çalışanlara karşı zor kullanılmasından yanaydı. Anlamadığım onun hiçbir zaman bu eylemlerde yer almayışıydı.

O güne kadar olamadığım kadar kararlıydım. İlk defa bu kadar kesin bir tavır koyuyordum.

"Ben şiddete karşıyım. Benim düşüncem bu!" dedim.

Deniz bana karşı öfkelenmemek için kendini zor tutuyordu.

"Peki siz bir başka yol biliyorsanız onu söyleyin!

"Başka yol diye bir şey yok Deniz! Ben sadece neyi yapmamamız gerekir onu söylüyorum. Sizin gibi sonuca kilitlenmiş değilim. Gelecekte ne olur, fabrikaya döner miyiz, dönemez miyiz; bunun garantisini kimse veremez. Ben de veremem. Ayrıca siz, siz de ne yapsanız: Veremezsiniz! Diyelim ki, –benim şiddet karşıtlığımı geçin bir tarafa– diyelim ki şiddet konusunda aynı kafadayız; yine de böyle bir şeyi tasvip etmezdim. Çünkü elli altmış kişinin Deniz, yapacağı şiddetten bir şey çıkmaz. Karşımızdakiler bu konuda bizden çok daha güçlü. Bu şekilde bir yere varacağımıza inanmıyorum."

"Yenilsek bile dövüşerek yeniliriz," diyerek müdahalede bulundu Salman. Aynı yüksek sesle devam etti: "Tazminatlarımızı alacaksak kendi gücümüzle alırız. Mutlaka onlara bizi hafife alamayacaklarını gösterecek bir şey yapmamız lazım!"

Ne kadar hiddetliydi Salman. Onun da en az benim kadar kararlı olduğunu görüyordum.

"Bu sözlerin direnişe son vermek anlamına mı geliyor?" diye sordum.

"Onu demedim!" diyerek yüzüme baktı. Şaşalamıştı. Nasıl bir duruma düşürüldüğünü anlamaya çalışıyordu.

"Senin dediğin sonuçta direnişi bitirmek! Yöntemlerde farklı şeyler söylüyorsun o ayrı!"

Söylediklerimle gözleri öfke ile parladı Salman'ın. O kadar hiddetliydi ki şube başkanı oluşumun aramıza koyduğu mesafe ile, artık hükmedilmek istemeyen– hükmedenin başarısız

olması sonucu– benliğinin o mesafeye tahammül edemeyişi arasında kendisini zor tutuyordu. Deniz onu yalnız bırakmadı. Soruma soruyla yanıt verdi.

"Peki sizce elimiz kolumuz bağlı durup kaderimize razı mı olalım? İşverenin ayağına gidip yalvaralım mı?" dedi. Sinirinden sesi titriyordu.

Aramızda aylardır süren fikir ayrılığı bundan böyle ertelenemezdi; tartışmanın ayrışma noktasına gelmesi kaçınılmazdı artık, hissediyordum bunu. Ne var ki üçüne karşı ben yalnız kalmıştım. Geri de dönemezdim.

"Hayır! Ben başka bir şey söylüyorum Deniz. İş mahkemesi yeniden görüşüp karar varıncaya kadar bekleyeceğiz.

"Ne kadar sürecek bu?"

Sorusunu duymazlıktan gelerek devam ettim:

Yargıtay esastan değil usulden bozmuş. Demek oluyor ki hâlâ umudumuz var."

"Kaç ay daha yani?"

Selma Hanım'ın söylediğine göre iki ay daha beklemek gerekiyor."

"Bu direnişin bitirilmesi anlamına geliyor."

"Ben direnişin bitmesinden yana değilim."

"Asıl biz bitmesinden yana değiliz!"

"Siz?.." diye tamamlanmamış, gücenmişliğimi yeterince aktaramamış; belki de bu yüzden yarım kalan bir soru çıktı ağzımdan.

Benim yerime o devam etti:

"Siz bir şey yapmamamızı istemekle direniş bitsin dedirtmek istiyorsunuz bize! İstiyorsunuz ki bunu biz diyelim! Sizin de buradakilerden farkınız yok!"

"Beni ne kadar yanlış anlamışsın Deniz! Eğer böyleyse bitsin bu direniş! Ve siz bundan birkaç ay önce işçilerle direnişi bitirmeyi tartıştığınızda siz buradakilere mi benziyordunuz?"

"Artık bundan sonra ne olacaksa olsun, inceldiği yerden kopsun!" deyip "tartışmayı burada noktalamak istiyorum," diye kestirip attım ve dedim ki: "Açık söyleyeyim: Eğer şiddete baş-

vurmayacaksanız sizinle beraberim. Bu anlamda direnişe varım. Yok eğer bu düşünceme katılmıyorsanız ben yokum."

Söylediklerim bir bomba gibi düşmüştü tartışmanın ortasına. Deniz sarsıldığını belli etmeyip kendini tuttu ve tekrar o katı tavrına döndü:

"Yani bundan sonra bizimle olmayacağınızı mı söylüyorsunuz?" diye sordu.

"Eğer şiddete kalkışırsanız aynen öyle söylüyorum."

Sanki o anda oluşan suskunlukta her şeyin geriye alınma olasılığı vardı; hani insanın üstüne düşerler, o biraz nazlanır ve tekrar herkes bir noktada birleşir; ya da ben böyle bir şeyi bekliyordum.

"Bu sizin bileceğiniz iş Başkan!" dedi Salman.

Sözümün arkasında durmam gereği bana bundan başka hiçbir sözle anlatılamazdı. Sanki bir yükten kurtulmuş gibiydi Salman. Bense söyleyeceklerimin sonuçlarını düşünecek halde değildim; gayri başka türlü davranmamın artık mümkün olmaktan çıktığını düşünüyordum. Uzun zamandır kafamın içinde dönüp duran resti çekmiştim artık. Bunun bana sonuçları itibariyle ne getireceğini doğrusu o ân tam olarak bilemiyordum. Aynı zamanda bu tartışma sonuç itibariyle bana acı bir dille direnişin dışına itilmek durumunda kaldığımı hatırlatıyordu. Acı bir tat oluştu ağzımda ve yenik düşenlerin yazgısının başka türlü olamayacağını düşündüm. Bu kez çöken suskunluk beni onlardan ayrı bir tarafa savurmuştu. Bu kez kendimi ortaya koyuşum bir anlam ifade etmemişti.

Deniz, oyuncağı alınmış bir çocuk gibi şaşkın, ürkek, bir o kadar hiddet dolu, belki her şeyi geriye döndürürüm umuduyla dedi ki:

"Şubeler platformuyla birlikte fabrika önünde oturma eylemi yapacağımızı söylemiştiniz. Vaz mı geçiyorsunuz?"

"Hayır!" dedim sert bir şekilde. "Yetki lehimize sonuçlansaydı yapacaktık. Şimdi yeniden yetkiyi bekleyeceğiz."

Kızgın olmasaydım böyle söyler miydim, bilmiyorum.

Biraz benden yana kararsızlığı varsa kafasında; işte o ân fır-

lattığı kızgınlık dolu bakışta o kararsızlıktan eser kalmamıştı. Benim haksız olduğumdan emindi artık. İşin tuhafı onu bu denli kendime karşı kışkırtmaktan zevk alır olmuştum. Salman'ı da öyle!.. Salman'ı güçlü kılmayı, avantajın ondan yana geçmesini istiyordum adeta; adeta kendimden, onlardan intikam alıyordum. Onları uzun süren konuşmalarla ikna etmekten yorulmuştum artık. Onların hep yapmak istedikleri neyse, neyse benim onlara yaptırmadığım, bir ân evvel olsun ve neler olduğunu birlikte görelim istiyordum.

Uzun süren ve insanı daha da huzursuz kılan sessizliği Salman'ın konuşması bozdu.

"Biz bundan sonra kendi yöntemlerimizle direnişe devam edeceğiz," dedi.

"Mesele yok!" dedim. "Herkes neye karar verdiğini söylemiş oluyor böylece.

Bir acı duydum içimde. Geri dönmeyi isterdim. Bundan sonrasının o güne kadar olanlardan çok farklı bir şekilde gelişeceğini bilmekle beraber, neler olacağını hakikaten kestiremiyordum. Hiç birimizin konuşacağı bir şey kalmadığı halde odadan dışarı çıkamıyorduk; donup kalmıştık olduğumuz yerde. Birbirimize kararlarımızın ne olduğunu açıklamıştık belki; fakat birbirimizi yeterince ifade edebildiğimizi sanmıyorum. Belki bundandı yerimizden kıpırdamadığımız, belki içimizde hâlâ söyleyeceğimiz bir şeyler kalmıştı. Ancak öfkemiz adım atmamızı engelliyordu. Aylardır süren, bizi çıkmazlara sürükleyen bir çekişmenin birikimiydi bu öfke. Ben şimdiye kadar hep doğru yöntemlerden bahsetmiştim. Onların istediği ya kazanmak ya da kaybetmekti. Ben sonuç için bir şey söylemiyor, doğru şekilde mücadeleye devam diyordum. Peki ne olacak bu mücadelenin sonu diye sorsalar yanıtım hazır değildi. Kitlesel destek olmadıktan sonra!.. Bir şey söylememin anlamı kalmamıştı; söyleseydim bile artık onları inandıramazdım. Bir yerde haklıydılar. Hayat onlara benim istediğim kadar zaman tanımıyordu. Bir yönetici olarak başıma geleceği seziyordum. Başarıyı sunsaydım sorun yoktu. Bu konuda gerçekçiydim, beni öv-

gü değil yergi bekliyordu. Her şeye rağmen beni anlamalarını istemez miydim? İsterdim. Başımı kaldırıp baktım onlara. Deniz'in öfkeli bakışlarıyla karşılaştım. Beklemediği bir anda yakalanmıştı, hemen çevirdi başını. Bu daha dayanılmaz geldi bana. Salman sakin görünmeye çalışıyor, elindeki kalemle önündeki kağıdı karalıyordu. Sinan'ın bakışları benim üstümdeydi. Kısık gözleriyle beni inceliyordu sanki. O kadar dikkatli bakıyordu ki bana, gözlerini kaçıran ben oldum. Kenan, Salman'dan yana bakıyordu. Bütün bu olanların dışındaydı adeta. Ayağa kalktım, kapıyı açıp (Mehmet Sağdıç'a rastladım merdivenlerde. Öyle haldeydim ki onu geçtikten sonra fark ettim. Gerçekten buradakilere mi benziyordum?) sendikanın giriş salonuna indim. Bu kez tam kararlıydım.

*

"Dün gece B2 Gazetesi'nden telefon ettiler bana," dedim Nazmi'ye.

"Sabahleyin bir eylemimiz olup olmadığını sordular. Biri arayıp sabah Tıbzet'in önünde eylem olacağını söylemiş onlara."

Başımı döndürüp yüzüne baktım.

"Senin haberin var mı böyle bir şeyden?"

Yüzündeki soru dolu kuşkulu ifade o daha bir şey söylemeden haberi olmadığını anlamama yetmişti. Kuşkulanmasına gelince benim de ondan farkım yoktu. Onun düşüncelere daldığı o çok kısa sürede hemen ekledim:

"Yoksa bunlar bizden habersiz bir şey yapmaya kalkmasınlar?"

"Vallahi olabilir Başkan..."

Sokaklar karanlıktı. Her zamanki gibi Sefaköy Meydanı'na çıkmadan caminin karşısındaki pastanenin önünde durdum. Sabahın o saatinde poğaçalar fırından yeni çıkmış, sıcacık oluyordu. İkişer poğaça alıp koştum arabaya. Bir süre sonra ileri deki bakkalın önünde aynı şeyi Nazmi tekrarladı, elinde meyve suyu kutularıyla geri döndü o da.

"Dışarısı soğuk değil mi?"

"Evet sabah ayazı var."

"Birazdan anlarız neler olduğunu," diye kaldığım yerden devam ettim.

Uzunca bir süre konuşmadan kaldım.

"Sinan'a telefon ettim akşam, bir şey var mı diye."

Yeniden sustum.

"Bana bir şeyden haberi olmadığını söyledi."

Sonra kendi kendime konuşmaya başladım.

"Bir şey olsa niye saklasın ki?.."

Artık Sefaköy E5'in üstünde otobüsü beklemiyorduk. Devam ettim. Hadımköy'e varıncaya kadar yolda otobüsü bekleyen hiç kimseye rastlamadık.

"Bugün erken geçmiş olmasınlar?" diye sordum Nazmi'ye."

"Geçmemiş olsaydı Avcılar'dakileri görürdük. Hadi onlar gelmediler, Nuran da mı yok?" diye sorularımı tekrarladım.

"Bana öyle geliyor ki bunlar erken gittiler..." dedi Nazmi.

Evet, Nazmi haklıydı. Toprak yola girip büfeyi geçince anladık bunu. Fabrikanın önündeydiler.

"Gelmişler!" dedim.

Benim gördüğümü Nazmi'de görmüştü. Arabayı karavanın kenarına çektim. Demek işin aslı buymuş.

"Ne yapacağız şimdi?" diye sordu Nazmi.

"Hiç bozuntuya vermeyip katılacağız onlara," dedim.

Yüzüne baktım bir süre, bir şey demesini bekler gibi...

"Başka çaremiz var mı?" dedim sonra dudaklarımı büküp.

Gülmeye çalıştım gülemedim. Gülmek istiyordum oysa. Arabayı kenara çekerken, arabadan inerken oldukça ağır hareket ediyordum. Zaman kazanmaktı niyetim. Onlar bizi şaşırtmıştı, biz de onları şaşırtacaktık. Zaman geçsin de, yüzümde şaşkınlığın hiçbir izi kalmasın istiyordum.

Fabrikanın önüne geldiğimizde karşılaştığımız manzarayı anlatayım artık isterseniz? Bütün Tıbzet işçileri bir önceki oturma eyleminde olduğu gibi fabrikanın önünde yere oturmuşlar, fabrikanın kapısının önünü kesmişlerdi. Ben Nazmi'yle beraber

onlara doğru ilerlerken ne temsilciler bana bakıyorlardı, ne de ben onlara bakıyordum. İşçilerse yüzüme bakıp gülümsüyorlardı. Bir öncekinde olduğu gibi canlıydılar ve temsilciler hariç hiçbirinin onların orada olacaklarını bilmediğimizden haberleri yoktu. Bu temsilcilerle bizim, daha doğrusu benim aramda bir oyundu. Ne temsilciler yanıma geldi, ne ben onların yanına gittim. Askerler nedense o gün fazla sayıda değildi, olan kadarıyla, yedi sekiz asker çevremizi sarmıştı.

Zaman geçiyordu. Teğmen gelmekte fazla gecikmezdi herhalde. Ellerimi göğsümde kavuşturmuş işçilerin arasında dolaşıyordum. Dolaşırken Sinan'ın yanına düştüm.

"Bir daha sana telefon etmeyeceğim," dedim.

"Neden başkan?" diye sordu.

Yanıt vermeden dolaşmaya devam ettim.

Teğmenin arabasının sirenleri duyuldu. Hiç umurumda değildi. Nedense hiçbir heyecan duymuyordum. Sendikaya da telefon etmemiştim. Onlardan hiç birisinin gelmesini istemiyordum. Teğmen tam karşımızda durdu, arabasından indi hızla. Oldukça gerilimli gözüküyordu. Her şey bana komik geliyordu.

Tam karşıma dikildi.

"Derhal kapının önünü boşaltın!" diye bağırdı.

"Boşaltmıyoruz," dedim sakin bir sesle.

"Boşaltmazsanız dağıtırım.

"Sizin bileceğiniz iş!"

Sinirlendi askerlere doğru yürüdü, sonra birden geriye döndü:

"Bu yaptığınız kanuna aykırı!" dedi.

"Olabilir," dedim.

Teğmen bana sert bir bakış fırlattı; bir şey diyecek oldu... Teğmenin bakışlarıyla göz göze geldiğimde, aldırmazlığımın bulunduğum ortama uymadığını anlamıştım. Herkes benim ağzımdan çıkacak söze bakıyordu. İnsanların sorumluluğunun üstümde olduğunu düşünürken birinci oturma eylemini hatırladım. Umursamazlığım gerilime girmemi engelliyordu; ama akılcı olmamı engellememeliydi.

"Ne zamandır işverene görüşme talep ediyoruz, bizimle görüşmek istemiyor," dedim o bir şey demeden. "Üye oldular diye bir sürü kişi daha attı içeriden. İnsanlar yasal haklarını kullanıp üye oluyorlar, o işten atıyor. Bu hangi adalet duygusuna sığar? İşveren buraya gelip bizimle konuşmadıkça buradan ayrılmayacağız."

"Önce dağılın!" dedi teğmen; söylediklerimi düşünmek zorunda kaldığından yeterince sert olamayan sesiyle. Ve devam etti:

"Ben isteğinizi içeri iletirim."

"Onlardan bir yanıt gelmeden bir yere gitmeyeceğiz teğmenim. Bizim meselemiz sizinle değil. Eğer adalet buysa biz başımıza geleceklere razıyız. Bu insanlar ve ben yanıt gelmeden buradan ayrılmak istemiyoruz."

Konuşurken kendi söylediklerimi dinliyordum. Hoşuma gidiyordu söylediklerim. Temsilciler konuşmalarımı duyuyorlardır diye düşünüyordum. Böyle bir şey beklemiyorlardı belki de benden. Belki de onları bırakıp döneceğimi düşünüyorlardı. Evet, şiddete bulaşsalardı eğer, neye mal olursa olsun bırakacaktım kendi başlarına. Ama onlar böyle bir eylemi seçmişlerdi ve bu eylemin içinde şiddet yoktu. Kırgın olmasına kırgındım; oturma eylemi yaptıkları için değil! Benden saklamaları yüzünden kırılmıştım. Üstelik telefon açıp sormuştum. Kırgın olsam da kızgın değildim. Her şeye rağmen anlıyordum onları. Kim bilir belki de onlara mani olacağımı düşünmüşlerdir. Bu eylem bittikten sonra kırgınlığımı göstermekten vazgeçmeyecektim; vazgeçmeyecektim ama içimden dahi kızamayacaktım onlara.

Umursamazlığımla akılcılığım teğmenin üzerinde etkili olduğundan mı bilmem onun bizi bırakıp kulübeye gittiğini gördüm. O sırada işçi servisleri geldi, askerler bizim uzağımızda durdurdular arabaları. Çevremizde bir hayli asker yığılmış olduğunu o zaman fark ettim. Küçük bir endişe kıpırdadı yüreğimde; bu benim akılcılığımdandır diye düşündüm. O endişe büyüyecekti büyümesine... Büyümedi; kaçış yoktu çünkü. Ne olacaksa şimdi olsun diyordu yine aklım.

Temsilciler olanlardan hoşnut kalmış olacaklar seslerini çıkarmıyorlardı. Kararlı davranışım işçileri de olumlu etkilemişti. Hep birlikte teğmenin kulübeden çıktığını ve bize doğru geldiğini gördük. Teğmen yanımıza kadar geldikten sonra:

"Personel müdürüyle görüştüm, görüşme isteğinizi işverene ileteceğini söylüyor."

"Hayır, dedim. İşveren gelene kadar biz burada bekleyeceğiz."

Teğmen yanıtıma hem şaşırmış, hem sinirlenmişti.

"Kaldırın şunları yerden!" diye bağırdı askerlere.

İnsanlar birbirlerine kenetlendiler. Askerler birbirlerinin koluna girmiş insanları tutup kaldırmaya çalıştı. Başaramadılar. Yalnızca biraz kıpırdatabildiler o kadar. Askerler de ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Oturan ve hiç karşılık vermeyen insanların karşısında aciz kalmışlardı. Bu kez hiç biri benim üstüme gelmemişti.

"Sizlerin canını yakmak istemiyorum!" diye bağırdı teğmen. "Ama beni zora mecbur ederseniz sizi kaldırmasını bilirim."

"Bizim suçumuz yok teğmenim," dedim. "Ama işveren bizi yok sayamaz! Size bile yardımcı olmuyorlar. Elbette görüşecek bizimle işveren. Her şeyi keyfince yapabileceğini mi sanıyor."

"Bir kez daha içeriyle konuşacağım," dedi teğmen. "Bilin ki bu işler sabrımı taşırmaya başladı."

Sözlerini bitirir bitirmez yeniden kulübeye telefonun başına gitti. Onun telefonu kaldırdığını, konuştuğunu görüyordum. Başımı arabalara çevirdiğimde ise çalışmaya gelenlerin başlarını, görünmemek için adeta koltuklara gömdüklerine tanık oldum. Teğmen hızla kulübeden çıktı.

"Personel Müdürü en kısa zamanda işverenle sizi görüştüreceğini söylüyor," dedi.

Teğmenin yüz ifadesinden, söyleyiş tarzından bu noktadan öte gitmeme izin vermeyeceğini çıkardım.

"Tamam teğmenim," dedim. "Bana bir dakika müsaade edin."

Temsilcileri arandım çevremde. Salman'ı gördüm önce. Bu

kez birinci oturma eylemindeki gibi davranmamaya kararlıydım. Deniz, Salman'ın biraz ötesindeydi. Salman'ın yanına gittim. Sinan'a ve Deniz'e seslendim yanımıza gelmesi için; bir taraftan da Salman'ı işçilerin uzağına götürdüm kolundan tutarak.

"Arkadaşlar," dedim onlara. "Bu da bir adımdır. Ben bundan daha öteye gidebileceğimizi sanmıyorum. Ne diyorsunuz?"

Üçü de susmuş, bir hayli kararsız birbirlerine bakıyorlardı.

"Bir ân evvel karar verin!" dedim. "Ama şunu bilin ki, bence küçük de olsa bir başarıdır bu. Beklemekle bir şey kaybetmeyiz."

İlk Salman konuştu:

"Peki ya sözlerinde durmazlarsa başkan!"

"Sözlerinde durmazlarsa aynı şeyi bir daha yaparız o zaman!" dedim.

"Peki!" dedi Salman. Üçünün yerine bir tek o konuşuyordu.

Oyalanmadan teğmene yöneldim. Çevresi kalabalıktı. Yanına varınca usulca:

"Teğmenim," dedim. "Bir dakika gelir misiniz?"

Zaten sabırsızlanmıştı adam; öfkesine zor mani oluyordu.

"Burada konuşalım ne konuşacaksak!" dedi.

"Bir dakika!" diye üstelediğimde ister istemez gelmek zorunda kaldı. Beklemeye hiç tahammülü olmadığını görüyordum; onun için hemen söze girdim.

"Tamam," dedim. "Birazdan dağılacağız. Sizin sözünüze güveniyoruz. Yalnız içimizden hiçbirini gözaltına almayacaksınız!"

"Yaptığınız şey kanuna aykırı," dedi. "Temsilciler benimle karakola gelecek!"

"O zaman biz dağılmıyoruz!" dedim.

Yüzüme baktı. Ben de ona dikmiştim bakışlarımı. Oldukça kararlıydım. Birinci oturma eyleminde yaşadıklarımı bir daha yaşamak istemiyordum.

"Şunu bilin ki!" dedi sert bir şekilde. "Bundan sonra en ufak bir hatanızı görürsem sizi buraya bir daha kesinlikle sokmam!

Şimdi gidin!"

Hiç vakit kaybetmemek gerektiğini biliyordum. Döndüm insanların yanına, dedim ki onlara:

"Arkadaşlar! Bugünkü eylemimizle istediğimiz sonucu aldık. Bizi işverenle en kısa zamanda görüştürecekleri sözü verdiler. Şimdi hep birlikte sessizce otobüse doğru gidiyoruz."

İnsanlar dediğime uydular ve otobüse doğru toplu halde yürümeye başladılar. Ben de arabaya yürüdüm.

"Başkan, biz de şubeye geliyoruz," dedi Salman arkamdan.

Nazmi ve ben arabaya oturup temsilcileri beklemeye başladık. Deniz geldi önce, arkaya geçti. Sinan geldi onun yanına. Salman otobüsün içindeydi, derken o da geldi. Otobüs hareket edince çalıştırdım arabayı. Askeri ciplerden birisi otobüsün arkasına takıldı. Ben de onların arkasından. O günkü eylemden bu kadar kolay sıyrılacağımıza hiç ihtimal vermemiştim. Bana öyle geliyordu ki; önceki oturma eyleminden ders alan yalnızca ben değildim. Haberim olmadığı halde eylemi üstlenmiş olmam ve son verirken temsilcilerin düşüncelerine başvurmam eylemi olaysız sonuçlandırışımızın öteki nedenleri arasındaydı. Sonuç alıp almadığımıza gelince: Daha başka ne yapabilirdik ki?..

Yol boyunca ağzımı açıp hiçbir şey söylemedim onlara.

*

Otobüsten inip fabrikaya doğru yürüdüğümde her zamanki alışkanlığımla karavanın hemen yanında Haydar Bey'i aradı gözlerim. Araba oradaydı, Nazmi Ağabey oradaydı; o yoktu. Bizi bıraktı diye düşündüm. Gelmesin varsın, o olmadan da yapabilirdik biz. Haydar Bey pekâlâ buraya bizimle geldikten sonra gidebilirdi başkanlar kuruluna. Öyle yapmadı. Yine de sabahleyin onu aradı gözlerim. O kadar insanın arasında kendimi yalnız hissettim.

Fabrikanın karşısına varır varmaz askerler çevremizi sardı hemen. Davranışları her zamankinden farklıydı, bu hemen bel-

li oluyordu. Tedirgin olmuştum. Çok geçmedi arabadaki astsubay Haydar Bey'i çağırttı yanına. Burada olmadığını söyledik askere. Çevremizi saran askerler kimsenin uzaklaşmasına izin vermiyorlardı. Nazmi Ağabey'in arabada unuttuğu sigarasını bile almasına izim vermediler. İsmail Çavuş göründü fabrika tarafından. Suratı hayli asıktı.

"Nazmi! Buraya gel!" diye bağırdı Nazmi Ağabey'e.

Nazmi Ağabey doğruca onun yanına gitti. İsmail Çavuş, Melih, Sedat ve Yavuz'un adlarını okudu; onların da yanına gelmesini söyledi. Herkes olduğu yerde donup kalmıştı. İsmail Çavuş'un adlarını okuduklarından –bir tek Yavuz yoktu, gelmemişti o gün; ötekiler aramızdaydı– kimse öne çıkmayınca Çavuş, Nazmi Ağabey'i cipin yanına götürdü. Salman Ağabey de gitti onların yanına. Kötü şeyler olacaktı; hissediyordum bunu. Haydar Bey, "ben söylemiştim size!" diyecekti bize. O güne kadar birlikte olduğumuz askerler sanki tanımıyorlarmış gibi davranıyorlardı bizlere. İçimizden bazıları bir şey sorduğunda hiç cevap vermiyorlardı. Sanki yukarıdan gelen bir emir onları bir günde değiştirmişti.

Salman Ağabey'le Nazmi Ağabey yanımıza geldiğinde hepimiz birden onların ne diyeceklerini bekledik.

"Arkadaşlar! Endişelenecek bir şey yok!" diye sözlerine başladı Salman Ağabey. İki arkadaşımızı karakola götürüp ifadelerini alacaklar."

İtiraz sesleri yükselince Nazmi Ağabey: "Arkadaşlarımızın ifadelerini aldıktan sonra bırakacaklarını söylediler," diyerek yatıştırmaya çalıştı bizleri. Salman'la birlikte kendilerinin de onlarla gideceğini söyledi.

"Siz geri dönmeden buradan ayrılmayız!" dedi Sinan Ağabey.

Sinan Ağabey'i duymazlığa gelip, sözlerimize karşılık hiçbir şey söylemediler.

İki kişi çıktı öne.

"Öteki kişi nerede?" diye sordu İsmail Çavuş sert bir sesle.

"O burada yok!" dedi Salman Ağabey.

İsmail Çavuş:

"Koyun bunları arabaya!" diye emir verdi yanındaki askere.

İsmail Çavuş'un davranışlarından, iki arkadaşımızı alış şekliyle düşürüldüğümüz durumdan rahatsız olmuştuk. Ne yapacağımızı bilmiyorduk. Arkadaşları kapı tarafındaki cipin arkasına koydular, cip hareket etti. Nazmi Ağabey, Salman Ağabey'le arabaya bindi ve cipin arkasından onlar da hareket ettiler. Temsilci olarak bir tek Sinan Ağabey'le ben kalmıştım işçilerin başında. Çok geçmedi içimizden birini cipteki astsubay yanına çağırdı. Haydar Bey'i her sabah yanına çağıran iri astsubay bütün bu olan bitenler boyunca cipten bir kere bile inmemişti. Sinan ağabey astsubayın yanına gitmeden önce "ne düşünüyorsun?" diye sordum ona.

"Bir yere gitmiyoruz arkadaşlarımız gelmeden!" diye yanıtladı Sinan Ağabey sorumu.

"Ben de öyle düşünüyorum," dedim.

Çok kalmadı astsubayın yanında. Astsubay cipin camından bize doğru bakıyordu kötü kötü.

"Arkadaşlarımız gelmeden hiçbir yere gitmiyoruz!" dedi Sinan Ağabey bizlere.

Sonra bana usulca dedi ki:

"Beş dakikaya kadar gitmezsek bizi dağıtacaklarmış."

"Olsun!" dedim.

Cesur olmamız gerektiğini düşünüyordum. Her şey olabilirdi; biz cesur olmalıydık. Bir taraftan da Haydar Bey'i düşünüyordum. O burada olsaydı ne iyi olurdu. Sonra bu düşünceyi kovmaya çalıştım kafamdan. O olmadan da yapabilirdik.

Beş dakika geçti, on dakika geçti; askerlerde herhangi bir kıpırdanma yoktu. Yarım saat oldu. Karakola gidenlerden de gelen yoktu. Bir askerin İsmail Çavuş'un yanına gittiğini, daha sonra İsmail Çavuş'un cipteki astsubayın yanına vardığını gördüm. Konuşurken bizden yana bakıyorlardı. Yumruklarımı sıktım. 'Ne olacaksa bir ân evvel olsun!' diye düşündüm. İsmail Çavuş'un bizden yana geldiğini görünce heyecanıma mani olamayıp:

"Kimse kıpırdamasın yerinden arkadaşlar!" diye bağırdım.

Her şey birden oldu.

İsmail Çavuş:

"Dağıtın hepsini!" diye emir verdi.

Bir anda ortalık karıştı. Dipçikler, tahta coplar havaya kalkıp üstümüze inmeye başladı. Sinan Ağabey üstüme kapanmış, beni coplardan korumaya çalışıyordu. Yalnızca insanların yere yıkıldığını, bizden bazılarınınsa karşı durmaya çalıştığını görüyordum. Yere düşmüştüm. Nuran: "Deniz!" diye bağırıyordu. Onun telaşlı sesi çınlıyordu kulaklarımda. Böyle ne kadar zaman geçti bilemiyordum; bana hiç bitmeyecekmiş gibi gelmişti. Askerlerin bağırışları bizim haykırışlarımıza karışıyordu.

"Tamam! Yeter! Gidiyoruz!" diye bağırdığını duydum Sinan Ağabey'in.

Onun: "Yeter, gidiyoruz," demesine rağmen birkaç asker vurmaya devam etti. Ayağa kalkıp başımı kaldırdığımda Selami'nin başını tuttuğunu gördüm. Saçlarından akan kan ellerine bulaşmıştı. Çoğumuz yerlerdeydi. Bir askeri, Bahar'ı saçlarından sürüklerken gördüm.

"Bu kadar yeter!" diye bağırdı İsmail Çavuş.

Hepsi birden yabanileşmiş, sonra tekrar eski hallerine dönmüşlerdi sanki. Cipe doğru baktım. Astsubay oturuyor lu hâlâ, başını döndürüp bakmıyordu bile. Bu olaylar onun dışında bir şeydi sanki. Askerler geri çekildi, çevremizi sardılar yeniden. Ben ve birkaç kişi daha Selami'nin yanına gittik hemen.

"Hastaneye götürmemiz lazım!" diye bağırdım.

Kime ne söylediğimi bilmiyordum.

"Otobüsle götürelim," dedi biri.

"Senin bir şeyin yok ya Deniz?"

Nuran'dı soran. Üstü başı tozlanmış, saçları dağılmıştı. Gözleri öfkeden parlıyordu. Nuran'a sarıldım, bütün kuvvetimle sardım onu. Omzunun üstünden Filiz Hanım'ı gördüm. Filiz Hanım'ın da bakışlarında aynı öfke vardı.

"Şimdi gidiyoruz; ama yarın yine geleceğiz!" dedi Filiz Hanım öfkeyle dişlerini sıkarak.

Bahar geldi yanımıza:

"Arkadaşlar amma eğlenceli oldu," dedi.

Bu sözleri öyle bir ses tonuyla söylemişti ki; alaycı ve isyankâr; hepimize moral oldu o ân. Biraz önce saçlarından sürüklenen o değildi sanki. Oysa üstü başı toz içindeydi, üstündeki ceketin kolu yırtılmıştı.

"Bir şeyin yok ya Bahar?" diye sordum Nuran'dan ayrılıp.

"Yazık!" dedi Bahar. "Haydar Bey bu şenliği kaçırdı."

Haydar Bey'i unutmuştum. Duyacaktı başımıza geleni... Duysun! Duysun ve kahrolsun! O olmadan da gayet iyiyiz."

"Başkanlar kurulundan askerler bizi dövmesin diye karar çıkarırlar belki..."

Hepimiz Bahar'a bakıp güldük. Sonra birden ciddileşti Bahar. Dedi ki:

"Haydar Bey burada olsaydı bu copları yemezdik."

Sonra ana yola doğru yürümeye koyulduk. Yaralı olan Selami değildi yalnızca. Kimi arkadaşların kolları ağrıyordu ve morarmıştı. Yürüyüşe geçen sakatlar ordusu gibiydik. Benim hiçbir yerime bir şey olmamıştı. Bir cip arkamızdan yavaşça gelerek takip ediyordu bizi. Otobüse binmek için ana yol üstündeki benzinciye kadar yürüdük. Selim Kaptan bizi o halde görünce askerlere söylendi durdu. Üşümüştük. Ya da arabaya bininince üşüdüğümüzü anladık. Hep bir ağızdan kaloriferleri yakmasını istedik Selim Kaptan'dan. Sinan Ağabey Parsellerde Selami ile birlikte indi otobüsten, yanlarına bir de Kenan'ı aldılar. Bir sağlık ocağında Selami'nin kafasını sardıracaklar, oradan da Esenyurt Karakolu'na gideceklerdi. Benim içimden gelmemişti gitmek. Nereye dedi Selim Kaptan? Eve dedik. Eve gidiyoruz. Ancak yarın aynı saatte yine geleceğiz!

*

Başkanlar kurulunun ikinci günüydü. Sendikanın Altunzade'deki merkez binasındaydı toplantımız. Şile'deki Başkanlar kurulundan bu yana sanki çok uzun bir zaman geçmişti aradan. Şi-

le'de olduğu gibi (bir ân önce) Tıbzet'e dönmek istemiyordum. Başkanlar kurulu bu kez cumartesi pazar da dahil, İzmir Aliağa'ya gidiş gelişimi de sayarsam tam altı gün kazandıracaktı bana. Hatta bundan sonra hiç gitmeyecektim oraya. İlkelerine sahip olmanın ne demek olduğunu ilk defa bu kadar ağır bir bedel ödeyerek öğreniyordum. Adamlar dövülmüştü. Oturma eyleminden bir hafta geçmemiş, işverenden haber bekliyorken, başkanlar kuruluna gittiğimin birinci günü... Toplantının birinci günü öğleden sonra şubeye telefon edip Nazmi'ye arabanın bakıma ihtiyacı olduğunu, Mükremin'e bakımını yaptırttıktan sonra merkeze göndermesini, gece gözaltılar olursa arabaya gereksinimim olacağını söylemiştim. Nazmi'yse arabanın akşam üzeri temsilcilere lazım olacağını söylemişti. Nazmi, benim arabanın temsilcilere verilmesi konusundaki tavrımı biliyordu bilmesine; buna rağmen söylüyordu böyle bir şeyi. Kızdıydım ben de! Mükremin'i telefona isteyip bizzat ona söyledim. Nazmi'nin arabayı vermeyeceğinden emin olamadığım için bu şekilde hareket etmiştim. O akşam kiralık arabayla yollar kesilmiş, adamlar dövülmüştü.

Yeniden şiddete dönerseniz Tıbzet'in önüne gelmeyeceğim, diyen ben şimdi dediğimin arkasında durmalıydım. Bu görünürde basit; fakat benim için hayli zor bir karardı. Aylardan beri onlarla beraber olan benim için... Duygularımı direnişin yazgısıyla özleştirmiş benim için...

Teğmenin uyarısını da söylemiştim. Üç gün önce, Pazartesi akşamıydı söylediğimde. Kasımpaşa'da, Tıbzet'in önünde Platformla birlikte ortak düzenlediğimiz eylemden sonra. İsteksizce katıldığım bir eylemdi o eylem. İsteksizdim çünkü artık kurulu bir makine gibi hep aynı şeyleri tekrarlar hale gelmiştik. İnsanlar Tıbzet'in pencerelerine bakıyorlar ve kollarını havaya kaldırarak hep aynı sözlerle bağırıyorlardı. "Tıbzet bizimdir... Bizim olacak!" Tıbzet'in bizim olacağı falan yoktu. Dışımızdan katılanlara bakıyordum. Duyarlı bir avuç insan; ama o kadar! Gelip giden hep o insanlar. Ben miydim karamsar olan? Karamsar biri olup çıktığını ciddi biçimde düşündüm. İnsanlar pencerelere

bakıp bağırırken Deniz'e "Artık sıkılmaya başladım," dedikten sonraki pişmanlığımla birlikte. Kendimi alabildiğine yabancı hissetmemin bunda payı vardı biliyorum. Gene de öyle bir şey dememeliydim. Birisi çıkıp 'bazen sözler insanın anlatmak istediğinden ziyade başka şeylere dikkat çekmek içindir' dese inanırım ve derim ki 'insan her zaman söylenene bakmamalı.' Orda yabancı durumuna düşürüldüğümü bu sözlerden başka ne ifade edebilirdi ki? Ne var ki Deniz'in soğuk bakışlarında dikkatini çekmek ne kelime, kendimi daha da yabancı kılmıştım. İşte bu yüzden, sırf bu yüzden o akşam şubeye döndüğümüzde tamamen zıddı bir tutum takındım. Onlar beni değil ben onları yabancı kılmak istedim. "Bu kez durum farklı, bu kez çok dikkatli olmalıyız," dememe rağmen Salman, soğuk ve kavgacı bir edayla: "Biz kendimiz hakkında kendimiz karar vermek istiyoruz," deyince, "inisiyatif kullananları severim," deyip sustum. "Başkan benimle dalga mı geçiyorsun?" diye sormuştu bozularak. Ne dediğini anlamamıştım ilkin. "Hayır!" dedim şaşkınlıkla ve geç de olsa anlayarak: "İnandığım için söylüyorum," ve eklemiştim: "Ama insan dediğinin arkasını da getirmeli!"

Sanırım ciddi olduğumu görmüş olmaları, şaşkınlığım ve konuşurken ki doğal halim kavgayı önlemişti. Kavga edecek halim de yoktu zaten. Genel başkan toplantının ikinci gününde, Tıbzet önünde yaptığımız oturma eylemini kastederek başkanlara, "yapmadılar yapmadılar, başkanlar kurulunu etkilemek için bir hafta kala eylemlere başladılar," derken de kavga edecek halim yoktu. Eskiden olsa karşı çıkar, öyle olmadığın ispatlamaya çalışır, yalan söylüyorsun derdim. Şimdi bunun boş bir çaba olacağını biliyordum.

Hafta sonu yemekli gecemiz için dağıtacağım davetiyeler elimdeydi. Genel başkan konuşmasını "Tıbzet direnişi bizim için bitmiştir!" diye sürdürürken ben ona ve onu dinleyen ve artık direnişi bıktırıcı bir konu olarak algılayan başkanların yüzüne değil, başka bir yere bakıyordum. Konuşmasını "Bundan sonra Tıbzet'e herhangi bir ödeme yapmayacağız!" diye noktaladığında benim baktığım yer karlı bir günde Tıbzet'in önüydü.

Ne çok kar yağıyordu o gün. İstanbul Şubeler Platformu'yla Tıbzet'in önünde basın açıklaması yapmaya gelmiştik. Arabalarımız Hadımköy yolundan saptığında yerlerin kayganlığından zor ulaşabilmiştik fabrikanın önüne. Fabrikanın önünde hiç asker yoktu. Saat on ikiden biraz önceydi. O saatte, o karlı günde Tıbzet'in önüne geleceğimizi nereden akıl etsin askerler? Bizimkiler basın açıklaması ile ilgilenmekten çok kartopu oynamaya dalmışlardı. Dışarıdan gelenler olmasa basın açıklamasını falan boş verecektik. Her taraf bembeyaz olmuştu. Hiç üşümüyorduk. Ne askerler umurumuzdaydı, ne fabrikada olmadığımız, ne kötü giden direniş günleri, ne de biraz sonra gelecek olan askerler!.. Sanki sadece yaşadığımız o ân vardı. Şube başkanı olduğumu düşünmesem az kalsın ben de kartopu oynayacaktım onlarla. Derken askerler geldi. Yağan karın beyazlığı her çirkin şeyi örtmüştü sanki; onlar da donmuş kırmızı burunları, kardan bembeyaz olmuş parkalarıyla sevimli geldiler bizlere. Usulen çevremizi sardılar. "Basın açıklamasında bulunacağız," dedik. "Bir ân evvel bitirin gidin!" dediler. Biz de konuşmalara başladık. Konuşuyorduk konuşmasına ama aklımız yağan karda, bakışlarımız havada uçuşan kar taneciklerindeydi. O gün direnişin nasıl sonuçlanacağı hiç birimiz için önemli değildi. Son diye bir şey yoktu sanki. Yaşadığımız ân vardı. Düşen kar taneleri arasında eriyenler olsa bile hemen üstüne bir tane daha yağıyordu. Eğer son diye bir şey yoksa, gerçekte kazanmak ya da kaybetmek diye bir şey de yoktu. Yaşanılan süreç vardı yalnızca. O sürecin nasıl yaşandığı daha önemliydi. Yaşam kaybedişlerin, kazanışların birbiri ardına geldiği; ancak her zaman onlardan daha önemli olan bir şeydi, bir var oluştu. O gün kar taneleri yaşadığımızın, var olduğumuzun farkına varmamızı sağlamıştı, var oluşumuzun mutluluğunu duyumsamıştık. Var olmak hiçbir zaman sonu olmayan, devamlı kendini tekrarlayan bir süreçti. Birbiri üstüne düşen kar taneleri sonunda nasıl bir beyaz örtü oluşturuyorsa, tekrarlar da giderek yeni bir şeye dönüşüyordu. Var oluşun sırrı buradaydı: kendini tekrar etmek. Tekrar edişler ritmi doğuruyordu; sonra yaratılışın ve

var oluşun müziği çıkıyordu ortaya. Başlangıçta basit bir müzikti bu. Binlerce kar tanesi nasıl doğayı güzelleştiriyorsa, her şeyin rengini değiştirecek güçteyse, müziğin nağmeleri birbirini tekrar ettikçe başka bir şeye dönüşüyor, var oluşun renkleri ve şekilleri açılıyordu önümüze. Bir kalbin atışı gibiyken önceleri, dünyanın güneş etrafında dönmesiyken, doğmak ve ölmekken ve yeniden doğmakken; derken hepsi birden inanılmaz güzellikte bir bütünlüğü oluşturuyordu. Belki o kadar karmaşıklaşıyordu ki; o ilk ritmi, kalbin ilk atışını duyamıyorduk artık; beyaza boyanmış doğada kar taneciğini göremediğimiz gibi... Ancak böylesi anlarda onu tüm benliğimizle hissediyor ve o büyüleyici müziği tüm ruhumuzla duyuyorduk. Ben aslında o gün basın açıklamasında bunu haykırmak istiyordum. Başkanlar kurulu toplantısında "direniş bizim için bitmiştir!" diyen genel başkan o karlı günü yok edemezdi. Direnişte yaşanan kimi acılı ve sevinçli günleri de! Başkanlar kurulunda olmak istemiyordum artık. Hatta bir ara istifamı açıklayıp başkanlar kurulunu terk etmeyi bile düşündüm.

Saat 11.00 sularıydı. Cep telefonum çaldı. Konuşmak için toplantı odasından dışarı çıktım. İki kişinin karakola götürüldüğünü ve fabrika önündekilerin coplandığını haber veriyordu Nazmi. "Geliyorum," dedim. Karakoldaymışlar. Avukatlardan birini almak için yukarı çıkmam ve sendikadan ayrılmam bir on dakikamı almıştı. Bunun yarım dakikası başkanlar kurulu odasında ayrılırken yaptığım açıklamaya aitti. Ben ayrıldıktan sonra onlar toplantıya başka bir konuda kaldıkları yerden devam ediyor olmalıydılar. Yemekli gecemizin davetiyeleri elimde kalmıştı.

İnsanın haklı çıkması karşısında duyduğu duygu, çoğu kere olayın üzücü yanını bile aşan bir şeydir. Ben de Tıbzetlilerin başlarına gelene hem üzülüyor hem de "olacağı buydu," diyordum. Orada olmadığıma sevinmiştim ayrıca. (Sevinmiş miydim?) Benim dışımda gelişen bir şeyin sonuçlarına katlanmak durumunda kalmayacağım için sevinmiştim. (Şu anda nereye gidiyordum?) Ancak böyle bir olayın ikinci kez olmasına dayanamazdım. Bundan sonra ne olacağını kestiremiyordum. Ertesi

gün, öbürüsü gün ve sonraki günler orada olamayacaktım ve aynı şeyler tekrarlanacaktı; birincisinde haklı olduğum için "oh olsun!" demiştim; ama bir ikincisini düşünemiyordum bile. (Neden?)

Biz vardığımızda, iki kişiyi, ifadelerini aldıktan sonra serbest bıraktıklarını söyledi teğmen. Haklarında şikayet varmış. Yavuz'u ise başka bir olaydan Sefaköy Emniyet Müdürlüğü'nden arıyorlarmış.

"Bu kez siz şiddete başvurdunuz," dedim teğmene.

Kızdı bana. Haksızlığı ile teğmenliği arasında gidip gelen düşünceleri, güçlü olanın kendisi olduğunu hatırlayıncaya kadarki o kısa süre içinde toparlanmakta zorluk çekti. Tıbzetlilerin askerlerine vurduğunu ileri sürdü önce ve düşüncelerini toparlamasıyla orantılı dalga dalga artan bir öfkeyle, bir daha böyle bir şey olursa silah bile kullanacaklarını söyledi. Gücünü hatırladığı anda benim artık ona bir şey söylemem imkânsızdı. Ben de çıktım.

Selami'yle Sinan karakolun karşısındaki kahvedeymişler. Hayrettin Özcan'la karakoldan çıktığımızda yanımıza geldiler. Selami'nin kafasını sargılar içinde görünce olayın boyutlarını daha iyi anladım. Avukat da ben de "geçmiş olsun," dedik. Salman'la Nazmi'yi sordum: Görmemişlerdi. Ben Sinan'la birlikte Selami'yi Gazi'ye, evine götürecektim, avukat da arabasıyla merkeze dönecekti. Hayrettin Özcan arabasına binmek üzereydi; bana döndü ve dedi ki: "Başkan işin zor!"

Dönüş yolunda Sinan, Yavuz'u sabah evinden alıp Sefaköy'deki Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüklerini ve orada tuttuklarını söyledi. Fabrikadan sonra evini aramış; o zaman öğrenmiş. Sinan'ın anlattıklarından Yavuz'un gözaltına alınışının direnişle ilgisi olmadığını, kız kardeşinin çalıştığı işyeri ile çıkan bir sorun yüzünden başını derde soktuğunu çıkardım. Sinan'ın anlattığına göre atölye sahibi, kız kardeşini tazminatsız işten çıkarınca adamın atölyesi basılmış ve makineleri tahrip edilmişti. Polis Yavuz'u bu yüzden gözaltına almıştı. Doğrusu canım sıkılmıştı.

Salman'la Nazmi şubedeydiler. O saatten sonra başkanlar kurulu toplantısına dönmek istemiyordum. Üçe doğruydu telefonum çaldı. Yavuz'un sesini duyunca şaşırdım. Heyecanlı bir sesle gözaltında olduğunu, dışarıdan telefon ettiğini, polislerin telefon etmesine izin verdiklerini söylüyor, bana avukatın gelip gelemeyeceğini soruyordu.

Sesi bir hayli derinden geliyordu ve dediklerini güçlükle anlıyordum; polislerin, onu işyeri basıp makineleri tahrip etmekle suçladıkları... gibi bir şeyler söylüyor ve duyulmayan sözcükleri tamamlarsam sendika avukatlarının gelip gelmeyeceğini soruyordu.

"Sendika avukatlarının dışında bir konu bu!" dedim." Sendika avukatları gelemez! Ancak ben yine de CMUK avukatlarını arayıp sana yardımcı olmaya çalışacağım."

Kapattım telefonu. Buz gibi olmuştum. Ona ne diyebilirdim ki?.. Nereden, hangi şartlarda telefon ettiğini bile bilmiyordum. Olayın benle ilgisi neydi? Yine de CMUK'u arayıp bir avukat gönderip göndermeyeceklerini sordum. Göndereceklerini söylediler.

Atölyeyi bir kişi değil, on beş kişilik bir grup basmış! Nazmi dahil, kimse daha fazla bir şey söylemiyordu bana ama on beş kişinin direnişçilerden olduğu sorusu kafamı kurcalamaya başlamış ve bir hayli tedirgin olmuştum. Bir tek ben bilmiyordum neler olduğunu... Şayet direnişçilerse nasıl kalkışırlardı böyle bir şeye? Ne alakası vardı bizim mücadelemizle? Böyle bir olayın sonuçlarını düşünmek dahi istemiyordum. Avukat Hayrettin Özcan'ın sözlerini hatırladım o ân: "Başkan işin zor!" dediğini... Şiddetin vardığı yerler korkutuyordu beni.

Biz tehlikeli bir şeye sahip olmuştuk. Ve onun nasıl kullanılacağına dair bir sınır, bir ölçüt yoktu.

O gece sabaha kadar gözüme uyku girmedi. Gece yarısına kadar telefonun başından ayrılmadım. Hiç hakketmediğimiz hal-

de yerlerde sürüklenen, kafasına dipçik yiyen biz olmuştuk. Salman ağabey karşı çıkmasaydı, sabah mutlaka onlarla beraber olacaktım. Öğleden sonrayı, fabrikaya gitme saatini beklemek benim için adeta bir işkenceydi. Bir haksızlık yapıldığında bir karşılık veremezsem kendi kendimi yiyip bitiriyordum. Evde huysuzluğumdan yanıma yaklaşamıyordu kimse. Haksızlığı biri yapmışsa ve ona bir şey söyleyememişsem ne kadar başka şeylerle uğraşırsam uğraşayım kafam o noktaya takılıp kalıyor, kahroluyordum. Bu kez bir kişi değildik; haksızlık tümümüze yapılmıştı. Biz copları yerken fabrikada çalışanlar, bizim yerlerde sürünmemize gülüyor olmalıydı. Gece telefonda Salman Ağabey'e "madem öyle, madem onlar şiddet istiyor, biz de onların istedikleri gibi olalım!" dedim. Allah'tan kiralık arabayı teslim etmemiştik. Arabayı deyince, başkan'ın arabayı istettiği geliyordu aklıma.. Biz davetiyeleri dağıtmak için sendikaları dolaşacakken, Nazmi Ağabey bize otobüse binip gitmemiz gerektiğini; başkanın izin vermediğini söylemişti. Salman Ağabey ve ben ses çıkarmadıydık; ancak başkanın bu davranışına çok üzülmüştük. Biz Kürtler, biri bir şeye "hayır" dedi mi ikinci defa üstelemeyiz.

Haksızlık karşısında da boyun eğmeyiz. Gazi'den, Avcılar'dan hemen hemen herkes telefon ediyor, yarın gideceğiz mutlaka değil mi diye soruyordu. Niye öğleden sonra gidildiğini sormadan edemiyorlardı. "Sabahleyin askerler önlem alır; bu yüzden öğleden sonra gidelim!" diyen Salman Ağabey'di. İnsanlara kalsa geceden gideceklerdi. Dipçik yemek insanları yıldırmamış, aksine daha bilemişti. "Yarın kafamızı da kırsalar oradan ayrılmayalım!" diyordu Nuran. Sadece bizimkiler değildi arayanlar. Göçmen bayanlar bizden çok kızgındı. Filiz Hanım: "Sakın beni almadan geçmeyin Cennet'ten!" diyordu telefonda. Bütün bu telefon konuşmalarından sonra sakinleşmek ne mümkün; sabırsızlık ve heyecandan içim içime sığmıyordu. İçlerinden bir telefon vardı ki hayli şaşırmama, bir o kadar da düşünmeme neden olmuştu. Kenan'dı telefon eden: "Gazetedeki ilanı gördün mü?" diye soruyordu. "Tıbzet San.Tic.A.Ş adına iç say-

falarda yer alan küçük bir ilan! İlanda Sami Aktaş'ın Tıbzet'le ilişkisinin kesildiği duyuruluyor. Şu işe bak!"

Telefonu kapattığımda bir süre başında dikildim kaldım. 'Şu işe bak gerçekten!" Böyle bir şeyi beklemez değildim; gene de şaşırdım. Kendime geldiğimde hemen Salman Ağabey'in numarasını çevirdim.

Sabahleyin gelen habere göre bütün servis arabalarının camları tuzla buz olmuştu. Onlar bunu istemişti, biz de onların istediği gibi olmuştuk! Şimdi bir kez daha fabrikanın önünde, onların karşısında dik durabilirdik; durabilirdik ancak Selim Kaptan sözünde dursaydı...

Selim Kaptan'ın otobüsünün öğleden sonra saat ikide Gazi'ye gelmesi gerekiyordu. Saat iki oldu, on dakika geçti, yarım saat geçti; otobüs gelmedi. Annem evin penceresinden sesleniyor, beni telefona çağırıyordu. Duraklarda bekleyenler otobüsün niye gelmediğini soruyorlardı. Hep yollarda kalmıştı insanlar. Sinirden adeta kendimi yiyordum. 'Selim Kaptan, bir şey olduysa mutlaka telefon eder, yoldadır!' diyordum. Cep telefonunu arıyordum, cevap vermiyordu. Sonunda ulaştım. Kulaklarıma inanamıyordum, arabası arıza yapmış, tamirdeymiş ve buna rağmen bizi aramamış... Gidememiş, duraklarda kalmıştık. Otobüs tutacak paramız da yoktu. Tutsak, sendikanın ve Haydar Bey'in parasını vermeyeceğini biliyorduk. Haydar Bey bize kızdığı için vermeyecekti. Bir çokları, onlara haber veremeyeceğimizden duraklarda beklemeye, perişan olmaya devam edecekti. Selim Kaptan'ın yaptığı affedilmez bir şeydi. Direniş boyunca hiçbir şeye bu kadar sinirlendiğimi hatırlamıyorum.

*

Karşımdaydılar. İki kişi gelmişlerdi. İri, saçından bıyıklarına yüzü kara olan, Güvenlik firmasının başıydı. Daha önce beni telefonla tehdit eden bu olmalıydı. "Bir daha arabaları taşlatırsan ben de senin evinin camlarını kırdırırım, arabana saldırırım," diyen o değildi sanki. Öteki ince yapılı ve uzun boyluydu. İkisi

de Doğu kökenliydi. Salman'la ve Sinan'la daha önce görüşmüş olacaklar, hemşehrileri de oldukları için birbirlerine tanış davranıyorlardı. Salman ve Sinan ve Kenan ve Deniz, önceden gelmişlerdi. Salman tam üç saat önceden, fabrikanın güvenliğini ve servislerini üstlenen firmadan bazı kişilerin benle görüşmek istediğini söylemişti. Salman'ın söylediğine göre akşam haber gelmiş. Arabaların taşlanmasının, bizi aramalarında büyük etkisi olmuştu yine Salman'a göre. İşverenle bizim aramızda arabuluculuk yapmak istiyorlarmış. Ben de "olur!", dedim. Salman'ın söylediğine göre bunlar güçlü kişilermiş ve işveren üzerinde etkili olabilirlermiş. Ben onların bizimle görüşmeye işverenden habersiz geldiklerini sanmıyordum.

Öğleden sonra saat tam ikide gelmişlerdi. Kara suratlı olan söze başladı ilkin. Dedi ki:

"Haydar Bey! Benim adım Feramuz. Beni duymuşsunuzdur. (Eh duydum?!) Diyeceğim şu! Bu mesele gittikçe çözümsüzlüğe doğru gidiyor. Bunun verdiği rahatsızlığı en az sizin kadar biz de yaşıyoruz. Bu işverenle sizin aranızda bir mesele ama inanın bizim umurumuzda olduğu kadar işverenin umurunda değil. Her gün arabaların camlarını yaptırmaktan bıktım. Tamam anlıyorum bu insanlar işten atılmış, ama bizim ne günahımız var."

Salman araya girdi:

"Eee... Sen de böyle bir fabrikanın servisini almayacaksın!"

Salman'a döndü, yarı şaka yarı ciddi bir edayla:

"Ya biz de size aynı şekilde karşılık versek?" dedi.

Sinan yanıtı Salman'a bırakmadı:

"Sonuçlarınıza katlanırsınız o zaman! Bu işin sonunun hısımlara kadar varacağını sen de bilirsin!"

Adam önce bozulur gibi oldu, sonra bana döndü.

"Neyse!" dedi. "Biz, eğer siz de hazırsanız, bu işi sonuçlandırmak istiyoruz. Öyle sanıyorum ki işverene bazı şeyleri kabul ettirebilirim. Akşam Salman'a da söyledim. İşveren üzerinde bir etkim var. İşveren biz olmazsak kendi başına bu işi yürütemeyeceğini biliyor. Eğer kabul ederseniz arkadaşlara taz-

minatları dışında bazı haklar da alabilirim. Ne dersiniz?"

"Benim geri çevirebileceğim bir öneri değil bu söylediğiniz," dedikten sonra temsilcilere döndüm.

"Siz ne diyorsunuz?" diye sordum.

Salman aldı sözü:

"Bizce de işverenle görüşülmesinde yarar var."

"Görüşülmesinde yarar var da..." dedi adam. "Sizin bana bazı ip uçlarını vermeniz lazım. Ne olursa anlaşırsınız işverenle? Bana sorarsanız arkadaşların tazminatları dışında bir ilave para kabul ettirebilirim işverene."

"Bu ilave olarak ne verebileceğine bağlı," dedi Salman.

Benim, Salman'ın ve adamın sözleri, direnişin biteceğinin ilk işaretleriydi. Hatta bana öyle geliyordu ki bu adamlar konuşmuş, öyle gelmişlerdi. Şimdiye kadar adamlarla yalnızca Salman ve Sinan görüşmüştü. Onların bildikleri benden ne kadar fazlaydı bilemiyordum. Anladığım kadarıyla bu işin bitmesini istiyorlardı. Öteki ince boylu adam hiç konuşmuyordu. Adı Feramuz olan söze devam etti:

"Pazartesi Bedros Bey'le görüşmüş olur, sizi ararım."

"Yalnız," dedim, "ben Pazartesi gecesine kadar İstanbul'da olmayacağım. Bu gece Aliağa'ya gidiyorum."

Kısa bir duraklamadan sonra onun bir şey demesini beklemeden:

"Size cep telefonumun numarasını vereyim. Beni cepten arayabilirsiniz," dedim.

Ben telefon numarasını yazdırırken Salman:

"Ben de numaramı vereyim," dedi.

Adam numaraları yazdıktan sonra başını kaldırdı, bana:

"Ben görüştükten sonra size bilgi veririm," dedi.

Sanki bir şeyden kurtulmak ister gibiydik. Ben öyleydim en azından, yüz ifadelerinden gördüğüm kadarıyla Salman'la Sinan da öyleydi. Kenan da öyleydi. Bir tek Deniz konuşmalar boyunca susmuş, ağzını açıp tek laf etmemişti. Durgun bir hali vardı. Bana öyle geliyordu ki direnişten yorgun düşmemiştik biz. Bizi yorgun düşüren ilişkilerimiz olmuştu. Temsilcile-

rin işçilerle ilişkileri, benim onlarla ve işçilerle, onların benle!.. Belki de o gece dayanışma amacıyla yapacağımız yemekli eğlence adeta bir veda yemeği olacaktı. Kim bilir? Konuşma bitmişti. Biraz olsun rahatlamış gibiydik; ancak bundan mutlu olduğumuz söylenemezdi. Aksine içimizde bir burukluk yaratmıştı ve geceye de o buruklukla gidecektik.

"Tamam öyleyse!" dediler. "Görüştükten sonra biz sizi arıyoruz. Şimdiden umutlandırmayalım ama inşallah bir sonuç alırız."

Gittiler. Suçlu gibi hissediyorduk kendimizi. Salman'la Kenan, Sinan, üçü, benim de düşündüğüm şu yorumu yaptılar: "Bunlar işverenle görüşmüş öyle gelmişlerdir," diyorlardı üçü de. İnsan beğenmese de bir şeyi istedi mi onun olmasını beklemek umut olup çıkıyor. Herhalde güvenlikçilerin başı olan adam bunu hissettiği için "umutlandırmayalım sizi," dedi. Buruk bir umut!.. Adamlar gittikten sonra dördü de geceye hazırlanmak üzere kalktılar.

"Selim Kaptan tam saat dokuzda Gazi'den almaya başlayacak sizleri," dedim.

İçinde birikmiş öfkeyle kendini tutamayarak bağırdı Deniz.

"Dünkü gibi yapacaksa gelmesin bundan sonra! Biz başka araba tutalım."

"Niye ki Deniz?"

"Niyesi var mı? Onun yüzünden perişan olduk dün. Bizi yollarda bekletti."

"Olabilir ama Deniz," dedim. "İnsanlık hali. Arabası arıza yapabilir."

"Haber de mi veremezdi? Haber verseydi biz başka bir şey düşünürdük. Selim Kaptan'ı hiç affetmeyeceğim."

"Çok katı düşünüyorsun Deniz!" dedim ve devam ettim:

"Şimdiye kadar Selim Kaptan hiç gelmezlik etti mi? Doksan dokuzunu yapsın, bir tanesini yapmadı mı onu mahkum edelim; biraz haksızlık değil mi?"

Deniz bir şey söylemek yerine yüzüme soru sorarcasına baktı. Öyle dikkatli bakmıştı ki gözlerimi kaçırdım. Sanki Se-

lim Kaptan'ın yerine geçen ben olmuştum. Sanki Selim Kaptan'ı değil kendimi savunuyordum. O dikkatli bakışların kızgınlığıyla karşılaşan ben Selim Kaptan'ın gelmemesinin asıl nedenini, suçun Selim Kaptan da olmadığını o gün onlara söyleyemezdim.

*

Selim Kaptan'ın otobüsünün gelip gelmediğine bakmak için dışarı çıktım. Sirkeci'den Yenikapı'ya uzanan sahil yolundan geçen arabalara baktım. Görünürlerde yoktu henüz. Onların ardındaki deniz karanlıktı. Bir tek sahile yakın demirlemiş ışıklı gemiler vardı; onlar da denizi aydınlatmaya yetmiyordu. Önümden durmadan geçen arabaların ışıkları, zamanın hiç bir şekilde durmayacağını anlatıyordu sanki... Değişim hep olacak, hiçbir şey aynı kalmayacaktı. (Belki de aynı kalması için değişmesi gerekiyordu.) Birazdan gelecekler, sonra her şey yok olacak ve ben yalnızlığıma gömülecektim.

Geldiler. O gecenin onlar için özel bir gece olduğunu vurgularcasına, erkekler ceket ve kravatlarıyla, bayanlar dolaplardan çıkardıkları şık elbiseleriyle geldiler. Ne erkekler, ne bayanlar benim direnişte gördüğüm o insanlara benziyorlardı. Sanki başka insanlar gelmişti. O başka insanlar beni gördüklerinde elimi sıktılar. Ben de "hoş geldiniz!" dedim hepsine. Sonra İşçi Sendikaları Platformu yöneticileri geldiler. Bir de sol dergilerin birinden bir kız. Kız sabahtan telefon etmiş, nereden duymuşsa gelmekte ısrar etmiş, ben de olmaz diyememiştim.

Herkes masalara oturdu ve ben masaları dolaştım. Sohbet ettim o başka insanlarla. Salman, takım elbisesinin içinde ve kravatıyla tuhaf gözüküyordu gözüme. Boynunu cendereye alan kravatının altında sıkılır gibiydi. Sinan'ın takım elbisesi onu daha iri göstermişti. Kenan'ın elbisesi ise bol gelmiş, zayıf Kenan elbisesinin içinde kaybolmuştu. Deniz ise pembe bir kazak ve bej rengi kumaş bir pantolon giymiş, hafif bir makyaj yapmıştı. Onu hep blucinle gören ben bu yeni kadınsı gö-

rünümüne alışmaya çalışıyordum. Birbirimize yabancı gibi geliyorduk. Bu yabancılığın içinde o gecenin veda gecesi olabileceğinin hüznü olmasa taşıyamayacağımız bir yabancılıktı bu. Bir tek o hüzün bizdendi çünkü ve bizi yakınlaştırıyordu. Bir tek o hüzün, onların başka insanlar değil Tıbzetliler olduğunu anlatıyordu. Nuran bile acılı bakışlarını yok etmeyi başarsa, başka bir Nuran olmuş çıkmış diyecektim.

Saat 20.00'de salon bizim Tıbzetlilerle ve aileleriyle iyice dolmuştu. Sahneye çıkıp bir konuşma yaptım ben. Buruk bir konuşmaydı. Hepsine "iyi eğlenceler" diledim. Öyle 'mücadelemiz bitmeyecek, yenilmeyeceğiz' gibi laflar etmedim. Kısa bir konuşma oldu ve bitince yerime oturdum. Haber–İş'in Şube Başkan'ı bir şeyler söylüyordu bana, ezberden yanıt veriyordum ben de... Onun hemen yanında Basın–İş Şube Başkan'ı vardı. Salman masamıza gelip oturdu o sıra. Benim iki kişi sağıma. L.Kozmetik'in temsilcisi Selim Uzun'sa sol tarafımda oturuyordu. Onun hemen yanında Diyarbakır Şube Başkan'ı Yaşar Hızarcı vardı. İkisi de Aliağa'ya giderken benimle gelecekti. Bizim sekreter Mükremin'i de alacaktık yanımıza; yolda onunla ortaklaşa kullanacaktık arabayı.

"Haydar Bey bir şey sorabilir miyim?"

Boynumu çevirip baktım. Tam arkamda üstüme eğilmiş duruyordu gazeteci kız. Elinde okuyacağı kâğıt vardı. Bekledim konuşsun.

"Kısa bir konuşma hazırladım. Çıkıp okumak istiyorum. İzin verir misiniz?"

"Hayır!" dedim.

"Neden ama?"

Neden 'hayır' demiştim bilmiyordum. Ağzımdan öyle çıkmıştı. Bunca yabancılık duygusu arasında gereksiz bulmuştum mücadele laflarını belki de. O sırada kızın bizim taşıdığımız hüznü anlayamayacağını düşünüyordum. En önemlisi geceyi toplantıya dönüştürmek istemiyorduk; gecenin eğlence şeklinde geçmesini düşündüğümüzden gerekli izni almamıştık. Ne olursa olsun haksız olduğum kesindi. Ve ben bir kere 'hayır'

demiştim.

"Dikkat ederseniz," dedim. "Bu geceye dışarıdan fazla kişiyi çağırmadık. Hatta sizi de! Geceyi bir toplantı şeklinde değil eğlence gecesi olarak düşündük. Sadece siz değil başkaları da konuşma yapmıyor."

Gazeteci kız ısrarcıydı.

"Ben sadece Tıbzetli arkadaşlara dayanışma mesajımızı okuyacaktım.

"Olabilir ama olmaz!"

Bu işin mesajı mı kalmış. Anlayamıyordum, dertleri ne anlayamıyordum? Mesajını okumak istemesini anlıyordum bir ölçüde ama ben kabul etmeyince ısrarcı olmasını anlayamıyordum. Nasıl bir dayanışmaydı bu?

"Bu yaptığınız yanlış ama!"

"Maalesef!.." dedim; onun ısrarcılığı beni daha kararlı yapmıştı. Sonra yeniden masaya döndüm. Hiç iştahım olmadığı halde tabağımdakileri atıştırmaya koyuldum. O sırada kızın biraz ileride Deniz'le bir şeyler konuştuğunu gördüm. Kız hararetli hararetli bir şeyler anlatıyordu Deniz'e. Muhakkak benim onun konuşmasına izin vermediğimi anlatıyordu. O tarafa doğru bakmaya devam ettim. Deniz kızın elindeki kâğıdı aldı ve bizim olduğumuz tarafa doğru yürüdü. Tam o sırada Haber–İş Şube Başkanı programımızın ne olduğunu, arkadaşların konuşma yapıp yapmayacağını sordu bana.

"Konuşma olmayacak!" dedim.

Bir taraftan da göz ucuyla Deniz'e bakıyordum.

"Birazdan müzik başlayacak.. İsteyen oyun oynayacak, isteyen sohbet edecek..."

Deniz'in elindeki kâğıdı Salman'a verdiğini ve onun kulağına bir şeyler söylediğini gördüm.

Salman kalkacaktı masasından, sahneye doğru yürüyecek, elindeki kâğıttan yazıyı okuyacaktı. Tahmin ettiğim gibi oldu. Salman bir şeyler söyledi önce, itiraz eder gibi, sonra başını salladı 'olur' anlamına; masadan kalktı, sahneye doğru yürüdü.

Haber–İş Şube Başkanı direnişle ilgili bir şey sordu. Sorusu-

nu anlayacak kadar dinleyememiştim. Kulağım Salman'ın ne söyleyeceğindeydi.

"Arkadaşlar! Bir dakika beni dinleyin! S. Partisinden arkadaşlanmız mücadelemizden dolayı bizi kutluyorlar. Arkadaşlanmızın bir mesajı var, onu okuyacağım şimdi."

Artık hiçbir şey duymuyordum. Salman yazıyı okuyordu mikrofondan. Haber–İş Başkanı bir şeyler anlatmaya devam ediyordu. Masadan kalktım. Selim'in yanına gittim. Diyarbakır Şube Başkanı ile sohbete dalmıştı.

"Selim!" dedim. "Bizim yolumuz uzun. Şimdiden yola çıksak ne dersin?"

Diyarbakır Şube Başkanı'na da sordum:

"Sen ne dersin Yaşar Ağabey?"

"Ben siz ne diyorsanız ona uyarım," dedi Yaşar Hızarcı.

"Yemeğimizi bitirelim hemen çıkalım başkan!" dedi Selim.

"Yolda size Tekirdağ köftesi ısmarlanm, hemen çıkalım!"

Mükremin'in yanına gittim ardından.

"Mükremin!" dedim. "Hazırlan! Yola çıkıyoruz."

Salman konuşmasını bitirmişti. Onlardan yana bakmamaya çalışıyordum; ancak onlann bizim hareketlendiğimizi fark ettiklerini, bizden yana doğru geldiklerini görüyordum. Oturduğum masaya geri döndüm ve platform sözcülerinden özür dileyerek onlara gitmem gerektiğini, Aliağa'daki şube kongresine gitmek üzere yola çıkacağımızı söyledim. Salonu bir ân evvel terk etmek istiyordum. Temsilciler yanıma geldiler. Yüzlerine bakmadan "biz gidiyoruz," dedim. Dördü de şaşkın ve üzgündü. Üzüntülerinden söyleyecek bir şey bulamıyorlardı. Bizi uğurlamak üzere kapıya dizildiler. Her şey çabucak olsun, oradan bir ân önce ayrılayım istiyordum. Adeta bir yumruk yemiş gibiydim. Alelacele ellerini sıktım. Deniz'in yüzü kıpkırmızıydı ve hiç konuşmuyordu. "Başkan erken değil mi?" dedi Sinan.

"Çok yolumuz var, ancak gideriz," dedim yüzlerine bakmadan, zorlukla... Yanımdakileri adeta sürükleyerek çıkarmıştım salondan. Arabanın direksiyonuna ben geçtim. Hızla sahil yoluna çıktım. Kan beynime üşüşmüştü. Giderken bile salonday-

dım hâlâ. Salman'ın elinde kâğıt, mikrofonda konuşurkenki görüntüsü vardı beynimde.

"Başkan dikkat et!" diye bağırdı Selim.

Son anda görmüştüm ışıklardan önüme çıkan arabayı. Vurmak üzereydik, sola kıvırdım direksiyonu, araba döndü: Çarpmadı.

"Başkan iyi misin?" dedi Selim.

"İyiyim" dedim.

Yenikapı'yı geçtik. Yeşilköy'ü, Küçükçekmece'yi hepsini hızla geçtik. TEM yolu karanlıktı. Gözlerimin önünde salondan ayrıldığım ân; bir bir yaşıyordum o görüntüleri; karanlık yolda o görüntüler vardı, görüntülerin içinde yol alıyordum.

"Başkan biraz da Mükremin kullansın, sen iyi değilsin."

Direniyordum, iyi olmaya, her şeyi geride bırakmaya direniyordum. Yol uzuyordu önümde. Farların aydınlattığı kadarıyla gözüken kısmı sanki altımdan kayıverecek gibiydi. "Benim hayır dediğimi bildikleri halde yaptılar," dedim ve frene bastım. Dörtlüleri yaktım ve sağ kenarda durdum.

"Mükremin, sen kullan arabayı!"

*

O gün bütün gün Haydar'ı düşündüm. Ne durumda olduğunu öğrenmek için öğleden sonrayı bekliyordum. Aliağa'dan geldiği gece oldukça kötüydü. Yoldan beni aramış, iyi olmadığını söylemişti. Onu en iyi ben anlayabilirdim. Gittiğimde bir kapana kısılmış gibiydi. O bilincinde değildi ama direniş artık onun için bir karabasana dönüşmüştü. Nasıl bitireceğini de bilmiyordu. Ben "hayır gitme!" demiştim; ancak o "hayır" dese bile bu onun için hâlâ mümkün değildi. Direnişin onun için karabasana dönüşmesinde en büyük rol işçilerden çok kendisindeydi. Buna rağmen yapabileceği hiçbir şey yoktu. Yalnızca temsilcilerle işçilerle değil, askerlerle ya da işverenle ya da sendikayla değil, kendisiyle de boğuşuyordu. Direnişe öyle vermişti ki kendisini; kafasında geliştirdiği, inandığı, inanmak istediği doğ-

rularla hayatın dayattıkları arasında kalakalmıştı. İnanmak istediği diyorum; çünkü kendi tamı tamına öyle değildi. Ancak öyle olmaya çalışıyordu. Direnişin kazanılmasını herkesten çok o istiyordu. Buna rağmen kazanmaktan ya da kaybetmekten çok doğru yöntemleri öne çıkarmaya çabalıyordu. Şiddetin şiddeti doğurduğuna ve doğru olmadığına inanmıştı. Belki başta ben ondan farklı düşünüyordum. Direniş kırıcılarına şiddet uygulanmasının gerekirliğini kabul ediyordum o günlerde. Karşı tarafın da uyguladığı şiddetti çünkü. Bugün direnişin şiddetle bir yere varamayacağını görüyorum. Haydar şiddete karşıydı; trajedisi ise şiddete karşı olmasının sorunu çözmediğini görmüş olmasıydı. İnsanların düştüğü kötü duruma kendisinin neden olduğunu düşünmeye başlamıştı. Haklı haksız şiddetin kendisini reddetmek için uzun süre direndi; hatta içindeki şiddet duygusuna da! Karşı olmaya çalıştığı şey onun içinde de vardı. Bazen, hayatta kendi dışındaki bir düşünceye, ideolojiye ya da bir inanca bağlanan insanların durumlarının Haydar'dan daha kolay olacağına inanıyorum. Belki o zaman bastırabilirdi kendi içindeki çelişkileri, ya da görmezden gelebilirdi. Haydar kendini kandıramıyordu.

Bana ve sayın yöneticilerime gelince belki Machiavel'i okumuşlardı, ya da okumadan biliyorlardı. "İnsanlar ya okşanmalı ya söndürülmelidirler; zira insanlar hafif zararlardan intikam alırlar, ağır zararlardan ise intikam alacak halleri kalmaz. Bir insana yapılan kötülük öyle olmalıdır ki, intikamından korkmaya yer kalmasın!" Haydar'ı aramama fırsat kalmadı; öğle olmadan beni yukarı çağırdılar ve işten çıkarıldığımı söylediler.

*

Sabah kalktığımda dünya ile konuşmamaya karar verdim; fabrikadan döndüklerinde ben konuşmuyor olacaktım. Gece arabayı Mükremin'e bırakmıştım. Onlar sabah Nazmi'yle beraber gideceklerdi Tıbzet'in önüne. Biz Aliağa'dan gece yarısından önce gelmiş, doğruca Nazmi'nin evine gitmiştik. Sonra Selim bı-

rakmıştı beni eve. Araba kullanacak halde değildim.

Salı sabahıydı. Biz bir önceki sabah çıkmıştık yola. Şube genel kurulu Pazar günü olmuş, şube başkanı Mustafa Yalçın seçimi kaybetmişti. "Direniş bitiyor," dedim Mustafa Yalçın'a, direniş bittikten sonra ben de şube başkanlığını bırakıyorum. Gece onun veda yemeğinde bir saat buyunca konuştuk. O bir saat boyunca ben bir sürü şey söyledim direnişle ve sendikayla ilgili; ama Salı sabahı benim için çok önemli olduğu halde neden fabrikanın önüne gidemediğimi açıklayamadım; açıklayamazdım. Gitmenin de gitmemenin de birbirinden zor olduğu iki şık arasında sıkışmış ben ne yapacağımı bilmiyordum. Gitmeyi çok istiyordum; ama gitmeme konusunda kendimi bağlamıştım. Eğer Perşembe sabahı olduğu gibi bir kez daha coplanırlarsa ve coplandıkları haberi gelirse, onlarla yedi aydır birlikte olmuş benim kaldıramayacağım bir şey olurdu bu. İstek ve karşı istek güçlü bir şekilde tüm ruhumu sarsıyordu.

Bunu telefonda Nuran'a anlattım, Pazar günü öğleden sonra Aliağa'dan aradığımda. O ruhumu sarsan depremin şiddetini daha da arttırıyordu bilmeden. Bana, "sizin bizi bırakacağınıza inanmıyorum," diyordu. "Gelemem!" diyordum ona, "söyledim onlara, şiddete başvurursanız gelemeyeceğimi söyledim," diyordum. "Bizi bırakmaya içiniz elvermez ki sizin!" diyordu. "Evet!" diyordum elvermez; "ancak ne yapacağımı da bilmiyorum." "Bir tek çıkış yolu var," diyordum, "şube başkanlığını bırakıp sizden biri gibi gelmek!" O "hâlâ sizin Salı sabahı geleceğinize inanıyorum," diyordu. "O gece bir çok arkadaş sizin neden erkenden gittiğinizi sordu arkanızdan" diye anlatmaya devam ediyordu. "Halay çektikten sonra ben ve birkaç arkadaş ağladık o gece!" diyordu ve beni daha da üzüyordu.

Ne Pazar aradım temsilcilerden birini ne Pazartesi. Kızmıştım onlara. Üstelik onları sevdiğim için bu kızgınlık beni çok yoruyordu. Nuran'a da "hiçbirini aramak istemiyorum," dedim. Pazartesi günü dönüş yolunda Assos'dan şubeyi aradım, Nazmi'yle konuştum. Güvenlikçilerin işverenle görüşemediğini söylüyordu Nazmi. Anlaşma olmayacaktı demek!

Assos'da deniz kenarında oturduk. Mendirek boyunca yürüdük, dibi gözüken denizin iri taşlarını seyrettik. Karşımızdaki dağlara baktık. Her şey güzeldi; ama bu güzellikler beni mutlu etmiyordu; aksine berrak sularda mutsuzluğumu görüyordum. Tıbzet'in önünde o karlı gündeki ânı yaşayamıyordum. Deniz bana başka bir şeyi anlatıyordu; var olmanın sadece mutluluktan ibaret olmadığını!.. Ben o sese bile kulaklarımı tıkıyordum.

İstanbul'a yaklaştıkça Salı sabahı da yaklaşıyordu bana. Salı sabahı varlığımı tehdit ediyordu. Nazmi de şaşırmıştı beni öyle görünce. Onu da arayan olmamıştı. Sabahleyin fabrika önüne gidileceğini biliyordu yalnızca. Ben gelmiyorum, dediğimde, halimi gördüğü kadarıyla, 'tamam başkan, sen gelme' demekten başka bir şey demedi, diyemezdi. O gece çok kötü bir gece yaşadım ben. Ne kadar kötü gece yaşadığımı Mert Hoca görmüştü.

Derken sabah oldu. Salı sabahı beni içine aldı. Cumartesi gününden bu yana sakal tıraşı olmamıştım. Aynada tıraşsız yüzümü, içine çökmüş gözlerimi, süzülmüş yüzümü gördüm. Evden çıktım, minibüse bindim, vapura bindim, sonra gene minibüse bindim; hepsinden rüyada gibi geçtim. Şubenin balkonunda Selim'i gördüm. Beni bekliyordu.

Çıktım yukarı, girdim odama, koltuğuma oturdum. Çok az konuştum, kısa yanıtlar verdim.

Saniyeler geçti, dakikalar geçti; bir saat olmadan telefon çaldı. "Gözaltı haberi midir?" dedim içimden. Susacağım ve hiç konuşmayacağım ân gelip çatmıştı. Ben şiddeti istemedim, şiddete karşı oldum; fakat onu da beceremedim. İşin kötüsü, benim için kötüsü, herkese hak veriyordum, herkesi anlıyordum; bir tek kendimi anlayamıyordum. Onların yerine koyduğumda kendimi, kimseye bir şey diyemiyordum. İşte o Salı sabahından önce bir şey demiş ve ilk kez o sabah onlarla gitmemiştim.

Nazmi, "şubeye geliyoruz," diyordu telefonda.

"Fabrikaya gitmiyoruz, yoldan dönüyoruz... Gelince anlatırım."

Ne olmuştu?

Dakikalar geçti; bir saat olmadan kapı çaldı. Temsilciler girdi içeri. İşçiler için aşağı toplantı salonunu açtırdılar Meltem Abla'ya.

"Başkan!" dedi Salman karşımdaki koltuğa oturup:

"Başkan ne senin ne benim dediğim gibi oldu. Direniş bitti artık. Bitmesi konusunda anlaştık."

Yüzlerine bakıyordum sorularla dolu.

Salman anlatmaya devam ediyordu. İşveren tazminatları veriyormuş. Tazminatlardan ayrı herkese bir miktar para veriyormuş. "Biz de kabul ettik!" dedi. Bütün bunlar akşamdan olmuş bitmiş!.. Sabahleyin otobüste: 'Şubeye gidiyoruz, orada açıklama yapacağız!" demişler.

Niye beni aramadınız, demedim. Çok yorgundum. Az önce boşluğa yuvarlanmışken, hiçbir ağırlığım yokken yavaş yavaş bulunduğum âna dönüyordum. Çıkıp dolaşmak istiyordum dışarılarda.

"Başkan!" dedi Salman. "Gerekli açıklamayı sen yap arkadaşlara! Çoğu biliyor zaten."

Yapabilecek miydim? Yorucu günlerin bittiği âna saklı, içimde kalan son güç kırıntısı ile ayağa kalktım. Gerçekten kötüydüm ben. İnsan, varlığını tehdit edecek denli kendini tüketmemeliydi. Ayağa kalkarken yeniden yaşama tutunmaya çalışıyordum.

İndim aşağı. Herkes beni bekliyordu. Yenilgiyi açıklamak görevi bana verilmişti. Var olmak, yenilgi karşısında bile var olmak, dimdik ayakta durabilmek; içimde kalan gücün o son kırıntısı bunları fısıldıyordu kulağıma.

Kürsüye geçip oturdum, kaldırıp başımı baktım insanlara. Herkes endişe dolu bir merakla yüzüme bakıyor, ağzımdan çıkacak sözcükleri bekliyordu. Konuşmaya başladığımda artık bir rüyada değil gerçek yaşamda olduğumu, o gerçek yaşamın içinde varolduğumu hissettim. Dedim ki:

"Arkadaşlar yedi aydır süren direnişimizi burada noktalıyoruz. İşverenin bize yaptığı son öneriyi kabul ettik. Bu öneriye göre herkese tazminatları verilecek, tazminatlarınız dışında yüz

elli milyon lira para alacaksınız. Bu direniş boyunca hep birlikte gözaltına alındık, zor günler yaşadık. Benim diyeceğim şu! Doğrusu iyi direndik. Bu direniş çok sonraları da konuşulacaktır, herkes kendine göre değerlendirecektir, ayrıca yenilgilere alkış gerekmediğini de biliyorum; ancak bir gerçek var ki; kendimizi, haksızlıklara son gücüne kadar direnen insanlar olarak tanımlıyorum. Bugün direniş alanını bırakıyorsak yine bu gerçekçi oluşumuzdandır. Size şunu söyleyebilirim: Seksen öncesinde Türkiye'de yükselen işçi ve devrimci hareketin seksen sonrası gerilemesi, seksen sonrası artık hiçbir yerde yeni örgütlenme yapamayan sendikal hareket; bir gün gelecek tüm bunların nedenleri tartışılacaktır. Yalnız söylemek istediğim bir şey var, şu ân ki moral bozukluğunuz içinde söylediklerim size bir şey ifade etmese de!.. Kendilerini çevreleyen olumsuz koşullara rağmen direnmeye çalışan insanlar daima efsane olmayı hakkedecektir. Sosyalizmin yenilgisi, sosyalizmi gerçekleştirmek için mücadele eden insana ait değil, bir türlü değiştiremediğimiz insana aittir. Bu sendikal mücadele için de öyle, siyasi mücadele için de!.. Biz Tıbzet mücadelesinde yalnızca sendika için direnmedik, yalnızca fabrikaya sendikalı girmek için değil. Biz kendi içimizdeki insanla da karşı karşıya kaldık; kim bilir belki biraz değiştirebildik o insanı. Biraz değiştirebildiysek eğer toplumsal mücadeleler tarihinde minik, bizim dünyamız için büyük bu direnişten bir şeyler yanımıza almışızdır.

Benim söyleyeceklerim bu kadar!"

Hiç kimse kıpırdamadı yerinden. En ufak bir çıt çıkmadı bir süre. Kimilerinin başları öne eğikti. Sonra insanlar birer birer kalkmaya başladılar yerinden. Kimileri kapıya doğru yürüdü. Üzgündüler. Selami kürsüye doğru geldi ve elimi sıkıp "Allaha ısmarladık!" dedi. Arkasından Latife ve Resmiye Hanım. Nuran sessizce kapıya yürüdü ve dışarı çıktı. Salon bir süre sonra boşalmıştı. Salman'ın kendini tutamayıp ağladığını gördüm. Deniz güçlü görünmek için kendini sıkıyordu.

Ben uzun zaman kalakaldım oturduğum yerde. Ağlamak isterdim. Donup kalmıştım. Çok sonra Deniz geldi yanıma, yuka-

rı gelip gelmeyeceğimi sordu. Ona Nuran'ın yukarıda olup olmadığını sordum. Gittiğini söyledi. "Bana Allaha ısmarladık demedi," dedim.

Yukarı çıktığımda kendime gelmem için çok uzun bir süre gerekti. Bir şeylerin bittiğini algılıyordum ama bundan sonra ne olacağını bilmem için önce kendimi toparlamam gerekiyordu. Salman geldi yanıma, sendika yöneticileriyle ne zaman konuşacağımızı sordu. "Konuşuruz," dedim. "Biz gidiyoruz," dediler. "Güle güle!" dedim. Onlar gittikten sonra Mert Hoca geldi aklıma. Ne yapacağımı bilemez bir durumda kalmışken tutunabileceğim tek dalmış gibi geldi bana. Hemen telefona sarıldım.

Mert Hoca'nın işten çıkanldığını, eve gittiğini söylediler.

*

Soğuk bir gündü. İşçi arkadaşlar otobüsle geleceklerdi, Haydar Bey karşı kaldırımda otobüsün gelmesini bekliyordu. Ben birkaç kez yukarı inip çıkmış, çeklerin hazır olup olmadığına bakmıştım. Yedi ayı direnişle geçen, bir yılı da fabrikada çalıştığım Tıbzet maceram burada bitiyordu. 'Bir gün birbirimizi anlayamayacağımız hale gelebiliriz,' demişti Haydar Bey. Kenan yemekli gecede benim hatalı davrandığımı söylemiş; "ama başkanın ki hata üstüne hata!" demişti. Böyle olmasını istemezdim. İnsan bir kere hata yapmaya başladı mı hatalar birbirini takip ediyor. Bize, bilhassa bana çok kızmış olmalıydı. Pazartesi akşamı anlaşma haberini ona vermedik. Nasıl açabilirdik ki ona telefon? Bu durumu biz yaratmadık. Belki o da yaratmadı, kendiliğinden böyle oldu. Ne olursa olsun direnişin bundan sonra sürmesi artık imkânsız hale gelmişti. Yalnızca sendika bizden desteği kestiği için değil, gücümüz yetmediği için de değil; ilişkilerimiz de son noktasına gelip tıkandığı için direnişin sona ermesi gerekiyordu artık. Bundan sonrasına kimsenin dayanacak takati yoktu. İşçi arkadaşlar da bunun farkındaydılar; o günkü toplantıda Haydar Bey açıklama yaptığı zaman herkes sessizce kabullendi, hiç kimse sesini çıkarmadı.

Düşündükçe Haydar Bey'e kızacak bir sürü şey buluyordum. Bizden hiçbir şey yapmadan fabrika önüne gelip gitmemizi istiyor, hiçbir çıkış yolu göstermiyordu. Bu da direnişin aylarca sürmesi demekti. İnsanlar para almadan aylar boyu nasıl dayanabilir? Bu ayaklan yere basmayan bir şey! Bize fabrikanın önünü keseceğiz demişti; sözünde durmayınca biz karar alıp kesmek zorunda kalmıştık. Neymiş, iki üç ay daha Yargıtay'ın kararını beklemeliymişiz. Kızacak bir sürü şey buldukça o geceki acımı hafifletiyordum. Bizi bırakıp gitmişti. Hızla masadan kalkıp kapıya yöneldiğinde salon başıma yıkıldı sanmıştım. O gittikten sonra bir süre birbirimize bakıştık ve uzun bir süre şaşkınlıktan ne yapacağımızı bilemedik. Ben ne yapmıştım ki? Kızcağız gecemize gelmiş ve yazısı ile gecemize destek olmak istemişti. Kenan: "Başkan istemedikten sonra o yazıyı okutmakta ısrarcı olmayacaktın, başkanı küçük düşürdün!" diyordu. İçimdeki bir duygu engel olamayacağım bir şekilde Salman Ağabey'in yanına götürmüştü beni. Başkanın haksız olduğuna inandığım için değil, kızın ısrarları yüzünden de değil; içimde bir duygu Haydar Bey'in canını acıtacak bir şey yapmak istemişti. Kenan'a söylememiştim bunu. Kenan'a "gecemize gelen bir misafire karşı başkan ayıp etti," demiştim. Oysa ben o şekilde davranmak için içimde dayanılmaz bir istek duymuş; ancak yazı okunduğu takdirde rahatlayacağım gibi bir duyguya kapılmıştım. Haydar Bey kalkıp gitmeseydi o duyguyu duymaya devam edecektim. Canını acıttım mıydı bilemiyorum ama bu sefer benim canım acımıştı. Pazartesi günü anlaşma haberi Salman Ağabey'e ulaşınca, Haydar Bey'e haber verme işini herkes ötekinin üstüne attı. Ben "asla telefon etmem!" dedim. Niye böyle olmuştu bilemiyorum. Nasıl olup düşmüştük bu duruma? Keşke o gece Salman Ağabey'den yazıyı okumasını istemeseydim. Neyse Haydar Bey artık bizden kurtuluyordu; bundan sonra ona ayak bağı olmayacaktık.

Sabah fabrikaya gitmeyip şubeye gittiğimizde Haydar Bey'i sakalı uzamış, yüzü çökmüş görünce bütün kızgınlığımı unuttum. Direniş bitti ama biz yine dostuz, diyerek gönlünü almaya

çalıştım. Direnişin tam zamanında bittiği gibi bir hisse kapıldım o anda. O günden sonra Haydar Bey kendini biraz toparladı. Kasımpaşa'ya çeklerimizi alacağımız bugüne kadar bizimle adliyeye geldi, bitmemiş davalarımızın peşinde koştu. İşveren, tazminatları vermek için sendikanın yetki davasından çekilmesini şart koşuyormuş. Sendikanın genel merkezine gittik. Haydar Bey bunu duyunca, "sendika olarak size sahip çıkamadıktan sonra bir şey demeye hakkımız yok!" dedi yalnızca. Salman Ağabey bu meseleyi biliyor muydu, bilmiyorum ama benim böyle bir şeyden sonradan haberim olmuştu. Merkezdekiler istemeyerek böyle bir şeye razı olmuş gözüktüler Haydar Bey karşısında. Sendikadan çıkınca hep birlikte Çamlıca tepesine çıktık, yukarılardan İstanbul'u seyrettik. Hafiflemiş gibi hissediyorduk kendimizi ama daha şimdiden eski günlerimizi arayacağımızı hissediyorduk.

Çekler verilmeye öğleden sonra başladı. Eğer imzası gerekmeseydi Haydar Bey Kasımpaşa'ya gelmeyecekti. Carlo Erba İlaç fabrikasındaki eylemi, Santa Farma İlaç fabrikasındaki temsilcilik seçimini bırakıp geldi Haydar Bey. Salman Ağabey ona "senin imzan olmadan çekleri vermiyorlar," dediğinde Salman Ağabey'in yüzüne uzun uzun baktı, sonra: "Olur gelirim," dedi, başkaca tek laf etmedi. Salman Ağabey'e baktığı sırada ruhunda olup bitenleri hissedebiliyordum. O tek tek imza atarken, Bedros Bey biz temsilcileri odasına çağırdı. Böyle bir şeyi arzu etmediğini ancak olayların öyle icap ettirdiğini, söyleyerek bize yeni hayatımızda başarılar diledi. Ben hiçbir şey demedim elimi sıktığında. Salman'lar teşekkür etti. Sonra kalktık yanından.

Bedros Bey çeklerin verildiği salona geçtiğinde, Haydar Bey onu görmezlikten gelip ondan yana hiç bakmadı. Bedros Bey'in bir ân kararsız kalıp sonra Haydar Bey'in yanına gittiğini gördüm. Yanına varınca elini Haydar Bey'e uzattı ve şunları dedi:

"Bütün bu olan bitenlerden sonra size hiç kızmıyorum."

Biraz uzaklarında olmama rağmen Haydar Bey'in elini uzatarak ona ne dediğini çok iyi duydum. Bütün dikkatimle ona bakıyordum çünkü. Haydar Bey zoraki uzattı elini:

"Ama ben size kızıyorum," dedi.

Bedros Bey'in bir hayli bozulduğunu görmemek imkânsızdı. Haydar Bey'in yanıtı ne kadar iyi olmuştu ama.

Çekleri almamız ve imzalar bir hayli uzun sürdü. Artık işin sonuna gelmiştik ki Iraz'ın ağlayarak Haydar Bey'in yanına gittiğini ve ona sarıldığını gördüm. Haydar Bey onu saçlarından okşayarak teselli etti ve beni çağırıp benden onu bir müddet yalnız bırakmamamı istedi.

Aslında ben daha kötü durumdaydım.

*

Tıbzet'in merkez binasından çıktığımızda akşam olmuştu. Otobüslerine binip gittiler. Ben de şubeye dönmek üzere Şişhane'ye sürdüm arabayı. Esenyurt Karakolu, Bahçeşehir, fabrika önü hep gerilerde kaldı. Yüreğimde taşıdığım neyin ağırlığı öyleyse? 4Ağustosta başlayan direniş öykümüzün bittiği gündü bugün; belki ondandır. Adeta kaçarcasına çıkmıştım binadan, bir ân evvel şehrin ışıklarında kaybolmak istiyordum. Her birimiz bir tarafa savrulacaktı bundan sonra; tıpkı benim olduğum gibi... Yaşam devam edecekti. Yaşamın kolunda yeni öykülere koşmak isterdim. Ama bu anda...

Bu anda bana ne olduğunu anlamış değilim. Şehrin ışıkları, yanımdan geçip giden arabalar ve içindekiler; hiç biri, hiç biri dinlemiyor beni. Sanki bu şehirde kendi öykümle baş başa kalmışım...

Odam hayli kalabalık. Anlamaya çalışıyorum. Potaş işçileri. İkisi kadın on işçi! İşten atılmışlar. Nazmi benim masamda oturuyor ve onlara bir şeyler açıklıyor. Şorular soruyorlar ona. Anladığım kadarıyla tazminatlarının hesaplarımasını istiyorlar sendikadan. Razı olmuşlar başlarına gelene. Nazmi hayli yorgun gözüküyor. Belli ki epeydir dinlemek ve konuşmak zorunda kalmış. Başkaları da öykülerini anlatmak istiyor benim gibi. Zorlanıyorum onların öyküsüyle ilgilenmek için. Ve buna hakkım olmadığımı düşünüyorum.

Kim bilir, dinleseydim; onlar da beni dinlerlerdi o zaman...

*

"Başkan kamu oyu diye diye anamızı..." dedim Selim Uzun'a, direniş başlarken gittiğimiz pastanede otururken. Benimle birlikte Deniz vardı, Sinan ve Kenan da bizimle birlikteydi. Sendika lideri olacak biri değildi bu adam!.. Selim Uzun'un anlattığına göre, Petrol Ofisi'nin yürüyüşü müymüş neymiş, yürüyüş sırasında polis buna bağırmış, sesini çıkarmayıp sinmiş o da. Bizi aylardır oyaladı, sonunda fabrikada çalışanların sayısı iki yüze çıktı.

"Başkan gelmiştir, şubeye dönelim," dedi Deniz.

"Bizi çağıran o, gelmeyen o!" dedim.

Kalktık masadan. Aslında o gün yapılacak bir sürü işimiz vardı. Çekleri almadan önce, adliyede olduğumuz gündü: Kasımpaşa'dan telefonla onu değil beni aradıklannda yüzünün nasıl asıldığını gördüm. Direnişi ben başlatmış ben bitirmiştim. Ona kalsa tazminatları da alamazdı hiç kimse! Elbette onu değil beni arayacaklardı. Telefonu ona geri verdikten sonra, "çekleri dağıtırken sendikadan bir avukatın da bulunmasını istiyorlarmış," dediğimde adım gibi eminim, kendini benden emir alan biri gibi düşünmüş, düştüğü bu pozisyondan rahatsız olmuştu. İşveren direnişi bitirmek için beni muhatap almıştı sonunda. Doğrusu da buydu.

Gelmemişti.

"Biz gidelim öyleyse!" dedim Deniz'e. "Biz sözümüzde durduk, geldik. Gelseydi görürdük. Pazartesiye kadar sağlık raporlarını çıkartmamız gerekiyor, vaktimiz yok!"

"Biraz daha bekleyelim Salman Ağabey..."

Israrlarım sonucu Deniz kalkmak üzereydi ki telefon geldi; yoldaymış, on beş dakikaya kadar şubede olacakmış...

On yedi dakika sonra geldi. Kasımpaşa'da olduğundan bu yana kendini daha bir toparlamış gözüküyordu. Konuşacak bir şey kalmamıştı aramızda. Nedenini bilmediğim bir şekilde hu-

zursuz hissediyordum kendimi ve bir ân önce oradan ayrılmak istiyordum. Sonunda dayanamayıp:

"Hadi artık kalkalım," dedim Deniz'e.

Şaşırdı ben öyle söyleyince.

"Ben..." dedi. "Petrol Ofisi'nin Balta Limanı Tesisleri'ne gider orada bir yemek yeriz diye düşünmüştüm."

"Bizim işimiz var," dedim. "Pazartesi Deniz'le aynı yerde işe başlıyoruz, evraklarımızı tamamlamamız lazım."

Böylesi durumlarda yüzünün nasıl renkten renge girdiğine alışmıştım. Hemen kalktım ayağa. Deniz de ister istemez bana uydu. Elini sıktık ve dışarı attık kendimizi.

Bu kitabın yazarının kendisinin yazar kimliklerinden hangisiyle karşınıza çıktığını kitabı bitirdikten sonraki takdirinize bırakarak şube genel kurulundan önceki günlere ait karaladığı yazılar. Bu kısım 16 Marttan 6 hazirana kadar olan süreyi kapsar.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'TA ZAMANIN AKIŞINDA ON BİRİNCİ KISMA PARALEL İKİNCİ ON BİRİNCİ KISIM

Şube genel kuruluna doğru

Haydar Bey "benim için şube başkanlığında sonun başlangıcıydı" dedi

Direniş bitince bir anda eski günlerime dönmüş buldum kendimi. Yine şubedeydim, yine fabrikaları dolaşıyordum; ancak hiçbir şey eskisi gibi değildi. Sanki herkes benden verilmiş bir sözü tutmamı, istifa ya da ayrılma kararımı açıklamamı bekliyordu. Elbette herkes böyle olamazdı, herkesin böyle bir istek içinde olduğunu düşünen bendim. Tam bir roman kahramanına yaraşır bir şekilde hareket ediyordum: Yenik düşmüş ama mağrur! Herkesin benden beklediğini düşündüğüm kararı açıklamakta gecikmedim. İzne çıkacağımı, izinden dönüşte ayrılmamın gündeme geleceğini açıkladım yönetim kurulunu toplayarak. Mali sekreterim Can bu açıklamamın muğlak bir şey olduğunu söyledi ve benden daha net bir açıklama istedi. Ben gecikmediğimi sanıyordum fakat bazılarının o kadarına da tahammülü yokmuş. Ben şaşkınlıkla bunda muğlak bir şey olmadığını, işlerin başka zamanlarda izne ayrıldığım gibi yürüyebileceğini, izinden döndüğümde yönetim kurulu olarak toplanıp kesin bir karara o zaman varabileceğimizi açıklamaya çalışırken, hatta Can'a ben bir şey söylüyorsam mutlaka bir ciddiliği vardır diye bozuk bir tavırla karşılık verirken ilk tepki Hasan Basri'den geldi. "Adamı

niye sık boğaz ediyorsun?" dedi. "Yangından mal mı kaçıyor? Bırak izne çıksın! Sinirleri iyice yıprandı zaten..." Namık da destekledi onu, benim izinde daha sakin kafayla düşüneceğimi söyleyerek. Can susmak zorunda kalmıştı.

Nazmi ise hiç sesini çıkarmamıştı. Can'ın acelecilik ettiğini, boş yere yönetim kurulundan bazılarının tepkisini çektiğini düşünüyor olmalıydı. Sinirleri yıpranmış bir adamın üstüne gitmek yanlış, diyordu kendine. 'Yalnız onun da haksızlığa uğramış bir insan rolü oynamasına gerek yok,' diye düşünmekten alamıyordu kendini. 'Her davranışıyla, her haliyle oynuyor bu rolü. Direniş boyunca kendisinden bir çok şey verdi, evet; ama ondan başka kimse bir şey yapmamış gibi hareket ediyor. Şimdiye kadar böylesi bir çok olay yaşadık, bir çok insan işini kaybetti; hiçbirinde onun bu şekilde hareket ettiğini görmedim. Bu haliyle yönetim kurulundaki arkadaşları etkiliyor. Alabildiğine duygusal bir insan olduğu doğru; ama hemen ayrılmayıp izne çıkmasında üç yıllık kıdemini bir ay sonra doldurmasının payı yok mu? Direniş bittikten birkaç gün sonra bana söylediğiyle şimdiki tavrı arasındaki değişime ne demeli?. O zamanlar bana: 'İstifa ettikten sonra yönetim kurulunda seni başkanlığa getiririz,' diyen o değil sanki... Şimdiki konuşmalarında aynı şeyden söz etmiyor oysa. Can'ın dediği gibi bir çok şeyi muğlak bırakıyor.'

Haydar Bey için iktidarın kendini terk ettiğini görmesi onun için yeni bir durumdu. İktidar kendisini isteyenleri arıyordu. Haydar Bey'in tuhafına gidiyordu yaşadıkları. Haydar Bey için böyle olabilirdi bu ama; kendisine nasıl sahip olunacağı iktidarın hiç umurunda değildi. Haydar Bey'in bakışları devamlı Can'la Nazmi'nin üzerindeydi bu yüzden. Onların her hareketinden anlam çıkarıyordu.

İkisinin de, kararını izinden dönüşe erteleyişinden ne kadar tedirgin oldukları dikkatini çekmişti. Nazmi'nin, sesini çıkarmasa da, onu desteklediğini söylemeyişine içerlediğini tahmin ediyordu.

Emindim buna. Fakat hiç renk vermemişti. Bütün bu oyun-

lardan iğreniyordum. Belki ben de oyun oynuyordum. Şüphesiz bu oyunda ben hepsinden daha rahattım; çünkü oyunun sonuyla ilgili hiçbir beklentim yoktu; çünkü oyun benim için şimdiden bitmişti.

Direnişin son günlerinde Nazmi'ye, erken genel kurul yapıp ayrılmayı düşündüğümü söylediğimde, bana "istifa etsen de tazminatını alırsın!" demişti; "yöneticiler kendi istekleriyle ayrılsalar da tazminatlarını alabilirler!" diye ikinci bir açıklama gereğini duyarak. Ben de Nazmi odasına geçtikten sonra tüzüğün bu konuyla ilgili maddesine bakmıştım. Yalnız başıma kalınca kendimi düşünmeye başlamıştım çünkü. Aslında bu yanım hep vardı; ancak toplumsal ideallerin peşinden giderken o kadar arka plana atmıştım ki... Kendim de şaşıyordum bu duruma. Bir rüyadan çıkmış gibiydim. Çevremdekilerin kendini düşünme şekline gelince, keşke gerçeğin o yüzünü unutmuş olsaydım. Nazmi'nin beni düşünüyormuşçasına bana açıklamada bulunması ben de burukluk yaratmıştı. Bu burukluk Nazmi'ye, "ben istifa ettikten sonra yönetim kurulu olarak başkanlığa seni getiririz" demekten beni alıkoymasa da!.. Ben, oyunun sonuyla ilgili hiçbir beklentim olmadığı için: 'Kaygı duymam!', bir seyirci gibi oyunu dışarıdan rahat bir şekilde seyrederim sanıyordum. Yanılmışım. Benim seyredeceğimi düşündüğüm oyun gittikçe benim üstümde oynanmaya başlamıştı; bense bunun yeni yeni farkında oluyordum.

Yönetim kurulundaki konuşmamdan sonra ben izne ayrıldım. Bir aylık süre içinde şubeye çok az gidecektim. (Niyetim buydu.) Kendimi şimdiden başkanlıktan ayrılmış gibi düşünmeye başlamıştım. Ne var ki izne ayrıldıktan birkaç gün sonra şubeye uğradığımda tuhaf bir duygu içinde oldum. Sanki bütün yetkiler elimden alınmıştı ve ben oraya bir yabancı gibi gitmiştim. O ruh halinin etkisiyle neredeyse kendi koltuğuma oturamayacaktım. Bu belki benim kapıldığım bir ruh haliydi, belki de kendi personelim dahil şube icra kuruluna beni bu ruh haline sürükleyecek işaretler vehmediyordum. İktidar denilen büyüleyici o duyguyu benden almışlardı. Yenilgiyi tatmaya başla-

dığım günlerde farkına varmadığım; ancak koltuğuma oturduğum anda: 'henüz başkanım, niye kaygı duyuyorum?' diye şaştığım bir duyguydu bu. Çok da haksız değildim bu duyguyu duymakta. Yakın çevrem benim ne zaman gideceğimi bekleyen insanlarla dolmuştu.

Bir hafta geçmemişti, Ankara'ya başkanlar kuruluna çağrıldım. O günlerde Petrol Ofisi'nin özelleştirilmesi gündemdeydi. Özelleştirmeye karşı eylemler söz konusuydu. Ankara'daki başkanlar kurulunda bir de baktım: Bütün başkanlar eylem yapmak için birbirleriyle yarış halindeler. O anda orada, istifa edersem eylemlerden kaçmış duruma düşecekmiş gibi bir duygu içine girdim. Hemen iznimi yanda keserek şubeye döndüm. Her ne kadar şubeden içeri girdiğimde yabancılık duygusu duymadıysam da, kendimi dönüş nedenimi icra kuruluma anlatırken, nedense onları dönüş nedenime inandırmaya çalışırken buldum.

Haydar Bey eylemlerin, ayrılışını bir süre için dondurduğunu düşünüyor, herkesin de bu düşüncede olduğunu sanıyordu. Hatta bunu yapmasa tepki alacağını düşünüyordu. Oysa hayat onun beklediklerinden farklı biçimde gelişiyordu. Buna tanık olanların arasında Hasan Basri de vardı ve olan bitene Haydar hesabına üzülenlerin ve en az onun kadar şaşıranların başında geliyordu:

Mali sekreter Can fabrikada yanıma gelip şube ile ilgili ağzımı aradığında onun ne zamandır bir sıkıntısı olduğunu, benimle konuşmak için fırsat kolladığını seziyordum. Başkan şubeye döneli birkaç gün olmuştu. O gün Başkan Petrol Ofisi'ne hafta sonundaki eylemi açıklamak üzere gitmişti. Can bana: "başkan şimdi de ayrılmamak için Petrol Ofisi'ndeki eylemi bahane ediyor!" dediğinde ben: "Daha iyi ya işte! Demek ayrılmayacak!" deyince sustu, bir şey demedi. Keşke Can'ın bana söylediklerini başkana demeseydim. Bir hayli sarsıldığını hissettim. Anladığım kadarıyla şubedekilerin dönmesinden rahatsız olduklarını hissetmiş; ancak bu kadarı aklına gelmemişti. "Merak etmesinler," dedi. "Ben ayrılacağım dedim mi ayrılırım. Ama önce şu Petrol Ofisi'nin eylemleri bitsin! Bunları sonra konuşuruz." Üzülse de hak-

kında söylenenleri bilmesinin onun yararına olacağını düşündüm. Öteki bildiklerimi de anlattım başkana... Taktik değiştirdiklerini, yönetim kurulunda çoğunluk sağlayamadıklan için genel kurul planlan yaptıklannı söylediğimde önce inanmak istemedi. "Genel Kurulda Nazmi mi seçilecek?" dedi hayretle. Aygaz işyerinden Namık'ın gelmesini istiyordu başkanlığa; ancak Namık, başkanın bu önerisini kabul etmemişti. Şubemizde seçimin normal süresine bir yıl daha vardı. Eğer Namık, başkanın önerisini kabul etseydi önümüzdeki bir yıl için başkan istifa ettikten sonra onun yerine Namık'ı getirecektik. Yedi kişilik yönetim kurulunda ben, Başkan, Niyazi ve Namık bir hareket ediyor gibiydik. Nazmi'ler, o güne kadar yönetim kurulu toplantılarına gelmeyen Macit Çevik'i bile getirtmişti, yine de çoğunluğu sağlayamıyorlardı. İşte onun için birden taktik değiştirmişler genel kurula gidilmesinden yana olmuşlardı. Seçimin normal süresinde yapılmasından korkuyorlardı. Bir yıl onlar için uzun bir zamandı ve bir yıl içinde neler olacağı belli olmazdı. Namık başkanlığı kabul etmeyince Haydar Güney'in genel kurul kararı almaktan başka seçeneği kalmadığını düşünüyorlardı. Onları tedirgin eden şey, eylemlerden ziyade başkanın düşüncesinden vazgeçeceği endişesiydi. Yoksa eylemlerin bir süre sonra hızının kesileceğini her zamanki tecrübelerinden iyi biliyorlardı. Bunu bilmeyen başkandı! Nazmi yönetim kurulunda seçilme şansının olmadığını görmüştü. Fakat genel kurula gelince, başkan o konuda yanılıyordu. Başkanın son bir yılını Tıbzet direnişine vermesi, direniş süresince öteki işyerleriyle Nazmi'nin ilgilenmesi; bir de buna şubenin üç yıl boyunca oluşturduğu olumlu görünüm eklenince genel kurul Nazmi'nin avantajına olabilirdi.

İşte Petrol Ofisi eylemleri bu hava içinde başladı. Haydar Bey şubede yaşadığı yabancılık duygusunu eylemlerde de tattı. O hâlâ kendini eski günlerde sanıyordu.

Sabah saat 7.30 olmadan biz Petrol Ofisi'ne giden yolun köşesinde olmuştuk. Bulunduğumuz yerden tesis boş gözüküyordu. O saatte tankerler olurdu içeride. Bu iyiye işaretti. Çok geçmedi işçilerin servisleri geldi. İlk servis Esenyurt servisiydi, Ni-

yazi indi arabadan. (Esenyurt'tan Nuran'la birlikte iki kişi daha binerdi Selim Kaptan'ın otobüsüne.) Öteki otobüsler geldi sonra. İşçiler, sendikalı olmayan sözleşmeli personel hep birlikte indiler arabalardan. Böyle bir durum ilk kez gerçekleşiyordu. Daha önceki eylemlerde hep çalışmıştı sözleşmeliler.

Bir de polis arabaları geldi. Deponun girişini kestiler. Fabrika önünde yaptığımız eylemlere hiç gelmemişlerdi o güne kadar. Tıbzet direnişinde o kadar askerlerle, polislerle karşı karşıya kalan ben nedense tedirgin olmuştum. İnsanlara baktım dönüp; onlar Tıbzetli işçiler değillerdi. Tuhaf bir ürperme duydum içimde. Yürüyüşün bir ân evvel başlamasını ve oradan bir ân evvel uzaklaşmayı istiyordum. Bunun nedenini bilemiyorum. Ancak o anda içimden geçenler bunlardı.

Polis otosunun biri yanımıza geldi. Sordular. Onlara fabrikaya doğru yürüyüşe geçeceğimizi söyledik. "Hepiniz fabrikanın işçileri misiniz?" diye sordular bize. Evet dedik.

Tüm servisler gelince, dörtlü yürüyüş kolu oluşturup yürüyüşe geçtik. Sayımız bir hayli iyiydi. Fabrikanın girişine polis barikatına kadar, alkışlarla ve sloganlarla yürüdük. Polisler bizi içeri sokmadılar. Sorumluları aksi ve telaşlı birine benziyordu. O ân orada göz altına alınacak bir harekette bulunmayı hiç istemediğimi düşündüm. Bu da beni temkinli kılıyordu. Polis şefi ancak 'dağınık halde ve slogan atmadan yürürsek' barikatı kaldıracağını söyledi. "Tamam!" dedik, gene toplu halde yürüdük; fakat slogan atmadık, alkış tutmadık. Polis arabaları o güne kadar alışık olmadığımız biçimde bizimle birlikte tesisle rin içine doldular. Biz eylemimizi bir saat boyunca girişte toplu halde sürdürme kararındaydık. Polisin işyeri içinde olması bizi rahatsız etmişti. Bölge Müdür Yardımcısının yanına temsilcilerle birlikte çıkıp ondan polis arabalarını dışarı çıkarmasını istedim. Görüşmemiz sonuç verdi, az sonra polis arabalarının dışarı çıktığını gördük. Biz de iki saat geçmeden eylemimize son verdik ve çalışanlar işbaşı yaptı.

Eylem sürdüğü esnada Niyazi beni kenara çekti, Nazmi ile Can'ın kendisine mali sekreterlik teklif ettiğini ve kabul etmedi-

ğini söyledi. Her geçen gün karşıma yeni bir şey çıkıyordu ve şaşırıyordum. Mali sekreterlik karşılığında ondan yönetim kurulunda destek istiyorlardı. Bu öneriyi kabul etseydi Niyazi, Yönetim kurulundaki denge dörtte üç onların lehine değişecekti. Sadece şaşırmakla kalmadığımı, Niyazi kabul etmiş olsaydı müdahale olanaklarımın elimden alınmasının beni üzeceğini fark ettim. Oyunun seyircisiyim saymıyor muydum kendimi. Yoksa o alıştığım iktidar duygusunu, iktidarın gücünü yitirmekten mi korkuyordum?.. Gizli bir haz alıyordum bu (iktidar) duygudan, insanı daha bir güçlü kılıyordu; bir o kadar onsuz yapamaz hale geliyordu insan: Alışırsan yokluğunda bir hiç oluyordun. Hatta zaman zaman şube başkanlığını bırakmamayı düşünmüyor değildim. Öte yandan yaşadığım bu duygular alabildiğine huzursuz kılıyordu beni.

Ahmet Aras'ın odasındaydım. Ona en kısa zamanda genel kurul yapmak istediğimizi ve başkanlıktan ayrılacağımı söyledim. "Olmaz öyle şey!" dedi bana. (O an Ahmet Aras neden sevimli gözüktü gözüme?..) "Hayır! Kesin kararlıyım!" dedim. Karşı çıkışım benliğimde bir güçlülük duygusu oluşturmasa, kaçırdığım fırsatın ağırlığında ezilecektim.

"O Nazmi mi gelecek senin yerine?" diye sordu. Ben hâlâ kararımdan geri dönmenin cazipliği karşısına duvarlar inşa etmeye, kendi kendimi teselli etmeye uğraşıyordum. Ben bunları düşünmekteyken Ahmet Aras kendine has sesiyle bağırdı:

"Yanında çalıştığı arkadaşını arkadan vuran adamdan hayır gelmez! Sen buraya Tıbzetlilerle birlikte geldiğin zaman Rumeli Şubesi'nden telefon ediyordu o!"

Onun sesini taklit ederek şöyle dedi:

"Başkan bizim başkan işçilerle oraya geliyor. Haberin olsun ben bu işin içinde değilim."

Hayretle dinliyordum onu. Geri dönülmez bir karar almıştım ben. Bana yapılanları duydukça oysa, yapanın yanına bırakmamak için (öç duygusuyla) terk etmeye başladığım güce yeniden sarılmak istiyordum. Belki vakit hâlâ geç değildi. Sanki yapılanları karşılıksız bırakırsam onun yarattığı tatminsizlik duygusu

sonsuzluğa kadar peşimi bırakmayacaktı. Öte yandan iktidarı reddetmiş bir insanın, çevremdeki sevmediğim bir sürü insana benzememek için, onlar gibi olmamak için "hayır!" demiş bir insanın ruh hali, o ruh halinin olgun sakinliği tehdit altında kalıyordu bu kez. Ahmet Aras'ın sesi kulaklarımda çınlamaya devam ediyordu:

"Sizin yanınızda başka konuşsun, bizim yanımızda başka! Böyle bir adamın sendikaya yararı olmaz! Bunu bilmende fayda var."

Evet! Bırakmak istediğim iktidarın gücüne yeniden sahip olmak istiyordum bunları duyunca. Başlangıçta, izine bile çıkmadan istifa edip ayrılsaymışım keşke! Ya da izinden dönmeseymişim... Yanımdakilere yaptıklarından ötürü ders vermek için iktidara yeniden tutunmak istiyordum. İktidarı intikam için istiyordum.

Meltem Abla'ya: "Göreceksin bak, şubeye gelemeyecek!" dedim. Nazmi'yi kastediyordum. Bunu söylerken garip bir haz duyuyordum ayrıca. Hâlâ iktidarın bende olduğunun hazzını... O zaman da intikam hissinin verdiği ateş ruhumu sarıyor, bundan sonrası için (kazanmanın önemli olmadığını bildiğim halde) kaybetmekten endişe duyuyordum. Kendi güçlülüğümün yerine reddettiğim gücü koymak istiyordum ve henüz bunun sonuçlarının farkında değildim. İçten içe kendini hissettiren bir şey vardı: Başkaları gibi olmaya hayır deyişimdeki, iktidarın nimetlerine karşı çıkışımdaki ruh dinginliğimin yerinde yeller esmeye başlamıştı. Şimdilik, hâlâ şube başkanı olarak bende olduğunu varsaydığım, hâlâ elimde tuttuğumu düşündüğüm gücüm (yeniden edindiğimi sanışım) ruh halime dayanmamı sağlıyor, o beni ayakta tutuyordu.

Beni bu düşüncelere iten yalnızca Ahmet Aras değildi. Geçmiş şimdiye kadar hep sırasını beklemişti sanki, şimdi bir bir karşıma çıkıyordu.

"Bir gün bana geldi Nazmi, sen izne ayrıldığın sıralarda" diyordu Mehmet Sağdıç. 'Başkan,' dedi. 'Bizim başkan nasıl olsa istifa edip ayrılacak. Benim amatörlüğe geçişimi biraz bekletsen

de maaşımı kesmesen..."

Bana, "istifa etsen de tazminatını alırsın!" deyişini hatırladım. Kızgınlığım son raddeye çıkmıştı, kızgınlığımı belli etmeye başlamıştım. Onu artık desteklemediğimi açıkça söylüyordum yüzüne. Şile'deki başkanlar kurulunda bana sahip çıkmasını, birlikte sabahları Tıbzet'e gittiğimiz günleri, askerlerin karşısında kaldığımız günleri; hepsini yok ediyordum bu öğrendiklerimle. Aslında geride yaşananlardan gözden kaçanlar; hepsini açık bilmesem bile tahmin ettiğim şeylerdi. Hiç biri yeni şeyler değildi. Tek farkı, tahmin ettiğim şeylere kesinlik kazandırmasıydı. Peki neye kızıyordum ben öyleyse? Kendi ipimi çeken kendim bile olsam; onun buna seyirci kalmasında kabul edemediğim bir yan vardı herhalde! Buna mı kızıyordum? Elimdeki iktidarı hakketmeyen birine bırakma ihtimaline mi? Bırakma nedenim çevremdeki hak etmeyenlerin bolluğu değil miydi zaten? Onlar gibi biri olmak istemeyişim değil miydi?..

Nazmi genel kurula öylesine kaptırmıştı ki kendi dışında bir şey görmüyordu. Haydar Bey'in davranışlarını anlamsız buluyor, bir taraftan kızıyor ona; ama aklı ona karşı sabırlı hareket edip üstüne gitmemesini söylüyor, onun bütün anlamsız davranışlarını –Haydar Bey'in davranışlarını böyle değerlendiriyordu– Tıbzet direnişinin bitişiyle başlayan dengesiz ruh hallerine veriyordu. Nazmi böyle durumlarda Haydar Bey gibi, 'insanlar bana niye böyle davranıyor' diye kendi kendini yemek yerine haksızlığa uğradığını düşünür, Haydar Bey gibi kendini savunmasız bırakmazdı. Bir çok insan gibi haksızlığın nedenlerini kendi dışında ararda.

Bir patlayacağım; hadi diyorum, bir şey söylemeyeyim... Genel başkanın yanında beni bozuyor. Bütün bunlar kendisini çok önemli saymasından kaynaklanıyor. Ayrılacağını açıkladığı zaman tarafsız olacağını söylemişti; oysa her yerde; genel başkanın yanında bile benim aleyhime konuşuyor. Gerçi benim işime yarıyor başkanın yanında öyle konuşması. Destekleyeceği yoksa bile destekleyecek başkan beni o zaman. Ne yapmamı bekliyordu? O bir şey yaptı diye herkesin aynı şeyi yapması mı

gerekiyor? Bir yerde birilerinin bu işi üstlenmesi lazım. Emekli olacak olmasaydı, yazılarına dönmeseydi bırakır mıydı başkanlığı? Düşünceler ister güzel olsun ister çirkin arkasında mutlaka somut bir gerçeklik vardır. Benim durumumda olsaydı o da bırakmazdı yöneticiliği. (Herkes geçinmek zorunda) Hayat devam ediyor. Diyarbakır eski şube başkanı anlatırdı. Diyarbakır Şube Genel Kuruluna hazırlanıyorlarmış.Yanındaki idari sekreter adayı, başkan ne yapsa 'başkan ilkeler!' diyor, başkanın her şeyi ilkelere uygun yapmasını istiyormuş. Derken işler kötü gitmeye, durum karşı tarafın adayının lehine gelişmeye başlamış. İdari sekreter adayıysa 'ilkeler' demekten vazgeçmiyormuş. Sonunda Eski Başkan dayanamamış: "Yahu bırak ilkeleri, milkeleri!.. Seçim gidiyor sen hâlâ ilkeler diyorsun," demiş. Benim için bir yerden sonra, neler yaptığın değil sonuçlar önemli! Tıbzet'te ne oldu? Neredeyse temsilciler ve işçiler bizim başkandan hesap soracaklardı ben önlemeseydim. "Gelip temsilciler kurulunu basalım!" demeye başladılar bazıları. Sen merkezi gidip basarsan adamlarla, onlar da şubeyi basarlar. Başkan bunların hiçbirini bilmiyor. Ben üzülmesin diye bunların hiçbirini anlatmıyorum ona; o eski defterleri karıştırıyor.

Birileri mutlaka bir şeyler söylüyor olmalı ona. Geçmişteki olanları yeniden canlandırıyor; oysa o günlerden sonra ne kadar çok şey yaşadık. Ben hep o günlerdeki gibi miydim? Ben de koşturmadım mı Allah aşkına? Her sabah beraber yola çıkmadık mı? Şenlikti, dayanışmaydı, geceydi; boş mu durdum? Biliyorum açık verdi ödemelerinde; ya ben? Her sıkışan, kirasını veremeyen, senedi elinde kalan onu değil beni bulmadı mı? Ben 'açık verdim' demedim; ama direniştekilere vermekten ay sonunda bende para mı kaldı? O göz altılarda gazetelere çıkarken ben Potaş'ta işten çıkanların eleştirilerine maruz kalıyordum. Beni merkezin adamı olmakla suçluyor; ben merkezin dediklerini yapsaydım bugüne kadar, çoktan görevden alınırdı. Bunun farkında bile değil! Benim de yanlışlarım oldu elbet! Onun yanlışları olmadı mı peki? Biraz da kendinde suç aramalı insan. O zamanlar hep kendi başına hareket ediyor, kimseye bir şey danış-

mıyordu. İstiyordu ki herkes ona tabi olsun. Şimdi de onun yaptığını yapmamı istiyor. Bunu açıkça söylemiyor ama biliyorum ki istediği bu! Neden istifa edecekmişim? Sonuçta birilerinin bu işi yapması gerekecek! Benden sonra gelen benden daha iyi mi yapacak? Geçen genel kurulda başkanlığa benim sayemde geldi. Ben isteseydim o zaman başkandım. Başkanlıktan ayrılmasını isteyen ben değilim; kendisi!

Hasan Basri yanılmıyordu. Petrol Ofisi eylemleri bir kere oldu, bir daha olmadı. Eylemlerden birkaç ay sonra İş Bankası'nın içinde olduğu ortaklığa satılacak, ancak satış işlemleri başarısızlığa uğrayacaktı. Sonunda kaçınılmaz olan; yönetim kurulu toplantısı gelip çattı. Macit Çevik'le birlikte yönetim kurulu tam kadro toplanmıştı. Genel kurul kararı Nazmi'lerin beklemediği bir şekilde çabuk çıktı. Haydar Bey öneriyi toplantı başlar başlamaz getirdi. Toplantının sonunda kısa zamanda temsilciler kurulunun toplanması ve sonucun temsilcilere açıklanmasına karar verildi. Genel kurul hazırlıklarının başlanmasını Nazmi üstlendi. Karar temsilciler için sürpriz olmayacaktı; tarihinin yakın zamana alınmasından başka! Haydar Bey zaten böyle bir şeyi uzun zamandan beri temsilcilere söylüyordu.Tarihine gelince hemen Haziran ayında yapılmasını isteyenlerin başında Nazmi'lerin grubu geliyordu. Haydar Bey sonbaharı düşünüyor olsa da karşı çıkmadı. Genel kurul Haziran ayında yapılacaktı.

Temsilciler kuruluna başlamadan önce, hiç kimse için vazgeçilmez olmadığımı bilmiyor değildim. Buna rağmen açıklamamı önemsiyordum. Herkes yerine oturup toplantıyı açtığımda, benim için o önemli ân gelip çattığında, insanlar beni sessizce dinledi. İnsanların o suskunluğunda ağzımdan dökülen her sözcük anlamını kaybetti, sıradanlaştı. Sözcükler düşüncelerimi değil, ben konuştuğum sözcükleri takip eder oldum. Anlatmak istediğim şey güçlülüğünü kaybetti. Yine de söyleyeceğim şeyler üstüne o kadar çok düşünmüş olacağım ki onlara sendikal hareketin tıkandığı bir dönemden geçtiğimizi söyleyerek sözlerime devam ettim. Örgütsüz o kadar çok işyeri varken, o işyerlerini

örgütlemedikçe bu tıkanıklığı aşamayacağımızı, bir çok sendikanın, hantal bürokratik yapısıyla çözüm üretmek yerine olanla yetindiğini; bunun da kaliteyi hep aşağıya çekmek anlamına geldiğini de... Sözcükler ağzımdan zorlanarak çıksa da bir süre sonra kendinden güç almaya başladı. Söyleyeceklerimi daha bir toparlar oldum. "Başkanlar kurulumuz artık çözüm üreten bir yapı değil," dedim. "Düzenin bozukluğuna karşı çıkmakla kalmayı prim sanıyor, o bozukluğun temel taşlarını tespit edemiyorsak, aynı bozukluğu kendi yapımızda taşıdığımızı göremeyiz. Bize çıkarları doğrultusunda hareket eden insanlar değil, düşünen, fikir üreten kafalar lazım. Bizi genel mitinglere çağırdıklarında hazırladıkları metinlere bakın görürsünüz düşünce üretmediklerini. Hepsi önceden madde madde sıralanmış kalıplaşmış başlıklar! Her biri, hayata geçirilmediği için de tozlanmış kalmış... Eşyanın üstündeki toz gibi sadece istekler var üstünde, tozun altı gözükmüyor; yani o isteklerimize ulaşmak için neler gerektiği?.. Gerçek bir pusulaya sahip değiller çünkü! Öyle sendikacıların pusulasına bakın, pusulasının işçilerin genel çıkarları değil, 'oy' olduğunu görürsünüz. Eğer bizim adımıza bir şey yapıyorlarsa bize şirin gözükmek içindir. Sonunda şirin gözükmenin sınırı delegelerde bitiyor elbet. Nasıl bir delege istediklerine ise sizler şahit olacaksınız.

Sonra sözlerimi birbiri ardına sıraladım: Ya bu yapıya uymak zorundasın, ya da dışlanmak! Ben beni dışlamalarını kolaylaştırdım. Yapıya uymamanın karşılığında başkanlık bedelini ödüyorum. Karşılığında kendimi alıyorum.

Ancak bırakışımın en önemli nedeni bu saydıklarım arasında değil. Bırakışımın en önemli nedeni sendikaların üst yapısındaki gerileyiş değil! Yönetimdekiler değil yani... Eğer sorun bu kadarla kalsaydı mücadele etmeye değerdi benim için. Asıl sorun sizlersiniz!" dedim ve sustum.

Onlar da susmuşlardı. Hepsi başlarını kaldırmış yüzüme bakıyorlar, tek kelime etmiyorlardı. Sonra sessizliği bozmak niyetiyle, onları harekete geçirme gereğini duyarak konuşmaya devam ettim.

"Düşünün! Çünkü birileri düşünen, fikir üreten kafalar değillerse; 'siz düşünmüyorsunuz!' demektir. birileri çıkarlanna göre hareket ediyorlarsa, 'sizin küçük çıkarlannızdan' besleniyorlardır. Birilerinin pusulası 'oy' dan ibaretse, sizde 'oy' dan başka özellik yok demektir. Eğer yapı bozuksa bozuk yapıyı oluşturan eğri taşlar kimler düşünün!.. Siz duvann bu yanındasınız. Onlar benimle baş etmeye kalktıklarında duvann sizden tarafından güç alıyorlar. Sadece sizler değilsiniz kastettiğim; bütün işçiler!

Susmaya devam ediyorlardı. Konuşsalardı, karşı çıksaydılar, bir şeyler deselerdi; susmalanndan daha iyiydi.

"Bu belki sizin suçunuz değil!" dedim.

İçlerinden biri sessizliğini bozdu:

"Sen göreve geldiğinde koşulların bundan farklı olmadığını bilmiyor muydun?"

"İnsan bir şeye başlarken önündeki engelleri aşabileceği umuduyla başlar. Engellerin bütününü göremez önceden. Doğru, koşulların uygun olmadığını biliyordum. Ama buna karşılık bildiğim şey kendimi ortaya koymaktan ibaretti. Yola çıkınca bunun bir takım oyunu olduğunu anladım; takımın diğer oyuncularının sahaya çıkmadığını ise oyuna başladıktan sonra gördüm."

Sonra bir başkası; Aygaz işyerinden Temsilci Recep:

"Diyelim ki söylediklerin doğru başkan! O zaman bizi de değiştirmeye soyun öyleyse! Kolumuzdan tut, sahaya götür bizi! Bu senin davranışın biraz kaçmak olmuyor mu?

Bu beklediğim ve arzuladığım bir soruydu.

"Biliyor musun?" dedim. "Birilerinin böyle söylemesini bekliyordum. Ne yazık ki böyle bir soruyu bir tek kişi soruyor. Ayrıca sana teşekkür ederim Recep! Ne var ki bu kadar kişi arasından bu soruyu bir tek kişi sorunca benim yaptığım kaçmak olmuyor. Belki insanları sahaya çağırabilirim. Yani seslenmek için sesim var. Ama ben bir insanım. Yani en önemli şeyi, takımın bu oyunda yerini alması için en önemli şeyi oluşturma gücüm yok benim. (Bazen böyle bir gücümüzün olduğunu sanıp onların adına istemenin yeteceğine inanıyoruz.) O en önemli şey: 'İSTEK'tir. 'İstek' ne zaman oluşur insanlarda bilemem.

Hangi koşullar bunu sağlar, hangi koşullar bu soruyu hepinize sordurur?... Şu anda bildiğim tek şey, bu soruyu bir tek sen sorduğuna göre, benim kalmamla kalmamam fark etmiyor demek ki!.. Eh bunu da kabullenmek zorundayım. Sonuçta ben kendim gördüğüm gibi olmayabilirim. Ama bir şey var ki; kimse benim arkamdan: 'Bıraktı gitti!' diyemez. Çünkü 'şimdi niye gidiyorsun?' diye soran yok! Bir gerçeği görmek zorundayım: Kimse için vazgeçilmez değilim."

Gene sessizlik! O anda bana öyle geldi ki bu sessizlik o güne kadar yaptığımız toplantılardan farklı bir sessizlik değildi. Tek farkı temsilciler kurulunda o güne kadar konuşanlardan hiç biri konuşmuyordu. Çünkü onlar genel kurulda aday olmayı düşünenler arasında yer alıyordu. Hoş sayıları birkaç kişiyi geçmiyordu ya! O ân bir şeyi kavramak zorunda kaldım. Sorularımın yanıtı burada değildi. Yenildik ama bu yenilgiden dersler çıkararak başkanlığa devam ediyorum deseydim; yine ses çıkaran olmazdı. O hep konuşanlar biraz yenilgimi mıncıklarlardı; ben de onlara yanıt verirdim, o kadar! Ötekiler sessizce dinlerlerdi ve süreç bu kez benimle devam ederdi. Suçladığım kitle ve ben bir kökün uzantılarıydık sadece. O kökün şimdiki ortamına aykırı davranış gösteren ben olmuştum. O günkü sessizlik her şeyin eskiden olduğu gibi devam etmesini sağlayacaktı. Topluluğa yabancı olan şey kendini dışarıda bırakıyordu. Suskunluk bu yabancılığı daha çok hissettiriyordu bana. Bir mücadeleye seyirci kalmakla suçladığım kitlenin, benim gidişime de seyirci kalmasından doğal ne olabilirdi ki? Buna rağmen, buna rağmen ben kitlenin bir çok yüzünden çok azını görebiliyordum sadece. Direniştekiler kitlenin mücadele eden yüzüyse, buradakiler hareketsiz olan yüzüydü. İki yüzünü de tanımlamaya çalıştığım kitle yalnızca bir döneme aitti ve bu dönem kitlelerin suskun olduğu bir dönemdi. Her zaman böyle olacak diye de bir kayıt yoktu. Değişmeye istekli ruhlar bir gün yaygınlaşacaktı; o zaman kurtarıcılara değil program ve organizasyon yapan insanlara ihtiyaç olacaktı. O zaman kök ortamını değiştirecek, topraktan yukarı filiz verecekti.

Kendine önem veren bütün insanlar gibi benim de o günkü temsilciler kurulu ile ilgili anlatacaklarım bu kadar! Sözler ne zaman insanlar üzerinde etkili olur bilmiyorum; ama zaten ben çoğunun gözünde fazla duyarlı, edebiyatçı bir başkandım. Ve onlardan bazıları tüm iyi niyetleriyle bana: "Başkan bu iş sana göre değil!" diyorlardı.

Genel kurul hazırlıkları bütün hızıyla sürüyordu. Delege seçimleri kısa zamanda yapıldı. Böylece Nazmi için sıkı bir maraton başlamış oldu. Henüz Nazmi'nin karşısına kimse aday çıkmamıştı. Bayer işyerinden Baş temsilci Ertan Acar'ın adı geçiyordu kulislerde.

Akşam olmak üzereydi. Nazmi telefonda görüşüyordu. Telefonu kapattığında "kim?" diye sordum. "Bayer'den arıyorlar, Ertan," dedi. Ertan o sırada Aksaray'a doğru yol alıyordu. Yarım saat önce görüşmüştük. Ben şubeden çıkmak üzereydim. On dakika sonra Aksaray'da bir çay bahçesinde buluşacaktık. "Ertan'ın telefon etmesine olanak yok!" demedim.

Yenikapı sahili tarafındaki çay bahçesine vardığımda Ertan'ı bekler buldum. Oturup çay içtik, iki saat boyunca konuştuk. Ona düşüncelerini sordum. Nazmi'nin başkanlığının şubeye yarar getirmeyeceğini söylüyordu. Bu konuda ikimizin de düşüncelerinin aynı olduğunu söyledim. Başkanlığa aday olup olmayacağını sordum. Düşündüğünü söyledi. Nazmi'nin karşısında olmamın onun işine yarayacağını belirttim ve aday olursa kazanma ihtimalinin yüksek olduğunu söyledim. Tıbzet eylemi bittikten sonra bana düşüncemi soran, ayrılacağımı söylediğimde bir yorum yapmaktan kaçınan Bayer'in baş temsilcisine, bir yerde, 'başkan adayı olmasını!' istediğimi söylemiş oluyordum. Ne benim ayrılmam onun umurundaydı ne onun gelmesi benim umurumdaydı. Buna rağmen amaçlarımızın o ân için ortak olması bizi birbirimize yakınlaştırmıştı. Ben Ahmet Aras'ın odasında duyduklarımın karşılığını onun aracılığıyla ödetmek istiyordum. Ben benle beraber yönetimde olan birinin, üstelik kalmayı hakketmediğini düşündüğüm birinin, benim gösterdiğim davranış karşısında dürüst davranmamasını kabul edemiyor-

dum. Kendim bir şey yapmayınca da başkasından (hâlâ) bekliyordum. Ben aynı zamanda yıllarca bana karşı olmuş ötekinin, (karşımda duranın) ikisinin de birbiriyle görüştüğünü bildiğim, şimdi çıkarları bir olmayınca karşı karşıya gelen iki kişinin, birbiriyle çekişmesini seyretmek istiyordum. Bütün bunları tasarımlamak beni canlı kılıyordu. Başkan olmanın gücünü hissetmem, insanların düşüncelerimi dikkate alacaklarını sanmamdı bu canlılığı yaratan. Karşılaştığım gerçek çok başkaydı oysa: İşçi delegelerin giden birini, yani beni dikkate almalarının kendilerine bir çıkar sağlamadığını benden önce keşfettiklerini görecektim. Çelişkiler içinde olan onlar değil bendim. Çünkü aynı zamanda bütün bu duygulardan uzak kalmak istiyordum. Bencilliklerden uzak kalmayı, kin duyguları içinde olmamayı, beğenmediğim bu dünyanın kurallarıyla hareket etmemeyi istiyordum. Ne var ki özlemim, içgüdülerimi tatmin etmenin zevkini yok edemiyordu. Ben farklı tek bir şey yapmıştım. Hoşlanmadığım oyunun dışına çıkma kararı vermiştim. Oysa hâlâ oyunun içindeydim. Ve o çay bahçesinden ayrıldığımda içgüdülerim işini görmüş, bana yapışkan bir şey kalmıştı.

Nazmi, başından üç genel kurul geçmiş biri olarak elini çabuk tutuyordu. L. Kozmetik'ten Selim'le beraber fabrika fabrika dolaşıyor, pazarları ve akşamları şubede delegelerle birlikte toplantı yaptıktan başka içlerinden bazılarını yemeğe götürüyordu. Haydar Bey bütün bu olanları dışarıdan izliyor, fabrikalardaki delegelerin belirlenmesi dışında pek bir şeye karışmıyordu. Delege seçimlerinde büyük işyerlerinde değil ama küçük işyerlerinde doğru dürüst seçim pek olmuyor, o işyerine kaç delege düşüyorsa delege olacak isimleri temsilciler tespit ediyordu. Bu yüzden kendi aralarında yaptıkları seçimlerde daha az oy alan bir kişi öne geçebiliyordu. Haydar Bey, Nazmi'nin, etki alanında tutabileceğini düşündüğü kişileri delege yapmaları için temsilcilere tesir etmeye çalıştığının farkına vardığında onu seçimlere karışmaması konusunda uyarmak zorunda kaldı. Yapılanlar bu kadarla kalmıyordu: Yine küçük bir işyerinde asil delegelerden biri istifa ettirilmiş, yerine

yedeklerden Nazmi'ye yakınlığı ile bilinen biri getirilmişti. Haydar Bey'in sonradan öğrendiğinde yapacağı hiçbir şey yoktu. Ayrılan kendi isteği ile istifa ettiğini söylüyordu. Bir çok işyerinde işçiler delege seçimlerine gereken önemi vermiyorlardı. Yönetim kurulu oluşturma meselesine gelince, oluşturulacak listeye alınacak isimlerin o işi hakkıyla yapacak kişilerden olması dikkate alınmıyordu. Önemli olan o kişinin getireceği oy sayısıydı. Haydar Bey o günlerde Nazmi ve Selim'le aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatıyordu:

Bana Petrol Ofisi Bölge Müdürlüğü'nden Temsilci Hayri Peker'i sorduklarında ilkin niyetlerinin ne olduğunu anlayamamıştım. Nazmi'nin karşısında duran Selim Uzun'a döndüm ve dedim ki:

"Onun nasıl biri olduğunu sen benden iyi biliyorsun Selim. Onu kim listesine alırsa ondan yana olur, listesinde olmadığı kişinin de karşısında olur.

"Peki Petrol Ofisi üzerindeki etkisi nasıldır?"

"Petrol Ofisi üzerinde etkisi mi?.." dedim. Durakladım. Doğrusu bu hiç aklıma gelmemişti.

Bahsettikleri Hayri Peker, Nazmi ile birlikte seçildiğimiz genel kurulda karşı tarafın adayıydı. Aramızda kıyasıya bir rekabet yaşanmış, Hayri Peker seçilemeyince muhalefetini o günden sonra bütün temsilciler kurullarında sürdürmüştü. Genel başkana yakınlığı ile bilinir, hatta bu tutumu ile toplantılarda bizim karşımızda yer alır, en çok da Nazmi'in tepkisini çekerdi.

"Vallahi karşısında onunla baş edecek biri olmazsa Petrol Ofisi delegeleri üstünde belli bir etkisi olur. Çünkü Petrol Ofisi delegeleri her şeyden önce Hayri'nin kendi işyerlerinden olmasına önem verir." (Çünkü onlar için işleri düştüğünde tanımadık birindense tanıdık biri yeğdir.)

Bana tüm bunları neden sorduklarını anlamıştım. Onların tam beklediği yanıtları verdiğimin de farkındaydım. Hiç biri umurumda değildi. Ben bir ân evvel çevremdekilerin bu yanlarından kurtulmak istiyordum. İnsanlarda ilkesel davranışların amaçlar karşısında hiçbir öneminin olmadığını ilk defa görmü-

yordum; ister sol düşünceli olsun, isterse sağ düşünceli olsun!

Yalnızca Nazmiler değildi bu soruyu soran. Ertan Acarların tarafı da sormuştu. Onlara da söylemiştim aynı şeyi. Tavrı olacağı yere göre değişen birine ekip içinde yer vermenin sağlıklı olmayacağını, aksi takdirde böyle bir seçimin yanında olmayacağımı söylemiştim. Ertan Acar'ların şanssızlığı Hayri Peker'e aralarında yer verecekken beni dinlemeleri oldu. Sanırım bunda beni karşılarına almak istememelerinin payı vardı. İktidar kendisinin elde edilmesi demokratik yollardan da olsa kimin doğru kimin yanlış yaptığı ile ilgilenmiyordu.

Mali sekreterliğe yeniden aday olan Can, aday olmadığım halde hakkımda Genel Sekreter Mehmet Sağdıç'a, "bizim başkan seçime girseydi eğer topu topu on oy alırdı," diyebiliyordu. Çevresine benim kastederek "son zamanlarda dengesiz davranmaya başlamıştı" dediği de kulağıma geliyordu.

Bana gelince ben hiçbir şey yapmıyor, bir ân evvel genel kurulun olacağı günün gelmesini, işimin bitmesini bekliyordum. Ne geldiğim işyeri olan Petrol Ofisi ile, ne başka bir işyerinin delegeleri ile toplantı yapıyordum. Bazen genel kurul sonuçlarının benim gücümün sınanması olduğunu düşünmüyor değildim. Nazmi'nin çok oy alması halinde, (madem karşıydım; bu benim etkim olmadığı anlamına gelirdi) Can tespitinde haklı olabilirdi. Ben değilsem bile başkaları böyle düşünecekti. Başkalarının öyle düşünmesinden ziyade, başkalarının düşüncelerinden etkileneceğimi gördüğümde kendimin de onlara benzer bir çok yanım olduğunu tanımış oluyordum. Nazmi, Merkez yönetim kurulunda öteki yöneticilere benim için "Bırakın yanlış yapsın, bizim için daha iyi!" diyen bir genel başkanla, Tıbzetli işçilerin yanında zıt gözükmeye dikkat ettiği bir başkanla işbirliği yapabiliyordu. Bütün bunlara boş veriyordum. Bazı işyerlerinde hem delege hem temsilci olan kişiler bana telefon edip düşüncemi soruyorlardı. Ben de onlara yalnızca, Nazmi'nin başkanlığı hakketmediğini söylüyordum. Gerisi: "Karar sizin!" diyordum. Onlardan birçoğunun sonunda güçlü olanın yanında yer alacaklarını anlamaya başlasam bile!.. Ertan Acar'a gelince adaylığını ilan

etmekte gecikmişti. Fabrika fabrika dolaşıp insanların düşüncelerini soruyordu. Oysa delegeler çoktan kapılmıştı. Genel kurula az gün kala Ertan Acar bizden şubede delegelerle bir tartışma toplantısı yapılmasını istedi. Bu öneri bizce uygun görüldü. Delege toplantısı genel kuruldan bir hafta önce yapılacaktı...

Delegeler aşağıda toplandı, diye söylediler. Aşağı inmek üzereydim ki kapıda Nazmi'yi, eski Bayer işçilerinden Yakup Dağdeviren'le tartışırken gördüm. Yakup, toplantıyı izlemek istediğini söylüyordu; Nazmi de: "Hayır olmaz!" diyordu. Yakup Dağdeviren, şubenin bir önceki denetim kurulu üyesi, kendine münhasır bir adam! Son şube genel kurulunda bize karşı çıkmış, ben geldikten sonra fabrikadan emekli olduğu bir yıl boyunca bize muhalefet etmiş, ne kadar alttan alırsam alayım sert tavrından vazgeçmemiş biriydi. Bayer'den, Nazmi'nin karşısına aday olan Ertan Acar'ın en yakın arkadaşıydı. Yanına varınca Nazmi'yle tartışmayı bırakıp sanki ben de ona karşı çıkacakmışım gibi aynı öz savunma ve heyecanla bana da:

"Ben toplantıyı sadece izlemek istiyorum. Toplantıya hiçbir şekilde karışmayacağım," dedi.

Nazmi'ye dönüp:

"İnsin!" dedim.

"Ama Başkan?"

"Tamam!"

Yakup Dağdeviren'i şaşırtmıştım, Nazmi'yi de.

Salon tıklım tıklım doluydu. Masaya geçip oturdum. Nazmi de arkamdan geldi. Can, salona önceden gelmiş yerini almıştı. Aramızda gergin bir hava olduğunu hiç birimiz saklamıyorduk..

"Toplantıyı açıyorum. Arkadaşlar hepiniz hoş geldiniz!"

"Bir dakika Başkan! Bir açıklamada bulunmak istiyorum."

Merakla Can'ın yüzüne baktım.

"Evet söyle!"

"Aramızda delege olmayanlar var. Delege olmayanların toplantıdan çıkmasını istiyorum."

Yakup Dağdeviren ayağa kalktı. Sinirinden tir tir titriyordu. Gözlüklerinin arkasından kocaman açılan gözlerini gördüm.

"Açık konuş!" dedi. "Delege olmayan bir tek ben varım. Benim çıkmam isteniyorsa çıkıyorum."

Onun kapıya doğru yürüdüğünü gördüm.

"Hayır!" dedim. "Yerine otur! Çıkmıyorsun!"

Salonda itirazlar yükseldi birden. Potaş işçileri ayağa kalktı. Halbuki onlar Dağdeviren'i tanımıyorlardı bile. Nazmi ayağa kalkarak:

"Yakup arkadaşın çıkmasını istiyoruz!" dedi.

Potaş, Santa Farma temsilcileri de Nazmi'nin arkasından seslerini yükselttiler, koro halinde Nazmi'ye destek verdiler. En çok Santa Farma temsilcilerinin sesi çıkıyordu. Kasımpaşa'da Tıbzetlilerin çeklerini imzalamakla meşgulken, Nazmi'nin gidip benim gidemediğim gün seçilen temsilciler...

"O zaman," diye bağırdım ayağa kalkarak ve akabinde kapıya doğru yürüyerek:

"Onunla birlikte ben de yukarı çıkıyorum. Toplantıyı kim yönetirse yönetsin!"

Ertan Acar hemen önümü kesti, kolumdan tutarak beni geri döndürmeye çalıştı.

"Başkan toplantıyı sabote etmek istiyorlar!" diyordu bir yandan. Salon bir anda karışmıştı. Benim çıkmamamı isteyenlerin sesleri yükseldi (koro halinde) bu kez. Birkaç kişi daha gelip önümü kesti gitmemem için. Geri döndüm.

"Pekâlâ arkadaşlar! Öyleyse bir oylama yapalım. Yalnız oylamadan önce birkaç lafım var. Arkadaşlar Yakup'u sevmeyenler olabilir; ben de sevmem Yakup'u. Ancak bu sevip sevmemek meselesi değil. Yakup Arkadaş bu şubede denetim kurulu başkanlığı yapmış, temsilcilik yapmış biri. Üstelik bana yukarıda toplantıya karışmayacağını, sadece izleyeceğini söyledi. Şimdi yarın öbür gün ben gelsem, toplantıdan dışarı mı çıkarılacağım? Bu genel bir toplantı! Toplantıda söz almasına gelince, o noktada ben de sizinle beraberim. Konuşma hakkı verilmeyecek! Şimdi ona göre verin kararınızı!"

Oylamada büyük bir çoğunluk kalması yönünde oy kullanmıştı. Yerime oturdum. İçimden bir ses hâlâ bir gücümün oldu-

ğunu söylüyordu. Karşılarında olduğum kişilere gücümü göstermenin verdiği hazzın etkisinde, Dağdeviren'in yerine geçip oturduğunu gördüm. Bir de içimde bir başka duygu karşılığını bulmuş ve rahatlamıştı. Bana yıllardır karşı olan birinin, ne yapsam bana olan sert tavrını değiştiremediğim birinin düşüncelerini değiştirmiş olmalıydım. İnsanlar üzerinde etkili olmak başkaları gibi benim de hoşuma giden bir şeydi.

"Arkadaşlar! Kararınızdan dolayı teşekkür ediyorum. Zor bir toplantıyı yönettiğimin farkındayım. Yaşamımda tarafsızlıktan kaçındım. Hep bir taraf oldum. Taraf olmanın sorumluluğunu üstlendim. Ama bu genel kurulda taraf değilim. Bununla taraf olmanın sorumluluğunu taşıyabilecek bir tercihimin oluşmadığını söylemek istiyorum. Ek olarak şu kadarını söyleyeyim: Mevcut yönetimden aday olanlar hakkında olumlu düşüncelerim yok! Bu konuda ayrıntıya girmek istemiyor, bunu söylemekle yetiniyorum. Anladığım kadarıyla başkanlığa iki aday var. Adaylardan biri adaylığını henüz kesin olarak açıklamadı ama yine de böyle söylemek zorundayım. Sanırım söylediğimde bir yanlış yok."

"Yanlış olmasına yanlış yok Başkan!" diyerek ayağa kalktı Ertan Acar. "Yalnız bir konuya değinmek istiyorum. Genel kurul kararı alındıktan sonra bize o kadar kısa süre bırakıldı ki; hiçbir çalışma yapmaya fırsat bulamadık. Ben öyle birilerinin yaptığı gibi kendim değil, arkadaşların önerisiyle çıkmayı istediğimden, yöntem olarak bunu daha sağlıklı bulduğumdan bugüne kadar adaylığımı açıklamadım. Bugün geldiğimiz noktada, insanların eğilimlerini tespit etmeye zaman kalmadığından adaylığımı arzu etmediğim bir yöntemle açıklıyorum."

"Yani bizi insanlar önermiyor mu? Biz kendi başımıza mı ortaya çıkıyoruz?"

Ertan Acar, Nazmi'den tarafa döndü, aynı gerginlikle, aynı birikmiş öfkeyle yanıt verdi. Toplantı öncesi vardı zaten bu gergin atmosfer; yalnızca ikisinin arasında değil, işçilerin arasında da vardı. Ve şimdi daha toplantının başında patlak vermişti.

"Orasını bilemem! Ama senin aylar öncesinden şube başkan-

lığına hazırlık yaptığın kesin."

"Senin aday olmanı mı bekleyecektik?" dedi biri, Potaş işçilerinin olduğu taraftan. Ertan Acar hışımla konuşan kişiye döndü:

"Onun adına konuşmak sana mı düştü?"

"Sen yıllardır bu şubede değil miydin?" dedi aynı işçi. Kara yağız, uzun boyluydu. Tanıyordum onu. Potaş'ın şube salonunda yaptığımız toplantılarında da böyle ulu orta konuşurdu. Benim dikkatimi asıl çeken şey, Nazmi'nin genel kurul öncesi kahvelerde, pazar günleri şube salonunda yaptığı toplantılarda bir hayli mesafe almış olduğuydu. Geceleri bazı delegelerle içkili yemeğe gittiklerini de duymuştum. Gücünün ilk işaretleriydi bunlar.

"Siz de yıllardır bu şubedesiniz. Ama bizi, geldiğimiz zaman güvenlik görevlileri kapıdan içeri almadı. Ve bize şöyle dediniz: Başkan da içeri kolay kolay giremiyor."

Arka tarafta oturan Santa Farma'nın baş temsilcisi oturduğu yerden:

"Kürsüye çık konuş!" diye bağırdı.

"Orada da konuşacağım. Söyleyeceğim çok şeyim var. Şunu da söyleyeyim: Eğer başkan bir fabrikadan içeri giremiyorsa, bu o fabrika işçisinin, temsilcisinin suçudur. Ayrıca Nazmi de yıllardır bu şube yönetiminde değil miydi? Bana aynen şöyle dediniz. Başkan dengeci bir politika izliyor ve işverene karşı yumuşak davranıyor."

"Arkadaşlar!" diye müdahale ettim. "Eğer karşılıklı konuşmalar devam edecekse bu işin içinden çıkamayız. Oturduğunuz yerden değil, buraya gelin konuşun! İsteyen herkese söz vereceğim. Ayrıca şunu da söyleyeyim Potaş'ta işyerine giremediğimiz doğru değildir. Girebilmek için her işyerine göre değişen bir takım kurallar vardır. Orada dengeci bir politika izlediğime gelince, ben sendikaların bu durumunda, plastik sektöründe o kadar örgütsüz işyeri varken gerçekçi davrandığımı düşünüyorum."

Potaş işçilerinin arasından bir kadın işçi:

"Ücretlerimizi arttırmak konusunda ne yaptın?" diye bağırdı

öfkeyle.

Bir ân afallamıştım. Doğrusu böyle bir tepkiyle karşılaşacağımı beklemiyordum.

"Ben ücretlerinizi arttırmanın yolunu bulamadığım için başkanlıktan ayrılıyorum," dedim ve devam ettim: "Umarım benden sonra gelen ücretlerinizi arttırmanın yolunu bulur."

Onların Nazmi'yi desteklediğini biliyordum. Direniş sürerken oradan işçilerin atıldığını, oraya benden çok Nazmi'nin gidip geldiğini, ne benim ne Nazmi'nin bir şey yapamadığını biliyordum. Öyleyken tepki Nazmi'ye değil yalnızca bana yöneliyordu. (Onların ayağına o gitmişti) Haklı fakat yönlendirilmiş bir öfkeydi bu ve son günlerde Nazmi ile bir araya geldikleri, benim katılmadığım toplantıların nasıl geçtiği hakkında bir şeyler anlatıyordu.

"Başkan! Söz almak istiyorum," dedi Hasan Basri.

"Hemen vereceğim!" dedim Basri'ye. "Yalnız önce söylemem gereken bir şey var. Ertan Acar Arkadaş genel kurul için çok kısa bir zaman dilimiyle karşı karşıya bırakıldıklarını söyledi. Haklısın Ertan arkadaş! Ama inan ki ben de aynı şeyle karşı karşıya kaldım. Bırakma nedenlerimin tartışılması için bana tanınan zaman da sizinkinden fazla değildi.

Hemen söz verdim Hasan Basri'ye. Konuşmaların çekimi olmaktan çıkmak istiyordum.

"Arkadaşlar! Ben buraya inandığım bir gerçeği söylemek için çıktım. Çünkü burada bir insana haksızlık yapılıyor. Haydar Başkan'ın Tıbzet direnişine ne çok zaman harcamak zorunda kaldığını biliyorum. Hiçbir başkan geleceğini bir direnişe bağlamaz! Ben direnişten önceki bütün toplantılara katıldım. Haydar Başkan'ın fabrikalara nasıl koşuşturduğunu; ne zaman ki direniş başladı... Son bir yıldır sizlerle ilgilenmeye zaman bulamadığını biliyorum. Nazmi de yönetimde olduğu halde o hiç eleştirilmiyor. Haydar Başkan direnişteki işçilerle karakollarda sabahladı, onlarla beraber mahkemelere gitti. Haydar Başkan Potaş'la ilgilenemediyse direnişten buna zaman bulamadığı içindir. Burada hiç kimse başkanın bu kadar kısa zamanda yöne-

ticiliği bırakmak zorunda kalışını konuşmuyor.

Petrol Ofisi delegelerinden Kazancı Sadri:

"Başkanın avukatlığını yapmak sana mı düştü?" diye laf attı oturduğu yerden.

"Ben kimsenin avukatlığını yapmıyorum. Kimsenin reklamını yapmak için de çıkmadım buraya. İnandığım, gördüğüm bir şey için çıktım."

İstemediğim halde konuşma yine benim üzerimde dönmeye başlamıştı. Salondan her kafadan o kadar farklı sesler çıkıyordu ki Hasan Basri'nin sesi duyulmuyordu bile. Hasan Basri zor duruma düşmüştü ve benim yapacağım hiçbir şey yoktu. Hasan Basri ile birlikte ben de zor duruma düşmüştüm; ancak nedeni Hasan Basri değildi. Hasan Basri'nin konuşmasını içtenlikle yaptığından emindim. Aday olmadığımdan beni övmekle hiçbir şey kazanamayacağı (bir çoklarının anladığı manada) aşikârdı. Oyunu terk eden biri için iktidarın olanaklarının nasıl altından çekildiğinin, onun nasıl çıplak ve savunmasız kaldığının sızısını duyuyor ve bütün bu süreci ân be ân yaşıyordum. Hiç kimse dinlemiyordu Hasan Basri'yi. Kazancı Sadri'yi tanırım. Şube başkanı olmadan önce aynı işyerinde yıllarca beraber olmuştuk. Sadri'nin bana karşı bir şey söyleme niyeti olmadığını adım gibi biliyordum. Bütün mesele, Sadri'nin, Nazmi'yi destekleyen delegeler arasına katılmış olmasıydı. Hani bir takımın taraftarı olur ya insan, her şeyiyle takımını savunur, ona aittir; Sadri'nin yaptığı da oydu. Petrol Ofisinin öteki delegeleriyle birlikte kapıya yakın tarafta oturuyordu. Nazmi'den yana gösterdikleri tezahürata ve konuşmalarına bakılırsa Potaş işçileri gibi onlar da Nazmi'nin taraftarı olmuşlardı. (Salondan çıkarken benden özür diledi.) Kararımı değiştirsem eğer, vazgeçtiğimi, aday olacağımı açıklasam; öyle bir çizgiye gelmiştim ki salonun çoğu bana saldıracaktı. Oysa bir ay önce bu insanlarla ilişkim hiç de öyle değildi. Aday olsaydım ve bir ay boyunca çalışma yapsaydım şimdikinden çok farklı bir durum olacağına emindim.

"Arkadaşlar! Bir dakika susun ve beni dinleyin. Konuşmak isteyen varsa buraya çıksın ve konuşsun! Yerinizden konuşma-

yın! Hasan arkadaş çıkıp kendi düşüncelerini söylemiştir. Başka düşüncesi olan varsa çıkar söyler. Evet?"

Salon biraz sessizliğe kavuşunca:

"Söz almak isteyen var mı?" dedim.

Kimseden ses çıkmadı.

"O zaman adaylara söz veriyorum," dedim ve Nazmi'ye döndüm:

"Ben yöneticiyim, ben en son konuşacağım," dedi Nazmi.

"O zaman söz sana düşüyor," dedim Ertan'a.

Ertan: "Benim için fark etmez!" dedi ve ayağa kalktı, kürsüye çıktı.

"Arkadaşlar ben sağlıklı bir genel kurul yaşayacağımızı zannetmiyorum," dedi sözlerine başlar başlamaz ve devam etti:

"Gördüğüm kadarıyla burada, bu şubenin geleceğiyle ilgili sağlıklı kararlar alamayacağız. Şubenin geleceği ile ilgili sağlıklı kararlar alabilmek için şubenin son üç yılını gözden geçirmemiz gerekirdi. Her zamanki gibi bu genel kurulun da bir seçim genel kurulu olmaktan kurtulamayacağı şimdiden belli oldu. Nazmi arkadaşın bir dönem daha aday olmadan önce, yöneticilik yaptığı son dokuz yılın hesabını vermesi gerekir. Bundan üç ay önce yenilgiyle biten, yedi aylık bir direniş yaşadık. Elbette bir direnişin yenilgiyle bitmesinde hepimizin sorumluluğu vardır. Ama önce yönetici mevkiinde olanların söyleyeceği bir şey olmalı! Başkan başaramadığını kabul ederek aday olmayacağını, bir yerde bunun faturasını ödeyeceğini söylüyor. Peki Tıbzet direnişi yaşanırken Nazmi arkadaş yönetici değil miydi? Nazmi her şeyden önce şunu söylesin! Bu şubenin üye sayısı dokuz yılda dokuz binlerden sekiz yüzlere nasıl gelmiştir. Nazmi bunun suçunu geçen genel kurulda bundan önceki başkana yükledi. O zaman mali sekreterlik amatörlüğe düşüyordu, idari sekreterliğe sıçradı. Şimdi idari sekreterlik amatörlüğe düştü, başkanlığa sıçramak istiyor.

"Benim suçum mu sekiz yüzlere düşmesi? Bir çok işyerinin başka şubelere bağlandığını niye söylemiyorsun?" dedi Nazmi oturduğu yerden sinirli ve öfkeli.

"Hep başkalannın üstüne oynayarak yükseldin. Şimdi amatörlüğe düştün, maaşını vermeyecekler diye başkanlığa gelmek istiyorsun."

"Söylediklerini ispat et!"

"Nazmi'yi suçlayacağına sen neler yapacaksın onu söyle!" dedi Potaş'ın olduğu sıralardan bir işçi.

Bayer temsilcilerinden Kâzım ayağa kalktı:

"Yeter artık!" diye bağırdı. "Bir konuşturmuyorsunuz adamı."

Ortam yeniden gerginleşmişti.

"Arkadaşlar, susun, dinleyelim!" dedim. Sesim karşılıklı atışmalar arasında boğuntuya gitmişti.

"Hep Bayer mi konuşacak? Biraz da biz konuşalım!" dedi aynı Potaş işçisi.

"Senin böyle söylemeye hakkın yok!" diye bağırmaya devam etti Kâzım. Tartışma neredeyse kavgaya dönüşecekti. "Bayer işçisi bu sendikanın her eyleminde yer almıştır. Bu şubeyi ayakta tutan Bayer işçisidir. Bayer işçisini kimse göz ardı edemez!"

"Bu şube bir tek Bayer işçisinden ibaret değil!" dedi Nazmi.

"Öyle mi Nazmi Arkadaş!"

Sesi tir tir titriyordu Temsilci Kâzım'ın. Onunla birlikte öteki Bayer delegeleri de seslerini yükseltmişlerdi. "Bizim fabrikaya gelme o zaman!" dedi bir başka Bayer işçisi.

"Arkadaşlar bir dakika! Kavga çıkarmak onların işine geliyor. Bu toplantıyı sabote etmek istiyorlar."

Ertan'ın konuşması kendi arkadaşlan arasında etkili olmuştu. Devam etti:

"Nazmi arkadaş 'ispat et!' diyor. Onun yönetimi nasıl hep arkadan vurmaya çalıştığını ispat edeceğim. Genel kuruldan hemen sonra eski başkana giden sen değil miydin? Gidip de ona 'yeniden genel kurulu toplayalım' diyen sen değil miydin. Eski başkan sana aynen şunu demedi mi? Daha yeni seçim oldu. Bana geliyorsan bana karşı niye oldun? Madem onu seçtin, adamın iş yapmasına niye fırsat tanımıyorsun?"

"Böyle bir şey hiçbir zaman söylemedim ben!"

"Bırak Nazmi Arkadaş! Eski başkana gider birlikte sorarız;

zor duruma düşersin!"

O dönemi hatırlamaya çalıştım. Nazmi'nin içkili araba kullanıp kaza yaptığı, ona karşı çıktığım dönemdi. Nazmi'nin genel kurulu toplamak için eski başkana gittiğini ilk kez bu toplantıda öğreniyordum. İşin ilginç gelen bir başka yanı şimdi birbirleriyle alabildiğine atışan Nazmi ile Ertan'ın, profesyonellik bire düşmeseydi yönetime birlikte aday olacak olmaları ihtimalinin kuvvetli olmasaydı. Şubenin profesyonellik sayısı bire düşürülmeden önce ikisinin bir araya geldiğini duyuyor, Nazmi'nin Ertan'a birlikte seçime girmeyi teklif ettiğini biliyordum. Profesyonellik bire düşürüldükten sonra Nazmi başkanlığa oynamaya karar verdiğinde araları açılmıştı ve ben o zaman devreye girmiştim.

Ertan Acar'ın arkasından Nazmi konuşmaya başladı. Onun Ertan'la polemiğe girmekten kaçındığını fark ettim. Tıbzet direnişinde sadece başkanı, yani beni öne çıkarmanın haksızlık olduğunu, kendisinin de bir çok şey yaptığını, hatta direnişin başlangıcından beri bir çok yerde farklı düşündüğü halde susmak zorunda kaldığını söyledi. Şube yönetimindeyken yaptıklarını anlatmaya başladı. Artık dinlemiyordum onu. Konuşması biter bitmez ben de söz alacak ve söylediklerine yanıt verecektim. Hatta sözlerimin başında yönetimdekiler hakkında ayrıntıya girmeyeceğimi söylediğim halde bir çok şeyi açıklamaya karar vermiştim. Nazmi konuşmasını şubeye yaraşır bir genel kurul dileğiyle bitirdiğinde Ertan Acar hemen itiraz etti ve ortalık bir anda karıştı. Nazmi'yi destekleyen delegeler birden ayaklandılar, kapıya yöneldiler. Ertan, genel kuruldan önce bir delege toplantısı daha yapılmasını istiyordu. Fakat onun önerisi bir çok kimse ayağa kalktığı, her kafadan bir ses çıktığı için gürültüye gitti. Benim konuşacaklarım vardı daha... Bağırsam, herkese susmasını ve yerine oturmasını söylesem beni kolay kolay dinleyeceklerinden emin değildim. Ayrıca bunu çok istediğimden de emin değildim. Nazmi, artık toplantının bittiğini, bundan sonra delege toplantısı yapmaya gerek olmadığını bağırıyordu. Bayer'deki delegeler ise onları, tartışmaktan kaçmakla suçluyorlardı.

Nazmi'nin delegeleri, fabrikadan gelmelerinin kolay olmadığını söyleyerek karşı çıkıyorlar, "bir daha toplantı yapmaya gerek yok!" diye bağırıyorlardı. Bir daha toplantı yapmak istemeyenlerin görüşleri, işi gürültüye getirdikleri için ağırlık kazanmıştı. Boşlukta kalmıştım. Artık iyiden iyiye iktidarı kullanma gücümü kaybetmiştim. Terk etmek istediğim iktidar benden intikam alıyordu. Onun kurallarıyla oynayan ben değil Nazmi'ydi artık. İktidar kendini kullanmasını bileni güçlü kılıyordu. Yenilginin boşluğunda tutunacak bir şeyler aradım. Tatmin olmak isteyen güdülerim çıkış yolu bulamıyordu. Ruhum çelişkisini çözmeden yoluna devam edemezdi artık. Birden bir gerçeği fark ettim. Benim güçlülüğümü aradığım yer iktidar olmamalıydı. Gücümü iktidarda aradığım sürece onun kurallarına göre oynamam gerekirdi. Oysa ben ne kimseyle toplantı yapıyordum, ne kimseyle içkili yemek yiyordum, ne de bütün bunlar için insanlara verebileceğim bir şeyim kalmıştı. Ne ben bundan sonra insanların karşısına iktidar olarak çıkacaktım ne de benim devamım sayılacak birileri... Tercihimin bu doğrultuda olduğunu niye unutmuştum? Niye bir şeylerin yarım kaldığı duygusunu duyuyordum içimde, niye hâlâ söyleyeceklerimi söyleyememiş hissediyordum kendimi? Bu düşünceler bir tokat gibi çarptı ruhuma. Canımı hiç acıtmadı ama; aksine rahatladım. O anda kuvvetli bir değişim yaşıyordum. Beni ayakta tutan da bu oldu. Bir çok şeyi umursamıyordum artık. Söyleyeceklerimi söyleyememiş olmayı bile... Hesabımı görememiş olmanın etkilerini bir süre daha duyacaktım belki; ama bu da ilgilendirmiyordu beni. Benim güçlülüğüm başka bir yerde olmalıydı. Bu güçlülük iktidarın gücüne benzemiyordu, günlük çıkarlarla ilgili değildi, kazanmayla kaybetmeyle ilgili değildi. Hatta hayata karşı, onun bir çok şeyi acımasızca yarım bırakmasına karşı duyulan isyanın da ötesindeydi bu güçlülük. Kendinde var olan bir şeydi. Kendini yarattığı oranda kavuşuyordu insan ona.

Ben eşeğine dağdan alıç, yabani elma ve meyve yükleyip bunlara karşı biraz tohumluk buğday aramaya çıkan Yunus Emre gibi, Hacı Bektaş tekkesinde, Hacı Bektaş'ın Yunus Emre'ye:

"Buğday yerine nefes versek olmaz mı?" dediğinde Yunus'un ille de buğday istemesi gibi reddettiğim iktidarın gücünü kullanmaktan, küçük hesaplardan hâlâ vazgeçememiştim. Elimde Yunus'un kadar bile buğday kalmadığında ise çiylik ettiğimi anlamış Yunus gibi geri dönüp: "Ben buğday değil nefes istiyorum!" demiştim. Hacı Bektaş'ın onu Taptuk Emre'nin tekkesine yolladığı gibi benim kilit artık başka yerdeydi. O başka yeri, güçlülüğün nerede olduğunu görmüştüm. O dışarıdan gelen bir şey değildi. Bir ân için tatlı bir nefes gibi yüreğimde esmiş, ona sahip olmak için kendimi yaratma yolunda Yunus gibi daha çok odun taşımam gerektiğini, yüreğimde çok fırtınalar esmesi gerektiğini anlamıştım.

Şimdi oynamam gereken küçük bir oyun kalmıştı önümde. Adına genel kurul denilen, birilerinin kazanıp, birilerinin kaybedeceği bir oyunda küçük bir rol almam gerekiyordu.

Niye bir şeylerin yarım kaldığı duygusunu duyuyordum içimde, niye hâlâ söyleyeceklerimi söyleyememiş hissediyordum kendimi ki?..

Şöyle deseydim onlara:

"Binbir Gece Masalları kitabının başında dediği gibi eskilerin yaşam öykülerini yazan kitapları okusaydınız, onlar örnek oluştursaydı size, böylece kitaplar okuyarak kendinden başkasının başına gelenleri öğrenerek, geçmişteki insanların serüvenlerini ve söylediklerini dikkatle göz önünde tutup onurlandırarak kendinizi ıslah etseydiniz hiçbir şey bugünkü gibi olmazdı."

Bağırsam, herkese susmasını ve yerine oturmasını söyledikten sonra anlatmaya başlasam beni kolay kolay dinleyeceklerinden emin değildim.

Değil mi ki Şehrazat 'Binbir Gece Masalları'nı yazmıştı. (Bu masallar kuşaktan kuşağa anlatılsa, birileri onu kitap haline getirse bile) onun anlatmak istediklerini almak isteyen onurlandırır, (ister zamanında, ister yüz yıl sonra) ben de kitap gibi sessiz oldum.

İsteyen alsın.

MAHŞER

ATEŞ

Zayıf çekirdek kuvvetinden
Büyük çekirdek kuvvetine

Yazgısını değiştirmek istiyorsa;
Yazgıyı değiştirmenin yolunu,
onu biçimlendiren üçgende aramalıydı.
Yazgısını değiştirmek söz konusu olduğunda
Haydar Bey:
Yazgısını belirleyen üçgende
açıları iyi hesaplamalıydı.

Yazgı bir üçgen değil mi?
Düşler ülkesi üçgenin ilk açısı
İkinci açı olaylar dizisi (Koşullar)
Üçüncüsü kahraman
Haydar Güney
Ya da Haydar Bey
Üç açıyı birleştir
Romanın yazgısı çıkar ortaya
Herkes bu yazgının içinde
Kendi açısı kadar özgürdür
Ancak üçgenin toplamı 180 dereceyi geçmez!
Zaman dilimi ise (değişimler) dördüncü boyut

(Çokluk Kralının romanla ilgili çiziktirdiği taslakların olduğu sayfadan bir alıntı.)

SEKSEN BİRİNCİ BÖLÜM

Mahşerin dördüncü atlısı
Son

Tiyatro sahnesinin kurulduğu alana çıkmıştım. Sahnenin inşası tamamlanmış, seyirciler yerlerini almıştı. Sahnede Dünyazat'ı gördüm. Gözlerim Şehrazat'ı aradı. Bulamadım. Dünyazat'ın sesi kulaklarımda çınladı.

"Masallar anlatıcısı Şehrazat'ın tiyatrosuna hoş geldiniz!"

Şehrazat yoktu ortalıkta. Tiyatro tıklım tıklım doluydu. Bayer işçileri, Potaş, Aygaz, Petrol Ofisi işçileri hepsi gelmişti. Aralarından geçip boş bir yere oturdum. Hiç kimsenin beni görecek hali yoktu; herkes başını sahneye çevirmiş, merakla oyunun başlamasını bekliyordu. Ben hepsinden daha büyük bir merak içindeydim. "Şehrazat başlatır oyunu," diyordum. Onu ne kadar çok özlemiştim. Beklediğim olmadı. Şehrazat'ın yerine sahneye daha önceki oyunlarda olduğu gibi renkli giysili kız çıktı. Elindeki 'SON PERDE' yazılı tabelayı kaldırdı ve sonra uçarcasına perdenin arkasında kayboldu.

Perde ağır ağır açıldığında, yerde oturmuş beni, yani şube başkanını oynayan oyuncuyu gördüm. Sahnenin sol tarafında bir kürsü vardı. Onun dışında hiçbir şey ve hiç kimse yoktu sahnede. Başkanı, yani beni canlandıran oyuncu bir kitap tutuyor-

du elinde. Başı kitaba eğikti ve kitabın sayfalarını çeviriyordu. Aniden sahnedeki oyuncunun önünde bir toz bulutu peyda oldu. Toz bulutunun içinden elinde kılıç, o çirkin yüzlü azman ifritin çıktığını gördüm. Herkesin merakla beklediği oyun başlamıştı.

İFRİT : Ayağa kalk! Bir yıl önce benden istediğin süreyi hatırla ve verdiğin sözü yerine getir!

BAŞKAN : *(Ayağa kalkıp elindeki kitabı ecinniye uzatır)* İşte sana bir yıl önce sözünü verdiğim, onunla karşına çıkacağımı söylediğim harika öyküm! Yalnız öykünün sonunu yazmadan bıraktım. Sondan önceki bölümü senin ve seyircilerin karşısında sahneye koymak istiyorum.

İFRİT : Peki oyununu oynaman için sana izin veriyorum.

BAŞKAN : *(Kürsünün arkasına geçer)* Evet tıpkı o günkü gibi herkes burada! Delegelerin haricinde fazladan işçiler de var bugün. Bugünle o gün arasında hiçbir fark yok! O gün de tıpkı bu gün olduğu gibi seyirciydiniz. Oyunu oynayan yalnızca birkaç kişi vardı. Sizler yalnızca izliyordunuz. Başkan tıpkı biraz sonra benim yapacağım gibi veda konuşmasını yapmıştı. Şimdi benim yaptığım gibi. Değerli misafirler ve çok sevdiğim işçi arkadaşlarım! Genel kurulumuza hepiniz hoş geldiniz.

Bugün heyecanlıyım. Çünkü üç yıl görev yaptım. Sevdiğim işimden aday olmayarak ayrılıyorum. Evet... *(Acıyla gülümser)* Ayrıca üzgünüm.

Arkadaşlar ben yenildim.

Geçenlerde bir film seyretmiştim. Tibet'te yedi yıl diye. İki Alman dağcı Himalayalar'a tırmanmak üzere Tibet'e gidiyorlar. Tibet o zamanlar İngiliz işgali altında. Daha sonra Çinliler işgal ediyor. Bunu şunun için anlatıyorum. Dağcılar Tibet'e, Himalayalar'ın yüksek tepesindeki Tibet'e girdiklerinde, orada bir terzi kız var. Terzi kıza şunu anlatıyorlar: "İşte Himalaya dünyanın en yüksek tepe-

si. Dağların en yüksek tepesine çıkmak, zirveye ulaşmak ne güzel bir şey." O zaman terzi kız onlara şunu söylüyor: "Sizde en yükseklere tırmanmak hayranlık uyandırıcı bir şey olabilir, ama bizim için bencilliği terk etmek; bizde bu hayranlık uyandırıyor." Ben bu öyküye şunu ilave edebilirim: "Yaşadıklarım bende hayranlık uyandırıyor ve ben yaşadıklarımı varlığımda duymak istiyorum. Benim varlığım kadar başkalarının varlığı da önemli benim için. Dünya yalnızca zirvede değil her yerde güzel ve yaşamım bu güzelliğin bir parçası. Eğer zirveye çıkacaksam o zirveye nasıl çıktığım önemli!

Evet ben yenildim. Bu yenilgiyi tüm varlığımla yaşıyorum. Yenilgiler övülmez. Benim niyetim yenilgileri övmek değil. Bu yenilgiyi tüm varlığımla yaşıyorum derken söylemek istediğim bir şey var: Varlığımın özünü, sahip olduğum değerleri zaferlere değişmedim. Zaferlerin, sahip olduğum değerlerle ulaşırsam benim için bir anlamı var. Benim şube başkanlığından ayrılışımın nedenleri genel kurul kararı alınmadan önce temsilciler kurulunda tartışılmadı; şu anda yönetime aday olanların hiçbiri yeterince sorgulamadı bunu. Onun için ben de bu konuya burada girmeyeceğim.

Şimdi dünya sorunlarıyla ilgili, Türkiye sorunlarıyla ilgili konuşmama başlıyorum.

Ezenler ve ezilenler!

Yönetenler ve yönetilenler!

Dünya sorunlarıyla ve Türkiye sorunlarıyla ilgili söyleyeceğim şeyler bunlar. Farklı olarak söylemek istediklerime gelince! İnsanlık sömürünün olmadığı bir düzeni hep özledi. İspanya'da, Paris komününde, Sovyet devriminde... Hep insanlar eşitlikçi, sömürünün olmadığı bir toplum sistemi kurmayı denediler. Şeyh Bedrettin: "yârin yanağından gayri her şeyde ortak!" dedi. İşçiler Rusya'da 1917'de bunu denediler. Üretim araçlarını ortaklaştırdılar. Nasıl yâr sevgisi eşit ve ortak değilse her insanın üretme

gücü de aynı olmadı. Üretme gücü aynı değil ama üretilen ortaksa sonuçta insanlar en aza razı olmak durumunda oldular. Bir gün en yüksek üretme gücünde ortak olabilirlerse insanlar, yani en güzel aşkı yaşayan Ferhat gibi, dağı delmek ve kente su getirmek cesaretinde ortak olurlarsa o zaman belki Şeyh Bedrettin'in dediği, 'yârin yanağından gayri her şeyde ortak!' sözü doğru çıkar! Ama bunun kadar önemli olan bir şey daha var: Yöneten ve yönetilen arasındaki ilişki! Bu ilişkinin ana öğesi insan! Bir baktık ki insan zaaflarıyla, hırslarıyla, bencilliğiyle ilkel insandan farklı değil. Bir baktık ki birilerinin iktidarda kalması için, muhalefet eden her ses toplum adına hep baskı görmüş. Bir de baktık ki iktidarda kalanlara düşünmeyen tek tip insanlar lazım olmuş, insan üretimde geliştirici rolünü oynayamamış. Üretim gelişmeyince düşünen kafalar da gelişmemiş... İktidar hep beslenmiş bu kısır döngüden. Yöneten ile yönetilen arasındaki, yöneteni yöneten, yönetileni yönetilen yapan ilişki değişir mi bir gün? Bu sorunun tek bir yanıtını biliyorum ben! İnsan değişirse değişir! Kanımca insanı değiştiren iki şey var: Madem ki insan ruh ve bedenden ibarettir ve bedeni yönlendiren akıl, onu canlı kılan ruhtur; bilim ve sanat el ele verirse insan değişimini tamamlar bir gün! Yüzyıllardır süren evrimin, on binlerce yıla yayılan sabrını beklemeye vakti olmayan insan, bugüne kadar bilim ve sanat yoluyla kendisinden sonrakilere aktardığı gelişimini, onları gerçek anlamda birleştirdiğinde yeni insana gebe olur. Bilim ve sanat insanları yeni bir toplum kurar. Kafalar akıl ve bilgiyle, ruhlar sanatla beslenmişse o toplumda ne yöneten ne yönetilen olur! Yönetenler program ve organizasyon yapan kişiler, (program ve organizasyon yapabilmeleri için bilim insanı ve sanatçı olmalılar) yönetilenler toplumu ve insanı dönüştüren teknolojiyi ustaları, ruhları özgür kılan sanatçı (dolayısıyla zaten programcı ve düzen ustalarıdırlar) olurlar. O zaman yönetenlerle

yönetilen, yönetilenlerle yöneten bir olmuş olur.
Öykümüz bir direnişi, insanları, biraz da sendikal bir yapıyı anlatıyor. Belki küçük bir dünya bu. Ama koskoca bir dünyanın minyatürü... Büyük dünyada olan bir çok şey minyatüründe var. Sevgi ve şiddet, yöneten yönetilen, ezen ezilen, minyatüründe nasılsa dünyada da öyle! Kahramanları ülkemizin insanları, ama dünya insanlarından farklı değil; ülkemiz insanlarına özgü yanları var ama dünya insanlarına da söyleyecek sözleri var. Doğu'dan Batı'dan aldıkları var, en önemlisi Doğu ile Batı'yı birleştirmek gibi bir rüyası var!
Herkes gerçeği görebildiği kadar görebilir. Hayatın içinde böyledir bu. Öykülerse görebildiğimizin biraz daha fazlasını gösterir.
Şunu unutmamak gerekir! Gerçek mutluluğu dünyaya getirecek zaferler, yöntemleri doğru olan bir süreç sonunda elde edilir. Öbür başarılar ancak birey olarak sizin, ya da bir partinin, ya da bir hareketin başarısı olur; insanlığın değil! Toplumsal sistemler değişebilir ancak yöntemler kalıcıdır. Sonuca ulaşabilirsiniz; ama o sonuca ulaşmak için mubah saydığınız her yol sizinle birlikte gelir, sizinle birlikte devam eder.
Sonuç olarak söylemek istediğim şu! Tek başına sonuçlar beni ilgilendirmiyor. Fakat görüyorum ki sizi ilgilendiriyor. Bundan sonra herkes, onu ne ilgilendiriyorsa o torbayı alacak yanına. Benim de sizin de yanınıza aldığınız torbada kalanlar ise yalnızca ve yalnızca bu sonuca giden yolda kullandığımız yöntemler olacaktır.

(Yerlere kadar eğilir, seyircileri selamlar)

Oyunum bitti. Bunlar bundan sonra yaşayanlara örnek oluştursun! Böylece bir kimse kendisinden başkalarının başına geleni öğrenerek, geçmişteki insanların serüvenlerini ve söylediklerini dikkatle göz önünde tutup onurlandırarak kendini ıslah etsin! Sayın Ecinni! Eğer öykümü

anlatan kitabımı ve oyunumu yeterince şaşırtıcı bulduysan sen de bana cinayetin geri kalan kan bedeli olan kısmını bağışla!

İFRİT : *(Elindeki kitabın sayfalarını karıştırır)* Bu öykü yeterince şaşırtıcı. Bu öykü karşılığında ben de senin canını bağışlıyorum.

BAŞKAN : Peki sayın ifrit! Sorulara yanıt veremeseydim canımdan olacaktım. Oysa çok az insan soru sorup seni karşısında buluyor. Soru sormayanı bir tehlike beklemiyor. O zaman bizim ödülümüz nedir? Yalnızca kendi yarattığımız kılıçtan kurtulmak mı?

İFRİT : Bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da akıllarda kalacak ve güzellikle anılacak olanlar, daha iyi ve güzeli istemek için soru soranlar olacak! Gelecek kuşaklar bugüne kadar olduğu gibi böylesi insanları saygıyla anacak! Ve yüzyıllar sonra insanlık daha güzele evrimleştiğinde hem toplumsal hem de insan olarak yalnızca bu güzel biçimler kalacak! Onlar kıyamette hiçlik ülkesine düşmeyenlerin arasında olacak!

Ve dahi geçmişin öykülerini sonrakilere ders oluştursun diye saklayanlara da ham dolsun! Çünkü insanın gelecekteki yeni biçimine en güzel katkıyı öyküler yapar.

SEKSEN İKİNCİ BÖLÜM

Geri dönüşüm kutusu

Perde kapanmış, Başkan'ı oynayan oyuncu, Dünyazat ve ecinni dahil herkes bilgisayarın ekranında kaybolmuştu. Haydar Güney kaybettiği anda kazanmış, ifrit onun canını bağışlamıştı. Onun kongre salonundan çıkıp başkanlar kurulunun yapıldığı odaya gittiğini ve onu kimsenin bulamayacağı o odada sessizce ağladığını biliyordum. O, odada ağlarken, onu aramak bir kişinin aklına gelmişti: Aliağa Şube Başkanı Mustafa Yalçın. Mustafa Yalçın yanına gelip onu teselli etmişti. Bunlar önemli mi bilmiyorum ama o odada ağlarken genel kurul sonuçlanmış Nazmi genel başkan, Hayri Peker idari sekreter, Can da Mali sekreter seçilmişti. Mustafa Yalçın daha sonra 1999 genel kurulunda Mahir Urkan'ın yerine genel başkanlığa gelecekti. Mustafa Yalçın'ın henüz genel başkan olmadığı, Haydar Güney'in başkanlar kurulu odasında sessizce ağladığı o gün Mustafa Yalçın Haydar Bey'i kolundan tutup odadan çıkarmadan önce ona şu sözleri söylemişti:

"Direniş bitmiş olabilir, ama başarıya ulaşma şansı hâla var. Direnişi bitirmeleri insanların tercihi... Belki daha fazla dayanma güçleri kalmamış olabilir. Ama sen direnişin başka önemli bir şeyi amaçladığını söylemiyor muydun?

'Sendikalaşmanın önündeki engelleri kaldırmak!'

Sanırım böylesine genel bir hedefi amaçlayanın direnişi hâla devam ettirecek gücü olmalı! Sahne boşaldığı için direniş bitti gözükebilir. Ama amaç hâla gerçekleşmemiş duruyor. Sahne de!. Eğer istem devam ediyorsa, sanırım 'bir insan bir şeyi çok istedi mi olmuyormuş' demenin bir anlamı yok! 'Yalnızca bir insanın istemesiyle olmuyormuş' sözüne gelince; eh, o doğru!

Ve arkasından şunları söyledi:

"Ben romandaki Mustafa Yalçın! Ben yaşamdaki ben, odada ağlayan Haydar Güney'i buldum. Onu kolundan tuttum, onu teselli ettim ama ona bu sözleri söylemedim. Bu sözleri size romanın yazarı söylemek istedi. İşin doğrusunu söylemek lazım! Bana gelince, bu sözleri söylemek isterdim. Bildiğim kadarıyla romanın yazarı çok daha büyük amaçlara yol almışken böyle bir dileği bu sayfalara koymasına şaştım doğrusu... Demek benim tanıdığım Haydar Güney, hâlâ tanıdığım Haydar Güney.

Bu da hoşuma gidiyor."

Genel kurula Tıbzetli işçilerden iki kişi gelmişti. Sinan'la İsmet Özkaya. Onun dışında gelen olmamıştı. Haydar Güney, Tıbzetlilerden hiç kimseyi çağırmamıştı. Sahnede Haydar Güney'i oynayan oyuncuya gelince o oyuncu kimdi? Ben onun elindeki kitabın içinde miydim? Bu soruların yanıtın hiçbir zaman veremeyecektim. Oyuncu da, kitap da ortadan kaybolmuştu. Bana gelince belki Haydar Güney'in öyküsünü sizler okuyacaktınız ama ben, ben... Ben bir yazarın başarabildiğini başaramamış, zamanı tekrar edememiş, geçmişi yeniden yaratamamıştım. Olmuş olan, bir yazarın kaleminde hayat bulabilirdi ancak! Benim içinse olan olmuştu; geçmişe dönemezdim; ne yazar olduğum günlere, ne de karanlıklar ülkesine mahkûm olmadan önceki günlere! Ben artık o korkunç ânı bekleyebilirdim, ekranda bütün harflerin silineceği, onlarla birlikte benim de yok olacağım o ânı. Sanırım önce bütün satırlar mavi sular altında kalacak, sonra beni konunun dışına çıkaracak olan 'o' yazarın tek bir sil tuşuna basmasıyla yok olduğum ân

gelecekti! Ve ben artık karanlıkta olduğumu dahi bilemeyecektim. Ne yazarın kafasında, ne de okurun; hiçbir yerde olamayacaktım. Şehrazat'a "benden alınanı alacağım bir gün!" demiştim. Ne yazık ki saniyelerin sayılı olduğu bu anda 'nasıl?' sorusuna yanıt aramak için çok geçti.

Işıklı gri küçük ekran çıktığında karşıma sonumun geldiğini anladım. Ne tuhaf hiçbir korku duymuyordum. Farenin okunun ekran üzerinde hızla dolaştığını ve 'sil' yazısının üstünde durduğunu gördüm. Güçlü bir şey çarptı sanki bana. O saniyeler içersinde 'geri dönüşüm kutusuna göndermek istediğinizden emin misiniz?' yazısını okumaya fırsatım oldu. Ve kuvvetli ani bir rüzgâr beni yok oluştan önceki ülkeye sürükledi.

İşte o ân beklemediğim bir şeyle karşılaştım. Geri dönüşüm kutusunun kapısı açıldı ve birdenbire karşıma o çıktı. O güzel sesiyle: "İyi akşamlar!" dedi. Onu ne kadar özlemiş olduğumu fark ettim o ân.

SEKSEN ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ani Harabeleri

Bunun üzerine bilge kişi demiş ki: "Rüyalardan uyanıldığında avcında altın kalmaz ama rüyalar hatırlanır.

"İyi akşamlar!" dedi dünya tatlısı sesiyle.

"İyi akşamlar!" dedim. Şaşkınlığımı belli etmemeye çalışıyordum. Ne kadar çaba gösterirsem göstereyim sesim titriyordu. Perde kapanmış, kayboluşun ülkesine sürüklenmiştim. Yok oluştan önce onu bulmak; inanamıyordum.

Şehrazat:

"Bu akşam yanınızda olmayı, günlerdir kendime yasakladığım ve görünmediğim bütün günlerden farklı olarak karanlıklar ülkesinden önce size eşlik etme hakkımı kendimden esirgemek istemedim."

"Bu çok hoş!" dedim. Masallar ülkesinin güzeli! Senle aramızda geçen bu tuhaf öyküye de veda olacak bu."

Şehrazat'ın sesi de benimki gibi titriyordu.

"Aramızda gerçek bir vedalaşma yaşamamıştık," dedi Şehrazat.

"Bir gece rüyamda görmüştüm seni," dedim. "Ben buradaki gibi duruyordum. Sen arkamdan doğru geldin ve ellerini omzuma koydun. Sonra başka bir odaya geçtin. Ben de peşin

sıra geldim. Ağlıyordun. Elinden tuttum senin ve başka bir odaya götürdüm. Bulunduğumuz yerde hep birbirine açılan bir sürü oda vardı. Yanağından öptüm ve sana 'Allahaısmarladık!" dedim.

"Ben de rüyamda gördüm sizi," dedi. "Ağlıyordum ve size, sizinle bir daha konuşmayacağım diyordum."

İkimiz de birbirimize rüyamızda neden ağladığımızı sormadık; sormanın yerini alan büyük bir heyecan dalga dalga bütün ruhumuzu sarınca bakışlarımızı kaçırdık birbirimizden. Neden sonra başını kaldırdı ve dedi ki:

"Bazen çözümler çok basittir. Hatta böylesine basit çözümler niye aklımıza gelmediği için sonradan şaşarız. Geçmiş bir daha yaşanmaz. Geçmişi bir daha ancak yazarlar yaşatabilir. O zaman siz de yazın! 'Benden alınanı alacağım bir gün' demiştiniz, bana. Geçmişe dönmeyi bırakın. Bilin ki geçmiş şimdidedir. Bir kahramana dönüşmek durumunda kaldığınız romanı şimdi siz yazın! Başınıza geleni, her şeyi!.. Dosyalardan çıkardıklarım ve yazdıklarım hepsi yanımda."

Doğrusu bunu hiç düşünmemiştim. Neden olmasın?

"Peki belki de saniyelerin sayılı olduğu bu anda bu yok oluşun ülkesinden nasıl kurtulurum?"

"Hani bir gün beni Ani Harabelerine götürmüştünüz?.. Sizi buradan çıkaracak ve oraya götürecek bir kişi var."

"Kim?" diye soracak oldum, bir el işaretiyle susturdu beni.

"Merak etmeyin, zamanı gelince öğreneceksiniz. Bir düşünüz gerçekleşecek şimdi. Tam da düşlediğiniz gibi Arpa Çayının o büyüleyici sesinde, Büyük Katedrale kapanıp yazı yazabileceksiniz. Mademki değişmek ve değiştirmektir zaman; o zaman değiştirin kendi zamanınızı ve onu olmak istediğiniz boyutla birlikte bir daha yaratın!"

Sustu. Bakışlarıyla doğrudan doğruya gözlerimin içine bakıyordu.

"Arpa Çayı nasıl tarihin derinliklerine, benim ülkeme, masallar diyarına akıyorsa, yazılarınızı onun sularına bırakın! O sizi hayat bulacağınız beyinlere ulaştıracaktır."

"Ya sen? Sen?" dedim. " Sen ne olacaksın?"

"Bana kitabınızda nasıl yer veriyorsanız öyle kalacağım."

"Ya ben daha fazlasını istersem?"

"İki yerde birden olunmaz Haydar Bey! Siz kahraman olarak yaşamayı değil, yaşatmayı, yaşantıları anlatmayı seçtiniz. Biliyor musunuz bu bakımdan ben de size benziyorum. İnsanların öykülerini anlattım ben de. İşte elimde sizin öykünüzle ilgili benim yazdıklarım. Onu size veriyorum. Demek ki benim de bir payım olacak bu romanda. Son olarak size romanla ilgili bir soru soracağım."

"Merakla, biraz da tedirgin baktım yüzüne.

"Gerçeğin tümünü verdiniz mi bu romanda? Direnişe çıkışınızdaki coşkunun nedenini?.. Sonra bu coşkunun neden yok olduğunu?.. Sendikadan ayrılış kararınızın nedenlerini bir bir verdiniz mi? Yoksa verdiğiniz gerçeğin bir kısmı mıydı? Gerçeğin yarısını söylemek hiçbir şey söylememektir demez miydi Dostoyevski?"

"...."

"Kaldırın başınızı lütfen! Sizi üzmek istemiyorum. Bu nedenledir bana yanıt vermenizi beklemeyişim."

Başımı kaldırdığımda dedim ki:

"Peki soruna yanıt vermeyen ben, ben bir şey sorabilir miyim?"

"Sorun!"

"Şimdiye kadar hep bilgisayarda karşıma çıktın. Merak ettiğim bir şey var ki... Tıbzet'ten on sekiz kişinin örgütlenmek için geldikleri gün... Onlar gittikten sonra masanın üstünde bir davetiye buldum. Bir tiyatro davetiyesiydi bu. Meltem Abla'ya sorduğumda, bir kızın getirdiğini, kızın, davetiye ile birlikte bana vermesi için bir kalem bıraktığını söyledi. Kız kim olduğunu söylememişti. Sonra ikinci kez karşılaştım seninle. Sen acele etmezsek, tiyatroya geç kalacağımızı söyledin. Kızın verdiği kalem benim kalemimdi, onu benden alansa senden başkası değildi. Gerçek yaşamda bir tek o gün oldun, bir daha hiç olmadın."

"Ben size hiç davetiye getirmedim ki!.." dedi şaşkın şaşkın. "Bakın... Kaleminiz hâlâ bende!"

Şaşıran bendim bu kez! Gerçekten de verdiğim kalemdi elinde tuttuğu. İyiden iyiye afallamıştım. Kafamı karıştıran bu tuhaf olayı nasıl çözümleyeceğimi bilemiyordum. Tam bir şey sormak üzereyken elini yüzüme doğru uzattı.

"Susun!" dedi. "Hiçbir şey sormayın artık!"

Sesi alabildiğine sevecendi, bir o kadar da buyurucu.

"Ama..."

"Lütfen!.."

"O zaman senden son bir isteğim var. Şimdi, hâlâ kahramanken, beni öpmeni, bir kerecik öpmeni istiyorum."

"Ne yazık ki buna vaktimiz olmayacak. Ekrandaki 'Geri dönüşüm kutusunu boşalt' yazısını görmüyor musunuz? Elimizi çabuk tutmalıyız."

"Şimdi gözlerinizi kapayın!

Son sözü bu oldu. Birden her taraf karanlık oldu. Güçlü bir kol beni yakaladı ve onunla birlikte son hızla bir yerlere savruldum. Yeniden aydınlık olduğunda Arpa Çayı'nın Ani Harabelerine bakan kıyısındaydım. Şehrazat'la beni Şehrazat'ın tiyatrosuna götüren yaşlı kayıkçı benimle ilgilenmeyi bırakmış kayığını bağlıyordu. Şehrazat'ın söylediği kişi oydu demek!.. Arpa Çayı'nın çılgın sularında kayığını zor zaptediyordu. Onu orada bırakıp kayalıklardan yukarı tırmanmaya başladım. Akşam güneşinin ışıkları Kızlar Manastırı'nın kalıntılarını büyüleyici bir kırmızılığa boyamıştı. Geriye döndüm. Arpa Çayı'nın deli gibi akan sularına baktım yeniden. Bahçeşehir Karakolu'nda nezarethanedeyken özlemini duyduğum, istediğim halde o günden sonra fırsatını bir türlü bulamadığım denizin kokusunu duydum. Kendimi yukarılardan aşağı, onun buz gibi sularına bırakmak ve denize kavuşmak istedim. Kulaklarımda suların sızılı bir ırmak gibi inleyen sesi, o gizemli müzik, rüzgârla birlikte bir duyulup bir yok olan o insanı büyüleyen çağıltılar...

Düşüncelerimden sıyrılıp kayaların arasındaki toprak yol-

dan yukarı çıktım. Uzakta Meryem Ana Katedrali uzanıyordu. O da kızıla boyanmış güneşten. Çalılara basarak yürüdüm ona doğru. Kimsecikler yok! Şube başkanı olmadan önceki gelişimden bu yana hiçbir şey değişmemiş, zaman durmuştu sanki. Kars'ın kırk dört kilometre doğusundaydım. Katedralden içeri girip taşların üstüne oturdum. Ellerimi başımın üzerine koydum. Gözlerimi yumdum. Şehrazat'ın "kimdi öyleyse?" diye sorduğum andaki halini kafamda yeniden canlandırmaya çalıştım. "Ben değildim!" derken oldukça ciddiydi, şaka yapmıyordu. Bir sır düşler ülkesinde, geride kalmıştı... Ya Şehrazat?

Hayatımda bir dönem bitiyor yeni bir dönem başlıyordu. "Bir şeyin bittiği yerde bir yenisi başlar!" Benim için hayatı en güzel karşılayan söz buydu. Yazacağım romanın hayallerle gerçekler nehrini birleştirip birleştirmeyeceğini bilmiyorum. Ancak hayallerle gerçeklerin, gerçeklerle hayallerin dansı olacağından eminim.

Şehrazat'ın dediğine uyarak diz üstü bilgisayarımı kucağıma koydum ve romana ilk şu cümleyle başladım:

"2000 yılı Ağustos ayının dördüncü günü orta yaşlı bir adam, elinde küçük bir valiz, Esenler'deki otogara gitmek üzere Aksaray'dan metroya bindi."

Günler ve gecelerce yazdım. Bitirdiğimde Şehrazat'ın unuttuğu bir gerçekle yüz yüze geldim: Benden alınanı geri almış, "Masallar Anlatıcısı Şehrazat ve Haydar Bey' romanını yazmayı başarmıştım belki... 'Bir yazarın kahramanına dönüşebilmesi ama asla dönüştüğü kişi olmaması!' kuralına uymayan ben, romanın kurgusunu tehlikeye atan ve bu yüzden roman kahramanı olmaya mahkûm olmuşken, yeniden yazarlığa dönüşebilmeyi başarmış olduğunu düşünen ben yine de bundan tam emin değildim. Şayet yazdığım roman bilgisayarın dosyasında kalacak ve okurla buluşmayacaksa, bir anlamda ağzı kurşunlanmasa da küpün sonsuz karanlığında kalmış olmayacak mıydım? Okura ulaşmayacaksa, yazılan bir romanın ya da onun yazarı olmanın ne anlamı vardı?

Yüz yüze geldiğim bu gerçeğin karşısında, ruhumu içine

düştüğü kasvetten kurtarabilecek yanıtı bulmak ümidiyle bütün olasılıkları taradım ve bir tanesinin altını çizdim. Olabilirliği üstüne düşünmeye başladığımda, bulduğum olasılığın kendini gerçekleştirme şansının yüksek olduğu sonucuna vardım.

Şehrazat'ın Tiyatro'sunda, bir yazarken kahraman konumuna düşürüldüğümü öğrendiğim günden sonra, beni yazan her kimse; yani hiçbir zaman göremediğim (beni var eden diyemem, çünkü o nasıl varsa ben de kendimden varım, bunu hiçbir zaman aklımdan çıkarmadım ve her ân var olma mücadelesi veriyorum.) ancak yazgımın onun elinde olduğunu hiçbir zaman göz ardı etmediğim onun, bilgisayarın içinde gezinirken, Ani Harabeleri'nde saklanarak bitirdiğim romanının bulunduğu dosyaya girme olasılığının yüksek olduğuydu vardığım sonuç. Dosyayı açarak iki kitaptan oluşan romanıma vardığında önünde iki seçenek vardı: Ya romanımı tümden silecek ya da ilginç bulup yayınlayacaktı.

Var olmak için sonsuz olasılıklar içinde, yok olma da dahil bir riskin olduğunu kabul etmek ve buna alışmaktan başka çarem yoktu. (Milyonlarca spermden yalnızca bir tanesi hedefine ulaşmıyor muydu?) Tek tesellim, yok olma olasılığı ne kadar çoksa, zaman da var olma olasılığını gerçekleştirecek kadar sonsuzdu. Belki ben daha önceki zamanlarda bunu denemiştim ve hâlâ o sonsuz karanlıktaydım. Bu kez şansımı yeniden deneyecektim. Rahme düştüğünüz anda aynı olasılık sizin için geçerli değil mi Sevgili Okur?

Bir yazar, yarattığı eser olmadan yazar olabilir mi? Öyle olunca böylesine ilginç bir konuyu elinin tersiyle kolayca itebilir mi? Bir erkekle kadın birleştiğinde nasıl zevk alıyorsa ve çocuk dünyaya getirmekten; tıpkı o da onlar gibi aldığı zevk uğruna benim var olmama izin verecektir. Yarattığı olacak ki yaratıcı da olsun! Sanırım bu kadar iç içe ve bu kadar bağlıyız birbirimize. Bu yüzden ben de onun gibi, o yarattı diye değil kendinden varım. O nasıl yaratıyorsa ben de onu yaratıyorum. Elbette bu romanı gün ışığına çıkardığında bana ait olduğunu kabul etmeyecek, ve kendisinin yazdığını iddia edecektir. Bunun

için de büyük ihtimalle, romanı olduğu gibi yayınlasa da benden sonra açıklamada bulunmak için yeni bir kısım ilave edecektir.

Belki mücadele etmeyip kahraman olmayı kabullenseydim, benim için yalnızca romanda var olmak önemli olabilirdi. O zaman bu olasılıkları önceden tahmin etmeye ve son söz olarak bunları yazmaya ne uğraşır, ne de onun bundan sonraki yazacağı kısmı umursayıp bu konu üstüne dikkatinizi çekerdim. Evet, bir beyni ve bedeni olmayan programlar (ruhlar ya da roman kişileri) sonrası için olasılıkları taramak ve ona göre hareket etmek zorunda kalıyor ne yazık ki... Ben de şu ân onun beynini kullanmak zorunda kalan bir programım. Mücadelem: Benden alınanı geri almak ve yeniden yazar olmak!

"Mademki değişmek ve değiştirmektir zaman; o zaman değiştirin kendi zamanınızı ve onu olmak istediğiniz boyutla birlikte bir daha yaratın!" dememiş miydi Şehrazat?

Değişip değişmediğime, kendi zamanımı ve içinde bulunduğum boyutu değiştirip değiştiremediğime ve onu yeniden yaratıp yaratamadığıma sizinle varacağımı bugünden biliyorum sevgili okur! Her ne kadar aranızdaki tartışmalar sürse de içinizde başardığımı düşünenler mutlaka olacaktır.

SON

Bir gazete haberi:

İLK KOPYA İNSAN İKİ YIL SONRA

WASHİNGTON/NEWYORK (AA) –*İlk insan kopyalama merkezinin Akdeniz'deki gizli bir adada oluşturulduğu öne sürüldü. ABD'de Clonaid adlı şirket ise insan kopyalama çalışmalarının başlandığını açıkladı. Las Vegas'ta bulunan Clonaid araştırma şirketinin müdürü Brigitte Boisselier ABD'de gizli bir laboratuvarda genetik kopyayla insan üretmek amacıyla çalışmalara başladıklarını bildirdi. New York Post gazetesi, kongre kaynaklarına dayandırdığı haberinde, doğum uzmanı Prof. Panos Zavos'un "İnsan kopyalama projesine katılmaya hazır 700 adayın bulunduğunu" açıkladığını yazdı. Zavos ilk insanın iki yıl içinde kopyalanmış olacağını söyledi.*

Clonaid araştırma şirketinin müdürü Boisselier çalışmalarını ABD'de gizli bir labarotuvarda sürdürdüklerini bildirdi. ABD İlaç ve Gıda Dairesi bunun üzerine Clonaid şirketini uyararak, insanın kopyalanabilmesi için izin alınmasının şart olduğunu bildirdi.

30. Mart 2001 tarihli Cumhuriyet

Tespitler:

Bir organizmadan yeni bir organizmanın meydana gelmesinin en ilkel yöntemi 'EŞEYSİZ ÜREME' dir. Bu üreme biçiminde organizma benzerini üretir.

'EŞEYLİ ÜREME' ile farklı özelliklere sahip oğul ve bireyler meydana gelir. Çekirdeklerin birleşmesi sayısız karakter kombinasyonlarına sahip olan oğul döllerin meydana gelmesine imkân verir. Bu eşeyli üremenin eşeysiz üremeye göre evrimde başarılı olmasına sağlayan bir durumdur.

Sonuçlar:

İnsanı kopyalamak, üst düzeyde bile olsa en ilkel yöntem olan 'EŞEYSİZ ÜREME' dir.
Bilim insanlık tarihi boyunca oluşmuş sayısız karakter kombinasyonlarının yok olmasına aracı olmamalı!
Din adamları insan kopyalanırsa insanlık tarihi boyunca oluşmuş sayısız karakter kombinasyonlarının yok olacağı konusunda insanları uyarmaya devam etmeli.
Siyasetçiler insanlık tarihi boyunca oluşmuş sayısız karakter kombinasyonlarının yok olmasına izin vermemeli.!
En önemlisi, dünyada yaşayan her bir birey (İÇİNDE KENDİSİNİN DE OLACAĞI) insanlık tarihi boyunca oluşmuş sayısız kombinasyonların yok olmasına mani olmalı!
Yoksa her birimiz evrende kaybolmuş ruhlara dönüşürüz.
Dünyada üstün insanı tayin etme yetkisini hiç kimseye vermemek gerekir. 1939 Almanya'sında Hitler bu yetkiyi almaya kalktı, milyonlarca insan öldü. Bu kez milyonlarca ruh tıpkı gaz odalarındaki gibi yok olabilir. ÇÜNKÜ HERKES KENDİSİNİ ÜSTÜN İNSAN SANIR.
(Not: Hitler'in yanılgısı başka üstün insanların da onu yok etme ihtimalinin olduğunu bilememesi oldu.)

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZAT'IN ON ÜÇÜNCÜ KISMI

Sevgili okur! Roman bitmişken bu yeni bölümü kafanı daha da karıştırmak için yazmadığımı bilesin. 'Haydar Bey ve Masallar Anlatıcısı Şehrazat'ın Sekizinci Kısmı' elli dördüncü bölümün başında: "Bir yazar, bir kahramana dönüşürse ne yapar?" diye sormuş, "gerçeklik ile kurmaca arasındaki zorluk da," burada dedikten sonra "Haydar Bey böyle bir gerçeklik içinde kaldığında ne yapıp ne yapamayacağını zaten görecektir," demiştim. Sonuçta Haydar Bey'in yaşamı da dahil romanın tümü Haydar Bey için de, benim için de kurgudan ibaretti. Usta bir dönüşümcü ruhları çağırır, onlardan biri gibi olur, ama hiçbir zaman dönüştüğü kişinin kendisi olmaz. Bir yazar olarak Haydar Bey bu kuralı unutmuş ve romanın kurgusunu tehlikeye atmıştı. Ve sonuçta roman kendi çözümünü yaratmakta gecikmemiş, yazarını içine alarak, onu roman yazarlığından kahramanlarından biri durumuna dönüştürmüştü. Yaşadıklarını yazan, yazdıklarında yaşayan benim için yolun sonuydu bu. Bundan önceki bölümün son satırlarında Haydar Bey'in dediği gibi: "Bir şeyin bittiği yerde bir yenisi başlar." O andan sonra ben usta bir dönüşümcü; kahramanlarına dönüşen, ama dönüştüğü kişi olmayan bir yazar, Haydar Bey ise bir kahramandı. Haydar Bey varolabilmesi için yeni rolünü sürdürmesi gerektiğini biliyordu; (tıpkı hayatın kuralları olduğu gibi kurma-

ca dünyanın da kuralları vardı.) biliyordu diyorum, çünkü o bir kahraman olduğu kadar romanın da yazarıydı. Yeni rolü yazarlık değildi belki; ama Haydar Bey için farklı olan bir şey vardı. Bu ne olduğunun bilinciydi. Bundan böyle bir roman kahramanı olduğu halde onu farklı kılan bir şeydi bu. Olayları yaşadığı anda şube başkanıydı, sonradan yaşadıklarını yazan bir yazar oldu, sonunda ise yazarlıktan kahramanlığa sürgün edilmiş biri. Tekrar ediyorum: 'Onu farklı kılan şey ne olduğunun bilinciydi.' İşte sorun da burada başladı: Kendi iradesinin dışında düştüğü durum aklına gelince, "bu kitabın yazarı bilsin ki bu gerçeklerin aktarılmasını ben de istiyorum. Ancak benden alınanı alacağım bir gün!" dediğinde...

Benim, siz okurun ve Haydar Bey'in, hepimizin içinde yaşadığı alan sözcüklerdi. Sözcükler mitosların, ırksal bilinçdışının, masalların, insanlığın varoluşundan beri oluşmuş insanlık bilincinin ülkesiydi. İfritin Haydar Bey'e dediği gibi bir tek yazarın bilincini çok aşıyordu. Haydar Bey, var oluşunun bilinciyle sorular sormaya başladığında sözcüklerin önemini, ona canlılık veren bir güç olacağını anladı ve varoluşunun iplerini yeniden ele geçirmenin yolunu keşfetti. O andan sonra Haydar Bey iradesini benim dışımda bir yerden, hepimizin bağlı olduğu bir dünyadan, sözcükler ülkesinden almaya başladı. İkimiz de sözcüklere canlılık vermek için aynı beyni kullanmaya başladık. Bu ikimiz arasında bir mücadelenin de başlangıcı oldu:

Haydar Bey de tıpkı Prometheus gibi kendi gücünün bilincine varmış, bana karşı ayaklanmıştı. Cezalandırıldığı, yazarlıktan roman kahramanlığına dönüştürüldüğü halde romanı yazan yeniden kendisi olmak istiyordu. Ben de tıpkı Zeus gibi, gücümü elimden almak isteyen birine karşı dinmez bir öfke duyarak, onu yok etmek için, romanın kahramanı olmayı reddedeceği ânı bekledim. Romanın kahramanı olmayı reddetmek için haykırdığı anda onu yüzyılların karanlığına atılmak üzere ağzı mühürlenip kapatılacak bir küpün içine soktum. Ne yazık ki sözcükler ülkesinin tek hâkimi ben değildim. Sezgiler ve hayaller ülkesine söz geçirecek gücüm yoktu; Haydar Bey

sezgilerinden, rüyaların cinini yaratıp çıkardı karşısına.

Bir rüya da ben görmüştüm. Rüyamda kızımla beraberdim. Elimde kızıma göstermek üzere içinde resimlerin olduğu bir albüm tutuyordum. Albümün başka albümlerden bir farkı vardı: İnsanlar hem resimdeydi, hem canlıydı. Kızıma diyordum ki: Resimdeki insanların yanına bir insan resmi de ben yapacağım: onlar gibi olacak! Albümün açtığım sayfasında salıncakta kız kardeşini sallayan bir çocuk vardı. Annesiyle babası da onların yan tarafında serdikleri yaygıda yemek yiyorlardı. Salıncağın önüne bir adam resim yaptım. Resimdekilerin aynısı oldu. Ben bile şaştım. Adamla çocuklar arasındaki farkı görebiliyor musun diye sordum kızıma ve devam ettim: "Dikkatle baktığında, adamın çocukların bulunduğu ortama uygun hareket etmediğini göreceksin! Çünkü o da onlar gibi ama o farklı bir boyutta.

"Siz ölen kişilerin ruhlarının öbür dünyada olduğunu sanırsınız. Oysa ruhlar bu dünyadadır. Hepsi masallara, kitaplara, mitlere saklanmıştır; okuduğunuzda başınıza üşüşürler," demişti Şehrazat, tiyatrosunda.

Şehrazat'ın dediği, doğruydu, bu dünyadaydılar; ama farklı bir boyuttaydılar. Onlar Şehrazat'ın dediği gibi bizde yaşamak isterler. Ne var ki bir çoğu isimsiz ruhlardır ve insanlarda birbirlerini hep tekrar ederler. Farklı zamanlarda benzer genlerde yaşayan bu programların birbirinden haberi olmaz. Bir anlamda kıyamete kadar gezinirler. Bunların arasında eserleriyle ve yaptıklarıyla ölümsüzlüğe erişenlerse, geliştirdikleri özelliklerini ve düşüncelerini adlarıyla geleceğe aktarırmış olurlar. Ruhlar dünyasında kişi kişi değil programlara göre farklı ruhlar vardır. İşte bu ölümsüz insanlar eserleriyle programlarına adlarının damgasını vururlar. Biz de Şehrazat'ın demek istediği gibi onun için bu insanlara 'ölümsüzleşti' deriz. Benzer programdaki insanlar dünyaya geldiğinde o ruhlar ister farkında olsunlar ister olmasınlar bu ruhlarla kendilerini yakın hissederler ve ruhun gelişimini sürdürürler ve bir sonraki kuşaklara aktarmanın arayışına girerler.

Bir roman kahramanı olarak Şehrazat da, Haydar Bey de tıpkı salıncakta sallanan çocuklar gibi, her ne kadar başka bir boyutta olsalar da vardırlar. Belki çağlarında eserleriyle ölümsüzleşen insanların geldikleri yerden değildirler; onların kafalarında yaratılmışlardır; giderek aynı boyutta buluşmuşlardır: ruhlar, yani programlar dünyasında. Oradan insanlara bakar, sandığımızdan daha çok bizle iletişim kurarlar, bizi yönlendirmek isterler. İkisinin de ortak yanı var olmak için bir beden ararlar. Onlar için gerekli olan şey beyindir. İlle de kendine ait bir beyinleri olması gerekmez.

Bilim bir gün ruhlara ait programların dizilişlerini keşfedecek. Sadece dizilişlerini keşfetmekle kalmayacak, ruhların gelişimlerini düşünceleriyle ve yaptıklarıyla aktarmasından fazlasını, (kalıtsal özelliklerimizi aktardığımız gibi) programların tarih sahnesinde oldukları sürede yaşadıklarını da benzer programlara aktaracak! Bir gün roman kahramanlarına benzer programları da üretecek bilim. Ne var ki bunlardan yalnızca bir tanesi (Cervantes'in öyküsündeki benzer olayları yaşayan ve yel değirmenlerine saldıran) 'Don Quijote' olacak. O gün, diriliş gününe benzer bir gün yaşanacak!

Ancak unutmamak gerekir! İnsan oğlunun başına (Tanrıların dağından ateşi çalarak ölümsüzlüğü elde ettiğini sandığında) Prometheus'un, (kayanın üzerinde zincire vurularak kartalın kemirdiği ciğerini her gün yenilemek zorunda kalan) Prometheus'un yazgısından daha kötüsü gelebilir: "BU KEZ ÖLÜP DOĞARAK TÜRÜNÜ SÜRDÜRMEK YERİNE TÜMDEN YOK OLABİLİR!" Mitolojinin anlattığı gibi bizi kaba kuvvete başvurarak cezalandıracak bir Zeus aramaya gerek yok bunun için. "YANLIŞ YAPAR DENGEYİ YOK EDERSE, KENDİSİNİ YOK EDECEK 'ZEUS' KENDİSİ OLUR."

Roman kahramanı Haydar Bey bir yazar olarak yapmaması gereken şeyi yapıp tıpkı Havva ile Adem'in cennetten kovulduğu gibi yazarlıktan kovularak romanın içinde kahraman olarak yaşamaya mahkûm edildiğinde, sözcüklerden oluşan yeni dünyasında kendinde olmanın bilinciyle özgürlüğünü yeniden

elde etmek için beni aldatıp ateşi çalması gerekiyordu. Bu: Romanı benim değil, onun yazması anlamına geliyordu. Romanın yazarı ben değil o olacaktı. Beni aldatmak ancak kurguya uygun hareket etmesiyle, kurgunun dengesini bozmayarak mümkündü. Haydar Bey de bunu yaparak kurgunun dengesini koruyacak en iyi seçenekleri seçmeyi başardı. Ta ki adliyenin içinde dayanamayıp haykırmak isteyene kadar! Ne var ki düşler ülkesi ona yardım etti. Düşler ülkesi onu kurgunun dengesini bozmayacak olaylara yöneltti.

Şans insana her zaman böyle yardım etmez! Yalnızca aklın değil, düşler ülkesinin söylediklerini; hem aklın hem düşler ülkesinin söylediklerini bir dinlemek gerekir. İnsan (gerçek/hayal, ötekini hesap etmemesi/ahlak, din/bilim) aklıyla inançlarını, (çıkarlarını inançlarına karıştırarak değil veya aklını yönlendirirken inançlarını, akla nesnelliğini kaybettirecek ölçüde karıştırarak değil) ikisini bir kullanmalı! (Yalnızca akıl veya yalnızca inanç insanı ileri götürmez.) Bu nedenle bilimin dengeleri (hiç değilse bundan sonra) bozınamanın üstesinden gelmesi gerekir. Bunun için elbette, başta dünyada yaşayan her bireye, bilhassa yönetenlere; herkese büyük sorumluluklar düşüyor. Yoksa, yaşamın bu dengeyi hesap etmeden bozana vereceği ceza Zeus'un Prometheus'a verdiği cezadan hiç aşağı kalmaz!

Varlığının bilincinde olan insanoğlu yerinde duramaz. Haydar Bey de duramadı. Romanın sonuna kadar kendine biçilen rolü oynayan biri olamazdı. Bunun için de özgürlüğü seçti ve kendisine biçilen role karşı çıktı. Onu yok etmem gerekirken romanın kurgusu beklemediğim biçimde gelişmeye başladı. Elim kolum bağlanmıştı sanki. Kurgudaki denge alt üst olmak yerine, daha mükemmel ve ilginç hale gelmiş, sözcükler ülkesi ondan yana çıkmaya başlamıştı.

Şehrazat, bir yazar olarak kahramanlarına dönüşen; ancak duyguları da dahil dönüştüğü kişi olmayan bana değil aşkı uğruna kahraman olmayı göze alan Haydar Bey'e arka çıktı. İnsanlara en çılgın hayalleri veren rüyalar ülkesinin cini de!.. Hay-

dar Bey kayıkçının yardımıyla sonsuzluğa kadar yok olacağı geri dönüşüm kutusundan Ani Kenti dosyasına kaçmayı başarabildi. Ve Ani Kenti'nde Şehrazat'ın akıl verdiği gibi yaptı: Diz üstü bilgisayarını açarak romanı yazmaya başladı. Şehrazat'ın dediği gibi: Geçmiş bir daha yaşanmaz, geçmişi ancak yazarlar yaşatabilirdi.

Dürüst bir hikâye satıcısı olarak söyleyeceğim şey şu: Elbette bir romanı kim yazıyorsa, roman onundur. Haydar Bey'in ağzından romanın sonunda yazılanlara; "Şehrazat'ın dediğine uyarak diz üstü bilgisayarımı kucağıma koydum ve romana ilk şu cümleyle başladım" saptamasına diyeceğim bir şey yok. Benim söylemek istediğim, elinizde tuttuğunuz romanın hangisi olduğu? Haydar Bey'in yazmaya başladığını iddia ettiği roman mı, (ki olayları bizzat yaşayan, sayfalarca notlar tutan, kahraman olmaya mahkûm olduğu âna kadar, ve o andan sonra en az benim kadar kurgusunu oluşturan Haydar Bey'in, her ne kadar onu yok etmeyi istemiş olsam da bunu yapmaya hakkı olduğunu teslim etmek zorundayım.) yoksa, benden alınmaya çalışılan, (almakla kalmayıp, yazarlığını ilan ettiği halde) sonuçta ilginç ve güzel olması uğruna yok etmeyip, BÜTÜN BUNLARIN BENİM İÇİN BİR KURGUDAN İBARET OLDUĞUNU SÖYLEYEREK son noktayı koyduğum, benim yazdığım roman mı?

Bu sorunun yanıtını vermeyi sözcükler ülkesinin üçüncü kişisine, yani siz okura bırakıyorum.

ŞEHRAZAT'IN ON DÖRDÜNCÜ KISMI

Ve iyilikleri sonsuz olan ve bu utku gününde masallarımı anlatmam sayesinde... Hint ve Çin adalarında hükmeden, orduların ve kavimlerin, hizmetinde olanlarla kalabalık maiyetinin efendisi olan hükümdar Şehriyar ve onun torunlarının, Kitap Kızı kölelerinden birinin elinde görünce: "Böyle bir olay kentten ayrılır ayrılmaz ortaya çıkıyorsa, bu kitaplar başkalarının ellerinde olduğunda acaba neler yapmaz?" diyerek; yine bir kitap kızın, İfritin düğün gecesinde kaçırdığı bir kitap kızın, yüzük sahiplerinin hepsinin ifritin boynuzu üstünde kitap kızla çiftleştikten sonra (çünkü bağlandığın kişide saf aşkın yerini çılgın bir tutku alacağı için, aşka düştüğünde aşıkların çılgınlığına kapılmaktan kurtulamayacağı için, kadınların ayartısından tutkuya düşmeden yakasını sıyıran bir erkek olamayacağı için) onu kaçırıp bir sandığa kilitleyerek yedi kat zincire vurduğu ve dalgaların çarpışıp vuruştuğu bir denizin dibine koyduğu (ama biz kadınların bir şeyi isteyince, hiçbir şeyin bizi engelleyemeyeceğini bilmiyordu) kitap kız şah Şehriyar ve kardeşi Şahzaman'a "Gelin mızraklarınızla, sert ve zorlu biçimde beni delin!" dediğinde, Şah Şehriyar ve kardeşi Şahzaman, kitap kızın başına gelenden ders alarak kendi ülkelerine dönüp ülkedeki bütün kitap kızları yasaklamaya başladığında, Şah Şehriyar her

gece bir kitap kızı koynuna aldıktan sonra öldürttüğünde, bu yüzden halk acı ve korku içinde olduğunda, kentte hükümdarın saldırısına boyun eğecek tek bir kız bile kalmadığında, tam o sırada vezirine bir kitap kız bulmasını emrettiğinde...

Güzellik, çekicilik, parlaklık ve mükemmellikten yana nasibini almış iki kızdan biri ben Şehrazat, kitaplar, yıllıklar; eski hükümdarların efsanelerini ve geçmiş halkların öykülerini okumuş, hatta eski çağlardaki halkların, hükümdarların ve şairlerin yaşam ve yapıtlarından oluşan bin ciltlik kitaplığı olan ben, kitap babama sordum.

Babam bana her şeyi anlatınca, kitap kızın başına geleni, ben kitap kızların bir daha böyle bir şey istememesini dileyerek, günahın kitap kızda değil, insanların tutkularında ve hırslarında olduğunu bilerek: "Bu tehlikeyi göze almak gerek!" yanıtını verdim. Kitap babam: "Dikkat et de, senin de başına, gerçekleri söylediğinde bundan önce söyleyenlerin başına gelen gelmesin! Bu uğurda acı çeken ve hayatlarını kaybeden insanların öykülerini hele bir dinle!" dediğinde, kitap babamın anlattıklarını dinledikten sonra "Babacığım her şeye karşın, dileğimi yerine getirmeni istiyorum. Beni Semarkant–ül Acem'de hüküm süren Şah Şehriyar'ın yanına götür ve onun huzuruna çıkar!" dedim. "Bil ki babacığım şairin dediği gibi:

Üzgünsün görüyorum, rahatlasana! Hiçbir şey sürüp gitmez. Neşeler gibi dertler de erir biter günü gelince!"

Şah Şehriyar bana sahip olmak isteyip tutkularının emrine girmek istediğinde, ona kitapların sunucusu kız kardeşime veda etmek istediğimi söyledim. Şahın arattığı kız kardeşim gelince, boynuma sarıldı ve kız kardeşim Dünyazat bana: "Tanrı seninle olsun! Ablacığım, geceyi hoşça geçirmemiz için bize bir masal anlatsana dediğinde, "bütün kalbimle ve yerine getirmesini görev bilerek!" yanıtını verdim ve Şah Şehriyar'a ve onun torunlarına çağlar boyunca masallarımı anlattım. Benim masallarımdan ciltlerce kitap yazıldı.

İşte 'Haydar Bey ve Masallar Anlatıcısı Şehrazat'ın harika öyküsü de bunlardan biridir. Ama Allah en iyisini bilir.

Dostların ayırıcısı ve toplulukların Kahredicisi onlara ulaşıncaya kadar Yazar, Haydar Bey ve Şehrazat'ın okurların beyninde ve yaşamda hep birlikte uzun ve zevkli bir ömür sürdürdüklerini söyleyelim. Değişikliğe uğramadan, sonsuz yaşamını sürdüren tek Varlık, Tanrıya şükürler olsun!

Şehrazat, bu öyküyü anlatıp bitirince, Dünyazat "Ablacığım sözlerin ne kadar tatlı ve büyüleyici ve de taze ve hoş! Ve bu öykü ne kadar hayranlık uyandırıcı!" diye haykırmış. Ve Dünyazat okurun gözlerinin yaşardığını sezinlemiş ve yavaşça Şehrazat'a "Ablacığım, okurun gözünde bir damla yaş gördüm, sağ gözünde de bir başka damla belirdi!" demiş. Şehrazat da okura kaçamak bir bakış fırlatıp gülmüş ve küçük kardeşini kucaklayarak "İnşallah okur bundan sonra da Hikâye Satıcısı'nın öykülerini okuyunca duyacağı zevk az olmaz!" demiş. Okur, Şehrazat'tan anlatmasını isteyince "Allah isterse ve okurlar bana izin verirse, onu yarın anlatmaya başlarım!" demiş...

Anlatısının burasında Şehrazat, sabahın belirdiğini görerek yavaşça susmuş.

HAYDAR BEY VE MASALLAR ANLATICISI ŞEHRAZATTA ON DÖRDÜNCÜDEN SONRA BİR ARA KISIM

DENGE

Gerçekle hayal nehrinin birleştiği yer
'YAZIN'ın kendisidir.

İyilik ve kötülük
Cennet'te de Cehennem'de de
İkisinde de vardır.
Ama Cennet'in kapısı dengeyle
Cehennem'in kapısı dengesizlikle kaplıdır.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

DOĞUŞ

Büyük çekirdek kuvvetinden
Zayıf çekirdek kuvvetine

YAŞAM VE UMUT

Mahşerin birinci atlısı

Geçmiş, gelecek yeni doğanda devam eder

Roman bittiğinde tıpkı bir düşten uyanmışım gibi yastığımın altına baktım. Bütün bunları ben gerçekten yaşadım mı diye... Çocukluğumda da öyle yapardım. Rüyamda gördüğüm bir avuç altını bulurum umuduyla yastığımı kaldırırdım. Yastığın altı hep boş olurdu. O zaman yüreğimi hüznün boşluğu kaplardı. Yalnızca gördüğüm rüyayı hatırlardım. Düşteki altının yastığın altında değil bilincimde olduğunu ve tüm parlaklığıyla orada durduğunu görmez onu hâlâ yastığın altında arardım. Tıpkı Adem olarak dünyaya geldiğimizden bu güne tanrının cennetinden elimizde hiçbir şey kalmadığını sandığımız gibi; oysa o cenneti hiçbir zaman unutmadık.

Bugün artık düşteki altını nerede bulacağımı biliyorum. Bilmeme rağmen gene de boş bulunup yastığı kaldırdım. Birde baktım ki roman orada duruyor.

BAKIŞ AÇISI

Farklı olan yanı o güne kadar
ona hiç o gözle bakmamış olmasıydı..

NİYET
iyi

İSTEK
emek

The Philosopher's Stone (Simyacı Taşı) adlı kitabın yazarı Peter Marshall kitabında yer alan, tarihteki namlı simyacıların serüvenlerini anlatan öykülerden biri, simyacılığın gizemini duyumsatması açısından çok ilginç: Yıl 1966. Bir gün adamın biri, İsveçli bilgin Johann Helvetius'a gelir ve Simyacı Taşı'nı bulduğunu söyler. İncelesin diye küçük bir taş parçası bırakır ve ertesi sabah gelip simyacı taşının sırrını açıklayacağına söz verir. Ne ki Helvetius'un karısı dayanamaz, taşı o gece denemeye razı eder bilgini. Denerler ve sonunda gerçekten 20 gr. kurşunu altına dönüştürürler. Kentin en saygın kuyumcusu altının hakiki olduğunu açıklayınca, Helvetius ünleniverir. Ancak ziyaretçi bir daha görünmez. Helvetius da simyacı taşının nasıl yapılacağını asla öğrenemez.

Simyacı taşının sırrı çözülmüş değil. Ama Marshall, simya reçetelerinin en azından ALEGORİK anlamlar taşıdığı inancında. Marshall'a bakılırsa simyacı taşının sırrı KURŞUN YÜREKLERİ ALTIN YÜREKLERE çevirmesinde.

İSTEK
Mesai

NİYET
Kötü

BAKIŞ AÇISI
Kalıpçı düşünce

tk.975-8535-11-0
ISBN 975-8535-13-7
9 789758 535132

SCALA
YAYINCILIK